NOVISSIMVS COLLEGII COMPLVTENSIS FR. DISCALCEATORVM B. M. V. DE MONTE CARMELI, ARTIVM CVRSVS,

Ad breuiorem formam collectus, & nouo ordine, atque faciliori ſtylo diſpoſitus.

Per R. P. F. IOANN. AB ANNVNTIATIONE *in Salmanticenſi eiuſdem Ordinis Collegio ſacræ Theologiæ Lectorem.*

Complectens tres libros Ariſtotelis de Anima, iuxta miram Angel. Doct. D. THOMAE, doctrinam.

CVM PRIVILEGIO.

PATAVII; MDCLXXVI.

Typis Petri Mariæ Frambotti Bibliopolæ.

SVPERIORVM PERMISSV.

INDEX
DISPVTATIONVM, ET QVÆSTIONVM,
Quæ in his libris de Anima continentur.

FINIS.

NOVISSIMVS COLLEGII COMPLVTENSIS FR. DISCALCEATORVM B. M. V. DE MONTE CARMELI, ARTIVM CVRSVS, *IN LIBROS DE ANIMA.*

DISPVTATIO I. PROOEMIALIS,

VÆ de ente mobili ut sic in libris Physicorum, & de ente mobili ad formam intrinsecam in libris de Generatione scripsimus, latam, ac peruiam explanarunt viam ad ea, quæ de ente mobili animato dicemus in tractatu præsenti: Qui proculdubiò præcedentibus dignitate præstat, tùm ex parte obiecti, cùm ex modo procedendi: ex illo quidem, quia corpus animatum cætera nobilitate antecellit; ex hoc autem, nam operationes vitales, ex quibus hæc Philosophiæ portio ad suum obiectum procedit, excellentiores sunt alijs motibus inanimatis. Parquè huic nobilitati est istius operis vtilitas ad cæteras disciplinas capescendas, vt singularum naturam contemplanti constabit. Iuuat quippè imprimis ad comparandam Philosophiam Moralem, cuius est animi affectus probè dirigere, illiusquè morbos curare: quoniam sicut Medicus nequit corpori conuenientia remedia adhibere, cuius temperamentum altè non callet: sic Philosophus moralis non valet animæ affectibus mederi, nisi illius potentias viresque perspectas optimè habeat. Porrò ad Metaphysicam plurimùm scientia de anima confert: nam intellectus se ipsum cognoscens, & propriam animæ rationalis nobilitatem deprehendens, facilè se se eleuat ad substantiarum separatarum contemplationem, cui incumbit Metaphysicus. Denique nulla est facultas, cui ex notitia animæ non accedat emolumentum: tenet quippè animus noster medium inter substantias corporeas, & omninò separatas, & est velut mundi epilogus: quocirca qui illius naturam probè norunt, nequeunt non habere omnium rerum aliqualem notitiam, quasi in compendio. Quæ omnia huius partis Philosophiæ dignitatem apprimè commendant, & ad eam comparandam viuidè pungunt. Vtinam desiderij, quod iam animo insidet, præeunte D. Thomæ lumine, compotes euadamus. Et verò nihil omittendum est, quod ad peroptatum Philosophiæ finem possit nos quoquo modo transmittere.

mittere. Quamvis autem in hac prima, & proœmiali disputatione nonnulla possemus excitare dubia; meditatò ab illis abstinuimus, ne actum iterum ageremus: constat quippè eorum resolutio ex dictis, tùm in Logica, disput. 19. quæstion. 4. *vbi generalem doctrinam circa scientiarum specificationem statuimus, tùm in Physicis,* disput. 1. quæstion. 1. *vbi obiectum adæquatum totius Philosophiæ assignauimus. Quamobrem solam sequentem difficultatem exagitandam duximus, breuiter tamen: nam illius decisio facilè apparet ex dictis locis proximè citatis.*

QVÆSTIO
Vnica.

Vtrum obiectum horum librorum sit anima, an verò corpus animatum?

IN obiecto habitus distinguunt communiter Doctores rationem formalem, *qua*, seu in esse rei, & rationem formalem *sub qua*, siue in esse scibilis. Ex quibus hæc solet appellari obiectum *quo*: quia est id, quo res constituitur in ratione obiecti attingibilis ab habitu. Hoc tamen minimè tollit, quominùs in ipsamet ratione formali *qua* sumpta in esse rei, distinguamus constitutum, constitutiuum, siue obiectum *quod*, & obiectum *quo*. Obiectum *quod* dicitur illa res, quæ per se respicitur ab habitu: obiectum verò *quo* in esse rei, est, ratione cuius obiectum *quod* constituitur in esse talis entis: vti se habet albedo ad album, forma substantialis ad corpus &c. Verum quidem est, quod nomen obiecti *quo*, soli rationi *sub qua* communiter attribuitur ob rationem modo tactam. igitur quæstio præsens non procedit circa rationem *sub qua*, siue obiectum *quo* in esse scibilis; sed circa rationem formalem *qua*, prout complectitur, tàm obiectum *quod*; quàm obiectum *quo*; in esse rei.

§. I.

Defenditur sententia Aristotelis, & D. Thomæ.

1 DIcendum est primò, obiectum *quod* præsentis operis non esse animam, sed corpus animatum. Hæc, vt statim videbimus, est mens Aristot. cui consonat Angel. Doctor 1. *Physicor lect.* 1. vbi propria obiecta diuersorum Philosophiæ tractatuum designat his verbis: *Post libros Physicorum sequuntur alij libri scientiæ naturalis, in quibus determinatur de speciebus mobilium, puta in libr. de Cœlo de mobili secundum motum localem, qui est prima species motus: in lib. autem de Generatione de motu ad formam, & primis mobilibus, scilicet elementis quantum ad transmutationes eorum in communi, quantum verò ad eorum speciales transmutationes in libris Meteororum: de mobilibus verò mixtis inanimatis in libr. de Mineralibus.* Et statim designans obiectum proprium, & formale huius tractatus addit: *De animatis verò in libro de Anima, & consequentibus ad ipsum:* Sicut ergo forma cœli, vel forma elementi, vel forma mixti non sunt obiecta aliorum tractatuum Philosophiæ, sed ipsum cœlum, elementum, & mixtum: ita ex mente S. Doctor. obiectum proprium præsentis operis non est anima, sed corpus animatum. Vnde hanc sententiam amplectuntur, non solum Thomistæ, sed etiam Venetus in præsenti, Apollinaris *quæstion.* 3. *proœm.* & alij apud Rubium, *quæst.* 2 *proœm. num.* 30.

Probatur ratione desumpta ex dictis *in libr. Physicorum, disputatione prima, quæstione secunda*, quæ potest ad hanc formam reduci: quoniam hic tractatus est quædam pars Philosophiæ: ergo eius obiectum *quod* debet directè contineri sub obiecto *quod* formali, & adæquato totius Philosophiæ, nempè sub corpore mobili: constat autem animam non contineri formaliter sub corpore vt sic, benè autem corpus animatum: hoc ergo, & non anima est obiectum *quod* proprium præsentis tractatus.

Confirmatur primò: nam ratio *qua* adæquata respectu totius Philosophiæ debet esse abstracta à diuersis rationibus formalibus *qua* inadæquatis, circa quas diuersæ partes, aut quasi partes ipsius Philosophiæ per se versantur: atqui corpus naturale vt sic, quod est propria, & adæquata ratio totius Philosophiæ, nequit abstrahi ab anima, tanquam à proprio sibi inferiori: ergo anima nequit inspici per se, velut obiectum *quod*, seu ratio *qua* ab vlla Philosophiæ parte: ergo nec in isto tractatu.

Confirmatur secundò, & simul præcluditur tacita euasio: quia licet obiectum materiale partis alicuius habitus non contineatur directè sub obiecto adæquato habitus; nihilominus obiectum formale partis habitus debet sub obiecto adæquato habitus directè contineri, vt inductiuè constat in omnibus habitibus: sed anima non continetur directè sub corpore vt sic, quod est obiectum adæquatum Philosophiæ; siquidem corpus non potest formaliter, & in recto prædicari de anima: ergo hæc nequit esse obiectum formale præsentis operis: superest igitur, quod prædicta ratio conueniat corpori animato.

2 Quæ omnia ampliùs roborari queunt, animaduertendo tractatum hunc, & eum, qui inscribitur *Parua naturalia*, constituere vnum, & idem opus, ad eum modum, quo octo libri Physicorum constituunt vnum, & eundem tractatum, tum quia id apertè indicat D. Thom. cùm parua naturalia reputat velut corollarium de Anima dicens: *De animatis verò determinatur in libro de Anima, & consequentibus ad ipsum*. Tùm etiam quia ad idem opus spectat agere de obiecto, & principijs illius: quare cum in paruis naturalibus tractetur de animatis, & in hoc opere de anima, quæ est principium formale illorum; consequens est, vt libri de anima, & parua naturalia vnum, & eundem tractatum constituant. Vnus autem, & idem tractatus debet vnicum sibi vendicare obiectum formale *quod*. Vnde cùm obiectum proprium tractatus, qui dicitur *parua naturalia*, non sit anima, sed animatum, vt omnes Philosophi admittunt, planè infertur non animam; sed corpus animatum esse obiectum *quod* proprium præsentis operis.

3 Dicendum est secundò, animam esse subiectum *quo* in esse rei respectu huius tractatus. Hanc assertionem præcisè intendunt euincere B. Albert. Caiet. Ferrara & communiter Interpretes in proœmio huius operis. Et ratio est satis perspicua: quoniam obiectum *quo* in esse rei est id, per quod in eodem ordine entis constituitur obiectum *quod*, vt diximus in principio quæ-

stionis: sed corpus animatum, quod est obiectum formale *quod* huius operis, constituitur in esse rei per animam: ergo loquendo de obiecto formali *quo* in esse rei, respectu huius tractatus, prædicta ratio obiecti animæ attribuenda est.

§. II.

Satisfit argumentis in contrarium.

4 ADuersus primam conclusionem sentiunt Toletus *in præsenti, quæst.* 4. Rubio *quæst.* 2. & alij asserentes, animam esse obiectum formale *quod* horum librorum. Quod potest suaderi primò ex Aristot. in proœmio huius operis: vbi inquit: *Quærimus autem contemplari, & cognoscere naturam ipsius animæ, & substantiam postea quæcumq; accidunt circa ipsam* Obiectum autem formale cuiusuis operis est illud, cuius notitiam in tali opere consequi intendimus: ergo obiectum *quod* huius tractatus est anima. § Confirmatur: nam idem Philosophus opus istud inscripsit titulo *de Anima*, scientiamque in eo contentam frequenter vocat de *Anima*, vt Lector facilè offendet; & denique *lib.* 1. de sensu, & sensibili asserit se jam egisse de anima, & virtutibus illius. Quæ omnia satis suadent, animam ex mente Aristot. esse obiectum formale *quod* huius operis.

Respondetur ad argumentum, quod Aristot. intendit quidem in his libris contemplationi animæ, tanquam principij formalis, & præcipui sui obiecti *quod*, nempè corporis animati. Ex quo tamen solùm sequitur, animam esse obiectum *quo* in esse rei respectu huius tractatus, vt constat ex ijs, quæ pro assertione diximus. Sic etiam idē Philosophus plura tractat de forma substantiali *in lib. Physicorum*, non quia forma sit obiectū *quod* dicti operis; sed quia est principium formaliter constituens obiectum *quod* illius, videlicet corpus naturale. § Per quod patet ad confirmationem: nam omnia illa solùm euincunt, animam esse obiectum *quo* in esse rei respectu præsentis operis; frequenter quippè contingit, tractatus habere suam inscriptionem ab aliqua affectione, seu principio proprij obiecti, vt in simili obseruauimus *in lib. de Generatione, disputat.* 1. *quæst.* 1. §. 2.

§ Secundò probatur eadem sententia ratione: quoniam illud est obiectum formale *quod* alicuius operis, quod præcipuè in eo definitur, & cuius proprietates demonstrantur, vt ex se liquet: sed in hoc tractatu definitio animæ est, quæ præcipuè traditur, illiusquè proprietates sedulò demonstrantur, vt ipsius operis progressus ostendet: ergo anima est obiectum formale *quod* huius operis. § Confirmatur primò: quia potentiæ vitales, in quibus demonstrandis, & exponendis major huius operis pars insumitur, conueniunt animæ, tanquam primæ radici; licet in coniuncto, seu corpore recipiantur: ergo anima est obiectum *quod* in hoc tractatu: quandoquidem id habet rationem obiecti *quod* alicuius operis, cui proprietates in eo demonstratæ per se conueniunt. § Confirmatur secundò: nam in designandis obiecti, potiùs attendendum est ad dependentiam in cognosci quam ad dependentiam in esse: sed licet anima dependeat in esse à corpore animato, cuius est pars; attamen in cognosci potius corpus animatum dependet ab anima; siquidem ea semel cognita cum suis potentijs, nihil ferè de corpore animato superest cognoscendum: ergo ratio obiecti *quod* in hoc opere, non corpori animato, sed animæ debet attribui.

Respondetur argumento, ad rationem obiecti *quod* desiderari, vt notitia eius quæratur propter se, & non propter aliud, cuius sit pars in esse rei: notitia autem animę in toto hoc operę quęritur propter perfectam intelligentiam corporis animati, ad quod anima, vt vera pars ordinatur. Vnde licet plura insumantur, cum in ea definienda, cùm in eius passionibus demonstrandis; non extrahunt illam à ratione obiecti *quo*, nec constituunt in munere obiecti *quod*.

Ad primam confirmationem respondemus, potentias vitales solùm conuenire animę, vt primo principio *quo*; secùs verò vt principio *quod*: hęc quippè ratio soli composito reseruanda est. Quamobrem solùm euincitur, quod *anima* sit obiectum *quo* huius operis; minimè autem obiectum *quod*.

Ad secundam dicimus, animam, & corpus animatum habere mutuam dependentiam in cognosci: nam sicut totum nequit cognosci, nisi dependenter à partibus, ex quibus constat; ita partes, vt tales, non valent intelligi absque ordine ad totum, propter quod sunt. Sed in Philosophia potior ratio huius posterioris dependentię habenda est, eò quod obiectum formale, & adęquatum illius est ens mobile, seu corpus substantiale ex materia, & forma coalescens, huiusque notitiam pręcipuè intendit. Vnde nihil interest, quod cognita perfectè anima, facilè dignoscatur quidditas corporis animati: solùm enim suadet, animam esse præcipuum corporis animati principium. Et ex opposito sequeretur, nullum compositum posse habere rationem obiecti formalis *quod*, sed solam formam: quod proculdubiò est absurdum.

LIBER I. ET II. DE ANIMA.

RACTATVM hunc partitus est Aristot. in tres libros: quorum primum in quinque diuidit capita, in quibus refert antiquorum opiniones circa quidditatem animæ, easque refellit. Secundum verò duodecim capitibus absoluit, in quibus latè disserit de animæ essentia, diuisionibus, potentijs, sensibus, & obiectis sensibilibus. Cæterum quia id, quod anima non est, nequit aptiori via demonstrari, quam ostendendo quid est: ideircò omittemus expositionem eorum, quæ Philosophus scripsit primo libro, vt declaremus ea, quæ statuit in secundo. Quod per sequentes disputationes præstare studebimus, in quibus etiam exponemus quidquid obscurum, aut difficile in textu Aristot. reperitur: quamobrem illius expositionem seorsim non aggredimur, neque notis illustramus. De his autem, quæ Philosophus tractat in tertio libro, *differemus* à disp. 15.

DISPVTATIO II.

De quidditate animæ, & prima eius definitione.

OMITTIMVS quæstionem *an est*, eò quod existentiam animæ operationes ab ea fluentes, quas experimur, liquidò euincunt, ac demonstrant. Illius autem quidditas non adeo facilè innotescit, vt constat ex erroribus, in quos impegerunt antiqui: quapropter illi enucleandæ operosiùs insistendum est. Quia verò quidditas rei non aliter meliùs explicatur, quam illius definitionem adducendo; propterea afferre, ac elucidare oportet duas definitiones, quibus Philosophus animæ essentiam explicuit. Sed vt maiorem distinctionem, ac perinde claritatem huic operi conciliemus; declarabimus primam definitionem in hac disputatione, & secundam in sequenti.

QVÆSTIO I.

Vtrum prima definitio animæ sit legitima?

PRima animæ definitio, quam attulit Aristot. *in hoc libr. 2. cap. 1.* sic se habet: *Anima est actus primus corporis physici organici, potentia vitam habentis.* Circa quam plura occurrunt scitu digna, & alia, quæ non mediocrem ingerunt difficultatem. Quæ seorsim, ac singillatim exponemus, & ex illis, quam legitima sit hæc definitio, constabit.

§. I.

Declarantur priores illa particula actus primus.

1 Illa particula *actus* habet officium generis in hac definitione: nam ratio actus communis est, tam animæ, quam alijs omnibus formis, cùm substantialibus, cùm accidentalibus. Sed per ly *primus* designatur differentia animæ ab omni forma accidentali: nullum quippè accidens queit esse actus primus. Nam operationes supponunt alium actum priorem, eum videlicet, à quo eliciuntur: potentiæ autem licet comparatiuè ad operationes sint actus primus, seu prior; nihilominus habent simpliciter rationem actus secundi: quia essentialiter

tialiter præsupponunt alium actum, nempè formam substantialem. Sola ergo forma substantialis est simpliciter *actus primus*, tùm negatiuè, quia non supponit alium, tùm positiuè, quia cæteros præcedit.

2 Oppones; perfectior est actus secundus, quam primus: sed anima est actus perfectior, qui reperitur in toto: ergo est actus secundus, & non primus. Suadetur maior, tùm quia finis est perfectior ijs, quæ sunt ad finem: at fœlicitas, quæ est vltimus finis, non consistit in actu primo; sed in secundo; siue in operatione iuxta commune axioma *Vnumquodque est propter suam operationem* ex Aristot. 1. *Ethicorum*, *cap.* 12. & alibi; ergo actus secundus perfectior est primo. Tùm etiam, quia illè actus est perfectior, qui habet maiorem puritatem, seu minus potentiæ: constat autem, actum primum habere plus potentiæ, quàm secundum: siquidem est in potentia ad eum recipiendum, & per eum perficitur: ergo.

Huic obiectioni duabus solutionibus possumus satisfacere. Prima, & satis expedita est negare maiorem intellectam de actu secundo comparato ad actum primum, qui sit forma substantialis; licet possit admitti de actu secundo collato cum actu primo, qui sit potentia proxima ad operandùm, ac proinde forma accidentalis. Et oppositum nulla ex inductis probationibus suadetur: non prima, quia substantia secundum se accepta non ordinatur, nec ad operationem, tanquam ad finem cuius gratia, nec ad aliquod extra proprium prædicamentum. Vnde cùm dicitur, vnumquodque esse propter suam operationem; vel debet intelligi de eo, vt constituto per potentiam proximè operatiuam, & facta tota reduplicatione supra illam, non supra substantiam: vel exponendum est de operatione non in abstracto, sed in concreto sumpta, quo pacto includit ipsum operans, & addit aliquid supra ipsum. Ex quo non sequitur, quod operatio sit perfectior, quam substantia; sed solùm: quod substantia operans (qua ratione importat se ipsam potentiam, & operationem) sit perfectior se ipsa seorsim sumpta. Neque secunda probatio vrget: nam maior solùm verificatur cæteris paribus, & intra eundem ordinem, quod in præsenti non contingit. Forma enim substantialis est actus ordinis substantiæ, & explet maximam potentialitatem materiæ; atque ideo est actus simpliciter. Operatio autem est actus solùm in ordine accidentali, & supponit subiectum existens iam simpliciter in actu: quocirca solùm habet constituere, & actuare secundum quid. Vnde non est perfectior actus, quam forma substantialis.

3 Secunda obiectionis haud contemnenda solutio, desumitur ex Caietano in præsenti, qui considerat formam, & operationem in ordine entis, & in ratione actus. Et quidem si comparentur in ordine entis, præstat forma operationi: quia illa dat esse simpliciter, nempè substantiale; hæc verò solùm communicat esse secundum quid, nimirum accidentale. Quod si comparentur in ratione actus, potest concedi, quod operatio antecellat formam: quoniam illa est vltimior actus, & minus potentialitatis in subiecto relinquit. Ex quo solùm sequitur, quod actus secundus, seu operatio excedat actum primum, siue formam substantialem excessu secundum quid, & cum addito, nempè sub consideratione actus: absolutè enim, & simpliciter perfectior est forma, eò quod excedit in esse rei, qui est excessus simpliciter.

4 Sed replicabis aduersus hanc solutionem: quoniam actuare est dare esse: ergo actus dans nobilius esse; nobiliori modo actuat, ac proinde erit nobilior actus: si ergo forma dat nobilius esse, quam operatio, sequitur, quod excedat operationem, non solùm in esse rei, sed etiam in ratione actus. ¶ Ad hæc: tota essentia actus sumitur in ordine ad actuandum subiectum: ergo actus, qui in sua essentia est simpliciter perfectior, etiam erit perfectior sub ratione actus: & consequenter corruit illa distinctio, seu consideratio actus in esse actus, vel in esse rei.

5 Adhuc tamen potest, & debet sustineri solutio Caietani: nam ad replicam respondetur negando primam consequentiam: quoniam nobilior modus actuandi non regulatur penes esse communicatum (quod pertinet ad ordinem rei) sed ex hoc, quod actus minus potentialitatis relinquat in subiecto. Vnde cum operatio sit vltimior actus, & actuet ipsam formam; nequit non illi præstare in ratione actus, quamvis ei cedat in esse rei. ¶ Et hinc constat ad id, quod additur, nam licet tota essentia actus sit ad actuandum; alia tamen est expressio actuandi, & alia essendi. Quamobrem stat benè, quod aliquid excedat sub vna expressione, & excedatur sub alia. Quod potest declarari exemplo materiæ primæ: hæc quippè sub ratione entis excedit potentiam accidentalem; cum sit substantia; sub ratione verò potentiæ est imperfectior illa; cum sit pura potentia, & nihil includat actus: & tamen certum est, rationem entis, & rationem potentiæ non distingui realiter in materia prima.

Expositio prædicatarum particularum, *actus primus*, quam hactenus prosequuti fuimus, satis plana, ac legitima est: iuxta illam conueniunt dictæ particulæ non solùm animæ, verùm omni formæ substantiali: quævis enim est actus primus cum nullum actum in materia supponat. Superest tamen subtilior alia declaratio, quam afferunt Caietanus, & Ferrara *in præsenti*, & Bañez 1. *p. quæst.* 75. *art.* 1. *dub.* 2. Et hanc animam ab omni forma inanimata secernit, & notandum discrimen inter vtramque constituit. Etenim ly *actus primus*, designat non solùm distinctionem ab actu secundo, sed etiam separabilitatem ab eo; atque ideo significat actum omnino primum, & qui valeat, quantum est de se, ab omni actu secundo, siue operatione cessare. Vnde quia anima potest, quantum est de se cessare ab operatione, vel ratione libertatis, vel per apprehensionem, vel ob alias causas; forma verò inanimata id non valet: propterea per illas particulas *actus primus* sic explicatas, anima ab omni forma inanimata distinguitur. Quam doctrinam apertè indicat Aristot. *in præsenti*, *text.* 5. vt exponit D. Thom. *ibidem lection.* 1. his verbis: *Sciendum, quod Philosophus dicit, animam esse actum primum, non solùm vt distinguat animam ab actu, qui est operatio; sed etiam vt distinguat eam à formis, quæ semper habent suam actionem, nisi impediantur.*

Quod potest inductiuè ostendi de omnibus animabus: etenim anima rationalis, cùm libera sit, quæit ab operando cessare, vt experientia suadet. Similiter anima sensitiua frequenter est in otio, cessatquè ab operationibus sibi proprijs, vt apparet in brutis dormientibus. Deinde anima vegetatiua multoties vacat ab opere generationis, nutritionis, & augmentationis, vt in plantis videre est. Aliæ verò formæ inanimatæ perpetuò, quantum est de se, proprias exerunt operationes: quia cum omnino materiales sint, habent omnimodam determinationem ad operandum: & ideo nequeunt non cessare ab operatione, vt in igne, & alijs rebus inanimatis apparet.

6 Cæterùm hæc expositio, & doctrina labefactari videtur *primò*: quia perfectior est anima, quam forma inanimata; sed hoc quod est cessare ab operatione, non dicit perfectionem, sed potiùs imperfectionem, vt constat in animali, quod tunc cessat ab incremento, cùm eius virtus est languida: ergo differentia inter animam, &

& formam inanimatam non est constituenda in prædicta cessatione. *Secundò*: quia cùm dicitur, animam posse cessare ab operatione, vel intelligitur positis omnibus requisitis ad operandum, vel eis non positis? Si primum: solùm potest adaptari prædicta doctrina animæ rationali, quæ libera est; secùs verò alijs animabus, quę non transcendunt ordinem agentis naturalis, & necessarij, de cuius ratione est, quod positis omnibus requisitis ad operandum, necessariò operetur. Si secundum etiam potest applicari illa expositio formæ inanimatæ: hæc quippè ablatis requisitis ad operandum cessat ad operatione. *Tertiò*: nam plures sunt operationes, & motus à quibus nequit anima separari, vt constat in motu cordis, quo deficiente petit animal; & in nutritione, quæ tandiù durat, quandiù animal viuit *ex 1. de Generat. text. 41.* ergo anima non est actus primus separabilis ab omni actu secundo. *Quartò*: nam iuxta prædictam expositionem per ly *actus* conuenit anima cum omni forma, & per ly *primus* differt ab omni forma; atque ideo in solis illis verbis saluabitur adæquata definitio animæ: ergo quæ sequuntur, nimirum, *corporis physici*, &c. superfluunt: hoc autem non est dicendum: ergo nec admittenda illa expositio.

Eæ tamen obiectiones traditæ doctrinæ non præiudicant. Ad primam enim respondetur, quod licet cessare vtcumque ab operatione non dicat perfectionem; cessare tamen ab intrinseco, vt in animatis contingit, magnam arguit perfectionem, & non mediocrem eleuationem supra alias formas. Quod satis apparet ipso exemplo in contrarium adducto: nam quod augmentum viuentis aliquando celset, oritur ex eo, quod debet fieri per facultatem intrinsecam, & per virtutem ad hoc peculiariter destinatam. Hoc autem minimè competit rebus inanimatis, vt ostendimus *in lib. de Generat. disputat. 6. quæst. 1.*

Ad secundam respondemus, nullo ex illis duobus modis animam dici actum primum separabilem à secundo; sed alio longè diuerso: qui consistit in eo, quod anima ab intrinseco petit cessare aliquando à sua operatione, & esse in otio, & consequenter postulat, quantum est de se, vt non semper dentur omnia requisita ad operandum. Vnde prouenit, quod absentia illorum sit iuxta naturam rei animatæ, vt patet in actu generationis, qui non conuenit semper, & à principio viuentibus, sed determinatis temporibus: & ideo nec animal, nec planta, statim generat. Hic autem cessationis modus minimè competit rebus inanimatis: eæ quippè non postulant ab intrinseco, quod absint requisita ad operandum; sed magis est iuxta naturam eorum semper operari, vt patet in igne, qui statim, ac producitur, potest alium generare, & semper quantum est de se generat. Videantur quæ diximus loco proximo citato.

Ad tertiam negandum est antecedens intellectum de motibus conuenientibus principaliter, & particulariter animæ, vt anima est. Nec oppositum suadet motus cordis: nam ille non est à sola anima, sed prouenit à generante, tanquam à causa particulari, principali, & proximè mouente, vt statuimus *in libr. Physicor. disp. 26. quæst. 1.* Nutritio autem aliquando interrumpitur, quia non incessanter conuertitur alimentum in substantiam aliti, vt obseruauimus *in libr. de Generat. disp. 5. quæst. 1.* in principio. Quibus addendum est, non requiri, vt saluetur animam esse actum primum separabilem a secundo, quod possit separari ab omni actu: sufficit enim, quod possit, & petat, quantum est de se separari ab aliquo. Et hoc competit omni animæ: nam esto non petat cessare à nutritione; postulat tamen non semper generare, vt nuper ostendimus. Et per hoc sufficienter distinguitur anima ab alijs formis.

Ad vltimam dicendum est, quod licet anima distinguatur ab alijs formis per esse actum primum separabilem à secundo; attamen nec consistit in hoc solo conceptu adæquata animæ quidditas, nec per illum sufficienter innotescit. Vnde citra vitium additæ sunt aliæ particulæ, nempè *corporis physici*, &c. quia necessariæ sunt ad manifestandum perfectè animæ essentiam, & conditionem.

§. II.

Exponuntur sequentes particulæ corporis physici.

7 VT apertè significaretur distinctio animæ ab actibus primis omninò completis, & per se subsistentibus, quales sunt Angeli; oportuit post illas particulas *actus primus* addere immediatè sequentes, nimirum *corporis physici*. Substantia quippè completa non ordinatur ad componendum aliud: at illa, quæ incompleta est, & habet rationem partis, vt anima nequit non ordinari ad aliud, & hunc respectum exprimere in propria, ac quidditatiua sui definitione, vt tradit D. Thom. *in præsenti lect. 1.* his verbis: *In omni definitione forma ponitur aliquid, quod sit extra essentiam formæ, scilicet proprium subiectum, siue materia: vndè cùm anima sit forma, oportet, quod in definitione eius ponatur materia, siue subiectum eius.* Et hoc designatur per ly *corporis*. Porrò quia corpus aliud est artificiale, vt cathedra; aliud mathematicum, quod importat tres dimensiones quantitatiuas; aliud denique physicum, quod radicat accidentia sensibilia, & est principium motus, & quietis: addita est particula *physici*, quæ significat, animam esse actum primum corporis naturalis, non verò artificialis, aut mathematici, vt obseruat S. Doctor *in hoc lib. text. 8. lect. 2.*

Nomine autem *corporis physici* potest intelligi, vel sola materia prima, quæ saltem in suo toto substat accidentibus sensibilibus, & meritò appellatur substantia corporea: vel valet significari compositum substantiale coalescens ex materia, & anima, non vt dat esse animatum; sed quatenus communicat esse corporeum, seu gradum receptiuum vitæ: nam *corpus* (ait D. Thom. *hoc 2. lib. text. 6. lect. 1.*) *habet ab anima, & quod sit, & quod corpus sit, & quod sit corpus susceptiuum vitæ*. Vndè meritò dubitari potest, quonam, ex ijs modo accipiatur ly *corporis physici* in ista definitione.

8 Caietanus *in hoc lib. cap. 1. §. Tertiò notandum est*, Ferrara *quæst. 2.* & communiter Thomistæ asserunt, prædictam particulam non priori, sed posteriori modo accipiendam fore. Et meritò quidem: nam ita expressè docet Angelic. Præceptor, *quæst. de spiritualibus creat. quæst. 3. ad 2.* his verbis: *Dicendum, quod cùm forma perfectissima det omnia, quæ dant formæ imperfectiores, & adhuc ampliùs: materia prout ab ea perficitur eo modo perfectionis, quo perficitur à formis imperfectioribus, consideratur vt materia propria etiam illius modi perfectionis, quam addit forma perfectior super alias. Ita tamen, quod non intelligatur hæc distinctio in formis secundum essentiam, sed solùm secundum intelligibilem rationem. Sic ergo ipsa materia; secundum quod intelligitur, vt perfecta in esse corporeo susceptiuo vitæ, est proprium subiectum animæ.*

Et ratio est satis manifesta: quoniam cùm forma definitur per suum susceptiuum, congruentius explicatur per proprium, ac peculiare subiectum, quam per commune; atqui anima definitur per suum susceptiuum; & esse proprium subiectum animæ, vt anima est, non conuenit

uenit materiæ primæ nudæ, sed materiæ vt actuatæ per gradus, qui supponuntur ad esse animatum: ergo per ly *corporis* in definitione animæ positum non significatur sola materia, sed compositum ex materia, & anima, quatenus dat esse corporeum, & gradus, qui ad esse animatum præintelliguntur. Minor liquet: nam materia nudè accepta est subiectum commune omnibus formis; ipsa verò vt actuata modo dicto, est proprium, ac peculiare subiectum animæ.

9 Sed hæc expositio non omnibus arridet, & ideo oportet occurrere obiectionibus, quibus criminantur eam. Primò opponunt: nam susceptiuum formæ secundum omnia, quæ habet, distinguitur realiter ab illa: sed compositum ex materia, & anima, vt dante esse corporeum, non distinguitur realiter ab anima, provt dat esse animatum; siquidem esse corporeum, & esse animatum sola ratione distinguuntur: ergo anima non definitur per corpus, tanquam per proprium susceptiuũ, vt à nobis describitur. Maior probatur, tùm quia subiectum non habet à forma, quod sit subiectum: ergo in esse subiecti, nec est realiter idem cum forma, nec eam includit. Tùm etiam, quia forma secundum suum esse, saltem quoad vnionem educitur de subiecto: sed nequit educi ex se ipsa vllo modo: ergo subiectum nullo modo illam includit, sed secundum omnia, quæ habet, distinguitur realiter ab ea.

Respondetur, animam bifariam posse considerari, vno modo secundum suam entitatem, qua ratione importat omnes gradus, quos materiæ impertitur, à primo vsque ad vltimum; alio modo secundum præcisam rationem animæ, quá ratione solum explicat propriam differentiam, quam addit supra conceptus sibi, & alijs formis communes. Si ergo anima sumatur primo modo, est actus immediatè solius materiæ primæ; quia entitas animæ materiam primam supponit, & actuat. Accepta autem posteriori modo, non est actus solius materiæ, sed corporis: eò quod esse animatum supponit necessariò esse corporeum. Hinc ad obiectionem respondetur, susceptiuum formæ secundum entitatem nullo modo, eam includere, nec aliquid illius; susceptiuum verò illius secundum aliquem posteriorem gradum, necessariò eam includere secundum gradum priorem. Vndè materia habet à forma vnum gradum, per quem fit capax ad receptionem alterius gradus. Et similiter forma secundum vnum gradum educitur de materia, vt actuata, & constituta per alium.

10 Secundò obijcitur: quoniam si anima, vt talis, est actus corporis constituti ex materia, & forma; sequitur quod adueniat enti in actu, ac proinde quod sit forma accidentalis: consequens planè est absurdum: ergo. Respondetur negando sequelam: nam vt anima esset forma accidentalis, deberet absolutè, & secundum entitatem considerata aduenire enti in actu: quod tamen illi minimè competit, vt constat ex proximè dictis. Gradus autem inferiores supponere superiores, & materiam constitutam in actu per illos, minimè præiudicat substantiæ; sed in omni forma substantiali admittendum est, vt consideranti constabit.

11 Tertiò obijcitur: quia Philosophus agit de anima, quatenus est forma physica, & informat modo physico: sed anima respectu solius materiæ primæ exercet munia formæ physicæ; quippè quatenus communicat diuersos gradus sola ratione distinctos, potiùs est forma metaphysica, quam physica: ergo anima non per materiam constitutam in gradu corporis, sed vt nudam ab omni gradu definienda est apud Physicos.

Respondetur negando minorem: nam anima, vt anima est, habet rationem formæ physicæ; cumque sub ratione animæ supponat corpus, sequitur, quod non solum respectu materiæ nudè sumptæ, sed etiam respectu illius, vt constitutæ per gradum corporis exerceat munera formæ physicæ; quin valeat ob hanc rationem forma metaphysica dici. Præsertim cum forma metaphysica non distinguatur à suo susceptiuo, nec exigat dispositiones physicas ad proprium actuandi modum: anima autem, vt anima est, distinguitur realiter à suo susceptiuo; quippè quod includit materiam; & similiter exposcit dispositiones physicas ad communicandum gradum animati, ea scilicet accidentia, quæ à gradu immediatè præcedenti dimanant; quamobrem longè distat à forma metaphysica.

12 Vltimò obijcitur: quia proprium susceptiuum animæ, vt anima est, nequit esse corpus; quandoquidem esse corporeum præintelligitur ad omnem formam consideratam secundum suam specificam rationem: priùs enim est esse corpus, quam esse verbi gratia lapidem: ergo non rectè explicatur proprium susceptiuum animæ per ly *corporis*. Maximè, quia inter corpus, & viuens mediant alij duo gradus, videlicet generabile, & mixtum, vt statuimus in Logica *disp. 6. quæst. 6.* ergo anima non definitur hic per susceptiuum proprium, & immediatum, sed per commune, & remotum. ¶ Sed hæc obiectio facilè euanescit: quoniam anima non definitur per corpus vtcumque, sed per *corpus organicum*, cuius dicitur actus. Vndè ratio corporis, quæ quantum est de se, latè patet, trahitur ad supponendum determinatè pro corpore organico, quod est proprium animæ susceptiuum, vt contingit in alijs gradibus communibus, & remotis, cum determinantur, & contrahuntur per inferiores, & specificos; secum enim afferunt omnia genera intermedia, atquè immediata. Vndè benè saluatur, quod anima explicetur per proprium susceptiuum, vt magis constabit ex iis, quæ statim dicemus.

§. III.

Declaratio illius particulæ, organici.

13 PRo intelligentia istius particulæ animaduertendum est, corpus naturale esse duplex: aliud videlicet, quod caret partibus diuersæ rationis, vt aqua; aliud verò, quod illis constat, vt homo. Ex quibus hoc posterius meritò appellatur organicum, ducta similitudine ab organo, quod inter instrumenta musica habet magnam partium varietatem. Ad significandum ergo, quod anima est actus corporis habentis partes diuersæ rationis, quæ operationibus vitæ deseruiunt, dicitur *actus corporis organici*. Quod optimè explicuit D. Thom. *in hoc lib. lect. 1.* his verbis. *Dicitur corpus organicum, quod habet diuersitatem organorum. Diuersitas autem organorum necessaria est in corpore suscipiente vitam, propter diuersas operationes animæ. Anima enim cum sit forma perfectissima inter formas rerum corporalium, est principium diuersarum operationum: & ideo requirit diuersitatem organorum in suo perfectibili. Formæ verò rerum inanimatarum propter suam imperfectionem sunt principia paucarum operationum: vnde non exigunt diuersitatem organorum in suis perfectibilibus*. Idque ostendi valet argumento desumpto ex plantis, quæ rerum animatarum imperfectissimæ sunt; & tamen aliquam organizationem habent, vtputa radicem, corticem, & folia, quæ diuersis muniis deseruiunt, vt obseruant Aristot. *in præsenti textu 7.* & D. Thom. ibidem.

14 Sed objicies: nam anima est actus; seu forma sanguinis, vt ostendemus *disp. 5. quæst. 1.* & tamen sanguis non est corpus organicum. ergo non est de ratione animæ, quod sit corporis organici actus. ¶ Responde-

ponderur; animam non dici actum corporis organici, quod sit tale in actu intra ordinem substantiæ (diuersitas quippè partium integralium, quæ ad organizationem actualem, & formalem requiritur prouenit formaliter à quantitate, vt ostendimus *in lib. de Generat. disp. 5. q. 1.*) sed est actus corporis, quod intra genus substantiæ importat organizationem solum radicalem, & subiectiuam, vt magis declarabimus *num. 16.* Porrò vt anima sit hoc pacto actus corporis organici, non requiritur, quod in qualibet parte radicet diuersa accidentia: sed sufficit, quod prout est sub tota quantitate, sit radix partium dissimilarium: quippè quæ non dicitur actus huius, vel illius partis, sed actus corporis hoc est totius compositi. Vnde cum sanguis, quandiu viuit, non sit totum, sed vera pars animalis; non postulat habere diuersitatem partium, nec quod anima in eo radicet accidentia diuersæ rationis.

15 Deinde vrgentiùs oppones: nam anima in præsenti definitur per suum susceptiuum, vt diximus *§. præced.* at susceptiuum illius non est corpus organicum: ergò non rectè definitur per illud. Probatur minor: quia corpus organicum idem est, ac corpus viuum, seu animatum; cum sola viuentia habeant partes dissimilares: constat autem corpus viuum, seu animatum non esse susceptiuum animæ; sed eam includere: ergo esse susceptiuum non conuenit corpori organico.

Vt hanc obiectionem perspicuè diluamus obseruandum est primò, susceptiuum formæ esse duplex, informe videlicet, & formatum. Subiectum informe, solum dicit ea, quæ sunt propria subiecti, non verò ea, quæ sibi communicantur à forma: quo pacto diaphanum comparatur ad lucem, quia secundum se non dicit ea, quæ participat à luce. Subiectum verò formatum affert, & explicat ea, quæ sibi communicantur à forma: qua ratione se habet album ad albedinem, inuoluit enim effectum formalem illius. § Secundò animaduerte corpus organicum bifariam accipi, primò dispositiuè tantum; secundò propriè. Priori modo importat totum coalescens ex materia prima, & anima, quatenus dat omnes gradus vsque ad animatum exclusiuè: & consequenter dicit talem quantitatem, situm, & alias dispositiones requisitas, vt anima possit tribuere esse animatum, & radicet accidentia vitalia, quibus constituitur propriè, & formaliter organum. Posteriori autem modo importat compositum constitutum ex materia, & anima, quatenus dat esse animatum formaliter, ac proinde quatenus radicat illa accidentia, quæ ad propriam, & formalem rationem organi requiruntur.

Hinc ad obiectionem respondetur primò, animam in præsenti definiri per susceptiuum informe, atque ideo per corpus organicum solum initiatiuè, ac dispositiuè. Vnde neganda est minor, & ad probationem dicendum, quòd licet corpus organicum propriè, & completè, saltem radicaliter, sit idem, ac corpus viuum, seu animatum: attamen corpus organicum solum dispositiuè non importat formaliter vitam, ac proinde nec includit animam, vt anima est: quamobrem potest hæc definiri per illud, tanquam per susceptiuum informe. Cui solutioni fauet D. Thom. *1. p. quæst. 76. art. 6. ad 1.*

16 Secundò, & magis ad mentem Arist. & D. Thomæ respondetur, animam definiri per subiectum formatum, ac proindè per corpus propriè organicum, saltem radicaliter, seu quoad gradum: quod nequit non esse corpus formaliter animatum, & viuum. Vnde sicut rectè definitur calor per calidum, tanquam per subiectum formatum, includensque effectum formalem caloris, vt si dicas, calor est actus calidi: ita definitur anima per corpus organicum, seu animatum, quod effectum formalem animæ includit. Apertiùs enim explicatur hoc modo quidditas formæ, cum definitur, tàm per subiectum, quam per effectum formalem, quem subiecto confert. Quæ omnia elucidat D. Thom. *quæst. de Anima art. 1. ad. 15.* his verbis: *Dicendum, quod in definitionibus formarum, aliquando ponitur subiectum vt informe, sicut cum dicitur, motus est actus existentis in potentia: aliquando autem ponitur subiectum formatum, sicut cum dicitur motus est actus mobilis, lumen est actus lucidi. Et hoc modo dicitur anima actus corporis organici physici: quia anima facit ipsum esse corpus organicum, sicut lumen facit aliquid esse lucidum.* Idem repetit *1. p. q. 76. art. 4. ad. 1.* cui subscribunt, non solum Thomistæ, sed & Toler. Rubius, Suarez, & alij.

17 Dices: loco nominis positi in definitione, licet ponere definitionem illius, sicut loco animalis viuens sensibile: ergo loco illius particulæ *organici* possumus ponere eius definitionem: at corpus propriè organicum, seu animatum definitur per animam: ergo iam in definitione animæ poneretur anima, & consequenter hæc definiretur per se ipsam, quod est absurdum: ergo anima nequit definiri per ly *organicum* propriè sumptum, & tanquam per subiectum formatum. § Respondetur, nullum esse inconueniens, quod anima explicitè sumpta, definiatur per se ipsam, implicitè acceptam in suo effectu formali. Neque hinc sequitur, quod possit explicitè poni in sui difinitione: nam illa regula solum procedit de iis, quæ definitio affert in recto; secus vero de illis, quæ dumtaxat collocantur in obliquo, & per modum additamenti, qualiter ly *organici* stat in animæ definitione. Videantur, quæ diximus *in Log. disp. 14. quæst. 6. §. 2.*

§. IV.

Elucidantur vltima particula potentia vitam habentis.

18 DVplicem vitam distinguunt communiter Philosophi, nimirum substantialem, & accidentalem. Vita substantialis importat primam radicem potentiarum vitalium, & primum principium mouendi se ipsum. *Propria enim ratio vitæ* (ait D. Thom. *in præsenti lect. 1.*) *est ex hoc, quod aliquid est natum mouere se ipsum, largè accipiendo motum, prout etiam intellectualis operatio motus quidam dicitur: ea enim sine vita esse dicimus, quæ ab exteriori tantum principio moueri possunt.* Et de hac vita intelligendus est Philosophus, cum *in hoc lib. 2. text. 37.* inquit, *Viuere in viuentibus est esse*, nempè substantiale. Vita verò accidentalis est operatio à vita radicali procedens, per quam viuentia se mouent, vt augmentatio, visio, &c. Vnde *1. Politic. cap. 6.* dicitur. *Vita certè est actio, & non factio, & lib. 10. Ethic. cap. 4. vita quædam est operatio.* Qua etiam ratione beatitudo, quæ in operatione consistit, dicitur vita æterna, iuxta *illud. Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te.*

Quando ergo in hac definitione dicitur, animam esse actum corporis organici *habentis vitam in potentia*, non vita substantialis, sed accidentalis intelligenda est, vt expressè tradit Aristot. *text. 10.* quem sic illustrat D. Thom. *lect. 2. Dicitur aliquid esse in potentia dupliciter: vno modo, cùm non habet principium operationis: alio modo, cùm habet quidem, sed non operatur secundum ipsum. Corpus autem, cuius actus est anima, est habens vitam in potentia, non quidem primo modo, sed secundo.* Et ratio constat ex dictis *§. præced.* nam anima definitur per ly *organicum*, tanquam per subiectum formatum, & animatum; corpus autem animatum non est in potentia

ad

ad vitam substantialem, sed illam actu habet, vt liquet ex terminis: ergo ly *habentis vitam in potentia*, de sola vita accidentali intelligendum est. Ex quo etiam fit, prædictas particulas non esse simpliciter necessarias ad hanc animæ definitionem, cùm includantur in illa *organici*. Potuerunt tamen citra vitium addi majoris claritatis gratia, vt euidentiùs appareret animæ quidditas, quæ valde latebat antiquos, atque in varios distorquebat errores.

19 Objicies *primò* cum quodam juniore: vita accidentalis est multiplex, iuxta numerum operationum vitalium; vita verò substantialis est vnica: atqui in definitione non dicitur *habentis vitas*, sed *habentis vitam*: ergo illa particula non de vita accidentali, sed de substantiali interpretanda est. *Secundò*: ly *habentis* designat, quod animatum habeat in se vitam: at vita accidentalis non semper recipitur in animato, sed transit ad aliud subiectum; siquidem generatio v. g. plantæ est actio transiens: ergo illa particula *vita* significat vitam substantialem; hæc enim semper habetur ab animato.

Hæc tamen satis leuia sunt. Ad primum dicendum est, omnes operationes vitales conuenire in vna communi ratione vitæ accidentalis: vnde meritò possunt appellari *vita*, & sic designantur per ly *vitam* in hac definitione positum. Ad secundum respondetur ly *habentis vitam in potentia*, solum significare, quod corpus organicum, cuius anima est actus, habet potentiam actiuá ad eliciendas operationes vitæ. An verò istæ necessario debeant recipi in viuenti, & quomodo hoc verificetur, alia difficultas est, ad præsentem definitionem non spectans: de qua tamen nonnihil agemus *infrà disp. 4. quæst. 1.* Præterquam quod in omni viuenti datur aliqua operatio ipsum intrinsecè afficiens: quod satis, superque erat ad verificandum ly *habentis vitam in potentia*; quidquid sit, an omnis operatio vitalis debeat esse actio immanens.

20 Ex ijs, quæ hactenus in tota quæstione diximus, liquidò sequitur, & apparet conclusio directè respondens quæsito, nempè prædictam definitionem esse legitimam. Quod satis constat auctoritate Aristotel. & D. Thom. & insuper ratione probatur: nam illa definitio est legitima, quæ constat genere, & differentia, & quidditatem definiti manifestat: sed huiusmodi est definitio animæ ab Aristotele tradita, quam hucusque explicuimus, vt constat ex dictis: ergo vt legitima admittenda est. Quod quia vnanimi consensu faciunt Philosophi, amplius in ea illustranda immorari non libet.

QVÆSTIO II.

Vtrum prædicta animæ definitio sit essentialis?

SVppositis his, quæ diximus *q. præced.* paucis præsentem absoluemus: quæ non procedit de definitione omnino rigorosa, hæc enim solis entibus completis potest adaptari: sed de definitione, quæ sit essentialis iuxta capacitatem materiæ, & qualis potest applicari rei incompletæ, vt anima est.

§. Vnicus.

Statuitur communis sententia.

21 DIcendum est, prædictam definitionem esse essentialem. Ita Arist. *in lib. 2. c. 1. & 2.* cui adstipulantur omnes Philosophi paucis exceptis, quos infra referemus. Probatur ratione: quoniam illa est definitio essentialis, quæ per essentialia explicat quidditatem rei definitæ: sed tota quidditas animæ consistit in eo, quod sit actus primus corporis animati, & hoc apertè significatur in prædicta definitione: ergo est essentialis.

Confirmatur primò: nam definitio, quæ datur per rationem superiorem, & inferiorem essentialiter conuenientes rei definitæ, nequit non esse essentialis: sed adducta definitio est huiusmodi; siquidem ly *actus primus* designat rationem animæ, & alijs formis superiorem, & ly *corporis organici* significat propriam, ac essentialem animæ rationem: ergo dicta definitio est essentialis.

¶ Confirmatur secundò: quia substantia incompleta importat essentialiter habitudinem, tùm ad aliam compartem, tùm ad compositum, quod constituit; in quo distinguitur à substantia completa, quæ habet in se esse completum, & propterea non ordinatur ad aliud: ergo in definitione essentiali substantiæ incompletæ aliquid extrinsecum ponendum est: sed id obseruatur in hac definitione: ergo &c. Videantur, quæ supra *n. 7.* diximus ex D. Thom.

22 Pro contraria sententia referuntur Auincen. *lib. 6. natur. q.* Scotus *in 9. dist. 6. quæst. vnic.* Quæ potest suaderi primò: nam definitio essentialis debet tradi per priora, & notiora definito, non solum quoad nos, sed etiam secundum se; eò quod debet dari per partes essentiales, quæ ex natura rei præcedunt totum: at definitio hic tradita id non obseruat; siquidem anima definitur per corpus animatum, quod est effectus formalis animæ, subindéque posterius ea: ergo prædicta definitio non est essentialis.

Huic argumento facilè posset occurrere, qui assereret animam definiri per ly *corpus organicum*, tanquam per subiectum informe, iuxta ea, quæ supra diximus *n. 15.* Subiectum enim informe non importat effectum formalem formæ, sed ad eam simpliciter præsupponitur. Vnde iam tradita definitio daretur per priora, & notiora re definita. Sed ne huic expositioni solutionem argumenti alligemus, aliter iuxta secundam expositionem illi occurrendum est. *Primò* igitur respondemus, nullum esse inconueniens, quod in definitione essentiali ponatur aliquid, quod sit posterius re definita, dummodo non ponatur in recto, & per modum partis essentialis; sed solum in obliquo, & per modum termini, & additamenti, in ordine ad quod explicatur propria, & essentialis differentia rei definitæ. Vnde cum anima dicat essentialem ordinem ad suum effectum formalem, nempè ad animatum; meritò id in illius quidditatiua definitione constituitur. Non enim ponitur, vt pars essentialis animæ, sed vt quid deseruiens ad manifestandam propriam animæ differentiam: quæ est pars metaphysica animæ, & consequenter prior, & notior, quam illa. *Secundò* respondemus, animam non definiri per corpus animatum quatenus hoc est effectus formalis illius, sed quatenus habet rationem finis, & specificatiui extrinseci respectu ipsius animæ. Quo pacto non est posterius ea, sed ad illam essentialiter in aliquo genere præsupponitur.

23 Secundò arguitur: quia definitio explicans quidditatem substantiæ per accidentia non est essentialis, sed

sed descriptiua; siquidem substantia est simpliciter prior accidentibus: atqui prædicta definitio explicat quidditatem animæ per aliquid accidentale, videlicet per *corpus organicum*, quod nequit non accidentia includere; cum substantia, remotis accidentibus, non habeat partes: ergo hæc definitio non est essentialis.

Respondetur negando minorem, & ad insertam illius probationem dicendum est, corpus organicum, per habitudinem, ad quod definitur anima, non dicere organizationem formalem, quæ à quantitate, & aliis dispositionibus prouenit; sed organizationem radicalem, quæ potest, & debet conuenire substantiæ animatæ, vt diximus *in lib. de Generat. disp.* 5. *q.* 1. §. 1. Esto tamen, quod ly *organicum* importaret aliqua accidentia, hæc non ponerentur vt quid terminans essentialem animæ habitudinem, seu propriam differentiam illius: sed solùm deseruirent ad designandum, & circumscribendum terminum essentialiter inspectum ab anima, nempè corpus substantiale, quod radicat prædicta accidentia.

QVÆSTIO III.

Vtrum hæc definitio conueniat animæ rationali.

AD perfectam intelligentiam traditæ definitionis oportet exponere, quodnam sit definitum illius, & vtrum omnem animam complectatur. Et quia circa animam vegetatiuam, ac sensitiuam nulla est difficultas; propterea reducitur quæstio ad solam animam rationalem. Nec dubium principaliter procedit circa animam rationalē, quatenùs vegetatiua, & sensitiua est: sed de eadem, prout est intellectiua, & distinguitur ab aliis animabus. Porrò nec intenditur, quod hæc definitio conueniat animæ rationali, vt rationalis est, ly *vt rationalis* sumpto cum præcisione à ratione generica: nàm hoc pacto, nec animæ sensitiuæ, vt sensitiuæ, queit prædicta definitio adaptari. Sed sensus est, ah sicut in anima sensitiua propria illius differentia est ratio per se contrahens animam vt sic: atquè ideo hæc definitio conuenit animæ sensitiuæ, vt sensitiuæ, ly *vt sensitiuæ* reduplicante totam speciem animæ sensitiuæ, vt constantem genere, & propria differentia. Ita esse rationale in anima nostra sit differentia per se contrahens animam vt sic; & consequenter, an definitio animæ vt sic conueniat animæ rationali, vt rationali, ly *vt rationali* reduplicante non præcisè differentiam: sed totam speciem, aut quasi speciem animæ nostræ constitutam ex genere, & vltima differentia.

§. I.

Proponitur pars affirmatiua.

24 DIcendum est, prædictam animæ definitionem conuenire animæ rationali, vt rationalis est. Hæc est mens Aristot. *in hoc lib. text.* 7. & 8. vbi traditam à se definitionem asserit esse vniuersalem, & omni animæ communem. Quod euidentius apparet ex eò, quod in secunda animæ definitione, nempè *Anima est, qua primò viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus*, manifestè comprehendit animam rationalem, quatenùs est rationalis, seu principium intelligendi: constat autem vtramquè definitionem habere idem definitum, cùm vna per alteram demonstretur, vt videbimus *disp. seq. quæst.* 3. Vndè ex mentè Philosophi nequit non præsens definitio animam rationalem vt talem, comprehendere. Quamobrem sic docent D. Thom. locis proximè citat. Bañez 1. *p. q.* 75. *art.* 1. Suarez 2. *tomo summæ Theol. tract.* 3. *lib.* 1. *cap.* 1. & communiter Philosophi.

Probatur ratione: quoniam prædicta definitio conuenit essentialiter omni animæ, quæ est vera forma corporis, vt illius verba manifestè significant: sed anima rationalis, quatenùs rationalis est vera forma corporis: ergo hæc definitio conuenit essentialiter animæ rationali quatenùs talis est. Probatur minor, tum ex Clementina prima de summa Trinitate, & fide catholica, vbi hæc habentur: *Quisquis deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, quod anima rationalis, seu intellectiua, non sit forma corporis humani per se, & essentialiter, tanquam hæreticus censendus sit.* Si autem anima rationalis quatenùs talis, non esset forma corporis, non esset *per se* forma corporis: cuius oppositum determinatur in dicta Clementina. Tùm etiam quià propria differentia substantiæ corporeæ desumenda est ab eius forma: sed differentia constitutiua hominis, nempè rationale, sumitur ab anima rationali, vt rationalis est: ergo anima rationalis, quatenus talis, est vera forma corporis, humani, seu hominis. Tum præterea: quia ideo anima v. g. sensitiua, quatenus talis, est vera forma corporis quia tribuit ei gradum sentiendi; ita vt verificetur, animal esse formaliter sensitiuum ratione animæ: sed anima rationalis quatenus talis, tribuit homini esse rationale; ita vt verificetur, quod hæc substantia corporea, nempè homo, est rationalis ratione animæ intellectiuæ: ergo hæc quatenùs talis est vera forma corporis.

Confirmatur vrgenter quoniam id, à quo oriuntur potentiæ vitales substantiæ corporeæ, tanquam à principio formali quo, nequit non esse vera forma, & actus corporis: sed potentiæ ad ridendum, flendum, & admirandum, quæ sunt propriæ hominis, oriuntur ab anima rationali, quatenus tali, & sumpta secundum vltimam differentiam: & ideo non conuenit aliis animabus radicare prædictas potentias: ergo animæ rationali vt tali conuenit essentialiter esse veram formam hominis, ac proindè & verum actum corporis humani, quod organicum est. Vndè nil desiderari potest, vt hæc animæ definitio conueniat animæ rationali, quatenùs rationalis est. § Ad hæc: vnumquodque habet à sua forma propriam operationem: sed homo habet ab anima rationali propriam operationem ratiocinandi: ergò anima rationalis, vt rationalis est vera, ac propria hominis forma. Recolantur dicta *in lib. Physic. disp.* 7. *q.* 3. vbi similem difficultatem versauimus.

§. II.

Refelluntur opiniones aduersæ.

25 PRima sententia communi placito aduersa asserit, prædictam definitionem nullo pacto conuenire animæ rationali: quia existimat, animam nostram non vniri corpori per modum formæ informantis, sed tantum vt motorem mobili. Ita Plato in Alcibiade, & in Phædone, Simplicius *in hoc lib. text.* 7. Philopon. *text.* 11. & alij ex antiquis. Probatur primò: nàm forma, quæ informat corpus, & cui prædicta definitio potest adaptari, debet esse in alio, tanquam in subiecto: nempè in corpore: sed anima rationalis nequit esse in alio; cùm sit forma per se subsistens, vt infra dicemus *lib.* 3. ergo anima nostra non est forma corporis, nec comprehenditur

ditur tradita definitione.

Confirmatur: quia accidens spirituale nequit esse in corpore, saltem modò permanenti: ergo nec forma substantialis spiritualis. Patet consequentia; tum à paritate: tum à fortiori, quia forma substantialis spiritualis nobilior est, quam forma accidentalis spiritualis: ergo si huic repugnat sese dimittere, ac deprimere ad informandum corpus, magis repugnabit illi.

Respondetur argumento negando minorem: nam licet sit contra rationem formæ per se subsistentis esse in alio tanquam in subiecto inhærentiæ & à quo in existendo dependeat; minimè verò aduersatur ei, quod sit in alio, vt in subiecto informationis, à quo in existendo non dependeat, sed cui potius existentiam communicet. Et hoc pacto anima rationalis est in corpore. Quod satis superque est vt sit forma illius; cum de istius ratione non sit dependere à subiecto; sed hoc potius attestetur imperfectionem formæ.

Ad confirmationem, concesso antecedenti, negatur consequentia: & ratio disparitatis est, quod de ratione accidentis est dependere à subiecto, etsi fuerit accidens permanens, commensurari cum illo, seu recipi ad modum recipientis. Vndè repugnat, quod acccidens sit permanens, & in corpore; & quod corporeum non sit. Forma autem substantialis, vt anima nostra, est capax propriæ subsistentiæ: vndè potest actuare corpus; quin ab eo in suo esse dependeat: & consequenter, licèt se inclinet ad informandum; adhuc excellentiam propriæ spiritualitatis conseruet indemnem.

26 Arguitur secundò: quoniam id, quod est vera forma corporis habet appetitum illius: sed anima nostra nequit habere huiusmodi appetitum: ergo non est vera forma corporis. Probatur minor: nàm vnumquodque inclinatur ad suam propriam, & nobiliorem operationem: sed operatio propria, & nobilior animæ rationalis, nempè intelligere, non ita benè exercetur in corpore, quam extra illud; cum sit operatio immaterialis: ergo anima nostra non habet appetitum ad vnionem cum corpore. ¶ Et confirmatur hoc: nàm aliàs anima separata à corpore esset in statu violento, sicut lapis, quandiu extra centrum existit: sed nihil violentum est naturaliter perpetuum: ergo anima separata posset naturaliter, ac deberet iterum vniri cum corpore: consequens est absurdum; alias res semel extincta posset virtute causarum secundarum iterum reproduci, cuius oppositum statuimus *in lib. de Generat. disp. vlt. quæst. vnica*: ergo &c.

Respondetur huic argumento animeduertendo priùs, quod anima rationalis est quodammodo medium inter formas corporeas, & substantias omninò separatas: vndè, oportet, quod ex vtroquè extremo participet. Qua de causa, & duos status sibi naturaliter vendicat & duo genera operationum. Nam ob affinitatem cum Angelis queit naturaliter esse separata à corpore, exercetque in separationis statu operationes omninò independentes à materia. Ob confinium autem cum formis corporeis petit esse aliquando in corpore, & exercere suas operationes dependenter ab illo, saltem tanquam à ministrante phantasmata. Ex quibus hic posterior status connaturalior est animæ nostræ, tùm quia essentialiter est pars hominis, in cuius proindè constitutionem toto appetitu collimat; cum quælibet pars sit propter totum. Tùm quia in corpore existens acquirit propria industria, & mediis sensibus species intelligibiles; atquè ideò intelligit per viam propriæ inuentionis: at separata nequit comparare species, sed eas aliundè recipit; & consequenter intelligit per modum doctrinæ, & quasi passiuè se habendo: ex quibus ille prior intelligendi modus est magis connaturalis, cum sit magis ex propriis, & ab intrinseco.

Hinc ad argumentum neganda est minor; & ad illius probationem patet ex modo dictis, quod licèt intelligere absque conuersione ad phantasmata sit ex genere suo magis perfectum, quam intelligere cum conuersione ad illa: nihilominus non est magis connaturale animæ nostræ, ac proindè nec magis appetibile. Quibus adde primò animam non solum esse propter operationem intelligendi; sed etiam propter operationes risus, & fletus, quas vtpote sibi connaturales, appetit exercere, & nequit elicere nisi in corpore. Adde secundò præcipuum animæ nostræ appetitum esse ad bonum, & constitutionem totius hominis, cuius est pars essentialis: vndè maximè appetit esse in corpore, & refugit separationem ab illo, vt ipse mortis angor confirmat.

Ad confirmationem neganda est sequela: quia animę nostræ non debetur naturaliter esse perpetuò in corpore, sicut lapidi esse semper in centro: sed tantum illi conuenit pro determinata vitæ humanæ periodo, eò quod informat dependenter à dispositionibus, quæ continuò tabescunt, & tandem dilabuntur. Vndè ex suppositione, quod praeextiterit in corpore, iam appetit statum separationis: quia hic etiam status est ei connaturalis, licèt non sit omnium connaturalissimus. Cæterum etsi admitteremus statũ separationis esse vtcumquè violentum animæ nostræ; adhuc non inferretur fore naturaliter possibilem reunionem eius ad corpus. Etenim dupliciter est aliquid in statu violento: primò quia habet aliquid positiuum sibi contrarium, vt aqua calida calorem: secundò quia caret perfectione sibi debita, vt homo cæcus, caret visu. Violentum ergo priori modo non est naturaliter perpetuum: quia inter contraria positiua est continua pugna, & valet qualitas connaturalis destruere extraneum; & subiectum reducere ad statum sibi connaturalem. At violentum posteriori modo non est necessarium, quod illum statum naturaliter exuat, vt patet exemplo hominis cæci: quia non adest in natura principium illius reparationis. Vndè quia status separationis, si esset violentus animę, id non haberet priori modo, sed posteriori: propterea non deberet naturaliter interrumpi.

27 Secunda sententia docet prædictam definitionem conuenire animę nostrę, quatenus vegetatiua, & sensitiua est, secus verò quatenus est rationalis: nam sub posteriori ratione non est formaliter forma corporis, sed solum identicè. Ita Caiet. *1. p. q. 76. art. 1. ad 1.* Ferrara *2. contra Gentes cap. 85. § ad primum horum dicitur*. Et potest suaderi primò: quia si hęc definitio conueniret animæ nostrę, quatenus est rationalis; sequeretur, quod etiam si anima nostra non esset vegetatiua & sensitiua, adhuc esset vera forma corporis: consequens est absurdum; siquidem seclusa communicatione graduum superiorum, impossibile est, quod gradus inferiores communicentur: ergo hęc definitio non conuenit animę nostræ formaliter, quatenus est rationalis.

Respondetur negando sequelam, quæ suppositis ijs, quæ in limine quæstionis prænotauimus, nullam apparentiam videtur habere: etenim nunquam intendimus, quod anima rationalis, vt rationalis præcisè, & cum exclusione aliorum graduum sit vera forma corporis, & comprehendatur sub definitione ab Arist. tradita. Id quippè nequè animæ sensitiuæ competit: quandoquidem si anima equi non esset vegetatiua, nullo pacto esset actus corporis animati, nec illi gradum sentiendi conferret. Sed sensus est, quod ly *vt rationalis* sit differentia per se contrahens animam vt sic, & constituens speciem, aut quasi speciem animæ. Quod proculdubiò verum est, vt constat ex dictis.

28 Secundò suadetur eadem sententia: nam idem est

ani-

animam esse actum primum corporis organici, ac esse radicem potentiarum organicarum, seu quæ recipiuntur in organo: sed anima nostra, quatenus est rationalis, radicat potentias, quæ organis non inhærent, nempè intellectum, & voluntatem: ergo anima nostra quatenus rationalis, non est forma corporis organici. ¶ Confirmatur primò: quia potentia nequit esse abstractior, quam forma substantialis, à qua dimanat: sed intellectus oritur ab anima rationali vt tali; & non recipitur in corpore: ergo anima rationalis, vt talis, non est forma corporis. ¶ Confirmatur secundo: nam vera forma corporis debet esse principium operationis corporeæ: at anima nostra, quatenus rationalis, non est principium operationis corporeæ, sed incorporeæ, nempè intellectionis: ergo anima rationalis, quatenus talis nequit esse forma corporis.

Respondetur argumento, animam nostram, vt rationalis est, & acceptam secundum vltimam differentiam esse radicem potentiarum organicarum, & corporalium, nempè potentiarum ad ridendum, & flendum: quod satis euincit, ipsam sub prædicta ratione esse veram formam corporis organici. Quod autem sit radix intellectus, & voluntatis, quæ in organo corporeo non recipiuntur; prouenit ex eo, quod anima nostra est forma eminens, & eleuata supra conditiones materiæ: quamobrem debet radicare nonnullas potentias, quæ incorporeæ sint, & spiritualitatem propriæ radicis ostendant. ¶ Vnde patet ad primam confirmationem: nam concedendo præmissas, neganda est consequentia. Quod enim intellectus nequeat recipi in corpore non prouenit ex excessu perfectionis supra animam nostram sed ex eo, quod est accidens spirituale permanens, vt supra diximus *num.* 25. Et planè huic instantiæ ipsi etiam aduersarij debent occurrere: siquidem concedunt, animam nostram esse veram formam corporis secundum aliquem gradum: cum tamen intellectus secundum nullum sui gradum corpori inhæreat.

Ad secundam etiam constat ex modo dictis, quod anima rationalis vt talis, & principium operationis corporeæ, videlicet risus, fletus, & aliarum, quæ licet materiales sint, soli homini conueniunt. Deinde addimus, quod quamvis intellectio huius status non sit corporea, id est dependens à corpore, tanquam à subiecto inhæsionis; nihilominus est corporea, id est, dependens à corpore, tanquam à ministrante: quod satis est, tum vt habeat rationem motus physici, tum vt anima rationalis, quæ vt talis, est principium eius, sit vera forma corporis: operatio enim cuius radix non est in corpore, nequit vllo modo à corpore dependere.

DISPVTATIO III.

De secunda animæ definitione.

PRAETER illam animæ definitionem, quam hactenus elucidare studuimus, aliam tradit Aristot. *in hoc lib. text.* 12. & 24. quæ sic se habet: *Anima est id, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, primò.* Et addit priorem illam definitionem demonstrari per istam. Quod vt explicemus, præsentem instituimus disputationem, quæ non parum conferet ad capessendam maiorem quidditatis animæ notitiam.

QVÆSTIO I.

An secunda animæ definitio sit bona?

§. I.

Explicatur, & approbatur prædicta definitio.

1 Dicendum est, dictam definitionem esse legitimam. Ita omnes Philosophi, qui tradita ab Aristot. vt par est, reuerentur. Cuius assertionis veritas nequit alia via euidentiùs ostendi, quàm explicando singulas huius definitionis particulas: quod breuiter præstare curabimus. Illa prima particula *quo* designat, quod anima est principium vitæ, non per modum suppositi, & vt *quod*, sed tantum per modum principij formalis, & vt *quo*. Vnde licet aliqua anima, nempè rationalis subsistat vt *quod*; attamen indispensabiliter petitur, quod sit pars intrinseca viuentis, & illud constituat vt principium *quo*, & actus primus ipsius. Quod quia repugnat Deo, & Angelis, ideò nequeunt habere rationem animæ.

Additur illa particula *viuimus*. Pro cuius intelligentia nota, quod *viuere* absolutè prolatum sumitur dupliciter: primò significat gradum communem viuendi abstractum à particularibus differentijs vegetandi, sentiendi, & ratiocinandi: secundò *viuere* significat specialiter hoc, quod est *viuere vita vegetatiua*. Nam quia anima vegetatiua est separabilis à vita sensitiua, & rationalis, vt apparet in plantis, & non è conuerso: ideò *viuere* potest absolutè prolatum designare solam vitam vegetatiuam, vt obseruat D. Thom. *in præsenti text.* 25. *lect.* 4. Illa ergo particula *viuimus* in hac definitione posita non designat vitam in communi; sed sumitur determinatè pro vita vegetatiua, vt docent Ferrar. *hic quæst.* 4. Bañez 1. *p. quæst.* 75. *art.* 1. *dub.* 3. & alij quibus præluxit S. Doct. vbi proximè dicens: *Anima est primum, quo, & viuimus, & sentimus, & mouemur, & intelligimus. Et referuntur hæc quatuor ad quatuor genera vitæ; de quibus superiùs fecerat mentionem: viuere enim refert ad principium vegetatiuum.* Ratio est: quia Aristot. intendit per hanc definitionem explicare naturam animæ in ordine ad suas operationes: ergo sicut designauit alias operationes, vel gradus per ly *sentimus, mouemur*, & *intelligimus*, ita significauit operationem, aut gradum vegetandi per ly *viuimus*. Aliàs si hæc particula solùm importaret vitam in communi; deberet addi alia particula, nempè, *vegetamus*, quæ hunc peculiarem viuendi gradum significaret.

2 Sequuntur aliæ particulæ *sentimus*, *mouemur*, & *intelligimus*, quæ peculiaria animæ officia designant. Porrò harum particularum, sicut, & præcedentis valet esse duplex acceptio, vt sumitur ex D. Thom. 2. *Cœlo textu 17. lectio.* 4. Primò enim possunt significare ipsas operationes viuendi, sentiendi &c. Secundò gradum, seu principium proprium illarum. In præsenti autem hoc posteriori sensu accipiendæ sunt, tùm quia verba in definitione non dicunt actum, sed aptitudinem, tum etiam quia hæc definitio deseruit ad demonstrandam illam priorem: id autem fieri non posset, si dictæ particulæ significarent ipsas operationes; cùm eæ sint materia contingens, & demonstrationi inepta.

Tandem ponitur illa particula *primò* ad significandum, quod anima est principium radicale eliciendi prædictas operationes: in quo distinguitur à potentijs vitalibus, quæ proximè ad operandum concurrunt. Designat etiam, quod anima ita est principium operationum vitalium, vt hæc ratio non conueniat ratione alicuius prædicati superioris, sed secundum propriam animæ differentiam, ac proindè *per se*, & secundum quod ipsa est. Quæ omnia cum apprimè declarent naturam animæ; planè suadent, & euincunt prædictam definitionem esse legitimam: vnde alia probatio superuacanea esset.

§. II.

Diluuntur aliqua obiectiones.

3 Sed quamvis assertio communis sit adeo certa, aliqua aduersus eam opponemus, vt ex eorum enodatione verior appareat. Ergo primò objicies: anima est communis nobis, & alijs animatis: ergo non debuit definiri per ly *viuimus*, *sentimus* &c. sed per *viuitur*, & *sentitur*: ly enim *viuimus* restringit animam ad ea, quæ sunt in nobis: ly autem *viuitur* eam indeterminatam relinquit.

Respondetur negando consequentiam, quam inserta probatio minimè suadet: quoniam ly *viuimus* &c. non restringit animam ad ea, quæ sunt propria solius hominis; sed supponit pro ijs, quæ homini, & alijs animatis sunt communia. Nam cùm omnia viuentia conueniamus ad inuicem, & distinguamur ab Angelis in hoc, quod est elicere operationes vitales à materia dependentes; meritò in hoc, vt vnum quid computantur: quamobrem optimo iure, tam homines, quam omnia viuentia possumus, & debemus per ly *viuimus* &c. significari.

4 Secundò objicies: nam esse principium motus localis conuenit animæ, non ex eo, quod sit anima; sed quia est forma substantialis: hæc enim quæcumque sit, debet esse principium motus proprij compositi: ergo illa particula *mouemur* minus rectè ponitur in hac definitione; cùm in ea recenseri dumtaxat debeant, quæ sunt propriæ animæ, vt talis. ¶ Respondetur, ly *mouemur* non designare quemcumque motum, sed progressiuum, & vitalem. Esse autem principium *quo* huiusmodi motus, solum conuenit animæ, in quantum talis est; atque ideo citra vitium additur ly *mouemur*.

5 Tertiò obicies: quoniam tres tantum sunt species animarum, nimirum vegetatiua, sensitiua, & intellectiua, & sufficienter innotescunt per proprios actus, videlicet per vegetare, sentire, atque intelligere: ergo illa particula *mouemur* superfluè additur; cum non designet peculiarem actum alicui animæ correspondentem. ¶ Respondetur negando consequentiam: nam Aristot. intendit adducere definitionem animæ valde claram, & per quam definitio priùs tradita demonstretur: motus autem progressiuus est valdè notus, & apertè manifestat principiûm vitale: vnde satis conuenienter inter alias animæ operationes recensetur.

6 Quartò, & principaliùs oppones: quoniam definitum huius definitionis est anima vt sic, vt constat ex Aristot. *cap.* 2. *text.* 2. vbi inquit velle se iterum definire animam, quam priùs definierat, quæ in omnium sententia est anima in communi: sed hæc definitio non conuenit animæ vt sic: ergo est vitiosa. Probatur minor: quia si hæc definitio conueniret animæ vt sic, deberet etiam conuenire cuiuis animæ in particulari, quæ sub anima, vt sic continetur: at sic est, quod nequit adaptari pluribus animabus; quandoquidem anima plantæ non est principium sentiendi, nec anima bruti est principium intelligendi, vt ex se liquet: ergo hæc definitio non conuenit animæ vt sic.

Respondetur negando minorem, ad cuius probationem dicendum est, quod quando dicitur *animam esse principium viuendi*, *sentiendi*, *& intelligendi*, non fit sensus copulatiuus, nec etiam disiunctiuus; sed magis distributiuus per distributionem accommodam. Neque enim oportet, quod omnes eæ operationes simul sumptæ conueniant cuilibet animę, vt obiectio rectè conuincit: sed satis est, quod vbicumque istę operationes, vel seorsim, vel simul inueniantur; earum principium sit anima. Vnde sensus definitionis est: Anima est principium vegetandi in his, quę vegetant, & sentiendi in his, quę sentiunt, & intelligendi in his, quæ intelligunt; atque ideo est principium viuendi, vbicumque vita inueniatur. Quod quidem conuenit, & animę in communi, & cuiuis animę in particulari. Videantur, quę diximus *in lib. Phys. disp.* 7. *q.* 1. exponentes definitionem naturę, quę huic simillima est.

Secundam, nec contemnendam solutionem adhibet huic difficultati Ferrara *in hoc lib.* 9. *q.* 4. qui existimat animam in communi acceptam definiri in pręsenti, non quidem per differentiam sibi adęquatam, & sui constitutiuam, sed per differentias sibi inferiores, & sui diuisiuas. Vnde non oportet, sed potiùs repugnat, quod hęc definitio adęquatè accepta conueniat cuilibet animę in particulari: sed satis est, quod aliquid illius conueniat alicui in particulari, & aliud alii, & omnia soli illi animę, quę cęteras continet eminenter, vti se habet anima nostra. Neque hinc fit, quod hęc potiùs sit diuisio, quam definitio: nam ad puram diuisionem requirebatur, vt diuisum respiceret inferiora tanquam inclusum in illis. Cùm autem aliquid definitur per suas differentias inferiores solùm respicit eas, vt quid determinabile per illas. Quod ad notitiam rei definitę non parum confert. Pręterquam quod nullum est inconueniens, quod hęc definitio sit etiam virtualiter quędam diuisio: quippè conceptus communis multum innotescit per inferiora, quę respicit.

QVÆSTIO II.

Vtrum hæc animæ definitio sit essentialis?

Qvę in quęstione sequenti dicemus exponentes, qualiter vna animę definitio demonstretur per aliam, pendent ex resolutione pręsentis difficultatis, cui prom de damus priorem locum.

§. I.

Respondetur negatiue.

7 Dicendum est, hanc definitionem non esse essentialem, sed descriptiuam. Ita Aristot. *cap. 2. textu 12.* vbi D. Thom. *lection. 3.* Ferrar. *q. 4.* Bañes *1. p. q. 75. art 1. dub. 3.* & alii plures. Fundamentum est: quoniam definitio, quæ non datur per primam, & essentialem rationem definiti, sed per aliquid posterius, & subsequutum, nequit esse essentialis: huiusmodi autem est, præsens animæ definitio: ergo non est essentialis, sed descriptiua. Probatur minor, tum ex D. Thom. qui *loc. cit.* inquit: *Manifestum est autem, quod demonstratio est ex posteriori: ex eo enim, quod anima est actus corporis viuentis, est principium operum vitæ, & non è conuerso.* Tum etiam, quia sicut prius est esse, quam operari; ita in anima prius est esse principium essendi, quam esse principium operandi: ergo cùm anima definitur per esse principium viuendi, sentiendi &c. non definitur per primariam, & essentialem rationem, sed per posteriorem, & subsequentem. Tùm præterea, quia corpus animatum non ideò est, quia operatur; sed è conuerso, ideò est principium eliciendi tales operationes, quia habet talem essentiam; atque ideò esse principium operandi non est conceptus primarius, & essentialis, sed secundarius, & consequutus: ergo idem de anima dicendum est: quandoquidem ipsa habet, vt *quo* id, quod animato competit vt *quod*.

8 Respondebis primò: quod licet in ordine executionis prius sit in anima esse principium essendi, quam principium operandi; nihilominus ordine intentionis priùs est esse principium operandi, quam principium essendi: nam esse est propter operari, tanquam propter finem: & ideò idem ordo inter principia vtriusque seruandus est. Hoc autem sufficit, vt anima definiatur per aliquid priùs, saltem in genere causæ finalis: & consequenter dicta definitio non erit descriptiua, sed essentialis. § Sed hoc nihil est: quia esse substantiale non ordinatur ad operari, vt ad finem cuius gratia, vt diximus *in libr. Physic. disput. 10. quæst. 2.* ac proinde nec oportet, quod principium essendi ordinetur ad principium operandi. Porrò illud axioma: *Esse est propter operari*, non intelligitur de esse substantiali secundum se accepto, sed vt constituto per potentias immediatè operatiuas, & ly *propter* cadente adæquatè supra illas.

9 Respondebis secundò, non sequi ex eo, quod anima priùs sit principium essendi, quam operandi, quod hic posterior conceptus sit extra eius essentiam adæquatam: fieri enim optimè potest, quod vtraque ratio spectet ordine quodam ad quidditatem animæ, & ad constitutionem adæquatam illius. § Sed contrà: quoniam in creatis ordo essendi, & ordo operandi sunt duo ordines adæquatè diuersi, quorum vnus non pertinet intrinsecè ad alterum, licèt vnus alterum præsupponat: repugnat autem quod eadem essentia pertineat intrinsecè ad ordines adeò distinctos: ergo si esse principium essendi pertinet ad quidditatem animæ; nequit ad eandem quidditatem spectare, quod sit principium operandi: aliàs eadem simplex quidditas collocaretur essentialiter in ordinibus diuersis.

Confirmatur, & explicatur: nam quoties duæ rationes inadæquatæ constituunt vnam, & eandem rationem specificam; neutra comparatur ad alteram per modum proprietatis illius, sed ex æquo se habent ad prædictam constitutionem; atqui in anima esse principium essendi, & esse principium operandi ita comparantur, quod hoc se habeat, vt proprietas respectu illius; siquidem ideò anima habet talem virtutem radicalem ad operandum, quia habet talem essentiam: ergo nequit vtraque ratio spectare intrinsecè ad quidditatiuam constitutionem animæ; sed esse principium operandi debet esse extra quidditatem illius.

10 Dices ex dictis sequi, quod prior animæ definitio non sit quidditatiua; quandoquidem illa particula *potentia vitam habentis* significat, animam esse principium radicale operandi: consequens est contra omnes Philosophos: ergo doctrina hucusque tradita admittenda non est. § Respondetur negando sequelam, tum quia illa particula posita dumtaxat est ob maiorem claritatem, vt diximus *disp. preced. numer. 18.* & absque illa saluatur adæquatè quidditatiua animæ definitio. Tum etiam, quia illa particula in rigore non significat animam secundum essentiam consideratam esse principium radicale operandi, sed solùm esse id, ad quod sequitur conceptus prædicti principii. Vnde adhuc saluatur, quod sit definitio essentialis: quia licet ad essentiam non pertineat intrinsecè esse principium radicale operandi; pertinet tamen esse id, ex quo conceptus principii, seu ratio naturæ sequatur.

§. II.

Occurritur argumentis.

11 Pro contraria sententia referuntur B. Albert. *lib. 2. de Anima tract. 1. cap. 4.* Caiet. *ibidem. q. 4.* Themistius, Philoponus, & alii. Quæ potest suaderi primò: nam esse principium operandi conuenit essentialiter animæ: ergo cùm anima definitur per esse principium operandi, definitio est essentialis. Probatur antecedens: quia ly *primò* in hac definitione positum significat, quod prædicta ratio conuenit animæ non ratione alicuius accidentis, vel prædicati superioris, sed *per se*, & ratione suæ differentiæ essentialis: hoc autem idem est, ac conuenire essentialiter: ergo.

Respondetur negando antecedens, ad cuius probationem dicendum est, ly *primò* significare, quod esse principium eliciendi operationes vitales non conuenit animæ ratione alicuius prædicati generici, vel ratione alicuius accidentis superadditi: sed ratione suæ vltimæ differentiæ essentialis. Ad quod non requiritur, quod prędicta ratio pertineat intrinsecè ad ipsammet differentiam; sed satis est, quod fundetur in ea, & ad illam per se consequatur. Ex quo non infertur, quod conceptus principii radicalis operandi sit prædicatum essentiale animæ; sed solùm quod se habeat ad instar proprii quarto modo.

12 Arguitur secundò: quia sicut natura vt sic, essentialiter est principium motus, in quo est, non determinando speciem motus; & per hoc essentialiter definitur, vt diximus *in lib. Physic. disp. 7. quæst. 1. §. 2.* ita talis natura habet essentialiter esse principium peculiarium motuum illius entis, in quo est: sed anima est quædam natura: ergo essentialiter definietur per hoc, quod sit principium motuum vitalium: hoc autem affert prædicta definitio: ergo est essentialis.

Respondetur, rem, quæ est natura, posse bifariam accipi, nempe sub conceptu quidditatis, vel sub conceptu naturæ. Quamuis enim eadem res simul sit realiter, & identicè quidditas, & natura; nihilominus conceptus naturę diuersus est à conceptu essentiæ: quia natura designat rem, vt est principium operandi; quidditas verò significat rem, vt est principium essendi: vnde concep-

conceptus naturæ non pertinet intrinsecè ad quidditatem rei, sed consequitur ad eam iuxta ea, quæ diximus *§. praced.* Quia ergo in loco citato *ex lib. Physic.* definitur propriùs conceptus naturæ, vt natura est; meritò asseritur, illam definitionem esse essentialem: eò quod propriùs, & primarius conceptus naturæ, vt natura est, consistit in eo, quod sit principium motus Physici. Licèt enim conceptus naturæ sequatur ad conceptum essentiæ; hic tamen non pertinet intrinsecè ad ordinem naturę, sed prçintelligitur adęquatè ante illum. Vnde argumentum proculdubio concluderet, si anima definiretur in pręsenti sub conceptu naturę, seu quatenus natura est. At non ita res se habet: quoniam idem est definitum in hac, & pręcedenti definitione, vt tradunt communiter Philosophi: quare cùm certum sit, animam sumptam secundum suam essentiam fuisse priùs definitam, idem asserendum est in hac vltima definitione. Diuersitas autem inter vtramque definitionem in eo est, quod in priori explicatur essentia animę per conceptum quidditatiuum eius; in posteriori verò per aliquid se habens ad instar proprietatis: quamobrem illa est essentialis: hęc autem descriptiua.

13 Arguitur tertiò, & replicatur contra pręcedentem solutionem: quoniam Aristoteles agit de anima, eamque definit; quatenus pertinet ad considerationem physicam: at anima pertinet ad hunc tractatum sub ratione naturę; quandoquidem obiectum totius Philosophię est ens naturale, quatenus tale: ergo hic definitur anima, quatenus habet rationem naturę, sub quo conceptu conuenit ei essentialiter prędicta definitio, vt modo à nobis concessum est. ¶ Sed hoc parum vrget: quia ad Philosophum pertinet agere de principiis entis naturalis, tùm in esse rei, tùm in esse scibilis, & ideò Aristoteles tractauit de illis sub priori consideratione *in lib. 1. Physic.* & sub secunda in secundo. Vnde nequit ex vi huius concludi, quod in pręsenti definierit animam consideratam sub ratione naturę: sed potiùs concluditur oppositum, vt hactenus vidimus.

QVÆSTIO III.

Qualiter prior animæ definitio per hanc vltimam demonstretur.

SVpponimus in hac quęstione, priorem animę definitionem demonstrari per hanc posteriorem, tum quia hic est concors Philosophorum sensus cum Aristotele *in hoc lib. 2. cap. 2.* tùm quia id apertè ipsamet demonstratio euincit. Etenim id, quo primo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, est actus primus corporis physici organici, seu viuentis; quandoquidem quodlibet ens naturale operatur per formam, per quam tanquam per actum primum constituitur: atqui anima est id, quo primò viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus: ergo anima est actus primus corporis physici, organici, seu viuentis. Vbi vt vides, consequentia est legitima, & priorem definitionem infert ex secunda. Difficultas autem est, vtrum hęc demonstratio sit à priori, seu, quod idem est, per aliquid prius, non solùm in cognosci, & quoad nos, sed etiam secundum naturam, & in esse rei. Cuius resolutio, licet *ex dictis quæst. præced.* haud obscurè appareat, euidentior fiet ex dicendis.

§. Vnicus.

Defenditur sententia Diui Thomæ.

14 DIcendum est, hanc demonstrationem esse à posteriori. Sic docent Auctores *num. 7.* relati, & est expressa sententia D. Thom. *in præsenti textu 12 lect. 3.* vbi simul, & mentem Philosophi, & nostram assertionem probat his verbis: *In quibusdam eadem sunt notiora quoad nos, & secundum naturam, sicut in Mathematicis: & in his demonstratio procedit ex notioribus simpliciter, & notioribus secundum naturam, scilicet ex causis in effectus. Vnde dicitur demonstratio propter quid. In quibusdam verò non sunt eadem magis nota simpliciter, & quoad nos, scilicet in naturalibus: in quibusdam plerumque effectus sensibiles sunt magis noti suis causis: & ideò in naturalibus, in pluribus proceditur ab his, quæ sunt minus nota secundum naturam, & magis nota quoad nos, vt dicitur in 1. Physic. Et hoc modo demonstrationis intendit hic vti. Et hoc est quod dicit, quod quia illud, quod est certum secundum naturam, & quod est secundum rationem notius, fit certius quoad nos ex his, quæ sunt incerta secundum naturam, certiora autem quoad nos, per illum modum tentandum est iterum aggredi de Anima, demonstrando definitionem eius suprà positam.*

Fundamentum est, quoniam syllogismus in quo essentia demonstratur per proprietates, aut aliquam rationem posteriorem, non est demonstratio à priori, vt statuimus *in Logica disp. 18. q. 3.* sed prior animę definitio est essentialis, posterior verò solùm est descriptiua, & per rationem se habentem ad instar proprietatis, vt ostendimus *quæst. præced.* ergo demonstratio, in qua prima animę definitio probatur per secundam, non est à priori, sed à posteriori.

15 Nec refert si obiicias *primò*, quod Aristot. intendit per secundam definitionem ostendere primam, tanquam per causam non solùm in apparere, & quoad nos, sed etiam in esse, & secundum rem, vt ipsa Philosophi verba euincunt: *Tentandum est* (inquit) *iterum aggredi de ipsa,* nempè anima: *non enim solùm, quod sit, oportet definitiuam rationem ostendere, sed causam in esse, & apparere.* Quod etiam suadet exemplum, quo vtitur quadrationis quadranguli, cuius adducit duas definitiones, quarum prima explicat, quod sit, & secunda causam eius secundum esse. Secundò: nam licèt operatio sit effectus animę in genere causę efficientis; attamen est causa illius in genere causę finalis: ergo secunda definitio datur per aliquam rationem à priori, & consequenter poterit deseruire, vt prior definitio demonstretur à priori per illam. Quod ampliùs declarari valet exemplo potentię vitalis proximè operatiuę: hęc quippè respicit operationem vt finem, & definitur per eam, sicut per aliquid priùs in genere causę finalis. ¶ Tertiò: quia licèt operatio non esset finis animę; nihilominus hoc, quod est esse principium radicale operandi, nequit non habere rationem finis respectu ipsius sumptę secundum munus essentię: quoniam anima non intenditur à natura, vt sit otiosa; alioquin ad nihilum deseruiret; qua ratione Aristot. 2. *de Cælo cap. 3.* probat, quod si aliqua substantia est immobilis, debet illius operatio esse ęterna; ne scilicet sit frustra absque operatione: cum ergo per esse principium operandi demonstretur essentia animę; sequitur prędictam demonstrationem esse à priori.

Hæc inquam non referunt; ad primum enim respondetur, quod vt Aristot. demonstraret à posteriori pri-

mam animæ definitionem, per secundam præmisit illam generalem regulam. *Non enim solum, quod sit*, &c. quæ non vniuersaliter, sed per distributionem accommodam exponenda est. Oportet enim aliquando ostendere causam rei secundum esse: ad quod explicandum adducit Aristoteles exemplum quadrationis quadranguli. Aliquando verò satis est afferre causam rei in cognosci, seu quoad nos, & secundum apparere: & hoc posteriori modo prima animæ definitio demonstratur per secundam, vt ipsa Philosophi verba conuincunt, sic enim habet: *Quoniam autem ex incertis quidem, sed tamen manifestioribus certum fit id, quod secundum rationem notius est, tentandum est iterum sic aggredi de ipsa, nempè anima.* Vbi apertè asserit se in hac demonstratione procedere ab iis, quæ sunt manifestiora quoad nos ad id, quod est notius secundum se.

Ad secundum constat ex supradictis *n.8. & lib. Physicor. disp.* 10 *q.*2. vbi latè ostendimus non posse substantiam specificari ab operatione, nec illam vt finem respicere. Exemplum autem illud potentiæ proximè operatiuæ nihil suadet: quoniam hæc potentia in creatis semper est accidens, cui proindè minimè repugnat, quod ad alterum accidens nempè ad operari ordinetur ob exigentiam, & perfectionem substantiæ.

Ad tertium dicendum est animam, secundum suam essentiam consideratam intendi à natura, vt sit: magna quippè pulchritudo accrescit vniuerso, ex eo, quod in illo sint variæ essentię afferentes diuersos gradus perfectionis. Intendit etiam natura eandem animam sub conceptu naturę acceptam, vt sit principium operandi: quia hoc etiam cedit in maximum bonum vniuersi. Hinc verò minimè infertur, quod anima, vt est principium essendi, sit propter se ipsam, vt est principium operandi. Sicut licet natura intendat tum, quod homo sit, tum quod sit risibilis, minimè sequitur, quod essentia hominis sit propter risibilitatem: sed potiùs debet inferri oppositum, nempè quod proprietas, vel id, quod habet rationem proprietatis, ordinetur ad essentiam, tanquam ad finem. Dictum autem Philosophi *ex* 2. *de Cælo* ideò verificatur, quia natura vt constituta per potentias proximè operatiuas, & ratione illarum respicit operationem: & ideò frustrà videretur sub prędicto conceptu esse, si ab omni operatione cessaret. Ex quo tamen non sequitur, quod ratione sui ordinetur ad operationem, sicut ad finem, vt constat ex dictis.

DISPVTATIO IV.

De diuisione animæ, & modorum viuendi.

POSTQVAM explicuimus quidditatem animæ per illius definitionem, tâm quidditatiuam, quàm descriptiuam; rectus ordo postulat, vt tradamus diuisionem illius, & modorum viuendi eidem conuenientium: hoc enim plurimum lucis afferet ad illius naturam altiùs cognoscendam.

QVÆSTIO I.

Vtrum diuisio animæ in vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam sit recta?

QVamuis huius diuisionis fundamentum innitatur maiori ex parte auctoritati Aristot. & antiquorum Philosophorum (quibus oporter vt iuniores stemus, tùm in definitionibus, tùm in diuisionibus rerum: quia hæc se habent, vt prima principia, de quibus non debet esse concertatio, vel dissidium) nihilominus præsentem difficultatem agitabimus, vt ex rationibus, tàm propriis, quàm aduersis prędicta diuisio dilucidior appareat.

§. I.

Probatur communis, & recepta diuisio.

1 DIcendum est, animam rectè diuidi in vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam. Ita D. August. 8. *de Ciuit. Dei cap.* 8. D. Thom. 1. *p. q.* 78. *art.* 1. Bañez *ibidem*, Ferrara, Flandria, & Zanardus in pręsenti, Suarez *tract.* 3. *de Anima lib.* 1. *cap.* 4. & communiter omnes Philosophi, quibus pręluxit eorum Princeps Arist. *in hoc lib. c.* 3.

Fundamentum ex Aristot. desumptum potest reduci ad hanc formam: quoniam tot sunt animę, quot sunt modi, quibus operatio animę excedit operationem formę inanimatę; quandoquidem hęc diuersa eleuatio in operando optimè ostendit diuersitatem essentialem cùm animę à re inanimata, cùm animarum inter se: sed ij modi eleuationis sunt tres: tot ergo, & non plures sunt animę. Suadetur, & explicatur minor: nam aliqua operatio animę excedit omnem naturam corpoream, vtpotè quæ nequit exerceri per organum corporale, aut in eò recipi, qualis est intellectio: & huic correspondet anima intellectiua. Alia autem est operatio, quæ licèt exerceatur per organum corporale; nihilominus non fit medijs qualitatibus purè elementalibus, vti est calor, vel quæ ex illarum permixtione resultant, vti est color: sed fit medijs qualitatibus non parum subtilibus, & depuratis, quales sunt potentiæ sensitiuæ, & appetitiuæ: & huic operationi correspondet anima sensitiua. Deindè alia est operatio, quæ licet exerceatur per organum corporale, & medijs primis qualitatibus; attamen supergreditur operationem rei inanimatæ in hoc, quod operatio rei inanimatæ debet esse à principio extrinseco; hæc autem operatio animæ debet esse à principio intrinseco, & se mouente per modum causę principalis: & huiusmodi sunt nutritio, generatio, & aliæ operationes, quibus anima vegetatiua respondet. Cùm ergo nequeat excogitari alius eleuationis modus, quo operatio animæ excedat operationem rei inanimatæ; sequitur, prædictos modos esse tantùm tres, & consequenter totidinem esse animas, nempè vegetiuam, sensitiuam, & intellectiuam.

Confirmatur, & explicatur ampliùs. Quoniam eleuatio animæ suprà rem inanimatam potest considerari, vel ex parte modi operandi, vel ex parte rei operatæ. Et quidem si attendamus ad modum operandi, licet anima purè vegetatiua, & forma inanimata cóueniát in re operata, eò quod vtraque acquirit esse omninò materiale; attamen in modo acquirendi maximè distinguuntur; nam res inanimata mouetur omninò ab extrinseco; anima verò vegetatiua est principium motus à se: vnde nequit non excedere rem inanimatam, & peculiare genus animæ

animæ constituere. Si autem consideremus rem operatam, omnis anima cognoscitiua plurimum supergreditur rem inanimatam, & animam præcisè vegetatiuam: eò quod alia non fiunt vllo modo alia à se; anima verò cognoscitiua, media specie repræsentatiua obiecti, fit intentionaliter ipsum obiectum cognitum, vt infrà declarabimus *disput.* 17. *quæst.* 4 Porrò si huiusmodi species, seu similitudo obiecti fuerit omninò immaterialis, & apta ad repræsentandum naturas vniuersales, petit animam immaterialem, videlicet intellectiuam. Si autem solùm fuerit aliquo modo immaterialis, quia tantùm repræsentat rationes particulares; petit animam aliquo modo immaterialem videlicet sensitiuam; hæc quippè etsi corporea sit, multum eleuatur suprà res inanimatas, & accedit ad immaterialitatem animæ intellectiuæ. Quare cùm non possimus aliam eleuationem excogitare; sequitur diuisionem animæ traditam à Philosopho esse adæquatam.

2 Ex quibus etiam infertur prædictam diuisionem esse suo modo vniuocam, & generis in species. Tum quia cuiuis ex prædictis animabus conuenit rigorosè, & cum omni proprietate definitio animæ vt sic. Tum etiam, quia ita se habet anima ad animam vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam, sicut animatum vt sic ad plantam, animal, & hominem; constat autem animatum esse vniuocum, & genus ad illa inferiora; cùm directè constituatur suprà illa in prædicamento substantiæ: ergo idem de anima vt sic, asserendum est. Quod etiam docent Aristot. *in hoc lib.* 2. *cap.* 1. D. Thom. 2. *contra gentes cap.* 60. Ferrara *ibidem*, & communiter Interpretes. Diximus *esse suo modo vniuocam*, &c. quoniam anima est quid incompletum in genere substantiæ; vnde non est capax rigorosæ vniuocationis, aut rationis genericæ, nec denominatur ab illis vt *quod*, sed præcisè vt *quo*.

Vbi etiam obserua, hanc diuisionem, si ad omnia inferiora simul sumpta attendamus, neque esse in species infimas, neque in species subalternas; sed partim vnum habere, & partim aliud. Nam ex parte animæ intellectiuæ est diuisio in speciem infimam: eò quod prædicta anima nequit vlterius diuidi in animas specie differentes. Ex parte verò animæ, vegetatiuæ, & sensitiuæ est diuisio in species subalternas: quia vtraque anima continet sub se alias innumeras animas essentialiter diuersas, sicut sub planta innumerabiles arbores, & sub animali infinita bruta continentur. Oportuit autem harum specierum in prædicta animæ diuisione non meminisse, tùm quia esset in infinitum procedere: tùm, & præcipuè, quia hic diuiditur anima penes diuersum genus eleuationis supra rem inanimatam: omnes autem animæ vegetatiuæ important idem eleuationis genus, quod conuenit animæ vegetatiuæ vt sic, neque illam trahunt ad nouum genus, vel eleuatiorem ordinem: idemque dicendum est de animabus sensitiuis.

§. II.

Aliqua obiectiones, & earum solutio.

3 Licet prædicta animæ diuisio sit adeò recepta, videtur nihilominus impugnari aliquibus obiectionibus, quibus opus est respondere. Primò igitur obijcies: quia in diuisione animæ debuit anima locomotiua specialiter recenseri: ergo cum in hac diuisione non asseratur, sequitur illam esse diminutam, ac proindè vitiosam. Probatur antecedens, tùm quia anima locomotiua habet veram rationem animæ; cum sit actus primus corporis physici, organici &c. ergo debuit inter alias animas numerari. Tùm etiam, nam ideò fit mentio aliarum animarum, quia sunt principium peculiaris actionis vitalis, vtpute sentiendi: sed anima locomotiua etiam est principium peculiaris actionis vitalis, nempè motus localis: ergo. Tùm præterea, nam ex eo, quod in definitione animæ ponantur illæ tres particulæ, *viuimus*, *sentimus*, & *intelligimus* benè colligitur, esse tres animas, videlicet vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam: sed in dicta definitione ponitur etiam ly *mouemur*: ergo præter dictas animas recensenda erat in præsenti anima locomotiua. Tùm denique, quoniam ex eo numerantur in præsenti anima sensitiua, & intellectiua, quia licet vtraque contineatur sub vegetatiua; hæc tamen est ab illis separabilis, vt apparet in plantis; sed etiam anima sensitiua est separabilis à locomotiua, vt constat in ostreis, quæ sentiunt, & non mouentur secundum locum: ergo debuit anima locomotiua in hac diuisione specialiter recenseri.

Huic obiectioni respondetur negando antecedens: quoniam anima in præsenti diuiditur in animas, quibus conueniunt primi, & generales modi eleuationis formę animatæ supra inanimatam. Hi autem tantum sunt tres, vt constat ex supradictis: ex quibus primus conuenit animæ vegetatiuæ, secundus sensitiuæ, & tertius intellectiuæ. Anima verò locomotiua, non affert aliquem specialem eleuationis modum genere diuersum ab eo, quē dicit anima sensitiua; sed sub illa adæquatè continetur. Quamvis enim anima locomotiua nonnihil eleuetur supra animam præcisè sensitiuam: hæc tamen eleuatio nō constituit nouum genus, aut quod idem est, ordinem secundum modum vitæ eleuatiorem. Vnde sicut in præsenti non fit mentio animæ v. g. platani, quia licet addat differentiam specificam, & nonnihil eleuationis supra animam vegetatiuam vt sic; tamen hæc eleuatio non inducit nouum ordinem, sed intra genus plantæ continetur: ita neque oportet, vt fiat mentio animę locomotiuæ, quia tota istius eleuatio est de genere animæ sensitiuæ, & sub illo continetur. Vnde patet ad omnes illius antecedentis probationes: in omnibus quippè redditur non causa pro causa, vt eas diluendo constabit.

Ad primā negatur consequentia: quia anima non diuiditur in præsenti in omnes animas, quibus conuenit animę definitio; aliàs innumeræ deberent recenseri, quod est absurdum: sed diuiditur in animas importantes modum eleuationis vniuersalissimum, & genere ab alijs diuersum. Anima autem locomotiua illum non affert, & ideò conuenienter omittitur. ¶ Ad secundam respondemus non ideò alias animas in præsenti supputari, quia sunt principium actionis vitalis vtcumque; sed quia sunt principium actionis dicentis nouum genus eleuationis. Quod quia non competit animę locomotiuę, ideò non recensetur in pręsenti. ¶ Ad tertiam dicendum est, illas particulas *viuimus*, *sentimus*, & *intelligimus* significare primos, & generalissimos modos eleuationis animę supra rem inanimatam; vnde ex illis colligitur, tria esse genera animarum iam recensita. Id verò non significatur per ly *mouemur*: & propterea non infertur, quod anima locomotiua debeat specialiter recenseri. ¶ Ad vltimam respondetur; non ex eo dinumerari in pręsenti animam sensitiuam, & intellectiuam, quia anima vegetatiua sit ab illis separabilis, sed quia supra animam vegetatiuam addunt modos eleuationis genere differentes. Quod cum non conueniat animę locomotiuę respectu sensitiuę; idcircò non constituit speciale genus animę, sed sub sensitiua in eodem genere continetur.

4 Secundò obijcies: quoniam forma purè vegetatiua non est verè anima: ergo non rectè anima vt sic diuiditur in illam. Probatur antecedens *primò*: quia anima debet habere actiones immanentes; id quippè est de ratione

tione operationis vitalis, & propriæ formæ animatæ: sed forma purè vegetatiua nullam habet actionem immanentem; quandoquidem nutritio recipitur in alimento, & generatio in eo, quod generatur, vel corrumpitur: ergo forma purè vagetatiua non est verè anima. *Secundò*: quia forma purè vegetatiua solùm est principium augmenti, & nutritionis: eæ autem operationes communes sunt rebus inanimatis, vt patet in igne, qui per appositionem combustibilium nutritur, & crescit: ergo. *Tertiò*: quia prædictæ operationes exercentur mediis qualitatibus communibus rebus inanimatis, vtputa medio calore, humiditate &c. ergo signum est formam purè vegetatiuam non esse verè animam, sed rebus inanimatis adnumerandam fore. *Quartò*: quia illa ratio, quæ est perfectio simpliciter simplex, nequit participari à creatura, nisi prius inueniatur formaliter in Deo; sed conceptus vitæ est perfectio simpliciter simplex, & in Deo solùm inuenitur per modum cognitionis, & amoris; non verò per modum nutritionis, & augmenti: ergo cùm in forma purè vegetatiua non inueniatur cognitio, & amor; sed tantum nutritio, & augmentum; sequitur, prædictam formam non participare vitam à Deo, & consequenter verè, & propriè non esse animam.

Propter hanc obiectionem sunt, qui arbitrentur, formam purè vegetatiuam non esse animam; sed in numero rerum inanimatarum reponunt illam. Horum tamen opinatio omninò amandanda est, tùm propter ea, quæ supra diximus. Tùm quia aduersatur communi Theologorum, ac Philosohporum sententiæ. Tùm quia non rectè cohæret cum verbis D. Pauli 1. ad Corinth. 15. *Tu quod seminas, non viuificatur, nisi priùs moriatur.* Vbi vt vides generationem plantæ viuificationem appellat. Tùm quia id apertè docet D. Augustin. 1. de Ciuitate Dei, *cap.* 20. his verbis: *Hoc genus rerum idest plantarum, quamvis non sentiat, viuit, ac per hoc potest mori, & occidi.* Quod etiam confirmat *ex Psal.* 77. *Et occidit in grandine vineas eorum.* Tùm denique, *quia natura* (inquit D. Thom. *in hoc lib. text.* 14. *lect.* 3.) *non mouet ad contraria loca: motus autem augmenti, & decrementi est secundum contraria loca: augentur enim vegetabilia omnia, non solum sursum, & deorsum, sed vtroque modo: manifestum est ergo, quod principium horum motuum non est natura, sed anima.* In quo ampliùs non oportet immorari.

5 Vnde ad argumentum aliter respondendum est negando antecedens: & ad primam illius probationem dicimus, nutritionem, augmentationem, & alias actiones animæ vegetatiuæ habere immanentiam sufficientem, vt sint vitales, saltem in infimo vitæ gradu. Quamvis enim huiusmodi actiones recipiantur, vel in alimento, vel in alio passo; nihilominus viuens in illis mouetur à se, siuè in principio actionis, siuè in vltima mutatione, quæ est actionis terminus: vt patet in nutritione quæ sub conceptu mutationis recipitur in materia prima pertinēte intrinsecè in vltimo instanti ad ipsū viuens, quod nutritur. Maximè, quia omnes eæ actiones petunt diuersas partes, inter quas sit actio, & reactio: hoc autē solum viuentibus proprium est. Per quod etiam soluitur secunda probatio: & ad exemplum ignis constat ex dictis *in lib. de Generat. disp.* 6. *q.* 1. vbi augumentum rigorosum ei denegauimus.

Ad tertiam respondemus, non esse contra rationem actionis vitalis in infimo vitalitatis gradu exerceri medijs qualitatibus, quæ in hac probatione recensentur; dummodò principium prædictæ actionis moueatur à se: quo pacto planta mouetur. Adde, quod præter prædictas qualitates requiruntur ad nutritionem speciales potentiæ vitales, vt infra constabit *disp.* 7. *quæst.* 4. Vnde non est ratio, quare nutritio non sit recensenda inter actiones vitales.

Ad quartam respondetur, quod licèt vita vegetatiua non inueniatur formaliter in Deo; conceptus tamen vitæ in eo formaliter reperitur, & à plantis formaliter participatur: quod satis supèrque est, vt plantæ dicantur participare vitam à Deo. Quamvis enim Deus non habeat nutritionem, nec planta cognitionem; nihilominus conueniunt in hoc, quod est operari à se, in quo consistit perfectio simpliciter simplex, quæ est propria vitæ. Et planè si probatio vigeret, conuinceret etiam, formam sensitiuam non esse animam; nec participare vitam à Deo; siquidem cognitio sensitiua non inuenitur formaliter in Deo.

6 Tertiò, & vltimò obijcitur: quia in omni bona diuisione membra diuidentia debent se excludere: sed anima rationalis includit sensitiuam, & hæc vegetatiuam: ergo anima non rectè diuiditur in vegetatiuam sensitiuam, & intellectiuam.

Respondetur, prædictas animas recenseri in præsenti, quatenus intellectiua excludit eam, quæ præcisè est sensitiua, vti est anima equi; & quatenus sensitiua excludit eam, quæ est dumtaxat vegetatiua sistendo ibi, vti se habet anima plantæ. Hoc autem modo vna non imbibit aliam, sed potiùs se formaliter excludunt; cùm habeant vltimas differentias oppositas, vt ex se liquet.

¶ Alia obiectio posset etiam desumi ex numero modorum viuendi: sed ad hanc satis constabit ex dicendis *quæst. sequent.*

QVÆSTIO II.

Vtrum modi viuendi sint quatuor?

QVia Aristot. *in hoc lib. text.* 13. statuit dari quatuor modos viuendi, nimirum vegetatiuum, sensitiuū, locomotiuum, & intellectiuum; quod assertum non leuibus difficultatibus obnoxium est: propterea Interpretes communiter in hoc loco prædictam propositionem reuocant ad examen. Quibus morem gerentes præsentem quæstionem excitamus.

§. I.

Asseritur mens Aristotelis.

7 DIcendum est modos viuendi esse quatuor, quos nuper recensuimus. Ita expressè Philosophus loco proximè citato, & D. Thom. *ibid. lect.* 3. & 1. *p. q.* 87. *art.* 1. vbi hæc habet: *Quatuor verò dicuntur modi viuendi &c. Quædam enim viuentia sunt, in quibus est tantum vegetatiuum, sicut in plantis. Quædam verò, in quibus cum vegetatiuo est etiam sensitiuum; non tamen motiuum secundum locum sicut immobilia animalia, vt conchilia. Quædam verò sunt, quæ supra hoc habent motum secundum locum, vt perfecta animalia, quæ multis indigent ad suam vitam: & ideò indigent motu, vt vitæ necessaria procul posita quærere possint. Quædam verò viuentia sunt, in quibus cum his est intellectiuum scilicet in hominibus.* Vnde hæc assertio communis est inter Doctores. Videantur Banez *loc. cit. ex* 1. *p.* Caiet. Ferrara, & Zanardus *in præsenti.*

Probatur ratione: quia tot sunt modi viuendi, quot sunt modi mouendi à se: at ij sunt quatuor: ergo quatuor sunt modi viuendi. Major est certa: quia officium

vitæ

vitæ est moueri à se; in hoc quippè viuentia à non viuentibus distinguuntur, quod illa habent principium intrinsecum, & principale sui motus, ista verò solùm moueutur à principio extrinseco: vnde tunc aliquid incipit viuere, quando incipit moueri à se; tunc verò dicitur moueri, cum cessat à motu proprio, & solùm ab extrinseco mouetur. Quare numerus modorum viuendi rectè desumitur ex numero modorum habendi motum à se. Minor autem explicatur, & suadetur: quoniam ex viuentibus aliqua sunt, quæ saltem mouentur à se, prout ly *à se* excludit rationem instrumenti, & denotat, quod principium motus influit per virtutem internam principalem: & in his reperitur primus, infimus modus viuendi nempè *vegetatiuum*. Alia autem viuentia sunt, quæ non solùm influunt principaliter in suos motus; sed etiam mouentur à se in acquirendo formas, quæ sunt principia illorum motuum, vti se habent omnia animalia; comparant enim per se species, quæ sunt formæ intentionales, & influunt in sensationes: & in his viuentibus datur secundus modus viuendi, videlicet *sensitiuum*. Deinde quædam animalia sunt ita perfecta, vt non solum cognoscant obiecta præsentia, sed etiam sentiant bonum distans, & absens; ad quod proindè consequendum mouentur à se per motum localem: & istis conuenit tertius modus viuendi, scilicet *locomotiuum*. Aliud denique viuens, nempè homo, est ita perfectum, vt non solùm moueatur à se quantum ad executionem motus, & quantum ad formam, quæ est illius motus principium, & quoad motum localem; verum etiam quoad finem sumptum in esse finis: quod nulli ex aliis viuentibus, nisi homini conuenit; cum nequeant conferre finem cum mediis, & cognoscre vtrorumque proportionem: & sic homini competit quartus, ac perfectissimus modus viuendi, nimirum *intellectiuum*, seu rationale. Nequit autem excogitari alius modus, quo viuens moueat se ipsum: ergo modi mouendi à se, & consequenter modi viuendi sunt tantum quatuor.

8 Confirmatur primò, & explicatur ampliùs: quoniam in motu tria possunt considerari, nempè ipsa executio motus; forma, quæ est principium motus; & finis cuius gratia fit ille motus. Moueri autem à se præcisè, quoad executionem, quod est infimum in linea mouendi à se, constituit primum modum viuendi, scilicet *vegetatiuum*, & conuenit plantis. Moueri verò à se, quoad finem, cognoscendo proportionem, ac ordinem mediorum ad ipsum, quod est supremum in linea mouendi à se, constituit quartum modum viuendi nempè *intellectiuum*, & conuenit soli homini. Moueri deniquè à se quoad formam, quæ est principium motus, nempè quoad species, quæ influunt in sensationes, conuenit brutis. Cæterum in hoc modo mouendi datur magna latitudo, & ideò bipartiri debet: quædam namque animalia sunt ita imperfecta, vt solum cognoscant obiectum præsens, minimè verò bonum absens: quamobrem non mouentur ad illud, vt sunt conchilia, & alia animalia fixa: & hic modus mouendi constituit secundum modum viuendi, videlicet *sensitiuum*, & conuenit animalibus admodum imperfectis. Alia verò animalia sunt, quæ cognoscunt bonum absens; quocircà appetunt illud, & mouent se localiter ad ipsum consequendum: & hic modus mouendi constituit tertium modum viuendi, nempè *loco motiuum*, & conuenit animalibus perfectis, vel non admodum imperfectis.

Confirmatur secundo: nam ij quatuor modi mouendi à se, quos hactenus explicuimus, sunt veri modi viuendi: & aliàs vnus est separabilis ab alio; siquidem vegetatiuum potest dari sine sensitiuo, vt in plantis; & sensitiuum absque loco motiuo, vt in ostris; & loco motiuum sine intellectiuo, vt in brutis; & denique non est designabilis alius viuendi modus: ergo modi viuendi sunt tantum quatuor, videlicet vegetatiuum, sensitiuum, loco motiuum, & intellectiuum.

§. II.

Dispelluntur aliquæ difficultates.

9 Sed aduersus communem assertionem objicies primò: nam modus viuendi desumitur ab anima: ergo debet iuxta illius numerum multiplicari: sed animæ sunt tantum tres, vt constat ex dictis *quæst. præced.* tot ergo, & non plures sunt modi viuendi. ¶ Respondetur negando primam consequentiam: quia ex diuersis capitibus desumitur numerus animarum, & modorum viuendi. In diuisione siquidem animæ attendimus ad vniuersalissimos modos, quibus operatio viuentis supergreditur actiones rei inanimatæ: & quia ij modi sunt tantum tres; idcircò asseritur, quod tres tantum sunt animæ: nam locomotiuum non euehit animam ad superiorem ordinem rerum. At in diuisione modorum viuendi attendimus ad modos vniuersales, quorum vnus sit separabilis ab alio; licet pertineat ad idem genus: & cum sensitiuum sit separabile à locomotiuo, propterea docet Aristot. esse quatuor modos viuendi. Et meritò in hac secunda diuisione attendit ad nouam, ac diuersam distinctionis radicem: nam semel facta diuisione animæ in vegetatiuam, sentiuam, & intellectiuam, peruium cuiuis erat modos viuendi eodem pacto diuidere. Vnde vt aliquid nouum ingeniosè præstaret; diuersimodè, & quidem rationabiliter in diuisione modorum viuendi processit.

10 Objicies secundò: quoniam, in sensitiuo datur magna latitudo, & diuersitas; quædam enim animalia non habent, nisi vnum sensum externum, alia habent duos, alia tres, & alia omnes; & consequenter diuerso modo sentiunt, & se mouent: ergo modi viuendi non sunt tantum quatuor, sed debent ampliùs multiplicari.

Respondetur negando consequentiam: nam in præsenti solùm recensentur modi viuendi vniuersales, & separabiles: illi autem diuersi modi sentiendi, qui in obiectione referuntur, adæquatè conuertuntur cum sensitiuo, & locomotiuo, & sunt ab illis inseparabiles. Etenim non est animal adeo imperfectum, quod ex sensibus externis non habeat tactum & gustum; licèt careat aliis sensibus: & hic modus sentiendi constituit secundum viuendi modum, nempè sensitiuum. Quòd si habeat alios sensus, siue ij sint plures, siue pauciores: jam cognoscit bonum absens, & queit se mouere ad illum; & hic modus sentiendi per tres, aut quatuor, vel quinque sensus constituit tertium viuendi modum videlicet locomotiuum: nam tota illa diuersitas est purè materialis, neque infert nouum, ac diuersum viuendi modum.

11 Objicies tertiò: quia nullum est sensitiuum, quod non sit etiam locomotiuum; siquidem omne animal mouetur saltem motu augmentationis occupando maiorem locum, & etiam motu dilatationis, & constrictionis: ergo sensitiuum non est separabile a locomotiuo, & consequenter illud non debet constituere nouum viuendi modum. ¶ Confirmatur: nam ideò appetitiuum non constituit modum viuendi diuersum à sensitiuo, quia omne sensitiuum est etiam appetitiuum, ita quidem, quod si fuerit sensitiuum perfectum, sit etiam appetitiuum perfectum; & si fuerit sensitiuum imperfectum, sit etiam appetitiuum imperfectum: at sic est, quod omne sensitiuum est locomotiuum, perfectè quidem, si sentiat perfectè; & imperfectè, si sentiat imperfectè: ergo sensi-

sensitiuum, & locomotiuum non debent distinctos viuendi modos constituere.

Respondetur, quod *locomotiuum* positum in hac definitione supponit determinatè pro locomotiuo perfectè, seu per motum progressiuum, & de loco in locum: & ab huiusmodi locomotiuo certum est, quod sensitiuum potest separari; licèt aliàs habeat alios motus locales imperfectos. Et desumitur hæc solutio ex D. Th. *in hoc lib. lect. 6.* vbi inquit: *Motiuum non est sine sensitiuo; sensitiuum autem potest esse sine motiuo: aliqua enim habentium sensum habent etiam motum secundum locum; sed aliqua non habent. Sed intelligendum est de motu progressiuo animalium secundum quod animalia mouentur de loco ad locum. Hic enim motus non inest omnibus animalibus: sed quæ carent hoc motu, habent aliquem motum localem, scilicet dilatationis, & constrictionis sicut apparet in ostreis.* ¶ Hinc patet ad confirmationem: nam supponit, quod *locomotiuum* sumitur in præsenti, prout abstrahit à locomotiuo, siue perfecto, siue imperfecto; eò planè modo, quo sumeretur appetitiuum, si constitueret peculiarem viuendi modum. Sed aliter res se habet: nam sumitur determinatè pro loco motiuo perfecto, à quo separabile est sensitiuum vtcumque, siue imperfectè, vt constat ex dictis.

12 Objicies quartò: quoniam vegetabilia conueniunt cum non viuentibus in modo appetendi; siquidem feruntur in bonum non per cognitionem, aut amorem elicitum, sed per inclinationem innatam, quæ est pondus naturæ: sed appetitus consequitur gradum essendi: ergo conueniunt in eodem gradu; ac proindè nequeunt specialem viuendi modum importare. ¶ Respondetur, quod appetitus innatus non consequitur peculiarem gradum essendi; sed est communis rebus animatis, & inanimatis. Vnde stat benè, quod vegetabilia, & inanimata conueniant in modo appetendi; & nihilominus distinguantur simpliciter in modo essendi: & ita re ipsa contingit, nam vegetabilia pertinent ad ordinem viuentium, vt diximus *quæst præced.*

13 Objicies vltimò: quia intra latitudinem intellectiui dantur tres gradus valde diuersi, nempè intellectiuum diuinum, angelicum, & humanum: ergo diuisio modorum est insufficiens & inadæquata. ¶ Respondetur negando consequentiam: nam ad considerationem physicam non pertinet quæuis vita; sed illa præcisè, quæ prouenit à forma informante materiam, & est propria entis corporei, seu naturalis; & solum intellectiuum humanum est prædictæ conditionis inter alia intellectiua. Ad aliam obiectionem, quæ posset desumi ex numero potentiarum animæ, melius occurremus *disp. 6. quæst. 2.* vbi propriam sedem habet.

QVÆSTIO III.

Quomodo anima vegetatiua contineatur in sensitiua, & vtraq; in rationali.

14 PRo intelligentia tituli, & resolutione quæstionis, quæ non adeò expedita est, aliqua breuiter in illius limine prælibare oportet. Primò supponendum est, animam vegetatiuam includi aliquo modo in sensitiua, & vtramque in rationali: quia cum ex vna parte homo viuat, non solum vita intellectiua, sed etiam vegetatiua, & sensitiua, vt illius operationes satis manifestant; & ex alia nequeat in composito substantiali, nisi vnica forma reperiri, vt ostendimus *in lib. de Generat, disp. 2, quæst, 4*, necessariò sequitur, quod anima rationalis, quæ est propria forma hominis, sit aliquo modo vegetatiua, & sensitiua. Et idem proportionabiliter de anima sensitiua, respectu vegetatiuæ, dicendum est. Vnde difficultas præsens solùm reuocatur ad modum, seu qualitatem continentiæ.

Secundò obserua, quod duplex est continentia, formalis nimirum, & virtualis. Tunc dicitur vnum continere aliud virtualiter, cum ratio, & definitio rei contentæ nequit prædicari formaliter de continente: quo pacto Deus v. g. continet equum, & Sol calorem; neque enim Deus est animal hinnibile, neque Sol est formaliter calidus: quamvis in hoc modo continentiæ virtualis sit magna latitudo, & diuersitas, vt exempla modo adducta manifestant. Tunc verò vnum continet aliud formaliter, quando esse formale, & definitio rei contentæ prædicatur de continente, qua ratione albedo continet colorem: nam definitio coloris quert optimè prædicari de albedine. Porrò hæc continentia formalis, alia est formalis tantum, & alia est formalis, ac eminens simul. Ad priorem sufficit, quod continens habeat id, quod est de conceptu formali rei contentæ. Ad posteriorem verò requiritur, quod insuper habeat aliam, vel alias rationes, quæ ab entitate contenta solent distingui in naturis inferioribus; consistit enim eminentia illius continentiæ in carentia limitationis, & distinctionis. Et hoc pacto scientia Dei est formaliter eminenter practica; quia simul est formaliter speculatiua; cum tamen in scientiis inferioribus practicum, & speculatiuum sint rationes distinctæ, limitatæ, & se excludentes.

Tertiò animaduertendum est animam vegetatiuam (& idem proportionabiliter intellige de sensitiua) posse bifariam considerari: primò genericè, secundò contractim, & specificè. Priori modo solùm dicit radicem vegetandi abstractam à modis diuersis vegetandi; ac proindè nullam differentiam inferiorem includit in actu, sed omnes in potentia: vnde potest indifferenter contrahi vel per differentiam relinquentem illam in eodem præcisè gradu vegetandi; vt est differentia constitutiua platani & aliarum arborum, vel per differentiam euehentem ipsam ad superiorem gradum, vt per sensitiuum bruti, & intellectiuum hominis. Posteriori autem modo considerata dicit se ipsam, vt jam determinatam ad speciem vegetatiuam tantum, v. g. ad esse platanum, vel ficum: quo pacto excludit positiuè alias differentias sentiendi, & intelligendi. His suppositis non erit ita arduum extricare præsentem difficultatem, quam claritatis gratia reducemus ad animã intellectiuam: quidquid autem de ea dicemus, poterit proportionabiliter, imò à fortiori animæ sensitiuæ applicari.

§. I.

Legitima resolutio aliquibus assertionibus statuitur.

15 DIcendum est primò, animam rationalem genericè sumptam, id est, secundum eas rationes, in quibus vniuocatur cum animabus bruti, & plantæ, esse formaliter sensitiuam, & vegetatiuam; ac proinde continere formaliter vtramque animam genericè consideratam. Ita D. Tho. *q de Anima, a. 11.* Bañez *1. p. q. 76. art. 4. dub. 2.* & communiter Thomistæ quibus etiam consentiunt Suarez, Conimbric. Rubio, & alij plures.

Fundamentum est satis vrgens, & perspicuum: quoniam compositum nequit esse formaliter tale, nisi à forma, quæ sit formaliter talis, eò quod forma constituit cõpositum per exhibitionem propriæ entitatis: sed homo est formaliter sensitiuus, ac vegetatiuus, vt ex se constat:

stat: ergo forma, per quam constituitur, nempè anima rationalis, est formaliter vegetatiua, & sensitiua: hæc igitur saltem sumpta secundum gradus superiores continet formaliter vegetatiuum, & sensitiuum genericè considerata.

16 Respondebis negando maiorem: quia non semper est necessarium, quod forma habeat formaliter eam denominationem, quam tribuit composito, vt videre licet in ipsa anima rationali, quæ constituit hominem formaliter corporeum, & materialem, quin ipsa sit materialis, & corporea; aliàs non esset purè spiritualis. Quapropter poterit etiam constituere hominem formaliter vegetatiuum, & sensitiuum, licèt ipsa non sit vegetatiua, ac sensitiua formaliter, sed solum virtualiter.

Sed contra arguitur: quoniam etsi forma non habeat vt *quod* denominationem, quam impertitur composito; nihilominus illam debet habere formaliter, vt *quo*: ergo licèt anima rationalis non sit vegetatiua, & sensitiua vt *quod*; attamen erit talis vt *quo*. Suadetur antecedens; tum quia implicat, quod effectus, qui est virtualiter talis, proueniat, nisi à forma virtualiter tali, vt patet in Sole, qui habet esse virtualiter calidum à luce, quæ est virtualiter calor: ergo è conuerso implicat, quod esse formaliter tale vt *quod* proueniat, nisi à forma, quæ sit formaliter talis vt *quo*. Tum etiam quia forma causat formaliter communicando id, quod habet in se: ergo si forma solùm est virtualiter talis, nequit constituere effectum, nisi virtualiter talem. Et hac ratione lux Solis, quia solum virtualiter est calida, non constituit Solem calidum formaliter, sed præcisè virtualiter.

Confirmatur: quia omne esse virtuale fundatur supra aliquod esse formaliter tale, & in eo præcontinetur: sed si anima rationalis solùm esset virtualiter vegetatiua, & sensitiua; non haberet aliquod esse formale, supra quod illud esse virtuale fundaretur: ergo est vegetatiua, & sensitiua non virtualiter, sed formaliter. Minor suadetur: quia in primis ratio communis formæ substantialis nequit esse ratio fundandi, & continendi esse virtualiter vegetatiuum, ac sensitiuum; cum illa ratio sit ignobilior, quam ista. Deindè ratio atoma, & differentialis animæ rationalis nequit prædictum esse vegetatiuum, ac sensitiuum fundare: quia esse vegetatiuum, ac sensitiuum est quid commune animæ nostræ, & aliis animabus: quocircà nequit prouenire ab vltima differentia, per quam ab illis secernitur. Concedendum ergo est, reperiri in anima nostra esse vegetatiuum, & sensitiuum formaliter tale genericè consideratum, sibi, & aliis animabus commune. ¶ Ad hæc: homo, & equus conueniunt vniuocè, & formaliter in gradu sentiendi: cum ratio animalis sit ipsis vniuocè communis: ergo anima hominis, & equi conueniunt formaliter, & vniuocè in eodem gradu: quod proculdubio repugnaret, si anima nostra non esset formaliter sensitiua vt *quo*.

17 Dicendum est secundò, animam rationalem secundum suam vltimam differentiam esse formaliter vegetatiuam tali modo, & sensitiuam tali modo, & insuper rationalem; & consequenter continere hæc omnia formaliter eminenter. Ita Bañez loco citato, cui subscribunt Thomistæ. Probatur ratione: quoniam esse vegetatiuum genericum, & esse sensitiuum genericum debent contrahi per peculiares modos vegetandi, & sentiendi; cum omne genus contrahatur per proprias, & instaneas differentias: atqui in anima nostra secundum rationem genericam sumpta reperitur formaliter esse vegetatiuum genericum, & esse sensitiuum genericum, vt statuimus in prima conclusione: ergo etiam in eadem considerata secundum suam differentiam debet reperiri formaliter peculiaris modus vegetandi, & peculiaris modus sentiendi. Et insuper cum secundum suam vltimam differentiam sit rationalis; planè sequitur, quod sit vegetatiua, & sensitiua formaliter eminenter: quandoquidem continet illas rationes absque limitatione ad proprium earum genus, sed euehendo eas ad ordinem intellectiuum.

Confirmatur, & explicatur ampliùs: nam anima nostra secundū suam vltimam differentiam habet, & debet contrahere genus vegetatiui, ac sensitiui, & illud trahere ad altiorem ordinem, nempè ad genus intellectiui: ergo qua parte contrahit genus vegetatiui, & sensitiui, debet habere peculiarem, ac formalem differentiam vegetandi, & sentiendi; & qua parte eleuat illa genera ad nobilius genus, debet habere illas rationes non præcisè formaliter, sed formaliter eminenter: siquidem identificat rationem vegetatiui, & sensitiui cum ratione intellectiui, quæ rationes solent realiter separari, vt patet in vegetatiuo plantæ, & sensitiuo bruti. Vndè quemadmodum sacra Theologia dicitur formaliter eminenter practica, & speculatiua, eò quod simul est formaliter speculatiua, & formaliter practica: & rationes practici, & speculatiui realiter separantur in habitibus inferioribus: ita anima nostra secundum vltimam differentiam accepta dicitur formaliter eminenter vegetatiua, & sensitiua propter eandem rationem, quam quivis ex dictis facilè formabit.

18 Vltimò asserendum est, animam rationalem ratione vltimæ differentiæ non continere formaliter animas vegetatiuas plantarum, & sensitiuas brutorum specificè consideratas; sed ad summum virtualiter imperfectè. Hæc conclusio est communis inter Philosophos & facilè suadetur quoad vtramque partem: nam si anima rationalis, vt talis, esset formaliter anima vegetatiua plantæ, & anima sensitiua bruti, posset constituere formaliter plantam, & brutum: consequens est absurdum: ergo anima nostra non continet formaliter vltimas differentias animarum plantarum, & brutorum. Aliàs præcontinet aliquo deficienti modo perfectiones aliarum animarum; cum omnes in perfectione antecellat: ergo secundum suam vltimam differentiam continet virtualiter imperfectè perfectiones aliarum animarum. Videantur, quæ diximus *in lib. Physic. disp. 18. quæst. 3. §. 2.*

§. II.

Referuntur opiniones aduersæ.

19 PRima sententia primę conclusioni contraria docet, animam vegetatiuam, & sensitiuam nullo modo contineri formaliter in intellectiua; sed tantum virtualiter. Pro hac referuntur Caiet. in præsenti *cap. 2.* Toletus *q. 3.* Petrus Martinez, & alii. Potestquè suaderi primò ex D. Thom. *1. p. q. 76. art. 4.* vbi inquit: *Nulla alia forma substantialis est in homine, nisi sola anima intellectiua, & ipsa sicut virtute continet animam sensitiuam, & nutritiuam, ita virtute continet omnes inferiores formas &c.* Ergo ex mente D. Thom. continentia animæ vegetatiuæ, & sensitiuæ in rationali non est formalis, sed solum virtualis. Quod etiam videtur docere Aristot. *in hoc lib. text. 31.* vbi D. Thom. *lect. 5.* ¶ *Sed ad hac facilè occurritur*: nam S. Doct. loquitur de anima sensitiua, & vegetatiua, contracta, & specificè sumpta: quo pacto solùm virtualiter continetur in intellectiua, vt statuimus in tertia conclusione. Adde etiam, quod ly *in virtute*, aut *virtualiter* non rarò significat continentiam eminentialem, vt obseruauimus *in lib. Physic. disp. 26. q. 1. §. 1.* Vnde hinc solum habetur, quod anima nostra contineat gradus vegetandi,

ac sentiendi, non tantum formaliter, sed eminenter, & cum extensione ad nouum, & perfectus genus. Et qualibet ex iis solutionibus exponendus etiam est Philosophus loco citato.

20 Secundò arguitur ratione: quoniam anima, quæ est formaliter spiritualis nequit esse formaliter corporea, vt ex ipsis terminis liquet: sed si anima nostra esset formaliter vegetatiua, & sensitiua, esset formaliter corporea; quandoquidem vegetatiuum, & sensitiuum formaliter sumpta sunt quid materiale, & corporeum: ergo anima nostra, cum sit formaliter spiritualis, vt infra videbimus *disp.* 15. *q.* 1. non potest esse formaliter vegetatiua, & sensitiua.

Respondetur, animam, quæ est formaliter spiritualis, non posse esse formaliter corpoream, id est, dependentem in suo esse à corpore, vel eductam ex materia: sed posse optime esse corpoream, hoc est constitutiuam corporis, seu actum primum illius. Vt autem anima nostra sit formaliter vegetatiua, & sensitiua, sufficit, quod sit corporea posteriori modo: nam vegetatiuum, & sensitiuum genericè sumpta non sunt determinatè corporea primo, vel secundo modo; sed ab vtroque abstrahunt, & possunt contrahi per alterutrum. Aliæ ergo animæ sunt corporeæ, tàm vt *quo*, quàm vt *quod*; quia, & constituunt corpus, & dependent in sua entitate ab illo; sed anima spiritualis, solùm vt *quo* dicitur formaliter corporea, quia est verus actus corporis independens ab illo.

21 Tertiò arguitur: quia differentiæ inferiores non continent formaliter gradus superiores, vt ostendimus *in Log. disp.* 7. *quæst* 3. ergo rationale, vt tale, non continet formaliter sensitiuum, aut vegetatiuum: ergo nec anima rationalis formaliter considerata continet formaliter vegetatiuum, & sensitiuum. ¶ Respondetur concessis antecedenti, & prima consequentia, negando secundam: quia nos non asserimus, quod anima rationalis vt rationalis includat formaliter gradum genericum, aut differentiam subalternam, & superiorem; sed quod genericè sumpta importat formaliter esse vegetatiuum, & sensitiuum, & in his rationibus vniuocatur cum aliis animabus: ad quod minimè desideratur, quod, gradus superior includatur formaliter, & logicè in vltimis differentiis. Si autem anima nostra sumatur secundum suam vltimam differentiam, erit quidem formaliter eminenter vegetatiua, & sensitiua; non quatenus sensitiuum, & vegetatiuum sunt gradus generici, sed quatenus dicunt peculiares differentias sentiendi, & vegetandi.

22 Vltimò arguitur: nam cùm dicitur, animam v. g. vegetatiuam contineri formaliter in intellectiua; vel sensus est, quod ratio vnius sit formalis ratio alterius, vel quod vtraque ratio contineatur in alio tertio, seu ratione superiori. Primum dici non potest: quia diuersa formalis ratio est animæ vegetatiuæ, & intellectiuæ. Secundum autem non sufficit, vt vna anima sit formaliter alia; sed ad summum, vt sint idem identicè in illo tertio. Nequit ergo saluari, quod anima vegetatiua includatur formaliter in intellectiua.

Respondetur, quod si vegetatiuum genericè sumptum comparetur ad vltimam differentiam animæ rationalis, nempè ad intellectiuum; tunc vna ratio non est formaliter alia; sed se virtualiter excludunt: sunt tamen identicè vna tertia ratio, videlicet illa species, quæ ex vtraq; ratione generica, & differentiali resultat. Si autem esse vegetatiuum genericum comparetur ad animam nostram specificè, & adæquatè consideratam; tunc licèt anima nostra distinguatur virtualiter a prædicto gradu distinctione includentis ab incluso; nihilominus vegetatiuum includitur formaliter in anima, & de ea formaliter prædicatur: ad eum modum, quo animal includitur formaliter in homine, tanquam genus in specie. Quod si vegetatiuum sumatur pro speciali aliquo modo vegetandi; tunc coincidit formaliter cum intellectiuo, seu gradu differentiali animæ nostræ, ita quod inter vtramque rationem non detur distinctio, nisi ex parte nostri modi concipiendi, seu penes implicitum, & explicitum.

23 Aduersus secundam conclusionem sentit Suarius *tract.* 3. *de Anima*, *lib.* 1. *cap.* 6. vbi docet, vltimam differentiam animæ nostræ non tribuere vllum speciale esse vegetatiuum, aut sensitiuum; sed solùm esse noui, & altioris generis. Quæ opinio potest suaderi primò: quoniam si vltima differentia animæ nostræ esset specialis ratio vegetandi, aut sentiendi, non posset non constituere animam nostram in specie atoma, & completa animæ vegetatiuæ, vel sensitiuæ: ergo non posset constitui per differentiam intellectiuæ, vel rationalis: sed hæc ratio esset extra speciem illius. Patet consequentia: nam ideò anima equi nequit contrahi per rationale, quia est constituta in specie atoma, & adæquata per talem differentiam sentiendi.

Confirmatur: quia vltima differentia debet esse conceptus omninò simplex: at si vltima differentia animæ nostræ diceret peculiarem modum vegetandi, sentiendi, & intelligendi, non esset conceptus omninò simplex; sed importaret plures cõceptus: ergo anima nostra secundum suam vltimam differentiam nullo modo est formaliter vegetatiua, vel sensitiua. ¶ Ad hæc: si vltima differentia animæ nostræ tribueret peculiarem modum vegetandi, esset vltima, vt supponitur: & non esset vltima, quia non eleuaret animam nostram ad superiorem ordinem, in quo facto constituitur; sed illam relinqueret in genere vegetandi.

24 Ad argumentum respondetur, quod vltima differentia animæ nostræ importat peculiare esse vegetatiuum, non formaliter tantum, sed formaliter eminenter simul: quamobrem non terminat, & complet animam in sola linea vegetandi, sed eam trahit ad lineam sentiendi, & intelligendi. Vndè falsò imaginatur arguens, quod differentia *rationalis* adueniat animæ nostræ constitutæ jam per aliam vltimam differentiam: non enim aduenit, sed vna, & eadem simplicissima differentia perficit animam in genere vegetandi, sentiendi, ac intelligendi: quia est formaliter eminenter vltima differentia in omnibus his generibus. Per quod patet ad exemplum animæ equi; quoniam vltima differentia illius est sensitiua formaliter tantum, & sistit intra illud genus: vltima autem differentia animæ nostræ est sensitiua formaliter eminenter, & trahit sensitiuum ad nouum ordinem.

Ad confirmationem dicendum est, vltimam differentiam dici conceptum omninò simplicem ex eo, quod excludit distinctionem, & compositionem virtualem ex diuersis gradibus metaphysicis, minimè verò ex eo, quod amoueat eminentiam, continentiam eminentialem diuersarum rationum. Imò verò quantò perfectior, ac simplicior fuerit aliqua ratio, eò poterit fundare maiorem eminentiam: vt apparet in Sacra Theologia, cuius vltima differentia, licet simplex omninò sit, constituit tamen ob suam eminentiam habitum formaliter practicum, & formaliter speculatiuum: ac proinde complectitur vtramque rationem formaliter eminenter. Sic ergo in vltima differentia animæ nostræ esse tale vegetatiuum, & esse tale sensitiuum, esse tale intellectiuum non sunt plures rationes virtualiter diuersæ, sed vna ratio formalis simplex, & eminens. Per quod constat ad id, quod additur: nam esse tale vegetatiuum in anima nostra habet esse tale eminenter: quamobrem non relinquit animam in ordine vegetandi; sed illam eue-

nit ad genus intelligendi.

25 Deinde arguitur: quoniam si in anima nostra inueniretur, non solum esse sensitiuum, quod est generice commune ipsi, & animæ v. g. equi; sed etiam peculiare esse vegetatiuum, quod specie distingueretur ab esse sensitiuo equi; sequeretur potentias sensitiuas hominis, & equi esse diuersæ speciei: sicut quia duo Angeli conueniunt in genere intellectiuo, & distinguuntur specie intra illud genus, ideò intellectus eorum solùm conueniunt in genere, & distinguuntur specie. Consequens autem est absurdum; nam potentiæ sensitiuæ hominis, & equi non distinguuntur essentialiter, vt patet in sensibus externis, qui sunt eiusdem prorsus rationis in vtroque: ergo in anima nostra solùm datur esse sensitiuum genericum; non verò peculiare esse sensitiuum competens ei secundum vltimam differentiam.

Respondetur negando sequelam, intellectam de omnibus potentijs; & concedendo illam, si solùm intelligatur de aliquibus potentijs sensitiuis. Etenim aliquæ potentiæ consequuntur gradum genericum sentiendi, vtputa sensus tactus: & huiusmodi potentiæ sunt eiusdem rationis in homine, & in alijs animalibus. Aliæ verò sequuntur gradus differentiales; & istæ licet conueniant in genere potentiæ sensitiuæ; nihilominus distinguuntur specie intra illud genus, non minus quam principia, à quibus fluunt: vt patet in potentia ad ridendum, & flendum, quæ est propria hominis, & non reperitur in equo; & in potentia ad hinniendum, quæ competit soli equo, & non inuenitur in alijs brutis. Illud verò exemplum Angelorum continet dubiam doctrinam, ex qua nequit desumi certum argumentum. Videantur quæ infrà dicemus *disp. 16. quæst. 1.* Sufficiat nunc dicere, quod si semel intellectus angelici distinguuntur specie; hoc ideo est, quia Angeli distinguuntur specificè in essentia, & aliàs non habent alias potentias, nisi intellectum, & voluntatem: vnde quia diuersitas specifica essentiæ debet splendere in potentijs: congruum videtur, vt intellectus angelici distinguantur essentialiter. At in homine, & equo dantur plures potentiæ sensitiuæ: quapropter ob conuenientiam in genere queunt habere aliquas potentias eiusdem rationis; & ob diuersitatem specificam postulant alias potentias specie differentes.

QVÆSTIO IV.

Vtrum omnis anima sit diuisibilis.

Diuisibilitas, vel indiuisibilitas animæ se habet ad instar proprietatis, quæ illius quidditatem sequitur: quamobrem præcedentibus quæstionibus, in quibus explicuimus, quæ ad animæ essentiam pertinent, immediatè attexímus præsentem difficultatem. Quæ non procedit circa diuisibilitatem actualem, & formalem; hanc enim ex dictis *in libr. de Generatione, disp. 5. quæst. 1.* supponimus, cuiuis substantiæ, tametsi imperfectæ, intra proprium genus repugnare: sed loquimur de diuisibilitate in partes potentiales, qualis materiæ conuenit, & formis valdè materialibus, vt *loco citato* diximus. Cæterum, vt cum maiori distinctione procedamus, animaduertendum priùs est, animalia quædam esse perfecta, quædam verò imperfecta: quæ licet aliàs soleant aliter describi, in præsenti tamen sic accipiuntur, & distinguuntur, vt animalia imperfecta dicantur illa, quorum partes separatæ viuunt, vt apparet in lacertis: perfecta verò sint, quorum partes separatæ non viuunt, vt equi, & leones. Quæstio ergo præsens procedit circa omnes animas, tàm perfectas, quàm imperfectas.

§. I.

Statuitur vera sententia.

26 Dicendum est, animam rationalem, & animas animalium perfectorum esse indiuisibiles; animas verò animalium imperfectorum esse diuisibiles. Hæc conclusio quantum ad animam rationalem est omnino certa apud Catholicos, & manifestè constabit ex dicendis *disp. 15. quæst. 1.* vbi ostendemus, animam nostram esse purè spiritualem; & insuper à fortiori probabitur ex iis, quæ pro animabus animalium perfectorum statim dicemus: vnde in ea singillatim suadenda non oportet immorari. Similiter vltima assertionis pars admittitur communiter à Philosophis, & illam ad minus euincunt argumenta aduersariorum. Quamobrem tota lis, & difficultas reuocatur ad animas animalium perfectorum, quas asserimus esse indiuisibiles. Hæc autem pars probatur primò ex Aristot. *in libr. de senectute, & iuuentute, cap. 1.* vbi docet, animas animalium imperfectorum esse velut plura animalia inter se cohærentia: *at quæ optima fabricatione constant, haudquaquam viuere disiecta queunt; quod eorum natura, quam maximè potest vna habeatur.* Si autem horum animalium animæ haberent partes, ex quibus coalescerent, non haberent maximam vnitatem, vt ex se liquet. Idem tradit Angel. Doctor, *quæst. de Anima, art. 1.* his verbis: *Planum est etiam, quod non diuiditur diuisione continui, præcipuè anima animalium perfectorum, quæ decisa non viuunt: secus enim fortè esse de animabus annulosulorum. Relinquitur igitur, quod in anima hominis, & cuiuslibet animalis perfecti non potest accipi totalitas, nisi secundum perfectionem speciei, & secundum potentiam, seu virtutem.* Vbi, vt vides negat animabus perfectis totalitatem integralem, seu ex partibus. Quod etiam tenent B. Albert. *libr. 1. de Anima, cap. vlt. & libr. 2. cap. 7.* D. Bonauent. *in 1. distin. 18.* Caietanus, Bañez, & Ripa *1. parte quæstione 76. articulo 8.* Ferrar. *2. contra Gentes, cap. 72.* & communiter omnes Thomistæ.

Probatur ratione: nam si anima v. g. equi esset diuisibilis, posset post diuisionem conseruari in partibus separatis: consequens est absurdum, & contra manifestam experientiam, semel enim diuiso equo, nunquam vidimus vtramque illius partem moueri à se: ergo anima equi non est diuisibilis, & consequenter nec aliæ animæ animalium perfectorum. Minor, & consequentia liquent. Sequela autem suadetur, tùm, nam ideo diuisa lacerta, quælibet illius pars viuit, & mouetur; quia anima lacertæ est diuisibilis in partes: ergo si anima equi esset diuisibilis; vtraque pars equi diuisa, & separata viueret. Tum etiam, nam ideo natura tribuit alijs formis, & animabus diuisibilitatem, vt possint aliquando diuidi, cum diuisio sit proprius diuisibilitatis actus: ergo si anima equi esset ex se diuisibilis, posset per diuisionem equi diuidi, & in vtraque parte diuisa conseruari.

27 Respondebis, animas animalium perfectorum non ideo perire per diuisionem, quia indiuisibiles sint; sed quia petunt plures dispositiones, & organa: & hæc, cum certis sedibus distributa sint, per separationem exturbantur, ac pereunt. Quæ solutio explicari potest exemplo minimi naturalis v. g. aquæ, cuius forma est diuisibilis: & tamen facta diuisione perit ob defectum debitæ quantitatis.

Sed contra: quoniam natura tribuit formæ diuisibili eas

eas dispositiones, vt possit saltem pro breui tempore consistere in partibus separatis: quippè cùm diuisio sit proprius actus rei diuisibilis, quidquid est diuisibile ex natura sua debet sortiri tales dispositiones, vt queat aliquando, & post diuisionem aliquantulum permanere; aliàs illa non esset diuisio, sed corruptio: ergo si natura dedit animabus animalium perfectorum tales dispositiones, vt per diuisionem pereant, signum est, prædictas animas esse ex natura sua indiuisibiles. Vnde potiùs ex hac solutione roboratur nostra conclusio: quoniam eæ animæ, quæ in omnium sententiâ sunt diuisibiles, solùm exigunt dispositiones, & organizationem adeò imperfectam, vt eadem ferè saluetur in toto, & in partibus: qua ratione valent prædictæ animæ conseruari, tàm in illo, quàm in istis, vt docet Diuus Thomas *in hoc libro textu vigesimo, lectione quarta*, his verbis: *Quia anima plantæ imperfecta est, in ordine animarum, non requirit magnam diuersitatem in partibus. Vnde anima totius potest saluari in aliqua partium. Et sic etiam videmus in alijs differentijs animæ, sicut in entomis decisis, id est, in animalibus, quæ decisa viuunt, &c.* Si ergo è conuerso animæ animalium perfectorum, non respiciunt indifferenter totum, & partes, sed determinatè exigunt dispositiones, & organizationem totius, planè sequitur esse actus indiuisibiles, seu carentes partibus integralibus. Exemplum autem illud minimi naturalis nihil euincit: tum quia minima aqua potest diuidi, & in vtraque parte via corruptionis pro breui tempore conseruari: tum quia, esto non posset diuidi; id esset per accidens, eò quod forma ex se diuisibilis ad minimam quantitatem redacta est. At animabus animalium perfectorum per se repugnat esse in partibus diuisis etiam pro paruo tempore.

§. II.

Conuelluntur argumenta contraria.

28 Aduersus nostram assertionem duplex militat sententia. Quarum prima ita vniuersaliter defendit, omnem animam esse diuisibilem, vt idipsum asserat de anima rationali. Hanc defendunt aliqui Philosophi antiqui, quos referunt D. Gregor. Nissen. *lib. 2. de Anima capite 2.* & Sixtus Senensis *lib. 1. Bibliothecæ sanctæ annotat. 8.* Probatur primò: quia vtraque pars hominis abscisa mouetur per aliquod breuè tempus: & ita caput D. Pauli amputatum ter saltauit, & in singulis saltibus sacrum Iesu nomen inuocauit: sed motus est signum vitæ: ergo anima rationalis viuit in vtraque parte diuisa, atque ideò erit diuisibilis. ¶ Confirmatur: quia si ab homine abscindatur nasus, & illi post breue tempus iterum coniungatur; viuit, sicut anteà viuebat: ergo signum est, quod etiam retinebat vitam cùm erat separatus. Patet consequentia: quia à priuatione ad habitum non datur naturaliter regressus: ergo si nasus reunitus viuit, signum est, quod separatus etiam viuebat.

Respondetur ad argumentum negando, quod capita hominum iugulatorum moueantur motu vitali, seu à principio intrinseco. Nec oppositum suadent exempla illa: nam caput D. Pauli motum fuit miraculosè diuina virtute, vt ipsi saltus adeò magni, & inuocatio nominis Iesu satis euincunt; neutrum quippè contingere valet naturaliter. Porrò aliorum hominum iugulatorum capita mouentur ab externo agente, nempè per impulsum, & agitationem spirituum vitalium. Etenim tempore abscisionis capitis homo maximè angitur; & natura plures spiritus capiti mittit, vt ita succurrat parti, cui periculum imminere formidat. Hi autem spiritus impellunt, & conquatiunt caput; illudquè impulsu suo ita determinant ad motum, vt in virtute eorum etiam post abscisionem moueatur. Hinc autem minimè habetur, quod caput abscisum viuat, vt ex se liquet. Videantur, quæ diximus *in libro de Generatione disput. 2. quæst. 6. §. 4. in fine.*

Ad confirmationem respondetur primò ex Caiet. *in hoc libro cap. 1.* nasum reunitum non recuperare vitam, licet videatur viuere, quia habet dispositiones satis similes viuenti, cui agglutinatus est. Nec nasus ille (vt tacitæ obiectioni occurramus) verè sentit, cùm pungitur: sed pars illi proxima est, quæ experitur dolorem propter coniunctionem cum naso. ¶ Secundò respondetur concesso antecedenti, negando consequentiam: & ad probationem dicendum est, quod licet à priuatione non detur regressus ad habitum in toto; benè tamen in parte; vnde si moriatur homo, nequit naturaliter vitam resumere; at pars hominis semel mortua valet ad pristinam vitam reuocari. Et ratio differentiæ est: quia pereunte toto, non remanet in natura virtus ad illud reproducendum: nam habet ex se determinatum modum suæ generationis. Respectu autem partis abscisæ manet adhuc in toto animali virtus ad illam reuniendam, & viuificandam: quia ob suam imperfectionem non habet vnum præcisè modum generationis. Cuius signum est, quod si quis partem abscisam comedat, potest illius materiam antiqua forma informare. Pars ergo reunita viuit, non quia separata vixerit; sed quia per vnionem ad totum vitam consequuta est.

29 Secundò arguitur: quia vnumquodque recipitur ad modum recipientis, & debet illi proportionari: ergo forma, quæ recipitur in materia diuisibili, & habente partes integrales, debet eadem diuisibilitate, & partibus gaudere: atqui anima nostra vnitur materiæ diuisibili, & habenti partes: ergo est diuisibilis. ¶ Confirmatur: nam repugnat, quantitatem recipi in aliquo, & non communicare illi proprium effectum formalem, nimirùm diuisibilitatem; at quantitas hominis recipitur non in sola materia, sed etiam in toto, ac proinde in illius forma, quæ est anima rationalis: hæc igitur nequit non esse non diuisibilis, saltem ratione quantitatis.

Respondetur, quod vt anima nostra habeat debitam proportionem, & commensuratione m cum materia, cui vnitur; sufficit, quod sit diuisibilis virtualiter, hoc est radix quantitatis, & principium *quo* ad recipiendu m accidentia corporea: minimè verò desideratur, quod habeat partes potentiales. Sicut etiam vnitur materiæ, quæ est pura potentia: & tamen ipsa est actus valdè perfectus. ¶ Ad confirmationem respondetur, subiectum proprium quantitatis, neque esse solam materiam, nec solam formam, sed compositum ex vtraque. Porrò licet quantitas insit subiecto, non impertitur illi, quod intra genus substantiæ habeat partes; sed solùm confert ei diuisibilitatem, quam ipsa habet, nempè accidentariam, denominatiuam, & distinctam realiter ab ipso subiecto. Vnde ex eo, quod anima nostra sit subiectum *quo* quantitatis, solùm sequitur, quod subiter diuisibilitati quantitatis, & denominetur vt *quo* diuisibilis, hoc est constituens compositum, quod sustentat diuisibilitatem quantitatiuam. Cum quo stat optimè, quod anima in se ipsa careat partibus.

30 Tertiò arguitur: quia ex eo, quod anima nostra ponatur indiuisibilis, sequuntur plura inconuenientia: *primò*, quod idem secundum se totum simul moueatur, & quiescat; vt si manus moueatur, & pes quiescat, tota anima ibi mouebitur, & hic quiescet. *Secundò*, quod idem simul moueatur motibus contrarijs, vt si dextra moueatur

moueatur sursum, & sinistra deorsum. *Tertiò*, quod abscissa manu, anima in ea præexistens regrediatur ad aliàs partes, in quibus iam præerat: nam cùm anima manus non desinat absolutè, nec informet materiam separatam; restat vt se retrahat ad aliàs partes. Hoc autem est omninò absurdum; quandoquidem id, quod habet animam, nequit simul iteratò eam recipere: ergo dicendum est, animam nostram esse diuisibilem.

Respondetur negando antecedens, quoad omnes partes: nam priora duo inconuenientia minimè vrgent: quamuis enim repugnet, quod idem secundum se totum, & ratione sui, vel moueatur contrarijs motibus, vel simul moueatur, & quiescat; minimè tamen repugnat, quod id habeat per accidens, & ratione alterius, vt apparet in corpore Christi Domini existentis sub diuersis quantitatibus: quippè ratione illarum potest in vna hostia moueri, & in alia quiescere; & in vna ascendere, atque in alia descendere. Hoc igitur modo anima nostra ratione diuersarum partium quantitatis, quibus substat, & propter diuersa loca, quæ per accidens occupat, queit moueri, & quiescere, & subire contrarios motus. Vltimum inconueniens in sola imaginatione consistit: abscissa enim manu non sequitur, vel quod anima desinat absolutè, vel quod confugiat ad aliàs partes; sed solùm quod desinat informare illam partem; sicut corrupta aliqua hostia, in qua erat Christus, non sequitur, vel quod Christus desinat absolutè, vel quod confugiat ad aliàs hostias; sed solum, quod desinat esse sub illa hostia.

31 Secunda sententia docet, omnes aliàs animas, præter rationalem, esse diuisibiles, & extensas. Ita Scot. *in* 4. *dist.* 44. *quæst.* 1. *art.* 1. Durand. *in* 1. *distinct.* 8. *part.* 2. *quæst.* 3. & alii, quibus suffragatur Suarez *disputatione decima quinta Metaphys. sectione vigesima*: vbi iudicat, hanc opinionem probabiliorem esse contraria. Probatur primò: quia omnis forma corporea est diuisibilis, & extensa: sed omnis anima, excepta rationali, est forma corporea: ergo est diuisibilis, & extensa. Suadetur maior: tùm quia ideò anima nostra non est diuisibilis, quia non est corporea: ergo è conuerso omnis forma corporea est diuisibilis. Tum etiam, quia omne corporeum, & materiale sapit conditiones materiæ, quarum vna est esse diuisibilem. Tùm denique, quia vt aliquid sit corporeum non sufficit recipi in materia, & ab illa dependere, vt constat in aliquibus accidentibus spiritualibus, quæ *in lib. Physic. disput.* 12. *quæst.* 1. admisimus posse inhærere substantiæ materiali: ergo vt aliquid sit corporeum debet esse diuisibile: hoc quippè, & nihil aliud videtur desiderari, vt prædicta accidentia sint corporea.

Respondetur negando maiorem: quia ratio entis corporei non consistit in habere partes, vt constat in puncto, & vnitate quantitatiuis, quæ sunt accidentia corporea, & nihilominus carent partibus. Ad primam autem probationem in contrarium respondetur, quod licèt ex spiritualitate animæ nostræ colligatur, quod sit indiuisibilis; non tamen sicut ex ratione adæquata: ad hoc quippè sufficit, esse formam satis perfectam, & quę non multum sapiat conditiones materiæ. Vnde cum hæc posterior ratio conueniat animabus animalium perfectorum; mirum non est, quod indiuisibilitate gaudeant, quamuis spirituales non sint. Si enim dantur formæ extremè diuersæ, quarum aliquæ, ex scilicet, quæ imperfectissimæ sunt, & habent dependentiam à materia, & diuisibilitatem in partes potentiales; aliæ verò, nimirùm anima nostra, quæ perfectissima est, nec dependentiam à materia, nec diuisibilitatem habet: oportet etiam dari formas, quæ medio modo se gerant, quæque ob confinium cum prioribus formis dependeāt à materia; ob affinitatem verò cum anima nostra gaudeant indiuisibilitate: & huiusmodi sunt animæ animalium perfectorum.

Per quod patet ad secundam probationem: nam sapere conditiones materiæ in hoc, quod est habere diuisibilitatem in partes, non conuenit omni substantiæ corporeæ; sed ei tantum, quæ valdè immergitur materiæ, & à perfectione animæ nostræ plurimum distat. ¶ Ad tertiam respondetur, quod vt aliquid sit corporeum, non petit necessariò habere partes; sed sufficit, quod modo permanenti recipiatur in materia, & ab ea dependeat: quod cùm conueniat animabus animalium perfectorum, planè sufficit, vt inter formas corporeas annumerentur. Accidentia autem illa spiritualia non recipiuntur in corpore modo permanenti; sed vialiter, & per modum tendentiæ: vnde non participant corporeitatem à corpore, cui insunt; sed spiritualitatem à termino, quem respiciunt.

32 Arguitur secundò: nam forma indiuisibilis debet esse principium operationis indiuisibilis; cùm modus operandi sequatur modum essendi: sed animæ animalium perfectorum non eliciunt vllam operationem indiuisibilem: ergo non sunt formæ indiuisibiles. ¶ Et confirmatur: nam hinc colligimus, animam nostram esse indiuisibilem, quia est principium operationis indiuisibilis, qualis est intellectio: ergo è contra rectè colligemus, esse diuisibilem illam animam, cuius omnes operationes sunt diuisibiles.

Respondetur ad argumentum, quod vt modus operandi in his formis proportioneiur cum modo essendi, sufficit prædictas animas dependere in suo esse à materia: nam hoc ipso debent habere operationem receptam in toto quantitatiuo, & ab eo dependentem. Accidens autem completum receptum in quantitate hoc ipso participat diuisibilitatem ab illa. Et ideò licèt eæ formæ non sint diuisibiles formaliter; sed tantum virtualiter: nihilominus ob dependentiam à corpore fundant operationes diuisibiles, & extensas. ¶ Ad confirmationem, concesso antecedenti, negamus consequentiam: & ratio disparitatis est, quod operatio nequit esse perfectior suo principio; vnde si operatio animæ nostræ est indiuisibilis, legitimè infertur, animam esse indiuisibilem. At principium potest esse perfectius operatione: quocircà ex eo, quod anima sit indiuisibilis, non sequitur, illius operationem indiuisibilem fore.

33 Arguitur tertiò: quoniam forma facta per actionem diuisibilem debet esse diuisibilis, vt seruetur debita proportio inter actionem, & terminum; quatenus totalis terminus fiat per totam actionem, & pars per partem: atqui animæ animalium perfectorum producuntur per actionem diuisibilem, videlicet per verum motum alterationis: ergo sunt diuisibiles. ¶ Sed ad hoc facilè est occurrere ex dictis *in lib. de Generat disp.* 2. *quæst.* 2. vbi ostendimus, formas substantiales non fieri immediatè, & per se primò per actionem alteratiuam; sed produci instantanee in vltimo momento prædicti motus. Vnde ex hoc præcisè capite nulla forma petit diuisibilitatem: sed sufficit, quod diuisibilitas inueniatur in termino primario, & immediato alterationis, vt puta in calore, vel simili dispositione.

34 Arguitur quartò: quia ex nostra sententia sequitur animam v. g. equi esse principium principale *quo* suę eductionis, & productionis: consequens est absurdum: ergo. Sequela ostenditur: nam prædicta forma educitur ex illa parte materiæ, quam informat: sed cùm equus nutritur, forma eius informat nouam partem materiæ: ergo educitur ex illa: cùmque anima sit principium principale *quo* nutritionis, planè sequitur, forè causam princi-

principalem productionis, & eductionis. Quod inconueniens vitatur, si dicamus eam habere diuersas partes, & secundum quasdam esse principium *quo* eductionis cæterarum. ¶ Confirmatur, quia repugnat animam equi secundum se totam dependere à qualibet parte sigillatim accepta; alias abscisa tali parte periret totus equus, quod contradicit experientiæ: sed si esset indiuisibilis dependeret tota à qualibet parte sigillatim sumpta: ergo non est indiuisibilis. Probatur minor: quia anima equi vtpotè materialis, dependet à subiecto in quo est: sed si esset indiuisibilis, tota esset in qualibet parte determinata, v. g. in aure, aut in vngue: ergo tota dependeret ab illa parte.

Respondetur ad argumentum negando maiorem, cuius probatio non viget, quia anima animalis perfecti queit optimè ob suam perfectionem informare aliquam partem, ex qua non educatur. Quamuis enim dependeat absolutè à materia, quia materialis est: attamen quia est forma perfecta, & accedit ad perfectionem animæ rationalis, valet se se extendere ad nouas partes materię informandas; quin educatur ex illis. Et ita contingit in nutritione equi: vnde non sequitur, quod sit principium *quo* suę eductionis, & productionis: quippè cùm indiuisibilis sit, supponitur adęquatè educta, atque producta ante nutritionem. ¶ Et hinc soluitur confirmatio: nam licèt anima equi dependeat in suo fieri ab illis partibus materię, quas primò informauit: at in facto esse non dependet ab vlla determinata parte materię, sed solùm ab illis partibus principalibus, sine quibus nequit vita animalis consistere, qualia sunt cor, & caput. Quamobrem, valet esse in aliqua parte, quin in suo esse dependeat ab ea: potestquè proindè in alijs benè conseruari, licet illa separetur. Id quippè postulat perfectio istarum animarum ob confinium cum anima intellectiua. Ad explicandum autem quo modo possit forma informare totam materiam, & quamuis eius partem, quin extendatur, aut diuidatur; potest deseruire exemplum, tùm Dei O. M. qui indiuisibiliter est præsens toti vniuerso, & singulis eius partibus; cùm Angelis operantis in aliquo spatio, qui totus est in toto, & totus in qualibet parte. Videtur D. Thom. *quæst. de anima art. 10. ad 18.*

DISPVTATIO V.

De Anima quoad suam informationem.

NOTITIAE quidditatis animæ in communi nihil immediatiùs succedit, quam consideratio informationis illius, quæ est eius effectus formalis, ac primarius. Plures autem difficultates circa informationem sunt animæ, & alijs formis communes: sed ex discussæ manent *in libr. Physic. disp. 4. quæst. 5. & disp. 9. quæst. 1. & 2. & in lib. de Generat. disput.* 2. per plures quæstiones. Quocircà illis relictis examinandum superest, quænam viuentis partes anima informentur: quod per sequentes quæstiones determinabimus.

QVÆSTIO I.

Vtrum sanguis informetur anima totiùs compositi.

PRo tituli intelligentia, & difficultatis decisione obseruandum est primò, quod in homine v. g. reperiuntur quatuor humores, nempè sanguis, phlegma, colera, & melancholia; quibus in alijs viuentibus sanguine carentibus, vt in plantis, & aliquibus piscibus, correspondent alij humores, vt medula, vel alia substantia liquida. Difficultatem autem præsentem (licèt in alijs etiam humoribus militet) ad sanguinem reuocamus, & quia notior est, & vt confusionem vitemus: resolutio tamen alijs humoribus debet proportionaliter applicari. Secundò supponendum est, in homine duplicem sanguinem inueniri, videlicet nutrimentalem, & naturalem. Appellamus sanguinem nutrimentalem humorem quendam parum decoctum, ac depuratum, ac proindè non habentem veram rationem sanguinis; licèt in colore, & alijs accidentibus illi assimiletur: diciturque nutrimentalis, quia solùm deseruit, vt aliæ animalis partes eo nutriantur. Sanguis autem naturalis dicitur humor longè purior, quam præcedens, quique ex illo per plures decoctiones, & elaborationem virtutis formatiuæ fit verus sanguis. Quæ distinctio, ac diuersitas inter vnum, & alterum sanguinem magis constabit ex his, quæ statim dicemus.

§. I.

Propugnatur Thomistica, & vera sententia.

1 DIcendum est primò, sanguinem nutrimentalem non informari forma animalis, sed alia forma substantiali, & consequenter non esse veram partem animalis. Hæc assertio traditur communiter ab omnibus Philosophis, & facilè suadetur ex his, quæ prænotauimus: quia nullus humor denuò ab animali acquisitus, queit animalis forma informari, nisi media nutritione: at nutritio petit perfectam decoctionem alimenti: ergo cùm sanguis nutrimentalis non sit perfectè decoctus; sequitur, quod non informetur per formam animalis, in quo est. Et hanc assertionem suadent omnia, quæ pro contraria sententia adducemus: vnde in ea probanda non oportet immorari.

2 Dicendum est secundò, sanguinem naturalem informari anima totius viuentis, in quo est. Hanc conclusionem docent communiter Thomistæ, Caiet. 3. *p. q.* 54. *art.* 2. Syluester *in rosa aurea q.* 33. Bañez 1. *de Generat. c.*4. *q.*8. *a.*5. Aluarez *disp.* 28. *de Incarnat.* Naxarius 3. *p. q.* 5. *art.* 2. *controuersia vnica*, & alij plures.

Probatur

Probatur primò auctoritate simul, & ratione: quoniam aliquis sanguis viuit vita animalis, estque vera pars eius, ac proinde debet informari anima ipsius. sed hic non est sanguis nutrimentalis, vt nuper statuimus: ergo est sanguis naturalis. Probatur maior: tum quia in sacra scriptura, vt *Matth. 16. ad Galat. 1. ad Ephes. 6 ad Hebr. 2.* homo appellatur caro, & sanguis, acceptis partibus pro toto, vt communiter interpretantur Doctores: ergo sicut caro est vera pars hominis, & informatur per animam totius, ita de sanguine asserendum est. Tum etiam, quia hac ratione *Leuit. 17.* dicitur: *Anima carnis in sanguine est*: tum præterea quia *in Concil. Trident. sess. 5. cap. 3.* statuitur, sanguinem Christi Domini esse sub speciebus panis ex vi illius connexionis, qua partes corporis inter se copulantur: vbi, vt vides, apertè supponitur, sanguinem esse veram partem corporis humani. Quod satis expressit Caius Papa in decretali ad Felicem, vbi damnans eos, qui negabant Christum assumpsisse veras partes humanæ naturæ inquit: *Si Christus veras partes humanæ naturæ non assumpsit, quo sanguine redempti essemus*. Tum denique, quia id docet Innocentius III. in extrauaganti de celebratione missarum, vbi inquit de latere Christi Domini exisse sanguinem, & aquam, vt ostenderetur, quod constabat ex quatuor elementis, & habebat quatuor humores: quod est de ratione, & compositione corporis humani, quod verbum assumpsit.

Confirmatur primò ex SS. Patribus: quia nostram sententiam docent August. *lib. de spiritu, & anima c. 15. & 33. epist. 146.* Damasc. *lib. 2. de Fide, c. 12.* D. Thom. *3. p. q. 54. a. 2.* his verbis: *Manifestum est autem, quod ad naturam corporis humani pertinent carnes, & ossa, & sanguis, & alia huiusmodi*. Idemque tradunt frequentes Sacri alij Doctores. ¶ Confirmatur secundò: nam id, cum quo resurget homo, non habet rationem alimenti: sed est vera illius pars pertinens ad integritatem humanæ naturæ: sed homo resurget cum sanguine, vt docet D. Thom. *in 4. dist. 44. q. 1. art. 2. quæstiunc. 3. ad 2.* dicens: *Sicut membra fermentia generationi erunt post resurrectionem ad integritatem humanæ naturæ, non ad operationem: ita humores erunt in corpore, non ad restaurationem deperditi, sed ad integritatem humanæ naturæ*; ergo sanguis aliquis est vera pars corporis humani. ¶ Confirmatur denique ex Aristot. *3. de historia animalium, capit. 19.* vbi disertis verbis docet nostram assertionem dicens: *Semper quandiu vita seruatur sanguis vnus animatur, & feruet*. Et *lib. 1. cap. 1.* inquit: *Partes autem animalium similares, aut molles sunt, & humidæ, aut siccæ, & solidæ: molles vt sanguis*. Quæ omnia simul sumpta magnam certitudinem afferunt sententiæ nostræ; quamvis enim vnum, aut alterum testimonium ex adductis valeat vtcumque in diuerso sensu exponi; at omnibus, non nisi violenta quærit contrariam expositionem accommodare.

3 Secundò probatur conclusio ratione Theologica: quoniam id, quod immediatè assumpsit Verbum diuinum, est de integritate humanæ naturæ, & vera hominis pars: sed Verbum diuinum assumpsit immediatè sanguinem, vt cum communi sententia Theologorum docet Suarez *tom. 1. in 3. p. disp. 5. sect. 6.* ergo aliquis sanguis, nempè naturalis est de integritate hominis, & vera pars illius; ac proindè debet anima eius informari. Maior probatur: quia Verbum Diuinum non assumpsit immediatè, nisi vnicam naturam, & partes eius; alioqui non semel; sed bis incarnatum fuisset: ergo quidquid immediatè est assumptum à Verbo, pertinet ad integritatem hominis, & est vera pars illius.

4 Respondebis primò, naturam totalem humanam coalescere ex duabus naturis partialibus, nempè ex illa, quæ componitur ex materia, & anima rationali, & ex illa, quæ constituitur ex materia, & forma sanguinis. Vnde non sequitur, quod Verbum bis assumpserit carnem: quia ad vnicam incarnationem totalem requiritur assumptio naturæ totalis, seu compositæ ex illis duabus naturis partialibus. ¶ Sed contra: quia animæ rationalis est forma perfectissima: ergo per se, & ratione sui constituit vnam naturam totalem: ergo si semel verbum, præter naturam constitutam ex materia, & anima rationali, assumpsisset aliam naturam totalem, non posset non bis incarnatum fuisse. ¶ Confirmatur: quia duo composita substantialia specie distincta nequeunt constituere compositum, quod sit vnum ens per se, vt ex ipsis terminis liquet: sed si sanguis haberet formam distinctam ab anima rationali, non posset non distingui specie à composito, quod constitueretur ex materia, & anima: siquidem hoc compositum esset animatum; illud verò exanime: ergo implicat, quod ex prædictis compositis resultet vna natura totalis, quæ sit vnum ens per se, atque assumatur immediatè à verbo.

5 Respondebis secundò, quod licèt sanguis, & natura humana non sint physicè vnum ens: at moraliter sunt vnum, & pro eodem composito reputantur: quod sufficit, ne Verbum dicatur bis incarnasse. ¶ Sed hæc solutio (quam Suarius adhibet,) vana prorsus existit: quoniam in physica, ac reali assumptione non ad ea, quæ moraliter, aut vulgariter homines considerant, attendendum est; sed magis ad ea, quæ Verbum diuinum physicè, verè, & propriè terminauit: ergo si sanguis est natura totalis distincta ab homine, & extra speciem, ac integritatem illius; & aliàs est immediatè assumptus à Verbo, vt Suarius negare non audet; planè sequitur, Verbum diuinum assumpsisse duas naturas totales, & consequenter semel, & iterum incarnatum fuisse: quod nemò Catholicorum concedet.

6 Dices: Verbum diuinum immediatè assumpsit sanguinem nutrimentalem: sed hic non informatur anima, vt statuimus *num. 1.* ergo ex eo, quod sanguis naturalis fuerit immediatè assumptus à Verbo, non rectè colligitur, quod informetur anima. Probatur maior: tum quia Concilia, & patres docent, indefinitè sanguinem fuisse assumptum à Verbo: loquutio autem indefinita æquiualet vniuersali; ac proinde de omni sanguine intelligendi sunt. Tùm etiam, quia Clemens VI. definiuit, quamlibet guttam sanguinis fuisse infiniti valoris propter vnionem ad Verbum: ergo sed quælibet gutta, & cuiusuis sanguinis existens in Christo terminabatur à Verbo. Tùm denique, quoniam quidquid Verbum in resurrectione reassumpsit, prius assumpserat: at reassumpsit sanguinem nutrimentalem, siquidem teste D. Thom. *3. parte quæst. 54. art. 2.* reassumpsit omnem sanguinem, quem in passione effuderat, & certum est effudisse sanguinem nutrimentalem: hic ergo immediatè assumptus fuerat à Verbo.

Respondetur negando maiorem: & omnes probationes ad eam suadendam inductæ vnico verbo eneruantur. Nam sanguis simpliciter dictus stat pro sanguine naturali; secùs verò pro sanguine nutrimentali. hic enim specie tenus est sanguis ob similitudinem ad verum sanguinem naturalem, cum in calore, cum in alijs accidentibus: sed propriè loquendo, non sanguis, sed humor sanguineus, & similis censendus est. Concilia ergo, & Patres licèt vniuersaliter, & indefinitè loquantur de assumptione sanguinis; nihilominus solum de omni verò sanguine intelligendi sunt. Et eodem modo loquitur Clemens de qualibet gutta sanguinis propriè dicti: hæc quippè erat infiniti valoris, non solum ex parte oblationis; sed etiam ex parte rei oblatæ, eò quòd immediatè terminabatur à Verbo: at gutta sanguinis

guinis nutrimentalis, solùm erat infiniti valoris ex parte efficientis. Et similiter Verbum in resurrectione reassumpsit omnem verum, ac rigorosum sanguinem, quem in passione effuderat: hic autem non est sanguis nutrimentalis, sed naturalis. Præterquam quod Christus, inquit Caietanus, in passione solùm effudit sanguinem naturalem: totum enim nutrimentalem prius effuderat in horto, per sudorem illum sanguineum copiosissimum.

7 Tertium fundamentum veræ sententiæ desumitur ex D. Thom. *loco supra citato ex 4. sent.* & potest ad hanc formam reduci: quoniam ita se habent quatuor humores in homine, sicut quatuor elementa in vniuerso: sed quatuor elementa sunt veræ partes vniuersi; & participant formam illius: nempe ordinem ad alias partes, in quo ordine vnitas totius vniuersi consistit: ergo quatuor humores sunt veræ partes hominis, & informantur forma totius. Minor, & consequentia constant. Major autem sola expositione indiget: etenim homo, vt communiter tradunt Philosophi, est mundus quidam minor: sanguis autem est calidus, & humidus sicut aër; pituita humida, & frigida sicut aqua; melancholia frigida, & sicca sicut terra; & denique colera est sicca, & calida sicut ignis: ergo quatuor humores ita se habent ad hominem, velut quatuor elementa ad vniuersum. Quod disertis verbis expressit Innocentius l. I. *loco supracitato*.

Hic autem obserua, quatuor elementa in vniuerso duplicem habitudinem habere: alteram partis actualis; sunt quippe partes actu pertinentes ad integritatem illius: alteram autem materiæ potentis transire ad nobiliores formas, nempè mixtorum. Et eodem modo in humoribus (vt in adducta similitudine persistamus) duplex respectus ad corpus humanum distinguendus est: alter quidem partis actualis, seu actu pertinentis ad integritatem totius: alteram vero partis potentialis, seu tendentis ad nobiliorem formæ participationem. Quoniam humores ita perfectè participant actu formam totius animalis, vt simul sint in potentia ad hoc, vt transeant ad participandam eandem formam nobiliori modo; quatenus fiunt partes principaliores, vt puta caro, os, neruus, & alia huiusmodi. Hoc tamen discrimen reperitur inter elementa, & humores, quod illa, cum transeunt ad formas mixtorum, corrumpuntur substantialiter, & recipiunt formam substantialem numero, & specie diuersam. At humores perfecti, cùm fiunt nobiliores animalis partes, non transmutantur substantialiter, nec amittunt formam substantialem antiquam; sed solùm incipiunt participare illam nobiliori modo, & cum perfectioribus dispositionibus accidentalibus: sanguis quippè perfectus, & caro non differunt specie substantiali, sed solùm penes diuersa accidentia, quemadmodum os, & caro.

8 Ex dictis sequitur, spiritus vitales, & animales informari anima totius viuentis: nam isti spiritus sunt sanguis purissimus, & valde elaboratus in corde, & cerebro: vnde si alteri sanguini conuenit esse animatum, id à fortiori prædictis spiritibus concedendum est.

§. II.

Satisfit argumentis aduersa.

9 Contrariam sententiam defendunt Galen. *lib. 4. de vsu partium*, D. Bonau. *in 4. dist. 44. q. 1. a. 1.* Abulensis *paradox. 2. q. 40.* Quibus subscribunt plures iuniores, Suares *in. 3. p. disp. 15. sect. 6.* Vasq. *lib. disp. 36. c. 4.* & alij. Probatur primo: quia sanguis nutrimentalis, & naturalis non distinguuntur essentialiter; sed sunt eiusdem speciei substantialis: at nutrimentalis non informatur anima: ergo, nec naturalis. Suadetur minor: tum quia hi sanguines solum distinguuntur penes maiorem puritatem, & perfectiorem decoctionem; hæc autem solùm arguit distinctionem accidentalem. Tum etiam, quia vterque sanguis est continuus, vt euidenter constat, cùm è vena erumpit: si autem distinguerentur substantialiter non possent continuari.

Respondetur negando maiorem: & ad primam probationem dicendum est, sanguinem nutrimentalem, & naturam non distingui præcisè penes maiorem puritatem accidentalem; sed potiùs in puritate, vt sic loquamur, substantiali, quæ causatur ex fortissima decoctione requisita, vt sanguis nutrimentalis transeat in naturalem. Maior autem puritas accidentalis in sanguine naturali recepta se habet ad instar proprietatis respectu puritatis substantialis. Ad secundam probationem negandum est, quod prædicti sanguines continuentur: nam præcisè confunduntur, & permiscentur. Nec oppositum suadet experientia, vt videre est in alijs liquoribus distinctis in substantia; & similibus quoad accidentia: inter quos, vel nullo modo, vel ægrè discernimus per sensus.

10 Secundò arguitur: nam alimentum non informatur per formam aliti: tum quia ita expressè docet Aristot. *3. de Anima text. 45.* tum quia ad nutritionem requiritur conuersio substantialis alimenti in alitum; quæ minimò posset exerceri, si vtrumque haberet eandem formam: atqui sanguis est alimentum animalis secundum Philosophum *lib. 8. de partibus animalium cap. 5.* ergo non informatur anima animalis, sed alia distincta.

Respondetur concedendo maiorem intellectam de alimento crudo, & non benè decocto, quod propriè appellatur alimentum: hoc enim non informatur anima aliti; sed per rigorosam nutritionem transmutatur substantialiter in illud. Et huiusmodi est sanguis nutrimentalis, de quo loquitur Aristot. *in lib.* de partibus animalium. Vnde solum concluditur, sanguinem nutrimentalem non informari anima totius viuentis; id quod minimè affirmamus. Si autem maior intelligatur de alimento perfectissimè decocto; neganda est: hoc quippè iam est pars actualis animalis, & præcisè tendit, vt transeat in partem accidentaliter nobiliorem, & habentem perfectiores dispositiones, vt explicuimus *numero 7.* Et nec de hoc alimento loquitur Aristot. loco citato ex 3. *de Anima*, neque in illo exercetur rigorosa transmutatio substantialis: sed solum secundum quid, & cum addito: quatenus sanguis, qui habet animam, vt præcisè radicat potentias vegetatiuas, transit in carnem verbi gratia, vbi anima est radix potentiarum sensitiuarum, & actu sentit. Quod ampliùs exponemus *quæst. 3.*

11 Tertiò arguitur: quoniam sanguis non continuatur cum alijs partibus animalis; ergo nec est idem substantialiter cum illis, nec eadem forma informatur. Consequentia liquet: & antecedens suadetur: tum ex Aristot. *lib. 2.* de partibus animalium *cap. 3.* vbi ait: *Non enim sanguis continuus carni, neque cognatus est: sed in corde, ac venis, quasi in vase continetur.* Tum etiam, quia sanguis est mobilis, & fluxibilis; reliquæ verò partes sunt duræ, & solidæ; ergo nequeunt continuari.

Respondetur negando antecedens: & ad probationem desumptam ex auctoritate Philosophi dicendum est, vel loqui de sanguine nutrimentali, quem certum est esse discontinuum ab animali: vel si loquatur de sanguine naturali, exponendum esse de continuatione immediata, & respectu partium omnino solidarum. Nam etsi sanguis naturalis non continuetur immediatè

mediatè cum carne (verbi gratia), & ossibus; continuatur tamen cum quibusdam partibus crassioribus, & aliqualiter fluxibilibus, quales sunt fibræ inuentæ in sanguine taurorum, & asinorum; & rursus eæ partes continuantur cum carne. Cùm autem dicit, sanguinem contineri in venis, & corde sicut in vase, loquitur minus rigorosè, & quoad aliquam similitudinem: neque per hoc intendit, quod sanguis nullo modo continuetur cum venis; sed tantum excludit continuationem immediatam: quo pacto posset etiam asserere, medullam contineri in ossibus sicut in vase, etsi medulla sit vera pars animalis. Per quod patet ad secundam confirmationem: nam etsi durum, & molle nequeant continuari immediatè; benè tamen mediante aliqua parte, quæ nec omnino mollis, nec omnino dura sit, sed medio modo se habeat.

12 Quartò arguitur: quia totus sanguis è vena profluens in vas, cum sit continuus, habet eandem formam substantialem: sed anima non informat sanguinem profluentem, & existentem extra venam; aliàs simul informaret corpus, & aliquid existens extra corpus, quod est impossibile: ergo nec informat sanguinem, qui intra venas existit. § Respondetur, nullum esse inconueniens, quòd anima, saltem pro paruo tempore informet sanguinē naturalem è vena profluentem: quia licet secundum aliquas partes sit extra animal; attamen est intra illud secundum alias, ratione quarum continuatur cum aliis partibus animalis. Diximus *pro paruo tempore*, eò quod dispositiones sanguinis profluentis facillimè alterantur: & eadem facilitate sanguis corrumpitur, & discontinuatur ab alio sanguine viuo: etsi cum eo ad sensum continuari videatur.

13 Vltimò suadetur hæc sentētia argumento Theologico: quoniam in Eucharistia sub speciebus panis ponitur directè, & ex vi Verborum corpus Christi Domini cum suis partibus integralibus, vt docent communiter Theologi: at sanguis non ponitur sub speciebus panis directè, & ex vi verborum; sed solùm per concomitantiam, vt determinat Concil. Trident. ergo sanguis non est vera pars integralis corporis humani. § Confirmatur ex D. Thom. 3. *p. q.* 31. *art.* 5. *ad* 1. vbi docet, Verbum diuinum non assumpsisse humanitatem de carne, aut osse B. Virginis, ne minueret illius naturam auferendo aliquid, quod esset in actu pars ipsius, sed assumpsisse *ex sanguine*, quia hic solùm in potentia est pars corporis humani: ergo sentit, sanguinem non informari anima totius; aliàs esset vera, & actualis pars humanitatis. Quod satis expressit 1. *p. q. vlt. art.* 1. *ad* 3. vbi docet, humidum radicale pertinere ad speciem: nutrimentale verò esse in via, & potentia ad participandam speciem: & huiusmodi *esse sanguinem*.

Respondetur argumento concedendo maiorem intellectam de partibus corporis solidis, & habentibus modum cibi, quales sunt caro, & os, & negando illam, si intelligatur de partibus fluidis, & habentibus rationem potus, qualis est sanguis: nam sub specie panis ponitur corpus Christi non vtcumque: sed vt habet rationem cibi. Vnde licèt sanguis sit vera pars corporis humani, non ponitur ex vi verborum sub specie panis: quia non est pars solida, & habens rationem cibi. Testimonium autem illud desumptum ex Trident. in aduersarios retorquendum est, & quidem vrgentissimè: nam docet, sanguinem esse sub speciebus panis ex vi illius connexionis, qua partes corporis inter se copulantur. Vbi ex vna parte supponit, sanguinem esse veram partem corporis; & ex alia non omnes partes corporis Christi esse ex vi verborum sub speciebus corporis. Vnde ex eo, quod sanguis sit ibi, non directè, sed per concomitantiam, minimè infertur, quod non sit pars corporis dominici; sed potiùs infertur contrarium.

Ad confirmationem respondemus, D. Thom. appellare sanguinem partem in potentia, quia est in via, vt participet animam nobiliori modo, & fiat pars solida, vt puta caro, & os: cum quo tamen optimè stat, quod participet actu, licèt imperfectè animam totius, & sit vera pars illius. Quod satis est ad intentum D. Thom. nam cum sanguis sit pars ita imperfecta, non est imminuta integritas corporis virginei per hoc, quod tantillus sanguis fuerit assumptus ex illa: sicut nec dicitur animal simpliciter minus per hoc, quod aliquid sanguinis emittat. Vnde etiam constat ad id, quod additur ex 1. *parte*: nam sanguis dicitur esse in potentia ad participandam speciem, quia illam participat imperfecto modo, & est in via, vt nobiliori modo per animam informetur; licèt actu re ipsa illam habeat saltem imperfectè, & quoad gradum vegetandi.

QVÆSTIO II.

An dentes, vngues, capilli, semen, & lac informentur anima totius animalis?

EÆ partes sunt, de quibus potest esse nonnulla difficultas: nam carnem, ossa, & neruos debere viuere per animam totius, concors placitum est apud Philosophos: quare non oportet, vt quæstionem circa illas excitemus.

§. I.

Eligitur communior sententia.

14 Dicendum est primò, dentes, vngues, & capillos informari anima totius viuentis, in quo sunt. Ita Arist. *lib.* 2. *de Generat. animalium cap.* 4. *& lib. de historia animalium cap.* 12. *& lib.* 3. *de Anima cap.* 13. D. Thom. *in* 4. *dist.* 44. *quæst.* 1. *art.* 2. *quæst.* 2. Bañez 1. *de Generat. cap.* 4. *q.* 8. *art.* 4. Nazar. 3. *p. q.* 5. *art.* 2. controuersia vnica, & communiter Philosophi. Et probatur primò quoad dentes: nam dentes viuunt; siquidē nutriuntur, & augentur per intussumptionem, quæ sunt propria munia vitæ: ergo informantur per animam: sed aliàs pertinent ad integritatem animalis, & sunt veræ partes illius; ergo informantur anima totius animalis. Patet hæc vltima consequentia: quia in vno, & eodem composito nequit, nisi vnica forma requiri.

Deinde eandem assertionem quoad vngues, & capillos illustrat, & probat Ang. Doct. loco supra citato his verbis: *Dicendum, quod anima se habet ad corpus animatum, sicut ars ad artificiatum; & ad partes eius, sicut ars ad sua instrumenta: vnde, & corpus animatum organicum dicitur. Ars autem vtitur instrumentis quibusdam ad operis intenti executionem: & hæc instrumenta sunt de prima intentione artis. Vtitur etiam aliis instrumentis ad conseruationem principalium instrumentorum: & hæc sunt de secunda intentione artis. Sicut ars militaris vtitur gladio ad bellum, & vagina ad gladij conseruationem. Ita etiam in partibus corporis animati, quædam ordinantur ad operationes animæ exequendas, sicut cor, hepar, manus, & pes. Quædam autem ad conseruationem aliarum partium, sicut folia sunt ad cooperimentum fructuum; ita capilli, & vngues sunt in homine ad custodiam aliarum partium.*

Vnde sunt de secunda intentione corporis humani, quamuis non de prima. Et in solutione ad 3. *Capilli, & vngues nutriuntur, & augentur, & sic patet, quod aliquam operationem participant, quod non posset esse, nisi essent partes aliquomodo ab anima perfectæ. Et quia in homine non est, nisi vna anima scilicet anima rationalis; constat, quod ab anima rationali perfecta sunt, quamuis non vsque ad hoc, quod operationem sensus participent.* Quæ omnia sunt ita perspicua, vt aliam expositionem non admittant.

Confirmatur conclusio quoad omnes prædictas partes: quia tàm in dentibus, quam in vnguibus, & capillis videmus aliquas venulas, vel saltem fibras versus inferiorem partem, per quas cum carne continuantur, & alimentum sugunt, vt benè obseruauit Valles. *lib. 2. Controu. medic. cap. 5.* ergo signum est, quod augentur per intussumptionem: hoc autem est proprium viuentium: ergo viuunt: & consequenter debent informari anima totius, cuius sunt partes.

15 Dicendum est secundò, semen, & lac non informari forma viuentis, in quo sunt, sed alia forma inanimata. Hanc docet Philosoph. *lib. 2. de Generat. anim. cap. 3.* D. Thom. loco supra citato 4. *sent. in solut. ad 2.* & de potentia *quæst. 3. art. 9. ad 9.* B. Albert. *lib. 7.* suæ Philologiæ, & alij plures. Fundamentum est; quoniam ea solum informantur forma totius, quæ pertinent ad eius integritatem: at semen, & lac non pertinent ad integritatem indiuidui, in quo sunt; sed solum ad conseruationem speciei in alio indiuiduo; siquidem ex semine producitur fœtus, & ex lacte nutritur iam productus: ergo semen, & lac non informantur eadem numero forma viuentis, in quo sunt.

Dices: spadones censentur homines manci, & imperfecti, quia carent semine: ergo semen est de integritate indiuidui. ¶ Respondetur, non ideo spadones esse imperfectos, quia eis desit semen; sed quia carent membris requisitis ad formationem seminis: quæ pertinent ad indiuidui integritatem, & perfectionem. Vnde pueri è conuerso non censentur manci; quamvis careant semine: quia habent membra seminis factiua.

§. II.

Respondetur aliquibus argumentis.

16 Toletus *lib. 2. de Anima cap. 2. q. 4.* & alij sentiunt, vngues, & capillos non viuere, nec informari forma totius. Quod potest suaderi primò: quia ea, quæ natura negligit, & expellit, non informantur anima totius viuentis; hac quippè de causa saliua, & sudor non informantur anima: sed vngues, & capilli fiunt ex cibi excrementis, & reiiciuntur in extremitates corporis per virtutem expulsiuam: ergo non informantur anima totius viuentis.

Respondetur, quod sicut partes animalis quædam sunt aliis perfectiores, aliæ autem imperfectiores: ita illæ seligunt sibi nobiliores portiones alimenti; iis verò viliores sufficiunt. Et propterea dicuntur fieri ex superfluo, aut excrementis; quamvis re vera prædictum alimentum non sit purè excrementitium. In quo plurimum differunt eæ partes a sudore, & saliua, vt optimè docuit D. Thom. *loco cit. ex 4. sent. ad 1.* vbi inquit: *Dicendum, quod illæ superfluitates, scilicet ex quibus generantur sudor, & vrina, expelluntur à natura, quasi ad nihilum vtiles: secus autem de aliis superfluitatibus, quas sibi natura retinet ad generationem capillorum, & vnguium, quibus indiget ad membrorum conseruationem.* Vnde licèt saliua, & sudor non informentur anima; contrarium ob oppositam rationem dicendum est de vnguibus, & capillis.

17 Secundò arguitur: quia capilli, & vngues non augentur sicut cæteræ partes, sed alio modo longè diuerso; siquidem quo magis secantur magis crescunt, & non augentur versus omnem partem, sed solùm versus longitudinem: ergo signum est, quod non informantur eadem forma. ¶ Confirmatur primò: quia capilli in senibus magis crescunt; & tamen vis nutritiua est in eis debilior: ergo non augentur per vim internam, ac proindè eorum augmentum non erit vitale, nec viuent. ¶ Et confirmatur secundò vrgentiùs: quoniam capilli eodem modo crescunt in homine mortuo, ac in viuo, vt apparet in eis, qui suspenduntur; quod satis indicat capillorum augmentum non esse vitale.

Respondetur argumento, non omnes partes animalis vendicare eundem modum augmenti; sed eas, quæ ex vili alimento aluntur, quales sunt capilli, & vngues, posse eo redundante magis, ac magis augeri: petunt quippè ob suam imperfectionem pauciores, & faciliores dispositiones. Et quamvis magis augeantur versus longitudinem, quia id exposcit finis propter quam fiunt à natura: nihilominus etiam augentur versus alias partes; licèt prædictum augmentum sit minus perceptibile. ¶ Ad primam confirmationem respondemus, capillos ali præcipuè ex humore terreo, qui aliis partibus est minus vtilis: prædictus autem humor valde redundat in senibus: vnde mirum non est, quod abundantius generent capillos. ¶ Ad secundam dicendum est, quod sicut capilli cadaueris dicuntur æquiuocè capilli; ita crescunt æquiuocè, hoc est non per intus-sumptionem, vt in viuentibus; sed per iuxta-positionem: quo pacto lapides & alia inanimata solent non semel augeri. Vnde non eodem modo augentur capilli in homine viuo, & mortuo; licèt sensus nequeat percipere differentiam.

18 Tertio arguitur: nam si capilli informarentur anima totius viuentis, fuissent immediatè assumpti à Verbo diuino, vt supra asserebamus de sanguine naturali: consequens est falsum: ergo. Probatur minor: quia si capilli assumpti fuissent à Verbo, quilibet capillus a Christo separatus deberet Verbo reuniri, iuxta illud Theologorum. *Quod semel assumpsit nunquam dimisit*: hoc autem est contra communem omnium sententiam: ergo capilli non fuerunt immediatè assumpti à Verbo diuino. ¶ Respondetur concedendo sequelam primi syllogismi; & negando sequelam secundi, quam non euincit illud axioma: quia intelligitur de partibus principalioribus humanitatis; non verò de aliis minus principalibus, & minutissimis, vt sunt capilli, & aliquid vnguium, & imperceptibiles illæ particulæ substantiæ, quas Christus vi caloris naturalis amittebat: eæ quippè dimittebantur absolutè à Verbo, vbi primum separabantur ab humanitate.

19 Aduersus secundam conclusionem sentiunt nonnulli, in quorum sententiæ fauorem solum occurrit, quod luxuriosi fiunt ex emissione seminis macri, ac debiles: & similiter nutrices ex emissione lactis: at id non contingeret, si semen, & lac informarentur forma diuersa ab anima indiuidui, in quo sunt, ergo informantur eadem anima. ¶ Ad hoc tamen facilè occurritur: nam licèt semen, & lac nō informentur anima indiuidui: in quo sunt; nihilominus quo plus seminis, & lactis enutritur, eò consumitur plus substantiæ illius, quæ in viuens conuertenda erat: quocirca istud flaccescit. Quamvis enim per se loquendo, semen fiat ex residuo alimenti, & facta nutritione; attamen per accidens ob nimiam, & frequentem emissionem præuenit, & impedit nutritionem, fitque ex eo, quod debebat in animal conuerti.

QVÆSTIO III.

Vtrum anima sit secundum diuersam substantialiter rationem in diuersis partibus corporis.

VIdimus in duabus *quæst. praced.* ad quæ se extendat virtus informatiua animæ: vnde solum superest examinandum, an secundum eandem substantialiter rationem, se extendat ad omnes corporis partes; seu quod idem est, an omnes, & eosdem gradus substantiales habeat in oculis, in carne, in sanguine, & in ossibus. Supponimus autem ex dictis *in libr. de Generat. disp. 5. qu. 1.* omnem totalitatem partium integralium, actualium, & formalium esse de genere quantitatis: substantiæ verò intra proprium genus solùm competere partes virtuales, vel ad summum potentiales. Et ita intelligenda sunt verba tituli quæstionis.

§. I.

Decisio difficultatis ex D. Thoma.

10 DIcendum est, animam non esse in diuersis partibus corporis secundum diuersam substantialiter rationem; sed omnem diuersitatem actualem in eis repertam prouenire ex accidentibus, & esse formaliter accidentariam. Sic docet Angelic. Præcept. 1. *p. q. 76. art. 5 ad 3.* his verbis: *Partes animalis, vt oculus, manus, caro, & os, & huiusmodi non sunt in specie, sed totum: & ideo non potest dici, propriè loquendo, quod sunt diuersarum specierum, sed quod sunt diuersarum dispositionum.* Vbi totam heterogeneitatem partium animalium reuocat ad diuersas dispositiones, quæ sunt extra substantiam, seu speciem rei. Idem docet *art. 8. seq. ad 5. & in 4. dist. 44. quæst. 1. art. 2. quæstiunc. 2. ad 3.* Sancto Doctori subscribunt communiter Thomistæ, Capreolus *in 2. d. 15. q. 1. ad 6.* Caiet. *2. de Anima q. 1.* Sotus *5. Phys. q. 3. ad 8.* Bañez *1. de Generat. q. 8. cap. 4.* & alij. Quibus ex extraneis consentiunt Fons. *7. Metaph. cap. 17. qu. 1.* Conimbr. *1. de Generat. cap. 22.* & plures iuniores.

Probatur primò: quia si anima secundum diuersam substantialiter rationem esset in osse, & carne; non possent non os, & caro distingui realiter actualiter intra genus substantiæ; siquidem participarent ab anima diuersum effectum formalem substantialem: at non distinguerentur, vt duo tota substantialia, vt ex se liquet: ergo solum distinguerentur, vt partes, & consequenter iam substantia haberet intra proprium genus partes actu distinctas, hoc autem est falsum, vt latè ostendimus *in lib. de Generat.* loco citato: ergo &c. ¶ Confirmatur: quia vel prædictæ partes distinguerentur materialiter, & indiuidualiter, vel formaliter, & specificè? Primum dici non potest: quia materia est eiusdem rationis in omnibus partibus, atque indiuisibilis intra genus substantię. Secundum etiam est falsum: quia vbi est eadem forma, & in eodem subiecto, debet illi communicare eundem effectum formalem; siquidem forma confert subiecto quidquid in se habet: at eadem forma est in omnibus partibus corporis: ergo omnibus impertitur eundem effectum formalem: & consequenter prædictæ partes nequeunt distingui formaliter; & specificè intra genus substantiæ.

11 Secundò probatur conclusio alia ratione fundamentali: quoniam si anima esset secundum diuersam substantialiter rationem in diuersis partibus corporis; maximè quia vni, verbi gratia sanguini conferret gradum vegetandi, non verò sentiendi; & alteri, vt puta carni communicaret gradum sentiendi, non verò intelligendi: atqui anima confert cuiuis parti omnes gradus, quos in se habet, vsque ad vltimam differentiam: ergo repugnat, quod sit secundum diuersam substantialiter rationem in diuersis partibus corporis. Probatur minor; quia repugnat aliquid esse sub determinato genere, & non sub determinata specie, quam à forma participat, vt ostendimus *in lib. Physic. disp. 3. quæst. 5.* sed omnes partes hominis sunt sub determinato genere, scilicet sub viuente: ergo debent esse sub determinata, & atoma specie, quam à forma participant: forma autem humana secundum suam atomam, & specificam differentiam est simul eminenter formaliter vegetatiua, sensitiua, & intellectiua, vt supra ostendimus *disp. 4. quæst. 3.* ergo quælibet pars humana participat ab anima omnes prædictos gradus, & consequenter anima non erit secundum vnam rationem in vna parte, & secundum aliam in alia. ¶ Confirmatur: quia anima nostra est indiuisibilis in partes, aut gradus realiter differentes: ergo intelligibile est, quod sit in aliqua parte corporis secundum aliquam rationem, & non secundum omnes, quas in se habet.

12 Respondebis primò id, quod participat imperfectè aliquam rationem, non participare illam secundum omne, quod in se habet; partes autem participant imperfectè speciem ab anima: vnde non oportet quod participent ab illa omnes gradus, quos in se habet, etsi prędicti gradus non distinguantur in anima.

Sed contra est *primò*: quia non repugnat parti verbi gratia quantitatis participare totam speciem, & essentiam quantitatis, eò quod prædicta essentia petit saluari in tota quantitate, & in qualibet illius parte: atqui anima nostra, cum indiuisibilis sit, debet saluari tota: & secundum omne, quod in se habet, in qualibet parte: ergo non repugnat partibus humanis participare animam secundum omnem rationem substantialem, quam in se habet. Secundò: nam hic non loquimur de osse v. g. & carne, quatenus formaliter distinguuntur, & important in recto quantitatem, sed quatenus pertinent ad genus substantiæ, & solùm distinguuntur realiter potentialiter: at secundum hanc posteriorem rationem non participant imperfectè speciem humanam; sed sunt realiter actualiter totus homo: ergo non est, cur participent animam imperfectè; sed debent eam habere secundum omnes gradus, quos in se habet.

13 Respondebis secundò, formam non communicare ea, quæ in se indiuisibiliter habet, nisi subiecto disposito: vnde cum in omnibus partibus corporis non inueniantur eædem dispositiones; nequit eis impertiri omnes, & eosdem gradus: sed secundum vnum est in vna, & secundum alium in alia. Sicut etiam potentiæ vitales prouenіunt ab eadem, & indiuisibili anima nostra; & tamen non sunt eædem potentiæ in omnibus organis ob defectum dispositionum.

Sed contra: quia vbi datur sufficiens dispositio ad recipiendam aliquam formam secundum suam entitatem, datur etiam ad recipiendum vltimum, & specificum gradum prædictæ formæ, qui ab entitate formæ, nec virtualiter distinguitur: & oppositum est inintelligibile: sed omnes partes hominis habent sufficientem dispositionem ad recipiendam entitatem animæ, alias anima non esset in illis: ergo etiam sunt sufficienter dispositæ, vt recipiant vltimum gradum specificum eiusdem animæ: atqui hac secundum illum gradum est eminenter

ter formaliter, & absque distinctione virtuali, vegetatiua, sensitiua, & intellectiua: ergo anima secundum omnes istas rationes est in omnibus, & singulis partibus corporis, ac proinde non secundum vnam in vna, & secundum aliam in alia. Quæ impugnatio adhuc vrgeret, licet admitteremus partes entitatiuas, tàm in anima, quàm in materia: quia in prædicto casu omnes partes animæ essent eiusdem rationis, & gauderent eadem vltima differentia: ergo quævis pars animæ communicaret cuiuis parti materiæ eosdem gradus vsque ad vltimum inclusiuè. Illud autem exemplum potentiarum vitalium nullius roboris est: quoniam prædictæ potentiæ non sunt realiter idem inter se, nec recipiuntur in toto animali, nec in qualibet parte illius; sed determinant peculiaria organa: vnde non sequitur, quod dispositiones ad vnam potentiam sint etiam dispositiones ad aliam. Anima autem ex vna parte est indiuisibilis, & ex alia debet esse in toto, & singulis illius partibus: quocirca dispositiones sufficientes ad recipiendam animam secundum vnum gradum sufficiunt ad eam recipiendam secundum omnes.

24 Deniquè respondebis, hinc solùm haberi, quod anima sit in omnibus partibus secundum omnes gradus, non tamen secundum eundem modum essendi; sed secundum vniones indiuidualiter differentes. Quod sufficit, vt dicatur esse secundum diuersam substantialiter rationem in diuersis partibus corporis. ¶ Sed hoc nihil est: quia quæstio præsens procedit de anima secundum gradus, & rationes, quæ ex parte illius se tenent in actu primo: quamobrem si secundum eosdem gradus est in omnibus partibus, saluatur indemnis nostra assertio, quidquid sit de modo vnionis. Præterquam quod si eadem anima secundum omnem suam entitatem, & gradus est in omnibus partibus; etiam modus vnionis ei correspondens erit totus in quauis parte: nam ea, quæ sunt de genere substantiæ, habent esse indiuisibiliter intra illud.

§. II.

Demoliuntur fundamenta contraria.

25 Aduersam nobis sententiam defendunt Suarez *tract. 3. de Anima, libr. 1. cap. 2.* Rubio *in hoc lib. 2. cap. 3. quæst. 7.* & alij. Quæ potest probari primò ex D. Thom. *quæst. de Anima, art. 9. ad 14.* vbi inquit: *Licet anima sit forma simplex, secundum essentiam est multiplex virtute, secundum quod est principium diuersarum operationum: & quia forma perficit materiam, non solùm quantum ad esse, sed etiam ad operandum; ideo oportet, quod licet anima sit vna forma, quod partes corporis diuersimodè perficiantur ab ipsa, & vnaquaque, secundum quod competit eius operationi.* Partes autem corporis nequeunt diuersimodè perfici ab Anima, nisi hæc sit in illis secundum diuersam substantialiter rationem. ¶ Confirmatur ex eodem S. Doctore *quæst. de spiritualibus creaturis, art. 4. ad 14.* vbi ait: *Caro mea cum carne tua magis conuenit secundum rationem speciei, quam caro mea cum osse meo.* Quod verificari non valet, nisi anima sit secundum diuersam substantialiter rationem in osse, & carne.

Respondetur ad primam auctoritatem, quod cum D. Thom. asserit, animam diuersimodè perficere partes corporis, loquitur non de diuersitate substantiali, sed solùm accidentali, & dispositiua: quatenus hæc sufficit, & requiritur, vt oriantur diuersæ potentiæ vitales in ordine ad diuersa obiecta. Quod satis expressit S. Doct. illis verbis: *Vnamquamque perficit, secundum quod competit eius operationi*: ad quod planè sufficit diuersum esse accidentale. Ad confirmationem dicendum est, D. Thom. loqui de maiori conuenientia specifica accidentali, & dispositiua; non verò substantiali, & essentiali.

26 Arguitur secundò: quia anima definitur per corpus organicum sicut per subiectum à se formatum, & pertinens formaliter ad genus substantiæ, vt supra explicuimus *disp. 2. quæst. 1.* sed anima nequit esse causa diuersitatis organorum in corpore, nisi vniatur partibus eius secundum diuersam substantialiter rationem: ergo sic vnitur. ¶ Respondetur, animam definiri per corpus organicum organizatione radicali, non verò formali, & actuali. Vt autem corpus intra genus substantiæ sit organicum prædicto modo; non desideratur, quod anima vniatur diuersis partibus secundum diuersam substantialiter rationem, sicut nec quod habeat diuersas partes entitatiuas, vt constat in anima nostra. Sed sufficit, quod radicet diuersam organizationem accidentalem, vt magis apparebit ex dicendis.

27 Arguitur tertiò: quoniam diuersus modus operandi petit diuersum modum essendi; cùm operari consequatur ad esse: sed anima in diuersis partibus corporis habet diuersum modum operandi; siquidem ab anima prout in capite, oriuntur operationes, quas nón elicit in corde: ergo in diuersis partibus corporis habet diuersum modum essendi, & consequenter est in illis secundum diuersam substantialiter rationem. Nec vim huius argumenti effugies, si respondeas, diuersitatem illam operandi prouenire ex diuersis potentijs, & dispositionibus, quas anima in diuersis partibus sortitur: nam ipsismet dispositionibus potest idem argumentum applicari. Etenim ex dispositiones oriuntur ab anima: ergo si anima haberet eundem modum substantialem essendi in capite, & corde; vtrobique radicaret easdem dispositiones: si ergo radicat diuersas, signum est, quod habet diuersum modum essendi in vna, ac in altera parte.

Confirmatur: quia diuersæ proprietates petunt oriri à formis saltem partialiter, ac virtualiter diuersis: sed in diuersis organis sunt diuersæ proprietates, vt in oculis potentia visiua, & in auribus auditiua: ergo ibi sunt virtualiter plures formæ, vel quod in idem redit, est forma secundum diuersas partialiter rationes.

Respondetur argumento, quod ad vnum, & eundem modum substantialem essendi, quem forma habet, & in toto, & in partibus possunt sequi plures, & diuersę operationes, ac dispositiones ad operandum. Cuius ratio in naturam ipsius animæ, & viuentis per ipsam constituti reuocanda est: nam cum anima sit forma eminens, petit esse radix plurium, ac diuersarum operationum, necnon potentiarum, quæ pro illis requiruntur. Natura etiam viuentis petit diuersa organa, quorum aliqua sint in loco superiori, vt caput; alia in inferiori, vt pedes; quædam sint dura, & solida, vt ossa; quædam mollia, & fluida, vt humores. Quamobrem, quod in hac parte, potiùs, quam in illa inueniantur eæ, & non aliæ operationes, non in diuersas rationes, vel partes substantiales debet refundi; sed in naturam, cùm viuentis, cùm animæ, quæ illam varietatem expoścunt. Ad quam doctrinam tenentur proculdubiò confugere ipsi Aduersarij: nam in homine vnicam formam constituunt, eamque asserunt esse, tàm in oculis, quàm in auribus secundum vnam, & eandem rationem, seu gradum; cum vtrique parti conferat esse vegetatiuum, & esse sensitiuum: ac proindè prout est in vna parte, non distinguitur substantialiter à se ipsa, quatenus existit in alia. Et nihilominus anima nostra diuersas operationes, & dispositiones radicat in oculis, ac in auribus, vt ex se liquet. Quod satis suadet pro hac varietate operationum

tionum non requiri diuersas partes, rationes, aut gradus substantiales; sed sufficere eminentiam formæ, & propriam conditionem naturæ viuentis.

Ad confirmationem dicendum est, diuersas proprietates adæquantes formam, benè arguere distinctionem formarum; secus verò proprietates inadæquatas, seu quæ eidem formæ debentur: nam pro his sufficit vna, & eadem forma, quæ si fuerit eminens, & vitalis, petit quod eæ proprietates dispergantur per diuersa corporis organa. Et licet prædictæ proprietates insint diuersis partibus; nihilominus non sunt proprietates ipsarum partium, sed vnius, & eiusdem viuentis, quod illas postulat habere in diuersis partibus; sic enim congruit illius naturæ.

28 Arguitur quartò; quoniam capillus habet ab anima esse vegetatiuum, non verò sensitiuum; crescit enim, sed non sentit: & caro habet ab anima esse sensitiuum, non verò intellectiuum; siquidem sentit, & non intelligit: ergo anima est in capillo præcisè secundum esse vegetatiuum; in carne verò secundum esse sensitiuum: ergo est in diuersis partibus secundum rationem substantialiter diuersam.

Respondetur, quod licet capillus non sentiat, eò quod non habet dispositiones, & potentiam proximam ad sentiendum; nihilominus gaudet esse sensitiuo radicali: quia esse hoc modo sensitiuum non distinguitur ab esse vegetatiuo radicali: quamobrem vtrumque indiuisibiliter ab eadem anima participat.

Sed replicabis: quoniam esse est propter operari: ergo anima superflue tribuit capillis esse sensitiuum, si semel ad prædictum esse non potest sequi sensatio. ¶ Respondetur, illud proloquium in antecedenti relatum, solùm verificari de rebus, vt constitutis per suas potentias proximè operatiuas, non verò de substantia, quæ est radix operandi. Vnde licet in eo organo, in quo nequit esse aliqua operatio, non sit potentia immediata ad eam eliciendam, quia frustra esset; queit tamen esse substantia secundum illum gradum, qui prædictam potentiam, & operationem in alijs organis radicat. Nec hinc sequitur, quod talis gradus ibidem sit frustra: tùm quia substantia non est propter operationem, sed propter se: tum quia est ibi, vt prædictam partem in vltima, & adæquata specie constituat, vt supra diximus. Quæ omnia possunt illustrari exemplo naturæ diuinæ: hæc quippè est principium *quo* generandi, & spirandi ad intra; & est tota, & cum omni virtute in singulis personis: & nihilominus in Filio non generat, nec in Spiritu Sancto spirat. Cuius rei non alia ratio reddi potest, nisi quod natura est principium communicationis iuxta exigentiam personarum, in quibus est. Prima autem persona petit generare; non verò secunda: & prima, ac secunda petunt spirare; non verò tertia: quocirca nec Verbum generat, nec Spiritus Sanctus spirat; licet in vtroque sit natura, quæ est principium generandi, & spirandi. Sic similiter, quamvis anima secundum id substantiale, quod habet in capillis, sit principium radicale sufficiens ad sentiendum; nihilominus non sentit in capillis, sed in carne: quia natura viuentis petit, quod non capillus, sed caro sentiat.

29 Arguitur vltimò: quoniam si pars aliqua principalis v. g. manus abscindatur, nequit recuperari per naturam, quantumuis plus materiæ media nutritione acquiratur: sed hoc non oritur ex defectu materiæ, siquidem vt supponitur suppetit in abundantia; neque ex defectu animæ; cùm tota perseueret in corpore: ergo prædicta irrecuperabilitas prouenit ex eo, quod anima in manu habet modum substantialiter diuersum ab ijs, quos habet in alijs partibus: qui, cùm ablatus fuerit præcisa manu, irrecuperabilis fit. ¶ Respondetur negando consequentiam: quæ si conuinceret, probaret vtique dentes, vngues, capillos, & arborum ramos esse irrecuperabilia; vt consideranti constabit: quod tamen contradicit experientiæ, & satis suadet, animam non habere in diuersis partibus diuersos substantialiter modos. Quod ergo manus præcisa nequeat recuperari aliunde prouenit, videlicet ex nobilitate, & magna organizatione prædictæ partis: hinc enim oritur, quod solùm virtute generantis, & in determinato loco valeat efformari.

DISPVTATIO VI.

De potentijs animæ in generali.

POSTQVAM egimus de quidditate animæ, & eius informatione, rectus ordo petit, vt disseramus de potentijs, quæ illius essentiam comitantur. Plura autem, quæ circa potentias difficultatem incutiunt, discussa manent *in libr. Physicor.* & alibi. Quamobrem in præsenti ea seligere curabimus, quæ noui aliquid possint afferre.

QVÆSTIO I.

An potentiæ animæ specificentur ab actibus, & obiectis?

NOn inuestigamus, vtrum potentia constituatur in specie per actum, & obiectum, tanquam per formam intrinsecam: quippè euidens est, actum, & obiectum non sic impertiri speciem potentiæ; cùm potentia sit quid distinctum ab illis, & non semel pertineat ad diuersum genus, possitque insuper absque eis existentibus reperiri; cùm tamen nequeat à propria specie denudari. Sed sensus est, an specificatio potentiæ desumatur ab obiecto, & actu adæquato sicut à termino, mensura, & specificatiuo extrinseco, & per se inspecto: ita quidem, vt licet actus, & obiectum sint quid extrinsecum; habitudo tamen potentiæ ad illa sit intrinseca, & essentialis ipsi potentiæ, & per eam vnitatem in se, ac distinctionem ab alijs potentiis accipiat.

Sed priusquam vlteriùs progrediamur, breuiter prælibanda

habendum est, potentias animæ esse in duplici differentia, passiuas videlicet, & actiuas. Ex quibus passiuæ non dicuntur tales, quia nullam habeant actiuitatem; sed quia priusquam agant, debent pati, seu aliquid ab obiecto recipere. Et huiusmodi sunt omnes potentiæ cognoscitiuæ: recipiunt enim ab obiecto speciem, seu eius similitudinem, per quam, tanquam per virtutem obiecti, fiunt proximè potentes ad illud attingendum. Actiuæ autem appellantur, quæ possunt operari, quin aliquid recipiant ab obiecto, eò quod respiciunt illud vt finem, de cuius ratione non est, quod aliquid in potentia producat; sed quod illam trahat, & conuertat ad se ipsum. Quæ breuiter, & optime complexus est D. Thom. 1. *p. q. 77. art. 3.* dicens: *Obiectum comparatur ad actum potentiæ passiuæ, sicut principium, & causa mouens: color enim in quantum mouet visum, est principium visionis. Ad actum autem potentiæ actiuæ comparatur obiectum, vt terminus, & finis: sicut augmentatiuæ virtutis obiectum est quantum perfectum, quod est finis augmenti.* Quæstio ergo præsens procedit de omnibus animæ potentijs, tam actiuis, quam passiuis: & licet specialiter moueatur circa potentias animæ; illius tamen resolutio quibusvis alijs potentijs proportionabiliter applicanda est.

§. I.

Statuitur vera sententia Aristot. & D. Thom.

1 Dicendum est primò, specificationem potentiarum desumi ab earum actibus, & obiectis formalibus, & per se inspectis. In hoc asserendo perpetuus est Angelic. Doct. quocirca innumera, quæ possemus, non recensemus illius testimonia. Videatur 1. *p. quæst. 77. art. 3.* vbi nostram assertionem statuit, & probat his verbis: *Potentia secundum id, quod potentia est, ordinatur ad actum: vnde oportet rationem potentiæ accipi ex actu, ad quem ordinatur; & per consequens oportet, quod ratio potentiæ diuersificetur, vt diuersificatur ratio actus: ratio autem actus diuersificatur secundum diuersam rationem obiecti &c. Vnde necesse est, quod potentiæ diuersificentur secundum actus, & obiecta.* Quam doctrinam desumpsit ex Aristotel. *in præsenti. text. 33.* vbi inquit: *Priores potentijs actus, & operationes secundum rationes sunt; & adhuc his priora sunt opposita, siue obiecta.* Vnde sic arguit D. Thom. *loc. citat.* in argumento sed contra: *Posteriora distinguuntur secundum priora: sed Philosophus dicit 2. de Anima quod priores potentijs actus, & operationes secundum rationem sunt, & adhuc his priora sunt opposita, siue obiecta: ergo potentiæ distinguuntur secundum actus, & obiecta.* Eandem sententiam sequuntur communiter Philosophi, nonnullis exceptis, quos infra referemus.

Probatur primò ratione fundamentali desumpta ex adductis testimonijs: quoniam vnumquodque specificatur ab eo, quod respicit per se primo: sed potentia respicit per se primo actum, & actus respicit per se primò obiectum: ergo potentia specificatur immediatè ab obiecto; & consequenter etiam potentia specificabitur mediatè, seu medijs actibus ab obiecto. Consequentia est legitima. Maior etiam constat, tùm inductiuè in omnibus respectiuis, qualia sunt motus, relationes, & habitus; quæ specificantur ab eo, quod per se primo respiciunt. Tum ratione: quia specificari ab aliquo extrinseco nihil aliud est, quam habere essentiam per habitudinem ad illud; ita vt licèt terminus sit extrinsecus, habitudo tamen ad ipsum sit primaria, intrinseca, & essentialis: sed vnumquodque habet essentiam, per habitudinem ad id, quod respicit per se primò; aliàs non esset, cur illud per se primò respiceret: ergo vnumquodque specificatur ab eo, quod respicit per se primò. Tum denique: nam id, quod per se primò respicitur, est forma, seu regula, & mensura extrinseca essentiæ respicientis: quia essentia respectiua debet esse talis, qualem petit terminus inspectus: sed specificari ab aliquo extrinseco est habere speciem per ordinem ad ipsum, seu iuxta exigentiam ipsius: ergo id, quod per se primo respicit aliud, specificatur ab eo. Minor autem probatur: quia potentia immediatè operatiua ordinatur per se primò ad operari, propter quod instituitur à natura: ergo respicit per se primò operationem. Deinde actus essentialiter est via ad obiectum, vel attingentia illius, vel vnio cum eo: sed via, attingentia, & vnio respiciunt per se primò id, ad quod per se primò tendunt, vel attingunt, vel vniunt: ergo actus respicit per se primò obiectum.

Confirmatur: quia vnumquodque specificatur, saltem tanquam a termino extrinseco, ab eo, per quod essentialiter definitur: cùm definitio essentialis explicet essentiam rei per ea, quæ sunt illi essentialia: sed potentia vitalis definitur essentialiter per actus, & obiectum, ad quæ per se primò ordinatur; cum nihil aliud sit prædicta potentia, quam principium proximum, quo viuens se mouet ad attingendum obiectum: ergo potentia specificatur ab actu, & obiecto; ab illo quidem immediatè, ab isto verò mediatè, seu medio actu.

Dices: essentia potentiæ est vnita: ergo habet vnicum specificatiuum: ergo specificatur ab actu, vel ab obiecto; non verò ab vtroque simul. ¶ Respondetur negando vltimam consequentiam: quia actus, & obiectum se habent vt vnicum specificatiuum respectu potentiæ, eò quod actus specificatur ab obiecto, & non transfundit speciem potentiæ, nisi quatenus in specificando illam obiecto subordinatur.

2 Dicendum est secundò, potentias sumere vnitatem, & distinctionem realem ab actibus adæquatis realiter distinctis, & ab obiectis adæquatis formaliter diuersis. Hæc conclusio etiam est D. Thom. 1. *p. q. 77. art. 3* vbi ex eo probat substantiam, & potentiam immediatè operatiuam distingui realiter in creaturis, quia *esse*, quod est actus correspondens substantiæ, & *operari*, quod est actus correspondens potentiæ proximæ realiter distinguuntur. *Et q. 59. art. 2. ad 2.* docuerat, potentias realiter distingui hoc ipso, quod habeant obiecta adæquata distincta formaliter, siue in esse obiecti, & concludit: *Et ideo diuersitas secundum rationem boni, & veri, quæ est formalis in esse obiecti, sufficit ad distinctionem intellectus, & voluntatis,* quæ realis est. Idem docent communiter Philosophi, quos proinde superuacaneum foret referre.

Hæc secunda conclusio potest à priori suaderi ex prima: nam distinctio essentialis, & specificatiuorum secum affert distinctionem realem earum; cum duæ essentiæ totales, & adæquatè diuersæ eo ipso realiter distinguantur, vt docuimus in Logica *disp. 14. quæst. 5* sed potentiæ sumunt suam speciem ab actibus, & obiectis per se primò inspectis, & formaliter distinctis, vt statuimus *numer. præced.* ergo potentiæ sumunt vnitatem, & distinctionem realem ab eisdem actibus, & obiectis. Sed insuper suadetur alio fundamento: quoniam si diuersitas formalis obiectorum, & distinctio realis actuum adæquatorum non sufficeret ad communicandum distinctionem realem potentijs, à quibus respiciuntur; non esset ratio, cur intellectus, & voluntas distinguerentur, realiter, consequens est absurdum: ergo. Probatur

batur sequela: quia prædictæ duæ potentiæ non possent sumere distinctionem realem à subiecto; cùm habeant idem subiectum indiuisibile vtrique commune, nempè animam: neque illam desumunt ab obiectis realiter diuersis; siquidem earum obiecta, videlicet verum, & bonum sunt realiter idem: ergo si ad distinctionem realem potentiarum non sufficeret distinctio realis actuũ, & formalis obiectorum; non esset, cur intellectus, & voluntas realiter distinguerentur.

Confirmatur primò: nam hoc ipso, quod obiecta distinguantur formaliter in esse obiecti, habent diuersum modum immutandi realiter potentiam; cùm ratio formalis obiecti consistat in vi immutandi potentiam, & terminandi habitudinem illius: atqui ad diuersos modos immutationis requiruntur potentiæ realiter diuersæ, vt apparet in visu, & auditu, quæ hoc ipso, quod debeant diuersimodè immutari ab obiecto, petunt diuersas dispositiones, & organa, & consequenter realiter distinguuntur: ergo ad distinctionem realem potentiarum sufficit formalis diuersitas obiectorum. ¶ Confirmatur secundò: quia hoc ipso, quod duo obiecta distinguantur formaliter in esse obiecti; ita vnum respicitur ab vna potentia, ac si non esset realiter identificatum cum alio, quod ab alia potentia respicitur: qua de causa, licèt verum, & bonum sint realiter idem; nihilominus intellectus tendit in verum, ac si non esset bonum, & voluntas respicit bonum, ac si non esset verum: ergo identificatio realis obiectorum purè de materiali se habet respectu potentiarum: ergo vt potentiæ realiter distinguantur, sufficit diuersitas formalis obiectorum.

§. II.

Referuntur, & refelluntur rationes aduersæ.

3 SEntentiam negantem, & nobis contrariam amplectuntur Scotus *in 2. distinct. 16. quæst. vn.* Philoponus, Appollinaris, Paulus Venetus, *in præsenti, text. 33.* & alijs. Quæ probatur ratione primò: quia priùs nequit specificari à posteriori; cùm hoc supponat illud in sua specie constitutum: sed potentiæ sunt priores actibus, vti ex se liquet: ergo nequeunt specificari ab illis; & consequenter, neque ab obiectis, siquidem hæc non aliter tendunt, nisi per actus.

Respondetur, specificatiuum solùm postulare præcedentiam respectu specificati in eo genere, in quo illi transfundit speciem. Specificare autem pertinet ad genus causæ formalis, intrinsecæ quidem, quando datur species per informationem; extrinsecæ verò, cùm communicatur per solam terminationem habitudinis. Vnde vt actus, & obiecta possint hoc posteriori modo specificare potentias, sufficit quod illas præcedant in genere causæ formalis extrinsecæ: quamvis in alio genere, nempè causæ efficientis habeant dependentiam à potentijs, & ad illas subsequantur. In quo nulla datur contradictio; cùm causæ ad inuicem sint causæ, & se mutuo præcedant in diuersis generibus, vt ostendimus *in libr. Physicor. disput. 15. quæst. 2. & libr. de Generat. disput. 2. q. 7.* Quod satis est ad diluendam vim argumenti; quidquid sit, an actus excedat, vel non perfectionem potentiæ, & queat esse finis illius: quippè specificare non est proprium finis, vt finis; sed formæ. In genere autem causæ formalis actus, & obiecta præcedunt potentias, & sunt mensura illarum, vt supra diximus.

4 Secundò arguitur: quoniam si potentiæ desumerent speciem, vnitatem, & distinctionem ab obiectis; distinguerentur eo modo, quo obiecta distinguuntur: consequens est falsum; siquidem intellectus, & voluntas distinguuntur realiter, licet eorum obiecta, nempè verum, & bonum sola ratione differant; visus autem est vnica potentia, quamvis attingat obiecta realiter, & specifice distincta, videlicet album, & nigrum: ergo potentiæ non specificantur, & distinguuntur per obiecta. ¶ Confirmatur: quia vna, & eadem potentia potest habere plures actus distinctos realiter, & specificè, nedũ materialiter, & in esse entis; sed etiam formaliter, & in esse actus: vt patet in actib. fidei, scientiæ, & opinionis, qui distinguuntur specie in ratione actus, cum procedant per diuersa media; & nihilominus eliciuntur ab eodem intellectu: ergo signum est, potentiam non specificari, & distingui per actus; aliàs diuersitas actuum refunderetur in potentiam.

Respondetur argumento negando sequelam: quoniam non requiritur tanta distinctio realis in obiectis, quanta reperitur in potentiis: eò quod obiectum non dat vnitatem, & distinctionem potentiis per modum intrinseci constitutiui; sed solùm per modum primæ radicis extrinsecæ. Vnde cum in radice inueniatur maior vnitas, quam in ramis, fieri potest, quod res, quæ realiter in esse entis est vna, sit obiectum formale distinctarum potentiarum, eisque distinctionem realem per modum termini transfundat. Quod fiet magis intelligibile, si animaduertamus, distinctionem realem potentiarum non causari per se à distinctione rationis inter obiecta: sed alio modo longè diuerso. Etenim distinctio rerum intenditur non directè, & per se: sed consequitur earum speciem, atque vnitatem. Species autem, & vnitas potentiarum benè potest desumi ab vnitatibus formalibus obiectiuis; tametsi eæ non distinguantur realiter inter se: istæ quippè non influunt per distinctionem, sed per vnitatem, & rationem formalem in esse obiecti: neque specificant ratione entitatis, vel identitatis materialis, sed ratione proportionis, & coaptationis formalis cum potentiis. Vnde debent impertiri diuersam specificationem, quoties habent diuersam rationem, aut modum coaptationis; quidquid sit de identitate materiali. Semel autem communicatis potentiis vnitatibus, & specificationibus adæquatis, consequens est, vt ipsę potentiæ differant realiter inter se. Vnde hęc distinctio realis potentiarum non à distinctione rationis obiectorum; sed magis ab earum rationibus formalibus, & positiuis desumenda est.

Id verò, quod de visu tangitur in argumento, facilè diluitur: nam minimè asserimus, quod distinctio realis potentiarum sumatur ab obiectis inadæquatis; sed ab adæquatis, & totalibus: album autem, & nigrum sunt obiecta inadæquata visus: vnde attingi valent ab eadem potentia. ¶ Per quod etiam soluitur confirmatio: quoniam illi actus sunt inadæquati: & partiales respectu intellectus: iste quippè, vt potentia valde vniuersalis respicit illos sub quadam communi ratione, in qua omnes adunantur; quantumuis secundum suas particulares rationes differant formaliter inter se.

5 Tertiò arguitur: quia habitus specificatur ab obiecto: ergo si potentia specificatur ab illo; sequitur, quod habitus, & potentia sint eiusdem speciei; quod est absurdum. ¶ Respondetur negando consequentiam: quia specificatio potentiæ, & habitus non sumitur ab obiecto materialiter sumpto, sed ab illo formaliter accepto, & quatenus substat rationi *sub qua*. Ratio autem sub qua obiectum attingitur à potentia est vniuersalior, quam illa, sub qua attingitur ab habitu, & ideo communicat eis essentias valde diuersas.

Replicabis: quoniam hinc saltem sequitur, habitum esse partem subiectiuam potentiæ, & consequenter veram speciem illius. Tum quia ita se habet limitatio in obiecto

obiecto habitus ad obiectum potentiæ, ficut limitatio in habitu ad potentiam: obiectum autem habitus ob suam limitationem est pars subiectiua obiecti potentiæ: ergo habitus est species, & pars subiectiua potentiæ. Tùm etiam, quia eandem proportionem debent seruare inter se habitus, & potentia; ac illorum obiecta: si ergo obiectum habitus est pars subiectiua obiecti potentiæ; id ipsum habitui respectu potentiæ tribuendum est. Consequens autem est absurdum, & vt ex se liquet.

¶ Respondetur negando sequelam: quia licet collatis obiectis potentiæ, & habitus in esse rei, obiectum habitus sit pars subiectiua obiecti potentiæ, & illi per directam prædicationem subijciatur: at in esse obiecti quodlibet habet rationem atomam *sub qua*, per quam in specie infima vltimò constituitur. Quamobrem nequeunt comparari per modum superioris, & inferioris; licèt ratio specifica obiecti potentiæ sit eleuatior, quam ratio specifica obiecti habitus. Comparatio autem habitus, & potentiæ debet fieri attendendo ad eorum obiecta, non in esse rei; sed in ratione obiecti considerata. Per quod patet ad vtramque probationem sequelæ.

6 Vltimò arguitur: nam actio specificatur à suo principio; cum ad ipsum dicat essentialem habitudinem, vt docuimus *in Log. disp. 16. q. 1. §. 1.* ergo non specificatur à termino, seu obiecto: ergo nec potentia medijs actibus, speciem accipiet ab illo. ¶ Respondetur negando consequentiam: quia actio non specificatur à principio actiuo, nisi quatenus istud præhabet virtualiter, vel secundum aliquam proportionem ipsum terminum: inde in idem re ipsa redit, quod actio specificetur à principio, vel à termino. Quod satis expressè significauit D. Thom. 1. *p. q. 77. art. 3.* dum indifferenter, dixit: *Ex his autem duobus actio speciem recipit, scilicet ex principio, vel ex fine, seu termino.* De quo videndus est Bañez ibidem. Cum enim actio essentialiter sit ordo agentis ad obiectum, seu terminum; debet speciem capere ab vtroque, quatenus sunt virtualiter, vel alio modo idem; maximè quia obiectum formale est etiam motiuum, & habet aliqualiter rationem principij. Cæterum licet actus (vt tacitam obiectionem præoccupemus) in esse rei, & adæquatè conceptus specificetur à potentia: at in esse actus, & specificatiui potentiæ non specificatur ab illa, sed solum exprimit habitudinem ad obiectum. Nam sicut potentia respicit obiectum, vt terminum suæ habitudinis, & sub hac ratione specificatur ab illo: ita etiam specificatur ab actu, quatenus hic est tendentia ab obiectum, & attingentia ipsius: sub qua ratione non explicat, quod specificetur, alias, & dependeat à principio.

QVÆSTIO II.

Quot sint genera potentiarum animæ.

HAbita notitia specificationis potentiarum vitalium, æquum est, vt earum genera inuestigemus: quod in præsenti præstare curabimus.

§. I.

Illustratur communis sententia.

7 DIcendum est, genera potentiarum vitalium esse quinque, videlicet vegetatiuum, sensitiuum, locomotiuum, intellectiuum, & appetitiuum. Hæc assertio est communis inter Philosophos illamque expressè docuit Aristot. *in præf. cap. 3 text. 27.* Videatur Angelic. Doct. 1. *p. q. 78 art. 1.* vbi Caiet. & Bañez.

Probatur ratione D. Thom. quoniam potentiæ sumunt suam vnitatem, & distinctionem essentialem ab obiectis, vt supra statuimus *num. 1.* sed quinque sunt genera obiectorum, circa quæ versantur potentiæ animæ: ergo tot sunt genera prædictarum potentiarum. Probatur minor: nam vel hoc obiectum est corpus vnitum, circa quod anima semper operatur, & huic correspondet *potentia vegetatiua*. Vel est aliquid magis commune, nempè corpus sensibile vnitum per suam speciem, seu imaginem: & huic correspondet *potentia sensitiua*. Vel est aliquid vniuersale, vtpura ens in sua latitudine: & huic correspondet *potentia intellectiua*. Porrò sensus, & intellectus queunt attingere obiecta remota, & absentia: vnde eorum obiectum subit aliam nouam rationem, nempè boni nondum possessi. Et hoc bonum potest duplicem actum terminare, intentionis videlicet, & acquisitionis. Illi ergo, vt terminat intentionem correspondet *potentia appetitiua*, cuius præcipuus actus est intendere bonum sibi conueniens. Ei autem, vt terminat acquisitionem, vel quatenus est terminus in executione acquisitus, correspondet *potentia loco motiua*; hæc quippè tribuitur animalibus, vt per eam comparet bonum prius appetitum. Cùm ergo non possimus alia genera obiectorum potentiarum vitalium excogitare; sequitur, quinque esse genera prædictorum obiectorum, & subinde potentiarum animæ.

Confirmatur: nam quinque sunt genera operationum vitalium; ergo etiam sunt quinque genera potentiarum vitalium; cum potentiæ specificentur, & multiplicentur per actus adæquatos sibi correspondentes. Antecedens suadetur: quia aliqua viuentia sunt ita materialia, & per materiam contracta, vt solum possint esse id, quod sunt, quamvis habeant aliquam eleuationem supra res inanimatas, & possint se ipsa immutare: & hæc vendicant sibi peculiare genus operationis videlicet *vegetare*. Alia autem habent esse ita eleuatum, vt possint fieri alia quodammodo, videlicet in esse intentionali, seu per species obiectorum. Et hoc fieri valet dupliciter, nempè aut recipiendo species spirituales; aut recipiendo species, quæ licet corporeæ sint, multum tamen eleuentur, supra materiam. Vnde viuentibus, quæ vtuntur prioribus speciebus correspondet aliud genus operationis, nempe *intelligere*, illis verò, quæ vtuntur posterioribus, correspondet aliud, nimirum *sentire*. Ad vnamquamque autem formam sequitur aliqua inclinatio, seu propensio in bonum, & ex inclinatione sequitur operatio, seu motus: sicut ad formam ignis sequitur inclinatio ad locum sursum, & ad talem inclinationem ascensus. Vnde ad formam sensibilem, vel intelligibilem duplex etiam alia operatio consequitur, videlicet *appetere* bonum absens; & deinde *moueri* ad illud. Sicut ergo in viuentibus dantur quinque genera operationum, scilicet vegetare, sentire, intelligere, appetere, & se mouere: ita distinguenda sunt quinque genera potentiarum; & hæc sunt vegetatiuum, sensitiuum, intellectiuum, appetitiuum, & loco motiuum.

§. II.

Solutio aliquarum obiectionum.

8 ADuersus communem assertionem sunt aliquæ obiectiones, quibus respondere oportet. Primo igitur oppones: nam potentiæ debent multiplicari iuxta

iuxta numerum, vel animarum; cum sint earum proprietates, vel modorum viuendi; cum debeant illis coaptari: sed animæ sunt tres, & modi viuendi quatuor: ergo genera potentiarum animæ erunt tria, vel quatuor, non verò quinque. ¶ Respondetur, obiectionem profectò concludere, si ex eadem radice desumeretur numerus animatum, modorum viuendi, & potentiarum vitaliû. Sed longè aliter res se habet: nam animæ multiplicantur penes excessum supra formas inanimatas; modi verò viuendi penes separabilitatem vnius ab alio, potentiæ autem penes diuersitatem operationum, & obiectorum. Vnde cum modi excedendi res inanimatas sint tres, vt supra diximus *disp.* 4. *q.* 1. & modi separabiles quatuor, vt statuimus ibidem *q.* 2. & modi generales diuersarum operationum quinque, vt nuper ostendimus; meritò asseritur, animas esse tres, modos viuendi quatuor, & genera potentiarum quinque.

9 Obijcies secundò, quoniam intellectiuum non continet sub se plures potentias intellectiuas specie distinctas, sed solo numero; cum omnes intellectus humani sint eiusdem speciei, vt ex se liquet: ergo intellectiuum non est peculiare genus: hoc enim debet sub se continere aliquas species. ¶ Respondetur negando antecedens: quia vt infra *lib.* 3. ostendemus, intellectus humanus diuiditur in intellectum agentem, & possibilem, qui specie differunt.

10 Obijcies tertiò: nam id, quod est commune omnibus potentijs, & rebus non constituit speciale genus: sed appetere proprium bonum, seu perfectionem est comune omnibus rebus, & potentijs; & hac ratione visus dicitur concupiscere visibile, iuxta illud *Eccles.* 4. *Gratiam, & speciem desiderauit oculus tuus, & super hæc virides rationes*: ergo appetitiuum non est peculiare genus potentiæ vitalis. ¶ Respondetur, quod licet appetere appetitu innato, qui non distinguitur ab entitate rei propendentis in proprium bonum, sit commune omnibus rebus, & potentijs: at appetere appetitu elicito, hoc est per actum secundum vitalem elicitum à potentia, conuenit specialiter quibusdam potentijs, & non alijs. Et de hoc posteriori appetitu loquimur in præsenti. Vnde inquit D. Thom. 1. *p. q.* 78. *art.* 1. *ad* 3. *Appetitus naturalis est inclinatio cuiuslibet rei in aliquid ex natura sua. Vnde naturali appetitu qualibet potentia desiderat sibi conueniens. Sed appetitus animalis consequitur formam apprehensam: & ad huiusmodi appetitum requiritur specialis animæ potentia.*

11 Obijcies quarto: nam sic se habent appetitus sensitiuus, & rationalis, sicut sensus, & intellectus: eò quod sicut sensus, & intellectus continetur sub cognoscitiuo, vt sic, & intellectus est perfectior sensu; ita appetitus sensitiuus, & rationalis cõtinetur sub appetitu vt sic, & rationalis est perfectior, quam sensitiuus: ergo vel sensus, & intellectus non constituunt diuersa genera; vel appetitus sensitiuus, & rationalis debent illa constituere. Quodcumque autẽ eligatur, redditur defectuosa adducta diuisio, vel per excessũ, vel per defectum. ¶ Respondetur negando consequentiam: quia licèt inter sensum, & intellectum ex vna parte, & appetitum sensitiuum, ac rationalem ex alia detur similitudo illa proportionalis, quæ expenditur in antecedenti: attamen inter vtrumque appetitum inuenitur peculiaris conuenientia, quæ non competit sensui, & intellectui: omnis quippe appetitus tendit in rem singularem: quod sufficit, vt vnicum genus potentiæ constituat. Cæterum intellectus tendit in vniuersale; sensus verò in singulare: quod in causa est, vt duplex genus potentiæ possint constituere. Præterquam quod appetitus rationalis seorsim acceptus est vnus in specie infima; atque ideo ineptus ad constituendum aliquod genus.

12 Denique obijcies: nam principium mouens in animalibus est sensus, aut intellectus, & appetitus, vt docet Arist. 3. *de Anima text.* 48. ergo loco-motiuum non constituit genus distinctum ab intellectiuo, vel sensitiuo, & appetitiuo. ¶ Respondetur primò negando antecedens; quia in sententia probabili adhuc in via D. Thom. potentia executiua, seu loco motiua distinguitur à potentia appetitiua, & cognoscitiua; licèt imperetur, & applicetur ab illis. Quod videtur docere S. Doct. *quæst. vnic. de Anima art.* 13. *ad* 13. his verbis: *Dicendum, quod intellectus, & appetitus mouent sicut imperantes motum: sed oportet esse potentiam motiuam, qua motum exequatur, secundum quam scilicet membra sequuntur imperium appetitus, & intellectus, vel sensus.* Vnde mirum non est, quod prædicta potentia executiua, seu loco motiua constituat peculiare genus.

Secundò, & meliùs respondetur concedendo antecedens cum D. Thom. loco citat. ex 3. *de Anima text.* 15. Nam potentia cognoscitiua, & appetitiua sunt causa effectiua motus in membris externis, quin ad hoc indigeant alia potentia, quæ immediatè eliciat prædictum motum. Imperium quippe intellectus, & appetitus efficax sunt actiones virtualiter transeuntes, inferuntque motum externum: atque ideo iste non petit nouam potentiam, nec habet rationem actionis respectu potentiæ cognoscitiuæ, & appetitiuæ; sed solum rationem effectus. De quo videndi sunt Ferrar. 2. *contra Gentes cap.* 82. *&* Bañez 1. *p. q* 78. *art.* 1. *dub.* 2. & N. Salmant. *tract.* 3. *disp.* 5. *dub.* 3.

Ad obiectionem autem neganda est consequentia: nam vt benè obseruauit Caiet. 3. *de Anima cap.* 6. non est necessarium, quod distinctio inter has potentias sit realis; sed sufficit, quod sit formalis, vel virtualis: qualem reperiri inter potentiam loco-motiuam, & alias potentias ex eo constat, quod actus v. g. appetitus, vt est immanens, & appetitio obiecti, correspondet potentiæ, quatenus appetitiua est: at idem met actus vt est virtualiter transiens, & habet efficacitatem ad inferendum motum in membris externis, correspondet eidem potentiæ, quatenus executiua, vel loco-motiua est.

Ad auctoritatem autem D. Thom. in prima solutione relatam, quæ secundæ videtur contradicere, respondetur ex eodem S. Doct. 2. *contra Gentes cap.* 82. vbi hæc habet: *Non mouet anima brutalis, nisi per sensum, & appetitum, nam virtus, quæ dicitur exequens motum, facit membra esse obedientia imperio appetitus. Vnde magis sunt virtutes perficientes corpus ad mouerí, quam virtutes mouentes.* Et 1. *p. q.* 75. *articul.* 3. *ad* 3. inquit: *Vis motiua exequens motum, est per quam membra corporis redduntur habilia ad obediendum appetitui, cuius actus non est mouere, & moueri.* Itaque licèt in membris detur aliqua virtus desiderata ad motum localem; hæc tamen non est vis actiuè exequens motum, sed dispositio habilitans membra, vt sint facilè mobilia. Vnde nomen imperij, quo D. Thom. vtitur, non distinguitur, vt solet, contra elicere, seu immediatè efficere motum: sed sumitur pro motione efficaci, per quam sensus, vel intellectus, & appetitus mouent efficaciter corpus; ita quod hoc illis obediat, media virtute passiua, & dispositiua; quæ in ipso residet.

QVÆSTIO III.

Quodnam sit subiectum potentiarum animæ?

EX dictis *in lib. Physic. disp.* 10. constat, quæ sit causa efficiens, & finalis potentiarum animæ: & ex his, quæ *in hac disp.* statuimus, liquet, quam causam formalem, seu specificatiuam habeant. Vnde solùm superest ad eorum notitiam in communi, vt ipsarum subiectum, seu causam materialem inuestigemus: quod iam præstamus.

§. I.

Statuitur communior opinio.

13 DIcendum est, potentias organicas subiectari in corpore, seu coniuncto ex materia, & anima: potentias verò non organicas subiectari in sola anima. Assertionem hanc statuit, explicat, & illustrat D. Thom. 1. *p. q.* 77. *art.* 5. his verbis: *Manifestum est autem ex supra dictis, quod quædam operationes sunt animæ, quæ exercentur sine organo corporali, vt intelligere, & velle. Vnde potentiæ, quæ sunt harum operationum principia, sunt in anima sicut in subiecto. Quædam verò operationes sunt animæ, quæ exercentur per organa corporalia, sicut visio per occulum, auditus per aurem: & simile est de omnibus alijs operationibus nutritiuæ, & sensitiuæ partis: & ideo potentiæ, quæ sunt talium operationum principia, sunt in coniuncto, sicut in subiecto, & non in anima sola.* Desumpsitque S. Doct. hanc doctrinam ex Aristot. *lib.* 2. *de somno, & vigilia*, vt videre est in argumento *sed contra*. Vnde illam amplectuntur omnes Thomistæ, & alij plures.

Probatur assertio quoad primam partem: nam illud habet esse subiectum *quod* potentiarum organicarum, quod per illas operatur vt *quod*; siquidem operari sequitur ad esse, & illi debet proportionari: sed compositum, seu coniunctum ex corpore, & anima operatur vt *quod* per potentias organicas: ergo est earum subiectum *quod*. Suadetur minor: tùm quia compositum est, quod nutritur, augetur, & tangit, vt *quod*. Tum etiam, quia operari vt *quod* per has potentias non conuenit materiæ; cùm hæc sit expers totius actiuitatis; neque formæ corporeæ; cum hæc non subsistat vt *quod*: nec denique animæ nostræ; hæc quippè, vtpote purè spiritualis, nequit elicere, & recipere vt *quod* accidentia corporea quales sunt prædictæ operationes. ¶ Confirmatur vrgentiùs: nam huiusmodi operationes, cùm sint accidentia corporea supponunt in subiecto *quod* quantitatem, media qua recipiantur in eo: at quantitas non inhæret soli materiæ, aut soli formæ; sed toti composito; vt ostendimus *in lib. de Generatione, disputatione* 2. *quæst.* 6. ergo subiectum *quod* harum operationum non est materia, aut forma, sed compositum.

14 Secunda etiam conclusionis pars facilè suadetur: quoniam anima rationalis operatur vt *quod* per potentias non organicas; ipsa quippè est, cui intelligere, & velle vt *quod* competit per se primò: ergo ipsa est subiectum *quod* prædictarum potentiarum. ¶ Confirmatur primò: quia intelligere, & velle conuenit animæ nostræ ratione sui, & independenter à corpore, vt patet in anima separata, quæ adhuc intelligit, & vult; ergo independenter à corpore saluatur subiectum *quod* prædictarum operationum, & per consequens potentiarum eas elicientium. ¶ Confirmatur secundò: nam potentiæ non organicæ sunt accidentia purè spiritualia, & completa: sed huiusmodi accidens nequit recipi in corpore: ergo corpus nequit esse subiectum *quod* prædictarum potentiarum.

15 Obijcies: illud est subiectum *quod* potentiæ, quod per illam propriè operatur: sed homo est, qui propriè operatur per potentias non organicas, secus verò anima, vt apertè docet Aristot. 1. *de Anima, cap.* 4. *text.* 64. his verbis. *Melius fortasis non dicere animam misereri, aut addiscere, aut intelligere; sed hominem per animam*, Et D. Thom. 1. *parte quæstione* 75. *articulo secundo ad secundum*, inquit: *Potest dici, quod anima intelligit sicut oculus videt: sed magis propriè dicitur, quod homo intelligit per animam*. Homo ergo, & non anima est subiectum *quod* prædictarum potentiarum.

Pro solutione huius obiectionis obseruãdum est cum Caiet. *loco proximè citato*, principium *quod* esse duplex. Primum est, quod ratione sui habet esse tale, & non per communicationem ab alio, cui ratio subiecti *quod* priùs conueniat. Secundum est, quod participat esse subiectum *quod* ratione formæ in eo inclusæ, cui per priùs conuenit ratio prædicti principij. Priori modo se habet anima nostra; cum sit per se subsistens: posteriori verò modo se habet homo, seu compositum humanum. Primum ergo principium, vtpotè quod habet esse tale immediatè ratione sui, atque independenter ab alio; debet prædicto modo, atque ideo immediatè recipere operationem, & consequenter est subiectum immediatum *quod* potentiæ operatiuæ. Et huiusmodi principij ratio conuenit animæ nostræ. Posterius autem principium habet naturam integram, & completam, estquè subindè suppositum, vel persona: & ratio talis principij animæ nostræ deneganda est: quoniam vt aliquid sit persona, non sufficit existere, & subsistere, vt *quod*; sed insuper desideratur existere, & subsistere incommunicabiliter, & per modum entis omnino completi: quod non conuenit animæ nostræ, vt ex se liquet.

Ad obiectionem ergo respondetur, quod licèt intelligere, & velle conueniant animæ nostræ primariò, & immediatè, vt primo subiecto *quod*; composito autem solum conueniant secundariò, & mediante anima: nihilominus homo est subiectum *quod* earum per modum suppositi, & personæ; quod animæ rationali repugnat. Et de hoc posteriori subiecto, nempè per modum personæ, loquuntur Aristot. & D. Thom. cum docent operari non conuenire animæ, sed homini per animam. Cum quo tamen optimè stat veritas nostræ assertionis, vt constat ex dictis.

§. II.

Refertur duplex opinio contraria.

16 SCotus *in* 2. *distinct.* 12. *q.* 3. Gregorius ibidem; & alij docent, omnes potentias vitales animæ subiectari in sola anima. Quod potest probari primò ex D. August. *lib.* 12. *super Genes. ad litteram, cap.* 46. asserente: *Non corpus, sed anima sentit per corpus, quo tanquam nuntio anima ipsa vtitur*: sed operatio vitalis recipitur in subiecto à quo fit; ergo sensatio recipitur in sola anima; & per consequens hæc etiam erit subiectum *quod* potentiæ sensitiuæ. ¶ Respondetur ex D. Thom. 1. *p. q.* 77. *art.* 5. *ad* 3. D. August. loqui non ex pro-

propria sententia, sed iuxta opinionem Platonis, cui solet S. Doct. sese accommodare in rebus philosophicis.

Secundò arguitur: quia de ratione potentiæ vitalis est coniunctio cum principio radicali vitę, à qua dimanat: sed omnis potentia vitalis dimanat ab anima, tanquam à primo principio intrinseco vitæ. ergo omnis potentia vitalis coniungitur animę, & ei inest tanquam subiecto. ¶ Respondetur, potentias organicas solùm dimanate ab anima, tanquam à principio *quo*, non verò *quod*: huius quippè ratio soli composito attribuenda est; cùm ipsum dumtaxat viuat vt *quod* per prædictas potentias. Vnde potentię non organicę debent coniungi cum anima, tanquam cum subiecto *quo*; composito verò debent inesse vt subiecto *quod*.

17 Suarez *tract. 3. de Anima, libr. 2. cap. 3.* & alij eius sequaces defendunt, potentias vitales corporeas in sola materia recipi. Quod probant primò: quia accidens corporeum, qualis est v.g. potentia nutritiua, nequit recipi in subiecto spirituali: sed anima hominis est purè spiritualis: ergo potentia nutritiua non recipitur in anima nostra, sed in sola materia. Si autem materia in homine habet sufficientem vim ad recipiendas, & sustentandas potentias vitales; non est, cur id non præstet etiam in alijs compositis: ergo potentiæ vitales corporeæ in sola materia recipiuntur.

Hoc argumentum jam eneruauimus *in lib. de Generat. disp. 2. q. 7.* vbi etiam eius oppositum communiuimus. Quamvis enim substantia spiritualis completa nequeat esse subiectum *quod*, vel *quo* accidentis corporei: minimè tamen repugnat, quod substantia spiritualis incompleta, quæ est vera forma corporis, & corporea vt *quo*, sit etiam subiecto *quo* potentiæ vitalis corporeæ, quæ ab ea dimanat. Quod, quia loco citato ostendimus, sufficiat nunc ad argumentum respondere negando maiorem intellectam de subiecto *quo*.

18 Arguitur secundo: quia repugnat vnicum accidens recipi in duplici subiecto: at si potentiæ vitales inhærerent toti composito; reciperentur in duplici subiecto, videlicet in anima, & in materia prima: ergo non insunt toti composito, sed soli materiæ. ¶ Respondetur concedendo maiorem intellectam de duplici subiecto *quod*, & primario, atque immediato, & eam negando si intelligatur de duplici subiecto *quo*, seu partiali: quippè minimè repugnat, quod subiectum totale *quod* constet ex duplici parte. Materia autem, & forma sunt partes compositi in quo, vt in subiecto *quod* recipiuntur potentiæ vitales: & ideo quælibet habet solam rationem subiecti *quo* respectu earum.

DISPVTATIO VII.

De Anima vegetatiua, & eius potentijs.

METHODVS compositionis, quam *in his libris* obseruat Aristotel. poposcit, vt priùs dissereret de anima in communi, quam de generibus, aut speciebus eius in particulari. Qua etiam de causa, absolutis ijs, quæ ad animam in communi consideratam spectant; incipit agere de anima vegetatiua, priusquam de sensitiua, & intellectiua sermonem instituat: eò quod vegetatiua aliis communior est; quippè quæ in omnibus reperitur, & non ę contra. Plura autem, quæ ad notitiam animæ vegetatiuæ lucem conferunt, vt sunt nutritio, augmentatio, & generatio, discussa manent *in libr. de Generatione*, quamobrem non sunt in præsenti inculcanda, sed recolenda.

QVÆSTIO I.

Quid sit anima vegetatiua, & quot habeat operationes?

DEcisio posterioris partis quæstionis viam expeditam externet ad resolutionem prioris: vnde ab illa exordiri oportet.

§. I.

Resolutio vtriusque difficultatis.

3 DIcendum est primò, operationes proprias animæ vegetatiuæ esse tantum tres; nimirum nutritionem, augmentationem, & generationem. Ita Aristot. in præsenti, cuius auctoritate vtitur D. Thom. 1. *p. q. 78. art 2.* dicens: *Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. de Anima, quod opera huius animæ* (hoc est vegetatiuę) *sunt generare, & alimento vti, & iterum augmentum facere.* Quod etiam docet S. Doct. *ibid.* & *quæst. de Anima, art. 3.* Idemque tradunt communiter intepretes.

Fundamentum est: quoniam sicut obiectum potentiæ intellectiuæ est vniuersalissimum, nempè omne ens; & obiectum potentiæ sensitiuæ est aliquid minus amplum, videlicet corpus sensibile, siue coniunctum, siue separatum: ita obiectum potentiæ vegetatiuæ ob huius imperfectionem debet esse aliquid satis restrictum, nimirum corpus vnitum viuenti, vel secundum numerum, vel secundum speciem: atqui respectu prædicti corporis sufficiunt, & requiruntur tres operationes supra recensitæ, ergo &c. Probatur minor: nam in primis requiritur generatio, per quam primum esse viuentis acquiratur, & species vegetatiui conseruetur. Deinde est necessaria nutritio ad conseruandum esse indiuiduale per generationem receptum: vt sic instauretur substantia, quæ per actionem caloris naturalis deperditur: Et denique desideratur augmentatio, vt viuens acquirat proportionatam quantitatem, per quam debitè suas operationes exerceat. Nulla autem alia operatio apparet, quam anima vegetatiua exerceat circa corpus sibi vnitum secundum numerum, vel speciem. Tres igitur operationes, quas supra enumerauimus, requiruntur, & suf-

sufficiunt pro anima vegetatiua.

2 Dicendum est secundò, animam vegetatiuam rectè definiri per hoc, quod sit: *Primum principium generandi aliud viuens simile secundum speciem*. Hanc conclusionem docet Aristot. *in hoc lib. 2. textu* 49. his verbis: *Erit vtique prima anima generatiuum talis, quale ipsum*. Et rationem reddit: *Quoniam à fine appellari omnia iustum est: finis autem est generasse, quale ipsum, erit anima vtique* &c. Quæ sic elucidat Angelic. Doct. *lect.* 9. *Ad cuius definitionis intellectum sciendum est, quod inter tres operationes animæ vegetabilis est quidam ordo: nam prima eius operatio est nutritio, per quam saluatur aliquid, vt est. Secunda autem operatio, & perfectior est augmentum, quo aliquid proficit in maiorem perfectionem, & secundum quantitatem, & secundum virtutem. Tertia autem perfectissima, & finalis est generatio, per quam aliquid iam quasi in se ipso perfectum existens, alteri esse, & perfectionem tradit. Tunc enim vnumquodque maximè perfectum est, vt in 4. Meteororum dicitur, cùm potest facere alterum tale, quale ipsum est. Quia igitur iustum est, quod omnia diffiniantur, & denominentur à fine: finis autem operum animæ vegetabilis est generare alterum tale, quale ipsum est, sequitur, quod ipsa sit conueniens definitio primæ animæ, scilicet vegetabilis, vt sit generatiua alterius similis secundum speciem*. Quæ omnia ita sunt perspicua, & rationi consona, vt superuacaneum foret aliquid roboris, vel lucis adiicere. Videatur etiam idem S. Doct. 1. *p. q.* 78. *art.* 2. vbi post alia concludit: *Inter istas tres potentias finalior, & principalior, & perfectior est generatiua, vt dicitur 2. de Anima. Est enim rei iam perfectæ facere alteram, qualis ipsa est. Generatiuæ autem deseruiunt, & augmentatiua, & nutritiua*, &c. Vnde optimo iure anima vegetatiua definitur per esse principium generandi, potiùs quam nutriendi, & augendi.

§. II.

Proponuntur, & soluuntur aliqua obiectiones.

3 Sed aduersus hactenus dicta obiicies primò: nam aliqua sunt viuentia, quæ non generant sibi simile secundum speciem: & tamen habent animam vegetatiuam, vt ex se liquet: ergo nec generare est operatio propria animæ vegetatiuæ, nec debet ista per illam definiri; alias definitio non posset cuiuis animæ vegetatiuæ adaptari.

Respondetur concedendo maiorem: nam vt sumitur ex Aristotel. *Problem.* 13. *sect.* 10. *& libr. de historia animalium, cap.* 15. *&* 16. animalia ad tres ordines reuocantur: quædam enim sunt valde perfecta, vt homo, & leo; & hæc non possunt produci, nisi per generationem. Quædam verò sunt minus perfecta, vt mures: & hæc possunt fieri, cùm per generationem, cùm per putrefactionem. Alia autem sunt imperfectissima, vt anguillæ: & hæc solum ex putri materia, & virtute cœlesti producuntur. Neganda tamen est obiectionis consequentia: quia licèt anima vegetatiua sit ex se radix potentiæ generatiuæ, illamquè quantum est de se radicet in omnibus compositis, quæ constituit: nihilominus aliqua sunt, quæ ob suam imperfectionem nequeunt actu generare, vt pueri ob imperfectionem status, spadones ob defectum membrorum, & anguillæ ob latentem aliquam indispositionem. Id autem statutę assertioni minimè præiudicat: quia anima vegetatiua semper de se est principium generandi, respicitquè generationem: & verba in definitione non dicunt actum, sed aptitudinem. Quod declarari potest exemplo animæ sensitiuæ, quæ est radix sensuum, & motus progressiui: & nihilominus non in omnibus animalibus habet omnes sensus, & motus: nam talpa caret visu, & ostrea motu locali.

4 Secundò obiicies: quia generatio conuenit rebus inanimatis; quandoquidem ignis generat alium ignem eiusdem speciei, & sic de aliis: ergo generatio non est operatio propria animæ vegetatiuæ. ¶ Hanc obiectionem diluit D. Thom. 1. *q. quæst.* 78. *art.* 2. *ad* 2. iis verbis: *Dicendum, quod generatio in rebus inanimatis est totaliter ab extrinseco: sed generatio viuentium est quodam altiori modo per aliquid ipsius viuentis, quod est semen, in quo est aliquod principium corporis formatiuum*. Quod etiam docet 2. *de Anima lect.* 7. Itaque generatio non viuentium est totaliter ab extrinseco: quia generans non manet in genito per aliquid sui, quod priùs habuerit eandem numero formam generantis. Cæterum generatio viuentium fit modo longè diuerso, nempè ab intrinseco: eò quod semen viuentium formatur ex superfluo sanguinis naturalis, qui pertinet ad integritatem generantis, & eadem numero forma informatur.

Replicabis: quia semen non potest fieri ex sanguine: tùm quia fit ex superfluo alimenti, vt communiter docent Philosophi: sanguis autem naturalis, cum pertineat ad integritatem compositi, nequit dici superfluum alimenti. Tum etiam, quia natura non procedit à perfectioribus ad imperfectiora; sed è conuerso: procederet autem, si ex sanguine naturali formaret semen; cum ille informetur anima, secùs verò istud. Ergo tradita solutio corruit, & minimè saluat, quod generatio viuentium sit ab intrinseco.

Respondetur negando antecedens: & ad primam probationem dicendum est, duplex esse alimentum; aliud impurum, & crudum, quod non informatur anima: aliud verò defæcatum, & perfectè decoctum, quod animatur, & pertinet ad integritatem animalis. Et hujus posterioris generis est sanguis naturalis, qui ad informationem seminis deseruit: vnde saluatur, quod generatio viuentium fit ab intrinseco, & ex aliquo generantis. Dicitur autem semen fieri ex superfluo alimenti: quia tanta copia sanguinis datur per se loquendo, cùm formatur semen, vt & deseruiat pro alendis aliis partibus animalis, media transmutatione solùm accidentali; & vt redundet pro formatione seminis, media transmutatione substantiali. Quod in causa est, vt semen dicatur fieri ex superfluo alimenti, non quidem crudi, & impuri; sed perfectè decocti, quod ad integritatem ipsius generantis spectat. Recolantur quæ diximus *disput.* 4. *quæst.* 1. ¶ Ad secundam probationem respondemus, quod licet natura procedat ex sanguine ad semen, non dicitur ad imperfectiora procedere: quia non sistit in semine; sed progreditur ad formationem fœtus, & speciei conseruationem: ad quod requiritur illa transmutatio intermedia sanguinis in semen.

5 Tertiò obijcies: quia Aristotel. *in hoc libro textu* 34. solùm enumerauit duas animæ vegetatiuæ operationes, videlicet generare, & alimento vti: ergo operationes animæ vegetatiuæ non sunt tres. ¶ Respondetur negando consequentiam: quia Philosophus sub operatione sumendi alimenti comprehendit duas, nimirum nutritionem, & augmentationem: & id postea expressit *text.* 36.

6 Quòd obiicies: quia præter operationes à nobis enumeratas plures aliæ competunt animæ vegetatiuæ, vt sunt attractio cibi, concoctio, digestio &c. quarum aliquæ non terminantur ad corpus viuum, vt ex se constat: ergo insufficienter processimus in enumerando animæ vegetatiuæ operationes, & potentias. ¶ Respondetur

detur

detur negando consequentiam: quia licèt sint tres operationes principales animæ vegetatiuæ, quibus correspondent tria genera potentiarum, & ad quas attendit Philosophus: cùm recensuit in genere animæ vegetatiuæ operationes: plures tamen aliæ suppetunt operationes particulares, quæ illis prioribus deseruiunt, & ad earum genera reducuntur, quarum proinde noluimus in præsenti habere rationem. Vnde non renuimus admittere, quod potentiæ generatiuæ deseruiant aliæ vires, vtputa seminatiua, immutatiua, & formatiua: & similiter nutritiuæ aliæ potentiæ subsidio sint, nempè attractiua, retentiua, digestiua, & expulsiua: siue distinctio inter has potentias sit realis, siue rationis. Videatur D. Thom. *opusc.* 43. vbi aliqua refert ex Galeno, quæ possunt huic materiæ aliquid lucis afferre.

QVÆSTIO II.

Quanam ex dictis operationibus sit connaturalior viuenti, & qua ratione?

OCcasionem dedit quæstioni Aristotel. *in præsenti textu* 33. vbi loquens de generatione, inquit: *Hæc operatio maximè omnium operationum viuentibus est naturalis*. Quod dictum, etsi communiter, vt æquum est, admittatur à Philosophis; non eadem via exponitur ab omnibus. Quocirca oportet selectiorem ostendere.

§. I.

Declaratur assertum Aristotelis.

7 DIcendum est primò, inter operationes partis vegetatiuę generationem esse connaturalissimam viuentibus. Ita Philosophus *loco nuper citato*, quem in eodem sensu exponit D. Thom. *lect.* 7. his verbis: *Dicit ergo, quod ideo generare est opus partis vegetatiuæ, quia inter alia opera est magis naturale viuentibus*. Et idem docet Sanct. Doct. 1. *p. quæst.* 78. *art.* 2. Fundamentum apparebit ex iis, quæ statim dicemus, & potest nunc breuiter sic formari: quoniam naturalius est perfecto id, quod illi conuenit, quatenus perfectum est; quam id, quod ipsi conuenit, quatenus à perfectione deficit; sed generare conuenit viuenti, quatenus est perfectum, oriturquè ex abundantia perfectionis; nutriri verò, & augeri conuenit illi quatenus, vel deficit à perfectione, vel tendit in illam: ergo naturalius est viuentis generare, quam nutriri, vel augeri.

8 Dicendum secundò, hanc maiorem connaturalitatem generationis rectè colligi ex eo, quod generare conuenit communiter viuentibus, & non viuentibus. Ita D. Thom. *lection. citata*, vbi inquit: *Dicitur naturalissimum* (nempè generare) *quia in hoc conuenit etiam cum aliys rebus inanimatis, quæ generationem habent, licet alio modo*. Vnde ita docent communiter Thomistæ. Et ratio est: quoniam id, quod maximè prouenit à natura, est illi valde connaturale; sed hoc ipso, quod generatio conueniat viuentibus, & non viuentibus, rectè deducitur, quod maximè proueniat à natura: ergo, & quod sit illi connaturalior. Minor liquet: nam illa operatio, quæ conuenit communiter omnibus rebus, tam viuentibus, quam non viuentibus, est operatio, per quam maximè se explicat natura, & ostendit propriam vim: ergo est operatio, quæ maximè prouenit à natura.

9 Dices hinc potiùs inferri oppositum: quia operationes conuenientes per principia magis proxima, & magis propria sunt magis connaturales: sed aliæ operationes conueniunt homini v. g. per principia magis propria, & proxima, vt sentire, in quantum animal; & intelligere, in quantum homo: ergo eæ operationes erunt magis connaturales, quam generatio, quæ est quid commune illi cum aliis rebus inanimatis. ¶ Respondetur, maiorem solùm verificari, cùm id, quod conuenit per principia communia, non conuenit etiam per principia proxima, & propria; secùs verò cùm conuenit etiam ratione principiorum proximorum: istud quippè connaturalius debet esse, quam id, quod competit præcisè per principia proxima; cùm oriatur ex pluribus principiis, vt ex se liquet. Generare autem conuenit homini, non solùm per principia communia; sed etiam per propria, & proxima: siquidem habet generare sibi simile in specie humana. Quamobrem nequit non generatio esse magis naturalis; quam nutritio, & augmentatio; cùm nutriri, & augeri non conueniat ex principiis communibus rebus inanimatis, sed ex propriis naturæ viuentis.

Replicabis; quoniam in præsenti loquimur de generatione propria viuentium: hæc autem non conuenit rebus inanimatis; sed solis viuentibus: ergo generatio, de quo in præsenti, non oritur ex principiis magis communibus; atque ideo non erit ex hoc capite connaturalior. ¶ Respondetur, nos in præsenti loqui de generatione viuentium sumpta, non solum secundum suam vltimam differentiam, sed etiam secundum conceptus communes sibi, & aliis generationibus rerum inanimatarum, & de ea sic adæquatè accepta asserimus conuenire per plura principia, & consequenter esse magis connaturalem. Nutritio autem, & augmentatio, tam secundum conceptum nutritionis, vt sic, quam secundum peculiares differentias acceptæ conueniunt solis viuentibus, vt talibus; atque ideo per pauciora principia.

10 Dicendum est tertiò, optimè etiam colligi, quod generatio est magis connaturalis, ex eo, quod viuentia magis propendunt in illam, quam in alias operationes. Ità Caiet. *in præs.* Bañez. 1. *p. q.* 78. *art.* 2. *dub.* 4. & alii plures. Probatur ratione: quoniam naturale opponitur violento: sed violentum est contra inclinationem rei: ergo naturale debet esse iuxta inclinationem illius: ergo optimè infertur, generationem esse operationem magis connaturalem viuentibus ex eo, quod viuentia maximè propendant, & inclinent ad illam. Hanc autem maximam inclinationem, & testatur vehemens pronitas animalium ad generandum, & euincit etiam ratio Philosophi: quoniam vnumquodque maximè appetit assimilari esse diuino quantum ad perpetuitatem suę naturæ, & perfectionis: at viuentia id consequuntur repetitis, & continuis generationibus nouorum indiuiduorum; secùs verò per nutritionem, & augmentationem proprii indiuidui, quod breui tempore moritur: ergo maximè propendunt in generationem.

11 Non desunt, qui deducant hanc maiorem connaturalitatem generationis ex maiori perfectione eius supra nutritionem, & augmentationem: autumant enim id esse connaturalius, quod est perfectius. Cæterum hoc motiuum infirmum est: quoniam, vt optimè obseruat Caietanus, intelligere est operatio longè perfectior; quam generatio: & nihilominus hæc est homini connaturalior, quam illa; magisquè propendit homo naturali pondere ad generandum, quam ad intelligendum. Cum enim generatio tendat ad bonum commune speciei; intellectio verò ad bonum perticulare suppositi; & illud debeat huic præferri: hinc est, quod generatio sit

magis connaturalis homini, & ardentiùs appetatur; quamvis intellectio sit generatione perfectior. Vnde ex solo capite perfectionis insufficienter colligitur, generationem esse magis connaturalem: sed ad capita, quæ assignauimus, excessus connaturalitatis reuocandus est.

§. II.

Suarij obiectionibus satisfit.

12 Aduersus tertiam conclusionem sentit Suarez *tract. de Anima lib. 7. cap. 7.* vbi docet non rectè colligi, quod generatio sit magis connaturalis viuenti ex eo, quod viuens magis inclinetur in illam. Quod potest suaderi: quia natura non magis inclinatur in generationem, quam in nutritionem: ergo generatio nequit ex hoc capite esse connaturalior viuenti, quam nutritio. Antecedens probatur multipliciter: *primò* quia vtraque actio ordinatur ad conseruationem speciei; generatio quidem producendo indiuiduum, nutritio verò illud conseruando: ergo non est, cur natura magis propendat in illam, quam in hanc. *Secundò*, quia natura per solam collectionem infinitarum generationum sibi inuicem succedentium potest consequi perpetuitatem speciei: sed etiam per collectionem infinitarum nutritionum valeret eam consequi, vt ex se liquet: ergo. *Tertiò*, quia in nutritione magis assimilatur viuens Deo, quam in generatione; siquidem in illa communicat eandem numero naturam, in ista verò naturam numero diuersam, & Deus producit ad intra communicando eandem num. naturam. *Quartò*, quia tam nutritio, quam generatio ordinatur ad bonum speciei, vt dictum est; & insuper nutritio confert ad conseruationem proprij indiuidui: ergo magis appetitur, quam generatio: quandoquidem amabile bonum, vnicuique autem proprium ex Aristotel. 8. *Ethicor. cap. 7. Quintò*, quia licet bonum commune sit præferendum bono particulari, quando vtrumque nequit simul haberi; at cum bonum simul commune, & particulare in aliquo coniunguntur, præferri debet bono præcisè communi: atqui in nutritione inueniuntur simul conseruatio speciei, & indiuidui; in generatione verò inuenitur sola conseruatio speciei: ergo &c. *Sextò*, quia non datur per se loquendo appetitus generationis, nisi expleto appetitu nutritionis cum semen deseruiens generationi fiat ex superfluo alimenti, quod nutritioni deseruit: ergo signum est, quod viuens magis appetit nutritionem, quam generationem. *Septimò*, quia animalia multoties desistunt ab actu generationis ob sanitatem tuendam: ergo magis appetunt bonum proprium, ad quod ordinatur nutritio, quam bonum speciei, cui generatio deseruit. *Octauò*, quia appetitus naturalis non est ad aliquid nociuum animali: at generare frequenter est nociuum animali, vt docet Arist. *lib. de longitudine vitæ cap. 3.* nutritio autem semper est conueniens: ergo non est ratio, cur viuens magis propendat in generationem, quam in nutritionem; sed magis oppositum asserendum est.

Respondetur huic argumento negando antecedens, quod nulla ex tot probationibus euincit. Ad primam enim dicendum est, generationem ordinari per se primò ad bonum speciei: nutritionem verò ordinari per se primò ad bonum proprij suppositi; ex consequenti verò, & secundario ad bonum speciei, quod in illo supposito conseruatur. Bonum autem commune, cum sit quid diuinum, particulari præponendum est; atque ideo debet ardentius appeti.

Ad secundam respondetur, nullam esse repugnantiam in eo, quod repetantur infinitæ generationes, & sibi inuicem succedant, vt ostendimus *in lib. Physic. disp. 27. quæst. 2.* atque ideo, quod species beneficio generationum conseruetur in æternum. At nutritiones in infinitum repeti in eodem supposito non est naturaliter possibile, eò quod nutritio fit medio calore naturali, qui in dies languescit, & tandem perit, vt diximus *in lib. de Generat. disp. 6. quæst. 3.*

Ad tertiam dicendum, quod licet homo in nutritione magis secundum quid assimiletur Deo; quam in generatione, ob ea, quæ probatio expendit: at absolutè loquendo magis verificatur oppositum. Inuenitur quippè in Deo proprius, & formalis conceptus generationis; quod tamen nutritioni repugnat. Deinde generatio ordinatur ad bonum commune, & sempiternum speciei: quod est quid diuinum, & præferendum bono particulari.

Ad quartam constat ex dictis: ad primam, nam bonum commune excellentiori modo inuenitur in generatione, quam in nutritione; cum hæc solum per breue tempus conseruet speciem; quam tamen generatio repetita queit conseruare in æternum. Per quod etiam liquet ad quintam probationem.

Ad sextam respondetur, quod licet actus generationis supponat actum nutritionis, quia generatio est actio viuentis perfecti, habentisquè debitam quantitatem: hinc tamen minimè sequitur, quod nutritio magis intendatur à natura, quam generatio; sed potiùs infertur oppositum. Quoniam nutritio generationi deseruit, eamquè proindè præcedit in executione, licet sit posterior in intentione, atque appetitu naturæ.

Ad septimam concesso antecedenti, neganda est consequentia: nam quod animalia ab opere generationis aliquando desistant, non oritur ex eo, quod magis ament bonum suppositi, quam speciei: sed ex eo, quod possunt commodiùs alio tempore generare.

Ad vltimam respondemus, nos minimè asserere, quod natura inclinet ad generationem nimiam, & inordinatam; sed ad moderatam, & debito tempore exercendam: licet autem illa prior sit animali nociua; secùs verò ista posterior, vt communiter docent Medici. Addimus etiam, quod sicut manus cum proprio detrimento appetit bonum commune totius suppositi, idcirquè ob eius defensionem se exponit: ita potest animal appetere generationem ob conseruationem speciei; quantumuis subeat in se ipso aliquod detrimentum particulare. Quod satis confirmat, naturam magis appetere generationem, quam nutritionem, & alias operationes; esseque proinde illi magis connaturalem.

QVÆSTIO III.

An potentia nutritiua, augmentatiua, & generatiua, realiter distinguantur?

Ex dictis constat, ab anima vegetatiua dimanare potentiam nutritiuam, augmentatiuam, & generatiuam; aliàs non posset viuens nutriri, augeri, & generare. Dubium autem est, vtrum prædictæ potentiæ distinguantur realiter inter se; an verò sint realiter vna, & eadem potentia, quæ per ordinem ad diuersos actus, diuersas nomenclaturas sortiatur. Quod in præsenti examinandum est.

§. I.

§. I.

Propugnatur vera Thomistarum sententia.

13 Dicendum est, prædictas potentias realiter, & essentialiter inter se distingui. Ita Angelic. Doct. 1. p. quæst. 78. art. 2. Quem sequuntur Caiet. & Bañez ibidem, idem Caiet. Ferrar. & Aquarius in hoc libr. cap. 2. & communiter Thomistæ. Quibus etiam consentiunt B. Albert. 2. de Anima cap. 6. Ægidius quodlib. 3. quæst. 4. Fernelius lib. 5. Philosophia capite 3. & alij plures.

Probatur primò ratione fundamentali desumpta ex D. Thom. loco cit. quoniam distinctio essentialis, & realis potentiarum sumitur ab obiectis formaliter diuersis, & ab actibus realiter distinctis: sed potentia nutritiua, augmentatiua, & generatiua habent obiecta formaliter diuersa, & actus realiter distinctos: ergo distinguuntur essentialiter, & realiter. Suadetur minor: quoniam nutritiua habet pro obiecto substantiam, vt capacem nouæ partis quantitatis; augmentatiua verò maiorem quantitatem; generatiua autem substantiam totalem alterius suppositi: inter quæ omnia certum est, inueniri diuersitatem formalem. Deinde nutritio est operatio realiter distincta ab augmentatione; cum possit viuens nutriri, quin augeatur: & vtraque differt realiter à generatione, siquidem frequenter viuens nutritur, & augetur, & tamen non generat. Prædictæ ergo potentiæ habent obiecta formaliter diuersa, & actus realiter distinctos.

14 Respondebis primò cum Rubio, prædictos actus esse inadæquatos, eò quod omnes eodem modo operantur circa alimentum, & tendunt ad illud conuertendum in substantiam eiusdem speciei cum viuenti. Vnde omnes possunt oriri ab eadem potentia: hæc quippè non multiplicatur penes actus inadæquatos. § Sed contra: quia cum actus solùm sunt inadæquati, nequit potentia tendere per eos in fines specie distinctos, vt inductione potest ostendi: at sic est, quod prædictæ potentiæ, medijs illis actibus, tendunt in fines specie diuersos; siquidem finis nutritiuæ est conseruare indiuiduum, & augmentatiuæ illud producere ad debitam quantitatem, & generatiuę speciem incolumem conseruare: ergo prędicti actus non sunt inadæquati, sed adæquati, & petentes subinde potentias essentialiter, ac realiter diuersas.

Confirmatur euertendo fundamentum huius responsionis: quoniam, cum dicitur quamlibet ex ijs potentijs tendere ad idem, videlicet ad substantiam eiusdem speciei cum viuenti; vel sensus est, quod tendat ad substantiam prout eiusdem speciei sistendo ibi: & hoc non potest dici; siquidem nutritiua per se primò intendit non solam identitatem specificam, sed etiam numericam, cum ordinetur ad conseruationem proprij indiuidui. Vel significatur, quod tendat ad substantiam eiusdem speciei, intendendo etiam vnitatem numericam: & nec hoc valet asseri; siquidem potentia generatiua solum intendit conseruationem speciei sistendo ibi. Vel denique designatur, quod eæ potentiæ tendant in substantiam eiusdem speciei abstrahendo ab hoc, quod sistatur ibi, vel vlterius progrediatur ad identitatem numericam: & hoc etiam nequit sustineri; siquidem generatiua positiuè sistit in conseruatione speciei; nutritiua autem minimè abstrahit ab identitate numerica, sed ad illam tuendam per se primò progreditur, atque ordinatur. Ergo fundamentum illud nullius roboris, ac veritatis est.

Ad hæc: si potentia vegetatiua respiceret suum obiectum cum illa abstractione, & carentia determinationis: potiori iure deberet potentia sensitiua respicere cum eadem amplitudine suum obiectum: sensitiua quippè perfectior est, quam vegetatiua, & potentia quò perfectior, eò habet obiectum vniuersalius: ergo sicut potentia vegetatiua iuxta hanc solutionem, quam impugnamus, respicit substantiam viuam abstrahendo ab hoc, quod sit eadem numero, vel non; ita potentia sensitiua respiceret sensibile, vt sic abstrahendo ab eo, quod sit hoc, vel illud sensibile: ergo sicut ad nutritionem, augmentationem, & generationem sufficit vna potentia vegetatiua, quæ illas operationes respicit, vt actus inadæquatos; ita ad videndum, audiendum, gustandum &c. satis foret vna potentia sensitiua, quæ illas operationes tanquam actus inadæquatos respiceret. Consequens autem est omnino absurdum, & contra communem sententiam Philosophorum: ergo & antecedens, ex quo deducitur.

15 Respondebis secundò, cum Conimbricensibus, omnes illos actus constituere vnum, & adæquatum actum per subordinationem: eò quod nutritio ordinatur ad augmentationem, & hæc ad generationem. § Sed hæc solutio haud melior est, quam præcedens: quoniam vnum actum subordinari alteri, minimè arguit, quod non sint actus adæquatè diuersi, & petentes potentias essentialiter, diuersas, & realiter distinctas. Videmus enim actus sensuum externorum subordinari actibus sensuum internorum; & omnium sensuum actus subordinari actui intellectus: quo non obstante, certum est sensus internos, & externos realiter distingui inter se, & etiam ab intellectu. Similiter actus, & finis proprius humilitatis subordinatur actui, & fini proprio charitatis: & nihilominus humilitas, & charitas sunt habitus realiter, & essentialiter distincti. Vnde ex subordinatione actuum potentiæ nutritiuæ, augmentatiuæ, & generatiuæ, minimè sequitur, quod possint ad eandem potentiam pertinere.

Imò verò ex hac responsione accedit noua efficacia argumento à nobis facto: quoniam prędicta subordinatio, non solùm datur inter actus nutritionis, & generationis, sed etiam inter ipsas potentias, vt docet D. Th. loco supra cit. his verbis: *Inter istas tres potentias finalior, & principalior: & perfectior est generatiua, vt dicitur 2. de Anima: est enim rei tam perfectæ facere alteram, qualis ipsa est. Generatiuæ autem deseruiunt, & augmentatiua, & nutritiua: augmentatiuæ verò nutritiua.* Sed impossibile est, quod seruetur tanta subordinatio, nisi inter ea, quæ essentialiter, & realiter differunt: ergo prædictæ potentiæ distinguuntur realiter, & essentialiter inter se.

§. II.

Communitur amplius nostra conclusio.

16 Secundum, & satis vrgens argumentum pro vera sententia est huiusmodi: quoniam magis conueniunt potentia nutritiua, & generatiua inter se, quam cum augmentatiua; siquidem tam nutritiua, quam generatiua attingunt substantiam viuam; augmentatiua verò non attingit substantiam, sed solam quantitatem: at nutritiua, & generatiua distinguuntur realiter inter se: ergo, & ab augmentatiua; & consequenter sunt tres potentiæ realiter inter se distinctæ. Probatur minor: nam potentiæ existentes in organis, seu partibus realiter distinctis, nequeunt non realiter distingui, vt ex se constat: sed nutritiua, & generatiua recipiuntur in diuersis

parti-

partibus, seu organis; quandoquidem nutritiua est in omnibus partibus corporis, quarum conseruationi, & reparationi deseruit; generatiua autem solùm residet in parte determinata, in ea videlicet, in qua formatur semen: ergo &c.

17 Huic argumento variè occurrunt Aduersarij: primò enim respondent aliqui, potentiam generatiuam per totum corpus diffundi, & in omnibus formari semen, istudquè ab omnibus in exercitio generationis attrahi, & decidi. Quod sibi persuadent ex eo, quod semen habet virtutem ad producendum fœtum similem generanti in omnibus partibus seu membris: ergo oportet, quod omnia membra conferant aliquid ad generationem; & consequenter, quod in omnibus formetur semen, atque ab illis attrahatur.

Sed hæc solutio facilè refellitur: tum auctoritate Aristot. *in lib. de generat. animal cap.* 17. & Galeni *lib. de semine*, vbi docent, semen solùm in determinata parte corporis formari, & residere. Tùm etiam, quia illa duntaxat pars habet dispositiones, & temperamentum requisitum ad seminis formationem. Tum præterea, quia illa parte ablata cessat generatio; quamvis aliæ partes maneant: è contra verò, quamvis alia, vel aliæ partes auferantur, non impeditur generatio, neque fœtus producitur minus integer. Tùm deniquè quia semina plantarum in determinata parte formantur, & resident, vt experientia conuincit: ergo idem de semine animalium dicendum est: neque enim apparet aliquod rationabile motiuum in contrarium. Id autem, quod pro se adducit illa solutio, leuissimum est, vt liquet in semine arboris, quod licet in vna determinata parte formetur; nihilominus deseruit, vt alia arbor integra, & cum omnibus suis partibus producatur. Et similiter homo mancus, vel cœcus producit medio semine, hominem integrum, & videntem. Quod satis euincit, non esse necessarium ad hoc, vt semen concurrat ad formationem omnium membrorum geniti, quod formetur in omnibus partibus generantis: sed sufficit dari virtutem instrumentariam totius suppositi, licet in vna sola parte resideat.

18 Alij respondent, potentiam generatiuam esse diffusam per omnes partes viuentis, sicut, & nutritiuam; attamen non efficere in omnibus semen, sed dumtaxat in determinato membro, vbi reperiuntur aliæ dispositiones requisitæ ad seminis formationem. ¶ Sed hæc etiam responsio impugnatur: quoniam repugnat, potentiam proximè operatiuam esse in eo membro, vel organo, in quo nequit, saltem per se loquendo, elicere propriam operationem: sed formatio seminis solum fit in determinato membro, vt admittit hæc solutio: ergo potentia generatiua, quæ proximè ad prædictam operationem ordinatur, nequit residere, nisi dumtaxat in illa parte. Maior suadetur: tum quia sicut forma substantialis ordinatur ad esse; ita potentia proximè operatiua ordinatur ad operari: sed repugnat, formam existere in illa parte, in qua nequit esse principium essendi in actu secundo, vt liquet ex ipsis terminis: ergo repugnat etiam, quod potentia proximè operatiua sit, nisi in illa parte, in qua potest per se loquendo elicere operationem. Tum etiam, quia si potentia proximè operatiua esset in parte, in qua non posset per se loquendo elicere propriam operationem frustra esset in illa parte; quippe cum in ea non posset consequi proprium finem: sed hoc est inconueniens: ergo &c.

19 Denique alij occurrunt rationi à nobis factæ dicendo, quod animæ vegetatiuæ vna, & eadem potentia correspondet: hæc autem habet diuersas sui partes numero distinctas in diuersis partibus corporis. Porrò vna pars prædictæ potentiæ est indiuidualiter perfectior, quam alia; potestquè proindè elicere diuersam operationem. Vnde secundum quod est principium nutritionis dicitur nutritiua; & quatenus format in quadam parte semen, appellatur generatiua; quin ad hoc desiderentur potentiæ specie differentes: sufficiunt enim diuersæ partes eiusdem potentiæ.

Cæterum hæc solutio, & doctrina nequit sustineri: tum quia qualitas intra proprium genus non habet partes integrales actu distinctas, vt statuimus *in lib. de Generat. disp.* 5. *q.* 1. §. 4. Tum etiam, quia esto illas haberet, non distinguerentur specie, sed solo numero: ergo non eliceret operationes specie distinctas: at generatio, & augmentatio distinguuntur specie: ergo distinctio illa partium est insufficiens ad eliciendas prædictas operationes, & exercenda munia adeò distincta. Tum, & præcipuè, quia si vna num. potentia valde materialis, qualis foret illa, quæ corresponderet animæ vegetatiuæ, esset diffusa per totum corpus, & pro diuersitate partium eliceret operationes specie diuersas: potiori iure deberet admitti vnus numero sensus externus, qui pro diuersitate organorum diuersimodè sentiret: & consequenter vnus numero sensus cum diuersitate partium integralium sufficeret ad videndum, audiendum, gustandum &c. neque essent necessariæ diuersæ potentiæ sensitiuæ. Hoc autem nullus Philosophorum admittet: vnde nec solutio, quam impugnamus admittenda est.

§. III.

Refertur contraria sententia.

20 ADuersus nostram conclusionem sentiunt Durand. *in* 1. *d.* 3. *in* 2. *p. q.* 2. Apollinar. 2. *de Anima quæst.* 9. quos sequuntur Suarez *tract.* 3. *de Anima libr.* 2. *cap.* 9. Conimbr. *cap.* 4. *quæst. vnic.* & alij Recentiores. Principale robur huius opinionis consistit in euasionibus, quibus nostris argumentis conatur satisfacere; illas tamen iam præclusimus. Sed potest insuper suaderi primò ex Aristot. *in hoc lib. cap.* 4. *text.* 42. vbi inquit: *Quoniam eadem potentia animæ est vegetatiua, & generatiua, de alimento necessarium est determinare*, &c. ¶ Confirmatur ex D. Thom. 1. *p. q.* 119. *art.* 1. *ad* 4. vbi hæc habet: *Virtus conuersiua in principio quidem tam fortis est, vt possit conuertere, non solum, quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiā ad agumentum. Postea verò non potest conuertere, nisi quantum sufficit ad restaurationem deperditi: & tunc cessat augmentum. Demum neque hoc potest, & tunc fit diminutio.* Vbi planè supponit, potentiam ad augmentationem, & potentiam ad nutritionem esse realiter eandem virtutem, quam appellat conuersiuam.

Ad auctoritatem Philosophi respondetur cum D. Thom. *in præsenti lect.* 9. solum intendere, quod potentia generatiua, & nutritiua sunt eadem potentia vnitate, atque identitate generica, cum distinctione specifica. ¶ Ad testimonium S. Doct. dicendum est, illud minimè nobis opponi: quia licet sit vna, & eadem virtus conuersiua, quæ in principio plus, deindè tantum, & deinquè minus substantiæ, quam deperdatur, acquirat: nihilominus hæc virtus solum est potentia nutritiua, non verò augmentatiua: quia huius officium non est attingere substantiam vllo modo; sed producere per rigorosum motum quantitatem majorem, vt faciendam ex suo contrario iuxta ea, quæ diximus *in lib. de Gener. disp.* 5. *q.* 2. §. 2.

21 Secundo arguitur ratione: quoniam distinctio potentiarum desumitur, vel ex termino formali, vel ex

diuer-

diuerso modo attingendi illum: sed omnes prædictæ potentiæ habent eundem terminum formalem, illumque attingunt eodem modo: ergo non distinguuntur. Probatur minor: nam omnes eæ potentiæ versantur circa idem alimentum, illudque attingunt eodem modo, videlicet per diuersas transmutationes ordinatas ad conuersionem eius in corpus viuens.

Confirmatur primò: quia nutritio est vera generatio, per quam alimentum conuertitur in substantiam viuam: ergo actus potentiæ generatiuæ, & nutritiuæ non distinguuntur. Idemque ostendi potest de nutritione, & augmentatione: quia solùm distinguuntur in hoc, quod illa attingit substantiam æqualem; hæc verò majorem, majus autem, & minus non afferunt distinctionem specificam, neque postulant diuersas specie potentias.

Confirmatur secundò; quia per generationem producitur substantia totalis, & quantitas illi correspondens: siue sit magna, siue parua: ergo pariter per nutritionem producetur substantia partialis, & simul quantitas illi correspondens: siue sit major, siue minor, quam deperdita; quin opus sit recurrere ad distinctam actionem, & potentiam: sicut etiam idem calor producit alium calorem, aliquando magis intensum, aliquando verò remissum.

Respondetur negando minorem, cuius probatio manet eneruata ex dictis: quoniam potentia nutritiua tendit ad idem numero viuens; generatiua verò ad viuens numero diuersum; augmentatiua autem ad solam quantitatem, vt maiorem: qui termini formaliter distinguuntur, & attinguuntur diuerso modo. ¶ Ad primam confirmationem respondetur, nutritionem solum esse generationem secundum quid: vnde debet distingui à generatione simpliciter, quæ est productio totius viuentis. Illud autem, quod dicitur de augmentatione, falso nititur intellectu: augmentatio quippè non attingit substantiam maiorem, vel minorem, sed solam quantitatem, vt maiorem, & faciendam ex suo contrario. Quantitas autem sub hac ratione habet omnes conditiones requisitas ad per se terminandum rigorosum motum distinctum à nutritione.

Per quod etiam patet ad secundam confirmationem, quam extricatam iam habes *loco citato ex libr. de Generatione*. Ideo autem potest idem calor attingere alium calorem, siue sit maior, siue minor, quia non respicit illum sub formalitate maioris; & propterea prædictæ rationes se habent de materiali: at potentia augmentatiua per se respicit quantitatem, vt maiorem; & ideò per habitudinem ad hunc terminum constituitur in ratione specialis potentiæ distinctæ à nutritiua, quæ ab illa formaliter abstrahit, vel eam excludit.

22 Tertiò arguitur: quoniam eadem potentia nutritiua sufficit ad producendum in quadam parte sanguinem, in illa verò parte medullam; & ad reparandum in osse v. g. partem ossis, & in carne partem carnis, quæ per calorem naturalem dissipantur: ergo etiam erit sufficiens ad producendum semen ex eodem alimento: & consequenter habebit vim potentiæ generatiuæ, neque erit necessaria noua potentia. ¶ Respondetur concesso antecedenti, & negando consequentiam. Disparitas autem est perspicua ex dictis: quoniam sanguis, medulla, os, & caro sunt verè partes integrales animalis, quæ proinde neque specie, neque numero differunt realiter intra genus substantiæ. Quamobrem queunt optimè constituere vnum, & eundem terminum formalem, & per eandem potentiam nutritiuam attingi: ad hanc quippè spectat reparare omnes partes proprias viuentis, quæ actione caloris naturalis deperduntur. Cæterùm semen est effectus specie distinctus à viuenti, & partibus illius, ordinaturque ad productionem totalem noui, ac distincti suppositi: quocirca postulat specialem potentiam, quæ in eius formatione elaboret, & huiusmodi est potentia generatiua.

QVÆSTIO IV.

Vtrum potentia nutritiua distinguatur à calore naturali, & à temperamento primarum qualitatum?

VT confusionem vitemus, mouemus specialiter quæstionem circa potentiam nutritiuam: illius tamen decisio alijs animæ potentijs est etiam communis, & applicanda.

§. Vnicus.

Statuitur vera sententia, & ab obiectionibus vindicatur.

23 DIcendum est, potentiam nutritiuam esse potentiam vitalem distinctam à calore naturali, & ab alia quacumque prima qualitate, licet illis vtatur vt instrumentis. Ita Aristot. 2. *de Generatione animalium cap.* 4. D. Thom. 1. *parte quæstione* 118. *art.* 1. *ad* 3. vbi inquit: *Calidum autem elementare se habet instrumentaliter ad virtutem animæ, sicut etiam ad virtutem nutritiuam, vt dicitur in 2. de Anima*. Idemque docet eadem 1. *parte*, *quæst.* 78. *art.* 2. *ad* 1. Vnde hæc sententia est communis inter Thomistas, & communior ad illas.

Fundamentum est: quoniam actio vitalis debet elici proximè à potentia vitali, vt ex se liquet: sed nutritio est operatio vitalis, vt constat ex dictis, tùm in hoc opere, tùm *in libr. de Generatione*, ergo petit potentiam vitalem, à qua proximè eliciatur: constat autem, nec calorem, nec alium primam qualitatem esse potentiam vitalem; cum rebus etiam inanimatis conueniant: ergo præter calorem naturalem, & alias primas qualitates, admittenda est potentia, quæ sit principium proximum nutritionis, & quam nutritiuam vocamus.

Confirmatur primò: nam quò principium radicale operandi est perfectiùs, eò petit potentiam proximè operatiuam perfectiorem, vt inductiuè potest ostendi; atqui anima vegetatiua est principium radicale operandi perfectius, quam omnis forma inanimata: ergo petit potentiam proximè operatiuam perfectiorem potentijs, quæ inueniuntur in rebus inanimatis: sed calor, & aliæ primæ qualitates sunt potentiæ rebus inanimatis communes: ergo potentia nutritiua, quæ est propria potentia proxima animæ vegetatiuæ, excedit calorem naturalem, & alias primas qualitates. ¶ Confirmatur secundò: nam potentia, quæ oritur à principio vitali, vt tali, nequit non esse vitalis, sicut quod oritur à principio non vitali, vt tali, nequit vitalitatem habere: sed potentia nutritiua oritur ab anima vegetatiua, quatenus est forma viua; & ideo non competit vlli rei inanimatæ: ergo potentia nutritiua, est potentia vitalis, distincta à calore, & alijs qualitatibus non vitalibus rebusque inanimatis communibus.

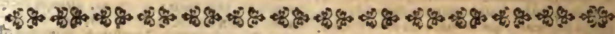
Quod autem calor, & aliæ primæ qualitates deseruiant potentiæ nutritiuæ, vt facultates instrumentariæ (quæ est pars extrema assertionis) facilè suadetur: quoniam ad nutritionem debet cibus concoqui, digeri, & disponi, vt in viuens conuertatur; sed ad hæc munera præ-

præstanda apprimè deseruiunt calor, & aliæ primæ qualitates: sunt igitur facultates instrumentariæ potentiæ nutritiuæ.

24 Oppositam sententiam amplectuntur Suarez 5. *de Anima cap.* 9. & alii Iuniores. Et probatur primò: quia ad vnicam actionem sufficit vna causa principalis cum vnico instrumento; aliàs procedendum esset in infinitum: sed calor est virtus instrumentaria animæ vegetatiuæ in ordine ad nutritionem, vt expresse docet Philosophus *libr. de sensu, & sensibili cap.* 4 *& libr.* 3. *de partibus animalium cap.* 6. vbi inquit: *Calor est, qui vim obtinet augendi*, ergo non requiritur alia virtus nutritiua diuersa a calore naturali. § Confirmatur primò: quia calor hoc ipso, quod subordinetur igni, potest in virtute eius producere instrumentaliter alium ignem: ergo calor hoc ipso, quod subordinetur viuenti, poterit in virtute eius concurrere instrumentaliter ad substantiam viuam producendam, & consequenter superfluit alia potentia. § Confirmatur secundò: nam temperamentum primarum qualitatum sufficienter disponit materiam primam pro introductione cuiuslibet formę, tàm viuæ, quàm non viuæ: ergo pariter idem temperamentum existens in viuenti poterit esse instrumentum sufficiens ad attingendam substantiam viuam, quin opus sit recurrere ad aliam potentiam vitalem.

Respondetur argumento negando maiorem, vniuersaliter intellectam: quia frequenter ad vnum effectum requiruntur plura instrumenta inter se subordinata, vt patet in arte, quæ hac de causa vtitur pluribus instrumentis. Neque hinc sequitur processus in infinitum, quia breui peruenitur ad instrumentum supremum, quod est eiusdem ordinis vitalis cum principio. § Ad primam confirmationem concesso antecedenti negatur consequentia. Et disparitas constat ex dictis: nam ignis est quid inanime, atque ideo potest se communicare per virtutem instrumentariam non vitalem: at anima vegetatiua est principium radicale viuens; quocirca petit potentiam proximè operatiuam vitalem, qualis non est calor naturalis. § Ad secundam respondetur, temperamentum primarum qualitatum non disponere materiam ad formam viuam, nisi quatenus subordinatur viuenti, & eius potentiis vitalibus proximè operatiuis. Vnde nisi adessent huiusmodi potentię distinctæ à primis qualitatibus, non posset viuens aliud viuens generare.

25 Secundò arguitur: quia si potentia nutritiua distingueretur realiter à calore, & temperamento primarum qualitatum; non posset non producere in alimento aliquid diuersum à primis qualitatibus, quo illud disponeret ad nutritionem: sed non est assignabile, quod producat: ergo &c. § Respondetur concedendo sequelam, & negando minorem: quia prædicta potentia producit in primis qualitatibus quandam peculiarem modificationem, per quam potiùs disponunt ad formam viuam, quam ad aliam. Ad eum sanè modum, quo potentia generatiua non sistit in primis qualitatibus per aliàs virtutes productis; sed vltra progreditur organizando membra: quod solùm fieri potest à potentia vitali, & eleuata supra qualitates inanimes.

DISPVTATIO VIII.

De anima sensitiua, & sensibus externis in communi.

ANimae vegetatiuæ, cuius notitiæ hactenus insudauimus, immediatè succedit anima sensitiua, quæ illam excedit, & intellectiuæ cedit in perfectione. Nihil autem de anima sensitiua secundum se sumpta in præsenti disputabimus: quia id abundè fecimus in antecedentibus disputationibus: quamobrem de solis sensibus, per quos ipsa innotescit, agemus. Plura verò, quæ possent hic examinari, vtputa, an detur sensus agens, & patiens; an egeat speciebus ad sensationem, & alia hujusmodi meditatò omittimus: quia latiùs de illis agendum nobis est *in libr.* 3. vbi de intellectu, & illius speciebus plura trademus, quibus proportionabiliter applicatis, poterunt illæ difficultates facilè extricari. Quamobrem solas sequentes quæstiones subijciemus.

QVÆSTIO I.

Quotuplex sit sensibile externum?

RAtio potentiæ ab obiecto, tanquam à regula extrinseca desumenda est: & ideo disputationibus de sensibus internis oportet præmittere disputationem de sensibilibus externis, quæ sunt eorum obiecta. Nomine autem sensibilis externi illud intelligimus, quod aliqua ratione pertinet ad sensum externum, vt obiectum illius: & de hoc inquirimus quotuplex sit, vel quibus modis dicatur.

§. I.

Explicatur communis sententia.

1 DIcendum est primò, sensibile externum rectè diuidi in sensibile proprium, & sensibile commune, & sensibile per accidens. Hæc conclusio expresse traditur ab Aristotele *in hoc secundo libro textu* 65. defenditurque à D. Thom. ibidem *lection.* 13. *&* 1. *parte quæst.* 17. *art.* 2. & communiter ab interpretibus, quos proinde non referimus. Explicatur simul, & suadetur assertio: quoniam nomine sensibilis proprii intelligitur illud obiectum, quod attingitur per se ab vno dumtaxat sensu,

sensu, estquè specificatiuum illius, vti se habet color ad visum: nomine autem sensibilis communis illud intelligitur, quod attingitur per se à pluribus sensibus, non tamen primariò, sed secundariò, vt comparatur magnitudo ad visum, & tactum; nomine verò sensibilis per accidens intelligitur illud, quod accidit obiecto sensibili, & non terminat primariò, vel secundariò sensationem; sed solùm habet coniunctionem cum re, quæ illam terminat, quo pacto se habet substantia ad omnes sensus. Constat autem omne sensibile externum comparari ad sensus aliquo modo ex recensitis, vt considerantì constabit; nec possumus alium modum terminandi rationabiliter statuere. Diuisio ergo sensibilis externi in proprium, commune, & per accidens est recta, & adæquata.

Confirmatur, & declaratur ampliùs: quoniam omne, quod aliquomodo est obiectum sensuum externorum, attingitur, vel per se, vel per accidens. Si attingitur per accidens; est sensibile per accidens. Si autem attingitur per se; vel attingitur per se primò: & hoc modo est sensibile proprium, ac specificatiuum alicuius sensus. Vel attingitur per se secundò, potestquè à pluribus sensibus percipi: & hoc pacto est sensibile commune. Omne ergo sensibile externum, vel est proprium, vel commune, vel per accidens; atque ideò prædicta diuisio est adæquata.

2 Dicendum est secundò, sensibile commune diuidi in quinque membra, nempè in motum, quietem, numerum, figuram, & magnitudinem. Ita communiter Philosophi cum eorum principe *in hoc lib. 2. text. 64.* Fundamentum desumitur ex dictis: quoniam sensibile commune est, quod attingitur à pluribus sensibus, non per se primò, sed per se secundò: at ea sensibilia, quæ dinumerauimus, sunt huiusmodi: ergo &c. Suadetur minor: quia quodlibet ex illis sensibilibus attingitur à duobus, vel pluribus sensibus, vt considerantì constabit; deinde attinguntur per se; siquidem faciunt aliquam immutationem in sensu: diuersimodè enim participatur odor v. g. magnus, ac paruus: denique à nullo sensu attinguntur per se primò; cum attingi per se primò sit solius obiecti specificatiui, & prædicta nullum sensum specificent: ergo sensibilia, quæ recensuimus, attinguntur à pluribus sensibus, non per se primò; sed per se secundò.

3 Hic autem duo obseruanda sunt. Primum sit, ad rationem sensibilis communis non desiderari, quod attingatur ab omnibus sensibus; sed sufficere, quod vel à duobus possit attingi: nam eo ipso cadit à ratione sensibilis proprij, seu specificatiui. Vnde D. Thom. exponens illa verba Aristot. *Huiusmodi enim nullius sensus sunt propria, sed communia omnibus*, quę habentur *text. 64.* & possent difficultatem incutere, hęc adjecit: *Exponit, quod communia sensibilia sunt ista quinque, motus, quies, numerus, figura, & magnitudo: hæc enim nullius sensus vnius sunt propria, sed sunt communia omnibus. Quod non est sic intelligendum, quasi omnia ista sint omnibus communia, sed quædam horum, scilicet numerus, motus, quies sunt communia omnibus; tactus verò, & visus percipiunt omnia quinque.* ¶ Secundum sit, prędictam diuisionem non fieri in species atomas, sed esse quasi genericam: quia præter sensibilia recensita dantur tempus, vnitas, situs, distantia: sed tempus reducitur ad motum, vnitas ad numerum, situs, & distantia ad magnitudinem, seu quantitatem. Idemque dicendum est de alijs sensibilibus communibus, si quæ sunt præter ea, quæ recensuimus.

§. II.

Diluuntur aliquæ obiectiones.

4 SEd quamvis doctrina hactenus stabilita sit adeò communis, aliquas tamen habet difficultates, ex quarum euodatione ampliùs illucescet. Igitur obijcies primò: quoniam sensibile commune, & sensibile per accidens coincidunt inter se: ergo non debent comparari, vt diuersa membra diuidentia. Suadetur antecedens, tùm quia, sicut sensibilia per accidens non percipiuntur, nisi quatenus attinguntur sensibilia propria: ita sensibilia communia nequeunt cognosci, nisi per propria, & media sensatione illorum. Tum etiam, quia sicut sensibilia per accidens conjunguntur per accidens cum sensibilibus proprijs: ita sensibilia communia accidunt proprijs, vt patet in motu, qui per accidens conjungitur cum albo, vt ex se liquet. Tùm denique, quia sicut sensibilia per accidens sunt extra latitudinem obiecti specificatiui sensus, & ideò nequeunt attingi; sed solum conjunguntur cum obiecto specificatiuo, quod attingitur: ita sensibilia communia sunt extra latitudinem obiectorum, quæ specificant sensus externos; siquidem obiectum specificatiuum v. g. visus est color extra cuius latitudinem sunt motus, numerus &c. Ergo sensibile per accidens, & sensibile commune coincidunt inter se.

Respondetur negando antecedens. Et ad primam probationem dicendum est, aliter, & aliter attingi sensibile commune, & sensibile per accidens. Illud enim licèt egeat sensibili proprio, & supponat immutationem eius; nihilominus adhuc habet aliquo modo immutare sensum, non quidem producendo speciem distinctam ab specie sensibilis proprij; sed eam modificando, vt postea dicemus: idque in causa est, vt diuersimodè sentiatur color magnus, ac paruus, & color vnus, ac duo colores. Sensibile autem per accidens nullo modo immutat sensum, & nec producit speciem, nec modum speciei; sed præcisè accidit sensibili. Cuius signum est, quod visio albi nullo modo variatur ex eo quod sit ibi, vel non sit substantia, vt constat in visione panis consecrati, quæ eodem modo se habet ante, & post consecrationem, quin ibi aliquam variationem percipiat. Quod non contingeret si substantia, quę est sensibilis per accidens immutaret aliqua ratione sensum; perciperetur quippè illius absentia.

Ad secundum respondemus, conjunctionem sensibilis per accidens cum sensibili proprio esse omninò per accidens, si sensibile proprium sumatur in esse obiecti sensibilis; quidquid sit, an conjungantur per se in esse rei, quod satis liquet in exemplo hostiæ consecratę, colori enim illius in esse visibilis accidit omninò, quod sit, vel non sit ibidem substantia. At sensibile commune, licet conjungatur per accidens cum sensibili proprio sumpto in esse rei, vt probat illud exemplum motus: attamen in esse obiecti non omninò accidit illi; sed conuenit per se aliquo modo. Quoniam motus v. g. ita modificat colorem, vt visus aliter percipiat colorem, cùm mouetur; & aliter, cùm quiescit, & se se extendat ad percipiendum ipsum motum. ¶ Ad tertiam constat ex dictis, quod obiectum per accidens est omnino extra latitudinem obiecti proprij sumpti in ratione obiecti. At sensibile commune licèt non sit pars subiectiua prędicti obiecti, queit tamen esse modus illius in esse obiecti, ac proindè percipi ex consequenti, & per se secundò, vt explicatum est.

5 Secundo objicies: quia si daretur aliquod sensibile

per

per accidens maximè substantia: sed hæc non est sensibilis per accidens: ergo. Probatur minor: tum quia omnia sensibilia propria sunt accidentia, & virtutes propriæ substantiæ: ergo immutant sensus in virtute substantiæ: ergo immutare per se primò, non tam accidentibus, quam substantiæ attribuendum est; consequenter hæc non erit sensibilis per accidens. Tum etiam, quia coniunctio substantiæ, & virtutis operatiuæ illius non est per accidens: sed sensibile proprium est virtus operatiua substantiæ: ergo non coniunguntur per accidens: ac proindè substantia non erit per accidens sensibilis, sed per se. Tum deindè quia sensibile proprium non sentitur in abstracto, sed in concreto; siquidem propriè loquendo non videtur albedo, sed album: constat autem, quod album, & quodlibet concretum includit per se substantiam: hæc igitur per se coniungitur cum sensibili proprio. Tùm denique, quia si substantia non coniungitur per se cum sensibili proprio, saltem modificando, & determinando illud; nullo modo percipietur: ergo nullo modo erit sensibilis adhuc per accidens: quod est absurdum; & contradicit nostræ assertioni.

Respondetur negando minorem. Cuius prima probatio non vrget: quia licet accidentia sumpta in esse rei dependeant à substantia, & comparentur ad illam, tanquam ad primam sui radicem; attamen respectu immutationum intentionalium accidentia, quæ sunt sensibilia propria, se habent vt primę radices: quia illis, & non substantię, conuenit per se primò vis immutatiua sensuum. Vnde non oportet, quod sensibilia propria in immutando intentionaliter subordinentur substantię vt virtutes eius; sed oppositum necessariò contingit, eò quod substantia non intrat per se ad ordinem sensibilium; sed est quid latens, pertinetque duntaxat per modum quidditatis ad intellectum. Et licèt ordo intentionalis supponat ordinem entitatiuum; non est necessarium, quod res comparentur eodem modo in vtroque ordine. ¶ Per quod etiam soluitur secunda probatio: solum enim conuincit substantiam, & accidens, quod est sensibile proprium, coniungi per se in ordine entitatiuo; minimè verò in linea intentionali, & in esse obiecti sensibilis, cum substantia non pertineat ad illam per se, & in ratione obiecti, sed per accidens, seu in ratione sustentantis obiectum.

Ad tertiam dicendum est, quod licèt non albedo, sed album videatur; minimè sequitur substantiam sentiri per se, aut coniungi per se, cum albedine considerata in ratione obiecti. Ad rationem quippè albedinis in esse visibilis per accidens, & de materiali se habet, quod sustentetur in substantia, tanquam in subiecto, vel quod conseruetur diuina virtute, vel alio modo. Neque enim ex hoc subit aliquam variationem in esse visibilis; sed immittit semper speciem eandem & in re, & in modo, vt probat exemplum hostię consecratę. ¶ Ad quartam dicimus, quod vt substantia dicatur sensibilis per accidens sufficit sentiri in aliquo sui, nempè in accidenti; licet in se ipsa nullo modo à sensibus percipiatur. Eò vel maximè, quod posita sensatione sensibilis proprij, excitatur per illam intellectus ad cognitionem substantię: quod sufficit, vt dicatur sensibilis aliquo modo, nempè in alio, vel per aliud.

6 Tertiò obijcies: quoniam sapor coniungitur per accidens cum albedine, quæ est sensibile proprium; & tamen sapor non est sensibilis per accidens: ergo ad rationem sensibilis per accidens non sufficit coniunctio accidentalis cum sensibili proprio. ¶ Confirmatur: quoniam ex opposito fieret, quod quidquid coniungitur cum sensibili proprio, esset sensibile per accidens: quod tamen non admittit D. Thom. *lect.* 13. *citat.*

Respondetur obiectioni, quod vt aliquid sit absolutè sensibile per accidens, debet non esse sensibile per se respectu alicuius sensus. Sapor autem est sensibile proprium gustus: vnde ex eo, quod accidat colori, solum sequitur esse sensibile per accidens: non verò sensibile per accidens absolutè. ¶ Ad confirmationem neganda est sequela: quia illa solum dicuntur sensibilia per accidens, quæ per accidens coniunguntur cum accidentibus proprijs; illis tamen excitantibus, & mediantibus, possunt percipi, & deprehendi ab intellectu. Vnde si quæ aliæ rationes fuerint accidētaliter coniunctæ sensibilibus proprijs, vt tamen per ea non cognoscantur ab intellectu, vt latentes aliquæ relationes ad terminos ignotos, illę non poterunt appellari sensibilia adhuc per accidens: & hoc pręcisè intendit D. Thom.

7 Vltimò obijcies: quoniam motus essentialiter importat partem pręteritam, & futuram: sed pręteritum & futurum non possunt cognosci per sensus externos: ergo motus nequit esse sensibile per se etiam secundariò, ac proindè nec erit sensibile commune. Id argumentum valet numero applicari: nam materialiter acceptus pro rebus coincidit cum magnitudine, atquè ideò non poterit constituere membrum in diuisione sensibilis communis. Formaliter autem consideratus, solùm cognoscitur à potentia sciente numerare, cuiusmodi est solus intellectus. Vnde videtur diuisionem sensibilis communis fuisse minus rectè assignatam.

Respondetur, quod etsi sensus nequeat cognoscere in actu signato quidditatem motus, & comparando partem præteritam, & futuram inter se: tamen motum in actu exercito cognoscere per visionem ei coëxistentem. Ad quod sufficit cognoscere partem immediatè præteritam, & partem immediatè futuram, illas videlicet, quæ connectuntur per instans præsens: quo pacto habent præsentialitatem, seu coëxistentiam requisitam, vt percipiantur per se secundò à sensibus externis. Numerus autem, quamvis omninò formaliter acceptus nequeat à sensu apprehendi; valet tamen cognosci non omninò materialiter seù quoad res absolute, & diuisim acceptas: quia potest sensus cognoscere plura discreta simul, vt tres lapides, vel quatuor homines. Et numerus hoc posteriori modo sumptus constituit vnum ex sensibilibus communibus, distinguiturque à magnitudine, vt ex se liquet.

§. III.

Consectarium primum præcedentis doctrinæ.

8 EX dictis aliqua colliguntur adeo legitimè, vt non oporteat pro illis nouas excitare quæstiones: sed præsenti attexenda sunt. Primò igitur infertur, sensibile commune non imprimere sensui speciem diuersam ab specie sensibilis proprij, sed solum modificare illam. Doctrina huius corollarij traditur à D. Thom. 1. *p. q.* 78. *art. ad.* 2. & est valdè communis inter Philosophos facileque deducitur, & suadetur ex supra traditis: tum quia cum sensibile commune non percipiatur per se primò, sed solum ex consequenti, & tanquam modus obiecti; non petit nouam speciem, sed potest per speciem obiecti primarij sufficienter apprehendi. Tum etiam, quia immutare potentiam per speciem sui repræsentatiuam est proprium obiecti specificantis potentiam: sed sensibile commune nullum sensum specificat: ergo nulli imprimit speciem diuersam à specie sensibilis proprij. Tùm præterea, quia si ad percipiendum sensibile proprium, & sensibile commune

ne requirerentur duæ species realiter distinctæ, etiam requirerentur duæ sensationes, quæ illis speciebus correspondetent: consequens est contra experientiam; siquidem indiuisibiliter percipimus colorem quantum: imò impossibile est, quod detur visio solius quantitatis.

Confirmatur: quia si sensibile commune produceret aliquam peculiarem speciem sui repræsentatiuam, vel esset eiusdem rationis in omnibus sensibus, vel non. Primum dici nequit: quia cum sensus sint potentiæ passiuæ diuersæ rationis, debent per species, seu formas diuersæ rationis actuari. Secundum etiam est falsum: quoniam species est eiusdem rationis cum obiecto, à quo immittitur, vt dicemus *lib.* 3. sed omnes illæ species immitterentur ab vno, & eodem sensibili communi: ergo essent eiusdem rationis. Dicere autem, quod sensus externi mouentur à sensibili communi, quatenùs omnes conueniunt in ratione sensus externi, atque ideo omnes posse recipere species eiusdem rationis; & falsum, & friuolum est: quoniam visus non percipit magnitudinem coloris, nisi videndo, quod ei conuenit, quatenùs visus est, neque odoratus apprehendit magnitudinem odoris, nisi odorando, ac proinde quatenus odoratus est, & sic de aliis: ergo sensus externi non immutantur à sensibili communi præcisè secundum communem rationem sensus externi; sed secundum suas particulares rationes: atque ideo non possunt actuari per species eiusdem rationis.

9 Quod autem sensibile commune modificet speciem sensibilis proprij (quæ est secunda pars corollarij) suadetur: tum, ex eo, quod sensibile commune immutat aliquo modo sensum externum, aliàs nullatenus perciperetur ab illo: sed non immutat producendo speciem: ergo saltem modificat illam: aliter enim nullatenus immutaret. Tum etiam, quia sensibile commune se habet, vt modus sensibilis proprij in linea intentionali: ergo species sensibilis proprij sic modificati euadit ita modificata, vt se extendat ad repræsentandum sensibile commune. Tùm denique, quia species sensibilis proprij, cum sit valde materialis, debet illud repræsentare materiali modo, hoc est, cum conditionibus, quæ illud materializant, afficiunt, & modificant: sed color v. g. habet re ipsa quantitatem, situm &c. & illis modificatur: ergo species coloris repræsentat ipsum prout ita modificatum, & consequenter, licet sensibile commune non producat speciem diuersam à specie sensibilis proprij; attamen modificat illam. Porrò cùm modus sequatur naturam rei, cuius est modus, ilque debeat attemperari, & sensibile commune se habeat, vt modus ad sensibilia propria, istaque sint diuersæ rationis: fit vt licèt sensibile commune sit vnum, imprimat tamen diuersas modificationes speciebus sensibilium propriorum: atque ideo species coloris in oculo habet diuersam modificationem ad repræsentandam quantitatem, ac species odoris in odoratu ad eandem repræsentandam. Per quod soluitur tacita obiectio, quæ ex confirmatione nuper facta poterat contra istam partem desumi.

10. Contraria huius corollarij doctrina magis placuit Scoto *in* 4. *dist.* 12. *q.* 3. Quæ posset suaderi *primò*, quia species non repræsentant, nisi obiectum, à quo immittitur à colore: ergo solùm repræsentat colorem: ergo vt repræsentetur quantitas coloris requiritur distincta species. *Secundò*: quia species, & obiectum sunt eiusdem naturæ: sed color, & magnitudo sunt entitas, & entitas habentes diuersas naturas: ergo postulant diuersas species, nec poterunt per vnicam sufficienter repræsentari. *Tertiò*, quia potest sentiri sensibile commune, quin sentiatur sensibile proprium, vt contingit in eo, qui videt magnitudinem corporis distantis, cuius nullum apprehendit colorem; & contingeret ei, qui esset prope cœlum, tangeret enim illius quantitatem; & sentiret se ab illa impediri, nec vltra progrederetur, & tamen in cœlo non est aliqua prima qualitas, quæ est proprium sensibile tactus: ergo sensibile commune sentitur per speciem sensibilis proprij; alias non posset absque illo sentiri, vt ex se liquet. *Quartò*, quia ad percipiendum nouum obiectum requiritur noua species: sed si album, quod priùs videbatur sub vna figura incipiat habere nouam figuram, apparet nouum obiectum, nempè figura illa: ergo requiritur noua species diuersa ab illa, per quam color videbatur.

Hæc tamen facilè diluuntur: *primum* quidem; nam cum species coloris non immittatur, nisi à colore modificato, nempè à colore quanto, & figurato; potest optimè repræsentare, non solum colorem, sed etiam colorem quantum, & figuratum: quia hæc se habent, vt modus obiecti repræsentati, & eadem sensatione apprehenduntur. *Secundum* autem; quia licèt color, & quantitas se habeant in esse rei, vt duæ entitates: nihilominus in esse intentionali non sunt duo obiecta, sed se habent, vt obiectum, & modus obiecti. Vnde non petunt diuersas species, eò quod species solùm est eiusdem rationis cum obiecto primario repræsentato; non verò cum illo, quod repræsentat ex consequenti, & tanquam modificationem obiecti. *Tertium* verò; quia antecedens est omninò falsum, nec illo exemplo suaderi potest: nam qui videt magnitudinem corporis eminùs positi, videt principaliùs, tùm colorem illius, imperfectè, & confusè, tum etiam lucem, qua illud corpus perfunditur: lux autem est proprium sensibile visus. Existens verò propè cœlum tangeret aliquod proprium sensibile: quia non solùm calor, frigiditas, humiditas, & siccitas sunt qualitates per se tangibiles; sed etiam durum, & molle, asperum, & lene, & tersum: & ex iis posterioribus aliquæ conueniunt cœlo: si autem cœlum denudaretur ab omni qualitate, non perciperetur illius quantitas sensatione tactus, sed cognitione intellectus, qui aduerteret non posse illud corpus vltra progredi: sicut contingit, cum quis impeditur ab Angelo, ne moueatur. Denique *quartum*; nam cum illa noua figura non sit nouum obiectum primarium, sed nouus modus obiecti; non petit nouam speciem, sed sufficit, quod species præexistens accipiat nouam modificationem.

§. IV.

Aliud corollarium doctrinæ hactenus traditæ.

11 INfertur secundò ex dictis, sensum rarò decipi circa sensibilia propria, frequentius verò circa communia, & multo magis circa sensibilia per accidens. Hoc corollarium explicat mentem Philosophi *in hoc lib. text.* 161. traditurque expressè à D. Thom. *ibid. lect.* 6. *&* 1. *p. q.* 17. *art.* 2. & admittitur communiter ab Interpretibus. Cum autem dicimus, sensum decipi, non loquimur de deceptione iudicatiua, quæ fit per attributionem vnius ad aliud, & sensibus repugnat; sed de deceptione apprehensiua, quæ fit per difformitatem repræsentationis ad rem apprehensam, & præbet occasionem, vt sequatur deceptio iudicatiua, vt apparet in visu attingente obiecta per vitrum viride: apprehendit enim omnia esse viridia, licèt talem colorem in se nò habeant.

Et in hoc sensu facilè apparet veritas huius corollarij; quoniam sensus tendit ex se ad proprium obiectum specifica-

cificatiuum attingendum pro vt est in se; cum quælibet potentia sit in actu primo commensurata cum suo obiecto specificatiuo: sed sensibile proprium est obiectum specificatiuum sensus, à quo attingitur: ergo per se loquendo attingitur prout est in se; & consequenter solum per accidens, & rarò ob indispositionem organi, vel medij attingetur diuerso modo. Hæc autem ratio non militat in sensibilibus communibus, & per accidens, quippè quę non specificant sensum, nec attinguntur primariò, sed solum ex consequenti, secundariò, & quasi per accidens: ergo circa huiusmodi sensibilia potest deceptio frequentiùs contingere. ¶ Ad hæc; nulla res per se loquendo deficit in operatione, quæ ei conuenit ratione suæ formæ; benè autem in operationibus, quæ conueniunt ratione aliorum accidentium, quæ formam aliàs consequuntur: sed sensatio proprij sensibilis conuenit sensui per speciem, quæ se habet ad illum tanquam forma; sensatio verò sensibilis communis, vel per accidens solum conuenit ratione modificationis, quæ speciem illam, seu formam accidentaliter consequitur: ergo defectus in sensatione proprij sensibilis est per accidens, & rarò contingit; defectus verò in sensatione aliorum sensibilium non est ita per accidens, sed potest frequentiùs contingere.

Quæ omnia optimè complexus est, & illustrauit Angelic. Doct. *loco cit. ex 1. p.* vbi inquit: *Similitudo alicuius rei est in sensu tripliciter. Vno modo primò, & per se: sicut in visu est similitudo colorum, & aliorum sensibilium. Et alio modo per se, sed non primò, sicut in visu est similitudo figuræ, vel magnitudinis, & aliorum communium sensibilium omnium. Tertio modo, nec primò, nec per se, sed per accidens, sicut in visu est similitudo hominis, non in quantum est homo, sed in quantum huic colorato accidit esse hominem. Et circa propria sensibilia sensus non habet falsam cognitionem, nisi per accidens, & in paucioribus, ex eo scilicet, quod propter indispositionem organi non conuenienter recipit formam sensibilem: sicut & alia passiua, propter suam indispositionem deficienter recipiunt impressionem agentium. Et inde est, quod propter corruptionem linguæ, infirmis dulcia amara esse videntur. De sensibilibus verò communibus, & per accidens potest esse falsum iudicium, etiam in sensu rectè disposito: quia sensus non directè refertur ad illa, sed per accidens, vel ex consequenti, in quantum refertur ad alia.*

12 Epicurei tamen, quibus consentire videtur Tertullianus *in lib. de Anima cap. de primis sensibus*, doctrinam huic corollario extremè contrariam amplexati fuerunt; autumabant enim, sensum in nullo euentu decipi. Quod potest vtcumque suaderi; tum quia certitudo scientiæ innititur primis principiis; hæc autem sensuum experimentis: ergo si sensus possunt decipi, tollitur de medio certitudo scientiarum, quod est inconueniens. Tum etiam, quia sensus sentit, sicut species repræsentat; hæc autem cum sit naturalis similitudo obiecti repræsentat illud, prout est in se: ergo semper sensus attingit obiectum prout est in se, ac subindè nunquam decipitur. Qua ratione videtur August. dixisse *in lib. de vera Religione: Si omnes corporis sensus ita nuntiant, sicut afficiuntur; quid ab eis amplius exigere debeamus, ignoro.* Tum etiam, quia ex opposito fieret nullius roboris esse illud testimonium Ioan. in sua Canonic. *Quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ &c. Quod vidimus, & audiuimus, & annuntiamus vobis.* Si enim sensus decipi potest, non rectè colligitur ita se habere ea, quæ testatur Ioannes ex eo, quod ipse, & alij Apostoli ita viderint, & audierint: potuerunt enim decipi. Denique Aristot. 8. *Physic. cap. 3. text. 22.* hebetem eum reputat, qui fidem denegat sensibus. Igitur sensus nunquam, & circa nullum sensibile decipiuntur.

Sed huius existimationis, vt potè manifestè absurdæ, fundamenta se ipsis corruunt. Ad primum enim respondetur, experientiam, cui scientia innititur, constare ex plurium sensationum sibi cōsentientium collectione. Sensus autem, licet rarò, & per accidens queat circa suum sensibile errare; communiter tamen, per se loquendo habet rectam illius apprehensionem: ac proinde valet fundare veram experientiam. Ad secundum respondemus, quod quamvis species repræsentet, quantum est ex se, proprium sensibile, prout est à parte rei; nihilominus ob indispositionem, vel organi, vel medij vnitur defectuosè potentiæ: quod in causa est, vt nequeat eam ducere ad perfectam sui obiecti cognitionem; sed parit sensationem confusam, & non conformem obiecto. Dictum autem D. August. procedit de sensibus, & sensibilibus rectè dispositis, & per se loquendo. Testimonium verò D. Ioan. vrgentissimum est, eò quod nititur experientiæ, atque ideò, vt diximus pluribus sensationibus: deceptio autem circa proprium sensibile contingit vt in paucioribus. Qua etiam de causa meritò vapulat apud Philosophum, qui fidem sensibus vniuersaliter abrogat. Cum quo tamen optimè stat, vt aliquando, & per accidens sensus decipiantur circa propria sensibilia.

QVÆSTIO II.

Vtrum sensibile positum supra sensum impediat sensationem?

Sensus tituli est, an ad hoc, vt sensibile sentiatur, sit necessarium aliquod medium inter ipsum, & potentiam sensitiuam: an verò possit sentiri, quamvis eam immediatè afficiat. Quod vt magis perspicuum fiat, obserua, medium esse duplex, internum scilicet, vti se habet caro animalis sentientis per sensum tactus ad ea, quæ supra carnem ponuntur: & externum, quod est aliquod suppositum medians inter animal, & sensibile, vt aër, qui mediat inter visum, & colorem. Et quæstio præsens non procedit circa aliquod medium determinatè: sed ab vtroque præscindit: & inquirit, an requiratur aliquod medium, quodcumque illud sit. Deinde obserua, quod sensibile dupliciter potest poni immediatè supra sensum: vno modo per inhæsionem, vt calor, qui pertinet ad naturale temperamentum organi tactus se habet ad tactum: alio modo per contiguitatem, seu exclusionem suppositi intermedij, vti se haberet calor ignis, si ignis immediatè tangeretur à sensu tactus. Difficultas ergo non de sensibili inhærente, sed de contiguo præcipuè procedit: quamvis illius decisio poterit à fortiori sensibili inhærenti applicari, vt constabit ex dicendis.

§. I.

Defenditur communior sententia.

13 Dicendum est, sensibile positum immediatè supra sensum non posse immediatè sentiri: ac proinde quemlibet sensum, vt eliciat suam sensationem petere aliquod medium inter ipsum, & obiectum sensibile. Hanc conclusionem docet Philosophus *in hoc lib. text.*

text. 75. vbi D. Thom. *lect.* 15. sic illam interpretatur: *Ostendit, quod similiter se habet in alijs sensibus, sicut in visu, & dicit, quod eadem ratione est de sono, & odore, sicut & de colore: nullum enim eorum sentitur, si tangit organum sensus.* Et *text.* 116. vbi D. Thom. *lect.* 23. inquit: *Dicit ergo primò: ita videtur se habere caro, & lingua, sicut se habet aër, & aqua ad organum visus, auditus, & olfatus. In nullo enim istorum sensuum potest fieri sensus, si tangatur organum.* Eandem sententiam amplectuntur in præsenti Caiet. *ad text.* 72. Ægidius *cap.* de tactu, Iandunus *quaest.* 21. Apollinar. *quaest.* 24. Iauel. *quaest.* 5. Ferrar. *quaest.* 19. & alii plures.

Fundamentum est: quoniam species debet esse in eodem gradu immaterialitatis cum potentia ad hoc, vt fiat sensatio: sed species, quæ procederet ab obiecto immediatè posito supra potentiam, non esset eiusdem immaterialitatis cum illo: ergo sensibile positum supra sensum impedit sensationem; ac proinde, vt detur sensatio, necessarium est dari aliquod medium inter potentiam sensitiuam, & obiectum. Maior, & consequentia constant. Minor verò suadetur: quoniam obiectum non est ita immateriale sicut potentia; cum frequenter sit quid inanime: ergo species, quæ immediatè causatur ab obiecto, nequit esse ita immaterialis, ac potentia. Probatur consequentia: quia omne agens intendit quantum potest, assimilare sibi effectum: ergo obiectum materiale, cum immediatè, ac proinde fortiùs agit, producit speciem sibi similem in materialitate: ergo species, immediatè causata ab obiecto, non est ita immaterialis sicut potentia. Itaque species, quæ immediatè causatur ab obiecto, est eiusdem ferè materialitatis cum ipso obiecto: vnde sicut obiectum ob suam materialitatem nequit per se ipsum immutare, & actuare potentiam; ita neque species immediatè causata ab obiecto valet illam immutare in ordine ad sensationem.

Confirmatur, & explicatur ampliùs: quoniam nequit fieri transitus ab extremo in extremum, nisi gradatim, & per media: sed species in obiecto habet esse omnino materiale, & inanime; in sensu autem habet esse immateriale, & vitale: ergo indiget medio: quippè in illo habet esse magis immateriale, quam in obiecto, & minus immateriale, quam in potentia, & consequenter gradatim ascendit ab vno in alterum extremum. Quod fulcitur experientia: nam species visibiles, quò magis distant ab obiecto, eò magis attenuantur: quod in causa est, vt illi, qui debilis aciei sunt, nequeant videre obiectum nimis distans: ergo signum est, quod species immediatè orta ab obiecto contrahit materialitatem, & vt ita loquamur, crassitudinem, & corpulentiam; & quod in medio fit magis immaterialis, & subtilis, vt ita ad immaterialitatem sensus accedat, & illi proportionetur: ergo attentis rerum naturis, species causata ab obiecto posito immediatè supra sensum, est inepta ad sensationem.

14 Inquires, an hæc maior immaterialitas, quam species habet in medio, causetur ab obiectio, vel à medio? Neutrum enim videtur asserendum. ¶ Respondetur, illam maiorem immaterialitatem, neque esse à solo medio, neque à solo obiecto: sed ab vtroque simul, licet diuerso modo procedere. Quoniam licet obiectum sit causa præcipua, tùm speciei, tùm immaterialitatis illius; petit tamen indispensabiliter medium ad illam maiorem immaterialitatem, & minorem crassitudinem attingendam. Nequit quippè immediatè aliquid oriri ab obiecto, quod sit ita immateriale, ac potentia; cum obiectum, & potentia sint extrema valde distantia: quamobrem est necessarium medium, vel per modum instrumenti, vel per modum dispositionis ad hoc, vt species refrangatur, & materialitatem deponat: quod magis percipietur soluendo argumenta contraria.

§. II.

Respondetur argumentis contrariæ opinionis.

15 Sententiam nostram vniuersaliter intellectam non admittunt Tolet. *libr.* 3. *huius operis, cap.* 10. *quaest.* 2. Conimbr *libr* 2. *cap* 11. *quaest.* 1. Rubius *libr.* 3. *cap.* 1. *quaest.* 3. Quorum opinio potest suaderi primò: quia omnes species, quas album causat, sunt eiusdem rationis, cum idem obiectum repræsentent: ergo vna non est magis immaterialis, quam alia: & consequenter sicut illa, quæ causatur ab albo distanti, potest esse principium sensationis, ita & illa, quæ immediatè causatur ab eo. ¶ Confirmatur primò: nam qualibet causa perfectiùs agit in proximum, quam in distans: ergo si obiectum distans causat speciem cum sufficienti immaterialitate ad sensationem; moltò magis potent id præstare obiectum immediatè afficiens potentiam. ¶ Confirmatur secundò: quia medium frequenter est magis materiale, quam obiectum: ergo si istud cum interuentu talis medii queit causare speciem sufficienter immaterialem, multò magis poterit id præstare immediatè per se ipsum.

Ad argumentum respondetur, quod licet omnes species causatæ ab vno obiecto sint eiusdem rationis ex parte naturæ repræsentatæ; secus verò ex parte modi immaterialitatis: hic enim dependet etiam à proprio susceptiuo speciei, & à modo, quo recipitur. Certum quippè est, species Petri existentes in visu, in sensu communi, & in imaginatiua esse eiusdem rationis ex parte naturæ repræsentatæ; cùm idemmet obiectum repræsentent: & nihilominus species Petri in phantasia est immaterialior, quam in sensu communi, & in isto, quam in visu: quia habet susceptiua diuersæ rationis, medijs quibus, magis, ac magis depuratur, & accedit ad immaterialitatem potentiæ, cui inest.

Ad primam confirmationem neganda est consequentia: nam ex antecedenti potiùs sequitur oppositum, vt constat ex fundamento, quod supra expendimus. Nam cùm agens agat fortiùs in proximum, quam in distans; oportet, vt species immediatè causata ab obiecto sit ei valdè similis in entitate, & materialitate: vnde si ob istam nequit obiectum se ipso actuare potentiam; ob eandem id ipsum repugnabit speciei, quæ immediatè causatur ab obiecto. ¶ Per quod soluitur etiam secunda: nam medium non confert per se ipsum immaterialitatem speciei; sed requiritur, vt obiectum aliquantulum distet, ac proinde remissius influat, minoremque entitatem, ac crassitudinem conferat speciei, vt sic euadat magis attenuata, & subtilis, ac proinde proportionata potentiæ. Ad quod non refert, quod medium sit grossum, vel tenue, vt ex se liquet. Vnde hæc maior speciei immaterialitas, licet in linea intentionali præ se ferat perfectionem ob accessum ad potentiam; attamen in esse rei potiùs est remissio, & carentia entitatis, & perfectionis ob recessum ab agente.

16 Secundò suaderi potest hæc opinio discurrendo per singulos sensus: sapor enim frequenter attingit immediatè organum gustus videlicet neruum dispersum per linguam: qua de causa lingua est porosa, nempè vt sapor penetret vsque ad gustum. Odorifera etiam exhalatio vsque ad organum odoratus non semel pertingit; & tamen sentitur, vt experientia constat. Sonus quoque vehemens propè aurem factus, non est, cur non pertingat in esse entitatiuo vsque ad organum auditus, & audiatur. Imò si digito claudatur auris, quidam sonus auditur intra illam, qui proinde nequit distare ab auditu.

Deinde tangibile positum supra carnem sentitur; caro autem est organum tactus, vt docet Aristot. 2. *de partibus animal. cap.*8. Et si neruus tactiuus immediatè pungatur ferro, sentit maximum dolorem. Visus denique percipere valet obiectum sibi contiguum, tum quia clausis oculis videmus aliquem splendorem, qui est lux inhærens humori albugineo, & immediatè tangens pupillam. Tùm quia fricans oculos videt lumen internum, qui sensorio contiguum est. Tùm quia aër illuminatus videtur, & tamen oculis est contiguus.

Respondetur, nullius sensus experientiam suffragari opinioni aduersæ; sed in omnibus procedere vniuersaliter nostram assertionem, vt constabit respondendo ad singulas probationes. Sapor enim per se loquendo, non tangit immediatè sensorium gustus, sed carnem linguæ, quæ est medium prædicti sensus. Quod si humor sapidus permearet vsque ad ipsum neruum, in quo residet gustus, non sentiretur immediatè in parte illa, quam immediatè tangeret, sed in alia magis distanti: pars autem immediata tacta haberet rationem medij ad prædictam sensationem. Et eodem modo respondendum est ad id, quod dicitur de exhalationibus odoriferis. Sonus autem nunquam pertingit secundum suam entitatem naturalem vsque ad organum auditus: hic enim residet in quadam substantia aërea intra tympanum vndique occlusum. Et strepitus, qui aure clausa percipitur, formatur in aliqua concauitate auris existente propè tympanum. Tangibile verò, vel non tangit immediatè neruum tactus, sed carnem; vel si illum tangit, non sentitur in parte immediatè attacta, sed in alia distantiori, vt de sono, & sapore diximus. Deniquè visus,licet percipiat aliquod lumen existens in oculo, & intra palpebras; non tamen illud, quod immediatè tangit pupillam, sed quod residet in alia parte aliquantulum distanti. Et quamuis videat aërem sibi aliàs contiguum; non videt partem aëris, in qua contiguantur, sed aliam magis distitam. Quæ omnia debitam illustrationem accipient, cùm de singulis sensibus in particulari occurrerit disputatio.

QVÆSTIO III.

Quomodo vehemens sensibile lædat, & corrumpat sensum externum?

Sensum lædi à vehemente sensibili ipsa experientia, vel nulla suffragante ratione satis confirmat: nam si quis Solem inconuenienter intueri contendat, non leue detrimentum ab illius splendida luce reportat. Idque posse præstari à sensibili, quatenus agens naturale est, & imprimit aliquam qualitatem in organo sensus, & omnes admittunt, & ratio, atque experimentum suadet: si enim ferrum candens applicetur tactui, vehementem calorem imprimit, quo corrumpitur harmonia organi, & perit consequenter sensus ad destructionem subiecti. Difficultas autem est, vtrum sensibile vehemens, sumptum præcisè in ratione agentis intentionalis operantis, quæ per species sensibiles valeat nocumentum sensui afferre. Et hoc adhuc dupliciter: primo per solam impressionem specierum intentionalium, & antecedenter ad sensationem: secundò verò per sensationem ipsam medijs illis speciebus elicitam: quod in præsenti determinandum est.

§. I.

Dissoluitur difficultatis nodus.

17 Dicendum est primò, vehemens sensibile sumptum in esse agentis intentionalis posse lædere sensum per impressionem specierum. Ita Aristot. *in hoc libr. cap.* 12. *text.* 123. vbi D. Thom. *lect. vlt.* hæc habet: *Dicit, quod manifestum est ex prædictis propter quid excellentia sensibilium corrumpat organa sensuum. Oportet enim in organis sentiendi ad hoc, quod sentiatur, esse quandam rationem, id est proportionem, vt dictum est. Si ergo motus sensibilis fuerit fortior, quam organum natum sit pati, soluitur proportio, & corrumpitur sensus, qui consistit in quadam proportione organi, vt dictum est. Et est simile, sicut cùm aliquis fortiter percutit chordas, soluitur symphonia, & tonus instrumenti, qui in quadam proportione consistit.* Idem repetunt *in lib.* 3. *text.* 143. *lection.* 2. Quos sequuntur Caiet. *in hoc libro text.* 123. & 143. Ferrar. *quæst.* 22. Aquarius ibidem Bañez 1. *p. q.*78. *art.* 3. *tract. de potentijs sensitiuis in communi dub.* 4. & alij plures.

Fundamentum desumitur ex Aristot. & D. Thom. locis proximè citatis, & potest ad hanc formam reduci: quoniam id, quod est innaturale, atque improportionatum alicui, nequit non lædere illud: sed receptio specierum vehementis sensibilis, est innaturalis, & improportionata sensui: ergo illum lædit; & per consequens sensus læditur à vehemente sensibili, non solùm quatenus est agens naturale, sed etiam quatenus est agens intentionale, & influit per species antecedenter ad sensationem. Cætera constant, & minor explicatur, & suadetur: etenim quemadmodum delectatio in opere arguit illud esse proportionatum, & connaturale; ita è conuerso molestia, & defatigatio ostendit improportionem, ac innaturalitatem operis: sed experimur, quod sensus in receptione specierum vehementis sensibilis subit magnam molestiam, & defatigationem: ergo receptio prædictarum specierum est innaturalis, atque improportionata sensui.

Confirmatur primò, & explicatur ampliùs: nam obiectum sensibile secundum extrema contristat, & secundum medium delectat sensum: qua de causa color viridis est gratior oculis iuxta illud *Eccles.* 40. *Gratiam, & speciem desiderauit oculus meus, & super hac virides sationes*, nempè quia est medius inter colores: ergo signum est, quod sensus tendit connaturaliter in obiectum consistens in mediocritate, & immutatur connaturaliter ab eo: ergo è contra sensibile excellens non inspicitur connaturaliter à sensu, neque eum valet immutare consonè ad suam naturam. Id autem, quod est contra naturam rei, & excedit eius proportionem, nequit eam non lædere: ergo vehemens sensibile lædit sensum, quatenus illum immutat per species ei impressas. ¶ Confirmatur secundò, & declaratur exemplo D. Thom. nam sicut tonus consistit in quadam vocum proportione, ita sensus consistit in quadam proportionata commensuratione ad obiectum: sed tonus soluitur per vehementem, & fortem percussionem chordarum: ergo sensus harmonia soluitur per impressionem specierum vehementium, seu repræsentantium obiectum vehemens.

18 Dicendum est secundò, sensum lædi à vehemente sensibili, non solùm ratione specierum, quas recipit ab illo; sed etiam ratione sensationis, quam elicit medijs dictis speciebus. Hæc assertio est æquè communis, ac præcedens, & facilè suadetur ex dictis: nam quoties

forma

forma lædit subiectum, debet etiam illius formæ operatio ipsum lædere: qua de causa, quia calor est contrarius aquæ, etiam calefactio est illi dissona: sed species vehementis sensibilis est forma lædens sensum, vt nuper statuimus: ergo sensatio, quæ prædictæ speciei respondet, vt propria illius operatio, debet etiam lædere sensum. ¶ Confirmatur primò: quia sensatio, seu perceptio vehemementis sensibilis causat molestiam, vt contingit, cùm audimus maximum tonitrum; ergo prædicta sensatio est contra naturam sensus, & consequenter læsiua illius. ¶ Confirmatur secundò: quoniam cùm sensus adhibet conatum vehementiorem, quàm eius connaturalis modos operandi petit; nequit non defatigari, ac proinde lædi: sed in sensatione facta per species vehementis sensibilis, adhibet sensus conatum excedentem suum connaturalem operandi modum; siquidem attingit obiectum vehemens, & quod excedit obiectum sibi connaturale: ergo sensus nequit non lædi per prædictam sensationem.

§. II.

Soluuntur argumenta contraria.

19 RVbius *in hoc lib. 2. cap. 12. q. vnic.* & quidam alij Moderni negant, quod sensibile vehemens, quatenus agens intentionale est, & immittit solas species, possit corrumpere sensum: autumant enim id præstare, quatenus est præcisè agens naturale, & simul cum specie immittit aliquam qualitatem nociuam, quæ organum sensus lædit: vnde consequenter docent, sensum non corrumpi per se, sed per accidens, nimirum ad corruptionem subiecti. Quæ opinio probatur primò: nam agens per actionem quodammodo spiritualem, non corrumpit passum; eò quod prædicta actio non est alteratio corruptiua, sed perfectiua, vt docet Aristot. *in hoc lib. text.* 38. at obiectum, quatenus est agens intentionale agit in sensum per actionem quodammodo spiritualem: ergo nequit, vt agens intentionale corrumpere sensum.

Confirmatur primò: quia obiectum, vt agens intentionale, non imprimit, nisi species: sed eæ quantumvis vehementes sint, nequeunt corrumpere sensum: ergo neque obiectum influens præcisè, vt agens intentionale. Probatur minor: quia prædictæ species sunt debilissimæ, ac diminutæ entitatis, imparesque in vigore qualitatibus naturalibus, quibus fulcitur organum sensus: ergo prædictæ species nequeunt sensum corrumpere. ¶ Confirmatur secundo: quoniam prædictæ species eatenus corrumperent sensum, quatenus sunt principium vehementis sensationis: sed quælibet sensatio est perfectio potentiæ sensitiuæ, & quo vehementior, eò perfectior est: ergo species non possunt corrumpere sensum.

Respondetur argumento, actionem intentionalem debitè factam esse perfectionem potentiæ, & nullam corruptionem inducere: actionem verò intentionalem, si vehemens sit, posse lædere, ac corrumpere sensum ob ea, quæ supra diximus. Diuersitas autem, quam Aristot. *loco citato* ponit inter alterationem physicam, & alterationem intentionalem in eo consistit, quod illa exigit ex se aliquam corruptionem, eò quod debet fieri cum abiectione contrarij: hæc autem ex se, & vt connaturaliter elicita nullam corruptionem postulat, aut abiectionem alicuius à subiecto. Cum quo tamen rectè stat, quòd si vehemens fuerit, & supra proportionem potentiæ, illi nocumentum importet.

Ad primam confirmationem neganda est maior. Et ad illius probationem dicendum est, accidentia, quibus organum disponitur ad existentiam, & conseruationem sensus, esse quidem qualitates naturales: attamen deseruire sensui, vt sensus est, ac proinde pertinere initiatiuè ad ordinem intentionalem, & debere cum illo proportionari. Quamobrem proportio physica illarum qualitatum connectitur cum proportione intentionali sensus ad suum sensibile: atque ideo hac posteriori dissoluta, consequens est, vt prior illa dissoluatur. Vnde cùm species vehementis sensibilis sint improportionatæ sensui, vt sensus est, illique noceant; nequeunt non qualitatibus deseruientibus sensui detrimentum etiam inferre. Corrupto quippè sensu, & destructo organo illius in esse organi, opus est, vt etiam corrumpatur quantum ad esse entitatiuum: quia hoc ordinatur ad illud. ¶ Adde, species vehementioris sensibilis determinare sensum ad vehementem sensationem: ad hanc autem requiri, quod abundantior spirituum vitalium copia attrahatur, quam attrahi solet. Porrò ij spiritus, cum radij sanguinei calidissimi sint, tantum calorem inuehunt in sensum, quod illius temperiem naturalem dissoluunt. Vnde, vel ex hoc capite satis apparet qualiter species vehementis sensibilis sint improportionatæ sensui, dissoluantque organi, ac qualitatum naturalium harmoniam.

Ad secundam confirmationem respondemus, quod licet cognitio per se loquendo, & ex genere suo sit perfectio potentiæ cognoscitiuæ; nihilominus cum est sensitiua, & vehementior, quam postulat perfectio sensus, valet ei inferre, & infert re ipsa læsionem, vt constat ex dictis.

20 Arguitur secundò: quoniam quilibet sensus respicit per se totam latitudinem sui obiecti, ab eaque speciem capit; aliàs constituendus foret vnus sensus respectu certæ, & determinatæ intensionis, & alius respectu excellentis, quod est absurdum: sed nulla potentia læditur ab eo, quod per se respicit, & à quo specificatur; ergo nullus sensus læditur à vehementi sensibili, quatenùs præcisè est sensibile, seu agens naturale, sed quatenùs alias influit per modum agentis naturalis. Minor videtur certa: quia nulla potentia inclinatur in id, à quo læditur; aliàs appeteret suam destructionem: omnis autem potentia inclinatur in id, quod per se respicit, & à quo specificatur.

Respondetur, obiectum potentiæ cognoscitiuæ esse duplex; extensiuum videlicet, & intensiuum. Illud est, ad quod potentia potest vtcumque se extendere, siue cum difficultate, siue absque illa; siue connaturaliter, siue cum improportione: quia ad rationem prædicti obiecti solùm desideratur, quod potentia possit absolutè extendi ad illud non determinando modum extensionis. Et huiusmodi obiectum solet appellari specificatiuum: eò quod speciem transfundit potentiæ: species quippè rerum abstrahunt a modis proportionis, vel innaturalitatis. Obiectum vero intensiuum est illud, respectu cuius potentia habet, non solùm commensurationem essentialem proximè explicatam; sed etiam efficaciam, & virtutem ad illud connaturaliter, & absque vlla violentia, vel læsione percipiendum. Qua de causa solet huiusmodi obiectum vocari connaturale: quia potest non solùm absolutè, sed & connaturaliter a potentia attingi. Vnde ad argumentum neganda est minor primi syllogismi, si intelligatur de eo, quod per se respicitur, vt obiectum extensiuum. Ad cuius probationem dicendum est, quod licet potentia habeat commensurationem essentialem cum obiecto extensiuo; nihilominus non habet inclinationem ad illud: nam inclinatio addit proportionem supra commensurationem essentialem: & stat bene dari commensurationem essentia-

sentialem, quin detur proportio, & dispositio connaturalis, vt apparet in intellectu creato, qui habet commēsurationem essentialem ad videndum Deum in se ipso; & tamen caret proportione, & efficacitate proxima.

21 Replicabis: sensus non indiget eleuatione, aut virtute sibi superaddita, vt percipiat vehemens sensibile: ergo potest connaturaliter illud attingere. Probatur consequentia: quia intellectus attingit connaturaliter omne id, ad quod attingendum non indiget eleuatione: ergo si sensus non petit eleuationē, vt attingat vehemens sensibile; sequitur, quod illud attingat connaturaliter.

Respondetur negando consequentiam primi enthimematis: stat enim optimè, sensum habere vires ad attingendum obiectum; ægrè tamen, & cum magna difficultate, atque non leui læsione: & consequenter non est idem, posse sensum attingere vehemens sensibile absque eleuatione, & sine læsione, & connaturaliter. Ad probationem autem in contrarium, concesso antecedenti, neganda est consequentia: & ratio disparitatis est, quod intellectus est potentia purè spiritualis, expersque proinde fatigationis, ac molestiæ: vnde idem est, intellectum posse aliquid absolutè ex se, ac posse absque molestia, ac proinde connaturaliter. Cæterùm sensus est potentia corporea, & consequenter defatigabilis: quamobrem ex eo, quod possit aliquid absolutè, & sine noua eleuatione; minimè infertur, quod illud præstet absque fatigatione, & molestia. Vnde stat benè, quod sensus viribus propriis attingat vehemens sensibile; & quod ex eius attingentia læsionem, & corruptionem incurrat.

DISPVTATIO IX.

De sensu visus.

POST notitiam generalem sensuum externorum in communi, consequens est, vt de eiusdem in particulari tractemus: inter quos principem locum visui cum Aristotele *in præsenti, capite septimo* dabimus ob dignitatem, qua sensus cæteros antecellit.

QVÆSTIO I.

Quid sit lux.

QVia notitia potentiæ ex cognitione obiecti deriuatur, ac dependet: obiectum autem potentiæ visiuæ complectitur colorem, & lucem, & hæc illi nobilitate præstat: propterea oportet, quod de luce ante alia in præsenti disseramus. Sed vt æquiuocationem vitemus, animaduertendum est, quod hæc quatuor *lux, lumen, radius, & splendor* significant eandem rem secundum speciem, connotando tamen diuersas habitudines. Nam, vt benè obseruat D. Thom. *cap. 7. lect.* 14. appellatur *lux*, quatenùs residet in corpore cœlesti, *lumen*, quatenùs diffunditur per medium; *radius*, quatenùs procedit, & producitur per lineam rectam; *splendor*, denique, quatenùs reflectitur ex reuerberatione radii ad corpus lucidum. Titulus ergo intelligitur de luce, secundum quod omnia prædicta quatuor comprehendit. Vt autem faciliùs difficultatem explicemus, priùs determinabimus, quid lux non sit, vt exindè aperiamus, quid sit.

§. I.

Aliquæ conclusiones pro stabilienda veritate.

1 DIcendum est primò, lucem non esse corpus. Ita docent communiter Philosophi, quibus præluxit eorum princeps *in hoc lib. 2. cap. 7.* vbi idem docet D. Thom. *lect. 14. & 1. p. quæst. 67. art. 2.* vbi hanc assertionem probat hac ratione: *Nam duo corpora non possunt esse simul in eodem loco: sed lumen est simul cum aëre; ergo lumen non erit corpus.* § Confirmatur ratione S. Doct. *lect. cit.* vbi inquit: *Nam si lumen est corpus, oportet, quod illuminatio sit motus localis luminis deuenientis in diaphanum: nullus autem motus localis cuiuscumque corporis potest esse subitus, siue in instanti: ergo illuminatio non esset subito, sed successiuè: cuius contrarium videmus, quia in eodem instanti, in quo corpus lucidum præsentatur, illuminatur diaphanum totum simul, & non pars eius post partem.*

2 Dicendum est secundò, lucem non esse formam substantialem. Ita idem Angelic. Doct. *loc. cit. ex 1. p. art. 3.* vbi assertionem optimè euincit his rationibus: *Hoc etiam apparet impossibile propter duo: primò quidem, quia nulla forma substantialis est per se sensibilis: quia quidquid est, est obiectum intellectus: vt dicitur 3. de Anima; lux autem est secundum se visibilis. Secundò: quia impossibile est, vt id, quod est forma substantialis, in vno, sit forma accidentalis in alio: quia formæ substantiali per se conuenit constituere in specie; vnde semper, & in omnibus adest ei: lux autem non est forma substantialis aëris, alioquin ea recedente corrumperetur: vnde non potest esse forma substantialis.*

3 Dicendum est tertiò, lucem non esse qualitatem intentionalem, & visibilem per se ipsam independenter à specie à se distincta. Hanc etiam docet, & probat D. Thom. *loc. cit.* vbi inquit: *Quidam dixerunt, quod lumen in aëre non habet esse naturale, sicut color in pariete; sed esse intentionale, sicut similitudo coloris in aëre: sed hoc non potest esse propter duo. Primò quidem, quia lumen denominat aërem; fit enim luminosus in actu: color verò* (hoc est species coloris) *non denominat ipsum, non enim dicitur aër coloratus. Secundò, quia lumen habet effectum in natura: quia per radios Solis calefiunt corpora: intentiones autem non causant transmutationes naturales:* Et idem docet *quæst. 10 de verit. art. 8. ad 10.* § Confirmatur, quia Sol quamvis lucidissimus sit, videtur per speciem distinctam à luce: ergo lux non est qualitas intentionalis, & visibilis per se ipsam absque omni specie. Consequentia liquet: & antecedens suadetur ab experientia;

rientia: etenim Sol à tergo existens videtur in speculo è regione opposito: ergo aliquid dimanat à Sole, quod per reflexionem à speculo peruenit ad oculos: hoc autem non est lumen; siquidem ablato speculo adhuc remanet lumen Solis, & tamen non apparet Sol: ergo est species intentionalis à Sole, & eius luce distincta.

4 Dicendum est quartò, lucem esse quandam qualitatem naturalem: eamquè rectè definiuisse Arist. in præsenti *text. 69.* illis verbis: *lumen est actus diaphani, secundum quod est diaphanum*. Hæc conclusio quoad primam partem legitimè infertur ex antecedentibus, & constat, tum à sufficienti partium enumeratione, & ex refutatione aliorum modorum dicendi: tùm etiam, quia lux est per se sensibilis, & intensibilis, ac remissibilis, vt experientia liquet: hoc autem est proprium qualitatis naturalis: ergo, &c. Secunda verò assertionis pars etiam liquet: quia accidens in abstracto rectè definitur per conceptum superiorem loco generis, & per propriũ subiectum loco differentiæ, vt statuimus *in Log. disp. 5. quæst. 1.* sed huiusmodi est definitio lucis in abstracto sumptæ, quam tradit Aristot. siquidem ly *actus* designat rationem superiorem ad lucem, & alias qualitates, & ly *diaphani* importat proprium subiectum lucis: ergo prædicta definitio est legitima. ¶ Ad hæc: forma rectè definitur per suum subiectum formatum, vt supra vidimus *disp. 2. q. 1.* sed diaphanum, quatenus actu diaphanum: est subiectum formatum per lucem: *Manifestum est enim*, vt inquit D. Thom. *lect. 14. quod nec aër, neque aqua, neque aliquid huiusmodi est actu transparens, nisi fuerit illuminatum*: ergo lux rectè definita est ab Aristotele.

5 Dices: lux recipitur non solum in corporibus diaphanis; sed etiam in opacis, vt docet D. Thom. *in 2. dist. 13. quæst. 1. art. 3. ad 10.* his verbis: *Dicendum, quod sicut dicit Dionysius in 4. cap. de diuinis nominibus, lumen Solis recipitur in diuersis corporibus diuersimodè, secundum diuersam capacitatem eorum; & ideo aliqua sunt, quæ illuminantur in superficie tantum, vt corpora opaca; aliqua etiam sunt, quæ illuminantur in profundo, sicut diaphana*. Ergo proprium susceptivum lucis non est solum corpus diaphanum: & consequenter lux non est definita per proprium susceptivum.

Respondetur cum D. Thom. *in præsenti lect. 14.* rationem diaphaneitatis non consistere in indiuisibili; sed habere magnam latitudinem secundum magis, & minus: ita vt nullum sit corpus adeò opacum, quod aliquam diaphaneitatem non participet, saltem imperfectè, & secundum externam superficiem. Quamobrem meritò Aristot. definiuit lucem per diaphanum: quia nihil potest illuminari, nisi vel diaphanum simpliciter sit, vel aliquam diaphaneitatem habeat: sicut nihil potest attingi à scientia, nisi vel sit obiectum formale, vel reducatur ad ipsum.

6 Dicendum est vltimò, lucem esse qualitatem realiter, & essentialiter distinctam à vero colore. Ita Aristot. *in hoc lib. 2. text. 69.* D. Thom. *lect. 14. citata, & de sensu, & sensato lect. 6. & 1. p. q. 67. art. 3.* quos sequuntur communiter Philosophi. Probatur ratione; quia vna, & eadem qualitas secundum speciem non petit esse permanenter, & transeunter in subiecto, siue oriri, & non oriri ex intraneis illius: at sic est, quod verus color petit esse permanenter in subiecto, & oriri ex principiis intrinsecis illius, vt patet in colore auri; lux verò oritur ab extrinseco, nempè à corpore luminoso, & solùm habet esse transeunter in aliis corporibus, vt ex se liquet: ergo lux, & verus color non sunt vna, & eadem qualitas secundum speciem, sed distinguuntur realiter, & essentialiter.

Confirmatur primò: quia verus color, vt puta nigredo habet contrarium, nempè albedinem; & ideò potest fieri per verum motum alterationis, vt docet Aristot. *7. Physic. cap. 3.* & satis ex se liquet: sed lux nec habet contrarium; cum sit proprietas corporis incorruptibilis, nempè Solis, qui contrariis subiacere non potest: nec fit per motum successiuum, sed instantaneè, vt supra *num. 2.* vidimus ex D. Thom. ergo signum satis manifestum est, lucem, & verum colorem non esse vnam, & eandem qualitatem, sed distingui realiter specificè. ¶ Confirmatur secundo: nam qui videt duos parietes diuersi coloris, cognoscit conuenientiam eorum in luce, & differentiam in colore: hoc autem non posset fieri, nisi discerneret inter colorem, & lucem vniuscuiusque parietis: ergo inter prædicta discernit cognoscendo eorum distinctionem. Et cum nequeant solo numero distingui, siquidem insunt eidem subiecto; sequitur, quod distinguantur realiter specificè.

§. II.

Plures opiniones aduersæ referuntur, & refelluntur.

7 Contra assertiones proximè stabilitas plures sunt dicendi modi, quos in medium libet proferre, & eorum argumentis occurrere. In primis Empedocles, & plures Philosophi Academici docuerunt, lucem nihil aliud esse, quam corpus lucidum; quibus ex parte consentiunt alij asserentes, esse formam substantialem. Quæ positio suadetur primò auctoritate: nam Aristot. vt refert D. Thom. *1. p. q. 67. art. 3.* dixit: *lumen esse speciem ignis*. August. etiam *lib. 7. de Gen. ad lit. cap. 1.* lucem appellat *subtiliorem naturam corporis*. Quod etiam videntur tenere Theodoret. ad Hæbr. 1. super illa verba: *Qui cum sit splendor gloriæ*, & Hugo Victor. *lib. de Sacram. cap. 9.* ¶ Confirmatur: quia Patres, & alij graues Doctores frequenter docent, lucem *ferri, reflecti, & interjecari*: hæc autem sunt propria corporis: sentiunt ergo, quod lux est aliquod corpus.

Sed has auctoritates optimè exponit D. Thom. & ad legitimum sensum reducit: nam ad primam respondet loco citato ex *1. p. ad 2.* his verbis: *Dicendum, quod Aristot. lumen nominat ignem in propria materia, sicut ignis in materia aërea dicitur flamma, & in materia terrea dicitur carbo. Non tamen est multum curandum de his exemplis, quæ Aristot. inducit in libris logicalibus: quia inducit ea, vt probabilia secundum opinionem aliorum*. Ad auctoritatem August. respondet in solutione ad 1. *Dicendum, quod Augustinus accipit lucem, pro corpore lucido in actu, scilicet pro igne, quod inter quatuor elementa, nobilissimum est*. Eadem interpretatio adhibenda est aliis Patribus: frequenter enim vsurpant lucem pro corpore lucido; quamvis ipsa in se ipsa sit solùm accidens. ¶ Confirmationem diluit etiam idem S. Doct. *loc. cit. ad 3.* his verbis: *Dicendum, quod omnia illa attribuuntur lumini metaphoricè, sicut etiam possent attribui calori: quia enim motus localis est naturaliter primus motuum, vt probatur in 8. Physic. vtimur nominibus pertinentibus ad motum localem in alteratione, & in omnibus motibus: sicut etiam nomen distantiæ deriuatum est à loco ad omnia contraria, vt dicitur 10. Metaphisicæ*.

8 Secundò suadetur eadem sententia ratione: quia habere ex se figuram est proprium corporis: sed lux habet ex se figuram: ergo est corpus. Probatur minor: nam radius solaris ingrediens per foramen angulare apparet rotundus, vt experientia liquet: sed hanc figuram

ram non habet à corpore, per quod ingreditur, nec ab illo, supra quod cadit; cum contingere possit, vt nullum eorum sit ita figuratum: ergo affert, & habet ex se illam figuram. ¶ Confirmatur: quia lux cælestis causat aliquos effectus substantiales in his inferioribus: sed causa nequit esse ignobilior suo effectu: ergo lux cælestis est aliquid substantiale.

Sed hæc etiam facilè diluuntur: ad argumentum enim respondetur, lumen nullam prorsus ex se habere figuram. Quod autem radius solaris aliquando appareat rotundus, prouenit, vel ratione corporis luminosi, à quo procedit, eò quod rotundum est, vel ratione alterius causæ extrinsecæ: quam inuestigare Perspectiuorum est. ¶ Ad confirmationem dicendum, quod sicut calor potest in virtute ignis attingere instrumentaliter substantiam: ita lux cælestis queit in virtute substantiæ, cui subordinatur, substantiam producere; quamvis ipsa non sit substantia, sed qualitas.

9 Scotus *in 2. dist. 13. quæst. vnic.* Ægidius ibidem, & in præsenti *text. 76. dub. 2. & 3.* & alij docent, lucem esse qualitatem purè intentionalem. Quibus etiam fauent asserentes, quod lux simul est eminenter qualitas naturalis, & intentionalis, quæ proinde non eget alia specie, vt videatur. Quod probabile reputat Suárez *1. p. q. 67. art. 3.* Et potest hic dicendi modus fulciri primò auctoritate D. Thom *q. 8. de verit. art. 3. ad 17.* vbi hæc habet: *Dicendum, quod tripliciter aliquid videtur: vno modo per essentiam suam, sicut quando essentia visibilis coniungitur visui, sicut oculus videt lucem &c.* Et *quæst. 5.* de potentia *art. 1. ad 6* inquit, quod lumen non est in aëre per modum formæ naturalis; sed magis per *modum intentionis.* Vbi apertè significat, lucem esse qualitatem intentionalem.

Respondetur ad primam auctoritatem, quod D. Th. vtitur illo exemplo ad explicandum id, quod præcipuè intendebat. Exemplorum autem non requiritur veritas, sed satis est in eis adducendis vti sententiis probabilibus aliorum, vt supra *num. 7.* vidimus ex eodem S. Doct. Et quod ipse non sentiat, lucem esse per se ipsam visibilem, constat tum ex dictis, tùm etiam quia *1. p. q. 56. art. 3.* explicat id ipsum, quod docet *quæst. cit. de verit.* vtitur eodem exemplo, sed sub conditione dicens: *Considerandum est, quod aliquid tripliciter cognoscitur. Vno modo per præsentiam suæ essentiæ in cognoscente, sicut si lux videatur in oculo &c.* Qui loquendi modus satis indicat, S. Doctorem minimè sentire, quod lux sit visibilis per se ipsam, & absque specie. ¶ Ad secundam auctoritatem respondemus cum Ferrara *in hoc. 2. lib. q. 14.* quod D. Thom. solum docet, lucem habere esse in aëre per modum intentionis, quia habet esse transiens, vti ipse se explicat *q. 6. de potentia art. 4.* Vnde esse lucis in aëre vocatur intentionale, non quatenus esse intentionale distinguitur contra esse naturale, sed quatenus opponitur esse fixo, & permanenti. Quibus addendum est, quod licet lux sit qualitas naturalis; nihilominus est qualitas valde subtilis, & disponens ad receptionem qualitatum intentionalium, videlicet specierum, ad quarum immaterialitatem accedit; licet eam non omnino pertingat. Quod in causa est, vt possit dici lucem esse per modum intentionis.

10 Deinde probatur eadem opinio ratione: quia omnis qualitas naturalis habet contrarium, vt calidum frigidum, & dulce amarum, & album nigrum: sed lux non habet contrarium, siquidem tenebra, quæ sola opponitur luci, non est aliquid positiuum, sed mera priuatio lucis: hæc igitur non est qualitas naturalis. ¶ Confirmatur primo: quia qualitas naturalis posita supra sensum non sentitur, sed impedit sensationem, vt supra ostendimus *disp. 8. q. 2.* atqui lux posita supra visum non impedit visionem, sed magis iuuat, vt alia videantur: ergo &c. ¶ Confirmatur secundò: nam ideo aliæ qualitates positæ supra sensum impediunt perceptionem sui, & aliorum, quia habent esse materiale, & improportionatum subtilitati potentiæ sensitiuæ: sed lux est qualitas valde immaterialis, & subtilis: ergo etsi ponatur supra sensum, minimè impediet sensationem; sed potiùs per se ipsam sentietur: quod est proprium qualitatis intentionalis, vt de se liquet.

Respondetur argumento negando majorem vniuersaliter intellectam: quia lux est qualitas propria corporis incorruptibilis, & non habentis contrarium; vnde oportet, quod & ipsa contrario careat. ¶ Ad primam confirmationem dicendum, quod licet lumen immediatè positum supra pupillam non videatur; tamen ob suam subtilitatem, & immaterialitatem disponit organum pro visione aliorum obiectorum: quod aliis qualitatibus naturalibus magis materialibus repugnat. ¶ Per quod patet ad secundam: nam licet lux ob suam subtilitatem disponat ad visionem; nihilominus non est ita subtilis, vt pertingat ad immaterialitatem potentiæ sensitiuæ: quamobrem indiget specie intentionali, per quam amplius immaterializetur, & fiat sensui omnino proportionata.

11 Plato, Alpharabius, Auempace apud Auerroëm *comm. 65.* & Auicenna *lib. 5. cap. 1.* sentiunt, lucem non distingui essentialiter à colore; sed hunc nihil aliud esse, quam lumen receptum in corpore opaco, & in eo refractum, ita vt pro diuerso modo, quo recipitur, ac refringitur, appareant diuersi colores. Cui dicendi modo suffragari videtur Aristot. *in hoc lib. cap. 7 text. 68.* vbi docet, diaphanum esse visibile non propter se, *sed propter extraneum colorem:* fit autem visibile per lumen: ergo sentit lumen esse colorem. Quod magis expressit *text. 69.* vbi inquit: *Atque lumen, quasi perspicui color est:* & de sensu, & sensato *cap. 1.* vbi asserit, omnia corpora esse colore prædita; quod esset falsum si ipsa lux non haberet rationem coloris. Idque apertè docet D. Thom. *lect. 14.* sæpè cit. his verbis: *Color nihil aliud est, quam lux quodammodo obscurata ex admixtione corporis opaci.* Et eadem ferè habet *lib.* de sensu, & sensato *lect. 7.*

Ad auctoritates Philosophi respondetur, legitimum earum sensum esse, quem tradit D. Thom. de sensu, & sensato *lect. 6.* his verbis: *Dicit ergo primò, quod sicut dictum est in lib. de Anima lumen est color perspicui. Quod quidem dicitur secundum quandam proportionem ex eo, quod sicut color est forma, & actus corporis colorati: ita lumen est actus perspicui. Differt autem quantum ad hoc, quod corpus coloratum in se ipso habet causam sui coloris: sed corpus perspicuum habet lumen ab alio: & ideo dicit, quod lumen est color perspicui secundum accidens.*

Ad testimonia D. Thom. dicendum est, locutionem illam S. Doct. intelligendam esse in sensu causali: quia videlicet ex luce, & opacitate terrea inter se mixtis resultat color. Vnde color est lux participatiuè, non participatione formali vniuoca, & pertingente ad habendum esse specificum lucis; sed participatione virtuali, ac deficienti; ratione cuius color dicitur lux quodammodo obscurata, hoc est deficienter, & æquiuocè participata. Et desumitur hæc expositio ex ipso S. Doct. de sensu, & sensato, *lect. 6.* vbi Aristotelem interpretatur his verbis: *Primò proponit principia coloris: secundò inuestigat coloris definitionem ex huiusmodi principiis. Est duplex coloris principium: vnum formale, scilicet lumen; aliud materiale, scilicet perspicuum, & lect. 8.* inquit: *Post commixtionem corporum tangit commixtionem colorum, & dicit, manifestum esse secundum prædetermi-*

terminata, quod commixtis corporibus colores misceantur. Dictum est enim supra, quod perspicuum, secundum quod existit in corporibus, facit colores participari. Perspicuum autem diuersimodè inuenitur in corporibus, secundum magis, & minus, & similiter lucidum. Et ideo permixtis corporibus, in quibus est lucidum, & diaphanum, necesse est, quod fiat permixtio colorum. Et ista est principalis causa, quod sunt multi colores præter album, & nigrum. Quibus verbis, non solum detegit radicem colorum, & diuersitates eorum; sed etiam manifestat, quo sensu dixerit, colorem nihil aliud esse, quam lucem obscuratam ex admixtione corporis opaci, nempè in sensu causali, & denotante principia propria coloris. Quo pacto ipse S. Doct. exposuit vltimam auctoritatem Aristot. *loc. cit. lect. 2.* dicens: *Ideo dicit, quod colorem omnia corpora participant, tam superiora, quam inferiora: quia in omnibus corporibus, vel inuenitur ipse color secundum propriam rationem, sicut in corporibus, in quibus est diaphanum terminatum; vel saltem in eis inueniuntur principia coloris, quæ sunt diaphanum, & lux.*

12 Secundò potest hic dicendi modus suaderi ab iis, quæ experimur: videmus enim pauonum caudas, & columbarum ceruices ex diuerso lucis aspectu diuersos induere colores; videmus etiam nubes ex varia lucis irradiatione modo albo, modo rubeo, aut nigricanti colore perfundi; videmus denique ob eandem causam mare ex diuerso situ conspectum, apparere nunc album, nunc purpureum. Hæc autem satis persuadent, colorem nihil aliud esse, quam lumen receptum in corporibus, ac diuersimodè refractum. Quo alludere videtur Ecclesia in quodam hymno, vbi ortum lucis significat illis verbis. *Rebus iam color reddit vultu nitentis syderis.*

Respondemus, hac obiectione vnum conuinci, quod non negamus, nempè esse duo genera coloris: alius est enim color, qui appellatur verus, eò quod à principiis intrinsecis mixti procedit, & quem hactenus affirmamus à luce distingui. Alius autem est color, qui dicitur apparens, & consistit in lumine de foris aduenien-te, qua de causa apparens vocatur, quia videlicet, licet vera qualitas sit, nihilominus solum apparenter habet speciem coloris. Quam diuisionem coloris docuit Aristot. *lib. de coloribus Meteor. cap. 4.* cuius mentem illustrat D. Thom. *lect. 14.* sæpè cit. his verbis: *Dicit, quod oportet existimare eandem naturam esse, quæ est susceptiua coloris in corporibus, quæ colorantur exteriùs; id est non per proprium, sed ex aliquo exteriori; & in his, quæ colorantur interiùs per proprium colorem. Illa autem, quæ colorantur ab exteriori sunt perspicua, sicut aër, & aqua: & hoc manifestat per colorem, qui apparet in aurora ex resplendentia radiorum solis ad aliqua corpora.* Ex quibus liquet ad omnia illa exempla, quæ in contrarium adducuntur: nam omnes illi colores sunt tantum apparentes, & à vera luce indistincti; minimè verò pertinguntad rationem veri coloris, qui ex principiis intraneis permanenter oritur, & à luce externa secernitur, vt constat ex dictis. Quia tamen absente luce, nequit verus color nobis apparere; propterea in ordine ad visum perinde se habet, ac si non esset in rebus; licet eis reuera insit; vnde meritò dicitur, quod ad præsentiam Solis redeunt colores, quia videlicet tunc apparere nobis incipiunt.

QVÆSTIO II.

An Aristoteles rectè definierit colorem?

PRo resolutione quæstionis obserua, colorem bifariam accipi: primò secundum suam entitatem, & quatenus præscindit ab ordine ad visum: secundò quatenus dicit quandam proprietatem, videlicet esse visibilem: vel aliis terminis, potest sumi, tum in esse rei, cum in esse obiecti. Aristot. ergo, vt ipsum vndequaque explicaret, duas proposuit definitiones, quarum vna conuenit colori secundum entitatem sumpto; altera verò competit illi secundum visibilitatem accepto. Prima ita se habet. *Color est extremitas perspicui in corpore terminato.* Secunda verò sic: *Color est motiuus diaphani secundum actum.* De quibus inquirimus, an sint legitimæ.

§. I.

Explicatur prima definitio, & ab impugnationibus vindicatur.

13 DIcendum est primò, Aristotelem rectè explicuisse entitatem, seu naturam coloris per illam definitionem: *Color est extremitas perspicui in corpore terminato.* Hanc conclusionem defendunt communiter Philosophi, quos proinde non oportet in particulari referre. Probatur ratione: quia accidens in abstracto rectè definitur per rationem superiorem loco generis, & proprium subiectum loco differentiæ, vt constat ex dictis *in Logica disp. 5. quæst. 1.* sed hæc obseruantur in definitione, qua Aristot. coloris in abstracto accepti naturam explicuit: ergo prædicta definitio est legitima. Maior, & consequentia patet. Minor autem suadetur explicando definitionem: etenim ly *extremitas* significat rationem superiorem ad omnes extremitates qualitatiuas, siue illæ sint colores, siue qualitates aliæ, vt mollitudo, & durities.

Pro quo obserua, quod sicut in genere substantiæ illud, quod supponit formam, & illam in prædicto genere complet, appellatur extremitas, seu terminus substantiæ, vti se habet subsistentia: & quemadmodum in genere quantitatis id, quod supponit corpus, & illud in linea quantitatiua complet, dicitur terminus, siue extremitas quantitatis, quo pacto se habent superficies, & punctum: ita in genere qualitatis, id quod supponit alias qualitates, illasque complet in genere qualitatiuo, meritò vocatur *extremitas*. Vnde quia color resultat ex aliis qualitatibus, ipsasque complet, ac perficit modo statim declarando: propterea extremitas appellatur, conuenitque in ratione extremitatis cum nonnullis aliis qualitatibus, tanquam in ratione sibi, & illis essentialiter superiori. Quæ doctrina est D. Thom. de sensu, & sensato *lect. 6.* vbi duo loca Philosophi, quæ videntur inter se contraria optimè componit his verbis: *Quod autem dicit, colorem esse extremitatem perspicui, non repugnat ei, quod dixerat supra, colorem non esse extremitatem: illud enim dixit de extremitate corporis; hoc autem de extremitate perspicui, quod nominat corporis qualitatem, sicut calidum, & album. Et ideo color non est in genere quantitatis, sicut superficies, quæ est extremum corporis, sed est in genere qualitatis, sicut & perspicuitas: quia extremum, & id cuius est extremum, vnius generis sunt.*

14 Dein-

14 Deinde proprium susceptiuum coloris designatur per subsequentes particulas, *perspicui in corpore terminato*. Quas, vt probè calleas, animaduerte primò, colorem esse qualitatem secundam causatam ex permixtione primarum, vt cum Aristot. docet D. Thom. *in 2. d. 28. quæst. 2. art. 3. ad 2.* Et ratio est: quia nec corpora cœlestia, nec elementa in sua puritate permanentia vllum colorem habent, vt experientia liquet: ergo signum manifestum est, colorem petere mixtionem primarum qualitatum, & ex illa resultare, quæ quia non inuenitur, nec in cœlis, nec in puris elementis; propterea sunt expertia lucis.

Secundò nota, susceptiuum coloris debere esse perspicuum, diaphanum, vt docent Arist. *lib. de sensu, & sens.* & D. Thom. *ibidem. lect. 6.* Nam omnis color, vt supra *n. 11.* vidimus postulat ad sui constitutionem aliquod principium lucis: hæc autem respicit, vt proprium susceptiuum perspicuum, siue diaphanum, vt constat ex illius definitione, quam supra explicuimus: vnde necessum est, quod subiectum coloris sit etiam perspicuum. Quod expressit Philosophus loco nuper citato illis verbis: *Eandem naturam oportet existimare, & eam, quæ exteriùs coloratur*, nempè à luce, *& hanc, quæ interiùs*, videlicet à colore. Porrò inter perspicua maxima est latitudo: alia enim habent lucem in sua plenitudine, vt Sol: alia illam participant cum excellentia, vt ignis: alia deficienter, quæ solum lucent in nocte, vt oculi aliquorum animalium, & putredines quercuum: alia quæ non habent lumen in actu, sed tamen sunt secundum se tota susceptiua illius, vt corpora cœlestia, aër, aqua, chrystallus, & alia huiusmodi: alia denique, quę propter grossitiem terream nequeunt secundum se tota illuminari, sed solum secundum superficiem externam lumine perfunduntur, cuiusmodi sunt ligna, &c.

Tertiò obserua, quod duplex est perspicuum, terminatum scilicet, & interminatum: non quia sit aliquod perspicuum carens terminis quantitatiuis, & actu infinitum: hoc enim est impossibile, vt ostendimus *in libr. Physicorum*, sed quia aliqua perspicua terminantur, idest, figurantur secundum modum, ac dispositionem corporis, in quo recipiuntur, vti se habent aqua, & aër. Alia verò sunt, quæ non suscipiunt prædictam terminationem ab extrinseco, sed illam habent ex se: quo pacto se habent corpora magis solida, vt ligna, & lapides. Corpora autem susceptiua coloris non debent esse perspicua vtcumque; sed perspicua terminata modo explicato: quia, vt experientia liquet, ea, quæ interminata sunt omni colore carent. Imò verò, vt communiter docent Philosophi, debet prædicta terminatio oriri ex admixtione opaci terrei: quia cùm color, & perspicuitas propria illius debeat causari ex mixtione elementorum, & alia elementa præter terram, interminata sint; necessum est, terminationem perspicui ad colorem desideratam ortum præcipuè ducere ab opaco terreo.

15 Ex quibus liquidò constat qualiter illa verba *perspicui in corpore terminato*, significent proprium, ac peculiare subiectum coloris, vt color est: nam ly *perspicui* determinat; quod debet habere aliquam diaphaneitatem: & in hoc conuenit subjectum coloris cum subiecto lucis. At *per ly in corpore terminato* designatur dispositio subiecti peculiariter requisita ad colorem: & ideò per eam vnicè determinatur, vt sit subiectum coloris, & differt à subiecto proprio lucis, & aliarum qualitatum. Cumque aliàs illa particula *extremitas* significet rationem colori, & alijs qualitatibus superiorem; sequitur, traditam definitionem coloris dari per conceptum sibi communem loco generis, & per subiectum sibi proprium loco differentiæ, & consequenter esse legitimam. ¶ Liquet etiam, prędictam definitionem cōuenire colori secundum suam essentiam, siue entitatem accepto. Quod licet negent aliqui recentiores, tradunt tamen nobiliores Philosophi. Cajetanus *lib. 2. cap. 6. text. 69.* Aquarius in scholijs ad Ferrariensem *quæst. 11.* & alijs. Et fundamentum est satis perspicuum: nam color secundum suam essentiam, & entitatem consideratus habet esse qualitatem ortam ex permixtione primarum, & respicientem, tanquam proprium susceptiuum perspicuum terminatum, vt constat ex dictis: sed totum hoc explicatur per prędictam definitionem: ergo hæc conuenit colori sumpto secundum essentiam, & entitatem.

16 Sed aduersus definitionem coloris hactenus explicatam, & ea, quę pro illius illustratione diximus, obijcies primò: nam ignis habet colorem flauum, & tamen non est perspicuum terminatum, nec mixtum; cùm sit verum elementum: ergo non requiritur, quod mixtum, seu perspicuum terminatum sit proprium susceptiuum coloris. ¶ Respondetur, negando maiorem intellectam de igne pure elementari, seu nullam habente mixtionem cum opaco terreo: hic quippè omni prorsus caret colore. Ille autem, qui flauus apparet, commixtus est opaco terreo, ratione cuius habet rationem corporis terminati, & inducit aliquem colorem.

17 Secundò obijcies: nam pupilla oculi est quoddam mixtum, ac proinde perspicuum terminatum: & tamen nullum habet colorem: ergo perspicuum terminatum non est proprium coloris susceptiuum. Patet consequentia: quia sicut forma non inuenitur absque proprio susceptiuo: ita hoc nequit sine illa inueniri. ¶ Respondetur non quamcumque mixtionem sufficere ad resultantiam coloris; sed aliquam, vel aliquas certas quarum quia nullam habet pupilla, propterea caret omni colore. Nec hinc fit, prædictam definitionem esse obscuram, ac proinde vitiosam; siquidem non exponit, quam mixtionem debeat habere perspicuum, quod est proprium coloris susceptiuum. Non inquam hoc sequitur: quoniam ad euitandum prædictum vitium, sufficit, quod iuxta communem acceptionem Philosophorum nomine perspicui terminati positi in definitione coloris, intelligatur perspicuum habens mixtionem primarum qualitatum, quæ pro colore desideratur: licet aliàs perspicuum terminatum latiùs patet. Quod non semel contingit in alijs definitionibus, vt videre est in definitione hominis, nempè *animal rationale*: nam licet *rationale* sit de se indifferens ad significādum principium, vel proximum, vel radicale ratiocinandi; nihilominus secundum communem sapientum acceptionem pro radicali vsurpatur: vnde saluatur, illam hominis definitionem esse essentialem.

18 Tertiò obijcies: quia si color esset qualitas resultans ex temperamento primarum qualitatum; color, qui est certa, & determinata qualitas, peteret peculiare temperamentum, ex quo solo resultaret: sed hoc est apertè falsum; siquidem eadem secundum speciem albedo resultat, modo ex prædominio frigoris vt in niue; & modo ex prædominio caloris, vt in calce: ergo color non resultat ex permixtione primarum qualitatum. ¶ Respondetur concedendo sequelam intellectam de temperamento certo, & determinato formaliter, non verò materialiter. Nec oppositum suadent exempla adducta: quia in permixtione, vt ordinata ad colores lux se habet de formali: & aliæ qualitates de materiali: formalizantur enim per lucem. Vnde licet frigus, & calor sint qualitates alias satis differentes; tamen vt formalizantur per talem, ac tantam lucem, possunt disponere

nere

nere ad eandem albedinem: quod in causa est, vt nix, & calx conueniant in albedine, nempè quia conueniunt in luce; licet in alijs qualitatibus differant.

19 Quartò obijcies: quia si color esset extremitas perspicui, non inueniretur in partibus intimis, & centralibus: sed hoc est apertè falsum; siquidem videmus, corpuscula colorata existentia intra vitrum, & partes interioris istius: ergo color non rectè definitur. § Respondetur negando sequelam, quæ procedit ex defectu intelligentiæ: non enim color dicitur extremitas, quia sit vltima pars corporis; sed quia est actualitas, & complementum qualitatiuum perspicui. Hoc autem conuenit colori vbicumque sit, siue in partibus extremis, siue intimis: vtrobique enim est extremitas perspicui in genere qualitatis.

Dices huius solutionis doctrinam esse manifestè contrariam D. Thom. *de sensu, & sensato lection. 6.* in fine, vbi inquit: ***Sicut autem corpora intrinsecus quidem habent superficiem in potentia, non autem in actu: ita etiam intrinsecus non colorantur in actu, sed in potentia, quæ reducitur ad actum facta corporis diuisione.*** Quibus apertè significat colorem solùm in extrema, & extrinseca corporum superficie inueniri in actu. § Respondetur negando antecedens: quia S. Doct. non negat, quod color entitatiuè sumptus inueniatur in partibus intrinsecis corporum; sed solùm intendit docere, non semper inueniri ibidem, quantum ad munus expeditum immutandi in actu secundo visum, quamvis ibidem virtutem immutatiuam, seu visibilem conseruet. Quod satis euincitur ex textu: nam post verba superius relata immediatè addit: ***Illud autem intrinsecum non habet virtutem***, vtique expeditam, ***mouendi visum, quod per se colori conuenit.*** Vbi satis exprimit se loqui de colore accepto non in esse rei, sed in ratione visibilis proximè, & expeditè.

§. II.

Illustratur, & defenditur secunda definitio coloris.

20 Dicendum est secundò, Aristot. rectè explicuisse colorem in ratione obiecti visibilis per illam definitionem: ***Color est motiuum diaphani secundum actum.*** Ita D. Thom. *in hoc libr. lection. 15.* Caietanus *in præsenti cap. 6.* Toletus *quæst. 17.* Iandun. *quæst. 19.* Bañez *1. p. q. 78. tract. de visu dub. 1.* & communiter Philosophi. Fundamentum est: quia prędicta definitio affert id, in quo color conuenit cum alijs accidentibus sensibilibus, & id in quo distinguitur ab eis: ergo constat genere, & differentia; & consequenter erit legitima. Probatur antecedens quoad primam partem: quia tàm colori, quàm alijs sensibilibus proprijs conuenit immutare medium per impressionem specierum intentionalium: sed hoc significatur per ly ***motiuum*** positum in definitione coloris, vt constat ex communi Philosophorum vsu, & interpretatione: ergo hæc definitio importat, & affert id, in quo color conuenit cum alijs qualitatibus sensibilibus. Secunda etiam antecedentis pars ostenditur, discurrendo per alia sensibilia: nam licet lux sit immutatiua diaphani, tamen non petit, quod medium sit diaphanum in actu; hoc est, illuminatum: color autem petit, quod medium, quod immutat præsupponatur habere lucem. Sonus etiam non petit, quod medium habeat lucem; siquidem etiam auditur in tenebris. Idem à fortiori constat de sapore, & qualitatibus tangibilibus, vt ex se liquet. Denique licèt odor queat immutare aquam, & aërem, quæ solent esse diaphana in actu; tamen non respicit per se illa, quatenus sunt diaphana in actu; siquidem etiam percipitur in tenebris. Color verò per se immutat medium, vt actu illuminatum. Vnde inquit D. Thom. *lect. 15.* in fine: ***Medium autem, quod mouetur ab odore, est aliquid commune aëri, & aquæ, sicut & vtrumque eorum est medium, quod mouetur à colore: sed à colore mouetur vtrumque eorum, secundum quod diaphanum; passio autem communis aëris, & aquæ, secundum quam mouentur ab odore est innominata: non enim mouentur ab odore, secundum quod sunt diaphana.*** Ergo in prædicta definitione explicatur id, quod est proprium coloris in ratione sensibilis, & per quod differt ab alijs sensibilibus, nempè esse ***motiuum medij***, secundum quod est ***diaphanum in actu.***

Confirmatur: quoniam sicut color sumptus in esse entis dicit essentialem habitudinem ad subiectum, cui inhæret: ita consideratus in ratione causæ motiuę importat respectum ad passum, circa quod agit: sed sumptus in esse rei rectè definitur per conceptum superiorem loco generis, & per subiectum proprium loco differentię, vt constat ex dictis §. *praced.* ergo consideratus in ratione causæ motiuæ, optimè definitur per rationem sibi, & alijs causis superiorem, & per proprium passum loco differentiæ. Totum autem hoc seruatur in præsenti definitione: nam ly ***motiuum*** significat conceptum communem colori, & alijs accidentibus per se sensibilibus; omnia quippè sunt motiua: deinde per ly ***diaphani secundum actum***, significatur passum proprium, circa quod agit color: ergo prædicta coloris definitio est legitima.

21 Sed obijcies primò: omnia obiecta inadæquata alicuius potentiæ debent habere eundem modum immutandi, tàm medium, quàm potentiam: sed color, & lux sunt obiecta inadæquata potentiæ visiuæ; & lux non est motiua diaphani secundum actum: ergo, nec color. § Confirmatur: quia præcipuum passum, circa quod agit obiectum sensibile, non est medium; sed potentia sensitiua: ergo color non debuit definiri per esse immutatiuum diaphani, seu medij; sed per esse immutatiuum visus.

Respondetur, maiorem obiectionis solùm verificari de modo immutandi formali, & communi obiectis inadæquatis, in quo omnia conueniunt: cum quo tamen rectè stat, vt habeant modos immutandi peculiares, diuersos, ac sibi proprios: diuerso enim modo, saltem materiali, immutant gustum dulce, & amarum; licèt sint obiecta inadæquata eiusdem gustus, & conueniant in vna ratione formali, & communi. Quapropter etsi lux, & color habeant eundem modum formalem, & communem immutandi visum, nempè purè intentionaliter, & absque vlla immutatione naturali per se requisita, vel ex parte obiecti, vel ex parte medij, vt in alijs sensibilibus contingit; nihilominus queunt habere, & habent modos sibi particulares, quibus intra illam rationem communem immutent diuersimodè visum: nam lux non petit, quod diaphanum supponatur illuminatum in actu, quod tamen petitur per se à colore. § Ad confirmationem respondemus, colorem hic definiri per id, quod est sibi proprium, quatenus à luce distinguitur: hoc autem non ita congruenter exponitur per habitudinem ad visum, qui etiam à luce immutatur; quam per respectum ad diaphanum secundum actum, quod est proprium, ac peculiare passum coloris, vt talis. Eò præsertim, quod hoc ipso, quod color definiatur per habitudinem ad medium, quatenus defert species ad visum, satis etiam exprimitur ordo ad potentiam visiuam.

22 Obiicies secundò: nam etiam lux est motiua diaphani secundum actum; aliàs non posset lux procul existens

stens videri per medium illuminatum, quod falsum est, atque experientiæ aduersum: ergò definitio coloris, vtpotè conueniens aliis à definito, est vitiosa. ¶ Respondetur negando consequentiam, & suppositum consequentis: nam licèt lux possit immutare medium illuminatum; nihilominus id non petit per se: eò quod medium non immutatur à luce, quia illuminatum, vel quia tenebrosum; sed quia præcisè diaphanum; lux enim apparet per medium diaphanum, siue illuminatum sit, siue tenebrosum. Sensus autem definitionis coloris est, quod color est motiuus diaphani secundum actum, hoc est, quod respicit per se non qualecumque diaphanum; sed illud solum, quod actu est perfusum luce. Et hoc pacto prędicta definitio nullo modo valet aptari luci; quippè quę non respicit per se diaphanum secundum actum, sed diaphanum absolutè. Decet autem definitionum sensum esse formalem.

23 Obiicies tertiò: quia motiuum debet esse nobilius passo: sed color non est nobilior diaphano, vt illuminato; siquidem diaphanum in esse illuminati constituitur per lucem, quæ nobilior est colore: ergo color non est motiuus diaphani secundum actum, hoc est illuminati. ¶ Respondemus, quod licèt ratio per se agendi debeat esse nobilior ratione per se patiendi; nihilominus non oportet, quod ratio per se agendi sit nobilior omni ratione, quæ non est instituta per se primò ad patiendum, seu disponendum mobile, vt patiatur, quamvis aliàs hæc posterior ratio desideretur, & conducat, vt mobile subsit actioni rationis agentis. Et hoc modo comparantur color obiecti, & lux medii: nam lux non deseruit per se primò ad hoc, vt medium disponatur per ipsam ad patiendum à colore: sed instituta est à natura propter alios fines. Conducit tamen, vt colores diffundant suas species per medium, & videantur: quamobrem meritò dicitur, colorem esse motiuum diaphani secundum actum, seu medii actu illuminati.

24 Obiicies quartò: nam cœlum est aliquando diaphanum secundum actum, & tamen nequit habere rationem passi respectu coloris: hic ergo non est motiuus omnis diaphani secundum actum, & consequenter prędicta definitio est vitiosa. Suadetur minor: quia corpus incorruptibile, quale est cœlum, nequit pati à corpore corruptibili, quale est omne coloratum. ¶ Respondetur negando minorem, cuius probatio non vrget: quoniam licèt incorruptibile nequeat à corruptibili pati passione physica, & corruptiua, seu quæ fit cum expulsione alicuius contrarii; benè tamen passione perfectiua, & purè intentionali. Vnde quia diffusio specierum coloris nullam petit alterationem physicam ex parte medii: minimè repugnat, quod color, si approximetur cœlo, diffundat propriam speciem per ipsum. Maximè cum diffusio specierum intentionalium conueniat rebus corruptibilibus, non quatenùs corruptibiles sunt; sed quatenus habent aliquod participium substantiarum separatarum: in qua ratione supereminent cœlo secundum se sumpto, vt ex se liquet.

25 Obiicies quintò: nam oculus existens in tenebris potest per medium tenebrosum videre colorem procul existentem, vt experientia suaderi potest: ergo color non mouet præcisè diaphanum illuminatum, sed omne diaphanum: ergo non rectè definitur per esse motiuum diaphani secundum actum. ¶ Respondetur, quod si semel color videtur, nequit non medium esse actu illuminatum, saltem imperfectè: vnde semper verificatur colorem esse motiuum diaphani secundum actum. Sed perfecta huius solutionis intelligentia petit discussionem sequentis difficultatis.

QVÆSTIO III.

An, vt color videatur sit necessaria lux ex parte ipsius, vel solùm ex parte medij.

Sensus quæstionis est, an lumen, quod ad videndum colorem requiritur, vt experientia probat, se teneat præcisè ex parte medii, per quod species coloris diffunduntur: an verò se tenere debeat ex parte coloris visi, ita quod virtutem colori præstet, ipsumquè compleat ad hoc, vt possit, tàm medium, quàm visum intentionaliter immutare.

§. I.

Statuitur vera, & communior sententia.

26 Dicendum est, lumen non requiri ex parte obiecti, seu coloris, sed tantum ex parte medii. Hanc docent Aristotel. *in præsenti textu 67.* & D. Thom. ibidem, *lection.* 14. ibi illustrans Philosophi mentem inquit: *Quidam dixerunt, quod lumen necessarium est ad videndum ex parte ipsius coloris: dicunt enim, quod color non habet virtutem, vt moueat diaphanum per lumen. Sed hoc manifestè est contra id, quod Arist. hic dicit (& quod habet in se causam essendi visibile) Vnde secundum sententiam Aristot. dicendum est, quod lumen est necessarium ad videndum non ex parte coloris, eò quod faciat colores eße in actu, quos quidam tantum dicunt esse in potentia, cùm sunt in tenebris; sed ex parte diaphani, in quantum facit ipsum esse in actu, vt in litera dicitur.* Idem etiam docent *libr. 3. text. 18. lection.* 10. Vnde ipse Angelic. Doct. *quæst. vnic. de Anima, art. 4. ad 4.* relaxata opinione Aduersariorum concludit: *Sed hoc videtur Aristot. remouere, cùm dicit in 2. de Anima, quod color est per se visibilis, quod non haberet, si solum ex lumine haberent visibilitatem. Et ideo alij aliter dicunt, & melius, quod lumen necessarium est ad videndum, in quantum perficit diaphanum faciens illud esse lucidum in actu.* Vnde hanc sententiam defendunt communiter Thomistæ, vt testatur Bannez 1. *p. q. 79. art. 3. dub. vlt* Quibus etiàm consentiunt Auerroës *comm.* 67. Ægidius *ad textu 66. dub.* 1. Tolet. *quæst.* 17. Iandun. *quæst.* 17. Rub. de sensu visus *quæstion. 6.* & alii plures.

Probatur vnico, & satis efficaci fundamento, quod ex Arist. desumitur, & potest ad hanc formam reduci: quoniam id, quod per se, & ab intrinseco est tale, non fit tale per formam extrinsecam: sed color per se, & ab intrinseco est visibilis: ergo non fit visibilis per lucem extrinsecam: ergo hæc non se tenet ex parte coloris reddens illum visibilem, sed solùm ex parte medii disponens ipsum, vt recipiat species. Maior, & vtraque consequentia constant. Minor, autem est certa: quia sensibile proprium alicuius sensus est sensibile per se, & ab intrinseco respectu talis sensus: at color est sensibile proprium visus: ergo per se, & ab intrinseco est visibilis.

27 Respondebis primò, colorem esse quidem per se visibilem, visibilitate solùm inchoata, & incompleta: & ideo indigere luce, per quam in sua visibilitate compleatur. ¶ Sed contra: nam in hoc distinguitur sensibile proprium à sensibili communi, quod illud est sensibile per se primò, & ratione sui; istud verò solùm sentitur

titur per se secundò, seu ratione alterius, per quod completur in ratione visibilis: ergo non cohærent hæc duo, videlicet colorem esse sensibile proprium visus; & tamen compleri per aliquid aliud, vt à visu percipiatur: ergo cum primum illud sit certum apud Philosophos; sequitur hoc posterius esse falsum. Quò respexit ille videtur D. Thom. *lect. cit.* cum loquens de formis, quæ sunt sensibilia propria inquit: *Omnis forma, in quantum huiusmodi, est principium agendi sibi simile. Vnde cum color sit quadam forma; ex se habet, quod habeat sui similitudinem in medio.*

28 Respondebis secundò, ex hac ratione solum concludi, quod lux non se teneat ex parte coloris, vt dans ei visibilitatem, seu virtutem ad agendum intentionaliter; secùs verò, quod non sit conditio per se petita ex parte coloris, vt in actu secundo immutet medium, & visum. ¶ Sed contra: nam hoc ipso, quod virtus actiua sit de se completa in actu primò; non indiget ad agendum alia conditione, nisi applicatione, seu approximatione ad passum: virtus enim in actu primò completa, & aliàs sufficienter passo applicata agit in actu secundò; nec aliam conditionem expectat, vt ex se liquet: sed lux non desideratur ad hoc, vt color approximetur visui; siquidem absente luce queit color intra actiuitatem sphæræ visus constitui: ergo lux nequit adhuc per modum conditionis desiderari, vt quid se tenens ex parte coloris; sed solùm est dispositio se tenens ex parte diaphani, seu medij, illudque disponens, vt possit coloris species recipere.

29 Respondebis tertiò, concludi quidem ex dictis, quod color habeat absque luce quidquid requiritur ad concursum obiectiuum; minimè autem, quod lux non requiratur saltem per modum causæ effectiuæ, & adiuuantis influxum obiectiuum coloris: eo planè modo, quo intellectus agens concurrit cum phantasmatibus ad productionem speciei intelligibilis: non enim influit, vt obiectum, sed vt efficiens, & adiuuans effectiuè concursum obiectiuum phantasmatis. Et ratio in nostro casu designari potest: nam cum lux sit primum, ac perfectissimum in genere visibilium, debet præstare concursum omnibus alijs visibilibus ad hoc, vt ipsa videantur. Et ideo quando producitur species coloris, principium eius adæquatum importabit duplicem influxum partialem: alium scilicet obiectiuum, qui tribuatur colori; & alium effectiuum, qui tribuatur luci.

Cæterum neque hæc responsio satisfacit, sed pluribus impugnationibus obnoxia est. Primò: quia obiectum ex se fœcundum, & completum in linea obiecti non indiget concursu alterius causæ effectiuæ, vt suam speciem producat: sed hoc ipso, quod color sit sensibile proprium respectu potentiæ visiuæ, debet esse ex se obiectum fœcundum, & completum in linea obiecti; siquidem in tali linea non est tale per aliud, sed per se ipsum: ergo color non indiget concursu effectiuo lucis, vt suam speciem producat. Maior constat, tum inductione facta in omnibus sensibilibus proprijs aliorum sensuum, quæ ideo ad productionem specierum non indigent concursu effectiuo alterius causæ adiuuantis, quia ex se habent virtutem fœcundam, & completam in linea obiecti. Tum ratione: quia species est naturalis imago obiecti in esse obiecti, sicut filius in esse physico est naturalis imago patris: ergo sicut filius non requirit aliquam aliam causam particularem effectiuam ad sui productionem, nisi patrem: ita species non petit aliam causam effectiuam specialem, nisi obiectum completum, & fœcundum in esse obiecti.

Secundò: nam si ideo est necessaria lux ex parte coloris, vt hic videatur, quia lux est primum, ac præcipuum in genere visibilium; sequitur concursum lucis esse non solùm effectiuum, sed etiam obiectiuum; quandoquidem visibile, in quantum tale, pertinet per se ad lineam obiecti visus. Ergo cum non sit necessarius influxus obiectiuus lucis ad visionem coloris, vt hęc responsio admittit; sequitur quod ratio in illa assignata non conuincat esse necessarium concursum lucis effectiuum. ¶ Ad hæc; lux, & color non habent connexionem, vel dependentiam in esse rei; sed ad summum in esse obiecti: ergo si color in productione speciei non dependet à luce in genere obiecti, seu tanquam à concurrente obiectiuè: multò minus dependebit ab ea in esse rei, seu tanquam ab influente effectiuè. Exemplum autem intellectus agentis nihil conuincit: nam phantasmata; siue obiecta sensibilia sunt ob suam materialitatem improportionata intellectui: & ideo requiritur intellectus agens, qui illorum obiectorum species à materialitate denudet. Color autem est obiectum proportionatum visui: vnde non indiget adiuuari per lucem.

§. II.

Respondetur argumentis contrariæ opinionis.

30 OPpositam sententiam asserentem lumen requiri ex parte coloris, vt actu videatur, defendunt Auempace, & Auicenna, vt refert Ferrar *in præf. quæst.* 15. Palacios, Petrus Martinez, Sebastianus Perez, & Conimbr. *in hoc lib. cap.* 7. & alij. Probatur primò ex D. Thom. *in 2. dist. 13. quæst. 3. art. 3. in corpore,* vbi inquit, *Per lucem videtur color: quia facit, colorem esse visibilem in actu.* Et eandem sententiam habet 1. *p. q. 63. art. 3. ad 3.* ¶ Confirmatur ex eodem S. Doctor. *quæst. 13. de verit. art. 7.* vbi ait: *In obiecto visus color est quasi materiale; lux verò quasi formale: quia per eam efficitur color visibilis in actu.* Quod etiam repetit *in 1. dist. 45. q. 1. art. 2. ad 1. & 1. 2. q. 1. art. 3. & 1. contra gentes cap. 6.* & alibi sæpè.

Ad has auctoritates non aptiori via possumus occurrere, quam verbis S. Doct. 3. *de Anima text.* 18 *lect.* 10. vbi hæc habet: *Dicit,* nempè Aristot. *quod est habitus, vt lumen, quod quodammodo facit colores existentes in potentia esse actu colores. Et dicit quodammodo: quia supra ostensum est, quod color secundum se est visibilis: hoc autem solummodo facit lumen esse actu colorem, in quantum diaphanum facit esse in actu, vt moueri possit a colore, & sic color videatur.* Vnde eodem modo interpretamur S. Doct. in omnibus testimonijs relatis, quo ipse Philosophum interpretatus est. quod videlicet eatenus dicatur lux facere colores visibiles, quatenus reddit diaphanum vltimò dispositum ad recipiendas species coloris, vt hic in actu secundò videtur. Hoc autem non est reddere colorem formaliter visibilem in se, & quoad esse; sed solùm dispositiuè, & quoad apparere; ad quod minimè requiritur, quod lux se teneat ex parte ipsius coloris, sed sufficit, quod se teneat ex parte medij. Quia verò in compositione, & permixtione primarum qualitatum ex qua resultat color, qualitates mixtorum se habent, vt materia, lumen autem per modum formæ comparatiuè ad prædictas qualitates: propterea dicitur, quod lux se habet de formali in obiecto visus, nempè in colore: sed illa non est lux formalis, sed lux virtualis, aut virtualiter in colore relicta ex mixtione præcedenti.

Quibus omnibus addendum est, S. Doct. in omnibus ferè testimonijs relatis asserere, quod lumen facit colores actu visibiles, non determinando hanc quæstionem, sed solum, vt explicet alias quæstiones Theologicas;

quoniam vtraque sententia, vt ipse inquit 1. *p. quæst.* 79. *art.* 3. *ad* 2. à diuersis Auctoribus probabiliter defenditur. Quamobrem licet S. Doct. nostram reuera teneat, vt constat ex his, quæ pro conclusione adduximus, in quibus ex professo tractat præsentem quæstionem: potuit tamen citra vitium contrariam sententiam in exemplum non semel adducere: quia, vt ipse tradit 1. *p. quæst.* 67. *art.* 2. & communiter admittitur, vt inducatur aliquid in exemplum, sufficit vti sententia probabili aliorum; etsi aliàs contraria, & falsa.

31 Secundò arguitur ratione, quam pro hac sententia refert D. Thom. *in præf. lect.* 14. his verbis: *Quia oportet, cum visus sit vnus, quod visibile non sit nisi per rationem vnam: quod non esset, si color esset per se visibilis non per virtutem luminis; & iterum lumen esset per se visibilis, non per virtutem luminis; & iterum lumen esset per se visibile.*

Respondetur cum eodem S. Doct. ibidem *quod cum lux sit quodammodo substantia coloris, ad eandem naturam reducitur omne visibile; nec oportet quod color per lumen extrinsecum fiat actu visibilis.* Itaque cum color sit virtualiter lux, vtpote resultans ex permixtione lucis cum qualitatibus elementariis, tota visibilitas reducitur ad vnam communem radicem, nempe ad lucem: quapropter non desideratur, nisi vnica potentia visiua. Vnde ex vi huius argumenti non concluditur esse necessarium, quod color fiat actu visibilis per lucem sibi formaliter supperadditam, à se distinctam, & ex parte sui se tenentem. Addimus etiam cum eodem S. Doct. 1. *p. quæst.* 78. *art.* 3. lucem, & colorem conuenire in vna, & eadem ratione formali *sub qua* immutandi visum: quod sufficit, vt non specificent potentias diuersas; licet alias distinguantur materialiter sub illa ratione, quatenus sunt obiecta inadæquata, & habent modos materialiter diuersos. Quod exemplo albi, & nigri explicari potest: diuerso enim modo inadæquato, & materiali immutant visum, nempe disgregando: & congregando: & tamen specificant eandem potentiam quia cadunt sub vna, & eadem ratione formali *sub qua*.

32 Tertiò arguitur: quia color non videtur in abstracto, sed vt existens in suo susceptiuo, quod est perspicuum terminatum, vt constat ex dictis *quæst. præced.* sed lux est actus proprius perspicui constituens ipsum in esse talis, ergo lux se tenet ex parte susceptiui coloris, ac proinde ex parte ipsius coloris vt existentis in suo susceptiuo, sine qua proinde non poterit videri.

Respondetur negando consequentiam: quoniam color non petit, quod eius susceptiuum sit perspicuum in actu, siue illuminatum; ac proinde nec ex hoc capite petit lucem se tenentem ex parte ipsius. Cum quo tamen stat, quod possit susceptiuum coloris habere alias lucem: sed hoc non desideratur per se, vt color fiat in actu secundo visibilis.

33 Quartò arguitur: nam si color ratione sui, & non per virtutem lucis posset producere species intentionales in medio: posset etiam per suam virtutem medium illuminare: consequens est absurdum; cum illuminare sit proprium solius lucis: ergo color nequit producere suam speciem, nisi adiuuetur per lucem. Sequela ostenditur: quia ad idem agens pertinet producere formam, & disponere passum, vt formam recipiat: sed medium esse illuminatum est dispositio requisita, vt recipiat speciem coloris: ergo si color posset absque adiutorio, & concursu lucis producere suam speciem, posset etiam medium illuminare.

Respondetur negando sequelam: & ad illius probationem respondemus negando maiorem vniuersaliter intellectam: solum enim verificatur in agentibus perfectæ virtutis. In illis enim, quæ virtutem imperfectam habent: contingit non raro, vt subiectum debeat supponi alias dispositum ad hoc, quod propriam actionem exerceant, formamque producant. Et huius posterioris generis est color: quocirca non oportet, quod producat dispositionem requisitam pro suo effectu nempe lucem. Quam doctrinam tradit D. Thom. *lect.* 14. sæpe cit. his verbis: *Forma, quæ est perfectæ virtutis in agendo, non solum potest inducere suam similitudinem in suo susceptibili, sed potest etiam disponere patiens, vt sit proprium eius susceptiuum: quod quidem non potest facere, cum fuerit imperfectæ virtutis. Dicendum est igitur, quod virtus coloris in agendo est imperfecta respectu luminis: nam color nihil aliud est, quam lux, quodammodo obscurata ex admixtione corporis opaci. Vnde non habet virtutem, vt faciat medium in illa dispositione, qua sit susceptiuum coloris: quod tamen potest facere lux pura.*

34 Vltimò arguitur, quia oculus in obscuro existens videt colorem procul existentem, si luce perfundatur: è contra verò color in tenebris existens nequit videri; quantumvis oculus habeat lucem, & medium sit illuminatum: ergo signum est, lucem magis se tenere ex parte coloris, quam ex parte medij ad hoc, vt color videatur. ¶ Confirmatur: quia quantò color magis illuminatur, eò perfectius videtur, licèt medium se habeat eodem modo: hoc autem non contingeret, si solùm esset necessaria lux ex parte medij: ergo non se tenet ex parte illius, sed ex parte coloris.

Ad argumentum respondet D. Thom. *quæst. vnic. de Anima art.* 4. *ad* 4. his verbis. *Nec obstat, quod ab eo, qui est in tenebris videntur ea, quæ sunt in luce, & non è conuerso: hoc enim accidit ex eo, quod oportet illuminari diaphanum, quod circumstat rem visibilem, vt recipiat speciem: quæ vsque ad hoc visibilis est, quò vsque porrigitur actus luminis illuminantis diaphanum, licèt de propinquo perfectiùs illuminet, & à longinquo magis debilitet.* Vnde quoties color illuminatur, toties lumen diffunditur per medium: & quò maior est illuminatio coloris, eò etiam est maior illuminatio medij: & quod tunc color, melius videatur, non oritur ex eo, quod maior lux se teneat ex parte obiecti; sed quia medium per maiorem illuminationem melius disponitur ad recipiendas coloris species. Per quod etiam soluitur confirmatio.

QVÆSTIO IV.

Quid sit subiectum potentiæ visiuæ?

35 POst notitiam obiecti visus restat, vt illius subiectum inuestigemus. Ad quod determinandum opus omnino est, mirabilem oculorum dispositionem, ac organizationem præmittere. Pro quo supponendum est, oculum esse quandam substantiam quasi circularem, non quidem perfectè: sed ad modum oui. In centro autem illius est quidam humor transparens, & crystallinus, qui dicitur pupilla, & habet figuram similem lenticulæ. Post hunc humorem sequitur quædam tunica, quæ ipsum circundat, & conseruat appellaturque specularis: quia apta est ad speculandum, seu videndum. Deinde sequitur alius humor qui vitreus vocatur ob similitudinem in splendore, & mollitudine cum massa vitrea, cum decoquitur in fornace. Et humor hic ita complectitur humorem crystallinum, seu pupillam, vt tamen in parte anteriori relinquat quoddam foramen circulare, per quod apparet humor cry-

stallinus. Humorem autem vitreum ambit alia tunica, quæ reticularis vocatur: quia venis, & arteriis ad modum retis inserta, & compacta est: desinitque ad illam partem, per quam apparet pupilla. Ad tunicam hanc reticularem sequitur alia, quæ nuncupatur vuea, quippè quæ similis est vuæ folliculo: & hæc in diuersis oculis diuersos sortitur colores: quod in causa est, vt quidam oculi sint nigri, alij virides, alij cerulei &c. Huic autem tunicæ alia contigua est, alia, quæ dicitur cornea ob similitudinem, quam in transparentia, & in duritie habet cum lamina cornea, & hæc cingit ex omni parte pupillam, vtpotè quæ ad illius conseruationem, & propugnaculum à natura instituta est: Sequitur post hæc tertius humor dictus aqueus, vel albugineus, quia albo oui assimilatur, deseruitque ad humectandum, & fouendum humorem crystallinum, & ad replendam oculi concauitatem. Tandem succedit vltima tunica, quæ omnia prædicta circundat, relinquendo tamen foramen, per quod pupilla appareat, atque recipiat species, quæ tunica fortis est, vocaturque adnata, seu adhærens, & deriuatur ab alia tunica caluariam ambiente, quæ dicitur pericranium. Et huiusmodi tunica adnata est, quæ vltimò format integrum oculum, in sua sede reponit, atque suo calore ita partes internas fouet, vt minimè congelentur. Ex quibus habemus dari in oculo tres humores, nempè crystalinum, vitreum, & albugineum: & etiam dari quinque tunicas, nimirum specularem, reticularem, vueam, corneam, & adnatam.

Deinde supponendum est, vnum, & alterum oculum pendere è quodam neruo à cerebro descendente, qui diuiditur in duos ramos protractos vsque ad pupillas. Vocantur autem huiusmodi ramiculi optici, seu visorij, & induti sunt duabus tunicellis, quarum interior est tenuis, exterior verò aliquantulum dura. Porrò quiuis oculus ligatus est septem musculis, seu ligamentis facilè mobilibus: quibus, & oculus sustinetur, & facilè in varias partes hinc inde moueri potest. Ex sunt partes, quæ principaliter pertinent ad compositionem, seu organizationem oculorum. Vnde quod inuestigamus in præsenti est: an potentia visiua subiectetur in omnibus simul, an verò in aliqua determinata, & quænam sit?

§. I.

Asseritur sententia Philosophi, & D. Thom.

36 Dicendum est, potentiam visiuam subiectari, tum in pupillis, tum in membris opticis, & præcipuè in ea parte, in qua prædicti nerui coniunguntur, & radicantur. Hęc conclusio quoad primam partem, nempè pupillas, communis est inter Philosophos, & Medicos: quoad posteriorem verò traditur ab Aristot. *lib. de sensu, & sensib.* vbi D. Thom. *lect. 5.* ipsius mentem illustrat his verbis. *Sensitiuum animæ dicitur potentia sensitiua, quæ quia est principium sensibilis operationis animæ, quæ per corpus exercetur, oportet esse in aliqua determinata parte corporis: & sic principium visionis est interius iuxta cerebrum, vbi coniunguntur duo nerui ex oculis procedentes.* Idem expresse docet *lib. de sensu, & sensat.* vbi D. Thom. *lect. vltim.* & iterum ipse Angelic. Doct. *opusc. 43. cap. 5.* vbi ait: *Patet, quod organum proximum, & extrinsecum visus sunt oculi; primum autem; & intrinsecum sunt nerui visuales.* Eandem veritatem amplectuntur Auicenna *6. natur. part. 3. cap. 8.* B. Albert. *2. de Anima tract. 13. tract. 14.* Vitellius *lib. 3. Theorem. 2.* Matthæus Fernandez *lib. de facultatib.* Complut. de Anima, *tract. 1. q. 4. ad 4.* Bañez *1. p. q. 78. art. 3. tract. de visu dub. 2.* & alij plures.

Probatur ratione: quoniam vnica, & eadem potentia debet habere vnum, & idem subiectum adæquatum: sed in animali non datur, nisi vnica potentia visiua; quandoquidem sicut omnia visibilia cadunt sub vna, & eadem ratione formali *sub qua*, ita debent attingi per vnicam, & eandem potentiam, & proinde superfluunt plures, sicut superfluunt plures Philosophiæ in eodem intellectu: ergo subiectum proximum, & adæquatum potentiæ visiuæ est vnicum & idem: at sic est, quod duę pupillæ nequeunt constituere vnicum, & idem subiectū, siue organū, nisi quatenus vniuntur cum neruis opticis, & hi coniunguntur in vno, & eodem principio; cum hoc solo pacto possit dici, quod duæ pupillæ sunt vnum, & idem subiectum: ergo potentia visiua habet pro subiecto proximo adæquato, non solum pupillas, sed etiam neruos opticos, & præcipuè in ea parte, in qua coniunguntur, & à qua incipiunt ramificari. Patet hæc posterior consequentiæ pars: nam quoties aliqua operantur, quatenus sunt vnum, vel vniuntur in aliquo vno, ibi præcipuè eorum operatio viget, vbi sunt vnum.

Confirmatur ab experientia: quoniam si abscindantur nerui optici, quibus pupillæ cum illa communi radice vniuntur, vt contingere solet, cum quis vulneratur circa tempora; statim fiunt tenebræ, & cessat visio; ergo signum est, potentiam visiuam, non solum in pupillis, sed etiam illo communi principio residere; aliàs non esset ratio quare stante illæsa pupilla impediretur visio. Quæ coniectura desumitur ex Arist. *loco supra cit. de sens. & sensib.* vbi D. Thom. *lect. 5. Manifestat (inquit) quod dixerat per signum, quod accidit in quibusdam, qui in pugnis circa tempora vulnerantur, scissis enim poris, qui pupillam continuant visiuo principio, subito tenebræ fiunt per visus amissionem, ac si lucerna extingueretur. Pupilla enim est, sicut quadam lampas illuminata ab exteriori lumine: & ideo quando præscinduntur pori continuantes pupillam principio visiuo, non potest lumen huius lampadis vsque ad principium visiuum peruenire, & ideo visus obscuratur.*

§. II.

Refertur contraria sententia.

37 Galenus *lib. 1. de vsu partium cap. 10. & lib. 8. cap. 6.* Vega in Galen. de locis affectis *lib. 4. cap. 1.* Vallet. *lib. 2. controuers. cap. 8.* Suarez *tract. 8. lib. 3. cap. 18.* & alij defendunt, visum in solo humore crystallino, seu pupilla proximè residere. Quod probant, tum ex Aristot. *lib. 1. de historia animalium cap. 9.* vbi inquit: *Humor oculi interior, quo videmus pupilla est.* Tum ex D. Thom. *in hoc lib. lect. 17.* vbi loquens de organo visus, solius pupillæ meminit his verbis: *Sicut humidum aqueum, quod est in pupilla caret omni colore, vt possit cognoscere omnium colorum differentias.* Tum ratione: quia cum tota oculorum mirabilis structura instituta sit propter operationem videndi, in ea parte debet residere potentia visiua, quæ omnium perfectissima est: hæc autem perfectio soli pupillæ conuenit; cuius signum est, quod in centro, seu medio omnium constituitur, quasi reliquæ illi deseruiant: ergo potentia visiua residet in sola pupilla, tanquam in subiecto proximo adæquato.

Cæterum, tam testimonia adducta, quàm ratio expensa, & aliæ, quas expendere meditato omittimus, solum conuincunt, potentiam visiuam subiectari in pupilla: minimè vero, quod hæc sit subiectum adæqua-

tum illius. Stat enim optimè humorem cryſtallinum eſſe ſubiectum, & quidem ſatis nobile, potentiæ viſiuę; & tamen non eſſe ſubiectum adæquatum, & totale: ſed ad id etiam concurrere neruos opticos, & eorum proximam, & communem radicem, vt ſupra oſtendimus. Vnde relictis argumentis, quæ poſſent poſitiuè ſuadere, viſum ſubiectari in pupilla (ſolum enim probant primam partem noſtræ aſſertionis) vrgere oportet alia, quæ negent, viſum in neruis opticis ſubiectari: ſic enim deſtruetur ſecunda aſſertionis pars, ad quam deuoluitur controuerſia. Et ideo.

38 Arguitur ſecundò: quoniam organum viſus debet eſſe aqueum, vt docent Ariſtot. *lib. de ſenſu, & ſenſib.* & D. Thom. ibid. *lect.* 4. ſed hoc non conuenit neruis opticis, ſiquidem, vt communiter docent Medici, omnes nerui ſunt terrei: ergo nerui optici non poſſunt eſſe organum; ſeu ſubiectum viſus. ¶ Reſpondetur cum D. Thom. *lect.* 5. negando minorem: quia licèt alij nerui communiter terreſtres ſint; attamen nerui viſorij; quippè inſtituti propter viſum, & viſionem, habent excellentiam humiditatis, & participant naturam aqueam; & valent viſum recipere. Ad quod plurimum facit, quod nerui iſti, & præcipuè, illa pars, in qua coniunguntur ſunt propè cerebrum, ſubindèque illius qualitates participant: cerebrum autem eſt humidiſſimum, ac frigidiſſimum membrorum, atque ideo habet naturam aqueam: vnde eandem participant prædicti nerui propter confinium.

39 Arguitur tertiò: nam ex eo, quod in animali eſſent duæ potentiæ viſiuæ, non ſequeretur aliquam earum eſſe ſuperfluam; quippè cùm earum multiplicitas ad hoc poſſet conducere, vt pereunte vna per deſtructionem vnius oculi, quod frequenter accidit, maneret alia: ergo ex hoc capite non requiritur, quod organum viſus ſit vnum. ¶ Confirmatur: nam ideo repugnat, v.g. habitum Philoſophiæ multiplicari, quia recipitur in vno, & indiuiſibili ſubiecto, nempè in intellectu, & accidentia ſolo numero diuerſa nequeunt in eodem prorſus ſubiecto inueniri: ſed potentia viſiua recipitur in ſubiecto extenſo, & habente diuerſas partes: ergo non repugnat, quod dentur in animali diuerſæ potentiæ viſiuæ receptæ in duabus pupillis, quatenus plures ſunt, & abſtrahunt ab vnione in vno communi principio.

Reſpondetur argumento negando antecedens, quod nulli innititur veriſimili rationi; aliàs etiam conuinceret dari duplicem ſenſum guſtus, vel odoratus &c. quod eſt ridiculum. Vnde neutra perfectè ſuo muneri ſatisfacit communicando vnicam potentiam viſiuam, quamuis hæc poſtea contingenter pereat per corruptionem organi: vnica enim potentia viſiua ſufficit per ſe loquendo, ad videnda omnia viſibilia, & natura non attendit ijs, quæ contingunt per accidens; ſed ad illa, quæ ſunt per ſe. ¶ Confirmatio ſolùm conuincit, plures eſſe rationes, vt repugnet multiplicari habitum Philoſophiæ in eodem intellectu, quam potentiam viſiuam in animali: minimè verò euincit, quod non detur ratio ſufficiens ad denegandas multas potentias viſiuas, ſatis quippè eſt pro ratione, quod vnicus viſus ſufficiat: natura enim abhorret ſuperflua, & compendio ſtudet.

40 Arguitur quartò: quoniam nerui optici inſtituti ſunt à natura ad hoc, vt per illos deſcendant ad pupillam ſpiritus animales pro viſione requiſiti: quod tradit Ariſtot. *ſect.* 31. Problem. *quæſt.* 4. & ratione, atque experientia ſuadetur: nam ideo clauſo vno oculo, intenſius videmus per alium, quia ſpiritus animales à cerebro deſcendentes, non diuiduntur inter duos oculos, ſed dumtaxat vni, nempè aperto, communicantur: ergo prædicti nerui non deſeruiunt ad hoc, vt ſpecies intentionales peruadant vſque ad illam radicem, in qua diximus copulari: non enim apparet, qualiter valeant muneribus adeo diuerſis deſeruire.

Reſpondetur negando conſequentiam, quia prædicti nerui vtrique muneri ſunt apti, & diſpoſiti à natura: nam qua ratione habent quoſdam meatus, deſeruiunt, vt Spiritus animales deſcendant à cerebro vſque ad oculos; & qua ratione habent alias partes ſolidas, & perſpicuas, conducunt ad hoc, vt ſpecies intentionales aſcendant ab oculis vſque ad illam communem radicem, in qua coniunguntur, & vbi præcipuè reſidet virtus ad videndum.

41 Arguitur quintò: quia tunica vuea cingit totum humorem cryſtallinum, nec relinquit aliquod foramẽ, niſi in parte anteriori, per quam conſpicimus: ergo ſi ſpecies viſibiles non ſiſterent in pupilla, ſed migrarent ad neruos opticos, tranſirent vtiq; per tunicam vueam: ex quo vlteriùs fieret, quod omnia apparerent ſub colore illius tunicæ; ſicut cùm quis recipit ſpecies per vitreum viride, omnia apparent viridia. Conſequens eſt contra manifeſtam experientiam: ergo ſpecies viſibiles non tranſeunt vſque ad neruos opticos; ſed ſiſtunt in pupillis: ac proinde iſtæ erunt ſubiectum proximum adæquatum, tùm ſpecierum, tùm viſionis, atque potentiæ viſiuæ.

Reſpondetur, neruos viſorios ſe habere ad inſtar cuiuſdam fiſtulæ, & ita in oculis radicari, vt pertingant vſque ad ipſas pupillas: hoc quippè eſt neceſſarium, tùm vt ſpiritus animales deſcendant vſque ad humorem cryſtallinum, tùm vt ſpecies viſibiles aſcendant vſque ad neruos. Vnde tunica vuea non mediat inter pupillam, & neruos; ſed ſolùm circundat ſuperficiem conuexam iſtorum. Quamobrem ſicut ſpiritus animales deſcendunt per prædictos neruos, tanquam per fiſtulam pertingentem vſque ad humorem cryſtallinum, quin tranſeant per tunicam vueam: ita & ob eandem rationem queunt ſpecies viſibiles aſcendere per ipſos neruos, quin peruadant illam tunicam, ac proindè quin illius colore inficiantur.

42 Vltimò, & vrgentiùs arguitur: quia ſi ſpecies non ſiſterent in pupilla, ſed vlterius peruaderent; jam pupilla non haberet rationem organi, ſed ſolius medij reſpectu potentiæ viſiuæ: conſequens eſt abſurdum: ergo dicendum eſt, ſpecies ſiſtere, & viſionem fieri in ſola pupilla. Sequela oſtenditur: nam vt pupilla ſit organum videndi, debet retinere ſpeciem, per quam fit viſio; & conſequenter habere talem diſpoſitionem, vt impediat tranſitum ſpecierum; ergo ſi non impedit, ſed vlterius progredi permittit; non erit organum, ſed purum medium reſpectu potentiæ viſiuæ. ¶ Confirmatur, & declaratur exemplo: nam ſpeculum artificiale debet habere aliquod corpus, v. g. aliquid plumbi, ratione cuius, & impediat tranſitum ſpecierum, & illas poſſit ad oculos reflectere: ſed pupilla eſt quoddam ſpeculum naturale; ſiquidem in ea refranguntur ſpecies, & reflectuntur ad oculos alterius: quod in cauſa eſt, vt poſſit homo ſe in pupilla alterius conſpicere: ergo pupilla debet terminari à parte poſteriori per aliquid denſum, & opacum, quod impediat tranſitum ſpecierum: & conſequenter ipſa dumtaxat erit ſubiectum adæquatum ſpecierum viſibilium, atque viſionis, nec non, & potentiæ viſiuæ.

Reſpondetur argumento negando ſequelam, quæ probatione inducta minimè conuincitur: quoniam nulla eſt contradictio, in eo, quod pupilla habeat ſimul diſpoſitiones, tum vt recipiat in ſe ſpecies, medijs quibus concurrat ad viſionem: tùm vt media ipſa ſpecies peruadant vſque ad neruos viſorios. Cum enim nec ſola pupilla, nec ſolus neruus ſit ſubiectum adæquatum potentiæ viſiuæ, ſed aggregatum ex vtroque, non opor-

ret, quod species visibiles fiat in sola pupilla, vel in solis neruis: sed opus est, quod ita afficiant pupillam, vt simul etiam neruos afficiant: ac proinde nec dumtaxat remanent in pupilla, nec dumtaxat transeunt ad neruos; sed in vtroque subiecto partiali, vt affectæ quantitate partialiter recipiuntur. Quod etiam in alijs sensibus videre licet: non enim species, deseruiens tactui remanet præcisè in prima parte organi; nec præcisè transit ad secundam: sed & partialiter remanet, & partialiter transit, vt vtramque partem valeat afficere. Et ideo negandum est, quod pupilla in nostra sententia habeat puram rationem medij. ¶ Ex quibus etiam patet ad confirmationem: nam licèt pupilla non impediat simpliciter transitum specierum; habet tamen in fundo aliquam spissitudinem, ratione cuius valet refrangere, ac reflectere vtcumque species: quamvis non ita perfectè refrangat, ac speculum artificiale ob defectum æqualis spissitudinis, ac duritiei.

DISPVTATIO X.

De auditu.

QVIA, vt testatur D. Thomas *in hoc secundo libro textu decimo quarto, visus est altior inter sensus, & auditus propinquior ei, & alij sensus magis remoti*: meritò post disputationem de visu, immediatè disputationem de auditu instituimus.

QVÆSTIO I.

Quid sit sonus.

SOnum esse experientia audiendi conuincit: vnde relicta *quæstione an est*, à *quod quid est soni* tractatum auspicamur. A cuius notitia disputationem de auditu rectò iure inchoamus: quia sonus est obiectum auditus, & notitia cuiusuis potentiæ ab illius obiecto desumitur.

§. Vnicus.

Explicatur, & defenditur soni definitio.

1 DIcendum est, soni naturam ita posse describi: *Sonus est qualitas sensibilis resultans ex forti percussione corporum sonororum, & resilientia medij.* Desumitur hæc descriptio ex Aristotele *in hoc libro cap. 8. text. 85.* admittiturque communiter à Philosophis: & meritò quidem, quia satis explicat soni naturam, vt apparebit explicando singulas illius particulas.

Dicitur in primis, quod sonus est *qualitas*, vt significetur conuenientia illius cum alijs qualitatibus, & differentia eiusdem à motu, qui in collisione corporum, & medij resilientia inuenitur. Additur sensibilis, vt significetur diuersitas soni ab alijs qualitatibus, quæ non sunt sensibiles, & præcipuè ab impulsu impresso corpori percusso, si impulsus qualitas est. Sequitur *ex forti percussione*, per quod tria significantur, quæ debent ad soni generationem concurrere, videlicet percutiens, & percussum, ac medium, quod ob illam percussionem resultat. Hæc autem tria, non est necessarium esse tria supposita; sed sufficit esse partes realiter diuersas, licèt eiusdem corporis, aut suppositi, vt constat in agitatione ventorum. Hanc enim distinctionem saltem partialem, & statuit Aristotel. *text.* 78. dicens: *Impossibile, est, cum sit vnum fieri sonum*: & ratio perspicua euincit; cùm impossibile sit idem, & secundum idem se realiter percutere. Additur *corporum sonororum*, hoc est potentium sonum efficere. Duæ autem sunt conditiones requisitæ, vt corpora sint sonora: prima, quod sint solida: secunda, quod sint lenia, idest vniformia. Primam statuit Aristot. *cap. 8. text. 78. & 79.* his verbis. *Sicut autem diximus, non quorumlibet ictus sonus est: nullum enim sonum faciunt pili: sed oportet solidorum percussionem fieri ad se inuicem.* Secundam verò proposuit *text.* 85. vbi illum explicat D. Thom. *lect. 17.* his verbis: *Quia in generatione soni necesse est, quod quadam resilitio fiat ex resistentia percussi; non omne, quod verberat, & verberatur, sonat, sicut dictum est prius, puta si obijciatur acus acui, non fit sonus. Sed ad hoc, quod generetur sonus oportet hoc, quod percutitur, esse regulare, idest sic dispositum, vt aër subito resiliat, & ex eius resistentia, & ex tali motu generetur sonus.* Tandem additur, *& resilientia medij*: quia sonus generari non potest, nisi vltra percutiens, & percussum detur medium aliquod, quo ex vi prædictæ percussionis resiliat, & fugam arripiat. Eò præcipuè, quod sonus non subiectatur in corporibus, quæ percutiuntur, sed in medio, quod resilit, vt constabit ex dicendis *quæst. seq.*

Ex quibus liquet, prædictam definitionem esse sufficientem, & legitimam: quandoquidem explicat conceptum communem, in quo sonus conuenit cùm alijs qualitatibus, tùm naturalibus, tùm sensibilibus. Deinde affert propria principia soni, per quæ sufficienter distinguitur ab omni alia qualitate, & illius natura non obscurè declaratur. Oportet tamen aliquas obiectiones prædictæ definitioni opponere, vt ex eorum enodatione illius bonitas ampliùs innotescat.

2 Obijcies ergo primò: nam sonus est quidam motus, vt docet Aristot. *in hoc lib. text.* 85. his verbis: *Est enim sonus motus possibilis moueri*, &c. & infra *text.* 90. loquens de voce, quæ peculiaris sonus est, inquit: *Quare percussio respirati aëris ab anima, quæ est in his partibus, ad vocalem arteriam vox est.* Constat autem, motum non esse qualitatem: ergo non rectè dicitur in definitione soni, quod est qualitas. ¶ Confirmatur primò: quia omnis qualitas, vel est prima, vel secunda: sed sonus non est qualitas prima, siquidem Aristot. *2. de Generatione* diuidit adæquatè qualitatem primam in calorem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem: nec est qualitas secunda; cùm non resultet ex permixtione primarum: ergo sonus non est qualitas. ¶ Confirmatur secundò: quia omnis qualitas, vel est permanens, vel successiua: sed sonus nec est qualitas permanens; cum solum duret, quandiu durat motus medij resilientis, &

eò cessante euanescat, nec est qualitas successiua; siquidem terminat motum; & terminus motus debet habere aliquid consistentiæ, vt mobile quiescat in illo: ergo sonus nullius qualitatis valet rationem habere.

Respondetur ad obiectionem negando antecedens, quod minimè suadetur ex verbis Philosophi: quia non reddunt sensum formalem, sed causalem, quasi dicat: *Sonus est quid per motum causatum*, eo planè modo, quo eclipsis solet *interpositio terræ* appellari: quia fit ex interpositione terræ. Et eodem modo exponitur illud, quod adducitur de voce: nam vt optimè inquit ibid. D. Thom. *lect.* 18. *Datur hac definitio per causam: non enim vox est percussio, sed sonus ex percussione causatus.* ¶ Ad primam confirmationem neganda est minor quoad primam partem, quam non euincit auctoritas Aristotel. quia loco ibidem citato solum enumerauit primas qualitates inter se contrarias, & deseruientes mixtorum generationi. Præter quas, certum est, dari alias primas qualitates; cùm lux sit qualitas prima, & tamen careat contrario. Vnde non est, cur ex vi prædictæ auctoritatis debeat sonus à numero primarum qualitatum excludi. ¶ Ad secundam respondemus, sonum esse qualitatem permanentem, hoc est habentem suas partes simul; cum quo tamen rectè componitur, quod tàm in fieri, quàm in conseruari dependeat à motu locali subiecti; quod in causa est, vt cessante motu euanescat.

3 Obiicies secundò: nam cùm corpus aliquod diuiditur, tunc partes illius non se percutiunt: & tamen ex earum separatione resultat sonus, vt experientia liquet: ergo non est de ratione soni, quod resultet ex forti corporum percussione. ¶ Confirmatur: quia ad generationem soni non sufficit, quod percussio corporum sit fortis; sed etiam desideratur, quod sit velox: vt docet Aristot. *text.* 79. vbi D. Thom. *lect.* 7. inquit, *Et propter hoc videmus, quod si aliquid tardo motu tangat alterum, non facit sonum, sed si percussio sit fortis, & velox tunc fit sonus.* Cum ergo hoc requisitum in prædicta definitione non explicetur, sequitur illam esse diminutam.

Respondetur obiectioni negando consequentiam: nàm licèt cùm corpus diuiditur, partes illius non se percutiant; attamen interuenit ibidem alia percussio, ex qua sonus generatur. Quoniam ad replendum vacuum, quod ex diuisione corporis resultat mouentur partes aëris ipsi corpori proximiores; illudquè magno impetu, ob naturalem appetitum replendi vacuum, impelluni, & concutiunt: vnde generant illum sonum, quem in diuisione corporum experimur. ¶ Ad confirmationem dicendum est, hoc ipso, quod in definitione soni dicatur generari ex forti percussione corporum, satis exprimi illam percussionem esse velocem, quantum desideratur ad soni generationem: quippè cùm hoc ipso, quod corpora fortiter se percutiant, imprimitur aëri resilienti impetus, vt velociter moueatur, & arripiat fugam, & sic sonus generetur.

4 Obijcies tertio: quia percussio corporum quantumvis fortis, & velox, solum est motus localis: terminus autem motus localis non est qualitas, sed vbi, vt ex se constat: ergo hæc duo non cohærent, nempè quod sonus sit qualitas, & quod producatur per corporum percussionem. ¶ Respondetur, quod licèt in generatione soni interueniat illa fortis percussio; nihilominus sonus non producitur immediatè per ipsam percussionem; sed per quandam alterationem, quæ illam percussionem comitatur: sicut etiam motus cæli requiritur ad productionem plurium effectuum, qui tamen non fiunt immediatè per illum motum, sed per alias actiones particulares. Conuenienter autem explicatur natura soni per prædictam fortem percussionem: quia hęc est valdè nota; alteratio verò ibi interueniens non ita percipitur, sed latet sensum.

5 Obijcies quartò: quoniam aër, & aqua non sunt corpora solida: & tamen si virga fortiter percutiantur, efficiunt sonum. Similiter si duo lapides non lenes, & vniformes, sed asperi, & habentes partes diuersimodè prominentes inuicem percutiantur, efficiunt sonum. Non ergo requiritur ad hoc, vt corpora dicantur sonora, & sonum efficiant, quod sint solida, ac lenia. ¶ Respondetur negando consequentiam, quæ neutro exemplo colligitur: non primo, quia licèt aër, & aqua sint corpora mollia; nihilominus non efficiunt sonum, quatenus mollia sunt, sed quatenus habent nonnihil soliditatis, per quam non omninò cedunt percutienti, sed ei æqualiter resistunt: & propter hanc solam resistentiam requiritur, quod corpora sint solida, vt queat sonum generare. Vnde D. Thom. *ad text.* 78. *lect.* 16. postquam docuit corpora mollia, quæ omnino cedunt percutienti, non sonare, statim addidit: *Sed si huiusmodi corpora comprimantur, ita vt aliquam duritiem habeant, & resistant percutienti, sequitur sonus, licèt sonus surdus.* Nec etiam secundo exemplo conuincitur: quia duo lapides non efficiunt sonum, quatenus asperi simpliciter sunt, sed quatenus habent in nonnullis partibus aliquam vniformitatem. Ratio autem quare aspera, vt talia non generent sonum: est quoniam secundum istam rationem habent partes inæqualiter prominentes, ac proindè formant quasi foramina quædam in his autem ita recipitur aër, vt non valeat facilè, ac velociter resilire: quod tamen desideratur ad soni generationem.

6 Hic autem obserua, quod licèt vt corpora sint simpliciter sonora, sufficiant duæ conditiones nuper explicatæ; nihilominùs ad bonitatem soni etiam desideratur, quod corpora sonora concaua sint. Quod statuit Philosophus *text.* 78. & statim adiecit rationem his verbis: *Concaua autem ex percussione faciunt multos ictus post primum impotentis exire, quod motum.* Quæ sic elucidat D. Thom. *Concaua autem etiam benè percussa reddunt sonum: quia in eis intus aër concluditur: & cùm illud, quod primò motum est, non possit statim exire, percutit alium aërem, & sic ex repercussione fiunt multi ictus, & multiplicatur sonus. Et propter hoc etiam ea, quæ in sui compositione habent aërem benè dispositum, sunt benè sonora, sicut æs, & argentum: in quorum autem compositione aër non benè se habet, non sunt benè sonora sicut plumbum, & alia huiusmodi, quæ sunt magis terrestria.*

QVÆSTIO II.

Vtrum sonus subiectetur in corporibus sonantibus, an verò in solo medio?

HAbemus ex nuper dictis quænam sit causa effectiua soni: superest statuere illius causam materialem. Hæc autem solum potest esse, vel medium resistens, vel corpora percussa, vt communiter supponunt Philosophi: vndè videndum est, in quonam ex ijs sonus recipiatur.

S. I.

§. I.

Præfertur sententia Philosophi.

7 Dicendum est, sonum non recipi in corporibus se collidentibus, sed in medio resiliente. Ita Arist. *in hoc lib. text.* 78. D. Thom. ibid. *lect.* 16. vbi loquens de sono ait: *In corpore sonante non est, nisi in potentia* (nempè actiua) *in medio autem, quod mouetur ex percussione corporis sonantis, fit sonus in actu: & propter hoc dicitur, quod sonus in actu est medij, & auditus; non autem subiecti sonabilis.* Idem etiam tradunt Auicenna, Simp. Alb. vterque Caiet. Tolet. *in præsenti*, Bañez 1. *p. q.* 78. *artic.* 3. *tract. de Auditu, dub.* 3. Suarez *lib.* 3. *cap.* 19. & communiter Philosophi.

Probatur primò ratione: quia sonus nequit recipi in vnico duntaxat corpore ex se collidentibus; cum non sit ratio, cur potius in vno, quam in alio subiectetur: sed nec valet recipi, in vtroque, siquidem sonus est vnicum accidens, quod proinde debet recipi in vnico subiecto: ergo solùm restat, quod recipiatur in medio resiliente.

Respondebis, quod quoties duo corpora se collidunt, generantur duo soni realiter distincti, quorum vnus subiectatur in vno corpore, & alius in alio. Prædicti autem soni licèt sint duo in esse rei; efficiunt tamen vnum sonum in esse audibilis, & ideò non percipimus diuersitatem inter vtrumque: sicut cum duo canentes emittunt voces æquè intensas, non videtur audiri, nisi vna vox. § Sed hoc effugium facilè præcluditur: quia corpora se collidentia possunt esse valde diuersa in sonoreitate, vt si plumbum, & argentum inuicem percutiantur: ergo si efficerent, & reciperent sonos realiter diuersos non possent prædicti soni esse omninò æquales, & eiusdem rationis; sed essent valde diuersi, sicut ipsa corpora, à quibus, & in quibus sunt; vnde facillimo negotio discernerentur per auditum: consequens est contra omnem experientiam; ergo in percussione duorum corporum non generatur nisi vnicus sonus.

8 Probatur secundò eadem assertio: quoniam corpora se percutientia multoties sunt corpora fixa, & quæ a ventis non circumferuntur, vt cum malleus ferreus cymbalum collidit; at sonus non habet esse fixum, sed agitatur, & circumfertur à ventis: ergo non recipitur in corporibus se collidentibus, sed in medio resiliente. Probatur minor manifesta experientia: nam flante versus nos vento audimus illum sonum, quem alias, vento non flante, minimè percipimus; quantumuis corpora sonantia eodem modo se collidant: & permaneant in eodem situ: hoc autem ideò, est quia sonus non habet esse fixum, sed agitatur, ac circumfertur à ventis, atque ita trahitur ad sphæram actiuitatis, intra quam, vento cessante, non foret: ergo &c.

Respondebis, prædictam differentiam non contingere ex eo, quod sonus secundum suum esse reale recipiatur in medio, ac diffundatur per ipsum: sed quia ventus versus nos flans trahit species intentionales vsque ad auditum; & in partem contrariam flans impedit prędictas species, ne perueniant vsque ad illum. Vnde solum habetur, quod medium resiliens sit subiectum soni secundum esse intentionale; non autem secundum esse naturale, seu physicum. § Sed contra: nam ideò ventus versus nos, vel in aduersum perflans non iuuat, nec impedit, vt obiecta videamus, quia color non diffunditur per medium secundum suum esse physicum; sed solùm secundum species intentionales: ergo si sonus diffunditur præcise secundum species, & non secundum entitatem; nulla esset ratio, cur audiretur flante vento, & eo cessante non perciperetur, ratio ergo prędictę diuersitatis est, quia secundum suum esse entitatiuum est in medio, tanquam in subiecto, & simul cum illo à ventis agitatur, & circumfertur.

§. II.

Eneruantur aduersa fundamenta.

9 Contrariam sententia defendunt Venetus *in præf.* Vega *lib. de arte medendi fol.* 144. & aliqui, tam ex antiquis apud Apolinar. *in hoc lib. quæst.* 21. quam ex Recentioribus apud *Rub. in præf.* Probatur primò: quia licet collisio corporum sit æqualis; si tamen ipsa corpora sint diuersa, resultat sonus perfectior, vel imperfectior: ergo signum est, corpora collidentia non solum efficere sonum, sed illum in se recipere. Probatur consequentia: nam ideò calor, siuè producatur à Sole, siue ab igne est eiusdem rationis, quia Sol, & ignis solum habent rationem causę efficientis respectu illius: ergo si pro diuersitate corporum collidentium resultat diuersus sonus; signum est prædicta corpora non præcisè efficere, sed etiam recipere sonum.

Respondetur negando consequentiam: quia hoc ipso, quod corpora se collidentia sint diuersæ rationis, potest aër medius diuerso modo refrangi, ac resilire: meliùs quippè refrangitur, cum corpora lenia se percutiunt, quam cum aspera, vt ex se liquet: vnde ad diuersitatem soni sufficit diuersitas corporum collidentium, quamvis hæc non recipiant ipsum. Ad probationem in contrarium negandum est antecedens: quia calor productus à Sole, & calor productus ab igne distinguuntur indiuidualiter, vt constat ex dictis *in lib. Physic. d.* 15. *q.* 4. quocirca necesse, est vt vnus alium excedat in perfectione indiuiduali. Antecedenti tamen omisso, adhuc neganda est consequentia: quia sonus, vt supra vidimus, non est terminus immediatus percussionis corporum; sed cuiusdam alterationis ad percussionem subsequutæ. Licèt autem percussio duorum corporum possit esse æquè intensa, ac altera percussio aliorum corporum diuersæ rationis; attamen alteratio subsecuta semper est diuersæ rationis iuxta diuersitatem corporum se collidentium, quamobrem infert diuersum sonum.

10 Secundò arguitur: nã major sonus resultat ex leui percussione cymbali, quam ex maiori percussione duorum lignorum: sed hoc non potest prouenire, neque ex parte medij; cum vtrobique sit idem aër: neque ex parte ictus, & resilientiæ; siquidem fortiùs, vt supponimus, concutiuntur ligna, quam cymbalum: ergo solùm potest oriri diuersitas ex eo, quod sonus cymbali subiectatur in cymbalo, quod est magis sonorum; sonus verò lignorum recipitur in lignis, quæ minus sonora sunt.

Respondetur negando consequentiam; nam vt saluetur prædicta differentia, non est opus asserere, quod sonus recipiatur in corporibus se collidentibus: ex alio quippè capite prouenit, nempè ex diuersa dispositione corporum collidentium. Quoniam corpora concaua, quale est cymbalum, habent aptam dispositionem, & figuram ad hoc vt aër, qui intra ipsorum ambitum continetur, melius quatiatur, ac resiliat. Quapropter licèt ex fortiori percussione, sequatur cæteris paribus, maior sonus, secus vero, quando cætera non sunt paria, vt in casu argumenti contingit: attendendum enim est non solum ad maiorem percussionem, sed etiam ad maio-

maiorem virtutem sonatiuam corporis percussi. Et ratio est, quam sæpiùs insinuauimus: quoniam percussio non est actio immediatè causans sonum, neque causa principalis illius; sed ad summum se habet per modum instrumenti subordinati corpori sonanti: perfectior autem virtus, quamuis operetur per æquale instrumentum, valet inæqualem, ac perfectiorem effectum inducere.

11 Tertiò arguitur: quia sicut illud est subiectum coloris, quod videtur, saltem per accidens, viso colore; ita subiectum soni debet esse illud, quod per accidens auditur sono audito: sed percepto sono percipiuntur corpora se collidentia; quandoquidem cum audimus sonum, percipimus, an sit à ligno, vel à cymbalo, aut alio corpore: ergo signum est, quod sonus recipitur in corporibus se collidentibus, tanquam in proprio subiecto.

Respondetur concedendo maiorem intellectam de perceptione soni per auditum, & negando minorem in eodem sensu intellectam. Quod enim cognoscamus aliquem sonum esse à cymbalo, non oritur ex eo, quod auditus adhuc per accidens cymbalum percipiat; sed prædicta apprehensio fit per alium sensum internum habentem medio visu speciem cymbali, & medio auditu speciem soni per cymbalum causati. Huiusmodi autem species excitantur audito sono cymbali: vnde percipere sonum cymbali, vt cymbali, non pertinet ad auditum; sed ad potentiam internam, & magis vniuersalem. Ad auditum solùm spectat attingere in confuso, & per accidens medium resiliens, in quo sonus subiectatur, vt constat ex dictis: ipsum quippè medium est, quod ratione soni fit sensibile per accidens.

12 Quartò, & vltimò arguitur: nam post percussionem cymbali, remanet tinnitus illius, qui est quidam sonus languescens: sed huiusmodi sonus statim cessat, si lingua cymbali manu apprehendatur: ergo prædictus sonus non recipitur in aëre, sed in cymbali lingua, quæ fuit corpus percutiens, & etiam collisum. Probatur consequentia: quia si sonus in solo aëre reciperetur; nihil ad illius cessationem faceret apprehensio linguæ cymbali. ¶ Respondetur negando minorem: quia tinnitus ille non cessat statim, ac lingua cymbali manu apprehenditur, sed adhuc durat, saltem per breuem aliquam morulam: nam aër ex percussione linguæ ad cymbalum semel resiliens percutit aliam partem aëris, & ideo potest alium sonum, quamvis satis exiguum generare. Cessante verò motu cymbali, qui præcipuè faciebat medium resilire, citò etiam cessat motus aëris resilientis, & alias partes concutientis: quod in causa est, vt apprehensa lingua cymbali citò deficiat tinnitus, non tamen subitò, aut instantaneè, vt obiectio falso supponit.

QVÆSTIO III.

Quodnam medium sit subiectum soni secundum suum esse reale.

HAbemus ex quæstione præcedenti, solùm corpus medium inter corpora collidentia, & ex illorum percussione resiliens esse subiectum soni: videndum nunc est, quænam corpora sint apta, vt subeant rationem medij, ac subinde subiecti respectu soni. In qua difficultate supponimus, aërem esse aptum: corpora verò omninò densa, & dura, vtputa ligna, & lapides, inepta esse. Quæ suppositio, & admittitur communiter à Philosophis, & satis constabit ex dicendis. Dubium autem est, vtrum aqua, & alii liquores, ac cætera corpora facilè resilientia possint esse medium, ac perinde subiectum soni.

§. Vnicus.

Stabilitur vera sententia, & respondetur argumentis aduersa.

13 DIcendum est, solùm aërem esse medium, & subiectum soni secundum esse naturale sumpti, non verò aquam, & liquores, vel alia corpora iis similia. Ita Aristot. *in hoc lib. text.* 79. vbi D. Thom. *lect.* 16. & 17. Idem Philosophus *sect.* 11. *Problem. q.* 49. vbi docet, strepitum esse spiritum quemdam, hoc est causari ex attritione spiritus. Et 4. *de histor. animal. cap.* 9. vbi statuit omnia animalia, quæ vocem, vel strepitum formant, id efficere aëre percusso: quod etiam extendit ad pisces. Vnde hanc sententiam docent Comment. *in præf. cap.* 8. *text.* 76. B. Albert. *tract.* 3. *cap.* 18. Ægid. *comm.* 76. Philop. *comm.* 7. Iabelus *quæst.* 33. Bañez 1. *p. quæst.* 78. *art.* 3. *tract. de auditu dub.* 3. & alij.

Probatur fundamento desumpto ex Aristot. quod potest ad hanc formam reduci: quoniam licèt pisces sub aquis natent, & moueantur, nullum tamen causant sonum; statim verò, ac superficiem attingunt, & ad aërem eleuantur, sonum efficiunt, vt experientia conuincit; sed huius differentiæ non potest designari alia congruens ratio, nisi quod aqua non est medium aptum ad recipiendum sonum; quandoquidem cætera requisita ad illius generationem concurrunt: pisces enim habent sufficientem soliditatem ad percutiendam aquam; & hæc etiam in vnum collecta, & condensata non ita facilè cedit percutienti; sed gaudet sufficienti soliditate ad aliqualiter resistendum, vt ipsa etiam experientia suadet: ergo aqua non est medium aptum ad recipiendum sonum. Idemquè de aliis liquoribus, & corporibus similibus asserendum est, ob æqualitatem rationis.

Respondent Aduersarii, pisces non edere sonum, cum sub aquis natant, non quidem ob defectum medij, nempè aquæ; sed ob defectum fortis percussionis inter corpora se collidentia: pisces enim diuidunt aquas sine violentia, vel satis leui. Vt autem sonus in aqua generetur, requiritur percussio vehementior, quam in aëre: quia cum aqua sit densior debet dari maior violentia, vt ex percussione corporum collidentium possit velociter, ac fortiter resilire. ¶ Sed contra: quia ingentes pisces solent cum ingenti violentia aquas diuidere; maximè quando natant contra impetum ipsius aquæ, & illi se se opponunt: ergo adest tunc violentia, seu percussio requisita ad generationem soni non minùs, ac cum per terram trahitur ingens corpus, vel magna auis velociter volat: & tamen prædicti pisces non edunt vllum sonum, quandiu sub aquis existunt: ergo quod non efficiant sonum, nequit reduci in defectum fortis percussionis, aut velocis resilientiæ; sed prouenit ex eo, quod aqua non est medium aptum ad formationem, & receptionem soni.

14 Oppositam nihilominus sententiam amplectuntur Themistius, Simplicius, Caiet. Tolet. *in hoc libro ad cap.* 8. Suarez *tract.* 3. *lib.* 3. *cap.* 19. & alij. Quæ potest suaderi primò ex Aristot. *in hoc lib. text.* 79. vbi inquit: *Amplius auditur in aëre, & in aqua; sed minus in aqua.* Vbi D. Thom. hæc habet: *Ostendit: quale sit medium, in quo generatur sonus, & dicit, quod medium; in quo sonus auditur est aër, & aqua: sed*

minus auditur in aqua, quam in aëre: Vnde propriissimum medium, tam in generatione soni, quam in auditu est aër. Sentiunt ergo Philosophus, & D. Thom. quod aqua est medium absolutè sufficiens ad receptionem soni, licèt aër sit aptior ad id præstandum, quam aqua. ¶ Confirmatur ex eodem Aristot. 4. *de histor. animal. cap.* 9. vbi asserit, rana edere sonos sub aquis: sed ibi non adest aliud medium, in quo sonus secundum suum esse reale recipiatur: ergo aqua est medium sufficiens ad receptionem soni sumpti secundum esse naturale. Quod iterum cofirmatur ex eo, quod quidam pisces solent branchiis aliqualem sonum formare sub aquis.

Respondetur argumento, tàm Arist. quàm D. Thom. loqui de medio, & subiecto soni secundum esse intentionale considerati: & ideo loquuntur de eo comparato ad auditum, & auditionem, respectu quorum solùm influit per species. Vnde nobis non opponuntur, qui libenter admittimus, aquam esse subiectum specierum audibilium, vt constabit ex dicendis *q. seq.* ¶ Ad confirmationem neganda est minor: quia ranæ sub aquis retinent aliquid aëris, quo indigent ad refrigerationem proprij, etsi parui, caloris. Et in huiusmodi aëre subiectatur esse naturale soni, quem edunt. Id autem, quod additur de piscium branchiis formantibus sonum sub aquis, negandum prorsus est cum B. Alberto, qui naturæ secreta summa meditatione rimatus fuit; & tamen id non deprehendit.

15 Arguitur secundò: quia aqua habet omnes conditiones, quibus gaudet aër, vt sit subiectum soni; quamvis non ita perfectè: est quippè mollis, diuisu facilis, & comprimi vehementer, ac resilire valet: ergo ipsa etiam, licèt non ita perfectè, erit subiectum, & medium soni. ¶ Confirmatur primò: quia si lebes immittatur in puteum, & pertingat vsque ad fundum illius, solemus percipere aliquem sonum, ex prædicto contactu formatum; sed ibi non adest aliud medium, nisi aqua: hæc igitur valet esse subiectum soni. Idemquè apparet in temis nauium, qui sub aquis, quas mouent, ac diuidunt, solent efficere sonum.

Respondetur ad argumētum, quod licèt aqua habeat omnes illas conditiones, quæ referuntur, nihilominus non habet illas in ea perfectione, quę desideratur ad formationem soni, quantumuis imperfecti. Nam ad generationem soni, etiā imperfecti desideratur, quod medium inter corpora percutientia ita comprimatur, ac frangatur, vt quasi subito resiliat; vbi enim non confestim, sed lentè exit, nullus sonus excitatur. Aqua autem, quia crasa est, non subitò exilit, sed paulatim dilabitur: quocirca est medium ineptum ad generationem soni. ¶ Ad confirmationem dicendum est, lebetem in puteum immissum causare sonum in aliquo aëre, qui simul cum ipso lebete descendit; quem satis indicant illæ campanullæ, quæ in superficie superiori aquæ statim apparent. Illud, quod additur de temis, nihil conuincit: quia licèt secundum vnam sui partem sint sub aquis; at secundum aliam contingunt aërem externum, in quo recipitur sonus editus ex temorum, & aquæ motu.

QVÆSTIO IV.

Quodnam sit subiectum, & medium soni considerati secundum esse intentionale?

POst considerationem subiecti, in quo esse entitatiuum soni recipitur, meritò inuestigamus medium, ac subiectum, cui inest secundum suum esse intentionale; hoc est, secundum species audibiles, quas immittit vsque ad auditum.

§. vnicus.

Resolutio difficultatis.

16 DIcendum est, subiectum soni secundum esse intentionale considerati; siue quod idem est, subiectum specierum audibilium, esse non solùm aërem, sed etiam aquam, & corpora his similia: non verò corpora terrestria, & densissima. Hæc est Aristot. *text.* 79. vbi inquit: *Auditur in aëre, & in aqua, sed minùs in aqua.* Quod saltem de esse intentionali soni verificandum est; aliàs non possemus in aqua audire, vt determinat Philosophus. Idem docet 4. *de historia animal. cap.* 8. vbi docet, pisces sub aquis audire. Quare Diu. Thom. *in præs. lect.* 17. inquit: *Quidam autem libri habent, in aqua non audimus: quod est contra illud, quod dictum est, quod audimus in aëre, & in aqua, & contra id, quod Philosophus dicit in lib. de historia animal. quod animalia audiunt in aqua: licet enim aqua non ingrediatur ad interiorem aërem, tamen potest eum commouere, & sic imprimere ei speciem soni.* Vnde hæc sententia est communis apud Philosophos.

Fundamentum est: quoniam aqua, & corpora aquæ similia habent raritatem sufficientem, vt possint deferre species audibiles; secùs verò corpora valde crassa, & densa: ergo hæc nequeunt esse medium ad deferendum species soni; benè autem aqua, & alia corpora rara, atque subtilia. ¶ Confirmatur ab experientia, cui in his rebus sensibilibus potissimum standum est: nam pisces sub aquis latentes, statim, ac foras fit strepitus, fugam arripiunt; etiam si nullum hominem videant, vt contingit, quando aqua est turbida, & consequenter inepta, vt sit medium ad videndum: ergo pisces audiunt sub aqua: hæc igitur est apta, vt sit medium deferens species audibiles. Quod amplius confirmatur: nam, vt testatur Plinius *lib.* 10. *natural. histor. cap.* 70. in piscinis Cæsaris fuerunt pisces auditus adeo perfecti, vt haberent propria nomina, quibus vocati venirent. Quod minime fieret, nisi species audibiles deferrentur per aquā vsque ad piscium auditum: quandoquidem ex eo, quod quis vocaret pisces nulla commotio, vel immutatio physica aquarum intercedebat, vt ex se liquet.

17 Sed obijcies primò, nam Arist. *in hoc lib. cap.* 8. *text.* 76. hanc diuersitatem inter auditum, & odoratum constituit, quod illius medium est aër; illius verò aër, & aqua: ergo sentit medium auditus non esse aquam, sed solum aërem. ¶ Confirmatur: quia *text.* 28. definit sonatiuum secundum esse intentionale considerátum, quod sit *motiuum aëris*: ergo solum aër est medium specierum audibilium; alias prædicta definitio diminuta foret.

Respondetur, ideò Aristot. asseruisse medium respectu auditus esse aërem, quia est medium aptissimum, licèt non sit medium vnicum. Eò vel maximè, quia vt audiatur sonus, semper desideratur, aliquis aër, ille saltem, qui residet intra aurem: vndè homo sub aquis existens tandiu audit, quandiu aqua non replet antractus aurium: vbi autem illos occupat, cessat auditio. Ad olfaciendum autem non ita indispensabiliter desideratur aër, nec ita impedit aqua. Quamobrem meritò Philosophus posuit illud discrimen inter vtramque potentiam: quamvis vna, & altera habeat pro medio, tam aërem, quàm aquam. ¶ Ad confirmationem respondemus, Aristot. non definisse sonatiuum per me-

dium

dium adæquatum, sed per medium principale, & potissimum, eo modo, quo habitus solent non rarò per obiectum præcipuum definiri, licèt non sit adæquatum. Nec tamen sequitur, prædictam definitionem esse diminutam: quia medium principale continet, quasi virtualiter alia media, per quæ potest diffundi species audibilis.

18 Secundò objicies; quia homo in cubiculo densissimis parietibus vndique inclusus audit sonum extra parietes factum: ergo corpora densissima valent esse medium ad transferendum species vsquè ad auditum.

§ Respondetur, quod si quis intra cubiculum ita includatur, vt istius parietes nullam rimulam, nullumvè foramen habeant, minimè percipiet sonum extra cubiculum factum, & in hac hypothesi negandum est antecedens. Quod nulla experientia potest suaderi: quoniam homo de facto in nullo cubiculo, aut corpore includitur, quod non habeat, nedum multos poros, sed etiam aliqua foramina licèt exigua.

QVÆSTIO V.

Quomodo sonus deferatur per medium vsque ad auditum.

NOn vnicam, sed plures difficultates continet quæstionis titulus. Prima est: vtrum sonus debeat secundum esse reale naturale peruenire vsque ad auditum; an verò solùm vsquè ad aliquam distantiam, ex qua incipiat species intentionales immittere. Secunda est, an idem sonus non multiplicatus secundum esse naturale diffundatur per medium; an verò realiter multiplicetur; ita vt vnus sonus producat alium, & hic alium &c. Tertia est, an sonus immittat species ab ea solum distantia, in qua desinit; an verò ab illa etiam, in qua primò producitur. Et procedunt eæ quæstiones, quando inter sonum, & auditum mediat, non solum aqua, quæ solius mutationis intentionalis est capax; sed etiam, aër qui capax est immutationis, tàm naturalis, quàm intentionalis.

§. I.

Explicatur vera sententia diuersis assertionibus.

19 DIcendum est primò, sonum multiplicari realiter per medium, ita vt vnus producat alium: & hanc communicationem eò esse majorem, quò per majorem, vel magis violentam percussionem sonus primò productus fuerit: Ita Aristot. *in hoc lib. text.* 78. *&* 80. vbi D. Thom. *lect.* 16. idem S. Doct. *in* 2. *dist.* 2. *quæst.* 2. *art.* 2. *ad* 5. Zanardus *in præsenti quæst.* 32. & communiter Thomistæ, quos refert, & sequitur Bañez 1. *part. quæst.* 78. *art.* 3. *tract. de auditu*, *dub.* 4.

Probatur ratione: quoniam ex forti, ac vehementi percussione corporum sonororum potest aër medius tanto impetu prosilire, vt ipse iterum percutiat aliam partem aëris sibi proximiorem, & generet nouum motum, & sic de alijs: ergo sonus secundum esse reale diffunditur per medium; & quanto major fuerit percussio corporum collidentium, tanto diffundetur ad majorem distantiam. Consequentia liquet. Antecedens autem optimè explicatur, & probatur à D. Thom. his verbis: *Considerandum est, quod generatio soni in aëre consequitur motum aëris, vt dictum est. Sic enim contingit de immutatione aëris apud generationem soni, sicut de immutatione aquæ, quando aliquid in aquam proijcitur. Manifestum est enim, quod fiunt quædam regyrationes in circuitu aquæ percussæ: quæ quidem circa locum percussionis sunt paruæ, & motus est fortis; in remotis autem regyrationes sunt magnæ, & motus debilior: tandem motus totaliter euanescit, & gyrationes cessant. Sic igitur intelligendum est, quod ad percussionem corporum sonantium aër in gyrum mouetur, & sonus vndique diffunditur: & in vicino quidem gyrationes sunt minores, sed motus fortior, vnde & sonus fortior percipitur: in remotis autem gyrationes sunt maiores, & motus debilior, & sonus obscuriùs auditur: tandem autem deficit totum.*

Confirmatur; nàm vt supra *num.* 6. vidimus ex Philosopho, & D. Thom. corpora concaua, benè sonant, quia intra illa magis multiplicatur noui ictus aëris, & generationes soni: ergo sonus potest realiter multiplicari secundum suum esse reale vsque ad certam distantiam: quæ major eò erit, quò violentior fuerit collisio corporum sonorotum, ex qua primò genitus fuit sonus.

20 Dicendum est secundò, non esse necessarium ad hoc, vt sonus percipiatur, quod secundum suum esse physicum diffundatur vsquè ad auditum. Hanc etiam docent Aristotel. & D. Thom. *locis proximè citatis*, admittuntque communiter Philosophi. Probatur ratione: quia sonus nequit secundum suum esse reale produci in medio, quin medium realiter moueatur, ac resiliat; sicut impossibile est produci impulsum, absque motu proiecti: sed quando Petrus v. g. loquitur, non commouet physicè totum medium, in cuius sphæra percipitur vox illius: incredibile quippè est, paruam illam percussionem, quæ ad formationem vocis requiritur, habere vim ad immutandum tantum spatium aëris: ergo non est necessarium, quod sonus secundum suum esse naturale perueniat vsque ad auditum.

Confirmatur: quia si esset necessarium diffundi realiter sonum vsque ad auditum, tunc duo homines inæqualiter distantes ab altero loquente non possent simul percipere vocem illius: consequens est falsum; cum multoties experiamur vtrumque simul moueri ad vocem loquentis: ergo &c. Sequela ostenditur: quia si loquamur de generatione, & diffusione physica soni, prius tempore, & sanè perceptibili, commouentur partes proximiores loquenti, quam remotæ: ergo priùs perciperetur sonus ab vno homine, quam ab alio, si essent aliquantulum inæqualiter distantes.

21 Dicendum est tertiò, sonum non solum immittere speciem intentionalem ab illa parte medij, in qua vltimò generatur, & desinit; sed etiam ab illa in qua, primò genitus est à corporibus se collidentibus. Hæc est mens Arist. *loc. supra citat. & quæst. sequ.* expendendis, quem sequuntur communiter Interpretes. Probatur ratione: quia agens naturale debitè applicatum passo producit necessariò effectum sibi proportionatum; sed sonus statim ac in prima parte medij producitur, est proprium sensibile auditus, ac proindè est agens naturale respectu productionis speciei audibilis: ergo cùm auditus, & medium sint aliàs rectè disposita, vt supponimus, non poterit non sonus prædicta speciem producere, atque audiri.

Confirmatur primò: nàm ideò lux statim, ac est, producit speciem sui, quia est sensibile proprium visus; & concurrunt ex parte medij alia requisita: sed etiam sonus, vbi primò generatur, est sensibile proprium auditus; & adsunt tunc, vt supponimus alia, quæ ex parte medij, & auditus requiruntur; ergo sonus in prima

parte,

parte, & statim ac generatur, potest, ac debet producere speciem audibilem. § Confirmatur secundò: nàm ideò non posset sonus ex illa prima parte diffundere species, quia aliàs esset inpartibus vlterioribus, tàm secundum esse intentionale per speciem diffusam, quā secundum esse reale, quod iterum generatur, vt diximus in prima assertione: atqui nullum est inconueniens, quod aliquid sit in medio secundum vtrumque esse, naturale videlicet, & intentionale, vt apparet in luce, quę secundum vnum, & alterum esse solet in medio existere: ergo non est ratio, quare sonus non generet, ac immittat speciem ex illa parte, in qua primò generatur.

22 Hic obserua, sonum non incipere instantaneè, & per primum esse, sed successiuè, & per vltimum non esse. Et ratio est: quoniam sonus, vt inquit D. Thom. *lect. 16. causatur ex motu, & non habet esse fixum*: subiectum quippè illius, ex quo primò educitur, est medium resiliens, quatenus tale: vnde cùm resilientia sit quidam motus, ac proindè incipiat successiuè; idem necessariò afferendum est de inceptione soni. Ex quo vlteriùs fit sonum, cùm primò producitur, non se diffundere intentionaliter in instanti, sed successiuè; diffundit enim se sicut habet esse, quod pro tunc non est fixum. Vbi autem productus est, & aliquantulum durat, valet optimè, si sit intra debitam distantiam, immutare instantaneè auditum, producendo instantaneè species: nullum quippè contrarium, aut impedimentum adest, quod retardet subitam specierum productionem.

§. II.

Enodantur argumenta contraria.

23 Contra primam conclusionem non inuenimus sententiam, quæ probetur Auctoribus. Potest tamen illi opponi: quoniam si sonus multiplicaretur in medio, deberent omnes soni denuò geniti audiri: consequens est falsum: ergo non datur, nisi vnicus numero sonus. Probatur minor: quia cùm sonus auditur, simul percipitur distantia eius: sicut cùm videtur obiectum, simul cognoscitur illius distantia: at sic est, quod solùm percipimus sonum esse in ea distantia, in qua primò colliduntur corpora, & sonus generatur: ergo solum hic sonus percipitur; & non alius.

Confirmatur: nam si per medium diffunderetur sonorum collectio, modo à nobis descripto; sentiremus illam paulatim deficere; consequens contradicit experientiæ: ergo &c. Sequela ostenditur: quia sonus ita debet audiri, sicut habet esse in se: sed si daretur illa sonorum collectio, atque diffusio, primus sonus esset vehementior, secundus non ita vehemens, tertius languescens, & sic de alijs: ergo eodem modo, ac ordine sentiremus sonum deficere.

Respondetur obiectioni negando minorem: ad cuius probationem dicendum est, auditum vt purè imperfectiorem visu, solùm percipere in confuso distantiam, in qua corpora se collidunt, & sonus generatur. Cuius signum est, quod nisi videamus corpora illa, nescimus omninò determinatè, in quo situ formetur sonus. Vndè quia soni denuò geniti parùm distant à sono, qui primo productus est, & sunt minus intensi, quam ille: propterea non percipimus, nisi valdè confusè distantiam, in qua generantur. Sonus autem primus, & illius distantia melius cæteris percipiuntur: quia potentior est, & alij soni generantur in virtute illius.

Ad confirmationem dicendum est, quod licèt sonus videatur simul deficere; nihilominus attentè percipientibus satis apparet, quod non deficit subitò secundum se totum, sed prius secundum vnam partem, quam secundum aliam. Cuius signum est, tùm quod in fine audimus sonum obscuriùs, & sub minori intensione: tùm quod percusso corpore concauo, v. g. dolio aër intus existens ita resilit, vt causet nouos ictus ad alias partes, generetquè proindè minores, ac minores sonos, vt ad sensum liquet. Si autem sonus ille postremùs non sentitur, ideò est, quia ob defectum intensionis nequit manifestè discerni à præcedentibus: sicut etiam albedo solet in eodem subiecto habere partes magis, & minus intensas; & tamen quia differentia est exigua, non facilè apparet, vbi sit intensior albedo.

24 Contra secundam conclusionem sentiunt Auicenna *lib. 1. natur. cap. de Auditu*, Simplicius *in hoc libr. cap. 8.* & Albertus *in summa de Anima, tract. de Auditu*: asserunt enim requiri ad perceptionem soni, quod hic physicè diffundatur per medium vsque ad auditum; quamvis id non eodem modo explicent, ac defendant. Probatur primò hæc sententia: quia Arist. *lib. de sensu, & sensib.* determinat, quod etsi plura animalia existant intra sphæram actiuitatis soni; nihilominus non audiunt eundem sonum secundum numerum, sed solùm secundum speciem: sed hoc non verificaretur, si sonus posset per species intentionales se diffundere vsquè ad auditum: tunc enim idem numero sonus posset diuersas species ad diuersa animalia immittere; sicut idem numero color videtur à pluribus animalibus: ergo ex mente Philosophi diffunditur physicè vsquè ad auditum; aliàs eius determinatio falsitati foret obnoxia.

Respondetur, quod Aristot. non determinat vniuersaliter, quod nunquam plura animalia percipiant eundē numero sonum; sed solum docet, quod sæpè illum non percipiant. Huius autem ratio non est, quod sonus secundum esse physicum debeat diffundi vsque ad auditum: sed quia aër, in quo est sonus, frequenter diuiditur, & consequenter ad illius diuisionem diuiduntur soni secundum numerum. Potest autem contingere, & frequenter accidit, quod ratione diuersi situs, atquè distantiæ, vnus sonus audiatur ab vno animali, & non ab alio; & alter sonus audiatur ab isto, non verò ab altero: & per consequens diuersa animalia percipiant diuersos numero sonos, quin opus sit, vt sonus physicè acceptus pertingat vsque ad auditum.

25 Secundò arguitur: quia cùm ventus in contrarium flat, non percipimus illum sonum, quem in eadem distantia perciperemus, si ventus versus nos flaret: ergo signum est, sonum non se diffundere per species intentionales, sed in esse physico vsquè ad auditum. Probatur consequentia: nam quia color se diffundit per species intentionales visio coloris, nec impeditur, nec iuuatur per ventum: ergo idem contingeret in sono, si se diffunderet intentionaliter. § Respondemus negando consequentiam: quia cùm sonus secundum suum esse naturale recipiatur in aëre, potest per ventorum agitationem extrahi à sphæra auditus, vel ad eam trahi; licèt animal aliàs sit in eodem situ, atque distantia. Hæc ratio non militat in colore, vt ex se liquet: vnde mirum non est, quod ad illius visionem, nec conducat, nec impediat ventorum agitatio.

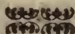
26 Pro opinione vltimæ assertioni contraria solent referri Caiet. *in præsenti cap. 8.* Conimb. *ibid. quæst. 2.* & alij, qui docent, sonum non diffundere speciem ex illa parte, qua habet esse naturale; sed solum ab illa, in qua iam cessat à diffusione, ac communicatione naturali: & consequenter asserunt, sonum non immittere speciem statim, ac primò producitur, sed post aliquam motu-

morulam, videlicet cùm iam totus per medium physicè diffusus est. Hic autem dicendi modus potest suaderi primò: quia aliàs quiuis sonus quantumvis directus bis, & multoties audiretur: consequens est falsum, & contrarium experientiæ: ergo sonus non immittit speciem intentionalem, vsque dum totus productus sit, & ab illa dumtaxat parte, in qua desinit esse secundum entitatem naturalem. Probatur sequela: quoniam si sonus statim, ac productus est, immittit speciem, statim audietur; & cùm rursus multiplicetur per medium, immittet diuersas species, repetitis vicibus audietur.

Respondetur negando sequelam: quia sicut cùm calor diffunditur per aërem, omnes calores partiales, qui in eodem aëre, tanquam in subiecto vno, & continuato inueniuntur, efficiunt vnum, & eundem numero calorem totalem per continuationem: ita omnes illi soni partiales, qui ex vna percussione corporum collidentium generantur, & per medium diffunduntur, efficiunt vnum sonum totalem continuatum. Quapropter non est necessarium vniuersaliter, quod audiatur per diuersas numero auditiones: sed possunt percipi per eandem continuatam. Diximus *vniuersaliter*: quia si sonus ob ventorum agitationem dissipetur, & feratur in diuersas partes, ac distantias; non est inconueniens, quod audiatur per auditiones interruptas, & numero differentes: sed tunc dantur diuersi soni: vnde non sequitur, quod idem sonus directus semel, & iterum audiatur.

27 Secundò arguitur: quia ex nostra sententia sequitur, sonum audiri in primo instanti, in quo fit: consequens est falsum: ergo &c. Sequela ostenditur: nam species intentionalis, vtpotè quæ caret contrario, instantaneè defertur ab obiecto vsque ad potentiam, & infert sensationem: ergo si sonus à primo instanti, & à prima parte, in quibus producitur, immittit speciem; sequitur, quod audiatur in primo instanti, in quo est. Falsitas autem consequentis euincitur experientia: quoniam si quis à longè videat hominem secantem arborem, priùs percipit contactum securis ad arborem, quam sonum ibidem causatum: hoc autem non contingeret, si sonus audiretur statim, ac est; siquidem tunc nulla intercederet morula: ergo non auditur statim, ac fit, sed postquam totus per medium diffunditur.

Respondetur negando sequelam, vel suppositum consequentis: quia vt supra *num.* 22. obseruauimus, sonus non fit in instanti: vnde nequit in aliquo primo instanti speciem audibilem mittere; sed necessariò spectat aliquam morulam, eam videlicet, quæ necessaria omnino est ad motum, seu resilientiam, medijs quibus sonus generatur. Præterquamquod in exemplo in contrarium adducto, contactus securis ad lignum præcedit realiter, imò tempore sonum genitum: quia contactus securis ad lignum fit in vltimò instanti terminatiuo motus percussionis, in quo est verum dicere: *Nunc non est motus*. In illo autem instanti non est realiter motus resilientiæ aëris, quia tunc verificatur; *Nunc non mouetur aër, sed immediatè post mouebitur, & resiliet*: & consequenter nec tunc est sonus, sed immediatè post erit. Vnde mirum non est, quod priùs realiter videatur contactus securis ad lignum, quam audiatur sonus ex illo resultans; siquidem ex parte ipsorum obiectorum datur ordo ille, atque præcedentia.

QVÆSTIO VI.

Qualiter generetur sonus reflexus, seu echon.

AD perfectam notitiam eorum, quæ ad sonum pertinent, restat discussio præsentis difficultatis, quam tamen paucis absoluemus.

§. I.

Explicatur, & defenditur communis sententia.

28 Dicendum est primò, sonum reflexum, siue echon causari per regressionem soni secundum suum esse reale, & naturale, quatenus aër deferens sonum impeditus ab aliquo corpore reflectitur in contrarium. Ita docet Arist. *in hoc lib. text.* 80. D. Thom. *ibid. lect.* 16. B. Albert. Auerr. Auicenna, Philop. Ægid. & alij, quos refert, & sequitur Suarez *tract.* 3. *de Anima, lib.* 3. *cap.* 20.

Probatur, & simul explicatur assertio: quoniam generatio soni eo proportionali modo fit, quo iacto lapillo in aquam, fiunt gyrationes orbiculares: sed huiusmodi gyrationes hoc ipso, quod tangant corpus eis obsistens, regrediuntur in contrarium: ac proinde fiunt nouæ gyrationes reflexæ, per quas aqua priùs directè mota reflectitur, siue retrò resilit: ergo pariter eò ipso, quod aër priùs motus directè resiliens, & deferens sonum inueniat corpus aliquod obsistens, reuertetur in contrarium causando nouos ictus, seu gyrationes; & per consequens generabit sonum reflexum, siue echon. Consequentia videtur perspicua. Præmissæ autem non possunt aptiùs suaderi, aut exponi, quam verbis Angelic. Doct. quæ supra dedimus *num.* 19. adiunctis quæ sequuntur; *Sic igitur intelligendum est, quod ad percussionem corporum sonantium aër in gyrum mouetur, & sonus vndique diffunditur. Si autem antequam huiusmodi gyrationes deficiant, fiat reuerberatio aëris sic moti, & sonum deferentis ad aliquod corpus; gyrationes reuertentur in contrarium: & sic auditur sonus quasi ex aduerso; & hoc vocatur echon. Quod præcipuè fit, quando illud obstans, ad quod repercutitur aër motus, est aliquod corpus concauum, quasi quoddam vas determinans, & concludens aërem in sua vnitate, & ideò prohibens ipsum diuidi. Tunc enim ille aër fit vnicus, & commotus, quia non potest vlterius motum protendere propter obstans, percutit iterum aërem, à quo percutiebatur, & fit motus in contrarium, sicut accidit, quando aliquis proijcit pilam, quæ hic sphæra dicitur, & inueniens obstaculum, retrò resilit.* Hæc S. Doctor, quibus nihil addendum est.

29 Dicendum est secundò, posse etiam fieri echon absque productione noui soni reflexi, per solam reflexionem specierum audibilium, quatenus medium deferens prædictas species impeditur ab aliquo corpore obsistente, & trahit iterum species ad nos: atque ideo posse eandem vocem iterum audiri. Ita Suarez 1. *parte q.* 78. *art.* 3. *dub. vlt.* vbi optimè obseruat, hanc assertionem minimè opponi doctrinæ D. Thom. proximè traditæ: quia licet echon frequenter fiat per generationem physicam noui soni, quod asserit S. Doct. potest etiam alio modo fieri, nimirum per solam reflexionem specierum audibi-

audibilium, vt nunc statuimus.

Fundamentum huius assertionis desumitur ex similitudine, quæ intercedit inter visum, & auditum, ac proinde inter species visibiles, & audibiles: quoniam potest dari visio reflexa per solam regressionem specierum visibilium à speculo ad oculos, quin ibi producatur nouus color, aut multiplicetur visibile: ergo pariter poterit fieri auditio reflexa, qualem echon importat, per solam reflexionem specierum audibilium à corpore obsistente vsque ad auditum, quin ad hoc sit necessaria productio noui soni physicè sumpti: ergo echon non solùm fit modo in priori assertione descripto, sed etiam fieri valet modo, quem nunc descripsimus. Eò vel maximè, quod in hoc modo nulla apparet repugnantia, aut contradictio, vt ex statim dicendis magis apparebit.

§. II.

Extricantur aliquæ difficultates.

30 SVnt tamen aduersus vtramque assertionem nonnullæ obiectiones; quas si diluamus, magis constabit veritas doctrinæ hactenus stabilitæ. Primò igitur aduersus primam conclusionem obijcies: quia semper adest corpus obsistens, atque impediens, ne aër deferens sonum vltra progrediatur: semper enim ille aër in fine motus habet virtutem debilem, ac remissam ad impellendum aliam partem eiusdem aëris, ac proinde impeditur ab illa, ne moueatur vlterius, & consequenter aliquantulum retro resilit: sed hoc non obstante, nullus sonus reflexus, aut echon generatur; aliàs in quocumque sono audiremus echon: ergo ad istius generationem non sufficiunt ea, quæ in assertione prima explicuimus.

Respondetur concedendo maiorem, & negando minorem quoad primam partem: nam in omni productione soni directi interuenit etiam aliqualis sonus reflexus; non tamen semper sentitur ob illius debilitatem. Quam doctrinam expressè tradit Aristot. *text.* 80. illis verbis: *Videtur semper fieri echon, sed non certus* &c. Quæ D. Thom. illustrat in hunc modum: *Ostendit, quomodo diuersimodè echon fit, & dicit, quod videtur semper fieri echon, sed non semper fit certus, idest, manifestè perceptibilis, & hoc ostendit per simile. Dicit enim, quod accidit in sono, sicut in lumine: lumen enim semper repercutitur; sed quandoque quidem est manifesta repercussio luminis, quandoque autem non. Manifesta quidem est repercussio luminis, quando repercutitur ab aliquo corpore fulgido; ita quod cum quadam claritate fiat luminis repercussio simili modo primæ luminis emissioni. Immanifesta autem est repercussio luminis, quando repercutitur ab aliquo corpore opaco: quia huiusmodi percussio fit sine claritate, & radiorum emissione. Similiter autem quando repercussio soni fit ad corpus concauum, in quo natus est multiplicari sonus, fit echon certus, idest manifestè comprehensibilis. Quando autem ad alia corpora fit reuerberatio soni, quæ non sunt apta multiplicare sonum, non fit echon manifestus.*

31 Secundò obijcies: quia si sonus reflexus generaretur modo dicto, nec esset idem numero cum sono directo; siquidem fieret per motum contrarium illi, per quem motus directus generatur; neque distingueretur numero ab illo, cùm recipiatur in eodem numero subiecto, nimirum in aëre retro resiliente, qui etiam est subiectum proprium soni directi: ergo generatio soni reflexi non fit, sicut explicuimus. § Respondetur negando antecedens quoad secundam partem: quia licèt sonus reflexus, & directus recipiantur in eodem subiecto; nihilominus non continuantur inter se: sed ad destructionem vnius, nempè directi, incipit alius, videlicet reflexus: cuius signum est, quod iam est finita auditio primi soni, quando primò auditur echon.

32 Obijcies tertiò: quia res inanimatæ, & carentes instrumento, qualia sunt plura corpora concaua, nequeunt efficere sonum articulatum, & distinctum in syllabas: at sic est, quod in sono reflexo, siue echo sæpè audimus voces integras, & articulatas: ergo prædictus sonus reflexus non fit per solam collisionem aëris ad corpora subsistentia. § Confirmatur: nam ideo tuba, quantumcumque à lingua moueatur, nequit distinctè formare vocem articulatam, quia est aliquid inanime: sed hæc ratio etiam militat in corpore concauo obsistente: hoc igitur nequit efficere vocem distinctam, & articulatam, qualem in sono reflexo solemus experiri.

Respondetur, sonum dearticulatum non fieri à corpore obsistente, sed ab aëre, qui ab animali commouetur. Aër autem, quamvis nequeat virtute propria sonum articulatum efficere, cum inanime quid sit, & carens debitis instrumentis ad dearticulandas voces; nihilominus in virtute animalis, à quo mouetur, & per subordinationem ad ipsum, valet efficere instrumentaliter vocem articulatam: sicut omnia alia instrumenta se extendunt in virtute causæ principalis ad attingendos effectus, quos ex se non valent efficere. Verum quidem est, quod vox articulata, quam in echo solemus percipere, nunquam pertingit ad perfectionem vocis, quæ immediatè profertur ab animali, vt ipsa experientia testatur. § Ad confirmationem respondemus, vocem directam, seu quæ immediatè profertur ab animali debere fieri illis instrumentis, quæ ei contulit natura, videlicet labijs, lingua, dentibus, & palato: vnde quia horum vsus impeditur per appositionem tubæ; idcircò non valemus proferre per tubam voces perfectè articulatas. Sonus autem reflexus supponit iam factum sonum directum, & quod aër est determinatus, & quasi eleuatus per illum ad formandos alios sonos ei aliquo modo similes: vnde fieri potest instrumentaliter ab ipso aëre.

Dices aër directè motus amittit per collisionem ad corpus obsistens illam, vt sic dicamus figuram, & dearticulationem, quam accepit ab animali: ergo non poterit efficere vllum sonum dearticulatum. § Respondetur, quod aër per collisionem ad corpus obsistens non amittit totaliter illam primam figuram, & impressionem; sed tantum ex parte, & quoad modum perfectionis: vnde non impeditur efficere alium sonum articulatum, saltem minus perfectè, ac primò formatus est.

33 Obijcies quartò: quia causa debet coëxistere suo effectui: sed sonus directus priùs desinit esse, quam fiat sonus reflexus; siquidem echon auditur postquam vox directa desinit audiri: ergo sonus directus non potest efficere sonum reflexum, & consequenter hic non generabitur per regressionem illius. § Respondetur negando minorem: quia sonus directus existit, quando impellit, & percutit partem aëris, ex qua collisione generatur sonus reflexus: quod satis est, vt causa dicatur coëxistere suo effectui, quia sufficit existere, quando imprimit virtutem, & motum, ex quibus deriuatur effectus; sic enim habet existere saltem virtualiter, quando effectus resultat. Et hinc prouenit, quod prius desinat audiri sonus directus, quam incipiat audiri sonus reflexus: quia sonus directus vltimo euanescit in vltimo instanti terminatiuo collisionis: sonus autem reflexus incipit in instanti, vel in tempore subsequenti. Hæc autem

Com plut. de Anima.

verificantur communiter loquendo, non autem vniuersaliter: quia si sonus directus maximo impetu formetur, & corpus obsistens sit propè locum, in quo ille sonus generatur, tunc non desinit sonus directus quando auditur echon, sed illi duo soni simul confusi sunt in diuersis partibus medij: quod in causa est, vt solum confusè percipiantur, ac discernantur.

34 Quintò, & vltimò objicies contra secundam assertionem: quoniam si echon posset fieri per solum regressum, siue reflexionem specierum intentionalium ad auditum; fieret inde, quod sonus non perciperetur, vt existens propè corpus obsistens, & remittens species, sed quasi existens post, vel vltra illud: consequens est contra experientiam: ergo echon nequit fieri per solam regressionem specierum audibilium, & absque productione noui soni. Sequela probatur, & declaratur exemplo: nam obiectum visum in speculo apparet esse intra, vel vltra speculum, eò quod species reflexæ repræsentant obiectum opposito modo, ac repræsentarent species directæ: vnde sicut per visionem directam videtur obiectum, vt existens ante speculum, & in tanta distantia ante illud; ita è conuerso per visionem reflexam videtur, vt existens vltra, vel post speculum in eadem proportionali distantia. Idem ergo contingeret in sono, si posset fieri auditio reflexa per solam reflexionem specierum audibilium ad potentiam.

Respondetur negando sequelam, & ad illius probationem concesso antecedenti, neganda est consequentia: & ratio disparitatis est, quod sicut species visibiles excedunt in perfectione species audibiles in modo repræsentandi obiectum; ita etiam excedunt in modo repræsentandi distantiam obiecti. Vnde species visibiles reflexæ perfectè repræsentant distantiam obiecti à speculo, quamvis inuerso modo, ac repræsentant species directæ: & ideo repræsentant obiectum, velut existens vltra, siue post speculum. Cæterum species audibiles, quippè deficientes ab huiusmodi perfectione, non repræsentant sonum sub illa formalitate existendi vltra corpus obsistens; sed repræsentant sonum absolutè, vel quatenus existit iuxta illud corpus.

QVÆSTIO VII.

Quodnam sit organum, & subiectum auditus?

VT cum maiori luce hanc difficultatem determinemus, oportet breuiter describere auditus officinam. In qua primò occurrunt aures, quas natura instituit ad auditus defensionem, sicut supercilia ad oculorum munimentum. Ob quam etiam causam, via per quam tenditur in auditum, plena est anfractibus ad instar labyrinthi: vt aër ad auditum penetrans his obliquitatibus refrangatur, nullumque ipsi aliqua violenta commotione inferat nocumentum. Propter eundem finem prædicta via repleta est quodam humore viscolo, quo bestiolæ præpediuntur, ac detinentur; si quæ ad intimum auditus penetrare præsumunt. Huiusmodi autem via desinit in quandam concauitatem, quasi orbicularem, plenam substantia aërea, siue spiritosa, & animata, quæ solet vocari aër insitus. Et vt hæc substantia (quæ aliàs posset, vtpotè valde subtilis, facilè dissipari) indemnis conseruetur, prouidit natura quandam pelliculam, qua operitur illa medietas prædictæ substantiæ, quæ existit versus exteriorem partem aurium: quæ pellicula solet vocari myringa, seu timpanum, quia ad instar timpani formata est, & sustinetur supra tria officula diuersæ figuræ. Porrò à cerebro descendit quidam neruus, qui in alios duos diffinditur, quorum vnus ad partem dextram, alter ad sinistram tendit; & terminatur ad illam concauitatem, vbi residet substantia aërea, siue spiritosa. Deseruiunt verò huiusmodi nerui, vt per eos descendant spiritus animales à cerebro vsque ad auditum. Eæ sunt partes principales, quas inuenimus in auditus officina: videndum nunc est, in quanam earum resideat potentia auditiua, tanquam in organo, atque subiecto.

§. II.

Resoluitur dubium duabus assertionibus.

35 DIcendum est primò, auditum subiectari in substantia aërea, & spiritosa proximè explicata. Ita Aristot. *in præs. text.* 82. vbi inquit: *Auditus autem connaturalis est aëri: propter id autem, quod in aëre est, &c.* Vbi D. Thom. *lect.* 17. *Ostendit*, (inquit) *quod aër appropriatur organo auditus: dicit ergo primò, quod aër connaturalis est in aëre: ita quod sicut humidum aqueum conuenit instrumento visus, ita aër conuenit instrumento auditus.* Idem repetit Philosophus *libro de sensu, & sensib.* vbi D. Thom. *lect.* 5. Eandem sententiam docent Galenus *lib.* 4. *de vsu partium cap.* 6. Caiet. in præsenti *cap.* 8. *quæst. vlt.* Suarez *tract.* 3. *de anima lib.* 3. *cap.* 22. & communiter Philosoph.

Fundamentum ex Aristot. desumptum potest ad hanc formam reduci: quoniam organum auditus, & medium illius debent, quantum fieri potest, habere easdem dispositiones: sed præcipuum medium auditus est aër, vt constat ex supra dictis *q.* 3. ergo organum auditus debet habere dispositiones similes dispositionibus aëris: huiusmodi autem dispositiones inueniuntur in illa substantia aërea, & spiritosa, quam supra descripsimus: hæc igitur est organum, siue subiectum auditus. Cætera constant, & maior suadetur: nam ideò tale medium, & non aliud habet aptitudinem ad recipiendum species audibiles, quia habet tales, vel tales dispositiones: ergo illud subiectum erit aptum, vt sit subiectum, in quo sistant, quod habuerit dispositiones similes dispositionibus medij; at subiectum, in quo sistunt species audibiles, est organum potentiæ auditiuæ: ergo organum auditus, & illius medium debent, quantum fieri potest, habere similes dispositiones.

Confirmatur primò: quia animal existens sub aquis, tandiu potest audire, quandiu aqua non penetrat vsque ad illam substantiam aëream; vbi autem illuc ingreditur, nequit animal audire: ergo signum est, prædictam substantiam aëream esse subiectum, siue organum auditus: aliàs non esset ratio, cur stante illesa illa substantia, posset audire; ea verò destructa, vel læsa, impediretur auditio. ¶ Confirmatur secundò: quia illud debet esse organum auditus, quod est expers omnis soni, vt sic valeat omnium sonorum differentias percipere: sed substantia spiritosa, & aërea est expers omnis soni: ergo est apta, vt sit organum, atque subiectum auditus. Probatur minor: quia vt aliquis aër possit habere sonum in esse physico, debet esse in tali dispositione, vt possit à corporibus collidentibus comprimi, & contundi: sed substantia illa spiritosa non est in tali dispositione; sed potiùs in dispositione contraria: nam habet esse à natura vndique vallatam, ac firmiter ædificatam in auribus, ne tangatur, & comprimatur à corpore externo, vt constat ex supra dictis: ergo &c.

36 Dicendum est secundò, potentiam auditiuam,

non

non solum subiectari in substantia spiritosa; sed etiam in illis neruis à cerebro procedentibus, & ad prædictam substantiam terminatis, quos supra explicuimus. Hæc essertio est omninò consona ijs, quæ supra agentes de organo visus statuimus, defenditurque ab omnibus ferè Auctoribus, qui doctrinam ibi traditam admittunt; quibus præluxit Angelic. Doct. *opusc.* 43. *cap.* 3. vbi inquit: *Auditus est vis ordinata in neruis mollibus à cerebro procedentibus, ad percipiendum sonum causatum ex aëris commotione constricti inter percutiens, & percussum.* Nec necessum est noua cudere fundamenta ad persuadendum hanc assertionem, præter illud, quod supra *disput.* 9. *quæst.* 4. expendimus, potestque breuiter præsenti materiæ applicari sub hac forma: quoniam in animali non datur, nisi vnus numero auditus: ergo non potest dari, nisi vnum organum adæquatum auditus: hoc autem saluari non valet, nisi dicamus, prædictum organum consistere in substantia aërea existente in vtraque aure, quatenus continuatur cum neruis à cerebro descendentibus, & coniungitur in vna communi radice: ergo ita asserendum est; ac proinde subiectum adæquatum auditus consistet, tùm in substantia spiritosa, tùm in neruis illis.

§. II.

Occurritur aliquibus obiectionibus.

37 Sed obijcies primò, aduersus fundamentum primæ assertionis: quoniam medium visus est aër, & tamen organum visus non est aëreum, sed aqueum: ergo ex eo, quod medium præcipuum auditus sit aër, non rectè colligitur, quod illius organum debeat esse aëreum. ¶ Respondetur negando consequentiam; quia, organum potentiæ, & illius medium petunt similes dispositiones, quantum fieri potest, seruata natura ipsius potentiæ, vt in illa ratione innuimus. Organum autem visus petit esse in parte externa, vt sic possit videre obiecta; ex quo fit, quod pateat pluribus iniurijs: vnde non fuit conueniens, quod consisteret in substantia aërea, quæ facillimo negotio dissipatur; sed in substantia aquea, quæ spissior est, & non ita facilè dissipabilis. Insuper organum visus debet reflectere species visibiles, quod nequit fieri in humore aëreo, benè autem in aqueo. Quamobrem non debuit organum visus habere dispositiones similes medio, nempè aëri. At auditus non sic obnoxius est iniurijs externis; cum habeat omnia illa propugnacula, quæ supra *num.* 34. exposuimus, nec debet reflectere species audibiles. Et ideo nihil est, quod impediat illius similitudinem cum medio; sed debet ipsa illi assimilari.

38 Secundò obijces: nam medium auditus respectu piscium est aqua: ergo si nostra ratio conuincit, probat vtique organum auditus in piscibus non consistere in substantia aërea, sed in aquosa. Hoc autem opponitur doctrinæ traditæ: nam sicut auditus piscium, & aliorum animalium est eiusdem rationis; ita petit organum eodem modo dispositum. ¶ Respondetur negando consequentiam: quia licèt pisces petant naturaliter audire media aqua, sub qua illos natura constituit; nihilominus medium præcipuum etiam respectu eorum non est aqua, sed aër, eò quod sonus secundum suum esse reale nequit recipi, nisi in aëre, vt supra statuimus *num.* 13. debetque insuper intentionaliter diffundi per aliquam partem aëris. Vnde pisces nequeunt audire cum sola aqua; queunt tamen cum solo aëre, si supra aquam aliquantulum eleuentur: quod satis euincit, medium præcipuum etiam respectu piscium non esse aquam, sed aërem. Quocirca non oportet, quod organum auditus in eis sit aqueum, sed debet esse aëreum.

39 Tertiò obijcies, aduersus secundam confirmationem: quoniam aër auribus insitus mouetur, exteriori aëre moto, vt docet Aristot. *in præf. text.* 82. ergo falsum est, quod aër insitus sit ita à natura constitutus, vt nequeat commoueri, vel comprimi ab extrinseco. ¶ Respondetur cum D. Thom. aërem insitum, quantum est de se, esse immobilem; moueri tamen per accidens ob aliquam prauam dispositionem auditus. Quod satis expressit Philosophus, nam postquam dixit, aërem internum moueri, statim adiecit: *Verum ipse sonus alienus est; & non proprius.* Quod autem solum per accidens moueatur, nihil obest doctrinæ nostræ: quia in designandis obiectis medijs, & organis potentiarum attendimus ad ea, quæ sunt per se.

40 Vltimò oppones aduersus omnia, quæ hactenus diximus: quia licet obseruationibus, & incisionibus anotomicis inueniantur illi nerui, & illa pellicula, siue tympanum, quæ supra explicuimus, nunquam tamen inuenitur illa substantia aërea, quam diximus esse sensorium auditus. Quod inter alios Medicos testatus Besalius *lib.* 1. *de fabrica cap.* 8. Quod si non datur prædicta substantia, corruunt proculdubiò, quæ hactenus statuimus. ¶ Respondetur, quod si statim, ac animal moritur, heret inuestigatio per artis anotomicæ visum, proculdubio inueniretur illa substantia aërea. Si autem multoties inuenta non est; id fortè contingit, vel quia animal habuit læsum auditum, vel quia (quod magis placet) non ita citò facta est inuestigatio anotomica. Cum enim illa substantia aërea sit valde tenuis, ac subtilis; breui interuallo temporis dissipatur.

DISPVTATIO XI.

De Odoratu.

Odoratvs cedit in perfectione visui, & auditui; excedit verò gustum, & tactum, vnde post notitiam visus, & auditus, agendum est de odoratu, priusquam de gustu, & tactu tractemus.

QVÆSTIO I.

Quid sit odor.

AD perfectam odoratus cognitionem, priùs oportet explicare obiectum illius, nempè odorem. Cuius existentia, quia satis nota est, prætermissa, ad eius naturam exponendam accedimus.

§. I.

Dirimitur difficultas iuxta mentem Aristot.

1 Dicendum est, odorem esse *qualitatem secundam causatam ex temperamento primarum, in quo siccum comprehendit humidum*. Hæc odoris descriptio traditur ab Aristot. *in hoc lib. cap. 9. & lib. de sensu, & sensib. cap. 5.* quem sequuntur D. Thom. & communiter omnes Philosophi, quos proindè superuacaneum foret recensere. Aptior autem via ad ostendendam bonitatem definitionis istius, ac proindè veritatem conclusionis, erit singulas illius particulas breuiter explanare: quod jam subijcimus.

Dicitur *qualitas*, vt designetur, tum conuenientia odoris cum alijs qualitatibus, tum distinctio eius à substantia. Cum enim substantia non sit per se sensibilis; odor autem sit sensibile proprium odoratus: necessariò sequitur, quod odor non sit substantia, sed quædam qualitas reponenda in tertia qualitatis specie, vt statuimus *in Log. disp. 15. quæst. 4.* Additur *secunda*, vt significetur distinctio odoris a primis qualitatibus. Per quod etiam denotatur, odorem esse qualitatem propriam mixtorum, non verò elementorum: hæc quippè, quandiu suam puritatem conseruant, nullum habent odorem: vbi autem odorem emittunt, satis conuincitur aliquam commixtionem habere, vt docet Aristot. *lib. de sensu, & sensib.* Et ratione etiam suadetur; quia si odor non exigeret mixtionem, non diuersificaretur iuxta mixtorum diuersitatem: atqui experimur, quod iuxta diuersas mixtiones, ac temperamenta, resultant diuersi odores: ergo odor petit mixtionem primarum qualitatum, & consequenter est qualitas secunda.

Ponuntur præterea illæ particulæ: *causat ex temperamento, in quo siccum humidum comprehendit*. Quibus significatur, non quamvis mixtionem primarum qualitatum sufficere ad odorem; sed illam desiderari, in qua siccum comprehendat, hoc est, excedat humidum. Quod non solùm traditur ab Arist. *lib. de sensu, & sensib. cap. 5.* & à D. Thom. *ibidem lect. 10.* sed etiam experientia suadetur: videmus enim corpora arefacta fieri odorabilia ex admixtione humidi, vt contingit in terra valde arida per longam temporum siccitatem, quæ si postea respergatur aqua pluuiali; statim redolet: ergo signum est ad odorem requiri aliquam humiditatem. Quod autem siccitas debeat esse major humiditate, & illam comprehendere, liquet eodem exemplo: nam si terra ita madefiat, vt in omnibus suis partibus comprehendat siccum, jam non spirat odorem. Qua de causa videmus, res odoriferas igni applicatas maiorem odorem emittere, quia per calorem resoluitur humidum, & excitatur, atque augetur siccum. Similiter in æstate, vbi plus siccitatis viget, solent corpora odorifera magis redolere. Rosa etiam sereno, & ardenti die collecta fragrantiùs spirat; quam si mane, cum eos incubat, colligatur. Quæ satis suadent, ita ad odorem requiri mixtionem humidi, & sicci, quod tamen siccum debeat humidum excedere.

Et quia hoc prædominium sicci supra humidum, regulariter loquendo, non fit, nisi accedat calor, qui humiditatem decoquat, & attenuet; consequens est, vt generatio odoris tribuatur calori, tanquam causæ efficienti, seu virtuti proximè actiuæ. Quamobrem, vt benè obseruauit Cantarenus *lib. 5.* de elementis, rosæ consitę iuxta allia sunt magis odoriferę: quia allia suo calore terram calefaciunt, & exsiccāt: quod in causa est, vt rosæ participent plus siccitatis, ac proindè habeant iucundiorem, ac excellentiorem odorem. Qua etiam ratione Alexander Macedo suauem odorem spirabat, vt Plutarch. refert in eius vita: quia erat perferuidæ complexionis, ac proindè ita extenuabat humiditatem, vt siccitas illam comprehenderet: vnde illius temperamentum indicabat prædictum odorem.

2 Ex quibus apparet, quod descriptio odoris ab Aristot. tradita, sit tanquam legitima admittenda: quia importat conceptum communem qualitatis, in quo conuenit odor cum alijs qualitatibus; deindè explicat principia propria odoris, per quæ distinguitur ab omni alio, quod odor non est, vt constat ex hactenus dictis: ergo prædicta definitio, seu descriptio est legitima. Quod magis constabit ex dicendis.

§. II.

Diluuntur aliquæ obiectiones.

3 Sed quamvis prædicta odoris definitio communiter admittatur; habet tamen aduersus se aliquas obiectiones, quibus opus est satisfacere. Primò ergo oppones aduersus primam illam particulam, *qualitas*: quoniam odor est substantia: ergo non est qualitas. Suadetur antecedens: tum quia vapor, seu exhalatio, habet rationem substantiæ: & ideò absque adminiculo alterius substantiæ sustentantis sursum ascendit: *sed natura odoris vapor quidam, & exhalatio est*, vt inquit Aristot. *sect. 13. Problem. quæst. 15.* ergo odor est substantia. Tum etiam, quia sola substantia nutrit; sed quædam partes animalis, tenues videlicet, & aëreæ, nutriuntur odoribus, vt docet Galen. 2. Aphorism. ergo odor habet rationem veræ substantiæ.

Respondetur negando antecedens: ad cuius primam probationem dicendum est, odorem dici exhalationem, seu vaporem non in sensu formali; sed in sensu causali, & materiali: quia videlicet fumalis euaporatio à corpore odorifero spirata est id, in quo odor secundum suum esse reale recipitur, & per medium defertur, vt docet D. Thom. de sensu, & sensato *lectione 5.* ¶ Ad secundam neganda est minor cum Arist. *lib. de sensu, & sensib.* quem sic exponit D. Thom. *ibidem lect. 14. Dicit, quod in omnibus animalibus est aliquis locus, in quo primò recipitur cibus scilicet stomachus, vnde deriuatur ad singulas partes corporis. Quia verò animalia plurima respirando odorant, si consideremus ipsum odorabile, manifestum est, quod sentitur organo circa cerebrum existente, vt supra dictum est. Ipse autem aër respiratus, cum quo odor attrahitur, vadit ad locum respiratiuum, id est, ad pulmonem. Manifestum est autem, quod in animalibus, neque cerebrum, neque pulmo est locus recipiens cibum. Vnde manifestum est, quod odor non nutrit. Confortat autem propter immutationem, quæ est à calido, humido, & sicco, & propter delectationem, sicut & malus odor corrumpit, vt supra dictum est.*

4 Secundò obijcies, aduersus illam particulam *secunda*: quoniam vna secunda qualitas non producit aliam secundam qualitatem, vt patet inductiuè in omnibus secundis qualitatibus: at sic est, quod odor producit odorem: ergo odor non est qualitas secunda. Probatur minor: tùm ex Philosopho *in hoc libro text.* 127. vbi docet, quod eodem modo patitur aër ab odore, & à sono: constat autem ex supra dictis *disput.* 10. *quæst.* 6. quod aër patitur à sono, recipiendo non solum species intentionales, sed etiam participando alium sonum naturalem, & entitatiuum: ergo pariter recipiet ab odore alium odorem. Tùm etiam, quia si corpus non odoriferum ponatur iuxta odoriferum, fit etiam odoriferum, & aër, qui perflat per hortos rosis, & floribus plenos, optimè olet: hoc autem satis indicat, odorem esse productiuum odoris, ergo, &c.

Respondetur negando minorem, quæ neutra probatione euincitur: non quidem prima, quia Philosophus, cùm comparat odorem, & sonum, in ordine ad immutandum aërem; non loquitur de immutatione in esse physico, & quoad entitatem: sed de immutatione intentionali, & quoad species: nam cùm obiecisset, quod si aër patitur ab odore, quod percip et odorem, respondet iuxta interpretationem D. Thom. *Quod adorare est sic aliquid pati ab odore, quod sentiat odorem: aër autem non sic patitur, vt sentiat*, &c. Prædicta verò obiectio, si procederet de receptione odoris in esse naturali, nullam nec apparentem difficultatem haberet, & indigna foret responsione: quia organum sentiens solùm immutatur per species intentionales: de quibus proindè intelligendus est Philosophus loqui. ¶ Ad secundam dicendum est, nullum in illis exemplis produci nouum odorem; sed prædicta corpora fieri odorifera, quia exhalationes odoriferæ ab vno corpore emissæ recipiuntur intra poros alterius corporis, quod, vel propè est, vel iuxta perflat.

5 Tertiò obijcies, aduersus illas particulas, *in qua siccum comprehendit humidum*: quia corpus odoriferum potest excellere in humiditate: ergo non requiritur ad odorem, quod siccum excedat humidum: Probatur antecedens: tùm quia eadem res est simul sapida, & odorifera, vt patet in pluribus cibis, qui simul sunt suauissimi saporis, & odoris: sapor autem petit prædominium humidi; supra siccum, vt docet Philosophus in hoc *libr. text.* 100. ergo res odorifera valet in humiditate excellere. Tùm etiam, quia hydrosata, v. g. est valdè odorifera: & tamen est valde humida, vt ad sensum liquet: ergo.

Respondetur negando antecedens: cuius prima probatio parùm vrget, quia cibus non habet secundum vnam, & eandem partem saporem, & odorem, sed secundum diuersas partes inter se commixtas, & confusas. Quod optime explicat D. Thom. *in hoc* 2. *lib. text.* 29. his verbis: *Sciendum est, quod quædam habent proportionalem odorem, & saporem, scilicet dulcem odorem, & dulcem saporem: quædam verò per contrarium, scilicet suauem saporem, sed non suauem odorem, vel è conuerso. Cuius ratio est, quia sapor consistit in humido aqueo aliqualiter digesto: odor autem consistit in sicco aëreo aliqualiter contemperato. Contingit autem quandoque vtramque substantiam, scilicet subtilem aëream, & aqueam grossiorem, secundum debitam proportionem commixtam esse, & sic est suauitas saporis, & odoris. Si verò sit debita proportio in vno, & non in altero erit in vno suauitas, & in alio non.* ¶ Ad secundam probationem respondemus, aquam rosaticiam suauis odoris habere prædominium siccitatis: sicut etiam solet habere excellentem calorem, virtute cuius solet occurrere ægritudinibus ex frigore prouenientibus. Quod autem liquida sit, quod sensu experimur, nihil suadet: nàm etiam aqua naturalis, cùm igni applicata feruet, est liquida: & nihilominus certum est, quod sicut tunc habet calorem prædominantem frigiditati; ita etiam habet siccitatem supra humiditatem: quod etiam in alijs liquoribus valde siccis, & calidis ostendi potest.

6 Vltimò obijcies: quia si calor est causa odoris, debuit in illius definitione dici, quod causatur ex prædominio coloris supra humiditatem, sicut dicitur, quod in eius proprio temperamento siccum comprehendit humidum: nam per actionem caloris non crescit in mixto siccitas, quin calor etiam crescat in eadem proportione: ergo cùm hoc fuerit in prædicta definitione prætermissum, sequitur, quod sit diminuta. ¶ Respondetur negando antecedens: quia licèt ad odorem requiratur, non solum siccum, sed etiam calidum; nihilominus hæc duo respectiuè ad odorem ita inter se comparantur, quod calor desideretur propter siccitatem, & non è conuerso: vndè potiùs debuit natura odoris explicari per siccum, quam per calidum. Nec fuit necessarium vtrumquè expresè adducere, cùm calidum satis intelligatur comprehendi nomine sicci excellentis.

QVÆSTIO II.

Quomodo odor diffundatur per medium?

7 PRo tituli, & quæstionis intelligentia supponendū est primò, ad perceptionem odoris necessariū esse aliquod medium inter odoratum, & odorem, eò quod sensibile positum supra sensum impedit sensationem, vt constat ex supradictis *disp.* 8. *q.* 2. quæ non oportet repetere in singulis quæstionibus. Secundò supponendum est, medium hoc in ordine ad immutationem odoratus esse aërem, & aquam, vt statuit, & benè probat Aristot. *in hoc lib. text.* 79. vbi D. Thom. *lection.* 20. hæc habet: *Dicit, quod sensus olfactus immutatur ab odorabili per medium, scilicet aërem, aut aquam: quod aër sit medium in olfactu manifestè apparet, quia nos per aërem odoramus. Vnde oportuit manifestare, aquam esse medium in olfactu: quod quidem ostendit per hoc, quod animalia aquatica odorem sentiunt, non solùm illa, quæ habent sanguinem, sed etiam illa, quæ sanguine carent, sicut & animalia, quæ viuunt in aëre. Quod apparet ex eo, quod quædam eorum de longinquo veniunt ad alimentum: quod non posset esse, nisi in quantum prouocantur ab odore.*

Tertiò supponimus, odorem non diffundi in esse naturali, nisi media illa fumosa exhalatione, quæ à corpore odorifero emittitur, vt constat ex quæstione præcedenti. Et insuper suadetur experientia: quia res odorifera inclusa vase cooperto retinet per longum tempus suum odorem; illum verò facilè amittit, si vas discoopertum sit: hoc autem non contingeret, si odor se communicaret præcisè, vel per species intentionales, vel producendo alium odorem: vnde necessariò admittenda est illa fumosa euaporatio, per quam partes subtiliores rei odoriferæ exhalentur. Dubium autem est; vtrum ad perceptionem odoris sufficiat diffusio illius, medijs speciebus intentionalibus, per medium vsque ad olfactum; an verò requiratur, quod se diffundat in esse naturali, saltem per aliquam, partem medij, & vsque ad certam distantiam.

§. vnicus.

Duabus conclusionibus resoluitur difficultas.

8 Dicendum est primò, non esse necessarium, quod odor, media exhalatione fumosa, diffundat se naturaliter vsquè ad odoratum. Ita Aristot. *in hoc lib. text. 79.* vbi D. Thom. *lect. 20.* nostram assertionem ita confirmat: *Cum enim odor cadaueris vsque ad quingenta milliaria, vel amplius à vulturibus sentiatur, impossibile est, quod aliqua corporalis euaporatio cadaueris vsque ad tantum spatium diffundatur, præcipuè cùm sensibile immutet medium vndique secundum eandem distantiam, nisi impediatur. Non autem sufficeret ad occupandum tantum spatium, etiam si totum cadauer resolueretur in fumalem euaporationem; cùm sit certus terminus rarefactionis, ad quem corpus naturale peruenire potest, qui est raritas ignis, & præcipuè cum per huiusmodi odorem cadauer non appareat sensibiliter immutatum.* Quæ ratio est adeò efficax, vt opus non sit ad assertionem stabiliendam aliquid roboris illi adijcere.

9 Dicendum est secundò, non esse absolutè necessarium ad hoc, vt odor percipiatur ipsum diffundi per medium media exhalatione fumosa, & secundum esse naturale; sed sufficere diffusionem intentionalem, quæ fit medijs speciebus sensibilibus. Ita Aristot. & D. Th. *locis proximè citatis*, quos sequuntur Caiet. *c. 8. q. vn.* Flandr. *ad lect.* 20. D. Thom. Ferrar. *quæst.* 17. Zanard. *q.* 42. & alij plures. Et suadetur ratione satis efficaci: quoniam corpus odorabile aquis immersum, & sub illis existens solet percipi ab animalibus existentibus, tàm intra, quàm extra aquas: & nihilominus corpus ibidem existens nullam emittit fumosam euaporationem, vt ad sensum liquet: ergo ad perceptionem odoris non requiritur vniuersaliter, quod hic se diffundat in esse naturali; sed sufficit communicatio in esse intentionali.

10 Sed obijcies: primò, contra primam conclusionem: & præcipuè aduersus fundamentum illius: quoniam tempore pestis contingere solet, quod corruptio pestifera perueniat ad locum valde remotum ab illa regione, in qua grassatur pestis; eò quod ventus defert ab vno in alium locum exhalationes pestilentia, & eius odore infectas: sed idem posset dici de odore cadaueris perueniente ad locum vulturum: ergo ratio D. Thom. nulla est; ac proindè non manet satis conuictum, quod non requiratur communicatio naturalis odoris vsque ad olfactum, vt possit percipi.

Respondetur negando minorem: quia ratio D. Thom. si benè perpendatur, conuincit, quod si semel ad perceptionem odoris esset necessaria diffusio illius in esse physico; non solùm odor deferretur ad vultures modo in obiectione descripto; sed esset actu dispersus per totum medium: quod proculdubiò absurdum est, vt benè probat S. Doct. Cum enim vultures perueniant ductu odoris ad cadauer, opus est, quod in tota via, & spatio medio perceperint ipsius odorem: aliàs non esset maior ratio perueniendi ad locum cadaueris, quam ad alium disparatè se habentem, vt consideranti constabit: vnde oportet, quod cadaueris odor diffundatur per totum illud spatium inter cadauer, & vultures.

11 Secundò aduersus eandem assertionem obijcies: quia plura animalia indigent respiratione præuia ad sentiendum odorem, vt patet in hominibus, qui hac de causa non olfacimus, si halitum omninò detineamus: hoc autem non contingeret, si ad perceptionem odoris non esset necessaria diffusio naturalis illius vsque ad olfactum: hac quippè de causa alij sensus non indigent respiratione; quia nimirum non attrahunt obiecta in esse naturali, sed solùm per species intentionales, quæ instantaneè perueniunt ad sensum; quin necessarium sit respirationis subsidium: ergo vt odor percipiatur debet in esse naturali penetrare vsque ad olfactum.

Respondetur ex Aristotel. *in hoc libro textu* 100. & D. Thom. *ibidem lectione* 20. *& libr. de sensu, & sensato*, plura esse animalia, nimirum omnia aquatilia, quæ non indigent respiratione ad percipiendum odorem: quod satis euincit, non esse necessariam attractionem odoris in esse physico vsque ad olfactum. Alia verò non ideo indigent respiratione ad olfaciendum, quia respirando attrahant physicè odorem: sed vt possint aditum præbere speciebus intentionalibus: nam via, per quam species penetrant ad olfactum, est de se arctissima, & valde occlusa; & per respirationem dilatatur. Vnde sicut dilatatio siue apertio palpebrarum est necessaria, vt species visibiles perueniant ad visum; non verò ad hoc, vt color physicè attrahatur; ita respiratio, siue dilatatio illius viæ, quæ respirando aperitur, est necessaria, non vt odor in esse physico ingrediatur ad olfactum, sed vt species intentionales ingredi possint ad illum. Neque hinc fit, quod odoratus animalium respirantium, & non respirantium distinguantur specie: quia illa diuersitas percipiendi odorem est purè materialis, & se tenens ex parte organi; non verò formalis, & constituens diuersam rationem obiectiuam. Illa autem, quibus Galenus, & alij impugnant doctrinam Aristot. in hac solutione explicatam, procedunt ex defectu intelligentiæ: quia existimant, Philosophum asseruisse esse aliquam tunicam supra olfactum ad eum modum, quo palpebræ contegunt oculos: quod prorsus alienum est ab eius mente: solùm enim intendit viam, qua patet aditus ad olfactum, esse de se constrictam, & dilatari, cum respiramus.

12 Tertiò obijcies: quia vehemens, aut pessimus odor solet lædere sensum statim, ac sentitur: ergo odor in esse naturali sumptus peruadit vsque ad olfactum. Probatur consequentia: quia species intentionales, vtpotè habentes esse diminutum, nequeunt inferre nocumentum naturale. ¶ Hæc obiectio potest dilui ex ijs, quę supra diximus *disput. 8. quæst. 3.* quibus addimus, quod licèt ad perceptionem odoris non sit necessaria diffusio illius in esse naturali vsque ad olfactum: nihilominus multoties contingit, fumosam illam exhalationem penetrare vsque ad cerebrum: & tunc ratione, vel intensionis, vel alicuius nociuæ qualitatis ipsam exhalationem comitantis infert læsionem physicam.

13 Quartò obijcies contra secundam conclusionem: quia videtur aliena à mente D. Thom. nam S. Doctor vbicumque agit de distincto modo, quo immutantur sensus externi, semper petit immutationem, ac resolutionem naturalem ex parte rei odorabilis, vt valeat percipi per olfactum. Vnde *lib. 3. huius operis lect. 1. in fine*, inquit: *Alio modo immutantur sensus per medium, & hac quidem immutatio, aut est cum alteratione sensibilis: & sic odor immutat sensum cum aliqua resolutione odorabilis.* Idemquè tradit pluribus alijs in locis, quæ lector facilè ostendet.

Respondetur, S. Doct. minimè intendere, quod euaporatio fumalis, & physica sit necessaria ad percipiendum absolutè odorem, sed solùm, vt meliùs percipiatur. Vnde sicut animal coniunctum rationali habet esse perfectius; & tamen absque illo saluatur absolutè tota essentia animalis: ita odor multoties percipitur perfectiùs media fumosa exhalatione; sine qua tamen potest percipi absolutè. Quæ solutio conformis est D. Thom.

inten-

intentioni; eò quippè collimabat, vt tribueret minorem immaterialitatem odoratui, quam auditui: quod optimè saluatur in nostra sententia; siquidem odoratus indiget diffusione physica, saltem ad meliorem perceptionem illius: auditui autem nihil confert, aut parum, quod eius obiectum physicè transmutetur.

14 Vltimò eidem assertioni oppones: quoniam obiecta, quæ se communicant solùm intentionaliter, non se impediunt in eodem medio, vt patet in diuersis coloribus, qui possunt, medijs speciebus intentionalibus, per idem medium videri: at sic est, quod odores se impediunt, & confundunt circa idem medium; & ideo si duo corpora odorabilia ponantur aliquantulum inter se distantia, neutrius odor determinatè percipitur; sed solùm quidam odor mixtus, & confusus ex vtroque: ergo odor diffunditur per medium, nedùm in esse intentionali, verùm etiam in esse physico. ¶ Confirmatur, quia specierum diffusio, nec impeditur, nec iuuatur per agitationem ventorum: sed vento flante versus nos percipimus odores, quos aliàs non perciperemus; & è conuerso si flat in contrariam partem, illos non percipimus: ergo signum manifestum est, quod odor se diffundit per medium, non solùm intentionaliter, sed etiam physicè.

Respondetur ad obiectionem, quod solùm conuincit, odorem se frequenter diffundere physicè, & media exhalatione fumosa; quod nos minimè negamus. Hinc enim prouenit, quod duo odorabilia soleant se confundere in eodem medio; quia videlicet vnumquodque spirat suam euaporationem, & mutuò se permiscent, & confundunt. Hoc autem nec contingit vniuersaliter, nec est necessarium ad percipiendum odorem absolutè. ¶ Ad confirmationem eodem modo respondendum est, præterquam quod res odorifera multoties est extra sphæram actiuitatis olfactus: vnde opus est, quod aliqua fumalis euaporatio exhaletur, quæ medio impulsu ventorum constituatur in debita distantia respectu odoratus, vt sic valeat species intentionales ad eum immittere.

QVÆSTIO III.

De subiecto, seu organo odoratus.

15 POst obiectum inuestigamus subiectum odoratus. In qua difficultate duo breuiter præmittere oportet. Primum sit, organum odoratus debere esse iuxta cerebrum. Quod statuunt, & probant Aristotel. *in hoc libr. text.* 100. & D. Thom. *ibidem*, *& lib. de sensu, & sensato, lection.* 5. *Quia odor*, inquiunt, *fundatur in sicco, sicut sapor in humido: organum autem odoratus oportet esse in potentia ad odorem, & ad siccum: vnde oportet, quod substantia, & essentia organi odoratus sit id, quod est actu frigidum, & humidum, quod præcipuè est in loco circa cerebrum. Vnde organum odoratus est circa cerebrum, quia cerebrum inter omnes partes corporis est humidius, & frigidius: & ita habet naturam aquæ, quæ est naturaliter frigida, & humida: & sic congruit organo odoratus, quod debet esse calidum in potentia, vt sit in prædicto loco.* ¶ Secundum sit, plura in organo, vel circa organum odoratus inueniri: nam in primis occurrit nasus, cuius pars superior est ossea, inferior autem cartilaginea, & in duo foramina desinit. Deinde ad radicem nasi inuenitur quoddam os foraminibus quibusdam distinctum, quod appellatur cribrum, deseruitque ad excrementa capitis emungenda. Dantur præterea quædam canales à cerebro vsque ad narium foramina descendentes, per quas descendunt etiam duo nerui, qui progrediuntur ab anteriori parte cerebri, & terminantur ad partem internam narium, deseruiuntque ad deferendum species intentionales odoris. Tandem inueniuntur in hac officina duæ carnositates molles, spongiosæ, & similes capitibus mamillarum, qua de causa processus mamillares dicuntur; affiguntur autem prædictis neruis, & cum illis continuantur. Dubium ergo est, in quanam ex partibus recensitis odoratus proximè subiectetur.

§. Vnicus.

Præfertur communior opinio.

16 DIcendum est, subiectum proximum odoratus esse processus mamillares, quatenus cum duobus neruis continuantur, ac vniuntur in vna communi radice. Hanc sententiam alijs dicendi modis præferimus, quia est valde communis inter Philosophos: illam enim tuentur non solùm Aristot. & D. Thom. sed etiam D. Gregor. Nissen. *lib. 4. de viribus animæ, cap.* 5. B. Albert. 2. *parte summæ de homine tract. de Olfactu*, vbi citat Algacel. Auicenn. *fen.* 3. *can.* 1. & communiter Interpretes *in præs.* Bannez 1. *p. q.* 78. *art.* 3. *tract. de Odoratu dubio* 2.

Fundamentum est: quia prædicti processus mamillares habent dispositiones requisitas, vt sint subiectum, seu organum odoratus: nam in primis sunt iuxta cerebrum: deinde sunt spongiosæ, & facilè dilatantur per respirationem, & per illius retentionem constringuntur, vt ita pateat, vel præcludatur aditus speciebus odoris: præterea nihil in officina odoratus inuenimus, quod maiorem præ se ferat aptitudinem ad olfaciendum, quam prædictæ mammillæ: ergo de facto sunt subiectum, siue organum odoratus. Oportet autem, quod organum olfactus sit vnum, sicut ipse odoratus vnus est, vt constat ex supra dictis *disput.* 9. *quæst.* 4. ergo prædicti processus mammillares sunt organum odoratus, non quatenus se habent, vt plura; sed quatenus continuantur cum neruis, & vniuntur in vnica, & sibi communi radice: vnde opus est, quod ipsi etiam nerui pertineant ad organum adæquatum odoratus. Videantur quæ diximus *loco citato.*

17 Sed obijcies primò: quia organum odoratus debet esse igneum: ergo nec est frigidum, & humidum, nec existit iuxta cerebrum: ergo ex eo, quod processus mammillares habeant prædictas conditiones, non rectè infertur, quod sint organum odoratus. Vtraque consequentia constat ex dictis. Antecedens autem videtur expressum Aristot. *libr. de sensu, & sensato*, vbi docet vnumquemque sensum vni elemento attribuendum esse, *oculi quidem visiuum aquæ, aëris verò sonorum sensitiuum, ignis autem odoratum.* Vbi D. Thom. *lect.* 5. inquit: *Existimandum est, quod visiuum oculi attribuendum sit aquæ, igni verò odoratiuum.* ¶ Confirmatur: quia visus, & odoratus debent habere organa diuersę rationis, cùm sint diuersæ potentiæ, sed organum visus est aqueũ: ergo organum odoratus non est aqueum; ac proinde nec erit frigidum, & humidum.

Ad obiectionem negatur antecedens, ad cuius probationem dicendum est, Arist. non loqui de organo odoratus, quatenus est in potentia ad percipiendum odorem, sed quatenus reducitur ad actum secundum percipiendi odorem. Ad quod præstandum, etsi non semper desideretur alteratio præuia facta per calorem, & siccitatem; attamen multoties prædicta alteratio est satis conuemiens;

ueniens: eò quod organum odoratus ob affinitatem ad cerebrum, & propter istius distillationes solet esse nimis frigidum, & humidum: & ideo oportet, quod per alterationes, ac dispositiones contrarias temperetur. Quam solutionem tradit Angel. Doct. *ibid.* his verbis: *Dicendum, quod id, quod est odoratus, potest accipi dupliciter: vno modo secundum potentiam; alio modo secundum actum. Et sic est verum, quod hic dicitur: & ideo signanter non dixit odoratiuum esse ignis, sicut dixerat sensitiuum sonorum esse aëris, & visiuum oculi esse aqua, sed dicit odoratum esse ignis. Odoratiuum enim dicitur secundum potentiam; sed odoratus secundum actum.* ¶ Confirmationem diluit S. Doct. *loco nuper citato* his verbis: *Dicendum est autem, quod organum odoratus est aquæ, in quantum aqua est potentia calidum, quod est ignis: organum autem visus est aqua, in quantum est perspicua, & per consequens lucida in potentia.* Quod satis est, vt visus, & odoratus habeant organa diuersæ rationis.

18 Secundò obijcies: quia organum odoratus debet esse eiusdem rationis in omnibus habentibus odoratum: atqui plura sunt animalia, quæ carent carne illa spongiosa, quam vocamus processus mammillares: ergo prædicti processus mammillares non sunt proprium organum odoratus. ¶ Respondetur, quod licet aliqua animalia careant illa carne spongiosa, habent tamen aliquam partem prædictæ carni similem. Quod sufficit, vt organum odoratus sit eiusdem rationis formaliter in omnibus animalibus: alia quippè diuersitas, quæ iuxta varias animalium species inuenitur, est purè materialis: & nos nomine processuum mammillarium illam partem intelligimus, siue carnea sit, siue alterius materiæ carni similis.

DISPVTATIO XII.

De Gustu.

ORDO istius ad præcedentes disputationes satis liquet ex ijs, quæ in eorum introductione diximus. Ex quibus etiam apparet, quod oporteat priùs agere de obiecto gustus, quod est sapor, quam de ipso gustu.

QVÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit sapor.

OMittimus quæstionem *an est*: quia existentia saporis est satis manifesta. Inuestigamus autem naturam, & species illius, quarum notitia non ita facilè occurrit.

§. I.

Deciditur prima quæstionis pars.

1 Dicendum est, saporem esse *passionem factam à sicco terrestri in humido aqueo, alteratiuam gustus secundum potentiam in actum*. Ita definit Aristot. saporem *in lib. de sensu, & sensato*. Quam definitionem admittunt D. Thom. *ibid. lect.* 10. & communiter Interpretes. Efficacior autem nostræ assertionis probatio in eo sita est, quod prædictæ definitionis verba singillatim explicemus; hinc enim illius bonitas liquidò constabit. Per illam igitur particulam, *passio* significatur, saporem esse qualitatem tertiæ speciei, quæ est passio, vel passibilis qualitas. Per illas autem, *factam à sicco terreo in humido aqueo*, duo designantur: primum est, saporem esse qualitatem secundam resultantem ex commixtione primarum, & præcipuè ex humido, & sicco. Secundum verò est, facta comparatio inter humiditatem, & siccitatem, sapor illi potius, quam isti attribuendus est: in quo differt ab odore, hic enim potius prouenit ex sicco, quam ex humido. Vnde D. Thom. *supra lect.* 9. sic interpretatur Philosophum: *Dicit autem saporem, & odorem esse eandem passionem: quia vtrumque causatur ex permixtione humidi, & sicci secundum aliqualem terminationem à calido. Non tamen vtrumque eorum est omnino in eisdem, quia odor magis sequitur siccum, & ideo principaliùs est in fumali euaporatione: sapor autem magis sequitur humidum.* Consultò additur, *à sicco terreo, & in humido aqueo*: quia cum sapor pertineat ad nutrimentum animalis, non debet fundari in sicco igneo, nec in humido aëreo, quæ materiam valde tenuem, & euanidam important: sed debet importare siccitatem terræ, & humiditatem aquæ, eò quod elementa hæc magis crassa, ac proinde magis nutrimentalia sunt. Tandem ly *alteratiuam gustus secundum potentiam in actum*, additur ad differentiam odoris, & quarundam aliarum passionum, quæ causantur ab humido, & sicco per actionem calidi; quæ tamen non sunt immutatiua gustus, sed aliorum sensuum, vt rectè exponit D. Thom. *loco citato*. Ex quibus liquet, prædictam definitionem esse legitimam: explicat enim, tum conceptum genericum saporis, tum peculiarem differentiam, & specialia principia, per quæ differt ab omni eo, quod non est sapor.

2 Sed obijcies primò: nam id, quod pertinet ad duos ordines diuersos, nequit, secundum quod ad vtrumque spectat, vnica definitione rectè definiri: sed sapor in præsenti definitur sumptus simul in esse rei, & in esse obiecti sensibilis: primum enim significatur per ly *facta ex sicco &c.* secundum verò per ly *alteratiua gustus: &c.* ergo hæc definitio nequit esse legitima. ¶ Respondetur negando minorem: quia in præsenti solùm definitur sapor sumptus in esse rei. Ad subinductam verò probationem respondemus, quod ly *alteratiua gustus* non designat potentiam proximam, sed vim radicalem ad immutandum sensum. Quamuis autem sapor sumptus secundum potentiam proximam ad immutandum sensum, spectet ad ordinem obiecti; attamen secundum potentiam radicalem acceptus, pertinet ad genus rei, ac proinde habet rationem vnicæ rei definitæ.

3 Obijcies secundò: quia si sapor humido potiùs, quam sicco attribueretur; deberet humidum siccum in intensione excedere, siue comprehendere, vt constat

ex

ex definitione odoris: consequens est falsum; siquidem dantur aliqui sapores orti ex magna, & valde intensa siccitate, vt videre liquet in pluribus cibis medicinalibus, qui deseruiunt ad medendas ægritudines ex superflua humiditate prouenientes: ergo &c. ¶ Respondetur negando sequelam: quia prædominium humiditatis supra siccitatem in temperamento radicante saporem, non consistit in eo, quod illa sit intensior, quam hæc: sed in eo, quod licèt siccitas sit æquè, aut magis intensa, quam humiditas; nihilominus sapor potiùs sequatur ad humiditatem, quam ad siccitatem. Cuius signum est, quod ad perceptionem saporis requiritur, vel rem sapidam esse actu humidam, vt vinum, vel esse rem humectabilem, sicut cibus: ad quod deseruit saliua, vel aliquid simile saliuæ in omnibus animalibus. Vnde sicut res fit actu visibilis per lumen; ita sapor fit actu sapidus per humidum: quod satis euincit, humiditatem absolutè acceptam esse præcipuam radicem saporis, quidquid sit de intensione illius. Ex quibus etiam liquet, quod etsi aliàs in esse rei siccum comparetur, vt agens, & humidum, vt recipiens; & agens sit nobilior patiente: nihilominus si consideretur sub præciso munere radicandi saporem; non sicco, sed humido primatum deferre debemus.

§. II.

Resolutio quæstionis quoad secundam partem.

4 Dicendum est secundò, septem esse species saporis, ad quas possunt omnes aliæ reduci, nempè dulce, vt reperitur in melle; amarum, vt in absynthio; pingue, vt in medulla; salsum vt in sale; acetosum, vt in aceto; austerum, vt in fructibus immaturis; ponticum, vt in limonijs. Ita Aristot. *in hoc libr. text.* 105. vbi D. Thom. *lect.* 21. hæc habet. *Determinat de speciebus saporum, & dicit, quod in saporibus simplices sunt dulce, & amarum: species autem saporum habita, idest immediatè consequentes simplices species, sunt pingue, quod sequitur dulce, & salsum, quod sequitur amarum: media autem horum sunt acetosum, & austerum, & ponticum.* Eandem sententiam amplectuntur Caietanus *in præsenti cap.* 10. & alij plures.

Ratio est: quoniam homo inter omnia animalia habet perfectissimum gustum: sed homo percipit septem illas species, & diuersimodè ab eis immutatur: ergo dantur prædictæ septem species saporis: nullus autem sapor est, qui non possit ad illas reduci ob similitudinem, quam habet cum ipsis, vt eodem gustu discernimus: tot ergo, & non plures sunt saporis species. Videatur D. Thom. de sensu, & sensato *lect.* 11. vbi benè obseruat, prædictas species solum esse subalternas, sub quibus aliæ plures infimæ comprehenduntur.

5 Sed objicies cum Galeno 4. *simplicium*; quia sapor insipidus, qualem sentimus in albugine oui est objectum gustus, petindeque vera species saporis: ergo dantur aliæ species præter eas, quas recensuimus. ¶ Respondetur negando consequentiam: quia sapor insipidus reducitur ad dulce imperfectum, & remissum.

6 Dicendum est tertiò, species extremas, ad quas omnium aliarum contrarietas reducitur esse dulce, & amarum. Ita Aristot. loco supracitato D. Thom. *ibid.* & *de sensu, & sensib. lect.* 11. Auerr. *lib.* 5. *collect. c.* 27. Caiet. *cap.* 19. Iauel. *quæst.* 27. Tolet. *quæst.* 29. & alij plures. Probatur ratione: nam ideo, & album, & nigrum constituunt species extremas coloris, ad quas omnium aliorum contrarietas reducitur, quia omnes alij colores resultant ex commixtione albi, & nigri sumptorum, vel secundum se, vel secundum suas causas: atqui omnium saporum differentiæ generantur ex permixtione dulcis, & amari sumptorum, vel secundum se, vel secundum suas causas, nempè primas qualitates, ex quibus resultant, vt ipsa experientia suadet: ergo dulce, & amarum sunt species extremæ saporis.

7 Objicies primò: nam extrema sensibilia lædunt sensum: at dulce, quantumuis intensum, non lædit sensum, sed magis oblectat: ergo non est sapor extremus. ¶ Respondetur negando minorem: quia sapor nimis dulcis potest excedere proportionem sensus, eique nocumentum inferre: vndè frequenter ingenerat fastidium. Quod si aliqui hoc non reportant, est quia eorum gustus habet sufficientem proportionem cum sapore adeò intenso, sicut aquilarum oculi cum Solis luce.

8 Secundò objicies: quoniam illę sunt species extremæ saporis, quæ magis accedunt ad primas qualitates extremè oppositas: at hoc non conuenit dulci, & amaro; sed magis sapore acuto, & pontico, siquidem ille causatur ex vehementi calido subtili, iste verò ex vehemente frigido grosso, vt Medici communiter docent: ergo, &c.

Respondetur cum D. Thom. *in hoc lib. lect.* 21. vbi ait: *Considerandum est autem circa has species, quod quamvis sapores causentur à calido, & frigido, & humido, & sicco, & contraria sint, quæ maximè distant: non tamen secundum maximam distantiam calidi, & frigidi, & humidi, & sicci attenditur contrarietas in speciebus saporum; sed secundum ordinem ad gustum, prout natus est immutari à sapore, vel cum horrore, vel cum suauitate. Vnde non est necessarium, quod dulce, vel amarum sit maximè, vel calidum, vel frigidum, vel siccum; sed maximè se habeat in tali dispositione, per quam comparatur ad sensum gustus.* Itaque contrarietas, quæ attenditur penes frigidum, & calidum, est contrarietas purè subiectiua, & præsuppositiuè se habens ad saporem, vt sapor est: posterior verò, quæ sumitur penes modos extremè oppositos immutandi gustum, est contrarietas pertinens formaliter, & per se ad lineam saporis. Et ratio est; quoniam sicut albedo modo procedit à frigido, vt in niue; modo verò a calido, vt in calce; ex quo satis euincitur, contrarietatem extremam inter albedinem, & nigredinem non fore desumendam ex calido, & frigido, quæ contingenter se habent ad ipsas; sed ex modo extremè opposito immutandi visum. Ita amaritudo, quandoque prouenit ex calore, vt in oppio; quandoque autem ex frigiditate, vt in radice peponis. Quamobrem non ex oppositione inter primas qualitates, quæ supponuntur ad sapores, horum extrema contrarietas venanda est: sed ex diuerso modo, quo comparantur ad gustum.

QVÆSTIO II.

Quod sit medium, & subiectum gustus.

Pro intelligentia prioris difficultatis animaduertendum est, duplex dari medium; aliud videlicet extrinsecum, siue extraneum, quod non est pars, nec pertinet intrinsecè ad animal sentiens, vti se habet aër ad sensum visus. Aliud medium est intraneum, siuè coniunctum, illud nimirum, quod est pars animalis medians inter sensum, & obiectum illius, quo pacto se habet caro ad sensum tactus; mediat enim inter ipsum, & obiectum tangibile. His suppositis,

§. I.

§. I.

Respondetur primæ parti quæstionis.

9 DIcendum est primò, medium gustus non esse extrinsecum, sed intraneum, nempè illam partem, qua tegitur neruus gustatorius. Ita Aristot. *in hoc lib. text.* 101. vbi etiam D. Thom. *lect.* 21. Quos sequuntur communiter Philosophi. Probatur ratione: quia ita proportionabiliter se habet gustus ad suum obiectum, sicut tactus ad suum: isti enim sensus sunt satis affines in materialitate, ac proindè in modo percipiendi sua obiecta: at medium tactus non est aliquid extraneum, sed quid coniunctum, nempè caro: ergo idem de gustu dicendum est. ¶ Confirmatur: quia, vt experientia liquet, non indigemus medio externo ad percipiendum sapores; sed eos sentimus, quamvis linguam immediatè attingant: ergo medium gustus non est extraneum, sed coniunctum.

10 Obijcies primò: nam gustus sentit saporem aliquantulum distantem; si enim aquæ infundatur aliquid mellis, percipimus illius saporem, etsi gustum melli non applicemus; sed partibus aquæ distantioribus: ergo medium gustus non est determinatè aliquid intraneum. ¶ Respondetur negando antecedens: quia in prædicto casu tota aqua imbibit saporem mellis, & non sentimus mel, vel partes aquæ remotas; sed illas, quibus lingua tangitur immediatè.

11 Obijcies secundò: quoniam inter saporem, & gustum mediat saliua: sed hæc est corpus extraneum, & omninò diuersum ab animali: ergò medium gustus est extrinsecum, & separatum. ¶ Respondetur, saliuam non esse medium gustus: sed esse quasi condimentum, quo omnes sapores disponuntur, vt sentiantur.

12 Obijcies tertiò: quia caro est medium tactus: ergo si caro est etiam medium gustus, sequitur hos sensus habere idem medium, ac proindè non esse sensus realiter diuersos. ¶ Respondetur negando consequentiam. Primò quia vt docet D. Thom. *Manifestum est, quod sapor, qui est obiectum gustus, non est aliqua qualitas de qualitatibus simplicium corporum, ex quibus animal constituitur, quæ sunt propria obiecta sensus tactus; sed causatur ab eis, & fundatur in aliquo eorum, sicut in materia, scilicet in humido. Vnde manifestum est, quod gustus non est idem, quod sensus tactus.* Secundò quia, vt tradit idem D. Thom. *lect.* 22. *Sentimus per linguam omnia tangibilia, quæ sentimus per alias partes corporis, & vlterius per ipsam sentimus saporem, quem non sentimus per aliquam aliam partem corporis. Vnde apparet, quod gustus, & tactus sunt duo sensus; quia non conuertuntur adinuicem: non enim per quamcumque partem fit sensus tactus, fit, & gustus.* Identitas autem illa medij nihil obest ad hanc distinctionem; sicut nec refert ad diuersitatem visus, & auditus, quod per eundem aërem sua obiecta percipiant: quia cum illa identitate materiali stat formalis distinctio; siquidem gustus habet pro medio carnem, vt priùs saliua humectandam, à quo tamen abstrahit tactus.

§. II.

Satisfit secundæ difficultati.

VT secundam difficultatem dubij absoluamus, supponendum est cum Aristot. *lib. de sensu, & sensato*, & D. Thom. *ibid. lect.* 5. organum proprium gustus debere esse siccum. Tùm, quia sensus est in potentia illud, quod eius obiectum est in actu: sapor autem est actù humidus: vndè organum gustus debet esse humidum in potentia, ac proindè siccum in actu. Tùm etiam, quia priusquam gustus percipiat saporem, debet illius organum humectari, vt experientia constat: hoc autem satis indicat, organum gustus esse de se siccū in actu, & humidum solum in potentia. Quo supposito,

13 Dicendum est secundò, organum gustus esse linguam secundum quendam neruum mollem à cerebro descendentem, & per ipsam sparsum: ita vt licèt præcipuè vis gustatoria vigeat in cuspide linguæ, se etiam extendat vsque ad palatum. Hanc docent Aristot. *cap.* 11. *de historia animal. & lib.* 4. *de partibus animal.* D. Thom. *opusc.* 43. & communiter omnes Philosophi. Fundamentum præcipuum assertionis innititur experientiæ: nam sapor applicatus linguæ sentitur; & si applicetur cuspidi linguæ melius gustatur; ac tandem cum cibus deuoluitur ad radicem linguæ, etiam ibi sentitur, quamvis non ita delectet; cum autem caro linguæ non sit organum, sed medium; sequitur, rationem organi conuenire neruo sub carne sparso, vel linguæ ratione prædicti nerui.

14 Obijcies: quoniam saliua plurimum ad gustandum deseruit, vt docet Aristot. *in hoc lib. cap.* 10. sed saliua præcipuè abundat in radice linguæ, non in cuspide: ergo gustus non in cuspide, sed in radice linguæ debet vigere. ¶ Confirmatur; quia organum gustus est neruus gustatorius: sed prædictus neruus est maior in radice, quam in culmine linguæ: ergo ibi habet maiorem vim ad gustandum.

Respondetur obiectioni negando consequentiam: quia licèt saliua disponat ad perceptionem saporis; nihilominus non ibi debet magis vigere gustus, vbi maior saliuæ copia redundat: nam ipsa nimia copia humiditatis gustum obtundit, impeditque, ne ita perfectè gustet. ¶ Ad confirmationem etiam negamus consequentiam: nam magnitudo organi solum conducit ad perfectiorem perceptionem obiecti, quando cætera sunt paria, quod in præsenti non contingit; quia neruus gustatorius in cuspide linguæ est melius attemperatus, quam in radice, vbi præ nimia copia saliuæ aliquo modo hebetatur.

DISPVTATIO XIII.

De Tactu.

VLTIMVM locum damus tactui, quia inter omnes sensus imperfectior est. Obiectum autem tactus supponimus esse primas qualitates, vt calorem, & aliquas secundas, vt duri-

duritiam, quarum differentia habetur ex dictis *in lib. de Generat.* Vnde in praesenti alia, quae nouam difficultatem importent, tractanda sunt.

QVAESTIO I.

Quaenam qualitas sentiatur per tactum.

PLures qualitates interueniunt, cum exercetur sensatio per tactum: nam in primis ipsum organum tactus disponitur per primas qualitates ex se tangibiles, quibus praeparatur ad recipiendum praedictum sensum. Deinde cum tangit, solet nouas alias qualitates recipere, vel saltem maiorem aliquam intensiorem: & ita quando tangit calidum, calefit. Praeterea ex parte obiecti tangibilis etiam reperiuntur qualitates; siquidem in calido inuenitur calor, & in frigido frigiditas, & sic de alijs. Dubium ergo est: an tactus solum percipiat qualitatem existentem in obiecto, quod est manifestum, & ab omnibus admittitur; an verò percipiat illam, quae existit, & recipitur in ipso organo; an denique ambas.

§. I.

Communis sententia duabus assertionibus explicatur.

1 Dicendum est primò, qualitatem tangibilem organo inhaerentem non sentiri ab illa parte, cui immediatè inhaeret. Ita Aristot. & D. Thom. locis supra citatis *disp.* 8. *quaest.* 2. quos sequuntur Doctores ibidem relati, & alij plures. Et ratio fundamentalis desumitur ex his, quae in praedicto loco statuimus: quoniam intimiùs coniungitur sensui, ipsumque immediatiùs afficit sensibile inhaerens; quam sensibile contiguum, siuè immediatè positum supra sensum, vt ex se liquet: at sensibile positum supra sensum non sentitur, sed impedit sensationem: ergo idem à fortiori dicendum est de sensibili sensui inhaerenti: qualitas ergo tangibilis non sentitur ab illa parte organi, cui inhaeret.

2 Secundò probatur alia ratione: quoniam qualitas tangibilis debet priùs immutare physicè organum tactus, quam immutet intentionaliter, vt infra ostendemus *num.* 14. sed qualitas inhaerens nequit immutare physicè partem, quam immediatè afficit: nam calor v. g. vt duo, nequit in eadem parte producere calorem vt duo, ne duo accidentia solo numero diuersa inueniantur simul in eodem subiecto: nec valet producere calorem vt tres, aliàs ageret vltra suam virtutem; nec deniquè potest efficere calorem, vt vnum, cùm subiectum supponatur calidum vt duo: ergo non valet immutare intentionaliter partem cui inest, ac proindè non poterit per illam sentiri.

3 Dicendum est secundò, qualitatem tangibilem inhaerentem vni parti organi posse sentiri per aliam partem organi aliquantulum distantem. Haec assertio apertè colligitur ex his, quae in loco supra cit. diximus, & in hac etiam *disput.* statuemus; admittiturque communiter à Doctoribus, quos proindè non referimus. Fundamentum est: quoniam ad sensationem tactus, solum desideratur, quod obiectum tangibile sit magis intensum, quàm qualitates se tenentes ex parte tactus, & ei debitè approximetur, & quod detur aliquod medium internum, ac deniquè quod praecedat aliqua immutatio physica: at sic est, quod omnes eae conditiones possunt interuenire in casu assertionis: ergo &c. Maior est certa: quoniam hoc ipso, quod adsint omnes illae conditiones, obiectum immutat intentionaliter; nec enim apparet, quid ampliùs desideretur: sed ad immutationem intentionalem sequitur sensatio: ergo illae conditiones sufficiunt ad sensationem tactus. Minor etiam liquet: quia calor v. g. inhaerens vni parti organi, est eiusdem rationis cum calore externo, quod est obiectum tangibile: deindè potest esse intensior, quam calor existens in alia parte distanti: praeterea valet illi parti debitè applicari, non minus ac obiectum extrinsecum: porrò inter vtramque partem mediat aliquid intrinsecum, cùm sint aliquantulum distantes: tandem potest dari alteratio physica; siquidem vna pars est intensior alia: ergo omnes conditiones ad sensationem tactus desideratae possunt in casu assertionis interuenire: potest igitur qualitas existens in vna parte organi sentiri per aliam eiusdem organi partem.

§. II.

Diluuntur argumenta contraria.

4 VAllef. *lib.* 2. *controuers. medic. capit. penultim.* & Tolet. 3. *huius operis capit.* 2. asserunt absolutè, qualitatem inhaerentem organo tactus posse ab eodem, & secundum eandem partem sentiri. Quod probant primò: nam si corpus poneretur iuxta Solem, sentiret calorem, imò & dolorem, & distemperamentum: sed non sentiret calorem Solis; quandoquidem Sol non est formaliter calidus, sed tantum virtualiter, & nullus sensus percipit, nisi illud, quod formaliter participat rationem sui obiecti: ergo tactus solùm sentiret calorem formalem in suo organo residentem, & à Sole impressum. ¶ Confirmatur: quia febricitantes sentiunt calorem febris: sed praedictus calor inhaeret tactui: ergo qualitas inhaerens organo tactus valet ab illo sentiri.

Respondetur obiectioni negando consequentiam intellectam in sensu, quem Auctores illi intendunt: quia licet tactus in praedicto casu non perciperet calorem inhaerentem Soli, sed ipsi animali: nihilominus ex hoc non concluditur, quod perciperet ipsum calorem secundum illam partem, quae immediatè afficeretur: quia essent alia plura, quae habeant calorem formalem, & valeant per tactum sentiri: Nam in primis ex partibus ipsius organi, quaedam essent magis calidae, videlicet proximiores Soli; quaedam verò minus, nempè remotiores ab illo: vnde istae possent alterari per illas, & consequenter sentirent calorem. Deindè sanguis nutrimentalis, qui per totum ferè animal dispergitur, non est pars eius, neque pertinet ad organum tactus: praedictus autem sanguis esset formaliter calidus; ac proindè posset per tactum sentiri, quin recurramus ad calorem inhaerentem, vel Soli, vel organo tactus. Tandem caro non est organum tactus, vt infra ostendemus: haec autem esset immediatior Soli, quam tactus, ac proindè reciperet majorem calorem: vnde optimè posset, tùm physicè, tùm intentionaliter tactum immutare. Per quae dissoluitur confirmatio: quia habet eandem ferè difficultatem.

5 Secundò arguitur: quia calor existens in manu est eiusdem rationis cum eo, qui existit in obiecto externo tangibili: & aliàs est magis conjunctus; cùm inhaereat, alter

alter verò solum sit contiguus: ergo sentitur, & melius sentitur. Probatur consequentia: quia in sensibus petentibus conjunctionem physicam cum obiecto, nequit major coniunctio impedire; sed potiùs debet iuuare ad perfectiorem sensationem. § Respondetur negando consequentiam: quoniam licet in tactu requiratur coniunctio physica cum obiecto; hæc tamen debet esse talis rationis, vt non impediat transmutationem physicam, quæ prærequiritur ad sensationem. Nulla autem qualitas valet physicè agere circa partem illam, quam immediatè afficit; & ideo nequit ab illa sentiri; quamvis aliàs sit obiectum per se tangibile, & sentiatur per alias partes.

6 Aduersus secundam conclusionem potest opponi, quod si vna pars interna posset sentiri per aliam, esset animal in continua sensatione; siquidem applicatio obiecti, nempè partis ad partem continuò duraret: consequens est absurdum, & experientiæ contrarium: ergo qualitas existens in vna parte organi: nequit sentiri per aliam eiusdem organi partem. Respondetur negando sequelam: quia licèt coniunctio, siuè applicatio partis ad partem esset continua; tamen ipsa solà non sufficit ad sensationem; sed insuper obiectum, quod sentitur, debet esse intensius: quod tamen non semper contingit in prædictis partibus, quippè quæ frequenter possunt habere calorem æqualem. Multoties verò fiet prædicta sensatio, quin aduertamus, vel experiamur contrarium, eò quod, vel sensatio est valde remissa, vel attendimus ad alia.

QVÆSTIO II.

An tactus percipiat solas excellentias obiecti?

EX dictis *quæstione præcedenti*, constat, posse tactum sentire qualitatem tangibilem se tenentem ex parte obiecti debitè applicati. Sed quia ex parte organi tactus solent inueniri qualitates eiusdem rationis cum illis, quæ se tenent ex parte obiecti; dubium est, vtrum tactus percipiat qualitates obiecti, solum quoad gradus magis intensos, in quibus supereminent qualitates ipsius tactus; an verò etiam percipiat gradus æquales, vel etiam inferiores. Quod in præsenti determinandum est.

§. I.

Asseritur sententia Aristot. & D. Thomæ.

7 DIcendum est, tactum solùm sentire exuperantias, siuè excellentias obiecti, non verò gradus æquales, aut inferiores. Ita Philosophus *in hoc libro text.* 117. D. Thom. *ibidem, lect.* 23. vbi ait: *Non enim sentimus id, quod est calidum, aut frigidum, durum, aut molle, secundum illum modum, quo hæc insunt organo tactus: sed sentimus excellentias tangibilium, quasi organo tactus constituto in aliqua medietate inter contrarias tangibiles qualitates.* Idem docent Flandria, Caietanus, Rubio *in præsenti*, & alii plures.

Probatur ratione: quia organum tactus debet esse in potentia ad qualitates tangibiles, quas percepturum est; siquidem patitur ab illis, & vnumquodque patitur, secundum quod est in potentia: at sic est, quod organum tactus non est in potentia ad gradus æquales, vel inferiores, ac sunt illi, qui in eodem organo præexistent: ergo non potest sentire prædictos gradus, sed solas exuperantias obiecti. § Confirmatur primò: quia ad immutationem intentionalem tactus requiritur, quod præuiè immutetur physicè: sed nequit organum tactus immutari physicè ab obiecto eiusdem, vel inferioris virtutis: & insuper debet carere illa forma, quam recipit, vt statuimus *in lib. de Generatione, disput.* 8. *quæst.* 1. ergo tactus nequit percipere illos gradus qualitatis, qui præexistunt in organo ipsius. § Confirmatur secundò ab experientijs manifestis; etenim manus magis calida non percipit minorem calorem alterius, sed majus frigus illius: & quæ est magis mollis, non sentit alterius mollitudinem, sed solùm maiorem eius duritiem: ergo signum est, quod tactus non percipit obiectum quoad gradus æquales, aut inferiores, sub quibus organum tactus præexistit, sed solum quoad excellentias, siue exuperantias, ad quas est in potentia physica.

Quæ omnia optimè explicuit D. Thom. *lect. cit.* vbi postquam statuit, organum, quod debet sentire aliquod sensibile, esse in potentia ad illud, statim adjecit. *Aliter tamen accidit hoc circa tactum, & circa alios sensus: nam in visu organum visus est in potentia ad album, & nigrum, denudatum à toto genere albi, & nigri: est enim pœnitùs carens colore. Sed organum, & medium tactus non potest denudari à toto genere calidi, & frigidi, humidi, & sicci: componitur enim ex elementis, quarum hæ sunt propria qualitates: sed sic est in potentia organum tactus ad sua obiecta, in quantum est medium inter contraria. Medium autem est in potentia ad extrema: & propter hoc quantò animal habet complexionem magis reductam ad medium, tantò habet meliorem tactum: vnde homo inter alia animalia est melioris tactus.*

8 Dices, organum gustus est actu sapidum: & tamen est in potentia ad percipiendum omnes sapores: ergo non rectè asserimus tactum, & quemlibet sensum debere esse in potentia ad illas rationes, aut gradus sensibiles, quæ percepturi sunt. § Respondetur negando maiorem intellectam de organo gustus, quatenus organum est; quia lingua non est organum gustus secundum se totam, sed solùm secundum illum neruum, qui per ipsam sparsus est. Prædictus autem neruus omni sapore est denudatus; licèt aliæ partes linguæ saporosæ sint. Si autem eandem replicam applices medio gustus, quod pariter deberet carere omni sapore; cùm sit in potentia, vt immutetur per omnes sapores: quod tamen falsum est; cùm caro, quæ habet rationem medij saporosa sit. Hoc, inquam, si opponas, facilè diluitur: quia medium proprium, & per se desideratum ad gustum, non est tota caro supra neruum posita; sed pellicula quædam valde subtilis, qua immediatè obtegitur neruus gustatorius. Prædicta autem pellicula expers est omnis saporis; quamvis id gustu omninò conuinci non possit; cum nunquam ita denudetur, quin secum nonnihil carnis trahat: sed rationes à nobis factæ, veritatem huius doctrinæ maximè euincunt.

§. II.

Refertur duplex sententia contraria.

9 COntra nostram assertionem duæ sunt sententiæ, quarum prima vniuersaliter docet, qualescumque qualitates tangibiles posse sentiri per tactum, non solum quoad excellentia; sed etiam quoad gradus omnes, etiam si æquales, vel inferiores sint respectu illorum, qui se tenent ex parte organi. Hæc defenditur ab aliquibus junioribus, quos refert Rubio *in præs. q.* 4. & potest suaderi primò; quoniam obiectum sensibile

habet rationem agentis naturalis: sed agens naturale agit quantum potest: ergo qualitas tangibilis immutat tactum secundum omnes gradus, quos in se habet; & consequenter tactus percipiet prædictam qualitatem, non solùm quoad gradus superiores: verum etiam quoad æquales, & inferiores.

Respondetur negando consequentiam: quia agens naturale agit, quantum potest, sed iuxta dispositionem subiecti: hoc est agit illud, quod potest passum recipere, & non ampliùs. Cùm autem passum recipiat, secundum quod est in potentia; tactus autem non sit in potentia, nisi ad excellentias obiecti; quippè qui respectu cæterorum graduum æqualium, & inferiorum præsupponitur in actu: consequens est, vt obiectum tangibile, solùm producat speciem repræsentantem ipsum obiectum, quatenus stat sub gradibus superioribus, non verò sub inferioribus, vel æqualibus.

10 Arguitur secundò: quia si tactus solùm perciperet excellentias obiecti, non autem omnes gradus se tenentes ex parte illius; sequeretur, quod tactus discerneret, & præscinderet inter ea, quæ adunata sunt à parte rei: sed hoc excedit facultatem sensitiuam, & est proprium intellectus: ergo tactus non solùm percipit excellentias, sed etiam omnes gradus tangibiles, quos re ipsa habet obiectum.

Respondetur negando sequelam: quia vt aliqua potentia dicatur propriè præscindere vnam rationem ab alia, & inter vtramque discernere; necessarium est vnam, & alteram sub obiecto potentiæ contineri, & esse ab illa proximè attingibilem. Vbi enim vna ratio est attingibilis, secùs verò altera; quod vna attingatur, alia non attacta, non est propriè loquendo discretio, vel positiua præcisio: sed solùm est attingentia obiecti proprij, & non attingentia alterius, quod proprium non est. Id, quod liquet exemplo: nam ex parte pomi v. g. color, & sapor coniunguntur: & tamen gustus percipit saporem, secùs verò colorem; quin propter hoc dicatur propriè discernere, vel præscindere: quia videlicet ex illis rationibus solus sapor pertinet ad gustum, non autem color, qui proinde eodem modo se habet in ordine ad gustum, ac si in pomo non esset. Cùm ergo obiectum proximè tangibile non sit omnis gradus, qui in esse rei se tenet ex parte obiecti; sed solùm gradus excellentior, vt constat ex supra dictis: fit vt, licèt tactus percipiat hunc gradum, non verò alios; neutiquã dicatur præscindere, vel discernere: quia à gradibus inferioribus abstrahit purè negatiuè, & per non attingentiam eorum.

11 Arguitur tertiò: quia si tactus solùm percipit excellentias obiecti, nullus tactus poterit attingere calidum vt vnum, quandoquidem nullus est tactus, qui ex parte organi non importet calorem, saltem vt vnum: consequens est falsum; nam calidum vt vnum est obiectum per se tangibile, ac proinde debet dari tactus, qui ipsum queat percipere: ergo &c.

Respondetur, calidum vt vnum importare duo, videlicet calorem, qui se habet per modum formæ, & tantitatem, seu determinationem, quæ est modus caloris. Calidum ergo vt vnum acceptum ex parte formæ, semper est per se tangibile, quia calor secundum se tangibilis est: at consideratus ex parte tantitatis fit per accidens intangibilis, eò quod calor, vt redactus ad modum intensionis adeo remissum, non excedit dispositiones tactus: quod necessarium est, vt valeat ipsum, tùm physicè, tùm intentionaliter immutare. Quod potest declarari exemplo materiæ primæ, si existeret sub minima quantitate: nam materia, quantum est de se, & ex proprijs prædicamentis, valeret optimè recipere formas substantiales: quæ tamen capacitas non posset reduci ad exercitium ex suppositione essendi sub quantitate minima: sed quia hæc suppositio est per accidens, semper materia diceretur receptiua formarum. Idem ergo in casu argumenti proportionabiliter dicendum est.

12 Secunda opinio negat cum vera sententia, posse primas qualitates sentiri per tactum quoad omnes gradus: asserit tamen qualitates secundas, vtputa duritiem, & mollitudinem posse quoad omnes prædictos gradus per tactum percipi. Ita Murcia *in præs. disp. 10. quæst. 2.* Mouetur *primò*, quia frequenter contingit, habentem manum magis mollem percipere minorem mollitudinem manus alienæ: ergo in his qualitatibus secundis non requiritur excessus ex parte obiecti. *Secundò*: nam ideo esset necessarius prædictus excessus, quia obiectum tangibile priùs immutat physicè, quam intentionaliter, & ad immutationem physicam requiritur proportio maioris inæqualitatis: at sic est, quòd hæc ratio corruit in secundis qualitatibus; eæ quippè sentiuntur absque vlla immutatione physica, cùm expertes sint omnis actiuitatis physicæ, & naturalis: ergo tactus percipit qualitates secundas, nedùm quoad gradus excellentes, sed etiam quoad omnes, quamvis inferiores sint.

Sed motiua hæc satis leuia sunt. Ad primum negandum est, quod manus mollior percipiat mollitudinem alterius; solùm enim sentit maiorem duritiem: ex quo tamen excitatur intellectus ad indicandum, quæ manus sit minus mollis. Secundum etiam parum premit: quia licèt in qualitatibus secundis non vrgeret illa ratio, quam in prima confirmatione expendimus, & militat in primis qualitatibus; perstat tamen primæ principale fundamentum nostræ assertionis. Nam organum sensus debet esse in potentia obiectum tangibile, ac proinde debet actu carere illa ratione, & gradu, quæ percepturum est; quidquid sit, an aliqua immutatio physica debeat præcedere immutationem intentionalem: vt patet in visu, qui hac ratione caret omni colore, licèt hic non immutet physicè visum. Quamobrem tactus solùm est in potentia ad sentiendum illud tangibile, ad quod in esse physico est in potentia: siue qualitas sit prima, siue secunda, & siue præuiè immutet physicè, siue non. Alia huius argumenti solutio apparebit ex his, quæ statim dicemus.

QVÆSTIO III.

Quomodo tactus immutetur intentionaliter ab obiecto?

13 Sensus tituli est, vtrum ad hoc vt tactus immutetur intentionaliter ab obiecto, debeat priùs pati ab eodem per immutationem naturalem; an verò possit independenter ab hac immutatione illam subire. Pro cuius resolutione obserua, qualitates tangibiles alias esse primas v. g. calorem, & frigiditatem; quasdam verò esse secundas, vt duritiem, & alias, quæ primas supponunt, & ex illis resultant. Quæ non in eo differunt, vt quidam autumant, quod qualitates primæ sint principium actionis physicæ, qualitates vero secundæ sint omnis actionis naturalis expertes. Hæc quippè differentia falso nititur fundamento: nam etiam secundæ qualitates producunt aliquos effectus physicos: durum enim contrectatum exasperat manum; & effectum contrarium præstat molle, dùm contrectatur. Sed diuersitas in eo consistit, quod qualitas prima producit effectum sibi similem in specie, vt calor calorem; qualitas autem se-

cunda non producit aliam eiusdem rationis, vt sapor saporem; sed quandam qualitatem innominatam, vt patet exemplis modo adductis. Vnde cùm solet dici, qualitates secundas non esse actiuas, vel intelligendum est de actiuitate se explicante in effectus eiusdem rationis, vel de qualitate secunda sumpta præcisè, secundum conceptum genericum qualitatis secundæ: nam ex vi istius non omnes petunt esse actiuæ naturaliter: aliquæ enim dantur huius actiuitatis expertes. Cum quo tamen rectè stat, vt plures qualitates secundæ sint actiuæ.

§. I.

Explicatur difficultas secundum mentem D. Thom.

14 Dicendum est primò, tactum non immutari intentionaliter ab obiecto, nisi priùs ab eodem naturaliter immutetur. Hanc docet Angelic. Præceptor, *quæstione vnica de Anima, art. 3. & prima parte quæstione 78. art. 3. in corp. & in solutione ad 4.* vbi hæc habet: *Secundum rationem diuersam immutationis, distinguitur gustus à tactu: nam tactus immutatur naturali immutatione, & non solùm spirituali quantum ad organum suum secundum qualitatem, quæ ei propriè obijcitur; gustus autem organum non immutatur de necessitate naturali immutatione secundum qualitatem, quæ ei propriè obijcitur, vt scilicet lingua fiat dulcis, vel amara, sed secundum præambulam qualitatem, in qua fundatur sapor, scilicet secundum humorem, qui est obiectum tactus.* Vnde hanc sententiam docent cõmuniter Thomistæ Caiet. Ripa, & Bañez *loc. citat.* ex prima parte, & alij plures etiam ex extraneis.

Probatur ratione D. Thom. quæ potest ad hanc formam reduci: quoniam tactus est materialior inter omnes sensus: ergo petit immutari ab obiecto immutatione, nedum intentionali, sed etiam physica. Antecedens est certum. Consequentia autem suadetur hoc discursu: nam visus, quia est omnium sensuum immaterialior, nullam petit immutationem physicam, neque ex parte organi, neque ex parte obiecti. Auditus verò, quia est minus perfectus, postulat aliquam immutationem physicam, non quidem ex parte organi, sed ex parte obiecti, & omnium minimam, nempè transmutationem secundum locum, quæ corporibus etiam cœlestibus conuenit. Odoratus autem, qui adhuc magis à perfectione declinat, petit immutationem physicam ex parte obiecti, & magis materialem, quam præcedens: quoniam ad hoc, vt res odorifera spiret odorem, petitur alteratio facta per calorem. Deinde gustus, quia est imperfectior odoratu, petit immutationem physicam: non solùm ex parte obiecti; sed etiam organi: quia tamen non est omnium sensuum imperfectissimus, prædicta immutatio physica non fit ab illa qualitate physica, quæ directè obijcitur gustui, sed fit per aliam qualitatem præambulam, videlicet per humiditatem, quæ non est obiectum gustus, sed tactus. Cum ergo tactus sit omnium sensuum materialissimus, & imperfectissimus, debet ad suam sensationem exigere immutationem physicam, non solùm ex parte obiecti, sed etiam ex parte organi; & factam non solum per aliquam qualitatem præambulam, sed etiam per illam, quæ directè obijcitur tactui.

Confirmatur; quia tactus debet eodem modo formali, & per se percipere omnia sua obiecta; cum non specificetur ab eis materialiter acceptis, sed magis à modo tendendi in illa: at sic est, quod tactus percipit per se aliqua obiecta, nempè qualitates primas, media immutatione physica: ergo media eadem immutatione debet etiam attingere qualitates secundas, & consequenter omnia obiecta. Suadetur minor: quia ita se habet immutatio naturalis ad sensationem, sicut maior immutatio naturalis ad maiorem, siue intensiorem sensationem: sed ad maiorem sensationem caloris v. g. conducit, & desideratur maior immutatio physica: si enim per flammam ignis manus moueatur velociter, parum caloris sentit; si verò manus tardè moueatur, sentitur maior calor; & si nullo modo moueatur, multò maiorem calorem experietur; quæ diuersitas nequit aliunde prouenire, nisi ex eo, quod manus in primo casu parum calefit, magis verò in secundo, & multo magis in tertio: ergo maior immutatio physica conducit, & desideratur per se ad maiorem, ac intensiorem sensationem.

15 Sed contra fundamentum nostræ assertionis obijcies: nam diuersitas sensuum desumitur ex diuerso modo immutationis intentionalis, non verò materialis, seu physicæ, quia sensus eleuantur supra ordinem physicum, & ingrediuntur ordinem quasi spiritualem: ergo ex eo, quod sensus habeant diuersum modum immutationis intentionalis, non rectè infertur, quod debeant diuerso modo physicè immutari. § Respondetur, quod licèt sensus non distinguantur per se primò, nisi penes immutationem intentionalem; nihilominus connotant diuersas immutationes materiales; ex quibus tanquam à signo, optimè colligimus diuersam sensuum perfectionem, vt patet ex discursu, quem in illa ratione expendimus.

16 Obijcies deinde aduersus confirmationem: quia si ad perfectiorem immutationem intentionalem requiritur perfectior immutatio physica; sequitur, quod manus non valeat sentire calorem vehementissimum v. g. vt octo, nisi prius physicè recipiat tot gradus caloris; id enim postulat proportio à nobis intenta: consequens est falsum; siquidem statim, ac aliquis ponit manum supra ferrum candens, sentit vehementissimum calorem, quem tamen in spatio adeo breui nequit physicè recipere: ergo &c.

Respondetur negando sequelam: quia licèt ad immutationem intentionalem perfectiorem supponatur maior immutatio physica; nihilominus non desideratur, quod habeant omnimodam correspondentiam in gradibus, ita vt sit necessaria receptio physica caloris, vt octo ad sentiendum tantundem caloris. Et ratio est: nam licèt tactus ob suam materialitatem nequeat absolui ab immutatione physica, & ab aliqua proportione inter suam sensationem, & immutationem illam; nihilominus quia eleuatur aliquo modo supra materiam, & immutationem purè materialem, petit in sua sensatione non habere omnimodam commensurationem ad immutationem physicam. Vnde ad sensationem vt octo, non requiritur immutatio naturalis vt octo, nec datur totalis correspondentia: sed requiritur maior immutatio physica, quam ad alias sensationes.

§. II.

Diluuntur fundamenta opposita.

17 Rubio *in hoc libr. tract. de sensu tactus quæst. 3.* docet, ad immutationem intentionalem tactus non requiri immutationem eius physicam; sed sufficere contactum realem ad obiectum. Quæ opinio potest suaderi primò: quoniam qualitates secundæ sunt per se tangibiles: & tamen non sunt physicè actiuæ: ergo possunt immutare intentionaliter tactum, quin ipsum physicè immutent, sed solum ipsi applicentur, & realiter

coniun-

coniungantur. ¶ Sed hoc fundamentum eneruauimus à principio quæstionis, vbi ostendimus, qualitates secundas tangibiles esse simul actiuas: vnde superfluit alia responsio.

18 Secundò arguitur: quia obiectum tangibile producit species intentionales in instanti, ac proinde instantaneè sentitur; in illo quippe vltimo instanti motus applicationis corporis tangibilis, in quo verificatur, *nunc non mouetur*, verificatur, *nunc tangitur*: at sic est, quod immutatio physica nequit fieri in instanti; cum sit verus motus physicus: ergo ad sensationem tactus non præsupponitur immutatio physica, sed potiùs eam præsupponit. ¶ Respondetur negando maiorem: quia immutatio intentationalis tactus dependet ab immutatione physica eiusdem, & cum illa proportionatur, vt hactenus diximus: vnde sicut immutatio physica fit successiuè, ita etiam sensatio successiuè exercetur; ac proinde sicut verificatur, *tactus physicè successiuè mouetur*, ita etiam verificatur, *tactus successiuè tangit, & sentit*. Neque ad oppositum valet argumentum desumptum ab alijs sensibus: nam in tactu, vtpotè omnium materialissimo viget specialis ratio.

19 Tertiò arguitur: quia tactus non est vnus secundum speciem, sed plures: ergo ex eo, quod sensus attingens primas qualitates immutetur physicè, priusquam sentiat, non infertur idem asserendum esse de tactu attingente secundas qualitates. Antecedens probatur, tum auctoritate Aristot. *in hoc lib. cap.* 108, vbi id videtur docere: tum ratione, quia vt ibidem arguit D. Thom. *lect.* 22. *Omnis vnus sensus videtur esse vnius contrarietatis, sicut visus albi, & nigri, auditus acuti, & grauis, gustus amari, & dulcis: sed in tangibili, quod est obiectum tactus, sunt multæ contrarietates, scilicet calidum, & frigidum, humidum, & siccum, durum, & molle, & quædam huiusmodi, vt graue, & leue, acutum, & hebes, & similia*: ergo tactus non est vnus sensus, sed plures.

Hoc argumentum tangit quandam difficultatem, quam expresè non determinauit Philosophus: & ideo neutri parti alligando eius doctrinam, respondetur primò, omisso antecedenti negando consequentiam: quia tactus ille deseruiens ad percipiendum vnam primam contrarietatem, vt puta calidum, & frigidum, deseruit etiam, & se extendit ad percipiendas secundas qualitates, quæ in illis primis fundantur. Vnde si ad percipiendas primas eget præuia immutatione physica; idem asserendum est de sensatione circa secundas; atque ideo stat indemnis veritas assertionis, quidquid sit de veritate illius antecedentis.

Secundò, & meliùs respondetur negando antecedens: quia non datur, nisi vnicus specie tactus, sicut & vnus visus, & vnus gustus &c. sic enim melius saluatur commune dictum, quod sensus externi sunt tantum quinque. Quod minimè verificari cum rigore posset, si darentur plures tactus specie diuersi; tunc enim illæ potentiæ tactiuæ solùm esset vnus sensus quantum ad nomen; sed reipsa plures essent externi sensus, quam quinque. Ad auctoritatem Philosophi respondetur, quod nihil ibi determinat, sed disputatiuè circa vtramque partem procedit. Rationem autem diluere docuit D. Thom. 1. *p. q.* 78. *art.* 3. *ad* 3. vbi inquit: *Posset tamen dici, quod omnes illæ contrarietates, & singulæ conueniunt in vno genere proximo, & omnes in vno genere communi, quod est obiectum tactus secundum rationem communem. Sed illud genus commune est innominatum, sicut etiam genus proximum calidi, & frigidi est innominatum*. Itaque licèt obiectum tactus complectatur plures contrarietates, quam obiecta aliorum sensuum; tamen illa multiplicitas reducitur ad vnicum, & idem genus in linea intentionali, & in ordine obiecti: quoniam omnia tangibilia habent eundem formaliter modum immutandi tactum, videlicet per contactum physicum, & rationem qualitatis excellentis: quod satis est, ne petant tactus specie diuersos.

QVÆSTIO IV.

De medio, & organo tactus.

20 Vtrumque sub vna quæstione coniungimus, & quia non multum negotij afferunt, & quia mutuò comitantur. Supponimus autem citra controuersiam, medium tactus esse intraneum, seu partem animalis: tum quia ita docent Aristot. *in hoc lib. text.* 115. D. Thom. *ibid. lect.* 13. *& de sensu, & sensato lect.* 5. vbi inquit: *Sicut alij sensus fiunt per medium extrinsecum, ita gustus, & tactus per medium intrinsecum*. Tum etiam, quia vt experientia constat, etsi nullum corpus mediet inter nos, & obiectum tangibile; ipsum sentimus per tactum. Tum denique, nam gustus ob suam imperfectionem petit medium intraneum, vt ostendimus *disp.* 12. *q.* 2. ergo id à fortiori postulat tactus; qui imperfectior est, quam gustus.

Nec refert si obijcias; quod si quis clypeo tectus percutiatur, sentit percussionem medio clypeo; & si manus aqua humectata contingat aliam manum, sentitur, licèt aqua mediet: ergo tactus potest sentire suum obiectum per aliquod medium extrinsecum. ¶ Non inquam hoc refert: quia vt inquit D. Thom. *lect. supra cit. Alia sensibilia sentimus per hoc, quod mouent medium, & iterum medium mouet nos; sed tangibilia sentimus per medium extraneum, non quasi moti à medio extraneo, sed simul cum medio mouemur à sensibili: sicut patet de eo, qui percutitur per clypeum, non enim accidit sic, quod clypeus percussus percutiat; sed quia simul accidit vtrumque percuti*. Et infra: *In alijs sensibilibus immutatio medij est causa, quod immutetur sensus, non autem in tactu: nam in alijs sensibus medium, nempè extrinsecum, est ex necessitate; in tactu autem, quasi per accidens, in quantum accidit, corpora se tangentia esse humectata*. Per quæ satis liquet ad vtrumque exemplum in contrarium adductum. Vnde supposito, quod medium tactus non sit extrinsecum; videndum est, in quonam consistat, & quod sit organum tactus.

§. Vnicus.

Respondetur vtrique difficultati.

21 Dicendum est primò, carnem non esse organum tactus, sed medium eius. Ita Aristot. *in hoc* 2. *lib. text.* 116. D. Thom. *ibid. lect.* 22. Galenus *libr.* 1. *vsu partium cap.* 16. *&* 18. B. Albertus *in hoc lib. tract.* 3. *cap.* 31. Bañez 1. *p. q.* 78. *art.* 3. & alij plures. Rationem fundamentalem proponit D. Thom. *loc. cit.* his verbis: *Non enim sentiunt animalia sensibilia apposita supra organum sensus: sentiunt autem posita supra carnem: quare manifestum est, quod caro non est organum sensus, sed medium*.

Confirmatur, & simul præcluditur tacita euasio: quoniam quilibet sensus potest sentire suum obiectum, quod ei directè applicatur; & nequit sentire obiectum immediatè positum supra se: sed sentimus obiectum tangibile immediatè positum supra carnem externam: ergo caro externa non est organum tactus: constat autem carnem exter-

externam, & internam esse eiusdem rationis; ergo nec interna est organum sentiens, vel attingens obiectum per carnem externam, tanquam per medium.

22 Aliam rationem insinuat Aristot. *lib. de sensu, & sensato lect. 5.* apud D. Thom. quæ potest sub hac forma proponi: quoniam organum tactus debet esse terreum: at caro non est terrea, sed magis aërea; cum sit humida, & calida, quæ sunt qualitates propriæ aëris: ergo caro non est organum tactus. Maiorem ita probat, & explicat D. Thom. *Organum tactus attribuitur terræ: quod quidem non est sic intelligendum, quasi organum gustus sit simpliciter terreum; capillis enim, & crinibus non sentimus, quæ sunt magis terrea: sed quia vt 3. de Anima dicitur, terra maximè miscetur in organo huius sensus: quia vt dicitur 2. de Anima organum tactus ad hoc, vt sit in potentia ad contrarias qualitates tangibiles, debet esse mediocriter complexionatum: & ideo oportet, quod sit ibi secundum quantitatem plus de terra, quia inter elementa minus habet de virtute actiua.*

23 Dicendum est secundò, organum tactus esse neruum quendam, qui per totum corpus dispersus est, & carne tegitur. Hanc docet Aristot. D. Thom. & aliqui Auctores pro *præced.* relati. Et ratio sumitur ex dictis: quoniam huiusmodi neruus habet illas conditiones, ob quarum carentiam denegatur carni, quod sit organum tactus: ergo tactus est immediatè, tanquam in proprio organo in prædicto neruo. Suadetur antecedens: tum quia iste neruus est intra carnem, vnde non tangit immediatè obiectum, sed per carnem, tanquam per proprium medium: tum etiam, quia est terreus in ea mediocritate, quam tactus postulat, vt communiter docent Medici. Cui doctrinæ minimè repugnat Philosophus *in hoc libro text. 79.* vbi docet, ossa, & neruos non habere in se sensum aliquem, eò quod sunt nimis terrestres: quia loquitur de alijs neruis valde terreis, non verò de neruo tactiuo, qui consistit in optima temperie, ac mediocritate, quæ præcipuè viget in pulpis digitorum, vt docet D. Thom. *in 4. dist. 23. q. 2. art. 3. quæstiunc. 2. in corp.*

24 Aduersus nostras assertiones opinantur Suarez *tract. 3. lib. 3. cap. 27.* & alij asserentes, carnem etiam esse organum, siue sensorium tactus. Quod potest suaderi primò ex Arist. *qui 1. de histor. animal. cap. 4.* asserit, carnem esse sensorium tactus. § Sed facilè respondetur, Philosophum loqui de carne, quatenus inuoluit neruulum tactiuum, ratione cuius dicitur sentire: eo plane modo, quo dicimus linguam gustare, non quia per quamlibet sui partem gustet, sed quia includit neruum gustatorium, qui est organum gustus. Neque expositio hæc est voluntaria; cum Aristot. locis supra relatis apertè statuat nostram sententiam.

25 Arguitur secundò: nam id, quod sentit dolorem, est organum tactus: sed caro si pungatur, sentit dolorem: ergo est organum tactus. § Respondetur negando minorem: quia licèt caro, vt distincta à neruo percutiatur; tamen non ipsa; sed neruus in ea inclusus sentit dolorem: ipsa vero habet rationem medij in tali sensatione.

Sed replicabis: *primò*, quia in nonnullis partibus fit sensatio, in quibus non reperitur neruus ille: neque possumus in eis discernere inter carnem, quæ sit medium, & aliud quidpiam, quod sit organum. *Secundò* quia si sensatio fit in neruo explicato, non est ratio, cur ossa, & dentes accepta plaga non sentiant dolorem; siquidem habent suos neruulos sibi contiguos, ad quos possent peruenire species plagæ dentibus inflictæ: sed ossa, & dentes ob magnam terrestreitatem non sentiunt; ergo.

Respondetur ad primam replicam, nullam esse carnem, per quam non dispergatur neruus tactiuus: vnde etiam in corde, & pulmone reperitur, vt Anatomistæ docent. Ad secundam negatur sequela: quia ossa, & dentes sunt valde terrea, ac proinde nequeunt esse medium, per quod species rei tangibilis transmittantur ad tactum: vnde plaga soli ossi, aut denti inflicta minimè sentiretur: communiter tamen sentitur, quia commouetur, & malè afficitur caro iuxta ossa, & dentes existens.

26 Arguitur tertiò: quia caro habet sufficientes dispositiones, vt sit medium tactus: ergo etiam est sufficienter disposita, vt sit organum illius. Probatur consequentia: quia organum, & medium sensus debent eisdem dispositionibus gaudere, vt recipere queant species eiusdem obiecti.

Respondetur negando consequentiam, quam probatio minimè euincit: quia licèt dispositiones medij debeant aliquo modo assimilari dispositionibus organi, secundum quandam proportionem; tamen absolutè debent esse diuersæ, & distinctæ, ac nobiliori modo inueniri in organo, quam in medio: quoniam medium ita recipit species, vt tamen non sentiat per illas; organum autem, & recipit, & sentit per eas. Et hæc de hac disputatione, quibus finem imponimus duobus prioribus libris de Anima.

LIBER

LIBER TERTIVS DE ANIMA.

NON omnes hunc librum tertium ab hac parte incipere autumant: Arabes enim non terminant librum praecedentem, nisi absoluto tractatus omnium sensuum, tam externorum, quàm internorum; inchoantque tertium librum à capite quarto, in quo incipit Arist. agere de intellectu. Graeci verò à primo capite librum istum ordiuntur. Porrò ex Latinis, quidam Arabes sequuntur; plures autem se se Graecis accommodant, quibus, & nos adhaeremus ob auctoritatem Angelic. Doct. qui in hoc lib. 3. lect. 1. ita habet: Hic incipit liber tertius apud Græcos, & satis rationabiliter: ex hinc enim Aristot. ad inquirendum de intellectu accedit: fuerunt enim aliqui, qui posuerunt, sensum, & intellectum esse idem. Manifestum est autem, quod intellectus non est aliquid de sensibus exterioribus, de quibus iam dictum est, ex eo, quod non coarctatur ad vnum genus sensibilium cognoscendum. Vnde restat inquisitio, vtrum in parte sensitiua sit aliqua alia potentia cognoscitiua, vt ex hoc possit accipi, vtrum intellectus sit aliquo modo sensus. *Continet autem hic liber tredecim capita: & in tribus prioribus agit Philosophus de sensibus internis; à quarto autem incipit disserere de intellectu, de appetitu, & potentia locomotiua. Ex quibus non pauca omittemus, vel quia iam habentur ex alibi dictis, vel quia earum notitia non est ita necessaria. Illa verò tractabimus, quae, & vtiliora sunt, & communiter examinantur ab Interpretibus in praesenti. Quod praestare studebimus per subsequentes disputationes.*

DISPVTATIO XIV.

De sensibus internis.

SOLENT Auctores hoc loco examinare in communi, vtrum praeter quinque sensus externos, detur sensus internus, & an iste sit vnicus, an multiplex? Caeterum quia harum difficultatum exacta resolutio pendet ex notitia articulari vniuscuiusque sensus interni, & hac supposita, statim habetur illa; propterea ducimus necessarium, priùs agere de vnoquoque sensu interno in particulari.

QVÆSTIO I.

An detur sensus internus communis, qui ab externis distinguatur,

NOmine *sensus communis* non intelligitur aliquis sensus communis communitate prædicationis: notum quippè est, prædictum modum communitatis non inueniri in rerum natura. Nec intelligitur sensus, qui dicatur communis ex eo, quod ordinetur ad attingenda sensibilia communia, de quibus egimus *disp.* 9. nam prædicta sensibilia nullum sensum specificare possunt; cùm solum habeant modificare species propriorum sensibilium, vt loco citato ostendimus, Sed nomine sensus communis significamus sensum internum; cuius munus sit, & cognoscere omnia sensibilia externa discernendo inter ea; & percipere sensationes sensuum externorum, Et de hoc sensu inquirimus vtrum detur?

§. I.

Communis sententia duobus fundamentis munitur.

1 DIcendum est, dari sensum communem realiter ab omnibus externis distinctum, Hanc docent Aristot, *in hoc lib. cap.* 2. *& libr. de somno, & vigil. capite* 2. D. Thom. 1, *part. q.* 57, *art.* 2. *& q.* 78, *art.* 4. *in corp. & quæst, de Anima, art.* 13. Quibus etiam communiter consentiunt alij DD. quos proinde non recensemus,

Probatur primò ratione desumpta ex D. Thom. *in præs. lect.* 3. ad hanc formam redacta; quoniam animal sentit, non solùm sensibilia externa, sed etiam sensationes sensuum externorum: nam videns obiectum sentit se videre: atqui huiusmodi sensatio non exercetur per aliquem sensum externum: ergo præter quinque sensus externos admittendus est sensus internus, qui dictam sensationem eliciat, & quem communem vocamus, Consequentia liquet, & præmissæ asseruntur à D. August. *lib. de libero arbitrio in principio*, his verbis: *Non enim bestia moueret se, aut aliquid appetendo, vel fugiendo, nisi se sentire cognosceret: quod non vtique aliquo eorum ex quinque sentit*. Et insuper vtraque probatur in particulari. Maior quidem: quia recordatio est de obiecto, vt priùs cognito: sed animalia recordantur doloris perpessi, & delectationis perceptæ; cùm pertimescant loca, in quibus dolorem subierunt; & quærant illa, in quibus delectationem habuerunt: ergo aliquo modo sentiunt dolorem, & delectationem: dolor autem, & delectatio sunt propriæ sensationes tactus: ergo animalia, non solum sentiunt obiecta externa, sed etiam sensationes sensuum externorum. Minor etiam liquet: quia nulla potentia fertur extra latitudinem sui obiecti adæquati: sed sensatio sensus externi est extra latitudinem obiecti adæquati eiusdem sensus externi, vt liquet in dolore, & delectatione, quæ sunt extra latitudinem qualitatis per se tangibilis, quæ est obiectum tactus adæquatum: ergo sensus externus nequit sentire suam sensationem,

2 Nec huic discursui contrarius est Aristot. *in hoc lib. cap.* 2. vbi docere videtur, quod si sensus externus non percipit suam sensationem, dabitur processus in infinitum in potentijs sensitiuis: quia pari ratione sensus percipiens sensationes sensuum externorum non posset suã sensationem percipere, & ideò foret necessarius alius sensus, qui eam perciperet: de quo fit idem argumentum, & sic in infinitum. ¶ Non, inquam nobis contradicis Aristot. quia vt benè obseruat D. Thom. *ibidem lectione.* 3. non loquitur resoluendo, sed quæstionem in vtramque partem disputando. Et ratio, quam inducit, non conuincit: quia saltem peruenire possumus ad intellectum, qui simul, & suam operationem, & omnium sensuum sensationes percipiat. In brutis autem concedendus est sensus, nempè memoria, qui aliorum sensuum sensationes cognoscat, propriam verò non sentiat. Quod nullum est inconueniens, quia ad vitam, & perfectionem animalis sufficit recordatio aliarum sensationum, & non requiritur sensatio ipsius recordationis.

3 Magis contrarius videtur D. Thom. *de veritate quæst.* 10. *art.* 9. vbi inquit: *Visus primò dirigitur in colorem; sed in actum visionis suæ non dirigitur, nisi per quandam redditionem, dùm videndo colorem videt se videre*, Falsum igitur est, quod sensus externus nequeat percipere suam sensationem.

Vt huic auctoritati occurramus, animaduertendum est, sensum communem bifariàm considerari: vno modo quatenus continuatur quodammodo cum sensibus externis; est enim eorum radix, & terminus sensationum eorum: vnde prout continuatur cum visu, & terminat sensationem illius vocatur visus; & prout continuatur cum tactu, & terminat eius immutationem, appellatur tactus, & sic de alijs, Alio modo consideratur secundum suam propriam rationem, quatenus distinguitur à sensibus particularibus externis. Ex quo etiam fit, quod sensus externus v. g. visus dupliciter possit accipi: primò secundum propriam rationem, & quatenus differt à sensu communi, Secundò prout radicatur in sensu communi, & cum illo quodammodo continuatur; quo pacto potest illius nomen, & attributa aliqualiter participare, Quem nexum inter sensum communem, & proprios explicuit D. Thom. *opusc.* 43. his verbis: *Est ergo sensus communis, à quo omnes sensus proprij deriuantur, & ad quem omnis impressio eorum renunciatur, & in quo omnes coniunguntur*. Et *in hoc lib.* 3. dixit: *Quod potentia illa, qua videmus nos videre, non est extranea à potentia visiua*,

Hinc constat, tàm ad auctoritatem oppositam, quàm ad alia S. Doctoris testimonia, quæ videntur inter se contraria; & supposita præmissa doctrina, optimè cohærent. Aliquando enim negat, sensum externum sentire propriam sensationem: & tunc loquitur de illo considerato secundum se, & prout distinguitur à sensu communi: quo pacto ipsum accepimus in discursu nostræ rationis. Quandoque verò insinuat, aut concedit, sensum externum percipere suam sensationem: & tunc loquitur de sensu externo minus propriè accepto, & sumpto pro sensu communi: hic enim quatenus terminat v. g. immutationem visus, potest visus appellari, vt constat ex modo dictis. Et secundum hanc posteriorem considerationem interpretandus est S. Doct. *loco cit.* cum dicit, *quod visus videndo colorem, videt se videre*. Vnde non aduersatur nostræ assertioni, nec fundamento illius.

4 Secundam conclusionis rationem proponit Angelic. Doct. 1. *p. quæst.* 78. *art.* 2. *ad* 2 quæ potest ita formari: quoniam in animali debet dari sensus discernens inter sensibilia externa, vt puta inter album, & dulce: sed nullus sensus externos ita discernit; ergo præter omnes sensus externos, datur sensus internus, qui discernat, & quem vocamus communem. Minor, in qua sola potest esse difficultas, facilè ostenditur: quia sen-

sus discernens inter duo extrema debet vtrumque cognoscere: sed nullus sensus externus cognoscit omnia sensibilia externa: ergo nullus valet discernere inter illa. Quod satis liquet exemplo adducto: nam distinctio inter album, & dulce non potest cognosci à visu, cùm iste non percipiat dulce; nec à gustu, cùm hic non attingat album; nec ab aliis sensibus; cùm nullus sentiat album, vel dulce, vt ex se liquet.

5 Dices, hinc solum haberi, quod prædicta discretio non fiat per vnicum sensum externum; minimè verò, quod nequeat fieri per omnes: nam omnes simul sumpti cognoscunt omnia sensibilia, & radicantur in eodem supposito v. g. in homine: vnde poterit homo sentiens per omnes sensus externos percipere omnia eorum obiecta, & discernere inter illa; quin opus sit ad alium sensum recurrere. Quod potest declarari exemplo: etenim licet voluntas sit potentia cæca, & non percipiat conuenientiam obiecti; nihilominus quia radicatur in eodem supposito, in quo est intellectus, potest idem homo cognoscere per intellectum conuenientiam obiecti, & per voluntatem prosequi illam; & non est necessaria potentia, quæ simul cognoscat, & amet objectum.

Hanc tamen euasionem præcludit Aristot. *in hoc lib. cap. 2.* quem sic explicat D. Thom. *lect. 3. Posset aliquis credere, quod discernamus album à dulci, non quadam vna potentia, sed diuersis, vt scilicet in quantum gustu cognoscimus dulce, & visu album. Hoc autem excludit dicens, quod non contingit discernere, quod dulce sit alterum ab albo separatis potentijs, id est, diuersis; sed oportet ad discernendum inter ea, quod secundum aliquam vnam potentiam manifestum sit nobis. Ita enim esset, si diuersis potentijs sentiremus dulce, & album, sicut si diuersi homines sentirent, vnus dulce, & alius album, puta si ego sentio hoc, & ille illud. Hoc autem posito, diuersitas ista non erit nobis manifesta per sensum: sed oportet, quod vnus sit, qui dicat, & sentiat alterum esse dulce ab albo. Sicut igitur oportet, quod vnus homo, qui dicit alterum esse album à dulci, sit qui cognoscit vtrumque: ita oportet, quod vna potentia sit, qua cognoscitur vtrumque: nam homo non cognoscit, nisi per aliquam potentiam.* Et ratio à priori huius doctrinæ est: quoniam sicut discretio fit per vnum, & eundem actũ vitalem: ita petit vnicam potentiam, quæ ipsum eliciat, & attingat obiecta discretionis: sensus autem externi, nec simul sumpti, nec in particulari accepti constituunt huiusmodi potentiam, siquidem simul sumpti non sunt vnica potentia, & seorsim accepti non attingunt omnia sensibilia, inter quæ fit discretio: vnde necessarius est altior sensus, qui actum prædictæ discretionis eliciat. Per quod patet ad exemplum in contrarium adductum: nam voluntas habet quidquid requiritur in ratione potentiæ proximæ, ad hoc vt supposita cognitione, homo inclinetur in bonum sibi conueniens.

6 Sed circa huiusmodi discretionem duo possunt inquiri. Primum, vtrum fiat per vnam speciem, an per plures? Secundum, vtrum fiat per vnicum actum, an per diuersos, quibus singula obiecta attingantur.

Ad primum respondetur, hanc discretionem fieri per plures species repræsentantes diuersa sensibilia: nam ex vna parte non est necessarium admittere in sensu cõmuni speciem adeo vniuersalem, vt tot sensibilia repræsentet; & ex alia parte non est vllum inconueniens, quod eadem potentia vtatur pluribus speciebus quasi partialibus, & sibi inadæquatis, & subordinatis inter se.

Ad secundum respondemus, huiusmodi discretionem fieri per vnicum actum: quoniam vt constat ex supra dictis, si darentur diuersi actus, quorum vnus attingeret præcisè vnum obiectum, & alius alium; per nullum eorum fieret discretio inter vtrumq; obiectum. Neque hinc sequitur, vel quod prædictus actus ordinet species, vel quod propriè loquendo cõparet obiecta, & proferat iudicium. Quoniam ipsæ species habent ex natura sua ita vniri in sensu communi, vt possint concurrere ad vnicam operationem; quin alia vlterior ordinatio desideretur. Comparatio autem, & iudicium propriè accepta sunt, actus ab apprehensione diuersi, per quos aliqua conferuntur in actu signato: at in discretione, quam attribuimus sensui communi, nil aliud interuenit, quã diuersa immutatio à diuersis obiectis. Quod sufficit ad iudicium in actu exercito, seu ad apprensionem diuersorum obiectorum: quo pacto etiam dicitur vnumquemque sensum iudicare de proprio sensibili.

§. II.

Satisfit argumentis in contrarium.

7 Sententia negans dari sensum communem internum diuersum ab externis, & propriis, solet tribui Galeno *lib. 4. de vsu partium cap. 6.* & potest suaderi primò; quoniam si daretur aliquis sensus communis, qui omnia sensibilia externa cognosceret, superflui forent sensus externi, & particulares; siquidem frustrà fiunt per plura, quæ possunt fieri per pauciora: consequens est absurdum: ergo non datur prædictus sensus communis. ¶ Confirmatur: quia huiusmodi sensus non est necessarius ad vitam animalis, cùm nihil aliud cognoscat, nisi sensibilia externa, & hæc sufficienter attingantur per sensus externos: ergo absque fundamento asseritur talis sensus.

Respondetur argumento negando sequelam: quia sensus communis, vtpotè internus, non potest immutari à sensibilibus externis, nisi mediis sensibus externis: ex quo satis liquet horum necessitas, & vtilitas. Vnde D. Thom. *opuscul. 43.* loquens de sensu communi ait: *Eius organum est prima concauitas cerebri, à quo nerui sensuum particularium oriuntur; Et hinc est, quod quantum ad distinctionem spiritus animalis, sensus proprij deriuantur à communi: quantum verò ad apprehensionem, & renuntiationem sensus communis, fit in actu per proprios: quia nihil apprehenderet, nisi per hoc, quod sensus proprij redeunt ad ipsum cum suis lucris.* Huiusmodi autem necessariæ subordinationis ratio, non alia, aut aptior designari potest, quam ipsa conditio, & modus cognitionis sensitiuæ: sicut enim natura in suis operibus ab imperfectioribus ad perfectiora conscendit: ita ad cognitionem sensitiuam perfectiorem non peruenitur, nisi per aliam cognitionem minus perfectam. Vnde cum cognitio sensus communis sit perfectior, vtpotè attingens plura, & varia sensibilia; petit quod præsupponantur alii sensus particulares, quorum quilibet attingat pauciora obiecta, & sensationem minus perfectam eliciat. ¶ Ad confirmationem liquet ex dictis, ad perfectionem animalis desiderari, & quod discernat inter sensibilia externa, & quod percipiat sensationes sensuum externorum: quorum neutrum fit per sensus externos; sed petit sensum altiorem.

8 Secundo arguitur: quia pro diuersitate modorum immutandi multiplicatur sensus, illa quippè diuersitas postulat diuersam dispositionem ex parte organi sensus, vt satis ex se liquet: sed sensibilia externa habent diuersum modum immutandi, vt experientia constat: ergo nequeunt vnum, & eundem sensum immutare, nec per ipsum attingi: ergo non datur sensus communis, & attingens omnia externa sensibilia. ¶ Confirmatur; quia

vnica,

Vnus, & idem sensus nequit moueri motibus contrarijs simul, & eodem tempore: sed si sensus communis attingeret omnia sensibilia externa, & discerneret inter illa; simul, & eodem tempore moueretur motibus contrarijs; cùm plura ex prædictis sensibilibus contrarientur inter se: ergo repugnat sensus communis, qui exerceat prædicta munia.

Ad argumentum respondetur, majorem verificari, cùm modus immutandi sensum est formalis, & adæquatus; secùs verò si inadæquatus, & materialis sit. Diuersitas autem, quæ conuenit sensibilibus externis est quidem formalis, & adæquata respectiuè ad sensus externos, & particulares: quoniam isti respiciunt per se suum obiectum secundum rationem valde limitatam, & particularem. Cæterùm sensus communis, vtpotè magis eleuatus, respicit per se omnia sensibilia externa, secundum quod conueniunt in aliqua ratione superiori, & innominata; eorum autem rationes particulares, solum attingit, tanquam objecta materialia, & inadæquata: vnde non multiplicatur per habitudinem ad ipsas. Et ideo sufficit, quod habeat dispositionem, & organum conueniens ad attingendum illam rationem communem, quam per se respicit, vt se extendat ad percipiendum secundariò, & quasi consequenter alias rationes particulares, & inter se diuersas.

Ad confirmationem dicendum est, dari aliqua sensibilia inter se contraria in esse rei, quæ contrarietate carent in esse intentionali, seu cognoscibili, vt tradit D. Thom. de sensu, & sensato *lect. 5.* his verbis: *Color quidem est in corpore colorato, sicut qualitas completa in suo esse naturali: in medio autem incompletè secundum quoddam esse intentionale; alioqui non posset secundum idem medium videri album, & nigrum. Albedo autem, & nigredo, prout sunt formæ completæ in esse naturali non possunt simul esse in eodem; sed secundum prædictum esse incompletum sunt in eodem: quia ille modus essendi propter suam imperfectionem appropinquat ad modum, quo aliquid est in aliquo in potentia. Sunt autem in potentia opposita simul in eodem.* Vnde ex eo, quod sensus communis patiatur intentionaliter à diuersis sensibilibus inter se contrarijs in esse rei; minimè infertur, quod simul moueatur motibus contrarijs, sed solum, quod per vnum actum, seu motum attingat obiecta contraria, inter quæ discernit. Adde, sensum communem esse radicem sensuum externorum, & terminum immutationum eorum. Vnde non est inconueniens, quod quatenus continuatur cum visu, patiatur vno modo, aut motu; & quatenus continuatur cum auditu, immutetur alio modo diuerso, vel contrario, & sic de alijs. Cum quo tamen stat rectè, quod per vnicum actum discernat inter diuersa obiecta sensuum externorum. Quod expressit D. Thom. *lectione sæpè citata*, dicens: *Habet igitur hoc principium sensitiuum commune, quod simul cognoscat plura, in quantum accipitur bis, vt terminus duarum immutationum sensibilium: in quantum vero est vnum, iudicare potest differentiam vnius ad alterum.*

QVÆSTIO II.

Vtrum præter sensum communem detur alius sensus internus, qui appelletur phantasia?

PHantasiæ nomine insignitur sensus, qui sensibilia externa cognoscit sub quadam ratione abstrahente à præsentia, & absentia obiecti, quique valeat species sensibiles retinere. Cuius existentia, & conceditur communiter à Doctoribus, & satis constabit ex dicendis. Non est autem ita exploratum, an phantasia distinguatur realiter à sensu communi; an verò sufficiat vnicus sensus internus, qui secundum diuersa munera, & phantasiæ, & sensus communis nominibus insigniatur. Cui difficultati enucleandæ decisio præsentis quæstionis deseruiet.

§. I.

Defenditur sententia Thomistica.

9. DIcendum est, dari quendam sensum internum phantasiam appellatum, & à sensu communi realiter differre. Hæc colligitur ex Aristot. *in præs. cap. 3.* & traditur expressè à D. Thom. 1. p. *q. 78. art. 4.* & *quæst. de Anima art. 13.* & *opusc. 43.* & alibi sæpè. Cui consentiunt Commentat. Caiet. Ferrar. Flandr. Tolet. *in præsenti* & alij plures, tam ex Thomistis, quam ex alijs.

Probatur ratione, quia ad vitam, & perfectionem animalis requiritur sensus attingens sensibilia externa secundum quandam rationem abstrahentem à præsentia, & absentia obiecti: atqui sensus communis non attingit sensibilia externa sub prædicta abstractione, sed determinatè vt præsentia: ergo præter sensum communem admittendus est alius sensus internus, qui attingat sensibilia sub prædicta vniuersalitate, & abstractione, & quem vocamus phantasiam. Maior à paucis negabitur, & satis ostenditur a D. Thom. *loco citato ex prima parte*, vbi hæc habet: *Est autem considerandum, quod ad vitam animalis perfecti requiritur, quod non solùm apprehendat rem apud præsentiam sensibilis, sed etiam apud eius absentiam: alioqui cum animalis motus, & actio sequantur apprehensionem, non moveretur animal ad inquirendum aliquid absens: cuius contrarium apparet maximè in animalibus perfectis, quæ mouentur motu processiuo: mouentur enim ad aliquid absens apprehensum.* Et ideo necessariò admittendus est aliquis sensus, qui attingat sensibile, non sub determinatione præsentis, sed sub ratione magis communi, & abstrahente à præsentia, & absentia.

Minor etiam probatur, tùm quia sensus communis se habet, vt radix sensuum externorum, & vt terminus immutationum eorundem, ita vt cum visu habeat videre, & cum auditu audire, & sic de alijs: ergo sicut sensus externi non attingunt, nisi sensibilia præsentia; ita sensus communis non poterit attingere obiectum, nisi sub determinatione præsentis, minimè verò abstrahendo ab absentia, & præsentia illius. Tum etiam, quia ad cognitionem perfectiorem non peruenitur, nisi per minus perfectam: sed cognitio attingens obiectum sub ratione abstrahente ab absentia, & præsentia est multo perfectior, quam cognitio illud attingens sub determinatione præsentis: ergo primus sensus internus: nimirum sensus communis, non attingit obiectum sub illa abstractione, sed quatenus determinatè est præsens, vt ita gradum præstet ad altiorem potentiam, & cognitionem. Tum denique, quia species valde inæquales in abstractione petunt distinctas potentias corporeas; sed species repræsentans rem vt præsentem, & species repræsentans rem abstrahendo à præsentia, & absentia, sunt valde inæquales in abstractione, vt ex se liquet: ergo nequeunt eidem sensui deseruire: cum igitur certum sit, sensum communem vti speciebus repræsentantibus obiectum vt præsens; sequitur, quod nequeat vti speciebus repræsentantibus rem, abstrahendo ab absentia, & præsentia; & consequenter nec attingere obiectum sub prædicta abstractione.

Con-

Confirmatur: quia potentiæ exigentes diuersas, & contrarias dispositiones nequeunt non distingui realiter: sed phantasia, & sensus communis sunt huiusmodi: ergo non sunt vnus sensus diuersis nominibus insignitus, sed potentiæ realiter diuersæ. Suadetur minor: quia proprium est sensus communis facilè recipere species sensibiles; cùm immutetur ad immutationem sensuum externorum, & ad præsentiam obiecti: proprium autem est phantasiæ benè retinere species sensibiles; cum habeat percipere obiectum, etiam cum absens est: atqui facilè recipere, & benè retinere sunt actus exigentes diuersas, & contrarias dispositiones; siquidem ad benè recipiendum requiritur prædominiū humiditatis, & ad benè retinendum prædominium siccitatis: & ideo quæ facilè recipiunt, non benè retinent; & quæ benè retinent, non facilè recipiunt, saltem secundum eandem partem: ergo sensus communis, & phantasia petunt diuersas, & contrarias dispositiones.

10 Nec refert, si huic confirmationi cum Suario respondeas, falsam esse minorem secundi syllogismi: quia plura inueniuntur facilè receptiua, & benè retentiua, vt patet, tùm in cera, quæ facilè recipit figuram, & benè retinet illam; tùm in pluribus hominibus facilè recipientibus species rerum, & eas optimè conseruantibus. Nec facili receptioni obest prædominium siccitatis; cum speculum sit satis durum, & siccum, & nihilominus facilè suscipiat species intentionales. Et vt ad præsentem materiam doctrina applicetur, phantasia, quæ est benè retentiua, vt supponitur, est æquè facilè receptiua, ac sensus communis: quoniam cum duæ immutationes fiunt simul ab vna, & eadem virtute actiua, signum est vtrumq; æquè facile fieri: phantasia autem, & sensus communis simul, & eodem tempore immutantur à sensibili externo; siquidem transacto aliquo tempore post immutationem sensus communis non est aliqua dispositio, nec nouum agens, vt immutetur phātasia: vnde concedendum est, phantasiam, & sensum communem simul, ac proinde æquè facilè immutari à sensibili externo, & recipere speciem illius.

Non inquam, hæc euasio, & responsio refert: quia per se loquendo facilè receptiua non sunt benè retentiua: & ideò potentia, quæ per se petit facilè recipere, nequit non distingui ab ea, quæ per se postulat benè retinere. Nec oppositum suadetur illis exemplis: nam cera ob suam humiditatem est facilè receptiua; sed non est benè retentiua: & ideò, vel leui calore mollescit, & liquefit; licèt per accidens, & absente contrario impressam figuram diu retineat. In hominibus etiam communiter, & per se loquendo idem seruatur: nam qui facilè recipiunt, non benè retinent; & qui optimè retinent, cum difficultate recipiunt, vt experientia liquet. Contingere tamen potest per accidens, & ex speciali beneficio naturæ, quod qui facilè recipit, benè etiam retineat: quia licèt facilis receptio, & fidelis retentio petant diuersas, & contrarias dispositiones, nempè excellentem humiditatem, & excellentem siccitatē nihilominus humiditas, & siccitas queunt per accidens ita commisceri, & attemperari, vt rectè præstent vtrumque effectum; quod contingit quando humor organi est glutinosus, & habet partes optimè cohærentes. Per quod patet ad exemplum speculi: nam licèt hoc sit satis durum, attamen habet humiditatem sufficientem, & ita dispositam, vt facilè recipiat species: ad quod etiam conducit speculi perspicuitas. Ex quibus tamen colligi non potest, sensum communem, & phantasiam esse eundem realiter sensum; cum vna, & eadem potentia possit saltem per accidens facilè recipere, & benè retinere: quoniam diuersitas potentiarum non attenditur penes ea, quæ sunt per accidens; sed sumitur ex iis, quæ sunt per se. Et ideo si sensus communis est per se loquendo facilè receptiuus specierum, & phantasia est per se loquendo benè retentiua earum; optimè infertur esse potentias realiter distinctas.

Cuius doctrinæ veritatem non oppugnat id, quod addit Suarez: quoniam vt phantasia recipiat species modo sibi proprio, hoc est, ita vt benè illas retineat: postulat vt fluat aliquod tempus post immutationem sensus communis: quia recipit species cum maiori difficultate saltem negatiua, quam sensus communis. Eo autem tempore transacto, iam phantasia est conuenienter disposita ad receptionem specierum, non quidem per additionem nouæ qualitatis, sed per minorem sui resistentiam; hæc quippè superari valet sola continuatione actionis, absque introductione nouæ qualitatis, vel expulsione antiquæ. Quod etiam apparet in corpore valde duro, quod licet non habeat frigiditatem, per quam calori resistat; nihilominus difficiliùs recipit calorem, quam corpus rarum: ita tamen vt prædicta difficultas superetur sola continuatione actionis corporis calidi; licèt nec remoueatur durities, nec alia qualitas inducatur.

§. II.

Refertur negatiua sententia.

11 Contra nostram assertionem sentiunt Galenus *lib. de Differentijs symptomatum cap.* 3. Valles. *lib.* 2. *controuers. Medic. cap.* 22. *&* 23. Suarez *tract.* 3. *lib.* 3. *cap.* 30. Rubio *in præs. cap.* 3. *q.* 1. & alij. Quorum opinio potest suaderi primò ex Aristot. *lib. de insomnijs cap.* 2. vbi docet, *sensum communem immutari in somnis per species antea acceptas*: sed proprium munus phantasiæ est sentire per species priùs acceptas, quas in se conseruat: ergo ex mente Philosophi phantasia, & sensus communis sunt idem sensus. Et Aristot. dicto sese conformat D. Thom. 1. *p. q.* 84. *art.* 8. *ad* 2. vbi loquens de dormientibus inquit: *Si autem motus vaporum fuerit modicus, etiam ipse sensus communis ex parte soluitur, ita quod homo iudicat interdum in dormiendo ea, quæ videt somnia esse &c.* ¶ Confirmatur ex Arist. *in hoc lib. cap.* 3. vbi definit phantasiam per hoc, quod *eius actus est motus factus à sensu secundum actum*, per quod significat, actum phantasiæ causari ab actu sensuum externorum, quatenus scilicet species phantasiæ causatur à sensibus externis in actu constitutis. sed tota hæc definitio, & illius sensus apprimè conueniunt sensui communi, siquidem istius actus causatur prædicto modo ab actu sensuum externorum, vt satis ex se liquet: ergo phantasia, & sensus communis non distinguuntur.

Ad primam auctoritatem Philosophi respondemus, sensum communem posse dupliciter considerari. Primò secundum se, & secundum ea, quæ intra propriam lineam importat: & hoc pacto solùm se extēdit ad obiecta præsentia, nec valet in somno, vel vigilia attingere absentia. Secundo quatenus coniungitur phantasiæ, & ab ea aliquam perfectionem participat iuxta illud: *supremum infimi attingit infimum supremi*. Et hac ratione potest obiecta absentia vtcumque, & imperfectissimè attingere: quia huiusmodi obiecta sic sumpta, non sunt extra latitudinem obiecti sensus communis, si consideretur, tam secundum ea, quæ ex vi propriæ lineæ, quam ex participatione alterius potest habere. Vnde ex eo, quod Arist. concedat, sensum communem immutari in somnis per species ante acceptas; minimè infertur, quod sentiat sensum communem esse phantasiam: quia hæc

alter verò solum sit contiguus: ergo sentitur, & melius sentitur. Probatur consequentia: quia in sensibus petentibus conjunctionem physicam cum obiecto, nequit major conjunctio impedire; sed potius debet iuuare ad perfectiorem sensationem. § Respondetur negando consequentiam: quoniam licet in tactu requiratur coniunctio physica cum obiecto; hæc tamen debet esse talis rationis, vt non impediat transmutationem physicam, quæ præ requiritur ad sensationem. Nulla autem qualitas valet physicè agere circa partem illam, quam immediatè afficit; & ideo nequit ab illa sentiri; quamvis aliàs sit obiectum per se tangibile, & sentiatur per alias partes.

6 Aduersus secundam conclusionem potest opponi, quod si vna pars interna posset sentiri per aliam, esset animal in continua sensatione; siquidem applicatio obiecti, nempè partis ad partem continuò duraret: consequens est absurdum, & experientiæ contrarium: ergo qualitas existens in vna parte organi: nequit sentiri per aliam eiusdem organi partem. Respondetur negando sequelam: quia licèt coniunctio, siuè applicatio partis ad partem esset continua; tamen ipsa sola non sufficit ad sensationem; sed insuper obiectum, quod sentitur, debet esse intensius: quod tamen non semper contingit in prædictis partibus, quippè quæ frequenter possunt habere calorem æqualem. Multoties verò fiet prædicta sensatio, quin aduertamus, vel experiamur contrarium, eò quod, vel sensatio est valde remissa, vel attendimus ad alia.

QVÆSTIO II.

An tactus percipiat solas excellentias obiecti?

EX dictis *quæstione præcedenti*, constat, posse tactum sentire qualitatem tangibilem se tenentem ex parte obiecti debitè applicati. Sed quia ex parte organi tactus solent inueniri qualitates eiusdem rationis cum illis, quæ se tenent ex parte obiecti; dubium est, vtrum tactus percipiat qualitates obiecti, solum quoad gradus magis intensos, in quibus supereminent qualitates ipsius tactus; an verò etiam percipiat gradus æquales, vel etiam inferiores. Quod in præsenti determinandum est.

§. I.

Asseritur sententia Aristot. & D. Thomæ.

7 DIcendum est, tactum solùm sentire exuperantias, siuè excellentias obiecti, non verò gradus æquales, aut inferiores. Ita Philosophus *in hoc libro text.* 117. D. Thom. *ibidem, lect.* 23. vbi ait: *Non enim sentimus id, quod est calidum, aut frigidum, durum, aut molle, secundum illum modum, quo hæc insunt organo tactus: sed sentimus excellentias tangibilium, quasi organo tactus constituto in aliqua medietate inter contrarias tangibiles qualitates.* Idem docent Flandria, Caietanus, Rubio *in præsenti*, & alii plures.

Probatur ratione: quia organum tactus debet esse in potentia ad qualitates tangibiles, quas percepturum est; siquidem patitur ab illis, & vnumquodque patitur, secundum quod est in potentia: at sic est, quod organum tactus non est in potentia ad gradus æquales, vel inferiores, ac sunt illi, qui in eodem organo præexistent: ergo non potest sentire prædictos gradus, sed solas exuperantias obiecti. § Confirmatur primò: quia ad immutationem intentionalem tactus requiritur, quod præuiè immutetur physicè: sed nequit organum tactus immutari physicè ab obiecto eiusdem, vel inferioris virtutis: & insuper debet carere illa forma, quam recipit, vt statuimus *in lib. de Generatione, disput.* 8. *quæst.* 1. ergo tactus nequit percipere illos gradus qualitatis, qui præexistunt in organo ipsius. § Confirmatur secundò ab experientijs manifestis; etenim manus magis calida non percipit minorem calorem alterius, sed majus frigus illius: & quæ est magis mollis, non sentit alterius mollitudinem, sed solùm maiorem eius duritiem: ergo signum est, quod tactus non percipit obiectum quoad gradus æquales, aut inferiores, sub quibus organum tactus præexistit, sed solum quoad excellentias, siue exuperantias, ad quas est in potentia physica.

Quæ omnia optimè explicuit D. Thom. *lect. cit.* vbi postquam statuit, organum, quod debet sentire aliquod sensibile, esse in potentia ad illud, statim adjecit. *Aliter tamen accidit hoc circa tactum, & circa alios sensus: nam in visu organum visus est in potentia ad album, & nigrum, denudatum à toto genere albi, & nigri: est enim penitùs carens colore. Sed organum, & medium tactus non potest denudari à toto genere calidi, & frigidi, humidi, & sicci: componitur enim ex elementis, quarum hæ sunt propria qualitates: sed sic est in potentia organum tactus ad sua obiecta, in quantum est medium inter contraria. Medium autem est in potentia ad extrema: & propter hoc quantò animal habet complexionem magis reductam ad medium, tantò habet meliorem tactum: vnde homo inter alia animalia est melioris tactus.*

8 Dices: organum gustus est actu sapidum: & tamen est in potentia ad percipiendum omnes sapores: ergo non rectè asserimus tactum, & quemlibet sensum debere esse in potentia ad illas rationes, aut gradus sensibiles, quæ percepturus sunt. § Respondetur negando maiorem intellectam de organo gustus, quatenus organum est; quia lingua non est organum gustus secundum se totam, sed solùm secundum illum neruum, qui per ipsam sparsus est. Prædictus autem neruus omni sapore est denudatus; licèt aliæ partes linguæ saporosæ sint. Si autem eandem replicam applices medio gustus, quod pariter deberet carere omni sapore; cùm sit in potentia, vt immutetur per omnes sapores: quod tamen falsum est; cum caro, quæ habet rationem medij saporosa sit. Hoc, inquam, si opponas, facilè diluitur: quia medium proprium, & per se desideratum ad gustum, non est tota caro supra neruum posita; sed pellicula quædam valde subtilis, qua immediatè obtegitur neruus gustatorius. Prædicta autem pellicula expers est omnis saporis; quamvis id gustu omninò conuinci non possit; cum nunquam ita denudetur, quin secum nonnihil carnis trahat: sed rationes à nobis factæ veritatem huius doctrinæ maximè euincunt.

§. II.

Refertur duplex sententia contraria.

9 COntra nostram assertionem duæ sunt sententiæ, quarum prima vniuersaliter docet, qualcumque qualitates tangibiles posse sentiri per tactum, non solum quoad excellentias; sed etiam quoad gradus omnes, etiam si æquales, vel inferiores sint respectu illorum, qui se tenent ex parte organi. Hæc defenditur ab aliquibus junioribus, quos refert Rubio *in præs. q.* 4. & potest suaderi primò: quoniam obiectum sensibile

habet rationem agentis naturalis: sed agens naturale agit quantum potest: ergo qualitas tangibilis immutat tactum secundum omnes gradus, quos in se habet; & consequenter tactus percipiet prædictam qualitatem, non solùm quoad gradus superiores: verum etiam quoad æquales, & inferiores.

Respondetur negando consequentiam: quia agens naturale agit, quantum potest, sed iuxta dispositionem subiecti: hoc est agit illud, quod potest passum recipere, & non ampliùs. Cùm autem passum recipiat, secundum quod est in potentia; tactus autem non sit in potentia, nisi ad excellentias obiecti; quippè qui respectu cæterorum graduum æqualium, & inferiorum præsupponitur in actu: consequens est, vt obiectum tangibile, solùm producat speciem repræsentantem ipsum obiectum, quatenus stat sub gradibus superioribus, non verò sub inferioribus, vel æqualibus.

10 Arguitur secundò: quia si tactus solùm perciperet excellentias obiecti, non autem omnes gradus se tenentes ex parte illius; sequeretur, quod tactus discerneret, & præscinderet inter ea, quæ adunata sunt à parte rei: sed hoc excedit facultatem sensitiuam, & est proprium intellectus: ergo tactus non solùm percipit excellentias, sed etiam omnes gradus tangibiles, quos re ipsa habet obiectum.

Respondetur negando sequelam: quia vt aliqua potentia dicatur propriè præscindere vnam rationem ab alia, & inter vtramque discernere; necessarium est vnam, & alteram sub obiecto potentiæ contineri, & esse ab illa proximè attingibilem. Vbi enim vna ratio est attingibilis, secùs verò altera; quod vna attingatur, alia non attacta, non est propriè loquendo discretio, vel positiua præcisio: sed solùm est attingentia obiecti proprij, & non attingentia alterius, quod proprium non est. Id, quod liquet exemplo: nam ex parte pomi v. g. color, & sapor coniunguntur: & tamen gustus percipit saporem, secùs verò colorem; quin propter hoc dicatur propriè discernere, vel præscindere: quia videlicet ex illis rationibus solus sapor pertinet ad gustum, non autem color, qui proinde eodem modo se habet in ordine ad gustum, ac si in pomo non esset. Cùm ergo obiectum proximè tangibile non sit omnis gradus, qui in esse rei se tenet ex parte obiecti; sed solùm gradus excellentior, vt constat ex supra dictis: fit vt licèt tactus percipiat hunc gradum, non verò alios; neutiquã dicatur præscindere, vel discernere: quia à gradibus inferioribus abstrahit purè negatiuè, & per non attingentiam eorum.

11 Arguitur tertiò: quia si tactus solùm percipit excellentias obiecti, nullus tactus poterit attingere calidum vt vnum, quandoquidem nullus est tactus, qui ex parte organi non importet calorem, saltem vt vnum: consequens est falsum; nam calidum vt vnum est obiectum per se tangibile, ac proinde debet dari tactus, qui ipsum queat percipere: ergo &c.

Respondetur, calidum vt vnum importare duo, videlicet calorem, qui se habet per modum formæ, & tantitatem, seu determinationem, quæ est modus caloris. Calidum ergo vt vnum acceptum ex parte formæ, semper est per se tangibile, quia calor secundum se tangibilis est: at consideratus ex parte tantitatis fit per accidens intangibilis, eò quod calor, vt redactus ad modum intensionis adeo temissum, non excedit dispositiones tactus: quod necessarium est, vt valeat ipsum, tùm physicè, tùm intentionaliter immutare. Quod potest declarari exemplo materiæ primæ, si existeret sub minima quantitate: nam materia, quantum est de se, & ex proprijs prædicamentis, valeret optimè recipere formas substantiales; quæ tamen capacitas non posset reduci ad exercitium ex suppositione essendi sub quantitate minima: sed quia hæc suppositio est per accidens, semper materia diceretur receptiua formarum. Idem ergo in casu argumenti proportionabiliter dicendum est.

12 Secunda opinio negat cum vera sententia, posse primas qualitates sentiri per tactum quoad omnes gradus: asserit tamen qualitates secundas, vtputa duritiem, & mollitudinem posse quoad omnes prædictos gradus per tactum percipi. Ita Murcia *in præs. disp. 10. quæst. 2.* Mouetur *primò*, quia frequenter contingit, habentem manum magis mollem percipere minorem mollitudinem manus alienæ: ergo in his qualitatibus secundis non requiritur excessus ex parte obiecti. *Secundò*: nam ideo esset necessarius prædictus excessus, quia obiectum tangibile priùs immutat physicè, quam intentionaliter, & ad immutationem physicam requiritur proportio maioris inæqualitatis: at sic est, quòd hæc ratio cessat in secundis qualitatibus; eæ quippè sentiuntur absque vlla immutatione physica, cùm expertes sint omnis actiuitatis physicæ, & naturalis: ergo tactus percipit qualitates secundas, nedùm quoad gradus excellentes, sed etiam quoad omnes, quamvis inferiores sint.

Sed motiua hæc satis læuia sunt. Ad primum negandum est, quod manus mollior percipiat mollitudinem alterius; solùm enim sentit maiorem duritiem: ex quo tamen excitatur intellectus ad iudicandum, quæ manus sit minus mollis. Secundum etiam parum premit: quia licèt in qualitatibus secundis non vrgeret illa ratio, quam in prima confirmatione expendimus, & militat in primis qualitatibus; perstat tamen primæ principale fundamentum nostræ assertionis. Nam organum sensus debet esse in potentia obiectum tangibile, ac proinde debet actu carere illa ratione, & gradu, quæ percepturum est; quidquid sit, an aliqua immutatio physica debeat præcedere immutationem intentionalem: vt patet in visu, qui hac ratione caret omni colore, licèt hic non immutet physicè visum. Quamobrem tactus solùm est in potentia ad sentiendum illud tangibile, ad quod in esse physico est in potentia: siue qualitas sit prima, siue secunda, & siue præuiè immutet physicè, siue non. Alia huius argumenti solutio apparebit ex his, quæ statim dicemus.

QVÆSTIO III.

Quomodo tactus immutetur intentionaliter ab obiecto?

13 Sensus tituli est, vtrum ad hoc vt tactus immutetur intentionaliter ab obiecto, debeat priùs pati ab eodem per immutationem naturalem; an verò possit independenter ab hac immutatione illam subire. Pro cuius resolutione obserua, qualitates tangibiles alias esse primas v. g. calorem, & frigiditatem; quasdam verò esse secundas, vt duritiem, & alias, quæ primas supponunt, & ex illis resultant. Quæ non in eo differunt, vt quidam autumant, quod qualitates primæ sint principium actionis physicæ, qualitates verò secundæ sint omnis actionis naturalis expertes. Hæc quippè differentia fallo nititur fundamento: nam etiam secundæ qualitates producunt aliquos effectus physicos: durum enim contrectatum exasperat manum; & effectum contrarium præstat molle, dùm contrectatur. Sed diuersitas in eo consistit, quod qualitas prima producit effectum sibi similem in specie, vt calor calorem; qualitas autem secunda

cunda non producit aliam eiusdem rationis, vt sapor saporem; sed quandam qualitatem innominatam, vt patet exemplis modo adductis. Vnde cùm solet dici, qualitates secundas non esse actiuas, vel intelligendum est de actiuitate se explicante in effectus eiusdem rationis, vel de qualitate secunda sumpta præcisè, secundum conceptum genericum qualitatis secundæ: nam ex vi istius non omnes petunt esse actiuę naturaliter: aliquę enim dantur huius actiuitatis expertes. Cum quo tamen rectè stat, vt plures qualitates secundæ sint actiuæ.

§. I.

Explicatur difficultas secundum mentem D. Thom.

14 Dicendum est primò, tactum non immutari intentionaliter ab obiecto, nisi priùs ab eodem naturaliter immutetur. Hanc docet Angelic. Præceptor, *quæstione vnica de Anima, art. 3. & prima parte quæstione 78. art. 3. in corp. & in solutione ad 4.* vbi hæc habet: *Secundum rationem diuersam immutationis, distinguitur gustus à tactu: nam tactus immutatur naturali immutatione, & non solùm spirituali quantum ad organum suum secundum qualitatem, quæ ei propriè obijcitur: gustus autem organum non immutatur de necessitate naturali immutatione secundum qualitatem, quæ ei propriè obijcitur, vt scilicet lingua fiat dulcis, vel amara, sed secundum præambulam qualitatem, in qua fundatur sapor, scilicet secundum humorem, qui est obiectum tactus.* Vnde hanc sententiam docent cõmuniter Thomistæ Caiet. Ripa, & Bañez *loc. citat.* ex prima parte, & alij plures etiam ex extraneis.

Probatur ratione D. Thom. quæ potest ad hanc formam reduci: quoniam tactus est materialior inter omnes sensus: ergo petit immutari ab obiecto immutatione, nedum intentionali, sed etiam physica. Antecedens est certum, Consequentia autem suadetur hoc discursu: nam visus, quia est omnium sensuum immaterialior, nullam petit immutationem physicam, neque ex parte organi, neque ex parte obiecti. Auditus verò, quia est minus perfectus, postulat aliquam immutationem physicam, non quidem ex parte organi, sed ex parte obiecti, & omnium minimam, nempè transmutationem secundum locum, quæ corporibus etiam cœlestibus conuenit. Odoratus autem, qui adhuc magis à perfectione declinat, petit immutationem physicam ex parte obiecti, & magis materialem, quam præcedens: quoniam ad hoc, vt res odorifera spiret odorem, petitur alteratio facta per calorem. Deinde gustus, quia est imperfectior odoratu, petit immutationem physicam non solùm ex parte obiecti; sed etiam organi: quia tamen non est omnium sensuum imperfectissimus, prædicta immutatio physica non fit ab illa qualitate physica, quæ directè obijcitur gustui, sed fit per aliam qualitatem præambulam, videlicet per humiditatem, quæ non est obiectum gustus, sed tactus. Cum ergo tactus sit omnium sensuum materialissimus, & imperfectissimus, debet ad suam sensationem exigere immutationem physicam, non solùm ex parte obiecti, sed etiam ex parte organi; & factam non solum per aliquam qualitatem præambulam, sed etiam per illam, quæ directè obijcitur tactui.

Confirmatur: quia tactus debet eodem modo formali, & per se percipere omnia sua obiecta; cum non specificetur ab eis materialiter acceptis, sed magis à modo tendendi in illa: at sic est, quod tactus percipit per se aliqua obiecta, nempè qualitates primas, media immutatione physica: ergo media eadem immutatione debet etiam attingere qualitates secundas, & consequenter omnia obiecta. Suadetur minor: quia ita se habet immutatio naturalis ad sensationem, sicut maior immutatio naturalis ad maiorem, siue intensiorem sensationem: sed ad maiorem sensationem caloris v. g. conducit, & desideratur maior immutatio physica: si enim per flammam ignis manus moueatur velociter, parum caloris sentit; si verò manus tardè moueatur, sentitur maior calor; & si nullo modo moueatur, multò maiorem calorem experietur; quæ diuersitas nequit aliunde prouenire, nisi ex eo, quod manus in primo casu parum calesit, magis verò in secundo, & multo magis in tertio: ergo maior immutatio physica conducit, & desideratur per se ad maiorem, ac intensiorem sensationem.

15 Sed contra fundamentum nostræ assertionis obijcies: nam diuersitas sensuum desumitur ex diuerso modo immutationis intentionalis, non verò materialis, seu physicæ, quia sensus eleuantur supra ordinem physicum, & ingrediuntur ordinem quasi spiritualem: ergo ex eo, quod sensus habeant diuersum modum immutationis intentionalis, non rectè infertur, quod debeant diuerso modo physicè immutari. § Respondetur, quod licèt sensus non distinguantur per se primò, nisi penes immutationem intentionalem; nihilominus connotant diuersas immutationes materiales; ex quibus tanquam à signo, optimè colligimus diuersam sensuum perfectionem, vt patet ex discursu, quem in illa ratione expendimus.

16 Obijcies deinde aduersus confirmationem: quia si ad perfectiorem immutationem intentionalem requiritur perfectior immutatio physica; sequitur, quod manus non valeat sentire calorem vehementissimum v. g. vt octo, nisi prius physicè recipiat tot gradus caloris; id enim postulat proportio à nobis intenta: consequens est falsum; siquidem statim, ac aliquis ponit manum supra ferrum candens, sentit vehementissimum calorem, quem tamen in spatio adeo breui nequit physicè recipere: ergo &c.

Respondetur negando sequelam: quia licèt ad immutationem intentionalem perfectiorem supponatur maior immutatio physica; nihilominus non desideratur, quod habeant omnimodam correspondentiam in gradibus, ita vt sit necessaria receptio physica caloris, vt octo ad sentiendum tantundem caloris. Et ratio est: nam licèt tactus ob suam materialitatem nequeat absolui ab immutatione physica, & ab aliqua proportione inter suam sensationem, & immutationem illam; nihilominus quia eleuatur aliquo modo supra materiam, & immutationem purè materialem, petit in sua sensatione non habere omnimodam commensurationem ad immutationem physicam. Vnde ad sensationem vt octo, non requiritur immutatio naturalis vt octo, nec datur totalis correspondentia: sed requiritur maior immutatio physica, quam ad alias sensationes.

§. II.

Diluuntur fundamenta opposita.

17 Rubio *in hoc libr. tract. de sensu tactus quæst. 3.* docet, ad immutationem intentionalem tactus non requiri immutationem eius physicam; sed sufficere contactum realem ad obiectum. Quæ opinio potest suaderi primò: quoniam qualitates secundæ sunt per se tangibiles: & tamen non sunt physicè actiuæ: ergo possunt immutare intentionaliter tactum, quin ipsum physicè immutent, sed solum ipsi applicentur, & realiter

coniun-

coniungantur. ¶ Sed hoc fundamentum eneruauimus à principio quæstionis, vbi ostendimus, qualitates secundas tangibiles esse simul actiuas: vnde superfluit alia responsio.

18 Secundò arguitur: quia obiectum tangibile producit species intentionales in instanti, ac proinde instantaneè sentitur: in illo quippe vltimo instanti motus applicationis corporis tangibilis, in quo verificatur, *nunc non mouetur*, verificatur, *nunc tangitur*: at sic est, quod immutatio physica nequit fieri in instanti; cum sit verus motus physicus: ergo ad sensationem tactus non præsupponitur immutatio physica, sed potiùs eam præsupponit. ¶ Respondetur negando maiorem: quia immutatio intentionalis tactus dependet ab immutatione physica eiusdem, & cum illa proportionatur, vt hactenus diximus: vnde sicut immutatio physica fit successiuè, ita etiam sensatio successiuè exercetur: ac proinde sicut verificatur, *tactus physicè successiuè mouetur*, ita etiam verificatur, *tactus successiuè tangit, & sentit*. Neque ad oppositum valet argumentum desumptum ab alijs sensibus: nam in tactu, vtpotè omnium materialissimo vrget specialis ratio.

19 Tertiò arguitur: quia tactus non est vnus secundum speciem, sed plures: ergo ex eo, quod sensus attingens primas qualitates immutetur physicè, priusquam sentiat, non infertur idem asserendum esse de tactu attingente secundas qualitates. Antecedens probatur, tum auctoritate Aristot. *in hoc lib. cap.* 108. vbi id videtur docere: tum ratione, quia vt ibidem arguit D. Thom. *lect.* 22. *Omnis vnus sensus videtur esse vnius contrarietatis, sicut visus albi, & nigri, auditus acuti, & grauis, gustus amari, & dulcis: sed in tangibili, quod est obiectum tactus, sunt multæ contrarietates, scilicet calidum, & frigidum, humidum, & siccum, durum, & molle, & quædam huiusmodi, vt graue, & leue, acutum, & hebes, & similia*: ergo tactus non est vnus sensus, sed plures.

Hoc argumentum tangit quandam difficultatem, quam expresè non determinauit Philosophus: & ideo neutri parti alligando eius doctrinam, respondetur primò, omisso antecedenti negando consequentiam: quia tactus ille deseruiens ad percipiendum vnam primam contrarietatem, vtputa calidum, & frigidum, deseruit etiam, & se extendit ad percipiendas secundas qualitates, quæ in illis primis fundantur. Vnde si ad percipiendas primas eget præuia immutatione physica, idem asserendum est de sensatione circa secundas; atque ideo stat indemnis veritas assertionis, quidquid sit de veritate illius antecedentis.

Secundò, & meliùs respondetur negando antecedens: quia non datur, nisi vnicus specie tactus, sicut & vnus visus, & vnus gustus &c. sic enim melius saluatur commune dictum, quod sensus externi sunt tantum quinque. Quod minimè verificari cum rigore posset, si darentur plures tactus specie diuersi: tunc enim illæ potentiæ tactiuæ solùm essent vnus sensus quantum ad nomen; sed reipsa plures essent externi sensus, quam quinque. Ad auctoritatem Philosophi respondetur, quod nihil ibi determinat, sed disputatiuè circa vtramque partem procedit. Rationem autem diluere docuit D. Thom. 1. p. q. 78. *art.* 3. *ad* 3. vbi inquit: *Posset tamen dici, quod omnes illæ contrarietates, & singulæ conueniunt in vno genere proximo, & omnes in vno genere communi, quod est obiectum tactus secundum rationem communem. Sed illud genus commune est innominatum, sicut etiam genus proximum calidi, & frigidi est innominatum*. Itaque licèt obiectum tactus complectatur plures contrarietates, quam obiecta aliorum sensuum; tamen illa multiplicitas reducitur ad vnicum, & idem genus in linea intentionali, & in ordine obiecti: quoniam omnia tangibilia habent eundem formaliter modum immutandi tactum, videlicet per contactum physicum, & rationem qualitatis excellentis: quod satis est, ne petant tactus specie diuersos.

QVÆSTIO IV.

De medio, & organo tactus.

20 VTrumque sub vna quæstione coniungimus, & quia non multum negotij afferunt, & quia mutuò comitantur. Supponimus autem citra controuersiam, medium tactus esse intraneum, seu partem animalis: tum quia ita docent Aristot. *in hoc lib. text.* 115. D. Thom. *ibid. lect.* 13. *& de sensu, & sensato lect.* 5. vbi inquit: *Sicut alij sensus fiunt per medium extrinsecum, ita gustus, & tactus per medium intrinsecum*. Tum etiam, quia vt experientia constat, etsi nullum corpus mediet inter nos, & obiectum tangibile; ipsum sentimus per tactum. Tum denique, nam gustus ob suam imperfectionem petit medium intraneum, vt ostendimus *disp.* 12. *q.* 2. ergo id à fortiori postulat tactus; qui imperfectior est, quam gustus.

Nec refert si obijcias; quod si quis clypeo tectus percutiatur, sentit percussionem medio clypeo: & si manus aqua humectata contingat aliam manum, sentitur, licèt aqua mediet: ergo tactus potest sentire suum obiectum per aliquod medium extrinsecum. ¶ Non inquam hoc refert: quia vt inquit D. Thom. *lect. supra cit. Alia sensibilia sentimus per hoc, quod mouent medium, & iterum medium mouet nos; sed tangibilia sentimus per medium extraneum, non quasi moti à medio extraneo, sed simul cum medio mouemur à sensibili: sicut patet de eo, qui percutitur per clypeum: non enim accidit sic, quod clypeus percussus percutiat; sed quia simul accidit vtrumque percuti*. Et infra: *In alijs sensibilibus immutatio medij est causa, quod immutetur sensus, non autem in tactu: nam in alijs sensibus medium, nempè extrinsecum, est ex necessitate; in tactu autem, quasi per accidens, in quantum accidit, corpora se tangentia esse humectata*. Per quæ satis liquet ad vtrumque exemplum in contrarium adductum. Vnde supposito, quod medium tactus non sit extrinsecum; videndum est, in quonam consistat, & quod sit organum tactus.

§. Vnicus.

Respondetur vtrique difficultati.

21 DIcendum est primò, carnem non esse organum tactus, sed medium eius. Ita Aristot. *in hoc* 2. *lib. text.* 116. D. Thom. *ibid. lect.* 22. Galenus *libr.* 1. *vsu partium cap.* 16. *&* 18. B. Albertus *in hoc lib. tract.* 3. *cap.* 31. Bañez 1. *p. q.* 78. *art.* 3. & alij plures. Rationem fundamentalem proponit D. Thom. *loc. cit.* his verbis: *Non enim sentiunt animalia sensibilia apposita supra organum sensus: sentiunt autem posita supra carnem: quare manifestum est, quod caro non est organum sensus, sed medium*.

Confirmatur, & simul præcluditur tacita euasio: quoniam quilibet sensus potest sentire suum obiectum, quod ei directè applicatur; & nequit sentire obiectum immediatè positum supra se: sed sentimus obiectum tangibile immediatè positum supra carnem externam: ergo caro externa non est organum tactus: constat autem carnem exter-

externam, & internam esse eiusdem rationis; ergo nec interna est organum sentiens, vel attingens obiectum per carnem externam, tanquam per medium.

22 Aliam rationem insinuat Aristot. *lib. de sensu, & sensato lect.* 5. apud D.Thom. quæ potest sub hac forma proponi: quoniam organum tactus debet esse terreum: at caro non est terrea, sed magis aërea; cum sit humida, & calida, quæ sunt qualitates propriæ aëris: ergo caro non est organum tactus. Maiorem ita probat, & explicat D. Thom. *Organum tactus attribuitur terræ: quod quidem non est sic intelligendum, quasi organum gustus sit simpliciter terreum; capillis enim, & crinibus non sentimus, quæ sunt magis terrea: sed quia vt 3. de Anima dicitur, terra maximè miscetur in organo huius sensus: quia vt dicitur 2. de Anima organum tactus ad hoc, vt sit in potentia ad contrarias qualitates tangibiles, debet esse mediocriter complexionatum: & ideo oportet, quod sit ibi secundum quantitatem plus de terra, quia inter elementa minus habet de virtute actiua.*

23 Dicendum est secundò, organum tactus esse neruum quendam, qui per totum corpus dispersus est, & carne tegitur. Hanc docet Aristot. D. Thom. & aliqui Auctores pro *præced.* relati. Et ratio sumitur ex dictis: quoniam huiusmodi neruus habet illas conditiones, ob quarum carentiam denegatur carni, quod sit organum tactus: ergo tactus est immediatè, tanquam in proprio organo in prædicto neruo. Suadetur antecedens: tum quia iste neruus est intra carnem, vnde non tangit immediatè obiectum, sed per carnem, tanquam per proprium medium: tum etiam, quia est terreus in ea mediocritate, quam tactus postulat, vt communiter docent Medici. Cui doctrinæ minimè repugnat Philosophus *in hoc libro text.* 79. vbi docet, ossa, & neruos non habere in se sensum aliquem, eò quod sunt nimis terrestres: quia loquitur de alijs neruis valde terreis, non verò de neruo tactiuo, qui consistit in optima temperie, ac mediocritate, quæ præcipuè viget in pulpis digitorum, vt docet D. Thom. *in 4. dist. 33, q. 2. art. 3. quæstiunc. 2. in corp.*

24 Aduersus nostras assertiones opinantur Suarez *tract. 3. lib. 3. cap.* 27. & alij asserentes, carnem etiam esse organum, siue sensorium tactus. Quod potest suaderi primò ex Arist. *qui 1. de histor. animal. cap.* 4. asserit, carnem esse sensorium tactus. ¶ Sed facilè respondetur, Philosophum loqui de carne, quatenus inuoluit neruum tactiuum, ratione cuius dicitur sentire: eo plane modo, quo dicimus linguam gustare, non quia per quamlibet sui partem gustet, sed quia includit neruum gustatorium, qui est organum gustus. Neque expositio hæc est voluntaria; cum Aristot. locis supra relatis apertè statuat nostram sententiam.

25 Arguitur secundò: nam id, quod sentit dolorem, est organum tactus: sed caro si pungatur, sentit dolorem: ergo est organum tactus. ¶ Respondetur negando minorem: quia licèt caro, vt distincta à neruo percutiatur; tamen non ipsa; sed neruus in ea inclusus sentit dolorem: ipsa vero habet rationem medij in tali sensatione.

Sed replicabis: primò, quia in nonnullis partibus fit sensatio, in quibus non reperitur neruus ille: neque possumus in eis discernere inter carnem, quæ sit medium, & aliud quidpiam, quod sit organum. *Secundò* quia si sensatio fit in neruo explicato, non est ratio, cur ossa, & dentes accepta plaga non sentiant dolorem; siquidem habent suos neruulos sibi contiguos, ad quos possent peruenire species plagæ dentibus inflictæ: sed ossa, & dentes ob magnam terrestreitatem non sentiunt: ergo.

Respondetur ad primam replicam, nullam esse carnem, per quam non dispergatur neruus tactiuus: vnde etiam in corde, & pulmone reperitur, vt Anatomistæ docent. Ad secundam negatur sequela: quia ossa, & dentes sunt valde terrea, ac proinde nequeunt esse medium, per quod species rei tangibilis transmittantur ad tactum: vnde plaga soli ossi, aut denti inflicta minime sentiretur; communiter tamen sentitur, quia commouetur, & malè afficitur caro iuxta ossa, & dentes existens.

26 Arguitur tertiò: quia caro habet sufficientes dispositiones, vt sit medium tactus: ergo etiam est sufficienter disposita, vt sit organum illius. Probatur consequentia; quia organum, & medium sensus debent eisdem dispositionibus gaudere, vt recipere queant species eiusdem obiecti.

Respondetur negando consequentiam, quam probatio minimè euincit: quia licèt dispositiones medij debeant aliquo modo assimilari dispositionibus organi, secundum quandam proportionem; tamen absolutè debent esse diuersæ, & distinctæ, ac nobiliori modo inueniri in organo, quam in medio: quoniam medium ita recipit species, vt tamen non sentiat per illas; organum autem, & recipit, & sentit per eas. Et hæc de hac disputatione, quibus finem imponimus duobus prioribus libris de Anima.

LIBER

LIBER TERTIVS DE ANIMA.

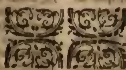

ON omnes hunc librum tertium ab hac parte incipere autumant: Arabes enim non terminant librum praecedentem, nisi absoluto tractatus omnium sensuum, tam externorum, quam internorum; inchoantque tertium librum à capite quarto, in quo incipit Arist. agere de intellectu. Graeci verò à primo capite librum istum ordiuntur. Porrò ex Latinis, quidam Arabes sequuntur; plures autem se se Graecis accommodant, quibus, & nos adhaeremus ob auctoritatem Angelic. Doct. qui in hoc lib. 3. lect. 1. ita habet: Hic incipit liber tertius apud Graecos, & satis rationabiliter: ex hinc enim Aristot. ad inquirendum de intellectu accedit: fuerunt enim aliqui, qui posuerunt, sensum, & intellectum esse idem. Manifestum est autem, quod intellectus non est aliquid de sensibus exterioribus, de quibus iam dictum est, ex eo, quod non coarctatur ad vnum genus sensibilium cognoscendum. Vnde restat inquisitio, vtrum in parte sensitiua sit aliqua alia potentia cognoscitiua, vt ex hoc possit accipi, vtrum intellectus sit aliquo modo sensus. *Continet autem hic liber tredecim capita: & in tribus prioribus agit Philosophus de sensibus internis; à quarto autem incipit disserere de intellectu, de appetitu, & potentia locomotiua. Ex quibus non pauca omittemus, vel quia iam habentur ex albi dictis, vel quia earum notitia non est ita necessaria. Illa verò tractabimus, quae, & vtiliora sunt, & communiter examinantur ab Interpretibus in praesenti. Quod praestare studebimus per subsequentes disputationes.*

DISPVTATIO XIV.

De sensibus internis.

SOLENT Auctores hoc loco examinare in communi, vtrum praeter quinque sensus externos, detur sensus internus, & an iste sit vnicus, an multiplex? Caeterum quia harum difficultatum exacta resolutio pendet ex notitia articulari vniuscuiusque sensus interni, & hac supposita, statim habetur illa; propterea ducimus necessarium, priùs agere de vnoquoque sensu interno in particulari.

sus discernens inter duo extrema debet vtrumque cognoscere: sed nullus sensus externus cognoscit omnia sensibilia externa: ergo nullus valet discernere inter illa. Quod satis liquet exemplo adducto: nam distinctio inter album, & dulce non potest cognosci à visu, cùm iste non percipiat dulce, nec à gustu, cùm hic non attingat album; nec ab aliis sensibus; cùm nullus sentiat album, vel dulce, vt ex se liquet.

5 Dices, hinc solum haberi, quod prædicta discretio non fiat per vnicum sensum externum; minimè verò, quod nequeat fieri per omnes: nam omnes simul sumpti cognoscunt omnia sensibilia, & radicantur in eodem supposito v. g. in homine: vnde poterit homo sentiens per omnes sensus externos percipere omnia eorum obiecta, & discernere inter illa; quin opus sit ad alium sensum recurrere. Quod potest declarari exemplo: etenim licet voluntas sit potentia cæca, & non percipiat conuenientiam obiecti; nihilominus quia radicatur in eodem supposito, in quo est intellectus, potest idem homo cognoscere per intellectum conuenientiam obiecti, & per voluntatem prosequi illam; & non est necessaria potentia, quæ simul cognoscat, & amet objectum.

Hanc tamen euasionem præcludit Aristot. *in hoc lib. cap. 2.* quem sic explicat D. Thom. *lect. 3. Posset aliquis credere, quod discernamus album à dulci, non quadam vna potentia, sed diuersis, vt scilicet in quantum gustu cognoscimus dulce, & visu album. Hoc autem excludit dicens, quod non contingit discernere, quod dulce sit alterum ab albo separatis potentijs, id est, diuersis; sed oportet ad discernendum inter ea, quod secundum aliquam vnam potentiam manifestum sit nobis. Ita enim esset, si diuersis potentijs sentiremus dulce, & album, sicut si diuersi homines sentirent, vnus dulce, & alius album, puta si ego sentio hoc, & ille illud. Hoc autem posito, diuersitas ista non erit nobis manifesta per sensum: sed oportet, quod vnus sit, qui dicat, & sentiat alterum esse dulce ab albo. Sicut igitur oportet, quod vnus homo, qui dicit alterum esse album à dulci, sit qui cognoscit vtrumque: ita oportet, quod vna potentia sit, qua cognoscitur vtrumque: nam homo non cognoscit, nisi per aliquam potentiam.* Et ratio à priori huius doctrinæ est: quoniam sicut discretio fit per vnum, & eundem actũ vitalem: ita petit vnicam potentiam, quæ ipsum eliciat, & attingat obiecta discretionis: sensus autem externi, nec simul sumpti, nec in particulari accepti constituunt huiusmodi potentiam, siquidem simul sumpti non sunt vnica potentia, & seorsim accepti non attingunt omnia sensibilia, inter quæ fit discretio: vnde necessarius est altior sensus, qui actum prædictæ discretionis eliciat. Per quod patet ad exemplum in contrarium adductum: nam voluntas habet quidquid requiritur in ratione potentię proximę, ad hoc vt supposita cognitione, homo inclinetur in bonum sibi conueniens.

6 Sed circa huiusmodi discretionem duo possunt inquiri. Primum, vtrum fiat per vnam speciem, an per plures? Secundum, vtrum fiat per vnicum actum, an per diuersos, quibus singula obiecta attingantur.

Ad primum respondetur, hanc discretionem fieri per plures species repræsentantes diuersa sensibilia: nam ex vna parte non est necessarium admittere in sensu cõmuni speciem adeo vniuersalem, vt tot sensibilia repræsentet; & ex alia parte non est vllum inconueniens, quod eadem potentia vtatur pluribus speciebus quasi partialibus, & sibi inadęquatis, & subordinatis inter se.

Ad secundum respondemus, huiusmodi discretionem fieri per vnicum actum: quoniam vt constat ex supradictis, si darentur diuersi actus, quorum vnus attingeret precisè vnum obiectum, & alius alium; per nullum eorum fieret discretio inter vtrumq; obiectum. Neque hinc sequitur, vel quod prædictus actus ordinet species, vel quod propriè loquendo cõparet obiecta, & proferat iudicium. Quoniam ipsę species habent ex natura sua ita vniri in sensu communi, vt possint concurrere ad vnicam operationem; quin alia vlterior ordinatio desideretur. Comparatio autem, & iudicium propriè accepta sunt, actus ab apprehensione diuersi, per quos aliqua conferuntur in actu signato: at in discretione, quam attribuimus sensui communi, nil aliud interuenit, quã diuersa immutatio à diuersis obiectis. Quod sufficit ad iudicium in actu exercito, seu ad apprensionem diuersorum obiectorum: quo pacto etiam dicitur vnumquemque sensum iudicare de proprio sensibili.

§. II.

Satisfit argumentis in contrarium.

7 SEntentia negans dari sensum communem internum diuersum ab externis, & propriis, solet tribui Galeno *lib. 4. de vsu partium cap. 6.* & potest suaderi primò; quoniam si daretur aliquis sensus communis, qui omnia sensibilia externa cognosceret, superflui forent sensus externi, & particulares; siquidem frustrà fiunt per plura, quę possunt fieri per pauciora: consequens est absurdum: ergo non datur prędictus sensus communis. ¶ Confirmatur: quia huiusmodi sensus non est necessarius ad vitam animalis, cùm nihil aliud cognoscat, nisi sensibilia externa, & hęc sufficienter attingantur per sensus externos: ergo absque fundamento asseritur talis sensus.

Respondetur argumento negando sequelam: quia sensus communis, vtpotè internus, non potest immutari à sensibilibus externis, nisi mediis sensibus externis: ex quo satis liquet horum necessitas, & vtilitas. Vnde D. Thom. *opuscul. 43.* loquens de sensu communi ait: *Eius organum est prima concauitas cerebri, à quo nerui sensuum particularium oriuntur. Et hinc est, quod quantum ad distinctionem spiritus animalis, sensus proprij deriuantur à communi: quantum verò ad apprehensionem, & renuntiationem sensus communis, fit in actu per proprios: quia nihil apprehenderet, nisi per hoc, quod sensus proprij redeunt ad ipsum cum suis lucris.* Huiusmodi autem necessarię subordinationis ratio, non alia, aut aptior designari potest, quam ipsa conditio, & modus cognitionis sensitiuę: sicut enim natura in suis operibus ab imperfectioribus ad perfectiora conscendit: ita ad cognitionem sensitiuam perfectiorem non peruenitur, nisi per aliam cognitionem minus perfectam. Vnde cum cognitio sensus communis sit perfectior, vtpotè attingens plura, & varia sensibilia; petit quod præsupponantur alii sensus particulares, quorum quilibet attingat pauciora obiecta, & sensationem minus perfectam eliciat. ¶ Ad confirmationem liquet ex dictis, ad perfectionem animalis desiderari, & quod discernat inter sensibilia externa, & quod percipiat sensationes sensuum externorum: quorum neutrum fit per sensus externos; sed petit sensum altiorem.

8 Secundo arguitur: quia pro diuersitate modorum immutandi multiplicatur sensus, illa quippè diuersitas postulat diuersam dispositionem ex parte organi sensus, vt satis ex se liquet: sed sensibilia externa habent diuersum modum immutandi, vt experientia constat: ergo nequeunt vnum, & eundem sensum immutare, nec per ipsum attingi: ergo non datur sensus communis, & attingens omnia externa sensibilia. ¶ Confirmatur; quia

Vnica,

Vnus, & idem sensus nequit moueri motibus contrarijs simul, & eodem tempore: sed si sensus communis attingeret omnia sensibilia externa, & discerneret inter illa; simul, & eodem tempore moueretur motibus contrarijs; cùm plura ex prædictis sensibilibus contrarientur inter se: ergo repugnat sensus communis, qui exerceat prædicta munia.

Ad argumentum respondetur, maiorem verificari, cùm modus immutandi sensum est formalis, & adæquatus; secùs verò si inadæquatus, & materialis sit. Diuersitas autem, quæ conuenit sensibilibus externis est quidem formalis, & adæquata respectiuè ad sensus externos, & particulares: quoniam isti respiciunt per se suum obiectum secundum rationem valde limitatam, & particularem. Cæterùm sensus communis, vtpotè magis eleuatus, respicit per se omnia sensibilia externa, secundum quod conueniunt in aliqua ratione superiori, & innominata; eorum autem rationes particulares, solum attingit, tanquam obiecta materialia, & inadæquata: vnde non multiplicatur per habitudinem ad ipsas. Et ideo sufficit, quod habeat dispositionem, & organum conueniens ad attingendum illam rationem communem, quam per se respicit, vt se extendat ad percipiendum secundariò, & quasi consequenter alias rationes particulares, & inter se diuersas.

Ad confirmationem dicendum est, dari aliqua sensibilia inter se contraria in esse rei, quæ contrarietate carent in esse intentionali, seu cognoscibili, vt tradit D. Thom. de sensu, & sensato *lect*. 5. his verbis: *Color quidem est in corpore colorato, sicut qualitas completa in suo esse naturali: in medio autem incompletè secundum quoddam esse intentionale; alioqui non posset secundum idem medium videri album, & nigrum. Albedo autem, & nigredo, prout sunt formæ completæ in esse naturali non possent simul esse in eodem; sed secundum prædictum esse incompletum sunt in eodem: quia iste modus essendi propter suam imperfectionem appropinquat ad modum, quo aliquid est in aliquo in potentia. Sunt autem in potentia opposita simul in eodem*. Vnde ex eo, quod sensus communis patiatur intentionaliter à diuersis sensibilibus inter se contrarijs in esse rei; minimè infertur, quod simul moueatur motibus contrarijs, sed solum, quod per vnum actum, seu motum attingat obiecta contraria, inter quæ discernit. Adde, sensum communem esse radicem sensuum externorum, & terminum immutationum eorum. Vnde non est inconueniens, quod quatenus continuatur cum visu, patiatur vno modo, aut motu; & quatenus continuatur cum auditu, immutetur alio modo diuerso, vel contrario, & sic de alijs. Cum quo tamen stat rectè, quod per vnicum actum discernat inter diuersa obiecta sensuum externorum. Quod expressit D. Thom. *lectione sæpè citata*, dicens: *Habet igitur hoc principium sensitiuum commune, quod simul cognoscat plura, in quantum accipitur bis, vt terminus duarum immutationum sensibilium: in quantum vero est vnum, indicare potest differentiam vnius ad alterum*.

QVÆSTIO II.

Vtrum præter sensum communem detur alius sensus internus, qui appelletur phantasia?

PHantasiæ nomine insignitur sensus, qui sensibilia externa cognoscit sub quadam ratione abstrahente à præsentia, & absentia obiecti, quique valeat species sensibiles retinere. Cuius existentia, & conceditur communiter à Doctoribus, & satis constabit ex dicendis. Non est autem ita exploratum, an phantasia distinguatur realiter à sensu communi; an verò sufficiat vnicus sensus internus, qui secundum diuersa munera, & phantasiæ, & sensus communis nominibus insigniatur. Cui difficultati enucleandæ decisio præsentis quæstionis deseruiet.

§. I.

Defenditur sententia Thomistica.

9. DIcendum est, dari quendam sensum internum phantasiam appellatum, & à sensu communi realiter differre. Hæc colligitur ex Aristot. *in præs. cap*. 3. & traditur expressè à D. Thom. 1. p. *q*. 78. *art*. 4. *& quæst. de Anima art*. 13. *& opusc*. 43. & alibi sæpè. Cui consentiunt Complut. Caiet. Ferrar. Flandr. Tolet. *in præsenti* & alij plures, tàm ex Thomistis, quam ex alijs.

Probatur ratione, quia ad vitam, & perfectionem animalis requiritur sensus attingens sensibilia externa secundum quandam rationem abstrahentem à præsentia, & absentia obiecti: atqui sensus communis non attingit sensibilia externa sub prædicta abstractione, sed determinatè vt præsentia: ergo præter sensum communem admittendus est alius sensus internus, qui attingat sensibilia sub prædicta vniuersalitate, & abstractione, & quem vocamus phantasiam. Maior à paucis negabitur, & satis ostenditur à D. Thom. *loco citato ex prima parte*, vbi hæc habet: *Est autem considerandum, quod ad vitam animalis perfecti requiritur, quod non solùm apprehendat rem apud præsentiam sensibilis, sed etiam apud eius absentiam: alioqui cùm animalis motus, & actio sequantur apprehensionem, non moueretur animal ad inquirendum aliquid absens; cuius contrarium apparet maximè in animalibus perfectis, quæ mouentur motu processiuo, mouentur enim ad aliquid absens apprehensum*. Et ideo necessariò admittendus est aliquis sensus, qui attingat sensibile, non sub determinatione præsentiæ, sed sub ratione magis communi, & abstrahente à præsentia, & absentia.

Minor etiam probatur, tùm quia sensus communis se habet, vt radix sensuum externorum, & vt terminus immutationum eorundem, ita vt cum visu habeat videre, & cum auditu audire, & sic de alijs: ergo sicut sensus externi non attingunt, nisi sensibilia præsentia; ita sensus communis non potest attingere obiectum, nisi sub determinatione præsentis, minimè verò abstrahendo ab absentia, & præsentia illius. Tum etiam, quia ad cognitionem perfectiorem non peruenitur, nisi per minus perfectam: sed cognitio attingens obiectum sub ratione abstrahente ab absentia, & præsentia est multo perfectior, quam cognitio illud attingens sub determinatione præsentis: ergo primus sensus internus; nimirum sensus communis, non attingit obiectum sub illa abstractione, sed quatenus determinatè est præsens, vt ita gradum præstet ad altiorem potentiam, & cognitionem. Tum denique, quia species valde inæquales in abstractione petunt distinctas potentias corporeas; sed species repræsentans rem vt præsentem, & species repræsentans rem abstrahendo à præsentia, & absentia, sunt valde inæquales in abstractione, vt ex se liquet; ergo nequeunt eidem sensui deseruire: cum igitur certum sit, sensum communem vti speciebus repræsentantibus obiectum vt præsens; sequitur, quod nequeat vti speciebus repræsentantibus rem, abstrahendo ab absentia, & præsentia; & consequenter nec attingere obiectum sub prædicta abstractione.

Con-

Confirmatur: quia potentię exigentes diuersas, & contrarias dispositiones nequeunt non distingui realiter: sed phantasia, & sensus communis sunt huiusmodi: ergo non sunt vnus sensus diuersis nominibus insignitus, sed potentię realiter diuersæ. Suadetur minor: quia proprium est sensus communis facilè recipere species sensibiles; cùm immutetur ad immutationem sensuum externorum, & ad præsentiam obiecti: proprium autem est phantasię benè retinere species sensibiles; cum habeat percipere obiectum, etiam cum absens est: atqui facilè recipere, & benè retinere sunt actus exigentes diuersas, & contrarias dispositiones; siquidem ad benè recipiendum requiritur prædominiū humiditatis, & ad benè retinendum prędominium siccitatis: & ideo quę facilè recipiunt, non benè retinent; & quę benè retinent, non facilè recipiunt, saltem secundum eandem partem: ergo sensus communis, & phantasia petunt diuersas, & contrarias dispositiones.

10 Nec refert, si huic confirmationi cum Suario respondeas, falsam esse minorem secundi syllogismi: quia plura inueniuntur facilè receptiua, & benè retentiua, vt patet, tùm in cera, quę facilè recipit figuram, & benè retinet illam; tùm in pluribus hominibus facilè recipientibus species rerum, & eas optimè conseruantibus. Nec facili receptioni obest prędominium siccitatis; cum speculum sit satis durum, & siccum, & nihilominus facilè suscipiat species intentionales. Et vt ad pręsentem materiam doctrina applicetur, phantasia, quę est benè retentiua, vt supponitur, est ęquè facilè receptiua, ac sensus communis: quoniam cum duę immutationes fiunt simul ab vna, & eadem virtute actiua, signum est vtrumq; ęquè facilè fieri: phantasia autem, & sensus communis simul, & eodem tempore immutantur à sensibili externo; siquidem transacto aliquo tempore post immutationem sensus communis non est aliqua dispositio, nec nouum agens, vt immutetur phātasia: vnde concedendum est, phantasiam, & sensum communem simul, ac proinde ęquè facilè immutari à sensibili externo, & recipere speciem illius.

Non inquam, hæc euasio, & responsio refert; quia per se loquendo facilè receptiua non sunt benè retentiua: & ideò potentia, quæ per se petit facilè recipere, nequit non distingui ab ea, quæ per se postulat benè retinere. Nec oppositum suadetur illis exemplis: nam cera ob suam humiditatem est facilè receptiua; sed non est benè retentiua: & ideò, vel leui calore mollescit, & liquefit; licèt per accidens, & absente contrario impressam figuram diu retineat. In hominibus etiam contingit, & per se loquendo idem seruatur: nam qui facilè recipiunt, non benè retinent; & qui optimè retinent, cum difficultate recipiunt, vt experientia liquet. Contingere tamen potest per accidens, & ex speciali beneficio naturæ, quod qui facilè recipit, benè etiam retineat: quia licèt facilis receptio, & fidelis retentio petant diuersas, & contrarias dispositiones, nempè excellentem humiditatem, & excellentem siccitatē nihilominus humiditas, & siccitas queunt per accidens ita commisceri, & attemperari, vt rectè præstent vtrumque effectum; quod contingit quando humor organi est glutinosus, & habet partes optimè cohærentes. Per quod patet ad exemplum speculi; nam licèt hoc sit latis durum, attamen habet humiditatem sufficientem, & ita dispositam, vt facilè recipiat species: ad quod etiam conducit speculi perspicuitas. Ex quibus tamen colligi non potest, sensum communem, & phantasiam esse eundem realiter sensum; cum vna, & eadem potentia possit saltem per accidens facilè recipere, & benè retinere: quoniam diuersitas potentiarum non attenditur penes ea, quæ sunt per accidens; sed sumitur ex iis, quę sunt per se. Et ideo si sensus communis est per se loquendo facilè receptivus specierum, & phantasia est per se loquendo benè retentiua earum; optimè infertur esse potentias realiter distinctas.

Cuius doctrinæ veritatem non oppugnat id, quod addit Suarez: quoniam vt phantasia recipiat species modo sibi proprio, hoc est, ita vt benè illas retineat: postulat vt fluat aliquod tempus post immutationem sensus communis: quia recipit species cum maiori difficultate saltem negatiua, quam sensus communis. Eo autem tempore transacto, iam phantasia est conuenienter disposita ad receptionem specierum, non quidem per additionem nouę qualitatis, sed per minorem sui resistentiam; hæc quippè superari valet sola continuatione actionis, absque introductione nouæ qualitatis, vel expulsione antiquæ. Quod etiam apparet in corpore valde duro, quod licet non habeat frigiditatem, per quam calori resistat; nihilominus difficiliùs recipit calorem, quam corpus rarum: ita tamen vt prędicta difficultas superetur sola continuatione actionis corporis calidi; licèt nec remoueatur durities, nec alia qualitas inducatur.

§. II.

Refertur negatiua sententia.

11 Contra nostram assertionem sentiunt Galenus *lib. de Differentijs symptomatum cap. 3.* Valles. *lib. 2. controuers. Medic. cap. 22. & 23.* Suarez *tract. 5, lib. 3. cap. 30.* Rubio *in praf. cap. 3. q. 1.* & alij. Quorum opinio potest suaderi primò ex Aristot. *lib. de insomnijs cap. 2.* vbi docet, *sensum communem immutari in somnis per species antea acceptas*: sed proprium munus phantasiæ est sentire per species priùs acceptas, quas in se conseruat: ergo ex mente Philosophi phantasia, & sensus communis sunt idem sensus. Et Aristot. dicto sese conformat D. Thom. *1. p. q. 84. art. 8. ad 2.* vbi loquens de dormientibus inquit: *Si autem motus vaporum fuerit modicus, etiam ipse sensus communis ex parte soluitur, ita quod homo iudicat interdum in dormiendo ea, quæ videt somnia esse &c.* ¶ Confirmatur ex Arist. *in hoc lib. cap. 3.* vbi definit phantasiam per hoc, quod *eius actus est motus factus à sensu secundum actum*, per quod significat, actum phantasiæ causari ab actu sensuum externorum, quatenus scilicet species phantasiæ causatur à sensibus externis in actu constitutis. sed tota hęc definitio, & illius sensus apprimè conueniunt sensui communi, siquidem istius actus causatur prædicto modo ab actu sensuum externorum, vt satis ex se liquet: ergo phantasia, & sensus communis non distinguuntur.

Ad primam auctoritatem Philosophi respondemus, sensum communem posse dupliciter considerari. Primo secundum se, & secundum ea, quæ intra propriam lineam importat: & hoc pacto solùm se extēdit ad obiecta præsentia, nec valet in somno, vel vigilia attingere absentia. Secundo quatenus coniungitur phantasiæ, & ab ea aliquam perfectionem participat iuxta illud: *supremum infimi attingit infimum supremi*. Et hac ratione potest obiecta absentia vtcumque, & imperfectissimè attingere: quia huiusmodi obiecta sic sumpta, non sunt extra latitudinem obiecti sensus communis, si consideretur, tam secundum ea, quæ ex vi propriæ lineæ, quam ex participatione alterius potest habere. Vnde ex eo, quod Arist. concedat, sensum communem immutari in somnis per species ante acceptas; minimè infertur, quod sentiat sensum communem esse phantasiam: quia

hęc

hæc attingit obiecta absentia per se, & ex vi propriæ lineæ; sensus verò communis ea non attingit per se, sed ex participatione lineæ superioris: atque ideo satis distinguuntur. Et hinc etiam constat ad auctoritatem D. Thom. eodem enim modo exponenda est.

Ad secundam Philosophi auctoritatem respondetur, sensum illius definitionis esse, motum phantasiæ causari à sensu secundum actum, non solum externo, sed etiam à sensu interno, & communi, quam expositionem insinuat D. Thom. *opusc. 43. cap. 4.* dicens: *Secunda vis interior est phantasia, quæ est motus factus à sensu secundum actum, vt dicitur 3. de Anima: quia phantasia est potentia mota à specie sensibili, per quam, & sensus proprius, & sensus communis fit in actu.* Definitio autem sic explicata adaptari minimè potest sensui communi, vt ex se liquet.

12 Secundò arguitur ratione: quoniam phantasia attingit omnia sensibilia externa, tam absentia, quam præsentia: ergo superfluit alia potentia, quæ attingat illa, vt præsentia: ergo vna, & eadem est potentia, quæ attingit obiecta sensibilia præsentia, & quæ percipit, tam absentia, quam præsentia; ac proinde phantasia non distinguetur à sensu communi. § Confirmatur: quia vnus, & idem sensus potest vti speciebus diuersæ immaterialitatis, & abstractionis: ergo ex eo, quod species repræsentantes obiectum, vt abstrahit à præsentia, sint immaterialiores ijs, quæ obiectum, vt præsens repræsentant; minimè sequitur, quod petant diuersos sensus, vel quod phantasia distinguatur à sensu communi. Suadetur antecedens: nam idem sensus communis vtitur specie visibili, & specie audibili: sed illa est immaterialior hac: ergo &c.

Respondetur argumento negando primam consequentiam: nam sicut ex eo, quod sensus communis attingat omnia sensibilia externa, non sequitur superfluere sensus proprios, qui attingant eadem obiecta sub ratione magis particulari: ita neque ex eo, quod phantasia attingat omnia sensibilia, tam absentia, quam præsentia, infertur quod superfluat sensus communis illa quatenus præsentia attingens. Et ratio est eadem vtrobique: quoniam natura procedit quasi per quosdam gradus, ita vt non perueniat ad id, quod perfectius est, nisi medio eo, quod est minus perfectum. Et ideo inter sensus externos, qui in linea sensitiua sunt imperfectissimi, & phantasiam, quæ est sensus satis perfectus, vtpotè attingens suum obiectum sub ratione abstrahente ab absentia, & præsentia; debet mediare sensus communis, qui externos sensus excedat, & cedat in perfectione phantasiæ. Maximè cum ij sensus habeant, & actus valde diuersos, & petant dispositiones satis contrarias, vt constat ex dictis.

Ad confirmationem dicendum est, quod licèt eadem potentia corporea valeat vti speciebus diuersæ immaterialitatis, quando hæc diuersitas exigua est, & materialiter se habens ad rationem formalem, sub qua potentia respicit, & recipit species, quo pacto se habent omnes species, quibus vtitur sensus communis: contrarium tamen contingit, quando tanta est inter species diuersitas, vt vna petat prædominium siccitatis, & alia prædominium humiditatis: eæ quippe rationes solum possunt adunari in potentia superiori, & excludente dispositiones corporeas. Cum ergo species phantasiæ petant prædominium siccitatis; siquidem deseruiunt potentiæ benè retentiuæ, species autem sensus communis exigant excellentem humiditatem, cum deseruiant facultati benè receptiuæ; nequeunt recipi in eodem organo, sed postulant potentias sensitiuas realiter diuersas.

13 Tertiò arguitur: quoniam sensus realiter, & specie distincti cognoscunt per species diuersæ rationis, vt patet in sensibus externis: sed phantasia, & sensus communis cognoscunt per species eiusdem rationis: ergo non distinguuntur realiter, neque specie. Suadetur minor: tum quia species phantasiæ, & sensus communis repræsentant idem obiectum, videlicet sensibilia externa, & sensationes sensuum externorum. Tum etiam, quia species sensus communis, & phantasiæ immittuntur ab eisdem obiectis, vt à causis principalibus; atque ideò non est vnde vna alteram in immaterialitate excedat. Eò præsertim, quod maior immaterialitas inuenta in speciebus phantasiæ non potest prouenire ab aliquo sensu intermedio, qui illas à materialitate depuret; aliàs daretur sensus agens, sicut intellectus agens: quem tamen nemo Philosophorum admittet.

Respondetur negando minorem, ad cuius probationes dicendum est, quod licèt obiectum externum repræsentatum per species phantasiæ, & sensus communis, illasque producens sit idem materialiter, & in esse rei; nihilominus in esse obiecti, & motiui est rationis longæ diuersæ. Fieri enim optimè potest, vt idemmet materialiter obiectum consideratum secundum vnam rationem formalem obiectiuam, excedat se ipsum consideratum secundum alteram rationem. Et ita contingit in præsenti: nam sicut phantasia est potentia excellentior sensu communi, ita respicit obiectum sub ratione excellentiori, quam illa, quæ à sensu communi respicitur. Vnde idem materialiter obiectum causat in phantasia nobiliores species iuxta perfectionem phantasiæ, à qua respicitur; in sensu autem communi producit species minus perfectas, eique in perfectione conformes. Ad quod non requiritur aliquis sensus intermedius, & agens, qui purificet species: sed id præstat ipsum obiectum, quatenus participat aliquid superioris naturæ, seu substantiarum separatarum, vt indicat D. Thom. 5. *de potentia, articulo* 8.

14 Quartò arguitur: quia in cerebro non inueniuntur, nisi tres cellulæ, in quibus resident sensus interni: sed duæ deseruiunt æstimatiuæ, & memoriæ: ergo pro sensu communi, & phantasia non remanet, nisi vnica cellula: atqui sensus interni realiter distincti petunt diuersas cellulas, seu organa: ergo phantasia, & sensus communis non distinguuntur realiter.

Respondetur negando maiorem, quia prima cerebri cellula diuisa est in alias duas cellulas, seu ventriculos minores. In quorum primo, cui inest excellens humiditas, & mollitudo residet sensus communis: alter vero, qui siccitate, & duritie excellit, deseruit phantasiæ, vt tradit D. Thom. *opusc. 43.* his verbis: *Eius* (nempè sensus communis) *organum est prima concauitas cerebri, à quo nerui particularium sensuum oriuntur. Huius verò* (nimirum phantasiæ) *organum est, post organum sensus communis in parte cerebri, quæ sic non abundat humido, sicut prima pars cerebri, in qua situm est organum sensus communis, & ideo melius potest retinere formas sensibiles re absente.*

QVÆSTIO III.

An detur alius sensus internus, qui dicitur æstimatiua, & vtrum distinguatur à phantasia?

ÆStimatiuam vocamus quandam potentiam internam, cuius officium sit cognoscere rationes insensatas. In obiectis enim sensibilibus inueniuntur, quędam rationes, quæ per se attinguntur à sensibus exter-

nis, & à sensu communi, atque phantasia: quamobrem appellantur *sensata*, vt sunt color, calor, figura &c. Præter quas dantur aliæ rationes magis reconditæ, & à sensibus externis, imò à sensu communi, atque phantasia non attingibiles, vti sunt conuenientia, & disconuenientia, amicitia, & inimicitia, & aliæ huiusmodi, quæ ob hanc causam *insensata* nuncupantur. Inquirimus ergo, vtrum admittenda sit æstimatiua, quę has rationes attingat, & an distinguatur à phantasia.

§. I.

Duæ assertiones pro dubij decisione.

15 Dicendum est primò, dari æstimatiuam. Hanc conclusionem satis apertè tradit Aristot. *libr. de natura, & de historia animalium*, in quibus plura animalibus tribuit, quæ saluari non valent, nisi admittendo sensum internum, cuius sit rationes insensatas attingere, quemque æstimatiuam vocamus. Idem docet, & probat ex professo D. Thom. 1. *p. q.* 78. *art.* 4. *& quæst. de Anima art.* 3 *& opusc.* 43. Quibus consentiunt communiter Philosophi.

Probatur ratione, quam D. Thom. *loc. cit. ex* 1. *p.* format his verbis: *Considerandum est, quod si animal moueretur solùm propter delectabile, & contristabile secundum sensum, non esset necessariò ponere in animali, nisi apprehensionem formarum, quas percipiunt sensus, in quibus delectatur, aut horret. Sed necessarium est animali, vt quærat aliqua, vel fugiat, non solum, quia sunt conuenientia, vel non conuenientia ad sentiendum, sed etiam propter aliquas alias commoditates, & vtilitates, siue nocumenta: sicut ouis videns lupum venientem fugit, non propter indecentiam coloris, vel figuræ; sed quasi inimicum naturæ: & similiter auis colligit paleam, non quia delectat sensum; sed quia est vtilis ad nidificandum. Necessarium est ergo in animali, quod percipiat huiusmodi intentiones, quas non percipit sensus exterior.*

Confirmatur: quia si natura non tribuisset animali huiusmodi facultatem, deficeret in necessarijs: consequens est absurdum: ergo &c. Sequela ostenditur: quoniam si ouis non cognosceret lupum, vt inimicum, non fugeret, atque ideo periret; & pariter si auis non cognosceret conuenientiam palearum ad nidificandum, non posset conuenienter nidificare, neque procreare filios.

16 Respondebis, sufficienter naturam prouidisse animalibus per hoc, quod supposita cognitione obiectorum quoad rationes sensatas statim moueantur ab Auctore naturæ, vt fugiant disconuenientia naturæ, & prosequantur vtilia; quamvis non cognoscant ipsas rationes insensatas conuenientiæ, aut disconuenientię: & consequenter prædictam cognitionem non esse necessariam ad vitam animalis.

Hæc tamen euasio facilè præcluditur, tum quia ad connaturalem, & suauem prouidentiam spectat, vt vnumquodque moueatur iuxta modum suę naturę congruentem; sed naturæ sensitiuæ, & cognoscitiuæ congruit moueri media cognitione ad fugam mali, & prosecutionem boni: sicut naturæ inanimatæ conuenit moueri inanimatè, & naturæ vegetatiuæ moueri vegetatiuè in ea, quæ sunt sibi conuenientia: ergo animalia mouentur in ordine ad rationes insensatas, attingendo ipsas media cognitione. Tum etiam, quia motus vitalis perfectus, ac progressiuus debet exequi per potentiam vitalem, & media cognitione, vt ita prædictus motus distinguatur à motibus rerum inanimatarum, & insensibilium: sed motus, quo animalia fugiunt, vel amant obiecta ob rationes insensatas, est motus vitalis, & progressiuus, vt ex se liquet: ergo prædictus motus non est impressus ab Auctore naturæ purè ab extrinseco; sed fit per potentiam vitalem, & media cognitione rationum insensatarum, in quas tendit. Quod satis persuadent ipsi motus, qui in appetitu brutorum ob diuersa obiecta consurgunt, nempè lætitia, tristitia, odium, timor, ità: quæ incredibile est fieri, nisi media cognitione rationum insensatarum. Non enim lætatur, verbi gratia, leæna, cum reperit filios antea sublatos, quia præcisè cognoscat figuram, & colorem; cum non lætetur, aut quiescat, licèt inueniat alios leunculos valde similes: cognoscit igitur esse filios, quæ est ratio insensata.

17 Dicendum est secundò, æstimatiuam distingui realiter à phantasia. Ita D. Thom. 1. *p. quæstione* 78. *articulo quarto, quæstione de Anima, articulo decimo tertio, & opusc.* 43. *capite quarto*. Quem sequuntur illius discipuli Caiet. & Bañez *loc. cit. ex* 1. *p.* Ferrar. *in hoc lib. quæstione* 3. & communiter omnes antiqui Philosophi, vt fatentur Conimbricens. *in præsenti capite* 3. *quæst.* 1. *art.* 3.

Fundamentum est: quoniam distinctio potentiarum sumitur ab eorum actibus, & obiectis: sed phantasia, & æstimatiua habent actus, & obiecta diuersa: ergo distinguuntur realiter. Minor constat ex dictis: quia obiectum phantasiæ est aliquid omnino patens, vtputa color, & figura; obiectum autem æstimatiuæ est aliquid satis latens, & occultum, verbi gratia amicitia, & inimicitia: deinde diuersus actus est attingere rationes sensatas, quod pertinet ad phantasiam, & percipere insensatas, ratione, quod ad æstimatiuam spectat: prædictæ ergo potentiæ habent actus, & obiecta diuersa.

18 Respondebis, prædictos actus, & obiecta solùm distingui inadæquatè, & partialiter: atque ideo posse attingi per vnam, & eandem potentiam, quæ respiciat, tanquam obiectum adæquatum sensibile abstrahens à sensato, & insensato: at hæc potentia est phantasia.

Sed contra; quia magis distant inter se rationes sensatæ, & insensatæ, quam distant rationes sensatæ præsentes à se ipsis, quatenus abstrahunt ab absentia, & præsentia: sed ob hanc distantiam ponitur duplex sensus internus, quorum vnus, nempè sensus communis respiciat, vt obiectum adæquatum rationes sensatas, vt præsentes; alter verò, scilicet phantasia, attingat, tanquam obiectum adęquatum rationes sensatas abstrahendo ab absentia, & præsentia, vt constat ex dictis *quæst. præced.* ergo ponendus est etiam duplex sensus internus, nimirum phantasia, & æstimatiua, ex quibus illa respiciat, vt obiectum adæquatum rationes sensatas; hæc verò attingat rationes insensatas, vel sensibile abstrahens à sensato, & insensato.

Confirmatur: nam ex eo, quod phantasia attingat rationes sensatas abstrahendo à præsentia, & absentia; minimè excluditur, quod detur alius sensus, nempè communis, qui attingat rationes sensatas determinatè, vt præsentes: ergo pariter ex eo, quod æstimatiua respiciat sensibile abstrahendo à sensato, & insensato, neutiquam tollitur, quod detur alius sensus, vide licet phantasia, qui respiciat sensibile determinatè, vt sensatum. Et ratio est eadem vtrobique: quia natura non procedit ab infimo ad supremum, nisi per medium: vnde sicut ob distantiam inter sensus externos, & phantasiam, atque eorum obiecta, debet mediare sensus communis: ita ob maiorem distantiam inter sensum communem, & æstimatiuam, illorumque obiecta, opus est, vt medièt phantasia.

Quæ omnia satis roborantur ex eo, quod natura nihil super-

superfluum operatur: sed in cerebro reperiuntur quatuor cellulæ, seu organa, vt docent Auicenna *lib. 6. naturalium*, Auerroës *lib. de sensu, & sensato*, & D. Thom. *opusc. 43.* cum ergo duæ priores cellulæ deseruiant sensui communi, & phantasiæ; posterior verò memoriæ; sequitur, quod tertia deseruiat alteri sensui, quam vocamus æstimatiuam, & consequenter, quod hæc distinguatur realiter à phantasia. Prædictam autem cellulam describit Doct. S. his verbis: *Organum autem huius potentiæ, ponitur in brutis in posteriori parte mediæ partis cerebri: in hominibus autem eius organum ponitur media cellula cerebri, quę syllogistica appellatur. In ea verò magis viget humiditas, quam siccitas: quia æstimatiua est potentia facilè receptiua, & non benè retentiua. Sed quia nobiliori modo recipit species insensatas, quam sensus communis sensatas, petit habere humiditatem perfectiori modo siccitati commixtam.*

§. II.

Aliqua obiectiones contra primam conclusionem, & earum enodatio.

19 NVllam aduersus primam conclusionem inuenimus sententiam, quæ probetur Auctoritatibus. Habet tamen aliquas difficultates, quas oportet extricare. Primò ergo obijcies contra illam: quoniam sensus internus nequit percipere, nisi ea, quæ per externos attinguntur; sicut neque intellectus, licèt nobilior sit, cognoscit nisi, quod priùs fuerit in sensu: atqui rationes insensatæ non attinguntur per sensus externos: ergo neque per aliquem sensum internum, & consequenter non datur phantasia, quæ prædictas rationes, tanquam obiectum respiciat.

Confirmatur, quia rationes insensatæ, vt amicitia, & inimicitia, paternitas, & filiatio, sunt valde immateriales, subtiles, & reconditæ, vt ex se liquet: ergo nequeunt attingi per potentiam cognoscitiuam corpoream, sed per solum intellectum; vt sic detur debita proportio inter obiectum, & potentiam.

Ad obiectionem respondet D. Thom. *1. p. q. 78. art. 4. ad 4.* his verbis: *Dicendum, quod licèt intellectus operatio oriatur à sensu, tamen in re apprehensa per sensum intellectus multa cognoscit, quæ sensus percipere non potest. Et similiter æstimatiua, licèt inferiori modo.* Itaque ad saluandam dependentiam sensus interni ab externis, sicut & intellectus à sensu, satis est, quod nihil percipiatur à sensu interno, nisi præuia sensatione sensus externi, & quod ratio attacta per sensum internum implicetur in ea, quæ per externum attingitur. Et ita contingit in æstimatiua: nam in lupo v. g. qui cognoscitur per sensum externum, inuenitur ratio insensata inimicitiæ cum oue ad æstimatiuam spectans.

Ad confirmationem dicimus, rationes insensatas non esse ita immateriales, vt sint purè spirituales, vel abstrahant à materia singulari: & ideo non petere potentiam purè spiritualem, qualis est intellectus; sed posse attingi per potentiam corpoream, licèt non parum perfectam: hac quippe optimè attingere potest amicitiam, filiationem, &c. non quidem in communi; sed in singulari, & concretè ad materiam corpoream, & sensibilem.

20 Obijcies secundò: quia nequit cognosci conuenientia vnius ad aliud, nisi faciendo comparationem: sed sensus intra propriam lineam consideratus nequit comparare, vt docet D. Thom. *1. p. quæst. 78. art. 4.* ergo nequit dari sensus, qui conuenientias insensatas attingat. Suadetur maior: quoniam non potest cognosci conuenientia vnius ad aliud, nisi cognoscatur natura vtriusque, & quod vnum est iuxta exigentiam, & conditionem alterius: sed hoc est conferre, & comparare vtrumque: ergo.

Huic obiectioni (quę eodem modo vrget in cognitione conuenientię rationum sensatarum, vt considerans deprehendet) respondetur, cognitionem conuenientię, quę habetur per discursum, & ex notitia essentię, & proprietatum rei, esse quidem comparationem propriam, quam meritò D. Thom. denegat brutis: simplicem verò apprehensionem conuenientię nullam, vel solùm impropriam comparationem importare. Æstimatiua autem intra suam lineam accepta, solùm cognoscit conuenientiam per simplicem apprehensionem, & ideo non sequitur, quod propriè loquendo comparet. Addidimus, *intra suam lineam* ob ea, quę D. Thom. *1. parte quæst. 78. art. 4.* tradit his verbis: *Considerandum est autem, quod quantum ad formas sensibiles non est differentia inter hominem, & alia animalia: similiter enim immutantur à sensibilibus exterioribus. Sed quantum ad intentiones prædictas differentia est: nam alia animalia percipiunt huiusmodi intentiones solum naturali quodam instinctu; homo autem per quandam collationem. Et ideo, quę in animalibus dicitur ęstimatiua naturalis, in homine dicitur cogitatiua, quę per collationem quandam huiusmodi intentiones adinuenit. Vnde etiam dicitur ratio particularis, cui Medici assignant determinatum organum, scilicet mediam partem capitis: est enim collatiua intentionum indiuidualium, sicut intellectiua intentionum vniuersalium.* Et ad quintum addit: *Dicendum, quod illam eminentiam habet cogitatiua, & memoratiua in homine, non per id, quod est proprium sensitiuę partis; sed per aliquam affinitatem, & propinquitatem ad rationem vniuersalem, secundum quandam refluentiam: & ideo non sunt alię vires: sed eędem perfectiores, quam sunt in alijs animalibus.* Ex quibus satis liquet, ęstimatiuam brutorum cognoscere absque comparatione iudicatiua conuenientiam obiecti.

21 Sed replicabis: quoniam vt ouis cognoscat lupum potiùs, vt amicum, quam vt inimicum, non potest determinari, neque ab obiecto, neque à specie, nec denique à propria ęstimatiua: ergo determinatur per proprium actum, quo comparat lupum sibi; alìàs nihil erit, per quod determinetur ad apprehendendum lupum, vt inimicum. Antecedens probatur: quia obiectum non determinat, nisi media specie sui repręsentatiua: sed species lupi solùm repręsentat lupum, nōn verò ouem: ergo ouis, neque per obiectum, neque per illius speciem determinatur ad cognoscendum lupum, vt inimicum oui, vel sibi. Deinde ęstimatiua, sicut & alię potentię est de se indifferens ad attingenda obiecta, & ideò eget speciebus, per quas determinetur: si ergò ouis nequit determinari per speciem lupi ad cognoscendum lupum, tanquam sibi inimicum (vt iam probatum est), neque per propriam ęstimatiuam poterit ad id determinari.

Respondetur, quod licèt ouis nequeat determinari determinatione totali, & completa per solam speciem lupi ad apprehendendum eum, vt sibi in particulari inimicum; valet tamen determinari per ipsam partialiter, & inchoatiuè: completur autem hęc determinatio per receptionem speciei in ęstimatiua ouis, cui sese accommedat. Etenim ęstimatiua ouis quantum ad attingentiam lupi, vt inimici determinatur ab ipso lupo, mediante specie: quoad hoc verò, quod est apprehendere lupum, vt sibi in particulari inimicum, determinatur per ipsam naturam ouis, in qua radicatur. Vnde non est necessarium, quod illa species repręsentet expressè vtrumque extremum inimicitię, nimirum lupum, & ouem;

ouem; sed sufficit, quod repræsentet expressè, vel disconuenientiam, & non extrema, vel vnum extremum, nempè lupum, & quod determinetur per receptionem in alio, videlicet in oue: sic enim datur sufficiens, & adæquata determinatio, vt ouis apprehendat lupum inimicum, & disconuenientem sibi.

22 Obijcies tertiò: quoniam repugnant species repræsentantes rationes insensatas: ergo repugnat sensus, qui illas rationes attingat. Consequentia est euidens. Et antecedens suadetur: nam in primis prædictæ species nequeunt produci ab obiecto: aliàs producerentur eædem species in omnibus æstimatiuis existentibus intra sphæram actiuitatis obiecti: quod tamen esse falsum liquet ex eo, quod lupus non producit speciem inimici in alio lupo existente intra suam sphæram. Deindè nequeunt produci à speciebus sensatis: quia istæ non agunt, nisi in virtute obiecti, à quo immittuntur: vnde si istud nequit species insensatas producere, vt ostensum est; ergo nec poterunt species sensatæ. Denique non valent produci à ipsa æstimatiua, tùm quia non datur sensus agens; tùm quia intellectus nequit efficere species, per quas primò intellecturus est: ergo neque æstimatiua poterit efficere suas species. Non apparet autem aliud principium, à quo fiant species insensatæ, præter recensita: ergo repugnant prædictæ species.

Respondetur, speciem repræsentantem rationes insensatas produci immediatè à ipso obiecto, v. g. à lupo, ita vt ab vno, & eodem obiecto procedant duæ species, alia sensata repræsentans lupum præcisè quoad accidentia externa; alia verò insensata repræsentans ipsum, etiam vt inimicum: quia licèt lupus sit vnus in esse rei; attamen in esse obiecti multiplicatur penes dictas rationes, & ideò petit attingi, & repræsentari per species diuersas. Neque hinc sequitur, quod producat eandem speciem in æstimatiua lupi existentis intra sphæram suæ actiuitatis: quoniam sicut vnus lupus non respicit ex natura sua alterum lupum vt inimicum; ita nec habet capacitatem ad recipiendam speciem insensatam, quæ lupum, tanquam inimicum repræsentat: ratio quippe inimicitiæ non est absoluta, sed sumitur respectiuè ad diuersas naturas, & ideo non omnibus, & respectu eorundem repræsentatur. Neque sequitur, quod æstimatiuæ lupi, & ouis distinguantur specie: nam, quod vna queat recipere speciem repræsentantem lupum, vt inimicum; altera verò nequeat; non prouenit ex distinctione essentiali inter vtramque, secundum se consideratam; sed ex eo, quod radicantur in naturis differentibus. Hinc enim prouenit, quod licèt attingant eandem rationem formalem, vtputa conuenientia, vel disconuenientia naturæ; nihilominus se extendant diuersimodè ad obiecta materialia, in quibus ratio formalis alio, & alio modo participatur: nam in lupo v. g. reperitur disconuenientia respectiuè ad ouem: & conuenientia respectiuè ad lupum: & propterea petit attingi ab illis diuerso modo, & per species distinctas. Cui doctrinæ deseruit exemplum caloris naturalis, qui in viro, & fœmina est formaliter eiusdem speciei, & tamen in fœmina producit lac, non autem in viro: quia radicatur in suppositis diuersis, quibus deseruit, & se conformat.

§. III.

Refertur opinio secundæ conclusioni, contraria.

23 Aduersus secundam nostram assertionem opinantur Palacios, Pererius, & Tolet. *in præf.* Complut. de Anima, Conimbr. *sup. cit.* Suar. *lib.* 3. *cap.* 3. & alij asserentes, phantasiam, & æstimatiuam esse eandem realiter potentiam, solis nominibus, aut muneribus distinctam. Quod potest suaderi: quia vna, & eadem potentia est, quæ attingit rationes sensatas, & insensatas: sed phantasia attingit rationes sensatas: ergo etiam attinget rationes insensatas; & consequenter superfluit alius sensus diuersus à phantasia, qui illis attingendis deseruiat: Minor, & consequentia constant. Maior autem suadetur, tum quia vna species repræsentat rationes insensatas, & sensatas: implicat enim, quod aliqua species repræsentet lupum vt inimicum, & quod non repræsentet ipsum sub hac figura, & colore, quæ sunt rationes sensatæ, ergo pariter vna, & eadem est potentia, quæ vtrasque rationes attingit, vt ita detur debita proportio inter speciem, & potentiam. Tum etiam quia nulla potentia potest cognoscere lupum vt hostem, nisi cognoscat ipsum lupum: hic autem nequit cognosci, nisi per externa accidentia, quæ sunt rationes sensatæ: ergo vna, & eadem est potentia, quæ attingat rationes sensatas, & insensatas.

Confirmatur: quia phantasia attingit rationes sensatas, vt ex se liquet: deinde etiam cognoscit insensatas: ergo non est necessaria alia potentia. Suadetur minor: nam conuenientia, & disconuenientia sunt rationes insensatæ: sed phantasia attingit conuenientiam, & disconuenientiam; siquidem testante Aristot. *in hoc lib. cap.* 7. mouet appetitum sensitiuum, qui solum mouetur à conuenientia, vel disconuenientia obiecti; ergo phantasia attingit rationes insensatas.

Huic argumento respondetur omittendo maiorem, concedendo minorem, & negãdo consequentiam: quia licèt æstimatiua, vtpotè potentia superior ad phantasiam valeat attingere, non solum rationes insensatas, sed etiam sensatas, quas phantasia attingit: hæc tamen, quippè inferior, nequit ad rationes insensatas sese extendere. Vnde sicut ex eo, quod phantasia attingat rationes sensatas, tàm absentes, quàm præsentes non infertur superfluere sensum communem, qui præcisè attingat rationes sensatas præsentes: ita neque ex eo, quod æstimatiua cognoscat rationes, tam sensatas, quàm insensatas, sequitur superfluere phantasiam, quæ solas rationes sensatas cognoscat. Quoniam in potentijs corporeis non est prouenire ad supremas, nisi per infimas, & intermedias. Et si oppositum suaderet argumentum; conuinceret vtique, non dari, nisi vnicum sensum internum, qui attingeret omnia sensibilia, tam sensata, quàm insensata, & tam absentia, quàm præsentia: atque ideò superfluere alios sensus inferiores, qui sensibile sub rationibus magis limitatis cognoscant. Quod esse falsum, secluso etiam communi Philosophorum consensu, euincit ipsa cerebri dispositio, in quo plura organa inueniuntur; quæ minimè natura construeret, si vnicus duntaxat foret sensus communis.

Ad confirmationem negamus minorem, cuius probatio non vrget: quia vt phantasia possit mouere appetitum sensitiuum, sufficit, quod cognoscat conuenientia, & disconuenientia secundum sensum, vtputa quę inducunt dolorem, & delectationem: neque ad hoc opus est, vt cognoscat conuenientia, & disconuenientia naturę. Vnde non infertur, quod percipiat rationes insensatas: quoniam non quęlibet conuenientia, aut disconuenientia sunt rationes insensatę; sed solum eę, quę per se primo conueniunt, aut repugnant naturę; non verò, quę per se primo conueniunt, vel nocent sensibus externis inferendo delectationem, aut molestiam.

QVÆSTIO IV.

An præter æstimatiuam detur memoria, & an ab ea distinguatur.

Memoria dicitur illa potentia, quæ attingit rationes insensatas absentes, vel vt priùs cognitas: cuius existentiam, & diuersitatem ab alijs sensibus oportet in præsenti examinare, vt finem huic disputationi de sensibus internis adhibeamus.

§. I.

Resolutio difficultatis.

24 Dicendum est primò, dari in parte sensitiua memoriam. Hanc conclusionem docent communiter Philosophi, & ratio satis efficax suadet: quoniam ad vitam animalis perfecti requiritur cognitio rationum insensatarum absentium, vel priùs cognitarum: sed hic actus est proprius memoriæ: datur ergo memoria in parte sensitiua. Suadetur maior: nam si animalia non cognoscerent rationes insensatas absentes, non possent quærere ea, quæ sibi, vel filiorum procreationi sunt necessaria; & ita auis non posset quærere paleas absentes, vel quas prius vidit; atque ideo non construeret nidum sibi, ac filijs conuenientem: ergo cognitio rationum insensatarum absentium, vel priùs cognitarum est necessaria ad vitam animalis perfecti.

25 Sed objicies: memoria, vel non est in animali, vel debet esse in cerebro, vt ex se liquet: atqui nequit esse in cerebro: ergo non datur in animali. Probatur minor, tùm quia memoria, vtpotè benè retentiua petit prædominium siccitatis: cerebrum autem est humidissimum: ergo memoria nequit esse in cerebro. Tum etiam; nam ideo organum odoratus debet esse iuxta cerebrum, vt diximus *disp.* 11. *q.* 3. quia prædictum organum petit esse frigidum, & humidum; cum ergo è conuerso memoria petat excellentem siccitatem, non poterit in cerebro collocari.

Respondetur negando minorem: ad cuius primam probationem dicendum est, quod licet in cerebro absolutè, & maiori ex parte prædominetur humiditas; non tamen in omnibus, & singulis partibus: & ita potest dari aliqua pars, vel sinus, in quo insignis siccitas vigeat. Et huiusmodi est posterior capitis pars, in qua residet memoria, vt docet D. Thom. *opusculo sæpe citato*. Ad secundam respondemus, quod licet ex eo, quod organum olfactus sit frigidum, & humidum, benè colligatur, quod exigat existere iuxta cerebrum; non tamen infertur, quod quidquid est in cerebro debeat esse frigidum, & humidum, vel quod quidquid est siccum, aut calidum, nequeat esse in cerebro. Vnde videmus, spiritus animales in cerebro collocari, quamuis sint radij sanguinei calidissimi. Quamobrem sicut natura eam proportionem inter cerebrum, & spiritus constituit, vt ij, tametsi calidi, valeant in illo quantumuis frigido conseruari: sic etiam cerebrum ita fabricatum est, vt in eo, licèt humido detur quædam pars satis sicca, & hæc deseruit memoriæ.

26 Hic obserua, ad memoriam pertinere attingere, non solum omnes rationes insensatas absentes, sed etiam rationes sensatas, quatenus priùs fuerunt per aliquem sensum cognitæ. Et ratio est: quoniam licet aliqua ratio sit absolutè sensata, valeatque proinde attingi per phantasiam, aut alios sensus inferiores; nihilominus quatenus priùs cognita, verbi gratia per phantasiam induit insensatæ rationem, & ideo illius cognitio sub hac formalitate spectat ad sensum, cuius est cognoscere rationes insensatas. Non autem oportet ad cognoscendas rationes insensatas, vt priùs cognitas recurrere ad alium sensum à memoria distinctum: quia prædictæ rationes etiam vt cognitæ, adhuc retinent conditionem insensatarum: vnde eadem memoria sufficit ad attingendas illas, vt absentes, & ad cognitionem earumdem, vt iam præteritæ sunt.

27 Dicendum est secundò, memoriam, & æstimatiuam realiter distingui. Ita D. Thom. & Auctores, quos *suprà* dedimus *num.* 9. & *num.* 17. Fundamentum est illud, quo ostendimus, phantasiam, & sensum communem realiter distingui: quoniam sicut sensus communis attingit rationes sensatas, vt præsentes; & phantasia easdem rationes, tàm absentes, quàm præsentes: ita æstimatiua versatur circa rationes insensatas præsentes; & memoria circa easdem, tàm præsentes, quàm absentes vel præteritas: sed ob distantiam, quam in esse obiecti habent sensata, præsentia, & absentia, petunt duos sensus realiter diuersos, nempè sensum communem, & phantasiam: ergo ob eandem distantiam inter insensata præsentia, & absentia erunt necessarii duo sensus realiter diuersi, per quos attingantur, videlicet æstimatiua, & memoria. ¶ Confirmatur: nam potentia facilè receptiua, & potentia benè retentiua petunt contrarias dispositiones, & diuersa organa, debentquè proindè realiter distingui, vt ostendimus *num.* 9. sed respectu rationum insensatarum requiritur vna potentia facilè receptiua, nimirum æstimatiua; altera verò benè retentiua, videlicet memoria: ergo æstimatiua, & memoria sunt potentiæ realiter distinctæ.

28 Contraria nihilominus sententia magis arridet Auctoribus *num.* 11. *citatis*, in cuius probationem possent expendi argumenta, quæ ibidem enodauimus, & ideo superuacaneum foret ea in præsenti inculcare. Potest tamen aliter denuò suaderi: quoniam æstimatiua est superior, & perfectior, quam phantasia: sed hæc potest retinere species rationum sensatarum, eisque vti in absentia obiecti: ergo æstimatiua poterit retinere species rationum insensatarum, & eis medijs attingere rationes insensatas absentes, vel præteritas; quin adhoc sit necessaria memoria, quæ sit potentia realiter distincta. ¶ Confirmatur: nam ad conceptum rationis insensatæ per accidens se habet, quod sit præsens, vel absens; sicuti se habet accidentaliter ad colorem, quod habeat hanc, vel illam figuram: ergo quemadmodum sufficit vnica potentia visiua ad attingendum colorem sic, vel aliter figuratum: ita sufficit vna potentia interna sensitiua ad cognoscendas rationes insensatas, siue sint præsentes, siue absentes.

Respondetur, ex excellentia æstimatiuæ supra phantasiam solum colligi, quod attingat excellentius obiectū, nempè rationes insensatas præsentes; minimè verò, quod attingat etiam absentes: nam attingentia rationum insensatarum præteritarum, vel absentium est ita perfecta, & excellens, vt non succedat immediatè post cognitionem phantasiæ; sed postulet supponere potentiam intermediam, nempe æstimatiuam, vt ita ab imperfecto ad perfectissimum ascendatur per quosdam gradus. Quem ordinem optimè describit Angelic. Doct. *opusc* 43. *cap.* 4. his verbis: *Patet quomodo est excellentia in potentijs animæ sensitiuæ. Sensus enim proprius non potest apprehendere, nisi vnum sensatum; sensus verò communis plura. Item & sensus communis non potest aliquod apprehendere, nisi ad præsentiam rei extra, phantasia autem formam rei retinet re absente. Item phantasia non potest*

apprehendere, nec retinere, nisi formas à sensibilibus acceptas; aestimatiua autem potest intentiones circa huiusmodi formas apprehendere. Aestimatiua verò licèt possit huiusmodi intentiones apprehendere; non tamen retinere: quod habet memoria.

Ad confirmationem dicendum, absentiam, & praesentiam per accidens se habere ad rationem sensatam consideratam in esse rei; secus verò si accipiatur in esse obiecti: nam hoc pacto importat diuersum modum attingibilitatis, vt constat ex dictis, petitque proinde attingi per potentias essentialiter diuersas. Exemplum autem in contrarium inductum nihil suadet: quia figura se habet per accidens ad colorem, tàm in esse rei, quàm in ratione obiecti.

§. II.

Consectarium praecedentis doctrinae.

29 EX dictis *in hac & praeced. quaest.* infertur resolutio alterius difficultatis, quae solet exagitari in praesenti, nimirum, vtrum detur alius sensus internus praeter quatuor iam recensitos. Ad quod respondendum est negatiuè cum communi sententia Philosophorum, cui manifesta etiam ratio suffragatur: quoniam ad vitam animalis perfecti sufficit, quod cognoscat omnia sensibilia, tàm sensata, quàm insensata, & tàm absentia, quàm praesentia: sed ad haec omnia attingenda sufficiunt quatuor sensus interni, videlicet sensus communis, phantasia, aestimatiua, & memoria, vt satis liquet ex dictis: ergo non requiritur alius sensus internus.

30 Nec refert si in fauorem Auicennae, *qui in suo libro de Anima* alium sensum ponit, obijcies primò: quoniam proprius actus memoriae est simplex rei cognitio prout antea cognitę: sed pręter hunc actum datur alius, quo quasi per discursum ex aliquorum recordatione deuenimus in perfectam cognitionem aliorum, quorum antea solum imperfectè recordabamur, vt experientia compertum est: ergo supra memoriam constituendus est alius sensus, qui illam recordationem, quasi discursiuam eliciat. Cui positioni fauere videtur Arist. *lib. de memoria, & reminiscentia*, vbi docet, praeditos magno ingenio esse etiam magnae reminiscentiae: eos vero, qui exigui ingenij sunt; posse habere magnam memoriam, licet non magnam reminiscentiam. Quae non possent verificari, si reminiscentia non esset sensus à memoria distinctus.

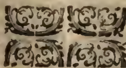
Respondetur, reminiscentiam esse ipsam memoriam, non secundum se acceptam, vel prout reperitur in brutis, sed quatenus in homine participat aliquam specialem perfectionem ob radicationem in natura humana. Quod explicat D. Thom. *opusculo 43. cap. 4.* his verbis: *In homine non solum est memoria, sed etiam reminiscentia, quae fit per quandam collationem intentionum indiuidualium praeuiarum ad formas, syllogisticè discurrendo vsque ad vltimò quaesitum. Istam autem excellentiam non habent in homine aestimatiua, & memoria per id, quod est partis sensitiuae, sed per affinitatem, & propinquitatem ad rationem vniuersalem per quandam influentiam. Semper enim virtus inferior fortificatur ex coniunctione sui cum virtute superiori, eò, quod supremum naturae inferioris attingit infimum naturae superioris, vt dicit Dionysius.* § Per quod patet ad id, quod additur ex Aristot. nam illa diuersitas non prouenit ex eo, quod memoria & reminiscentia realiter distinguantur; sed ex eo, quod memoria in aliquibus hominibus ob nobiliorem intellectum, & perfectiores dispositiones abundantiùs participat perfectionem nuper explicatam, & ideo importat maiorem vim ad reminiscendum.

31 Secundò obijcies: quia in animalibus perfectis datur specialis cognitio, per quam componunt obiecta sensibilia, quę in se ipsis carent tali compositione, vt patet, cùm in somnis ex speciebus montis, & auri repraesentatur, & cognoscitur mons aureus: atqui huiusmodi operatio nequit reuocari in aliquem sensum internum ex quatuor enumeratis: ergo admittendus est alius sensus interior, qui faciat praedictam compositionem.

Hanc obiectionem diluit D. Thom. *1. p. q. 78. art. 4.* vbi ait: *Auicenna ponit quintam potentiam mediam inter aestimatiuam, & imaginatiuam, quae componit & diuidit formas imaginatas, vt patet, cum ex forma imaginata auri, & forma imaginata montis componimus vnam formam montis aurei, quam nunquam vidimus. Sed ista operatio non apparet in alijs animalibus ab homine, in quo ad hoc sufficit virtus imaginatiua, cui etiam hanc actionem attribuit Auerroës in libro quodam, quem fecit de sensu, & sensibili. Et sic non est necesse ponere, nisi quatuor vires interiores sensitiuae partis, scilicet sensum communem, & imaginationem, aestimatiuam, & memoriam.* Itaque sicut vis ad reminiscendum non est potentia realiter distincta à memoria; sed eadem memoria, vt radicata in natura humana: ita facultas ad componendum species, non est sensus diuersus à phantasia; sed eadem phantasia prout in homine participat hanc perfectionem, quae proindè non est attribuenda brutis.

32 Sed replicabis: nam ideò in homine fit haec compositio, aut commixtio specierum; quia ob multitudinem vaporum ad cerebrum ascendentium ipsae species inter se permiscentur, & confunduntur vt indicat D. Thom. *1. p. q. 84. art. 8. ad 2.* dicens: *Si verò motus vaporum aliquantulum fuerit remissior, apparent phantasmata, sed distorta, & inordinata, sicut accidit in febricitantibus:* haec autem ratio etiam militat in brutis, vt consideranti constabit: ergo voluntariè denegatur illis virtus ad componendum inter species.

Respondetur, quod licet species brutorum permisceantur in eorum phantasia ob multitudinem vaporum ad cerebum ascendentium, & organum perturbantium; nihilominus haec commixtio, seu confusio, solum est entitatiua, & in esse rei, sicut etiam confunduntur, & aggregantur in medio: non vero in esse intentionali, & in ordine ad repraesentandum aliquod tertium figmentum ex diuersis obiectis compositum. Et ratio est: quia phantasia brutorum non habet tantam perfectionem, vt possit repraesentare montem aureum, quem oculus nunquam vidit; sed alligata est illis obiectis simplicibus, aut compositis, quae sensibus exterioribus percipiuntur. Et ideo vis illa componendi soli phantasiae humanae attribuenda est ob perfectionem, quam participat ex radicatione in natura sensitiua nobilissima, quae simul est rationalis: hinc enim habet, quod possit componere iuxta illud, *Supremum infimi, &c.*

DISPVTATIO XV.

De Anima rationali secundum se.

HACTENVS egimus de anima vegetatiua, & sensitiua, quæ sicut imperfectiores sunt anima rationali, ita sua notitia iuuant ad huius intelligentiam comparandam. Plura tamen, quæ possent hic discuti, decisa manent ex dictis, tàm in hoc opere, quàm *in libris Physicorum*. Et ideo in præsenti disputatione duo tantum, circa animam rationalem secundum substantiam acceptam versabimus; exinceps verò de illius potentijs, & actibus latiùs agemus.

QVÆSTIO I.

Vtrum anima rationalis sit purè spiritualis.

HAnc difficultatem principe loco tractamus, non quia de illa sit apud Catholicos controuersia; sed quia illius resolutio, & animæ nostræ nobilitatem incipit ostendere, & fundat plures veritates, vt vitam nostram probè instituamus.

§. I.

Statuitur communis, & vera sententia.

1 DIcendum est, animam rationalem esse purè spiritualem. Hæc conclusio est communis inter Doctores Catholicos, & communior apud Philosophos, & adeo certa, vt plures existiment esse de fide, quia *in Clementina de summa Trinitate, & fide Catholica* hæc habentur: *Deus ab initio vtramque de nihilo condidit creaturam, corporalem, & spiritualem, angelicam videlicet, & mundanam, deinde humanam, quasi communem ex spiritu, & corpore constitutam.* Quæ verba adeò apertè stabiliunt nostram assertionem, vt contrarium sit vt minùs temerarium, & erroneum.

Probatur primò ratione desumpta ex Aristot. *in hoc lib. text.* 7. & D. Thom. *ibid. lect.* 7. quoniam potentia purè spiritualis non potest inueniri, nisi in forma purè spirituali; aliàs excederet suam radicem: sed intellectus, qui est potentia animæ rationalis, est purè spiritualis: ergo anima rationalis est purè spiritualis. Suadetur minor: quia potentia cognoscitiua, quæ non est purè spiritualis, læditur à vehementi sensibili, seu cognoscibili, vt patet in visu, qui si moueatur à vehementi luce, nequit postea videre alia obiecta moderata, vel ea percipit ægrè: atqui intellectus non læditur à vehementi cognoscibili; sed potius quò excellentiores, & superiores rationes attingit, eò fit habilior, & acutior ad percipiendas inferiores, vt constat experimentò: ergo intellectus est potentia purè spiritualis.

2 Respondebis, maiorem secundi syllogismi non esse vniuersaliter veram; quia imaginatiua non læditur à vehementi imaginabili; licèt sit potentia corporea. Vnde ex eo, quod intellectus non lædatur à vehementi intelligibili, inefficaciter colligitur, quod sit purè spiritualis. § Sed contra: quia cum potentia cognoscitiua corporea sit corruptibilis, nequit non aliquod detrimentum reportare ex attingentia vehementis cognoscibilis, ob improportionem inter vtrumque, vt constat ex supra dictis *disp. 8. q. 3.* Admisso autem, quod imaginatiua non lædatur ab aliquo imaginabili, hoc contingit per accidens: quia videlicet non datur vehemens imaginabile. Si verò istud daretur proculdubiò læderet imaginatiuam, vt constat inductiuè in sensibus externis. Cum ergo intra latitudinem intelligibilium detur quoddam intelligibile altissimum, & excellentissimum, nempè D. O. M. ex cuius tamen cognitione non hæbetatur intellectus noster; sed magis acuitur ad alia faciliùs percipienda: meritò colligitur, intellectum esse potentiam purè spiritualem.

3 Secundum fundamentum nostræ assertionis potest sic formari: quoniam nulla potentia corporea potest attingere quidditatem materialem in vniuersali, siue vt abstractam à singularibus, tanquam obiectum sibi proportionatum: sed obiectum proportionatum nostri intellectus pro hoc statu est quidditas materialis abstracta à singularibus, vt ostendemus *disp. seq. quæst.* 2. ergo intellectus non est potentia corporea, sed purè spiritualis: ideinque proinde conueniet animæ rationali, à qua intellectus connaturaliter dimanat. Maior suadetur: nam obiectum connaturale potentiæ cognoscitiuæ, & ipsa potentia debent conuenire in eodem immaterialitatis gradu: sed quidditas materialis abstracta a singularibus habet talem gradum immaterialitatis, vt partim sit in materia; & partim extra materiam: in materia quidem, quatenus à parte rei inuenitur identificata cum indiuiduis materialibus; extra materiam autem, quatenus per speciem intelligibilem repræsentatur sine illis singularibus: ergo prædicta quidditas sic abstracta nequit esse obiectum proportionatum potentiæ corporeæ. Patet consequentia: quia prædicta potentia non est partim intra, & partim extra materiam; sed omnino materiæ concreta: neque est explicabile, qualiter à materia præscindat. Sicut è conuerso intellectus partim abstrahit à materia, & partim est in materia: abstrahit quidem, quatenus est potentia spiritualis, & nulli organo affixa; est autem quodammodo in materia, quatenus est in anima rationali, quæ ob suam eminentiam taliter est spiritualis, vt simul sit vera forma corporis.

Quam rationem, licet sub alijs terminis, tetigit Aristot. *in præs. text.* 4. eamquè D. Thom. *ibid. lect.* 7. reduxit ad hanc formam: *Omne, quod est in potentia ad aliquid, & receptiuum eius est, caret eo, ad quod est in potentia, & eius est receptiuum: sicut pupilla, quæ est in potentia ad colores, & receptiua eorum, caret omni colore. Sed intellectus noster sic intelligit intelligibilia, quod est in potentia ad ea, & susceptiuus eorum, sicut*

sensus

sensus sensibilium. *Ergo caret omnibus illis rebus, quas natus est intelligere. Cum igitur intellectus noster natus sit intelligere omnes res sensibiles, & corporeas, oportet quod careat omni natura corporali: sicut sensus visus caret omni colore, propter hoc, quod est cognoscitiuus coloris. Si enim visus haberet aliquem colorem, ille color probiberet videre alios colores: sicut lingua febricitantis, quæ habet aliquem humorem amarum, non potest percipere dulcem saporem. Sic etiam intellectus, si haberet aliquam naturam determinatam; illa natura connaturalis sibi, probiberet ipsum à cognitione aliarum naturarum. Et hoc est, quod dicit Philosophus: Intus enim apparens probibet cognoscere extraneum, & obstruet, idest impediet intellectum, & quodammodo velabit, & concludet ab inspectione aliorum.*

4 Cuius rationis vis, licèt non obscurè appareat, tum ex se, tum ex *supra* dictis, dilucidior habebitur, si explicemus, & prænotemus duo, quę in ea tangit D. Thom. Primum est, quod licèt quælibet res habeat in esse rei naturam determinatam; nihilominus aliqua sunt, quæ supra hanc determinationem habent aliam in esse intentionali, seu repræsentatiuo: eo quod nequeunt suscipere species aliarum rerum, & eis medijs transformari in obiecta, modo infra declarando: & hoc pacto se habent lapis, & omnia insensibilia. Alia verò sunt, quę licèt importent naturam determinatam in esse entis; gaudent tamen aliqua indeterminatione in esse repręsentatiuo: quia possunt recipere species aliarum rerum: & ita se habent omnia cognoscitiua. Hęc autem indeterminatio habet suam latitudinem: nam quędam solum important indifferentiam, aut indeterminationem ad recipiendas species rerum singularium: quo pacto se habent omnes potentię cognoscitiuę corporeę: neque enim possunt recipere species rerum vniuersalium, aut eas cognoscere ob rationem, quam supra expendimus. Quędam autem sunt, quę habent omnimodam indeterminationem in linea repręsentatiua: quia possunt recipere species omnium rerum, non solum singularium, sed etiam vniuersalium: & huiusmodi est potentia cognoscitiua spiritualis.

Secundum sit, intellectum nostrum esse in pura potentia, seu indifferentia ad intelligendum omnia. Nam sicut in linea entis datur aliquid, quod est actus purus, nempe Deus; & aliquid, quod est pura potentia, nimirum materia prima; & aliquid, quod est partim in actu, & partim in potentia, videlicet alia entia: ita in linea repræsentatiua oportet dari intellectum, qui sit actus purissimus, nempè diuinum; & intellectum, qui partim est in actu, & partim in potentia, scilicet angelicum; & denique intellectum, qui sit pura potentia, nimirum humanum. Vnde intellectus noster in linea repræsentatiua nullam naturam sibi determinat; sed habet totalem indifferentiam, vt determinetur per alia. Quod insinuauit Aristot. *loco cit.* vbi loquens de intellectu dixit: *Quare neque ipsius esse naturam, neque vnam, nisi hanc, quod possibilis sit.* Vbi non negat intellectui nostro naturam determinatam in esse entis, sed determinationem, & limitationem in esse repræsentatiuo. Vnde adiecit D. Thom. *Concludit autem ex hoc, quod non contingit naturam intellectus esse neque vnam, id est nullam determinatam; sed hanc solam naturam habet, quod est possibilis respectu omnium. Et hoc quidem contingit intellectui: quia non est cognoscitiuus tantum vnius generis sensibilium, sicut visus, vel auditus, vel omnium qualitatum, & accidentium sensibilium communium, & propriorum: sed vniuersaliter totius naturæ sensibilis. Vnde sicut visus caret quodam genere sensibilium: ita oportet, quod intellectus careat omni natura sensibili.*

5 Ex quibus roboratur fundamentum supra expensum, & applicatur menti Aristotelis: quoniam nulla potentia corporea habet naturam ita indeterminatam in esse repræsentatiuo, vt possit determinari per omnia cognoscibilia, tam in particulari, quam in vniuersali: sed intellectus noster est potentia ita pura, & nuda ab omni determinatione; vt valeat determinari per omnes naturas, tam in particulari, quam in vniuersali: ergo non est potentia corporea, sed purè spiritualis. Maior constat ex primo notabili: minor ex secundo; & consequentia est legitima. Maneat igitur, animam rationalem, cuius intellectus est proprietas, esse formam purè spiritualem.

§. II.

Obiectiones contra assertionem, & secundum illius fundamentum.

6 SEd licèt nostra conclusio sit adeo certa; oportet tamen illi opponere aliqua, ex quorum enodatione magis firmetur. Primò ergo obijcies: nam forma purè spiritualis, sicut neque in esse, neque in fieri dependet à corpore; ita nec multiplicatur ad multiplicationem illius: atqui anima rationalis multiplicatur ad multiplicationem corporis; cum non producatur, nisi quando corpus producitur; ergo non est forma purè spiritualis. ¶ Confirmatur primò: quia sola forma corporea dependet in suo fieri ab aliqua dispositione corporali: sed anima rationalis dependet in suo fieri à dispositione corporea, quippè cum nunquam producatur, nisi introductis quibusdam dispositionibus in materia prima: ergo anima rationalis est corporea. ¶ Confirmatur secundò: quoniam intellectus, qui est præcipua animæ nostræ proprietas, & qui debet illius naturam sapere, ac explicare, dependet à corpore; siquidem ligatur ligatis sensibus; & elicit meliorem operationem in habentibus meliorem complectionem: quæ satis indicant illius dependentiam à corpore: ergo etiam anima nostra est dependens à corpore, & consequenter corporea.

Respondetur ad obiectionem, quod licèt forma spiritualis, quæ non est forma corporis non multiplicetur ad multiplicationem istius; cum nullam dicat habitudinem ad ipsum: forma tamen spiritualis, quæ est vera corporis pars, vti se habet anima nostra, petit iuxta illius multiplicationem multiplicari. Quod non ideo est, quia corpus sit materia, à qua anima nostra, vel in fieri, vel in esse dependeat; vel quæ illius spiritualitati prejudicet: sed quia anima nostra est vera pars hominis ordinata ad eius constitutionem: & ideo petit multiplicari iuxta numerum hominum.

Ad primam confirmationem respondetur, illas dispositiones, quas anima nostra expectat, vt producatur, non concurrere in genere causæ materialis ad eius productionem: quod opus erat, vt euinceretur, animam nostram esse formam corporalem; sed solum esse veluti occasionem ad creationem ipsius, quatenus posita vltima dispositione ad productionem hominis, Deus creat animam, qua ille constituitur.

Ad secundum dicendum, intellectum nostrum nullo modo dependere à corpore, tanquam ab organo; ex quo duntaxat adstruitur esse corporeum potentiæ cognoscitiuæ. Petit tamen pro hoc statu, vt connaturaliter operetur concursum sensuum, internorum ipsi ministrantium species: & ideo sensibus ligatis ligatur: & quò illi sunt perfectiores, eò elicit ille nobiliorem operationem. Hoc autem non dependentiam, sed solùm connexionem arguit, vt infra *disput. 20. quæst. 6.* magis declarabimus.

7 Secundò obijcies aduersus ea, quæ in secundo assertionis fundamento diximus: quoniam ex eo, quod intellectus noster sit potentia ad cognoscendum conceptus entis, accidentis, qualitatis, & spiritus, non tollitur ab eo, quod sit ens, accidens, & qualitas spiritualis: ergo ex eo, quod possit cognoscere quidditates materiales, & sensibiles, siue in communi, siue in particulari; non excluditur, quod sit quædam qualitas sensibilis, & corporea. Antecedens est certum: & consequentia videtur manifesta à paritate rationis. ¶ Confirmatur: quia visus est in potentia ad cognoscenda omnia visibilia, & tamen habet in se aliquod visibile, nempè lumen: deinde quilibet sensus percipit extensionem sui obiecti; & nihilominus habet in se aliquam extensionem: denique æstimatiua cognoscit omnia sensibilia; & tamen ipsa est aliquid sensibile; cum sit accidens corporeum: ergo pariter optimè stat, quod intellectus sit in potentia ad percipienda omnia sensibilia, & quod nihilominus ipse habeat naturam sensibilem: ergo ex eo, quod sit pura potentia ad cognoscendam omnem quidditatem materialem; minimè infertur esse omninò expertem totius naturæ corporeæ.

Respondetur obiectioni concesso antecedenti, negando consequentiam: & disparitas habetur ex *supra* dictis: quoniam natura corporea est ita determinata in esse, tam entitatiuo, quam repræsentatiuo, vt non relinquat indifferentiam, vt potentia determinetur per species vniuersales, seu repræsentantes naturas in communi: natura enim corporea est omnino in materia; quidditas verò in communi partim est intra, & partim extra materiam. Hæc autem ratio non militat in conceptu entis, accidentis, & qualitatis spiritualis: nam hæc omnia, quantum est ex se, possunt esse partim intra, & partim extra materiam. Vnde ex eo, quod intellectus sit ens, accidens & qualitas; non prohibetur huiusmodi obiecta cognoscere. Ex eo autem, quod intellectus noster cognoscat quidditates materiales in communi; optimè arguitur, quod non habeat naturam determinatam in esse repræsentatiuo, ac proinde, nec naturam corpoream; sed sit potentia purè spiritualis. ¶ Vnde constat ad omnes instantias, quæ in confirmatione recensentur: quia nulla earum suadet, posse aliquem sensum attingere rationes illas sensibiles in communi acceptas, quod erat necessarium ad euertendam nostram rationem: quia non facimus vim in eo, quod intellectus cognoscat sensibilia; sed magis in modo, quo illa attingit, nimirum in communi, & præcisa à singularibus. Et ideo quidquid sit de veritate antecedentis quoad sensibilia in particulari accepta; negamus consequentiam ob disparitatem nuper datam.

8 Tertiò obijcies: nam ex eo, quod intellectus habeat speciem intentionalem repræsentatiuam quidditatis materialis, non prohibetur cognoscere quidditatem materialem: sed species est vicaria obiecti, & gerit vices illius, & nihil præstat, nisi quod ipsummet obiectum præstaret si vniretur per se ipsum: ergo etiam si intellectus, haberet quidditatem materialem, seu corpoream, posset illam cognoscere: non ergo infertur, intellectum non esse potentiam corpoream ex eo, quod potest cognoscere quidditatem materialem. ¶ Respondetur negando consequentiam: quia species ita est vicaria obiecti, vt reddat illud intelligibile in actu; cum ipsum solum sit de se intelligibile in potentia: vnde obiectum materiale nequit per se ipsum præstare id, quod species eius vicaria præstat: & ideo si intellectus haberet quidditatem materialem, vel esset ipsa quidditas; minimè posset illam cognoscere saltem per modum quidditatis seu in communi.

9 Vltimò obijcies: quoniam si anima rationalis esset purè spiritualis, intellectus noster non esset pura potentia in linea intentionali: sed intellectus noster est pura potentia in hac linea, vt statuimus *num.* 4. ergo anima rationalis non est forma purè spiritualis. Sequela ostenditur: nam quod est purè spirituale, & intimè vnitur intellectui, est per se ipsum intelligibile, & constituit intellectum in actu, extrahitque ipsum à pura potentialitate, vt constat in essentia Angeli comparata ad eius intellectum: sed anima rationalis est intimè vnita nostro intellectui: ergo si esset purè spiritualis, non posset non esse per se ipsam intelligibilis, & constituere intellectum in actu; ac proinde intellectus noster non esset pura potentia in linea intentionali; sed haberet inseparabiliter aliquam formam huius ordinis.

Respondetur negando sequelam: ad cuius probationem dicendum est, maiorem solum verificari respectu intellectus omnino separati à materia, vt cum anima non est in corpore; vel omnino dominantis materię, vt contingit in beatis. Intellectus autem existens in anima vnita corpori pro hoc statu, nequit constitui proximè potens ad intelligendam animam, per ipsam animam, tanquam per speciem; sed indiget distincta specie accepta à rebus corporeis. Et ratio est: quia obiectum connaturale, & proportionatum nostri intellectus pro hoc statu est quidditas materialis abstracta à singularibus, vt infra dicemus: & ideo quidquid cognoscit, debet attingere per species quidditatis materialis, & adinstar illius, vt ipsa etiam experientia suadet. Quamobrem nequit constitui potens intelligere animam, per ipsam animam, tanquam per speciem: quoniam anima spiritualis, neque est quidditas materialis, neque species illius, vt ex se liquet. Vnde rectè cohæret, & quod anima nostra sit purè spiritualis, & quod intellectus noster sit pura potentia in ordine repręsentatiuo, vt docuit Aristot. *text.* 14. illis verbis: *Oportet autem sic, sicut in tabula nihil est scriptum actu, quod quidem accidit in intellectu.*

QVÆSTIO II.

Vtrum anima rationalis sit corruptibilis?

Decisio huius quęstionis satis apertè colligitur ex dictis in pręcedenti: eam tamen singillatim versamus, tum claritatis gratia, tum quia immortalitas animę nostrę est veluti commune totius pietatis, ac vitę humanę rectè instituendę fundamentum.

§. I.

Asseritur veritas catholica, & prima ratione fulcitur.

10 Dicendum est, animam rationalem esse omnino incorruptibilem. Hęc conclusio est de fide, & habetur pluribus locis sacrę scripturę, vt *Eccles.* 12. *Reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad eum, qui dedit illum.* Et *Math.* 10. *Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam*, & alibi frequenter. Vnde hanc veritatem definit Ecclesia *in Clement.* 1. *de summa Trinit. & Fide Catholica*, & in Concil. Later. 5. *sess.* 8. vbi hęc habentur: *Damnamus, & reprobamus omnes asserentes animam intellectiuam moralem esse, & hoc in dubium vertentes: cùm illa non solum verè per se, & essentialiter*

humani

humani corporis forma existat; verum & immortalis: quod manifestè constat ex Euangelio. Idem tradunt vnanimiter omnes Ecclesiæ Patres, & Doctores scholastici: quibus consonant nobilissimi quique Philosophi Plato, Aristot. Pythagoras, Plotinus, Cicero, imò verò omnes, Nationes, vt inter alios latè, & benè ostendit Eugubinus *lib. 9.* per plura capita.

Et quamvis possemus huius assertionis veritatem pluribus rationibus ostendere, duas tantum breuitatis gratia expendemus, alteram moralem, alteram physicam. Moralis sic formatur: quoniam in quacumque republica benè instituta præcipua rectoris cura est malos pœna, & bonos præmio afficere: sed vniuersum hoc se habet vt quædam respublica, cuius Deus rector est: ergo ad prouidentiam Dei spectat malis pœnam, & bonis præmium conferre: atqui Deus multoties hæc non præstat in hac vita, cùm frequenter videamus malos deliciosè, bonos verò laboriosè vsque ad mortem viuere: ergo post mortem hominis manet eius anima, quæ vel pœnam, vel præmium juxta merita consequatur: ergo anima nostra non corrumpitur ad corruptionem hominis; sed est immortalis.

11 Respondebis primò cum Scoto *in 4. dist. 4. q. 2.* rationem hanc non concludere, tùm quia non constat, Deum esse rectorem mundi. Tùm etiam quia sufficiens præmium virtutis est honestas, aut delectatio eius, sicut & sufficiens pœna culpæ est turpitudo illius; etiamsi secludamus aliam pœnam post mortem, iuxta illud Aug. 8. *Confess. Iussisti, Domine, quod omnis animus deordinatus sibi sit pœna.* Tùm denique, quia Philosophi vsi non fuerunt hac ratione ad suadendam immortalitatem animæ: quod tamen facerent, si eam existimassent efficacem.

Hæc tamen solutio nulli rationabili nititur fundamento, vt constabit euertendo, quæ pro se adducit. Nam in primis, Deum esse rectorem huius mundi satis manifestè ostendit, & euincit D. Thom. *1. p. q. 22.* & vanum esset nos in re adeo clara immorari. Quod autem sola honestas virtutis sit sufficiens præmium eius, & turpitudo vitij condigna pœna illius, manifestè falsum est: tùm quia id, quod est de intrinseca ratione virtutis, aut vitij, non habet rationem præmij, aut pœnæ, quæ rector ab extrinseco taxat, vt liquet ex terminis: honestas autem consequitur virtutem, & turpitudo vitium ab intrinseco, & ex natura rei: ergo præter hæc debet rector huius mundi aliud præmium bonis, & alteram pœnam malis conferre. Tùm deindè, quia licet virtutem delectatio, & vitium turpitudinis remorsus consequantur; nihilominus labor virtutis solet frequenter esse maior, quam illius delectatio, & vitiorum illecebræ solent remorsum turpitudinis consopire, vt experimentò liquet; ergo neque virtus consequitur adæquatè in hac vita præmium sibi correspondens, neque vitium pœnam debitam sibi: sed hæc reseruanda sunt futuro, & iusto Dei iudicio iuxta illud *Ps. 37. Labor est ante me, donec intrem in Sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum.* Denique, quod vltimò additur, facilè corruit: nam præterquam quod sufficit auctoritas SS. Patrum August. Chrysost. Clementis, & aliorum hac ratione vtentium, vt ei maximum robur inesse existimemus; ipsi etiam Philosophi eam expenderunt, vt videre est apud Platonem *dialogo de anima immortalitate*, vbi hæc habet: *Iustum est sceleratis hominibus post obitum suorum criminum pœnam dare: iustos verò præmia recipere: aliàs & mala manerent impunita, & bona sine præmio.* Eandemque rationem tradidit Socrates apud Ciceronem *Tusc. 1.* & alij apud Eugubinum *libr. 9. cap. 15.*

12 Respondebis secundo, nostram rationem solùm conuincere, quod anima post mortem hominis conseruetur à Deo per aliquod tempus, illud videlicet, quod fuerit necessarium, vt præmium, aut pœnam debitam recipiat. Hinc tamen minimè habetur, quod anima sit ex se immortalis, & petat durare in æternum.

Sed contra: quia ad rectam prouidentiam Dei rectoris huius vniuersi spectat, vt seruatis naturis rerum, & citra aliquod miraculum, bonis conferat præmium, & malis supplicium: sed ad hoc est necessarium, quod anima rationalis maneat post mortem hominis: ergo illa permanentia est citra miraculum, & iuxta naturam ipsius animæ: atqui forma, quæ ex natura sua potest etiam per breue tempus esse extra materiam, potest eodem modo esse in æternum extra illam: ergo si animę nostræ debetur esse extra corpus saltem per breuę tempus; pari ratione poterit esse in æternum, & consequenter est immortalis ex se. Adde etiam, peccatum mortale, vtpotè importans infinitam grauitatem in ratione offensæ contra Deum infinitum, promereri ex se pœnam infinitam, saltem ex parte durationis, vt communiter docent Thomistæ *tertia parte in tractatib. de Incarnatione, & Pænit.* ergo vt hanc pœnam sustineat connaturaliter anima nostra, debet connaturaliter durare in æternum, eritque proindè immortalis.

§. II.

Expenditur aliud eiusdem veritatis fundamentum.

13 Deinde probatur conclusio alia ratione philosophica: quoniam forma per se subsistens est omnino incorruptibilis: sed anima nostra est forma per se subsistens, vt constat ex dictis *quæstion. præcedent.* vbi ostendimus, eam esse formam purè spiritualem, seu non dependentem à corpore: ergo anima nostra est omnino incoruptibilis. Suadetur major: quia quidquid corrumpitur, vel corrumpitur per se, vt equus quando moritur; vel corrumpitur per accidens, hoc est, ad corruptionem alterius, vt anima equi, cùm iste perit: atqui forma per se subsistens neutro ex his modis potest corrumpi: ergo, &c. Probatur minor: nam in primis forma per se subsistens nequit corrumpi per accidens, seu ad corruptionem alterius: quia vnumquodque sicut habet *fieri*, & *esse*, ita habet *destrui*: forma autem per se subsistens, nec fit, nec existit ad fieri, vel esse alterius: cùm habeat fieri, & esse per se: ergo forma per se subsistens nequit corrumpi per accidens, siue ad corruptionem alterius. Deinde nequit corrumpi per se: nam eatenus aliquid corrumpitur per se, quatenus ab eo separatur *esse*, vt constat in corruptione omnium compositorum: sed à forma per se subsistenti nequit separari ipsa forma, vt liquet ex terminis; neque ipsum *esse*, siquidem esse conuenit per se, & immediate formæ per se subsistenti; & nihil est separabile ab eo, cui per se, & immediatè conuenit: ergo forma per se subsistens nequit corrumpi per se.

Confirmatur primo, & aperitur vis huius rationis: quia sicut ad hoc, vt aliquid generetur, opus est, quod incipiat habere *esse* in subiecto, à quo dependeat: ita vt aliquid corrumpatur, est necessarium, quod relinquat suum *non esse* in subiecto, à quo dependebat: nam quemadmodum generatio est transitus à non esse ad esse ex aliquo præsupposito subiecto: ita corruptio est transitus de esse ad non esse in aliquo subiecto remanente: sed forma per se subsistens, quamvis informet aliquod subiectum; minimè tamen ab eo dependet: ergo forma per se subsistens nequit corrumpi. § Confirmatur secundò

cundò: nam ideo equus est corruptibilis per se, quia habet esse per se mediante forma, quæ est ab ipso separabilis: & ideò forma equi est corruptibilis per accidens, quia per separationem sui ab equo potest amittere esse existentiæ, quod ab ipso equo participabat: sed forma per se subsistens non valet separari à se ipsa; neque ab alio, à quo participet esse, siquidem ipsa habet esse per se, ac independenter à materia, & composito: ergo nequit vllo modo corrumpi. Cùm igitur anima nostra sit forma per se subsistens, sequitur, quod sit omninò incorruptibilis, & immortalis.

14 Sed objicies: quoniam esse, seu existere nulli creaturæ conuenit per se: ergo falsum est, quod forma per se subsistens habet esse, vel existere per se. Antecedens probatur, tùm quia existere prædicatur omninò accidentaliter de qualibet creatura; cùm nec sit de essentia eius, nec propria passio illius, vt ostendit D. Thom. 1. p. *quæst.* 3. *art.* 4. sed quod prædicatur accidentaliter, non conuenit per se, vt liquet ex terminis: ergo. Tùm etiam, quia nulla res potest intelligi sub opposito eius, quod ei conuenit per se; sed quælibet creatura potest intelligi sub non esse: ergo esse nulli creaturæ conuenit esse per se.

Confirmatur: nam si in aliquo sensu esse conueniret per se formæ per se subsistenti, maximè in quantum ly *per se*, valet idem, ac immediatè, seu non per aliud; neque enim ly *per se* potest alium verum sensum habere, vt constat ex præmissa obiectione: sed ex eo, quod *esse* conueniat alicui immediatè, seu non per aliud, minimè sequitur, quod sit inseparabile ab eo, cui ita immediatè conuenit; siquidem etiam forma conuenit immediatè materiæ, & albedo quantitati, à quibus tamen sunt separabiles: ergo nulla est ratio, quare forma per se subsistens nequeat separari à suo esse, & consequenter deficere.

Respondetur obiectioni animaduertendo, quod conuenire aliquid alicui *per se* stat dupliciter, nimirum simpliciter, & physicè. Tunc conuenit aliquid alicui *per se simpliciter*: quando ei conuenit ex habitudine terminorum, & nulla facta suppositione accidentali: quo pacto quinario conuenit esse imparem, & homini esse rationalem. Et quod sibi vendicat hunc modum conuenientiæ, nequit concipi sub opposito eius, quod sibi ita conuenit, vt constat ex exemplis adductis. Tunc autem conuenit aliquid alicui *per se physicè*, quando aliquid non necessarium supponit; facta tamen aliqua suppositione, conuenit necessariò necessitate naturalis cursus rerum. Et hac ratione Sorti conuenit corruptio: quia licèt aliquid non necessarium supponat, nempè Sortis productionem; eâ tamen supposita, necessarium est necessitate naturalis cursus, quod Sortes aliquando corrumpatur. Et cùm hoc modo conuenientiæ rectè cohæret, quod aliquid concipiatur sub opposito eius, quod ei conuenit, vt constat ex eodem exemplo: nam potest Sortes præintelligi ad illam suppositionem, quo pacto non subest corruptioni.

Hinc facilè diluitur obiectio distinguendo antecedens, & si intelligatur *de perseitate simpliciter* concedendum est, si verò *de perseitate physica*, negetur: quia licèt formæ per se subsistenti non conueniat existere ex habitudine terminorum, & nulla facta suppositione accidentali; attamen facta suppositione, quod prædicta forma fuerit à Deo producta, petit necessariò necessitate cursus naturalis, quod *esse* conueniat ei inseparabiliter, & quod Deus ipsum conseruet. Et ad primam probationem in contrarium respondetur, quod *esse* conuenit per accidens cuilibet creaturę; quatenus ly *per accidens* opponitur, perseitati simpliciter; non verò si opponatur perseitati physicę. Quod sufficit, vt esse prę-dicetur accidentaliter logicè, seu prædicabiliter de quolibet creatura, vt intendit D. Thom. & minimè excludit, quod formę per se subsistenti ex suppositione, quod producatur, conueniat esse per se physicè loquendo, seu necessitate cursus naturalis rerum. Ad secundam constat ex dictis: nam ex eo, quod esse conueniat per se perseitate physica formę per se subsistenti; non tollitur; quod possit concipi sub opposito, nempè sub non esse; ad hoc enim erit necessaria perseitas logica, seu ex habitudine terminorum.

Ad confirmationem constat ex nuper dictis, qualiter esse dicatur conuenire *per se* formę per se subsistenti. Quibus addimus, quod dupliciter potest aliquid alicui conuenire per se, id est *immediatè*, seu non *per aliud*: primò ita, vt non mediet aliqua forma; mediet tamen actio, quæ rei pręexistenti aliquid de nouo vniat: secundò ita vt neque forma, nec actio mediet. Ex primo ergo modo immediationis nequit inseparabilitas efficaciter colligi; benè autem ex posteriori: quia quę eadem actione petunt per se fieri, eadem petunt deficere. Vnde quia forma per se subsistens ita immediatè vnitur propriæ existentiæ, vt tam formam, quàm actionem intermediam, naturaliter loquendo, excludat: non enim per vnam actionem fit forma, & per aliam propriæ existentię coniungitur; sed ipsum fieri formę ad prędictam coniunctionem terminatur: meritò colligitur esse inseparabilem à suo esse. Forma autem sublunaris producitur, per se loquendo, per distinctam actionem ab ea, qua creata est materia, eique postea copulatur: & similiter albedo potest quantum est de se, produci, & vniri superficiei per actionem diuersam ab ea, qua superficies producitur: vnde queunt à materia, & superficie naturaliter separari.

15 Dices, ex omnibus ijs solùm haberi, quod anima nostra non sit corruptibilis corruptione propriè dicta; seu per resolutionem in pręexistens subiectum; minimè verò, quod sit omninò incorruptibilis, vt in assertione statuimus: potest enim deficere per annihilationem, quę est corruptio impropria, & cui subest omnis creatura. Sed hoc nihil est: quia in pręsenti loquimur de immortalitate animę in ordine ad prouidentiam ordinariam, & ad id, quod anima postulat ex se, & sibi relicta. Annihilatio autem est extra cursum rerum ordinarium, & à nulla creatura exigitur, vt docet D. Thom. 1. *part. quæst.* 104. *art.* 4. Vndè quod anima rationalis possit desinere per annihilationem, non præiudicat nostræ assertioni.

§. III.

Satisfit motiuis contrarij erroris.

16 Sadducæi negarunt animæ nostræ immortalitatem, vt colligitur ex *Math.* 22. & *Act.* 23. quibus consenserunt alij Philosophi, & hæretici, quos referunt D. August. *de spiritu, & littera cap.* 48. & D. Ioann. Damasc. *in Cathalogo hæresi* 20. Et probatur primò hic error quibusdam auctoritatibus Sacræ Scripturæ, quibus indicatur, animam nostram esse mortalem. Nam Gen. 9. dicitur: *Sanguinem animarum vestrarum*, vbi denotatur, animam esse sanguinem, vel eo constare, erit ergo corruptibilis sicut ipse. Et Gen. 37. *Non interficiatis animam eius*: ergo anima potest interfici. Et *Eccles.* 3. *Vnus est interitus hominum, & iumentorum, & æqua vtriusque conditio: sicut moritur homo, sic & illa moriuntur. Similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius*, ergo sicut iumenta habent animam mortalem, ita & homo. Et *Sap.* 3. *Ex nihilo facti sumus*,

sumus, & post hoc erimus, quasi non fuerimus: nihil ergo hominis manet post mortem eius, ac proindè, nec anima.

Respondetur ad primum testimonium, vitam frequenter in Scriptura vocabulo animæ significari: vnde per illa verba solùm designatur, vitam totius hominis à sanguine pendere. Ex quo etiam liquet ad secundum: quia Ruben nomine animæ significauit vitam, vel personam Ioseph, iuxta phrasim Scripturæ, in qua animæ voce solet totus homo significari, vt *Gen. 14. Da mihi animas, cætera tolle tibi*, vbi Septuaginta habent: *Da mihi homines*. Ad tertium dicendum cum D. Gregor. *lib. 4. Dialog. cap. 4.* illa verba non esse Salomonis, sed impij, qui à Salomone ea proferens introducitur. Et eodem modo exponitur quartum, vt liquet ex his, quæ sapiens subjunxit: *Hæc cogitauerunt impij, & errauerunt*.

Secundò arguitur auctoritate Aristot. qui videtur huic positioni fauere: nam *2. de gener. animal. cap. 3.* docet, animam rationalem contineri in potentia materiæ: ergo anima nostra educetur à materia; à qua proinde pendebit, eritque consequenter corruptibilis. Et *1. Ethic. cap. 6.* Solonem asserentem fœlicitatem hominis esse post mortem, confutat hoc discursu: nam fœlicitas consistit in operatione: at post mortem nulla est operatio hominis: ergo nec fœlicitas. Vbi apertè indicat, animam hominis non manere post mortem; aliàs capax esset operationis. & fœlicitatis. Et *in hoc lib. cap. 5. text. 20.* ponit intellectum agentem, & passiuum, & docet passiuum esse corruptibilem: hic autem est potissima proprietas animæ nostræ, & quæ eius indolem, ac perfectionem declarat: ergo anima nostra iuxta mentem Aristot. est corruptibilis.

Respondetur, Philosophum nullo ex inductis testimonijs veritati Catholicæ repugnare: non quidem primo, quia loquitur de anima quoad vnionem, cum corpore, quæ verè educitur de materia, & postea ad corruptionem hominis corrumpitur. In secundo autem non loquitur de fœlicitate propria animæ separatæ; sed de fœlicitate hominis mortalis: quam meritò negat post mortem hominis, cùm post mortem non sit homo: vnde iure reprehendit Solonem, qui nullam homini attribuebat beatitudinem in hac vita. Denique in tertio non loquitur de intellectu, qui est proprietas animæ, & in ea adæquatè recipitur; sed de reminiscentia, quæ est potentia sensitiua, licet intellectus vocabulo soleat insigniri: & hanc asserit corrumpi. Vnde D. Thom. *ibid. lect. 10.* inquit, *Dixit, quod corrupto corpore, non reminiscitur anima, neque amat*. Et post pauca: *Passiuus intellectus id est pars animæ, quæ non est sine prædictis passionibus, est corruptibilis: pertinet enim ad partem sensitiuam. Tamen hæc pars animæ dicitur intellectus; sicut & dicitur rationalis, in quantum aliqualiter participat rationem obediendo rationi, & sequendo motum eius, vt dicitur in primo Ethicorum.* ¶ Argumenta à ratione, quæ poterant hic formari soluta manent ex dictis *in lib. Phys. disput. 4. quæst. 2. & disp. 7. quæst. 3.* vbi videantur.

DISPVTATIO XVI.

De obiecto intellectus possibilis.

POST notitiam animæ rationalis quoad substantiam, superest, vt disseramus de eius potentijs. Inter quas licet primò occurrat intellectus agens, cuius operatio præcedit operationem intellectus possibilis; priùs tamen de hoc, quam de illo nobis agendum est, vt Aristot. & D. Thom. imitemur, & quia de intellectu possibili plura tractari possunt; vt maiori luce procedamus, ea per varias disputationes distribuemus. In præsenti verò, & prima quæstione agemus de illius obiecto: quia obiectum est prima mensura potentiæ.

QVÆSTIO I.

Vtrum ens in tota sua latitudine sit obiectum adæquatum extensiuum intellectus possibilis?

PRo tituli, & quæstionis intelligentia obseruandum est cum Caiet. *1. p. q. 12. art. 4.* obiectum adæquatum potentiæ cognoscitiuæ esse duplex, *intensiuum* videlicet, & *extensiuum*. Intensiuum dicitur illud, quod potentia valet proprijs viribus, & absque additione nouæ virtutis attingere: quamobrem solet etiam *proportionatum*, & *motiuum* appellari, quia nimirum proportionatur efficacitati potentiæ, potestque illam intentionaliter, ac connaturaliter immutare. Extensiuum autem vocatur illud, quod attingere valet potentia, vel per proprias, vel per superadditas vires saltem cum difficultate; & non valet vltra illud procedere: qua de causa dici etiam consueuit *terminatiuum*, quia videlicet est terminus adæquatus totius extensionis, & sphæræ potentiæ, & omninò terminat eius vim. Præsens ergo difficultas procedit de obiecto extensiuo: de intensiuo autem agemus in sequenti.

§. I.

Illustratur communis sententia.

1 DIcendum est, obiectum adæquatum extensiuũ nostri intellectus esse ens in tota sua latitudine. Ita D. Thom. *1. p. q. 79. art. 7.* vbi inquit: *Intellectus respicit suum obiectum secundum communem rationem entis, eò quod intellectus possibilis est, quod est omnia fieri: vnde secundum nullam differentiam entis diuersificatur differentia intellectus possibilis*. Idem docet *q. 87. art. 3. ad 1.* & alibi sæpè. Angelico Doct. consentiunt non solùm Thomistæ, sed etiam extranei, Scotus *in 1. disp. 3. q. 3.* Suarez *tract. 3.* de Anima *lib. 4. quæst. 1.* & commu-

communiter alij Theologi, & Philosophi.

Probatur ratione: quia obiectum adæquatum extensiuum potentiæ cognoscitiuæ est illud, ad quod valet potentia per proprias, vel per superadditas vires se extendere, & vltra non potest: sed intellectus noster potest per proprias, vel superadditas vires se extendere ad cognoscendum ens in tota sua latitudine; & nequit se extendere vltra ens: ergo ens in tota sua latitudine est obiectum adæquatum extensiuum nostri intellectus. Minor in qua sola poterat esse difficultas, est satis manifesta: quoniam intellectus noster nequit attingere, nisi ens, & nullum est ens, quod non possit vtcumque à nostro intellectu attingi: vnde valet, saltem adiutus lumine eleuante, cognoscere Deum, Angelos, entia supernaturalia, & denique omnia entia diuisiuè.

Confirmatur: quia nulla potentia valet eleuari ad attingendum ea, quæ sunt extra illius obiectum adæquatum extensiuum: hac quippè ratione nequit visus eleuari ad percipiendum sonum, nec gustus ad cognoscendum colorem: sed intellectus noster potest eleuari ad cognoscendum Deum in se ipso, quod est excellentissimum entium, & obiectorum; & consequenter valet attingere quodcumque ens siuè naturale, siuè supernaturale, vt communiter docent Theologi 1. *p. q.* 12. ergo obiectum adæquatum extensiuum nostri intellectus non est aliqua determinata species entis, sed ens in tota sua latitudine.

2 Respondebis, ad rationem obiecti adæquati extensiui sufficere, quod attingatur per se primò, & ratione sui, & quod si alia cognoscantur à potentia, attingantur in ordine ad ipsum, vt constat in Theologia, quæ licèt plura præter Deum cognoscat; nihilominus solum Deum respicit, vt obiectum, adæquatum extensiuum, eò quod respicit Deum per se primò, & omnia alia secundariò, & in ordine ad Deum. Quare cum intellectus noster saltem pro hoc statu respiciat per se primò quidditatem materialem; alia verò duntaxat attingat secundariò, & per analogiam ad prædictam quidditatem: sequitur, solam quidditatem materialem esse obiectum adæquatum extensiuum nostri intellectus; non autem ens in omni sua latitudine.

Sed contra: quia doctrina huius euasionis solum potest verificari, quando potentia ita attingit primariò vnum obiectum, vt repugnet alia attingere, nisi per ordinem ad illud, vt contingit in Theologia, quæ nullo modo attingit creaturas, nisi quatenus important ordinem ad Deum, quem primariò respicit. Atqui intellectus noster potest eleuari ad attingendum Deum, & alia entia spiritualia, & supernaturalia absque vllo ordine ad quidditatem materialem: ergo non hæc, sed ens in tota sua latitudine est obiectum adæquatum extensiuum nostri intellectus. Quod autem pro hoc statu, & sibi relictus solum attingat quidditatem materialem, & cætera ad instar illius; tantum conuincit, prædictam quidditatem esse obiectum adæquatum intensiuum, seu proportionatum nostri intellectus pro hoc statu, vt constabit ex quæstione sequenti.

3 Dices, rationem nostram, si quid probat, conuincere, quod ens in tota sua latitudine, prout ambit entia realia, & rationis, sit obiectum adæquatum nostri intellectus; quandoquidem iste potest etiam se extendere ad attingenda entia rationis: hoc autem est absurdum: ergo prædicta ratio non concludit. Probatur minor, tum quia iam id, quod re ipsa est nihil, ingrederetur ad specificandum realem potentiam. Tum etiam, quia ea, quæ specificant potentiam, debent vniuocari in aliqua ratione: enti autem reali, & rationis nihil potest esse vniuocum. Tum denique, & præcipue: quia ens rationis est talis conditionis, vt neque per diuinam potentiam possit attingi, nisi in ordine ad ens reale, & ad instar illius: & ob similem rationem nuper diximus, creaturas non pertinere ad obiectum adæquatum intensiuum, seu primarium Theologiæ.

Respondetur admittendo sequelam, & negando minorem: ad cuius primam probationem dicendum est, ens rationis non esse purum nihil, sed fundare plures veritates attingibiles ab intellectu; vnde sicut est obiectum adæquatum specificatiuum cuiusdam habitus realis, nempè Logicæ; ita potest ingredi rationem obiecti adæquati, & specificatiui potentiæ realis. Ad secundam respondemus, ens reale, & rationis vniuocari in esse scibilis, & intelligibilis; quia licèt ens rationis habeat entitatem secundum quid, fundat tamen veritatem obiectiuam, & propositiones æternæ veritatis. Videantur quæ diximus in Logica *disp.* 1. *quæst.* 2. §. 4. vbi vtraque hæc probatio inuenietur eneruata.

Ad tertiam respondetur, quod licèt in executione nunquam intellectus attingat ens rationis, nisi supposita cognitione entis realis, ad cuius instar illud format, & cognoscit: nihilominus in intentione fertur immediatè, & per se primò, quamvis inadæquatè, in veritates entis rationis; eæ quippè sunt propria perfectio intellectus, sicut veritates entis realis. Vnde quemadmodum ex eo, quod intellectus nequeat attingere in executione proprietates alicuius rei, nisi supposita cognitione essentiæ, & per respectum ad illam, non infertur, quod sola essentia sit obiectum adæquatum specificatiuum intellectus: ita ex impotentia ad cognoscendum ens rationis, nisi præhabita notitia entis realis, non conuincitur, quod illud solum constituat obiectum adæquatum extensiuum intellectus. Et ratio est eadem vtrobique: quia videlicet tota illa dependentia est in executione, non verò intentione, penes quam potiùs specificatio potentiæ, vel habitus regulanda est. Vtriusque enim entis cognitio est propria intellectus perfectio; & vtramque intendit per se primò: & ideò per respectum ad vtrumque ens habet speciem. Cui doctrinæ subsidio sunt, quæ docent N. Salmant. de vltimo fine *disp.* 1. *dub.* 3. *à num.* 62. & præcipuè *num.* 64. Exemplum autem Theologiæ non conuincit: quia tam in executione, quam in intentione respicit secundariò creaturas, vtpote quæ solam cognitionem Dei intendat, cui deseruit cognitio creaturarum. Intellectus autem intendit primariò cognitionem veritatis absolutè: quia hæc ita absolutè accepta est propria perfectio illius. Vnde cum ens rationis fundet veritates non minus necessarias, ac ens reale; sequitur, quod pertineat ad obiectum specificatiuum intellectus. Quæ potius occasione obiectionis, quam animo rem determinandi dicta volumus: habeantur tamen, vt satis probabilia.

§. II.

Aliquæ obiectiones contra conclusionem, & earum solutio.

4 ADuersus nostram, & communem assertionem sunt aliquæ obiectiones, quibus respondere oportet. Primo igitur oppones: quoniam intellectus noster nihil intelligit, nisi ministerio sensuum: at ministerio sensuum nequit intelligi ens in tota sua latitudine; sed tantum quidditas materialis: ergo hæc erit obiectũ adæquatum extensiuum nostri intellectus. ¶ Respondetur, maiorem solum verificari pro statu coniunctionis intellectus ad corpus, non verò de intellectu accepto secundum se: vnde nihil concludit, quia in designando obiecto extensionis, non status, sed quidditas potentiæ atten-

attendenda est; Imò etiam pro hoc statu intellectus ad plura se extendit, quam ad quidditatem materialem, vt experientia liquet; quamvis omnia intelligat dependenter à sensibilibus, & ad instar eorum; sed hoc non tollit, quod illa etiam pertineant ad eius obiectum adæquatum, vt constat ex *supra* dictis.

5 Secundò obijcies: nam vna, & eadem potentia nequit attingere ens naturale, & supernaturale: sed ens in tota sua latitudine ambit vtrumque: ergo nequit esse obiectum vnius potentiæ, qualis est noster intellectus. Suadetur maior: quia ens naturale petit attingi per potentiam naturalem; ens verò supernaturale per potentiam supernaturalem: constat autem, quod vna, & eadem potentia nequit esse naturalis, & supernaturalis: ergò neque attingere ens naturale, & supernaturale. § Respondetur negando maiorem, cuius probatio parum vrget: quia licèt potentia attingens propriis viribus ens supernaturale debeat esse supernaturalis; id tamen non petit, quæ indiget virtute superaddita ad attingendum supernaturale: & ideò potentia entitatiuè naturalis, qualis est intellectus noster, si eleuetur per rationem agendi proximam supernaturalem, potest ens supernaturale attingere.

6 Tertiò obijcies: nam si obiectum adæquatum extensivum nostri intellectus esset ens in tota sua latitudine, idem esset obiectum extensivum nostri intellectus, & intellectus angelici; quandoquidem iste nequit, nisi ad ens in tota sua latitudine se extendere: ex quo vlterius fieret, vtrumque intellectum esse eiusdem speciei; hæc quippè sumitur ab obiecto extensiuo: consequens autem videtur absurdum: ergo antecedens est falsum.

Huic obiectioni respondetur primò, admittendo primam sequelam, & negando secundam, quam inserta probatio non euincit: quoniam specificatio potentiæ non ab eius ratione *qua* obiectiua, sed à ratione *sub qua* desumenda est, vel à ratione *qua*, vt subest rationi *sub qua*. Quamvis autem intellectus noster, & angelicus attingant idem obiectum extensivum, seu rationem *quæ*, attamen eam respiciunt sub diuersa *sub qua*: nam angelicus attingit *ens* per simplicem notitiam, & excludendo discursum; humanus autem ita tendit in *ens*, vt queat ipsum per discursum attingere: deinde angelicus cognoscit ens modo immaterialiori, quam humanus, vt sumitur ex D. Thom. 1. *p. quæst.* 14. *art.* 4. Vnde rectè componitur, quod habeant idem obiectum extensivum, & quod nihilominus distinguantur specie.

Respondetur secundo cum Caiet. 1. *p. q.* 77. *art.* 3. & Ferrar. 2. *contra Gentes cap.* 94: intellectum humanum posse bifariam considerari, nempè in ratione potentiæ, vel in esse proprietatis. Ratio potentiæ sumitur in ordine ad obiectum, quod attingit: ratio verò proprietatis per respectum ad naturam, cui inest. Et quia intellectus angelicus, & humanus respiciunt idem obiectum extensivum, & radicantur in diuersis essentiis: propterea sunt eiusdem speciei in esse potentiæ, & diuersæ in ratione proprietatis. Vnde ad obiectionem neganda est minor, si procedat de intellectu humano, & angelico sumptis in ratione potentiæ.

7 Hæc tamen solutio non arridet Suario, & aliis Iunioribus, pluraque aduersus illam intorquent. *Primò*: quia potentiæ non sunt proprietates, nisi quatenus sunt potentiæ: ergo differunt, vel conueniunt in vtraque ratione. *Secundò*; nam proprietates, sunt in aliqua specie qualitatis: non in alia, quam in specie potentiæ: ergo si differunt, vt proprietates, distinguentur etiam, vt potentiæ. *Tertiò*: quia potentiæ, vt potentiæ, sunt accidentia: non communia: ergo propria: ergo differunt, vel conueniunt in ratione, tam potentiæ, quàm proprietatis.

Confirmatur; quoniam intellectus angelicus, & humanus distinguuntur specie in esse potentiæ: ruit ergo illa distinctio intellectus in esse potentiæ, & proprietatis. Suadetur antecedens: tùm quia prædictæ potentiæ oriuntur ab essentijs specie diuersis: diuersitas autem specifica principij debet relucere in effectu. Tùm etiam, quia intellectus humanus in ratione potentiæ est pura potentia; angelicus verò est partim in actu, & partim in potentia: ille tendit in obiectum per discursum; iste autem simplici notitia: & denique ille est in altiori gradu immaterialitatis, quàm iste: quæ omnia attestantur diuersitatem specificam inter vtrumque, etiam si in ratione potentiæ considerentur. Tùm deque, quia hoc ipso, quod aliqua differant in aliquo pertinente ad suam rationem atomam, & differentialem, nequeunt non distingui in omnibus ad eam pertinentibus: sed ad rationem atomam, & differentialem intellectus humani pertinet esse proprietatem hominis, & esse potentiam: ergo si in ratione proprietatis differt ab intellectu angelico, sequitur quod differat etiam in omnibus ad prædictam rationem spectantibus, ac subinde in esse potentiæ.

Sed hæc non eneruant traditam solutionem, nec doctrinam in ea inclusam: nam quidquid sit de præsenti materia, in aliis necessariò admittenda est: lux quippè in esse lucis, eandem speciem habet, tàm in Sole, quàm in aëre; diuersam tamen rationem sortitur in vtroque sub conceptu proprietatis, cum sit proprietas Solis, & non aëris. Similiter æstimatiua hominis, & bruti est eiusdem speciei in vtroque, si consideretur in esse potentiæ, seu respectiuè ad obiectum; diuersæ autem si consideretur, vt proprietas, & relatè ad naturam: & ideo in homine discurrit circa singularia; non verò in bruto, vt diximus *disp.* 14. *num.* 30. Quia licet æstimatiua consequatur eundem gradum vitæ sensitiuæ; hic tamen diuersimodè determinatur in homine, ac in bruto; & ideo potest radicare accidentia, quę absolutè sint eiusdem speciei, & differant realiter, seu in esse proprietatis, & comparatiuè ad radicem. Cuius doctrinæ possemus plura exempla in medium producere; sed adducta sufficiunt ad præsentem illustrandam.

8 Vnde ad primam obiectionem, negandum est antecedens: quia licèt eadem res sit proprietas, & potentia; nihilominus eæ rationes satis inter se differunt: vnde rectè cohęret, quod duę res conueniant in esse potentiæ, & differant in esse proprietatis: sicut lux Solis, & aëris conueniunt in esse lucis, seu potentiæ, & differunt in ratione proprietatis; cum lux sit proprietas Solis, & non aëris. § Ad secundam dicendum, proprietates, vt proprietates non esse directè in aliqua specie; sed tantum reductiuè: quia conceptus proprietatis supra essentiam potentiæ, solum addit respectum ad naturam, seu modum radicationis in illa: & ideò ex eo, quod differant in prædicto modo, non sequitur, quod distinguantur in conceptu specifico potentiæ: sicut lux Solis, & aëris important diuersos modos radicationis, & conuenientiæ ad naturam; & tamen in ratione potentiæ retinent vnitatem specificam. Ad tertiam respondemus, potentias esse quidem accidentia propria, cæterum ratio accidentis proprij, vel communis non est primarius, & specificus conceptus potentiæ: sed supra conceptum specificum potentiæ addit modum radicationis in natura. Vnde componitur, quod duæ potentiæ sint eiusdem rationis in esse potentiæ, & non in esse proprietatis, sicut liquet exemplo lucis relatæ ad Solem, & aërem.

Ad confirmationem negatur antecedens: & ad primam probationem dicendum est ea, quæ oriuntur a principiis essentialiter diuersis, esse diuersa, quatenus respi-

ciunt

ciunt sua principia: posse tamen conuenire in respectu specifico ad alium terminum. Et ita licèt intellectus angelicus, & humanus differant penes respectum ad distinctas radices, quod est distingui in esse proprietatis; conueniunt tamen in habitudine ad idem obiectum, quod est conuenire in ratione potentiæ. Sicut æstimatiua hominis, & bruti differunt per respectum ad diuersas naturas, à quibus fluunt; & conueniunt per ordinem ad obiectum quod respiciunt. § Ad secundam respondemus, omnes illas differentias inter intellectum angelicum, & humanum conuenire illis ob radicationem in diuersis naturis, non verò si considerentur secundum se, & comparatiuè ad obiectum. Vnde sicut ex eo, quod æstimatiua discurrat in homine, non vero in bruto; & ex eo, quod in illo sit perfectior, ac immaterialior, quam in isto; non infertur, quod differant in esse potentię, seu in conceptu specifico ęstimatiuę; sed tantum in esse proprietatis: ita ex eo, quod intellectus humanus discurrat; non verò angelicus: & ex eo, quod iste sit actualior, ac immaterialior quam ille; solum infertur distinctio modalis, & in esse proprietatis; non verò in ratione potentię. Et ratio est eadem vtrobique, vt consideranti constabit. § Ad tertiam dicimus, conceptum proprietatis non pertinere ad conceptum specificum intellectus; sed addere modum radicationis in natura. Et ideo possunt duo intellectus differre in ratione proprietatis pertinente ad instar modi ad suum conceptum differentialem; & tamen non differre in ipso conceptu; sicut æstimatiua hominis, & bruti retinent conuenientiam specificam in esse potentię, quamvis differant in aliquo modo superaddito rationi differentiali potentię. Ex quibus omnibus habetur, quod licèt intellectus vt humanus, & intellectus vt angelicus differant inter se: quia sub his denominationibus obijciunt expressè conceptum proprietatis, & ordinem diuersum ad naturas specie distinctas; nihilominus intellectus angelicus, vt intellectus, & intellectus humanus vt intellectus, sunt eiusdem rationis, nedum genericę, sed etiam specificę: quia sub conceptu intellectus, solùm dicunt eundem ordinem ab idem obiectum, seu specificatiuum: cui ordini accidit aliàs alter ordo ad diuersas naturas.

QVÆSTIO II.

Quodnam sit obiectum proportionatum nostri intellectus.

Tituli sensus satis habetur ex dictis *quæst. praeced.* Sed vt præsentem cum maiori distinctione absolvamus, præmittendum est, intellectum nostrum posse considerari tripliciter. *Primò* pro hoc statu coniunctionis ad corpus: *secundò* pro statu separationis animæ à corpore: *tertiò* secundum se, & quatenus ab vtroque statu præscindit. Quæstio igitur procedit de intellectu tribus his modis considerato: quam proindè diuersis assertionibus decidemus,

§. I.

Explicatur, & defenditur vera sententia.

9 Dicendum est primò, obiectum proportionatum nostri intellectus pro hoc statu considerati esse solam quidditatem materialem abstractam à singularibus. Ita Aristot. *in præf. text.* 8. vbi D. Thom. *lect.* 8. & idem tradit S. Doct. *1. p. q.* 84. *& q.* 87. *art.* 3. *ad* 1. & alibi sæpè, cui subscribunt Thomistæ, & communiter alij Doctores.

Probatur ratione desumpta ex D. Thom. *locis cit.* quoniam obiectum proportionatum potentiæ cognoscitiuæ, & ipsa potentia debent conuenire in eodem gradu immaterialitatis: sed intellectus noster pro hoc statu, solum conuenit in eodem gradu immaterialitatis cum quidditate materiali præcisa à singularibus: hæc igitur est obiectum proportionatum nostri intellectus pro hoc statu. Maior est certa: quia potentia cognoscitiua connaturaliter respicit, ac recipit suum obiectum proportionatum, illique vnitur: ad quam connaturalem vnionem proculdubio requiritur, quod non se excedant in modo essendi proprio lineæ cognoscitiuæ; excessus quippe infert innaturalitatem, & improportionem: atqui modus essendi requisitus per se ad lineam cognoscitiuam, & intentionalem est immaterialitas, vt communiter tradunt Doctores cum D. Th. 1. *p. q.* 14. ergo obiectum proportionatum potentiæ cognoscitiuæ, & ipsa potentia debent in eodem immaterialitatis gradu conuenire. Minor etiam ostenditur: nam intellectus noster pro hoc statu habet talem gradum immaterialitatis, vt partim sit in materia, & partim extra illam; cum ex vna parte sit potentia animæ rationalis vnitæ materiæ, & ex alia sit purè spiritualis, & à materia independens: sed etiam quidditas materialis à singularibus præcisa est partim in materia, & partim extra illam; siquidem ex vna parte inuenitur à parte rei identificata cum singularibus materialibus, & ex alia obijcitur, vt præcisa ab illis: ergo intellectus noster pro hoc statu solum conuenit in eodem immaterialitatis gradu cum quidditate materiali præcisa à singularibus.

10 Respondebis, ex hac ratione potiùs inferri, quod obiectum proportionatum nostri intellectus pro hoc statu sit quidditas spiritualis: quia potentia purè spiritualis secundum entitatem, qualis est intellectus noster, maiorem conuenientiam habet cum quidditate spirituali, quàm cum quidditate materiali; licèt partim sit in materia, & partim extra illam: nam hæc posterior quidditas est absolutè, & secundum entitatē materialis, vt liquet ex terminis. Eò præsertim, quod quidditas spiritualis etiam est partim in materia, & partim extra illam; cum ex vna parte inueniatur à parte rei identificata cum conditionibus indiuidualibus, quæ se habent ad instar materiæ, & ex alia sit expers materiæ secundum entitatem.

Sed contra; quia ad conuenientiam inter potentiam, & obiectum proportionatum illius, non tam attendenda est similitudo in esse rei, seu quoad entitatem: quam conuenientia obiectiua, & quoad modum essendi: atqui inter intellectum nostrum pro hoc statu, & quidditatem materialem præcisam à singularibus datur omnimoda conuenientia obiectiua, & quo ad modum essendi: non verò inter intellectum, & quidditatem purè spiritualem: ergo non hæc, sed illa est obiectum proportionatum nostri intellectus pro hoc statu. Minor sola declaratione indiget; nam quidditas materialis præcisa a singularibus, quamvis secundum entitatem sit inferior intellectu nostro; tamen in esse obiectiuo adæquatur illi: petit enim ad sui attingentiam potentiam purè spiritualem; siquidem nulla potentia corporea valet attingere rationes vniuersales, quamvis materiales sint: & cum ex alia parte, partim sit in materia, & partim extra illam, sicut intellectus noster, sequitur, quod habeat conuenientiam cum eo, tam in esse obiectiuo, quàm in modo essendi. Quidditas autem spiritualis non habet conuenientiam obiectiuam cum nostro intellectu; quia hoc

ipso,

ipso, quod sit expers materiæ sensibilis, nequit per se primò immutare potentiam existentem in materia, & vtentem ministerio sensuum, qualis est intellectus noster pro statu coniunctionis ad corpus. Vnde corruit illud, quod in hac solutione addebatur: quia materia, in qua mediante anima intellectus noster existit pro hoc statu, est materia propriè dicta: conditiones autem indiuiduales, cum quibus identificatur quidditas spiritualis, solùm dicuntur materia analogicè: vnde non sufficiunt, vt quidditas purè spiritualis sit obiectum proportionatum nostri intellectus.

11 Obijcies, hinc sequi, quod singulare materiale non sit obiectum proportionatum nostri intellectus pro hoc statu; siquidem nullo modo abstrahit à materia: consequens est falsum; cùm singulare materiale cognoscatur à nostro intellectu suis viribus relicto, quod est proprium obiecti proportionati: ergo falso asserimus requiri ad rationem obiecti proportionati, quod conueniat cum potentia in modo essendi. § Respondetur concedendo sequelam intellectam de obiecto proportionato per se primò, & eam negando, si intelligatur de obiecto proportionato secundariò: quia licet singulare materiale non habeat eundem modum essendi, quem habet noster intellectus; modificat tamen illius obiectum primariò proportionatum, nempè quidditatem materialem: nam singularitas est determinatiua quidditatis materialis vt sic. Vnde potest intellectus noster se te extendere ad eam attingendam: quod est esse obiectum proportionatum secundarium.

12 Dicendum est secundò, obiectum proportionatum nostri intellectus pro statu separationis esse quidditates spirituales conuenientes cum eo in eodem gradu immaterialitatis, nempè animas rationales separatas; non verò substantias angelicas. Hanc conclusionem statuit D. Thom. 1. p. quaest. 89. art. 2. vbi inquit: *Cum fuerit à corpore separata, intelliget non conuertendo se ad phantasmata; sed ad ea, quæ sunt secundum se intelligibilia: vnde se ipsam per se ipsam intelliget. Est autem commune omni substantiæ separatæ, quod intelligat id, quod est supra se, & id, quod est infra se, secundum modum suæ substantiæ. Sic enim intelligitur aliquid, secundum quod est in intelligente: Est autem aliquid in altero per modum eius, in quo est. Modus autem substantiæ animæ corporeæ est infrà modum substantiæ angelicæ; sed est conformis modo aliarum animarum separatarum. Et ideo de alijs animabus separatis perfectam cognitionem habet; de Angelis autem imperfectam, & deficientem, loquendo de cognitione naturali animæ separatæ. De cognitione autem gloriæ est alia ratio.* S. Doctorem sequuntur Thomistæ, & alij plures. Videantur Bañez 1. p. q. 84. art. 7. dub. 1.

Fundamentum habetur ex dictis: quoniam obiectum proportionatum potentiæ cognoscitiuæ, & ipsa potentia debent in eodem gradu immaterialitatis conuenire; sed anima rationalis separata est in eodem immaterialitatis gradu, ac intellectus noster separatus, non verò substantia angelica: ergo obiectum proportionatum intellectus separati est omnis anima rationalis separata: non verò substantia angelica. Minor liquet: quia substantia angelica ita est separata à materia, vt nec actu, nec aptitudine dicat ordinem ad illam: anima autem separata, & similiter intellectus separatus habent aptitudinem, vt materiæ vniantur: ergo intellectus noster separatus, & anima separata conueniunt in eodem gradu immaterialitatis; non verò intellectus noster, & substantia angelica.

13 Dices, obiectum proportionatum est etiam motiuum: sed anima separata non est obiectum motiuum nostri intellectus separati; siquidem hic pro illo statu non recipit species à rebus cognitis: ergo prædicta anima non est obiectum proportionatum nostri intellectus pro statu separationis. § Respondetur, ad rationem obiecti proportionati, & motiui non requiri, quod actu moueat potentiam imprimendo illi species; sed sufficere, quod sit talis conditionis, vt si potentia posset recipere species ab obiecto, illas ab ipso reciperet: quo pacto comparantur animæ separatæ ad intellectum separatum: & ideò habent rationem obiecti proportionati, & motiui respectu illius.

14 Dicendum est tertiò, intellectum nostrum consideratum secundum se præscindere ab obiecto proportionato. Ita D. Thom. 1. p. q. 14. art. 4. & communiter Doctores. Ratio est satis manifesta: quoniam potentia non determinat sibi obiectum proportionatum, nisi quatenus habet peculiarem modum essendi; quandoquidem solùm, vt est sub aliquo modo essendi, valet proximè, & efficaciter attingere obiectum, quod est de ratione obiecti proportionati: atqui intellectus noster consideratus secundum se præscindit ab omni modo essendi; cum abstrahat à statu, tàm separationis, quàm coniunctionis ad corpus: ergo intellectus noster secundum se consideratus non habet obiectum proportionatum; sed præscindit ab illo.

Confirmatur, & explicatur: quia potentia non determinans gradum immaterialitatis nequit sibi determinare obiectum proportionatum; cùm hæc proportio attendatur ex conuenientia immaterialitatis inter obiectum, & potentiam: sed intellectus noster consideratus secundum se non determinat sibi gradum immaterialitatis: ergo nec vendicat sibi obiectum proportionatum. Minor probatur: nam immaterialitas non regulatur penes solam entitatem potentiæ, sed penes modum essendi illius: & ideò D. Thom. diuersam immaterialitatem attribuit intellectui nostro separato, ac vnito: constat autem, intellectum nostrum secundum se consideratum solùm exprimere propriam entitatem, non verò modum essendi; cùm nec dicat esse coniunctum corpori, nec esse extra corpus: ergo intellectus noster secundum se consideratus non determinat sibi gradum immaterialitatis.

§. II.

Diluuntur aliquæ obiectiones.

15 Sed aduersus primam, & præcipuam conclusionem obijcies: nam obiectum specificatiuum, seu extensiuum potentiæ est etiam proportionatum respectu illius: sed ens in tota sua latitudine est obiectum specificatiuum nostri intellectus, vt constat ex dictis *quaest. praeced.* ergo etiam est obiectum proportionatum respectu eiusdem: & consequenter non soli quidditati materiali ratio obiecti proportionati tribuenda est. Suadetur maior: nam quævis potentia est proportionata in ordine ad suum obiectum specificatiuum; siquidem illius essentia consistit in coaptatione, & commensuratione ad istud: sed non est intelligibile, quod potentia sit proportionata obiecto, & quod obiectum non sit proportionatum potentiæ: ergo obiectum specificatiuum est proportionatum potentiæ, à qua respicitur.

Respondetur, proportionem potentiæ cognoscitiuæ ad obiectum esse duplicem. Alia enim est proportio commensurationis essentialis: ad quam sufficit, & requiritur, quod aliquid contineatur intra latitudinem obiecti specificatiui potentiæ: & hæc proportio est prima, & fundamentalis radix cuiuscunque proportionis. Vnde ea seclusa, nequit potentia vllo modo proportio-

uari ad aliquid attingendum, vt patet in visu respectu saporis, quem ideò nequit attingere, quia non habet commensurationem essentialem ad ipsum, siue quia sapor non continetur intra latitudinem potentiæ visiuæ. Alia verò est proportio virtutis, seu efficacitatis proximæ: & hæc proportio supra illam priorem addit quantitatem virium sufficientium ad connaturaliter attingendum obiectum. Vt autem aliquod obiectum dicatur absolutè proportionatum, opus est, vt vtramque proportionem importet: nam si non adest proportio virtutis; quamvis adsit proportio commensurationis essentialis, dicetur absolutè improportionatum: quia malum ex quocumque defectu. Porrò, quod prædicta distinctio proportionis admittenda sit, euincunt exempla satis manifesta: etenim visus noctuæ habet proportionem commensurationis essentialis ad videndum lucem meridianam; aliàs non posset eleuari ad videndum eam: & tamen antequam eleuetur, caret proportione virtutis, & efficacitatis proximæ. Similiter calor secundum se habet proportionem commensurationis essentialis ad producendum quemcumque calorem; siquidem specificatur à calefactione absolutè sumpta: & nihilominus non habet proportionem virtutis, & efficacitatis proximæ ad producendum calorem, vt septem, vsquedum determinetur per modum intensionis, vt septem. Et denique, vt ad propriam materiam accedamus, intellectus habet ex se primam illam proportionem ad videndum Deum: caret autem secunda, nisi eleuetur per lumen gloriæ. Vnde ad obiectionem, vel neganda est maior absolutè intellecta; vel distinguenda: & si intelligatur de obiecto proportionato proportione præcisè commensurationis essentialis, concedatur: si autem procedat de obiecto proportionato absolutè, siue omnino proportionato, negetur.

16 Obijcies secundò: nam si quidditas materialis esset obiectum proportionatum nostri intellectus in hoc statu: quò aliquid esset materialius, eò esset obiectum magis proportionatum respectu illius: sicut rectè colligitur, magis album esse magis disgregatiuum, quia album est disgregatiuum: consequens est absurdum, vt ex se liquet: ergo quidditas materialis non est obiectum proportionatum nostri intellectus pro hoc statu.

Respondetur negando sequelam, quam non euincit exemplum insertum ob manifestam disparitatem: nam album præcisè, quia album, disgregat visum, & ideò magis album magis disgregat. Quidditas autem materialis non præcisè, quia materialis est obiectum proportionatum nostri intellectus; sed potius ob modum immaterialitatis essendi, partim in materia, & partim extra illam. Vnde quia in hac posteriori ratione conueniunt omnes quidditates materiales; propterea omnes etiam conueniunt in æquali modo proportionis respectu nostri intellectus pro hoc statu: & ideò formaliter loquendo, vna non est obiectum magis proportionatum, quam alia. Cum quo tamen rectè cohæret, quod illæ quidditates, quæ magis dominantur materiæ, & important gradus specificos, sint saltem materialiter obiecta, magis proportionata nostro intellectui, quam illæ quidditates, quæ dicunt magnam immersionem in materia, vel explicant conceptus valde potentiales, & communes. Et ratio est: quia intellectus noster ita partim est in materia, & partim extra illam, vt tamen dominetur materiæ, & dicat gradum atomum specificum: & ideò magis proportionatur, proportione saltem de materiali importata, ad quidditates magis actuales, & dominantes materiæ, quam ad oppositas; licèt omnes conueniant in eadem proportione formali.

17 Tertiò obijcies: quia intellectus noster potest suis viribus deuenire in cognitionem perfectam quidditatum spiritualium: ergo non sola quidditas materialis est obiectum proportionatum nostri intellectus. Consequentia constat ex supra dictis. Antecedens autem suadetur: nam ideò potest noster intellectus suis viribus venire in perfectam cognitionem substantiæ medijs accidentibus, quia hæc sunt effectus substantiæ: sed etiam quidditates materiales sunt effectus alicuius quidditatis spiritualis, nempè Dei: ergo potest intellectus noster sibi relictus, media cognitione quidditatum materialium, peruenire in cognitionem perfectam alicuius quidditatis spiritualis. § Et confirmatur: quia intellectus noster potest suis viribus cognoscere animam rationalem; alioqui non posset perfectè cognoscere quandam quidditatem materialem, nempè hominem per prædictam animam constitutum: sed anima rationalis est quædam quidditas spiritualis: ergo noster intellectus potest suis viribus cognoscere aliquam quidditatem spiritualem, quæ proinde pertinebit ad obiectum connaturale illius.

Respondetur obiectioni negando antecedens, ad cuius probationem dicendum est, accidentia materialia, vt puta proprietates, esse effectus adæquatos substantiæ materialis, & cum ipsa conuertibiles: creaturæ autem ita sunt effectus Dei; vt nihilominus non adæquent eius virtutem, & perfectionem. Vnde intellectus noster potest per accidentia sensibilia deuenire in perfectam cognitionem substantiæ materialis: nequit autem per quidditates materiales attingere ad quidditatiuam, & perfectam Dei notitiam. § Ad confirmationem respondemus, intellectum nostrum non posse pro hoc statu cognoscere perfectè quidditatem animæ rationalis consideratæ in se ipsa, & quatenus est spiritualis vt *quod*, valetque à corpore absolui: quod opus erat, vt diceretur posse cognoscere proprijs viribus quidditatem spiritualem. Sed cognoscit animam, quatenus constituit hominem, & habet esse corporeum vt *quo*: & hoc satis est, vt queat hominem perfectè quidditatiuè cognoscere.

DISPVTATIO XVII.

De speciebus intelligibilibus.

QVIA obiectum intellectus fit proximè intelligibile per speciem, seu similitudinem suam, qua trahitur ad intellectum, eique vnitur: rectus ordo postulat, vt post obiectum intellectus succedat notitia specierum intelligibilium. Plu-

ita tamen, quæ etiam speciebus sensibilibus communia sunt, huic disputationi inseremus: & quia ad vtramque rationes mutuò se iuuabunt, & quia nequeunt facilè separari.

QVÆSTIO I.

Vtrum species impressæ sint necessariæ ad cognitionem?

DVas species, seu obiecti similitudines distinguunt communiter Philosophi, aliam impressam, vel immissam ab obiecto, quæ est principium cognitionis; aliam verò expressam, seu causatam à potentia, quæ est terminus per cognitionem productus, & in qua, tanquam in speculo, actu repræsentatur obiectum. Quæstio igitur præsens de speciebus impressis procedit: de expressis autem infra agendum est.

§. I.

Sententia Aristot. & D. Thom. proponitur, & defenditur.

1 DIcendum est, tàm sensum, quàm intellectum indigere speciebus impressis ad eliciendum suas cognitiones. Ita Aristot. *in hoc lib. text.* 3. *&* 6. *&* 38. D. Thom. ad eadem loca, *&* 1. *p. q.* 12. *art.* 2. *& q.* 79. *art.* 2. *& lib.* 3. *contra Gentes, cap.* 49. D. August. *lib.* 10. *Confes. cap.* 10. *& lib.* 17. *super Genes. cap.* 10. D. Damasc. *lib.* 2. *Fidei Orthodoxæ*, D. Anselmus *in Monolog. cap.* 36. quibus communiter subscribunt Theologi, & Philosophi.

Probatur primò auctoritate simul, & ratione desumptis ex Aristot. & D. Thoma: quoniam anima mediante sensu, & intellectu, fit quodammodo ipsa sensibilia, & intelligibilia: & ita visus videns colorem fit quodammodo color, & intellectus intelligens leonem fit quodammodo leo: sed hæc transformatio fieri nequit ex eo, quod sensus, & intellectus fiant in esse naturali ipsa obiecta sensibilia, & intelligibilia: ergo contingit ex eo, quod recipiant imagines, seu similitudines obiectorum, in quibus obiecta repræsentantur, & quodammodo continentur. Minor, & consequentia constant. Maior autem suadetur, tum quia est expressa Aristot. *loc. supr. cit.* Tùm etiam quia, vt D. Thom. inquit *in hoc lib. lect.* 13. *Anima assimulatur manui: manus enim est organum organorum: quia manus data sunt homini loco omnium organorum, quæ datæ sunt alijs animalibus ad defensionem, vel impugnationem, vel cooperimentum: omnia enim hæc homo sibi manu præparat. Et similiter anima data est homini loco omnium formarum, vt sit homo quodammodo totum ens, in quantum secundum animam est quodammodo omnia, prout eius anima est receptiua omnium formarum intelligibilium, & sensus est quædam potentia receptiua omnium formarum sensibilium.* Tum etiam, nam ideò Auctores docent communiter cum D. Thom. 1 *p. q.* 14. *a.* 1. immaterialitatem esse radicem cognitionis; quia materia determinat, & coarctat ne aliquid fiat alia, quod requiritur ad vim cognoscitiuam: & ita ea solùm habent vim cognoscendi, quæ vel carent materia, vel ei dominantur.

2 Secundò probatur eadem conclusio: quoniam id, quod est pura potentia in aliquo ordine, nequit concurrere ad operationes illius ordinis, nisi priùs actuetur per aliquam formam: hac quippè ratione nequit materia modo sibi proprio, nempè per modum partis suppositi concurrere ad operationes ordinis naturalis, antequam actuetur, & determinetur per formam illius: atqui intellectus noster pro hoc statu est pura potentia in ordine intelligibili, & sensus in ordine sensibili: ergo nequeunt concurrere ad cognitionem, nisi determinentur, & actuentur per formas intentionales, quas vocamus species. Cætera constant, & minor quoad primam partem suadetur: quia sicut in ordine naturali datur purus actus, & pura potentia, & aliquid permixtum ex actu, & potentia: ita in linea intelligibili (quæ non minus patet, quam naturalis) debet dari intellectus, qui sit purus actus, nempè diuinus; & intellectus partim in actu, & partim in potentia scilicet angelicus; & denique intellectus omnium infimus, qui sit pura potentia in ordine intelligibili, & huiusmodi est noster intellectus pro hoc statu. Vnde etiam suadetur secunda eiusdem minoris pars: nam hoc ipso, quod sensus fiat in actu, in ordine sensibili, etiam intellectus constituitur in actu in ordine intelligibili, vt experientia ipsa deprehendimus: ergo è conuerso si intellectus noster pro hoc statu est pura potentia in ordine intelligibili, etiam sensus debet esse pura potentia in ordine sensibili.

3 Respondebis, esse apertam disparitatem inter materiam primam ex vna parte, & sensum ac intellectum ex alia: nam materia prima ita est pura potentia, vt in nullo ordine sit actus; & ideò nequit ex se concurrere vllo modo ad operandum, antequam determinetur per actum. Cæterum sensus, & intellectus ita dicuntur pura potentia in ordine sensibili, & intelligibili, quod nihilominùs sunt actus in ordine naturali: quamobrem poterunt se ipsis, & absque alia forma superaddita aliquam operationem elicere: quia vnumquodque agit secundum quod est in actu.

Sed contra: nam licèt sensum, & intellectum esse puram potentiam in ordine sensibili, vel intelligibili, necessariò importet per modum fundamenti aliquam actualitatem in ordine naturali; nihilominus impossibile est, quod sensus, & intellectus operentur in ordine naturali, quin simul operentur in ordine sensibili, & intelligibili: vnica enim operatio correspondet illis, prout ad vtrumque ordinem pertinent: sed implicat puram potentiam in aliquo ordine operari in eodem ordine, nisi priùs actuetur, & determinetur per aliquam ipsius ordinis formam: ergo sensus, & intellectus nequeunt concurrere ad suas operationes, nisi priùs determinentur per formas intentionales, siue species. Et in hoc stat paritas inter materiam primam absolutè acceptam, & huiusmodi potentias in ordine cognoscibili; quamvis aliàs materia prima illas longè excedat in ratione potentialitatis; quod non negamus.

4 Tertium, & potissimum eiusdem assertionis fundamentum applicatum nostro intellectui sic formatur: nam actio determinata, qualis est cognitio vnius obiecti potiùs, quam alterius, nequit procedere, nisi à principio magis determinato ad illam, quam ad alteram actionem, vt ex se constat: sed intellectus noster est de se indifferens, & indeterminatus ad intelligendum hoc obiectum potiùs, quam aliud: ergo nulla cognitio potest oriri à nostro intellectu, nisi hic priùs determinetur magis ad illam, quam ad aliam: atqui nequit explicari, qualiter intellectus determinetur ad peculiarem cognitionem huius obiecti potiùs, quam alterius, nisi recipiat ali-

aliquam formam, seù similitudinem obiecti, quam vocamus speciem impressam: hæc igitur est necessaria, vt intellectus eliciat suam cognitionem.

5 Respondebis negando minorem sumptam: nam intellectus potest aliter, quam per receptionem speciei determinari, vt determinatam cognitionem eliciat: frequenter enim contingit, quod causa determinetur per aliquid extrinsecum ad producendum peculiarem effectum, vt videre est in Sole, qui ratione diuersarum dispositionum existentium in luto, & in cera sufficienter determinatur: vt hanc liquefaciat, & illud induret. Et similiter voluntas, quamvis sit ex se indeterminata ad volitionem huius obiecti potius, quam alterius; potest determinari ad illam absque aliqua forma intrinseca, per hoc solum quod connotet præcessisse in intellectu apprehensionem huius potius, quam alterius obiecti. Sic ergo poterit intellectus sufficienter determinari ad cognoscendum potius hoc obiectum, quam aliud per hoc præcisè, quod connotet præcessisse sensationem vnius potius, quam alterius; quamvis nullam formam intrinsecam recipiat.

6 Vt hanc euasionem efficaciter præcludamus, duo breuiter supponenda sunt. Primum est, potentias vitales esse in duplici differentia: nam aliæ sunt purè actiuæ, vt potentia augumentatiua, & generatiua; aliæ verò sunt passiuæ: non quia sint omnis actionis expertes, alias non essent vitales; sed quia priusquam in operationem prorumpant debent immutari, & aliquid recipere ab obiectis. Quam doctrinam tradit Aristot. in hoc *lib. 1. 3.* & admittunt communiter DD. ¶ Secundum sit, intellectum esse de numero potentiarum vitalium passiuarum. Nam in hoc distinguitur potentia cognoscitiua, à non cognoscitiua, quod hæc fertur in ipsum obiectum; illa verò trahit ad se obiectum: & ideo beatitudo formalis, quæ est possessio summi boni consistit in actu intellectus: quia scilicet cognitio ex genere suo est apprehensio & possessio vitalis obiecti. Quod non verificatur, si intellectus non sit potentia vitalis passiua, & immutabilis ab obiecto.

Hinc ergo confutatur illa solutio: quia potentia vitalis passiua debet pati, & immutari ab obiecto antequam illud attingat, sed intellectus noster est potentia vitalis passiua: ergo debet immutari, & pati ab obiecto, priusquam feratur in ipsum; & consequenter non sufficit illa determinatio extrinseca, quam adducit euasio. ¶ Confirmatur: quoniam vt intellectus intelligat aliquod obiectum, quod non est ipsum intelligi per essentiam, requiritur, quod producat intra se verbum, siuè speciem, aut similitudinem expressam, quæ actu repræsentet obiectum, & terminet cognitionem: & ideo quò producimus speciem melius repræsentantem obiectum, eo melius intelligimus: sed nequit intellectus producere prædictam similitudinem expressam, nisi prius in actu primo sit similis obiecto: ergo nequit intelligere, nisi prius habeat similitudinem, siuè speciem impressam obiecti, qua illi assimiletur in actu primo: atqui neque per suam entitatem est obiecto similis, neque fit ei similis per determinationem extrinsecam factam in sensibus: ergo vltra hæc debet recipere aliquid intrinsecum per quod determinetur, & assimiletur obiecto, quodque appellamus speciem intelligibilem. Et huic doctrinæ, & confirmationi fauet commune proloquium Theologorum desumptum ex August. *Ab obiecto, & potentia paritur notitia*. nam quemadmodum in generatione naturali fœmina fœcundatur à masculo medio semine, antequam fœtum generet, & emittat; ita ad intellectionem, quæ partus intentionalis est, requiritur, potentiam intellectiuam fœcundari ab obiecto media specie.

Vnde euanescent duo illa exempla in responsione, quam impugnamus, inducta: nam Sol non est potentia passiua, & aliàs continet in actu primo quidquid requiritur ad liquefaciendum, vel indurandum: vnde sola dispositione extrinseca passiua valet determinari ad producendum vnum effectum præ alio. Similiter voluntas non est potentia vitalis passiua, & habet aliàs in actu primo quidquid desideratur, vt tendat in omne bonum naturale: quamobrem per solam diuersam intellectus apprehensionem, & propositionem obiecti queit sufficienter determinari ad prosequendum vnum potius, quam aliud. Intellectus autem, & est potentia vitalis passiua, & non continet ex se similitudinem expressam obiecti, quam intellectum debet producere: & ideò indiget specie impressa, per quam compleatur, & fiat obiecto similis in actu primo.

§. II.

Referuntur modi dicendi nobis contrarij, & eorum argumenta soluuntur.

7 Aduersus communem, & veram sententiam sunt variæ opiniones magis, & minus vniuersales. Quidam enim vniuersaliter negant dari species impressas. Ita Durand. Ocham, Gabriel & alij. Quidam autem negant dari prædictas species in intellectu; & eas admittunt in sensibus. Ita Themist. Theophrast. Baccon, & alij. Quidam verò eas admittunt in intellectu, & negant in sensibus. Ita Galenus, Plotin. & alij Platonici, quos refert Tolet. 2. *de anima, q. 35.* Et quia omnes ij dicendi modi, licèt inter se contrarij, aduersantur nostræ assertioni; propterea eorum argumenta permixtim subijciemus.

Arguitur ergo primo: quoniam si species impressæ essent necessariæ, maximè ad determinandum potentiam cognoscitiuam: sed sensus externi valent sufficienter determinari absque aliqua specie sibi impressa ab obiecto: ergo non indigent speciebus impressis, vt eliciant suas sensationes. Probatur minor: quia sensus externus nequit sentire, nisi obiectum præsens: ergo per ipsam præsentiam obiecti determinatur sufficienter ad attingendum hoc potius obiectum, quam aliud. Vnde potest etiam trahi argumentum ad alios sensus internos: quoniam ij non possunt sentire nisi media sensatione externorum: ergo hoc ipso, quod sensus externi sentiant hoc obiectum potius, quam aliud, determinantur sensus interni ad hoc potius, quam aliud obiectum attingendum.

Respondetur negando minorem: ad cuius probationem dicendum est, obiectum sensus externi duplex munus circa illum exercere, videlicet, & obiecti motiui, & obiecti terminatiui. Quamvis ergo ad hoc posterius munus non sit necessaria species, eo quod ipsum obiectum præsens terminat per se ipsum sensationem: attamen ad illud primum est omnino necessaria eò, quod obiectum nequit per suam entitatem vniri sensui, & simul cum eo influere in sensationem: vnde oportet, quod coniungatur ei per aliquam speciem sui repræsentatiuam: alias sensus non continebit in actu primo hanc potius sensationem, quam aliam. Cui doctrinæ duplex experientia satis manifesta suffragatur: nam in primis experimur, visum non posse videre, quæ à tergo sunt; si autem obijciatur speculum, ea videre. Quod ideo contingit: quia obiecta mittunt species ad speculum, & illæ à speculo reflectuntur ad oculos. Si autem sensus externus non indigeret specie impressa, nil horum contingeret, vt ex se liquet. Deindè cum, nobis longè astantibus, aliquis securi percutit lignum; prius videmus

demus percussionem, quam audiamus sonum. Quod minimè contingeret, si sufficeret præsentia obiecti ad determinandum sensum externum; siquidem vtrumque obiectum est simul, & æquè præsens. Contingit verò, & rectè explicatur talis differentia prædictis speciebus admissis: nam species visibilis citiùs peruenit ad visum, quam species audibilis ad auditum: quia procedit ab obiecto magis perfecto, & actiuo in linea intentionali. Ex quibus etiam satis liquet ad id, quod additur de sensibus internis.

8 Secundò arguitur: nam si sensus interni indigerent speciebus; eas etiam retinerent in absentia obiecti, vt possent obiectum absens cognoscere: hoc autem est absurdum: ergo non indigent speciebus. Probatur minor: quia agens naturale, positis omnibus requisitis ad agendum necessariò agit: sed sensus interni sunt agentia naturalia, & constituuntur proximè potentes per species ad eliciendum suas sensationes: ergo si conseruarent species obiectorum in eorum absentia, non possent non esse in actuali sensatione omnium obiectorum, quorum species habent: quod proculdubio est manifestum absurdum.

Respondetur concedendo sequelam, & negando minorem, cuius probatio non vrget: quia licèt sensus internus habeat species plurium obiectorum, non ideo habet omnia requisita, vt possit illis vti ad cognoscenda omnia obiecta; ipsa enim limitatio virtutis est sufficiens impedimentum, vt non valeat simul vti omnibus suis speciebus, atque in cognitionem omnium obiectorum prorumpere. Si autem inquiras, cur sensus internus habens plures species vtatur potiùs ista, quam illa. Respondendum est, id reducendum esse, vel in aliquam causam extrinsecam excitantem; vel in aliquem humorem intrinsecum; vel in appetitum sensitiuum, aut rationalem: hinc enim prouenit, quod ex pluribus speciebus præhabitis vna potiùs determinatè occurrat, & influat.

9 Tertiò arguitur: quia ex nostra sententia sequitur, duo accidentia solo numero diuersa esse in eodem subiecto: & accidens magnæ extensionis recipi in subiecto satis exiguo: vtrumque consequens est absurdum: ergo, & antecedens. Suadetur sequela quoad vtramque partem: nam in primis; si datur species rei cognitæ; dum quis percipit duo obiecta solo numero diuersa, v.g. duos homines, haberet duas species eorum solo numero distinctas. Deinde, species ingentis montis, si est possibilis talis species deberet habere satis magnam extensionem: & tamen prædicta species reciperetur in subiecto valde exiguo, vtpura in pupilla: ergo.

Respondetur negando sequelam quoad vtramque partem: & ad prioris probationem dicendum est, species duorum hominum essentialiter differre: quia licèt duo homines non distinguantur essentialiter in esse rei; differunt tamen in esse obiecti repræsentati per illas species. Et ratio est: quoniam species repræsentans v.g. Paulum non repræsentat præcisè conceptum specificum, in quo Paulus conuenit essentialiter cum Petro; sed tendit etiam per se primò ad repræsentandum ipsam differentiam indiuidualem Pauli, & eidem differentiæ essentialiter adæquatur. In differentiis autem indiuidualibus, nulla datur conuenientia vniuoca inter Petrum, & Paulum: & ideo necessarium est, quod prædictæ species essentialiter distinguantur; cum non trahant conuenientiam ab obiectis, quæ primariò repræsentant: Ad probationem alterius partis respondemus, speciem ob suam immaterialitatem non postulare extensionem maiorem illa, quam habet subiectum, in quo recipienda est: quamobrem species magni montis potest recipi in sola pupilla.

10 Quartò arguitur: quoniam si intellectus determinaretur per speciem impressam ad intelligendum obiectum, posset illud intelligere independenter à conuersione ad phantasmata: consequens est absurdum: ergo &c. Probatur sequela: nam ad intelligendum aliquod obiectum solùm requiritur intellectus, & aliquid determinans ipsum ad cognitionem prædicti obiecti: ergo si intellectus determinatur per speciem impressam, poterit intelligere obiectum absque conuersione ad phantasmata. § Respondetur negando sequelam, & ad probationem dicendum est, antecedens solùm verificari de requisitis per modum rationis primæ, & formalis intelligendi; non verò de illis, quæ desiderantur per modum conditionis, & modificationis ad agendum. Cur autem ad intellectionem huius status requiratur saltem per modum conditionis conuersus phantasiæ, & conuersio ad phantasmata, constabit ex infra dicendis *disp. 20. quæst. 6.*

11 Quintò arguitur: quia intellectus cognoscit res spirituales, & relationes, & priuationes: sed hæc non attingit per species: ergo non requiruntur species ad cognitionem. Probatur minor: quia intellectus pro hoc statu non habet, nisi species abstractas a phantasmatibus: sed huiusmodi species nequeunt repræsentare res spirituales, relationes, & negationes; cum hæc obiecta non valeant in phantasmatibus repræsentari; ergo intellectus noster non cognoscit prædicta obiecta per species. § Respondetur negando minorem: quia licèt illa obiecta nequeant repræsentari per se, & immediatè in phantasmatibus, repræsentantur tamen mediatè, seu per aliud: nam obiecta directè in phantasmatibus repræsentata deseruiunt, vt intellectus ducatur in cognitionem aliarum rerum, quæ in eisdem expressè non relucent: hæc quippè est nostri intellectus conditio, vt ex vno obiecto veniat in cognitionem alterius.

QVÆSTIO II.

Qualiter species impressa repræsentet obiectum.

AD perfectè cognoscendam conditionem speciei impressæ plurimum conducit decisio præsentis difficultatis. Pro cuius, & tituli intelligentia notandum est, duplicem esse modum repræsentandi, nempè virtualem, quo pacto semen repræsentat principium, à quo deciditur: & formalem, qua ratione filius repræsentat Patrem. Supposito ergo, quod species aliquo modo repræsentet obiectum, vt constat ex dictis *quæst. præced.* inuestigamus in hac, qualis sit hæc repræsentatio.

§. I.

Elucidatur placitum Thomistarum.

12 DIcendum est, speciem impressam repræsentare formaliter suum obiectum primarium. Ita Aristot. *in 2. lib. huius operis cap. 12.* vbi speciem impressam potentiæ ab obiecto, comparat figuræ impressæ ceræ ab anullo: figura autem ceræ impressa repræsentat formaliter anullum: vnde sentit Philosophus, speciem impressam ab obiecto repræsentare formaliter ipsum; aliàs non teneret comparatio. Idemque expressiùs tradit eodem *lib. cap. 5. text. 62.* vbi loquens de potentia sensitiua antequam patiatur, seu recipiat speciem

ab obiecto, & postquam informatur per illam, inquit: *Patitur igitur non simile existens, passum autem assimilatum est* (nempè obiecto) *& est, quale illud*. Id autem, quod solùm virtualiter aliud repræsentat, non est quale illud; sed diuersæ rationis. Eandem conclusionem docet D. Thom. 1. *p. q.* 12 *art.* 2. *& lib.* 2. *cont. Gent. cap.* 98. Vnde illam amplectuntur Caiet. 1. *p. q.* 53. *art.* 3. Ferrar. 2. *contra Gent. c.* 8. Bañez 1. *p. q.* 85. *art.* 2. *dub.* 3. Ledesma de perfecta Dei *quæst.* 4. *art.* 4. *fol.* 245. & communiter Thomistæ.

Probatur primò ratione: nam quod est per se primò institutum ad repræsentandum, repræsentat formaliter: sed species impressa est per se primò instituta à natura, vt repræsentet obiectum primarium: ergo repræsentat illud formaliter. Probatur maior: nam primum prædicatum, quod inuenitur in aliqua re, nequit esse virtualiter tale, sed debet esse formaliter tale, vt inductione constat: atqui in eo, quod est per se primò institutum ad repræsentandum primum prædicatum, est esse repræsentatiuum: ergo, quod per se primò instituitur ad repræsentandum, repræsentat formaliter, & non præcisè virtualiter. Minor etiam ostenditur: quoniam species impressa est per se primò instituta à natura ob indigentiam potentiæ cognoscitiuæ, vt constat ex dictis *quæst. præced.* sed potentia cognoscitiua indiget speciebus, vt illi repræsentent obiectum primarium: ergo species impressa est per se primò instituta, vt obiectum primarium repræsentet. Nam sicut substantia indiget potentiis proximè operatiuis ad operandum; & ideo instituuntur per se primò, vt operentur: ita potentia cognoscitiua indiget speciebus ad repræsentandum sibi obiectum; & propterea instituuntur per se primò, vt repræsentent.

Confirmatur: nam quod non est per se primò institutum ad repræsentandum aliud, solùm repræsentat illud eo modo, quo vnum indiuiduum repræsentat aliud eiusdem speciei, & habens eundem modum essendi; vel eo modo, quo effectus repręsentat suam causam: sed species impressa neutro ex his modis repręsentat suum obiectum primarium: ergo instituitur per se primò ad repręsentandum, & consequenter repræsentabit formaliter. Minor suadetur: nam in primis species, & obiectum non habent eundem modum essendi; illa enim habet esse intentionale; istud verò naturale: ergo species nequit repręsentare obiectum eo modo, quo vnum indiuiduum repręsentat aliud, cum quo conuenit in natura, & in modo essendi. Deinde ad rationem speciei per accidens se habet, quod sit effectus obiecti: esset enim eiusdem rationis, etiam si non ab obiecto produceretur, sed à solo Deo: ergo species non repręsentat obiectum eo modo, quo quilibet effectus suam causam repręsentat.

13 Secundò suadetur eadem conclusio ratione desumpta ex D. Thom. 1. *p. q.* 27. *art.* 2. quę potest ad hanc formam reduci: quoniam in quacumque generatione vitali terminus euadit similis suo principio, ita vt filius in esse naturali sit in eodem ordine eiusdem naturę cum suo principio, & filius in esse intentionali sit in eodem esse similis suo principio in natura: atqui intellectio producens verbum est quędam vitalis generatio, cuius principium est species impressa; terminus verò est verbum procedens, vt filius in esse intentionali: ergo verbum, & species debent esse eiusdem naturę saltem in linea intentionali, seu repręsentatiua: sed verbum repręsentat formaliter suum obiectum primarium, vt modo supponimus, & admittunt Aduersarij: ergo etiam species impressa debet obiectum primarium formaliter repręsentare. Cętera constant, & minor primi syllogismi suadetur, tum quia generatio vitalis nihil aliud est, quam origo viuentis à viuenti, & à principio coniuncto in similitudinem naturę: sed intellectio producens verbum est huiusmodi; siquidem verbum est terminus vitalis, & procedit à viuenti, & à principio coniuncto, nempè à specie impressa, quę intrinsecè coniungitur intellectui, & denique euadit simile in natura suo principio, nempè obiecto, quod vt repręsentatum in specie impressa influit: ergo intellectio producens verbum est quędam vitalis generatio. Tum etiam, nam hac ratione docent communiter Thologi, productionem verbi diuini esse ex propria linea generationem, quia videlicet productio verbi vt sic habet ex suo genere rationem generationis: & ideo productio substantialis, & perfectissima verbi, debet esse perfectissima, & substantialis generatio. Tum denique, quia iuxta commune axioma, *Ab obiecto, & potentia paritur notitia*: per quod significatur productionem verbi esse partum, seu generationem, & verbum esse intentionaliter filium.

14 Sed obijcies: nam verbum, & species impressa nequeunt esse eiusdem naturę in esse repręsentatiuo: ergo ex eo, quod verbum repręsentet formaliter obiectum; non sequitur, idem attribuendum esse speciei impressæ; sed magis infertur oppositum. Antecedens suadetur *primò*: quia verbum habet esse transiens, & dependens ab intellectione; species verò impressa est quid permanens, & ab intellectione independens: ergo nequeunt esse eiusdem naturæ in esse repræsentatiuo. *Secundò*: quia esse repræsentatiuum fundatur in esse naturali: sed verbum, & species distinguntur in hoc: ergo & in illo. *Tertiò*: quia si verbum, & species essent eiusdem naturæ, sequeretur, duo accidentia eiusdem rationis, seu numero solum distincta, inueniri in eodem subiecto; quandoquidem verbum, & species impressa simul in eodem intellectu, & ad eandem intellectionem concurrunt: consequens absurdum: ergo, &c.

Respondetur negando antecedens, cuius probationibus, vt occurramus, animaduertendum est, quod verbum, & obiectum possunt considerari, vel ex parte naturæ repræsentatæ, vel ex parte modi habendi naturam. Et quidem si considerentur ex parte naturæ cum præcisione ab aliis, sunt eiusdem rationis: quia eademmet natura, quæ est in obiecto sub modo naturali, est in verbo sub modo intentionali, vt magis constabit ex dicendis *quæst. seq.* Si verò considerentur ex parte modi habendi naturam, sunt rationis longè diuersæ: nam obiectum habet suam naturam naturaliter; verbum, autem solùm habet naturam obiecti repræsentatiuè, vt ex se constat. Et eodem modo proportionabiliter philosophandum est de specie impressa, & verbo sibi primariò correspondente: quoniam si considerentur ex parte naturæ repræsentatæ, sunt eiusdem prorsus rationis; cum vnam, & eandem obiecti naturam repræsentent. Cæterum si considerentur ex parte modorum, quibus illam continent, & repræsentant, differunt in linea etiam intentionali: nam species impressa repræsentat per modum habitus, & principij; verbum autem per modum termini, & obiecti actu intellecti.

Hinc patet ad omnes illius antecedentis probationes: ad primam quidem: nam speciem esse quid permanens, & independens ab intellectione, verbum autem quid transiens, atque ab intellectione dependens, non conuincit distinctionem naturæ, quam repræsentant, seu quam habent in ordine repræsentatiuo; sed solùm diuersum modum repræsentandi. Ad secundam negatur consequentia: quia licèt esse repræsentatiuum supponat esse naturale; attamen ij ordines sunt diuersæ rationis: & ideo benè componitur, quod verbum, & species conueniat in vno, & distinguantur in alio, vt con-

stat

stat in verbo, & obiecto. Ad tertiam negatur sequela: nam verbum, & species non distinguntur numero ex parte naturæ repræsentatæ; cum repræsentent eandem numero naturam obiecti: & ideo non sequitur dari in eodem subiecto duo accidentia solo numero distincta; sed infertur dari duo accidentia non distincta numero ex parte naturę in esse repręsentatiuo, & diuersa plusquam numero in esse naturali: quod non est inconueniens.

§. II.

Respondetur argumentis opinionis aduersæ.

15 Contraria sententia docet, speciem impressam non repræsentare formaliter obiectum, sed tantum virtualiter. Ita Torres *de Trinit. q. 27. disp. 5. quæst. 1.* Tolet. 2. *de Anima q. 34. conclus. 3.* Suar. *tract. 3. de anima lib. 3. cap. 2.* & plures recentiores. Probatur ratione primò, & simul euertitur secundum nostrę assertionis fundamentum: quia semen in generatione naturali non repręsentat formaliter principium, à quo deriuatur; sed tantum virtualiter, & eo modo, quo instrumentum refertur ad causam principalem: atqui in generatione intentionali, nempè in intellectione producente verbum, species impressa se habet, vt semen obiecti: ergo species impressa non repręsentat formaliter obiectum, sed virtualiter tantum. Probatur minor, tum ex D. August. 1. *de Trinit. cap. 12.* vbi docet, quod in cognitione species se habet ad instar seminis, & verbum ad instar prolis. Tum etiam, quia causa principalis verbi, & quę in hac generatione intentionali se habet ad instar patris, est obiectum iuxta illud, *Ab obiecto, & potentia paritur notitia:* ergo species solum concurrit per modum seminis obiecti: nam quia obiectum nequit se ipso vniri potentię, imprimit illi suam speciem, qua ipsam fœcundat: quod est propriissimum munus seminis.

Respondetur negando minorem: quia in generatione intentionali obiectum, & species illius non ponunt in numero; sed pro vnico, ac indiuisibili principio computantur: nam obiectum non influit, nisi quatenus redditur intelligibile per speciem; nec ista influit, nisi quatenus reddit intelligibile obiectum: & ideo se habent, vt forma, & id, cuius est forma: quę non ponunt in numero in ratione principij, vt ex se constat. Eò pręsertim, quod hęc intentionalis generatio est omnino immanens, & ad intra: quamobrem petit, quod eius principium principale sit intra intellectum, illique intimè vniatur. Vnde cum obiectum non sit intra intellectum per entitatem, quam habet ad extra: sed per speciem illi impressam, & vnitam: sequitur, quod hęc non ponat in numero cum obiecto, quatenus est principium cognitionis; sed sit ipsummet obiectum in linea intentionali, in qua prædicta generatio exercetur. Quæ satis euincunt, quam diuerso modo se habeant species impressa in generatione intentionali, & semen in generatione naturali. Et ad auctoritatem D. August. respondetur, S. Doctorem solum asserere, quod species se habeat ad instar seminis: ad quod sufficit, quod immittatur ab obiecto, & imprimatur potentiæ; in hoc quippè stat analogia inter semen, & speciem, quam libenter admittimus. Minimè tamen asserit, quod species se habeat propriè, & pręcisè, vt semen: & hoc posteriùs desiderabatur ad intentionem argumenti. Altera probatio iam manet exclusa ex dictis.

16 Secundò arguitur: nam habitus intellectus concurrunt effectiuè ad producendum verbum, quod est formaliter simile obiecto: & tamen prædicti habitus non repræsentant formaliter obiectum; sed tantum virtualiter, quatenus habent virtutem ad producendam formalem similitudinem: ergo ex eo, quod species impressa concurrat ad productionem verbi, non sequitur, quod repræsentet formaliter obiectum. ¶ Et confirmatur: nam essentia diuina vnita intellectui beato concurrit per modum speciei impressæ ad cognitionem creaturarum: & tamen non repræsentat formaliter creaturas, sed tantum causaliter: ergo non est necessarium, vt species creata repræsentet formaliter obiectum, ad cuius cognitionem concurrit.

Respondetur argumento negando consequentiam; & ratio disparitatis habetur ex dictis, nam habitus non instituuntur per se primò ad repræsentandum; sed ad alia munera: & ideo non petunt repræsentare formaliter. Species autem impressa est per se primò instituta, vt repræsentet: quamobrem postulat repræsentare formaliter. ¶ Ad confirmationem negamus consequentiam intellectam de obiecto primario: & contrarium non euincitur ex præmissis, quia obiectum primarium diuinæ essentiæ habentis rationem speciei intelligibilis, est ipsa diuina essentia, quam certum est in prædicta specie formaliter repræsentari: creaturæ autem sunt obiectum secundarium, quæ proinde non postulant repræsentari formaliter; sed sufficit, quod virtualiter repræsententur.

17 Tertiò arguitur: quoniam si species impressa esset formalis similitudo obiecti, per solam receptionem speciei intelligibilis, & alijs circumscriptis, intellectus fieret actu intelligens: consequens est absurdum; cùm intellectus nequeat intelligere ante intellectionem, & verbum: ergo. Antecedens est falsum; Sequela ostenditur: nam tunc intellectus fit actu intelligens, quando fit actu similis formaliter obiecto; siquidem cognitio nihil aliud est, quam assimilatio intelligentis ad rem intellectam, vt docet D. August. *lib. 14. de Trinit. cap. 11.* asserens: *Tunc fore perfectam Dei similitudinem in mente, cùm fuerit perfecta Dei visio,* iuxta illud 2. Ioan. *cap. 3. Cum apparuerit similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est;* sed si species intelligibilis esset formalis similitudo obiecti; intellectus per solam receptionem speciei fieret obiecto formaliter similis: ergo per solam receptionem speciei fieret actu intelligens.

Respondetur negando sequelam: & ad illius probationem dicendum est, tunc intellectum reddi formaliter intelligentem, quando actu fit similis obiecto, non quidem purè passiuè se habendo; sed vitaliter, & eliciendo actionem, per quam se intelligibiliter vniat obiecto cognito. Quod quia fieri nequit absque intellectione, & verbo; propterea nequit intellectus denominari actu intelligens per solam receptionem speciei impressæ; licèt hæc repræsentet formaliter obiectum. Sed prædicta similitudo formalis deseruit, vt intellectus constituatur in actu secundo similis passiuè obiecto; & in actu primo proximo ad se assimilandum actiuè eidem obiecto, siue ad producendum vitaliter similitudinem expressam illius, vel saltem vnionem cum eo: & ab hac productione: siue vnione denominatur intellectus actu formaliter intelligens. Loquutiones autem illæ scripturæ, & D. August. verissimæ quidem sunt; sed non excludunt intellectionem, vt ex ipsis liquet.

QVÆSTIO III.

An species, & obiectum sint eiusdem naturæ in esse repræsentatiuo?

SVnt, qui existiment quæstionem hanc esse de nomine, non de re: nam speciem esse eiusdem naturæ cum obiecto in esse repræsentatiuo, nil aliud putant esse, quam quod species repræsentet obiectum: id quod nemo sanè mentis negabit. Hi tamen scopum difficultatis non attingunt: quia licèt speciem esse eiusdem naturæ cum obiecto sit realiter idem, ac ipsum formaliter repræsentare, & hoc fortè concedatur à pluribus: attamen in hoc ipso includi, quod eademmet natura obiecti sit sub aliquo modo vero, & reali in specie; nec est ita intelligibile, nec ita commune, vt à pluribus non negetur. Quod ergo in præsenti inquirimus est, vtrum tanta intercedat similitudo inter speciem, & obiectum, vt ex parte naturæ repræsentatæ non distinguantur; sed solùm ex parte modorum habendi illam: quatenus natura, quæ est in obiecto sub modo essendi naturali, sit in specie sub modo intentionali, & intelligibili. Et procedit quæstio de obiecto, quod primariò repræsentatur in specie.

§. Vnicus.

Resoluitur difficultas iuxta mentem D. Thom.

18 DIcendum est, speciem habere in esse repræsentatiuo eandem naturam, quam illius obiectum habet in esse naturali. Hanc conclusionem frequenter repetit Angel. Doct. præcipuè *quodl.* 8 *art.* 4. his verbis: *Species intelligibilis est similitudo ipsius essentia rei, & est quodammodo ipsa quidditas, & natura rei, secundum esse intelligibile; non secundum esse naturale, pro vt est in rebus.* Quod etiam tradit 1. *p. q.* 12. *art.* 2. *& quæst.* 14. *art.* 1. & alibi sæpè. Desumpsitque hanc doctrinam ex Aristot. 7. *Metaph.* vbi ait: *Ab arte verò fiunt, quorum species in anima est: speciem autem dico quodquid erat esse cuiuslibet*, Vnde hanc conclusionem docent communiter Thomistæ, Caiet. Bañez, Zumel, Ripa, Nazar. & Gonzalez 1. *p. quæst.* 14. *art.* 1. Ledesma *de perfect. Dei q.* 8. *art.* 4. in explicatione primæ rationis *pro conclus.* N. Salmantic. *de Visione Dei disp.* 2. *dubio* 5. & de scientia Dei *disp.* 4. *dubio* 1 & alij plures, quibus etiam adhæret Durandus *in* 4. *distin.* 49. *quæst.* 2.

Probatur conclusio hoc vnico fundamento: quoniam id, quod est formaliter simile alteri in aliqua ratione, debet eandem rationem in se habere: sed species est formaliter similis obiecto in natura, seu conceptu, quæ repræsentat: ergo habet naturam obiecti saltem in esse repræsentatiuo. Minor constat ex dictis *quæst. præced.* vbi ostendimus, speciem esse formalem similitudinem, & repræsentationem obiecti primarij. Maior autem suadetur: quoniam relatio similitudinis fundatur in vnitate, seu conuenientia, vt statuimus *in Logica disp.* 14. *q.* 4. §. 2. ergo vt vnum sit formaliter simile alteri, debet habere in se illam rationem, seu naturam, in qua illi assimilatur. Vnde sicut album esse formaliter simile alteri albo in esse naturali, importat naturam albedinis in vtroque; ita speciem esse formaliter similem obiecto in aliqua ratione, importat, quod illa ratio obiecti inueniatur etiam in specie saltem in illo ordine, in quo ei assimilatur, videlicet in esse repræsentatiuo. Et quia species est formaliter similis obiecto, non solum in eadem natura specifica, sed etiam in eadem natura numerica; siquidem eandem numero naturam obiecti formaliter repræsentat: fit, quod species habeat in se non solùm naturam specificam obiecti, sed etiam eandem numero naturam, quæ est in obiecto. Habetur tamen hæc natura diuerso modo: nam in obiecto est sub modo naturali, atque ideo absolutè: in specie autem solùm est sub modo repræsentatiuo, ac proinde secundum quid. Ex quo etiam prouenit, quod licet species dicatur similis obiecto; hoc tamen non dicatur simile speciei: quia quando vna ratio habetur inæqualiter, inferius dicitur simile superiori; sed non è contra.

19 Contrariam sententiam docet B. Albert. *de Anima, tract.* 9. *cap.* 11. Molina, & Vasquez 1. *p. q.* 12. *art.* 1. *&* 2. Suarez *tract.* 3. *lib.* 3. *cap.* 2. & alij. Quæ potest suaderi primò ex D. Thom. *quæst.* 8. *de Veritate, art.* 11. *ad* 3. vbi ait: *Dicendum, quod inter cognoscens, & cognitum non exigitur similitudo, quæ est secundum conuenientiam in natura, sed secundum repræsentationem tantum. Constat enim, quod species lapidis in anima est longè alterius naturæ à lapide in materia.* Ergo secundum D. Thom. species, & obiectum non sunt eiusdem naturæ.

Respondetur, S. Doctor. nobis non opponi: solum enim docet, quod species, & obiectum sint absolutè diuersæ naturæ, quod nos, nec volumus, nec valemus negare; cùm obiectum habeat naturam sibi propriam, & sub modo naturali sibi debito; species verò solùm importet eandem naturam repræsentatiuè, & sub modo diminuto. Hinc autem non excluditur, quod species habeat *quodammodo, & in esse intelligibili* (vt loquitur ipse S. Doct. *quodlib. citat.*) *naturam, & quidditatem obiecti*: ad hoc enim satis est, quod natura existens simpliciter, & naturaliter in obiecto, existat in specie, saltem secundum quid, siue in esse repræsentatiuo. Quod etiam sufficiet, vt obiectum, & species dicantur esse eiusdem naturæ in aliquo vero, & reali sensu, videlicet præscindendo à modis, quibus natura participatur.

20 Secundò arguitur: quia si species, & obiectum essent eiusdem naturæ, prædicata conuenientia obiectis conuenirent etiam speciebus, & è conuerso: atqui species, & obiectum non habent eadem prædicata; sed potius rationes valde oppositas, & diuersas: ergo species, & obiectum non sunt eiusdem naturæ. Probatur minor: nam species solet esse accidens spirituale; obiectum verò substantia corporea, vt cum intelligimus lapidem: deinde species posita supra sensum non impedit sensationem; obiectum autem impedit illam; præterea species v. g. audibilis nequit audiri; obiectum verò ab ea repræsentatum, nempe sonus auditur: & denique species albedinis, & nigredinis non habent inter se contrarietatem; sed possunt coniungi in eodem medio, vel potentia, albedo autem, & nigredo contrariantur: ergo species, & obiecto non eadem, sed valde diuersa prædicata conueniunt.

Respondetur, speciem, & obiectum posse bifariam considerari: primò ex parte quidditatis, seu naturæ præcisiuè sumptæ: & hoc pacto non explicant diuersitatem, sed conuenientiam. Secundò ex parte modorum, quibus participant illam naturam: & hac ratione maximè differunt; cum obiectum habeat suam quidditatem naturaliter, & simpliciter; species verò habeat quidditatem obiecti solùm secundum quid, seu repræsentatiuè, quia nomen obiecti est impositum ad signi-

ficandum naturam non præcisiuè, sed cum modo naturali; nomen verò speciei designatum est ad significandum naturam obiecti non præcisiuè, sed cum modo intentionali: fit vt species sub conceptu adęquato speciei, & obiectum sub conceptu adęquato obiecti, habeant valdè diuersa, & opposita prędicata; quamvis accepta ex parte quidditatis pręcisiuè sumptę, dicant similitudinem, vnitatem, & conuenientiam. Et hoc tantum euincunt exempla in contrarium adducta: nam licèt species adęquatè accepta (quo pacto dicit, tùm esse naturale, tum modum diminutum intentionalem) soleat esse accidens spirituale; nihilominus considerata ex parte quidditatis, quam habet in esse repręsentatiuo, potest esse substantia, si hanc primariò repręsentet. Deinde impedire sensationem non conuenit naturę positę supra sensum, si consideretur secundum se; sed pręcisè quatenus habet esse naturale, seu valde materiale: & ideò obiectum habens illam sub prędicto esse impedit sensationem; species verò illam habens sub modo diminuto, & minus materiali illam non impedit. Similiter sentiri, aut audiri non conuenit naturę secundum se; sed quatenus habet esse naturale, & materiale: vnde obiectum prędicto modo illam habens auditur; species verò non auditur, quia eam habet alio modo longè diuerso. Pariter incompossibilitas, & contrarietas inter albedinem, & nigredinem non competit eis, si ex parte naturarum pręcisiuè sumptarum considerentur; sed quatenus habent illas naturas simpliciter, & sub modo naturali: & ideò species albedinis, & nigredinis non contrariantur, quia solùm habent eas naturas repręsentatiuè, & secundum quid.

QVÆSTIO IV.

Vtrum potentia cognoscitiua vniatur per identitatem cum specie, & obiecto?

HVic quæstioni occasionem præbuit Auerroës asserens, ex potentia cognoscitiua, & specie fieri magis vnum, quam ex subiecto, & accidenti, aut ex materia, & forma. Quod an verum sit, inuestigamus in præsenti. Et planè, quod potentia cognoscitiua fiat aliquomodo, mediante specie, ipsum obiectum, satis liquet ex dictis *quæst. præced.* vbi ostendimus, speciem esse aliquo modo ipsam naturam obiecti. Vnde sicut habens naturam lapidis in esse naturali, est naturaliter lapis, ita potentia cognoscitiua habens in esse repræsentatiuo naturam lapidis, mediante specie illius repręsentatiua, debet esse quodammodo ipse lapis, videlicet intentionaliter, & repræsentatiuè. Difficultas autem est vtrum hæc transmutatio fiat per solam compositionem ex potentia cognoscitiua, & specie, tanquam ex partibus actu distinctis; an verò, tam intima vnio hic intercedat, vt potentia fiat per identitatem ipsa species; & consequenter ipsum obiectum, quod intentionaliter non habet esse, nisi in specie per quam redditur cognoscibile.

§. Vnicus.

Eligitur, & defenditur D. Thom. sententia.

21 DIcendum est, potentiam cognoscitiuam fieri per identitatem ipsas species, & obiecta in illis repræsentata, non quidem absolutè, vel in esse naturali; sed quodammodo, & secundum quid, siue in esse intentionali. Ita Aristot. *in hoc lib. text.* 38. quam sic illustrat D. Thom. *lect.* 13. *Ostendit, quod alio modo est omnia, quam antiqui ponerent, quod si anima est omnia, necesse est, quod sit, vel ipsa res scibiles, sicut Empedocles posuit, quod terra terram cognoscimus, & aqua aquam, & sic de alijs: aut sit species ipsorum. Non autem anima est ipsa res, sicut illi posuerunt: quia lapis non est in anima, sed species lapidis. Et per hunc modum dicitur intellectus in actu esse ipsum intellectum in actu, in quantum species intellecti est species intellectus in actu.* Si autem intellectus præcisè vniretur speciei per receptionem, & inhærentiam, diceretur quidem habens speciem obiecti; minimè verò posset dici ipsum obiectum, aut species illius, sicut materia recipiens formam, & subiectum recipiens accidens dicuntur habere formam, & accidens; minimè autem possunt dici in vero sensu ipsa forma, & accidens: quia actu distinguuntur ab ipsis. Si ergo iuxta mentem Philosophi, & D. Thom. intellectus est quodammodo res intellecta, sequitur, quod aliquomodo, idest, in esse repræsentatiuo, fiat ipsa species, & obiectum per identitatem. Idem tradit Angel. Doct. 1. *p. q.* 14. *art.* 1. *& q.* 2. *de Veritate, art.* 2. *&* 1. *contra Gent. cap.* 44. Vnde hanc sententiam docent communiter Thomistæ, Caietanus, Bannez, Zumel, Nazarius, & Gonzalez *loc. cit. ex* 1. *p.* Idem Caiet. 1. *p. q.* 79. *art.* 2. & alij plures.

Fundamentum est: nam quæcumque forma vnitur alicui, vnitur illi, vel per informationem, vel per inhęrentiam, vel per identitatem: sed forma, siue species intelligibilis vnitur intellectui, & non per inhęrentiam, aut informationem in ordine intentionali: ergo vnitur ei per identitatem in prædicto ordine: & consequenter intellectus, species, & obiectum fient idem per identitatem in esse intentionali. Maior, & consequentia constant. Minor autem suadetur: quoniam forma non vnitur per informationem, nisi quatenus est forma substantialis; nec per inhærentiam, nisi quatenus est forma accidentalis: sed respectu speciei intelligibilis, quatenus pertinet ad ordinem intentionalem, est omninò per accidens, quod sit entitatiuè accidens, vel substantia: ergo prædicta species in esse intentionali considerata non vnitur intellectui per informationem, vel inhærentiam. Probatur minor: nam siuè species sit entitatiuè substantia, siuè sit accidens, est eiusdem prorsus rationis in esse repræsentatiuo; quando idem obiectum repræsentat: & ideò species, qua Gabriel cognoscit se ipsum, & species qua cognoscitur à Michaële, sunt eiusdem prorsus rationis in esse intentionali; licèt illa prior sit substantia ipsius Gabrielis, & hæc posterior sit quoddam accidens superadditum intellectui Michaëlis: ergo respectu speciei consideratæ in ordine intentionali per accidens omninò est, quod sit substantia, vel accidens.

Confirmatur: quia omnis forma, quæ vnitur alteri per informationem, vel inhærentiam, limitatur à subiecto, & fit hæc determinatè, vt inductiuè constat: atqui species intelligibilis per vnionem ad intellectum non limitatur in esse repræsentatiuo; sed manet cum eadem indifferentia, & vniuersalitate, quam antea habebat: ergo considerata in esse repræsentatiuo non vnitur intellectui per informationem, vel inhærentiam; sed solùm per identitatem: fiet ergo ex intellectu, & specie, atque obiecto intelligibiliter in specie existente vnum, & idem per identitatem. Minor, in qua poterat esse difficultas ostenditur: nam species intelligibilis hominem quidditatiuè, & in communi repræsentans, minimè amittit hanc vniuersalitatem per hoc, quod vniatur intellectui; sed manet in repræsentando cum eadem prorsus vniuersalitate, & indifferentia quam ex se habebat:

bebat: aliàs non posset repræsentare quidditatem hominis in commu uni: ergo prædicta species per vnionem ad intellectum non limitatur in esse repræsentatiuo.

22 Auctores *num.* 19. relati sentiunt etiam contra præsentem assertionem, & arguunt primò auctoritate D. Thom. 1. *p. q.* 55. *art.* 1. *ad* 2. vbi inquit: *Dicendum, quod sicut sensus in actu est sensibile in actu, vt dicitur in* 2. *de Anima; non ita, quod ipsa vis sensitiua sit ipsa similitudo sensibilis, quæ est in sensu; sed quia ex vtroque fit vnum, sicut ex actu, & potentia: ita & intellectus in actu dicitur esse intellectum in actu; non quod substantia intellectus sit ipsa similitudo, per quam intelligit; sed quia illa similitudo est forma eius.*

Respondetur, S. Doct. solùm excludere identitatem intellectus, & speciei in esse naturali, in quo propriè comparantur *substantia intellectus*, tanquam subiectum, & species, tanquam *forma eius*, vt loquitur D. Thom. & hoc sufficit, ne absolutè dicamus, intellectum esse rem intellectam, quod ibidem intendebat. Cum hoc tamen cohæret, vt in ordine intentionali, in quo comparantur, non tàm vt subiectum, & forma, quam vt extrema identificabilia, fiant vnum, & idem per identitatem: & hoc satis est, vt dicamus, intellectum, & speciem esse idem cum addito, nempè in ordine intentionali: quod disertis verbis asserit S. Doct. *in locis* pro conclusione *citatis*.

23 Secundò arguitur ratione: quia forma, quæ secundùm omnia, quæ habet, vnitur intellectui per inhærentiam, nequit secundum aliquid sui vniri illi per identitatem, vt constat ex terminis: sed species intelligibilis accidentalis secundum omnia, quæ habet, vnitur intellectui per inhærentiam: ergo secundum nihil sui vnitur cum intellectu per identitatem: & consequenter neque vnietur in esse repræsentatiuo; cum hoc sit aliquid in specie. Suadetur minor: nam forma accidentalis, quę educitur ex aliquo subiecto, nequit ei vniri, nisi per inhærentiam: nulla quippè potest esse identitas inter subiectum, & formam eductam, cùm ibidem intercedat vera, & realis dependentia: sed species intelligibilis accidentalis secundum omnia, quæ habet, educitur ex intellectu; siquidem nihil est in prędicta specie, quod fiat per creationem: ergo secundum omnia, quæ habet, vnitur intellectui per inhærentiam.

Respondetur negando minorem: quia sicut species pertinet ad duplicem ordinem, nempè entitatiuum, & intentionalem, ita vendicat sibi duplicem vnionem, videlicet entitatiuam, & intentionalem: ex quibus illa est inhærentia, quando species est accidens; hęc verò semper est quædam identitas. Cuius signum est, quod species per vnionem entitatiuam limitatur in esse entitatiuo, & fit hæc: at per vnionem intentionalem non limitatur in ordine intentionali; sed manet cum vniuersalitate, quam ex se habet: quod minimè posset verificari, si in vtroque ordine inhæreret. Ad probationem autem in contrarium dicendum est, speciem intentionaliter sumptam, neque educi, neque creari: quia fieri cuiuscumque rei terminatur ad illius esse entitatiuum. Et ideò secundum esse intentionale considerata, neque informat, neque inhæret intellectui; sed vnitur ei per identitatem. Vt autem prædictum esse intentionale ponatur de nouo in rerum natura, sufficit, quod transcendentaliter sit ipsum esse entitatiuum, quod producitur per se: hinc enim habet, quod comproducatur ad productionem illius.

24 Tertiò arguitur: nam ea, quæ ante vnionem realiter distinguuntur, & post vnionem sunt realiter separabilia, nequeunt per vnionem identificari; sed semper manent actu distincta, vt potest inductiuè ostendi: atqui intellectus, & species antequam vniantur, realiter differunt, & post vnionem sunt realiter separabilia, vt ex se liquet: ergo nequeunt per vnionem identificari, sed semper manent actu distincta.

Respondetur maiorem non esse vniuersaliter veram: nam aliqua sunt, quæ ante vnionem differunt actu; & post vnionem actu non distinguuntur; quamvis retineant distinctionem potentialem, siuè capacitatem, vt fiant per separationem actu distincta. Sic enim materię existentes sub quantitatibus separatis distinguuntur actu: & tamen si sub eadem quantitate constituantur, fiunt vna materia per identitatem in genere substantiæ: si autem quantitas diuidatur, fiunt plures actu materiæ, vt constat ex dictis *in lib. de Generatione disp.* 5. *quæst.* 1. Hoc ergo modo intellectus, & species, quæ ante vnionem actu distinguuntur, fiunt per vnionem vnum, & idem in esse intelligibili: retinent tamen capacitatem, vt per separationem fiant actu plura. Vndè sicut ante vnionem habent identitatem potentialem, quia possunt per vnionem fieri idem in esse intentionali: ita post identitatem retinent distinctionem potentialem, quia possunt per separationem fieri plura. Nam & quod per vnionem identificentur in esse intentionali, suadent, quæ pro assertione diximus: & quod post vnionem retineant distinctionem saltem potentialem, satis conuincit obiectio. Distinctio ergo actualis inter intellectum, & speciem in linea intentionali non conuenit eis ratione suarum entitatum præcisiuè sumptarum, & quatenus ad eandem lineam intentionalem spectant; sed conuenit eis dependenter à separatione in esse entitatiuo, & quatenus non subsunt vnioni. Vndè hoc ipso, quod vniantur in esse entitatiuo, identificantur in esse intentionali. Quæ omnia illustrari possunt exemplo partium substantialium, quod supra adduximus. Consultò autem, tam in hoc, quam in *præced. dub.* plures, & pro nostra, & pro aduersa opinione non attulimus: quia dicta sufficiunt pro physico captu, & cognitione specierum intentionalium. Qui plura voluerit, eaque difficultates Theologicas satis graues concernentia, consulat N. Salmant. *tract. de Scientia Dei, disp.* 2. *per totam*.

QVÆSTIO V.

An species impressa concurrat actiuè ad cognitionem?

QVæ hactenus de specie impressa diximus, conueniunt illi, maiori ex parte, per habitudinem ad obiectum. Oportet nunc videre, qualiter se habeat ad cognitionem: quod multum dependet à resolutione præsentis dubij.

§. I.

Defenditur D. Thomæ sententia.

25 DIcendum est, speciem impressam concurrere actiuè ad cognitionem. Ita colligitur ex Arist. *in hoc opere lib.* 2. *text.* 60. vbi docet, sensibilia esse actiua sensitiuæ operationis: nam cum sensibile non influat in cognitionem, nisi media specie, debet hęc actiuè concurrere, si semel illud influit prædicto modo. Quod apertè docet D. Thom. 1. *p. q.* 56. *art.* 1. *quæst.* 85. *art.* 2. vbi ait: *Species intelligibilis se habet ad intellectum, vt quo intelligit intellectus, quod sic patet: cum enim sit duplex actio, sicut dicitur* 9. *Metaph. vna, quæ*

manet

manet in agente, vt videre, & intelligere; & altera, qua transit in rem exteriorem: vt calefacere, & secare: vtraque fit secundum aliquam formam. Et sic forma, secundum quam prouenit actio tendens in rem exteriorem, est similitudo obiecti actionis, vt calor calefaciens est similitudo calefacti. Similiter forma, secundum quam prouenit actio manens in agente, est similitudo obiecti. Vnde similitudo rei visibilis, est secundum quam visus videt: & similitudo rei intellectæ, quæ est species intelligibilis est forma secundum quam intellectus intelligit. Vndè hanc conclusionem docent communiter Thomistæ, vt testatur Ioan. Gonzalez 1. *p. q.* 12. *art.* 2. *disp.* 25. *sect.* 5. Videantur N. Salmantic. *tract. de Visione Dei disp.* 2. *dub.* 5.

Probatur primò ratione desumpta ex verbis D. Thom. quoniam principium, cui per se assimilatur terminus actionis, influit actiuè in actionem; proprium quippè est causæ efficientis producere sibi simile: sed species impressa est principium, cui per se assimilatur terminus cognitionis: ergo species impressa influit actiuè in ipsam cognitionem: Minor liquet; nam in primis species impressa est principium desideratum ad productionem verbi, siue speciei expressæ productæ per cognitionem: deindè species expressa repræsentat actu id ipsum, quod species impressa, quasi habitualiter repræsentabat, suntque eiusdem rationis in esse repræsentatiuo: ergo species impressa est principium, cui per se assimilatur terminus cognitionis.

Confirmatur, & simul occurritur tacitæ obiectioni: nam licet aliquando per cognitionem non producatur terminus: attamen ipsa cognitio euadit similis speciei impressæ in principali munere, quod exercet: hoc autem non contingeret, nisi species esset principium per se influens actiuè in cognitionem: ergo species influit in cognitionem prædicto modo. Suadetur, & explicatur maior: quia præcipuum munus speciei impressæ est vnire in actu primo obiectum cum potentia: sed quæcumque cognitio est vnio vitalis, & actualis potentiæ cum obiecto: ergo cognitio euadit similis speciei impressę in præcipuo munere, quod exercet. Distinguuntur tamen in modo vniendi: nam species vnit obiectum potentiæ, quatenus in esse repræsentatiuo habet naturam obiecti; cognitio verò vnit potentiam obiecto, quatenus est tendentia vitalis potentiæ in obiectum.

26 Sed obijcies: idea est principium, cui per se assimilatur terminus actionis artificiosæ, nempè artefactum: & tamen idea non concurrit actiuè, nec ad prędictam actionem, nec ad terminum illius: ergo ex eo, quod terminus cognitionis assimiletur speciei impressæ, non concluditur efficaciter, quod hæc concurrat actiuè ad cognitionem.

Respondetur primò negando minorem, nam idea concurrit actiuè ad actionem artis, & ad terminum illius, vt constat ex dictis in *lib. Physic. disp.* 9. *q.* 3. §. 2. Respondetur secundò negando consequentiam: nam id, cui per se assimilatur effectus, vel debet esse eius exemplar, & idea; vel principium actiuè influens in ipsum: species autem impressa est principium, cui per se assimilatur terminus cognitionis, vt constat ex dictis: & aliàs non concurrit per modum ideæ, siue exemplaris, vt communiter docent Philosophi: vnde relinquitur, quod sit principium actiuè influens in cognitionem.

27 Secundò suadetur conclusio alia ratione: quoniam id, quod in aliquo ordine se habet vt actus, & forma, debet influere actiuè ad operationes prædicti ordinis, vt patet inductiuè in formis ordinis naturalis: formæ quippe ignis, equi, plantæ, & aliorum entium naturalium concurrunt actiuè ad operationes entium, quæ constituunt: atqui species impressa est actus, & forma potentiæ cognoscitiuæ in linea cognoscibili; ipsamque vltimò complet, vt possit cognoscere: ergo concurrit actiuè ad operationem propriam potentiæ cognoscitiuæ, videlicet ad cognitionem.

Dices hinc fieri, quod species impressa principaliùs concurrat ad cognitionem, quam ipsa potentia cognoscitiua: consequens est apertè falsum; cum potentia sit intimiùs coniuncta principio fontali, & radicali cognoscendi, nempè animæ, à qua dimanat: ergo &c. Sequela ostenditur: nam actus, & forma principaliùs influit, quam id, respectu cuius est actus, & forma; cum ei tribuat virtutem, & rationem agendi: & hac ratione principaliùs concurrit ad agendum forma substantialis, quam materia; & calor aquæ calidæ, quam ipsa aqua: eo quod se habeat vt actus, & forma respectu materiæ, & aquæ.

Respondetur negando sequelam: nam id, quod se habet per modum actus, & formæ, concurrit principaliùs, quam subiectum, quoties non desideratur propter operationem propriam subiecti; sed vel propter operationem propriam ipsius formæ, vel propter operationem alterius tertij. Quod præcisè conuincunt exempla in contrarium adducta: calor enim aquæ calidæ, non est propter operationem aquæ, sed propter operationem propriam ipsius caloris: & similiter forma substantialis non deseruit ad operationem propriam materiæ, sed ad operationem compositi. Cæterum quando, id quod se habet per modum actus, & formæ instituitur propter operationem eius, respectu cuius est forma, non oportet, quod principaliùs concurrat: vt patet in calore ignis, qui se habet per modum actus, & formæ respectu ignis; & tamen non influit principaliùs, quam ignis in calefactionem: quia videlicet desideratur propter operationem propriam ipsius ignis, cui proindè relinquit principaliorem concursum. Vndè cum species desideretur propter operationem propriam potentiæ cognoscitiuæ; non sequitur, quod influat principaliùs, quam potentia; quamvis se habeat ad instar actus, & formę respectu illius. Et ratio vtrobique est eadem: nã sicut calor non se habet per modum formę dantis primam, & radicalem vim agendi; sed solùm per modum formę complentis virtutem propriam, & radicalem ignis: ita species intentionalis non dat potentię cognoscitiuę vim pręcipuam, & radicalem cognoscendi; sed tantum se habet per modum complementi determinantis vim cognoscitiuam potentię, vt valeat peculiare obiectum attingere, & assimilare sibi terminum producendum per cognitionem.

§. II.

Conuelluntur fundamenta contraria.

28 ADuersus nostram assertionem duę sunt opiniones. Prima docet, speciem impressam nõ concurrere actiuè ad cognitionem; sed solum dispositiuè, quatenus disponit, & excitat potentiam cognoscitiuam. Ita Henric. quodl. 4. *q.* 7. Tolet. 2. *de Anima q.* 12. *concl.* 4. & alij plures. Quod potest suaderi primò: nam id, quod non est vitale, nequit influere actiuè in actionem vitalem; aliàs effectus excederet perfectionem principij: at species impressa non est vitalis; cum non procedat à principio vitę, sed ab obiecto, quod frequenter est quid inanime: ergo species impressa nequit concurrere actiuè ad cognitionem.

Respondetur negãdo minorem: quia species impressa habet sufficientem vitalitatem, vt valeat influere actiuè

in

in cognitionem: est enim per se, & ab intrinseco determinatio potentiæ vitalis cum habitudine ad actionem vitalem: vnde nequit non in ordine vitali constitui. Nec oppositum suadet inserta probatio: nam esse à principio intrinseco non est de ratione cuiuscumque entis vitalis; sed specialiter conuenit actioni vitali ob peculiarem eius rationem. Alia autem sunt, quæ pertinent ad ordinem vitalem, influuntque in vitalem operationem; quamvis non sint ab intrinseco viuentis, sed illi communicentur ab extrinseco, vt patet in habitibus supernaturalibus: ij enim non dimanant ab intrinseco; & tamen concurrunt actiuè ad operationem vitalem. Quod autem species impressa causetur ab obiecto non viuenti; minimè illius vitalitati præiudicat: nam sicut species immaterialis causatur ab obiecto corporeo, non quatenus corporeum est; sed quatenus participat aliquid immaterialitatis à substantiis separatis immaterialibus: ita potest species vitalis causari ab obiecto inanimato, non quatenus vitæ experte; sed quatenus aliquid vitalitatis à substantiis separatis, & viuentibus participat. Et hoc sufficit, vt species habeat, vel minimam vitalitatem, qualis requiritur, vt influat actiuè in cognitionem, non per modum potentię, virtutis, aut rationis agendi, sed vt determinans, & complens potentiam.

29 Secundò arguitur: quoniam respectu vnius effectus nequeunt dari plures causæ totales, & eiusdem ordinis, vt constat ex dictis *in lib. Physicor. disp. 15. quæst. 3.* sed si species impressa influeret actiuè in cognitionem, darentur plures causæ totales, & eiusdem ordinis respectu ipsius cognitionis: ergo species non concurrit actiuè ad cognitionem. Suadetur minor: quia potentia cognoscitiua concurrit in genere causæ efficientis proximæ per modum causæ totalis ad cognitionem; siquidem eam continet eminenter: ergo si species concurrit actiuè ad cognitionem, nequit non constituere aliam causam efficientem totalem proximam, ac proindè eiusdem ordinis.

Respondetur negando minorem: quia potentia cognoscitiua, & species impressa non influunt in cognitionem, nisi quatenus priùs fiunt vnum per identitatem in linea intentionali: vnde nequeunt duo principia totalia constituere. Ad probationem autem in contrarium dicendum est, quod licèt potentia cognoscitiua præstet omnem concursum, qui à potentia debet præstari; & similiter species impressa exhibeat omnem concursum, quem species potest communicare: adhuc tamen non constituunt duo principia totalia proxima cognitionis: quia vterque ille modus concurrendi desideratur ad constituendum vnum principium proximum, & adæquatum. Sicut etiam in generatione naturali (cui notitia, seu generatio intentionalis assimilatur) fœmina exhibet concursum totalem proprium fœminæ, & vir etiam exhibet concursum totalem proprium viri; & tamen non constituunt duas causas totales; sed vtriusque concursus desideratur ad constituendum vnicum, & totale generationis principium. Quod in præsenti à fortiori dicendum est, cum species non afferat ex se distinctam virtutem, aut potentiam; sed solum compleat, ac determinet potentiam cognoscitiuam: vnde illius influxus effectiuus (quidquid sit de aliis modis influendi) ad idem genus proximum, & totale simul cum influxu potentiæ cognoscitiuæ reuocandus est.

30 Secunda sententia concedit, species, quæ sunt accidentia, influere actiuè in cognitionem: id verò denegat speciebus, quæ sunt substantia, vti se habet essentia Angeli respectu cognitionis sui, & essentia Dei respectu visionis beatificæ. Ita Bañez, *1. p. quæst. 12. art. 1. & quæst. 85. art. 2. dub. vnic. concl. 2.* Et probatur primò: nam species influens actiuè in cognitionem subordinatur potentiæ cognoscitiuæ: sed substantia nequit subordinari potentiæ cognoscitiuæ, quæ est accidens, vt satis constare videtur, tùm ex se, tùm ex incapacitate subordinationis essentiæ diuinæ ad intellectum creatum: ergo species, quæ est substantia, nequit influere actiuè in cognitionem. Maior suadetur: quia principium *quo* subordinatur principio *quod*: sed quando species influit actiuè, species se habet vt principium *quo*; potentia verò cognoscitiua, vt principium *quod*; siquidem hæc determinatur per illam: ergo species influens actiuè subordinatur potentiæ cognoscitiuæ.

Respondetur negando maiorem vniuersaliter intellectam: nam quando species est superioris ordinis ad potentiam cognoscitiuam, non subordinatur ei, quamvis influat actiuè cum illa. Et ad probationem in contrarium dicimus, maiorem solùm verificari in principio *quo* eiusdem, vel inferioris ordinis cum principio *quod*; secus verò, quando principium *quo* est ordinis superioris. Vnde videmus, quod licèt forma, quæ est principium *quo* eiusdem ordinis cum corpore, subordinetur huic, & dependeat ab eo; nihilominus forma, quæ est principium *quo* superioris ordinis, vti est anima rationalis, non subordinatur principio *quod*, videlicet corpori, nec dependet ab ipso. Et idem de specie, quæ est substantia respectu potentiæ cognoscitiuæ dicendum est. Eò, vel maximè, quod potentia, & species identificantur actu in linea intentionali: & ideò nequeunt subordinari actu in eadem linea: cum ad subordinationem actualem sit necessaria actualis distinctio.

31 Arguitur secundò: quoniam species influens actiuè in cognitionem influit in eam proximè, & immediatè; cum nihil mediet inter vtramque: sed nulla substantia creata valet immediatè operari, vt statuimus *in libris Physicorum, disput. 10. quæst. 2.* ergo quando substantia creata exercet munus speciei, vti se habet essentia Angeli ad sui cognitionem, non potest actiuè concurrere ad cognitionem.

Respondetur negando maiorem vniuersaliter intellectam: nam species, quæ est substantia, sicut in ratione formæ radicaliter intellectiuæ influit per intellectum: ita in ratione obiecti, aut speciei intelligibilis concurit actiuè ad cognitionem mediante eodem intellectu. Et ratio est proportionabiliter eadem: nam quemadmodum intellectus dimanat ab essentia Angeli, quatenus est intellectiua: ita dimanat ab eadem essentia, quatenus est intelligibilis: & ideò intellectus debet esse virtus, per quam essentia influat vtroque modo, nempè per modum principij intellectiui, & per modum speciei intelligibilis. Ex quo tamen non fit, quod essentia Angeli exerceat omnia, aut principaliora munia speciei intelligibilis mediante intellectu: nam species, & habet vnire, ac pręsentare obiectum potentiæ, & habet influere actiuè in cognitionem. Ex quibus illud prius est potissimum munus speciei: hoc autem posteriùs est minus principale: primum exercet species immediatè per se ipsam; secundum verò exercere potest per intellectum.

QVÆSTIO VI.

Qualiter species intelligibilis huius status repræsentet singularia?

SVpponimus, species sensibiles repręsentare formaliter, & directè singularia: & ideò in titulo consulto

tò addidimus ly *intelligibilis*. Qua etiam de causa adiecimus *huius status*: nam species à Deo infusas, & deseruientes cognitioni alterius status posse repræsentare formaliter, & directè singularia citra controuersiam admittimus. Vndè ad solas species intelligibiles huius status deuoluitur præsens difficultas. Pro cuius resolutione obseruandum est, duo esse genera specierum intelligibilium: quædam enim producuntur immediatè ab intellectu agente, nulla supposita cognitione intellectus possibilis respectu obiecti per ipsas repræsentati: quædam verò immediatè producuntur ab intellectu possibili, supposita aliquali cognitione obiecti, quæ repræsentatur in ipsis. Et quidem priores species admittunt communiter omnes Theologi, ac Philosophi: posteriores verò admittendas esse docet D. Thom. 1. *p. q.* 12. *art.* 9. *ad* 2. his verbis: *Dicendum, quod aliquæ potentiæ cognoscitiuæ sunt, quæ ex speciebus primò conceptis alias formare possunt: sicut imaginatio ex præconceptis speciebus montis, & auri format speciem montis aurei: & intellectus ex præconceptis speciebus generis, & differentiæ format rationem speciei: & similiter ex similitudine imaginis formare possumus in nobis similitudinem eius, cuius est imago, &c.* Quæstio ergo præsens, præcipuè procedit circa species prioris generis; quamuis nonnihil etiam dicemus de illis, quæ pertinent ad posteriores.

§. I.

Decisio quæstionis iuxta mentem Aristot. & D. Thom.

32 Dicendum est, species intelligibiles, quæ immediatè producuntur ab intellectu agente, non repræsentare formaliter, & directè singularia; sed solam quidditatem materialem ab indiuiduis præcisam. Hanc conclusionem apertè docet Philosophus 1. *Physic. text.* 20. vbi inquit: *Intellectus est vniuersalium; sensus verò singularium*. Et *in hoc lib.* 11. *asserit, intellectum intelligere vniuersale directè; singulare verò reflexè*. Si autem species, quæ immediatè producuntur ab intellectu agente repræsentarent directè, & formaliter singularia; nulla esse ratio, cur intellectus illis informatus, & determinatus non intelligeret directè ipsa singularia, essetque proindè æquè cognoscitiuus, tam singularium, quam vniuersalium. Eandem doctrinam perpetuò statuit D. Thom. & præcipuè *in* 4. *d.* 50. *q.* 1. *art.* 3. *& quæst. de Anima art.* 20. *& lib.* 2. *contra Gentes cap.* 100. *&* 1. *p. q.* 85. *art.* 1. *ad* 3. vbi hæc habet: *Virtute intellectus agentis resultat quædam similitudo in intellectu possibili, ex conuersione intellectus agentis supra phantasmata, quæ quidem est repræsentatiua eorum, quorum sunt phantasmata, solùm quantum ad naturam speciei: & per hunc modum dicitur abstrahi species intelligibilis à phantasmatibus; non quod aliqua numero forma, quæ priùs fuit in phantasmatibus, postmodum fiat in intellectu possibili ad modum, quo corpus accipitur ab vno loco, & transfertur ad alterum*. Vndè hanc sententiam docent Capreol. *in* 1. *d.* 35. *quæst.* 2. *ad argumenta contra* 4. Caiet. *loc. cit. ex* 1. *parte* Ferrar. 2. *contra Gentes cap.* 100. & communiter omnes Thomistæ, quibus etiam consentiunt Henricus, Fonseca, Conimbr. & alij plures.

Fundamentum est: quoniam speciem intelligibilem fieri per abstractionem à phantasmatibus, nil aliud est, nisi quod ex rationibus repræsentatis in phantasmate quædam reluceat in specie, quædam verò non appareat: abstrahere enim est aliquid assumere, & aliquid relinquere: sed id, quod relinquitur in phantasmate, & non apparet in specie intelligibili, nequit esse quidditas, seu conceptus essentialis naturæ; cum proprium sit intellectus attingere rerum quidditates: ergo est singularitas; quam proindè non repræsentabit species intelligibilis abstracta à phantasmatibus: atqui omnis species, quæ immediatè producitur ab intellectu agente, fit per abstractionem à phantasmatibus: ergo species intelligibilis immediatè producta ab intellectu agente, non repræsentat directè, & formaliter singularia sed tantum quidditatem rei materialis.

33 Respondent aliqui negando minorem primi syllogismi; nam abstractio speciei à phantasmatibus non consistit in eo, quod quidditas assumatur, & singularitas relinquatur; sed in eo, quod relicta entitate materiali phantasmatis, assumantur, tam natura, quam singularitas repræsentata in phantasmate, vt eluceant in specie.

Hæc tamen solutio non penetrat vim argumenti, nec illius robur euacuat, sed potest efficaciter refelli; quoniam species, quæ fit ab intellectu agente per abstractionem à phantasmatibus, debet repræsentare formaliter, & directè obiectum proportionatum nostri intellectus; alia verò solum virtualiter, & indirectè: sed obiectum proportionatum nostri intellectus pro hoc statu, est quidditas rei materialis, vt præscindit à singularibus; non verò ipsa singularia, vt ex professo ostendimus *disp.* 16. *quæst.* 1. ergo prædicta abstractio non consistit in eo, quod assumatur esse repræsentatiuum, & relinquatur esse entitatiuum phantasmatis; sed in eo, quod intra genus repræsentatiuum assumatur quidditas, & relinquatur singularitas. Cætera constant, & maior suadetur, tum quia species immediatè productæ ab intellectu agente sunt omnino connaturales, & proportionatæ nostro intellectui in ordine repræsentatiuo: sed non stat hæc connaturalitas, & proportio intra ordinem vt repræsentent formaliter, & directè obiectum proportionatum, & connaturale nostri intellectus, vt ex terminis constare videtur: ergo illud repræsentant formaliter, & directè; alia verò indirectè, ac virtualiter. Tum etiam quia species intelligibiles, quæ immediatè producuntur ab intellectu agente, sunt primæ formæ intellectus possibilis in linea repræsentatiua: ergo debent repræsentare obiectum per se primum, & connaturale, quod ab intellectu respicitur, vt sic detur debita proportio inter formam & potentiam: hoc autem obiectum non sunt singularia, sed quidditas ab illis præcisa, vt constat ex dictis loco citato: ergo prædictæ species non repræsentant directè, & formaliter singularia, sed naturam communem.

Confirmatur: nam phantasma concurrit per modum instrumenti ad productionem specierum intelligibilium, quæ immediatè fiunt ab intellectu agente, vt *infrà disp.* 19. *quæst.* 2. ostendemus: ergo phantasma habet aliquid, per quod præuiè concurrat ad actionem principalem intellectus agentis, iuxta ea, quæ diximus *in lib. Physic. disp.* 12. *q.* 2. sed hæc virtus, seu ratio agendi se tenens ex parte phantasmatis, nequit esse singularitas naturæ repræsentatæ; benè autem ipsa natura, quatenus ex se à singularitate præscindit: ergo id, quod è phantasmate assumitur, & debet elucere in specie, non est singularitas: sed quidditas à singularitate præcisa. Hæc consequentia constat; nam hoc ipso, quod singularitas non se habeat, vt ratio agendi in productione speciei intelligibilis, sed tantum concomitanter, materialiter; non oportet, quod assumatur, & reluceat in specie. Minor verò suadetur: quoniam vt phantasma valeat vtcumque virtute propria agere præuiè in intellectum; debet illi, quoad fieri potest proportionari: sed maior proportio est inter intellectum, & naturam

relucentem in phantasmate, quatenùs ex se præscindit à singularitate; quàm inter eundem intellectum, & singularitatem, seu naturam singularitati concretam: nam sicut intellectus noster pro hoc statu partim est in materia, & partim extra materiam; ita quidditas materialis præscindens à singularitate quodammodò est in materia, & quodammodò extra illam: quidditas verò materialis, vt concernens singularitatem nullo modo præscindit à materia: ergo ratio, per quam phantasma proportionatur ad agendum præuiè in intellectum possibilem, non est singularitas rei repræsentatæ; sed quidditas, vt quantum est de se, præscindit à singularibus. Et quamvis nonnulla se se offerant contra hanc causalitatem, quam phantasmati attribuimus, facilè diluentur loco supra citato, vbi commodius eis occurremus.

34 Ex dictis sequitur, non repugnare, quod species intelligibiles productæ ab intellectu possibili, & relictæ ex priori intellectione, repræsentent formaliter, & quasi directè singularia. Nam quæ hactenus adduximus, ad conuincendum, repugnare id genus repræsentationis speciebus immediatè productis ab intellectu agente; id minimè euincunt de speciebus immediatè productis ab intellectu possibili. Tùm etiam, quia D. Thom. loquitur de speciebus primi generis, non verò de speciebus alijs, vt liquet ex ipso textu. Tùm etiam, quia inter has, & illas datur manifesta disparitas: illæ enim, sicut sunt primæ formæ intellectus, ita debent repræsentare eius obiectum primò proportionatum pro hoc statu, quod est quidditas materialis à singularibus præcisa; istæ verò relinquuntur ex priori intellectione, quæ potest se extendere, saltem indirectè, ad obiectum secundarium, & ideò valent, & illud, & singularia repræsentare formaliter, & quasi directè. Diximus, *quasi directè*: nam repræsentatio absolutè, & simpliciter directa non supponit per se cognitionem indirectam obiecti repræsentari: huiusmodi autem species supponunt per se cognitionem indirectam singularium medijs speciebus ab intellectu agente productis: & ideò non repræsentant singularia omnino directè, sed quasi directè.

§. II.

Satisfit argumentis opinionis aduersæ.

35 Contrariam nostræ conclusioni sententiam defendunt Scotus *in quarta distinct.* 45. *quæst.* 3. Durand. *in secunda distinct. quæst.* 7. Gregor. *in* 1. *d.* 3. *q.* 1. *art.* 2. & alij Nominales, quibus subscribunt Suar. *disp.* 6. *Metaph. sect.* 6. Rub. *in præf. tract. de intellect. possib. quæst.* 1. & plures ex recentioribus extra scholam D. Thom. Quod potest probari primò: quia nulla est repugnantia in eo, quod species immediatè producta ab intellectu agente repræsentet formaliter, & directè singularia: sed natura agit, quod potest, seu non repugnat: ergo dantur species intelligibiles immediatè productæ ab intellectu agente, quæ formaliter, & directè repræsentent singularia. Maior suadetur: quia talis modus repræsentationis non repugnat ex eo, quod sit rei singularis; cum certum sit posse speciem intelligibilem repræsentare rem singularem, vt patet in specie, qua Michaël Angelus cognoscit Gabrielem: nec repugnat ex eo, quod sit rei materialis: siquidem obiectum proportionatum nostri intellectus pro hoc statu est aliquid materiale: nec denique repugnat ex parte vtriusque; cùm de facto habeamus aliquas species repræsentantes formaliter singularia, vt admisimus *num.* 31. & etiam detur verbum, seu species expressa, quæ repræsentet directè singulare, quando istud actu cognoscitur: ergo nulla est repugnantia in eo; quod species intelligibilis immediatè producta ab intellectu agente repræsentet formaliter, & directè singularia.

Respondetur negando maiorem: ad cuius probationem constat, prædictam repugnantiam oriri ex eo, quod species producta ab intellectu agente debet repræsentare obiectum primario proportionatum nostro intellectui, quod non est aliud, quam quidditas materialis à singularitate præcisa: & insuper ex eo quod prædicta species producta ab intellectu agente attingitur etiam effectiuè à phantasmate, non quatenus hoc concernit singularitatem in esse repræsentatiuo; sed potiùs quatenus repræsentat naturam, quæ, quantum est de se à singularitate præscindit. Quæ rationes, cùm non militent in speciebus Angelorum, neque in illis, quæ relinquuntur ex præcedenti cognitione; mirum non est, quod prædictæ species possint formalitèr, & directè repræsentare singularia. Species autem expressa singularis, fit per cognitionem singularis supponentem cognitionem directam quidditatis à singularitate præcisæ: & ideò potest repræsentare singulare formalitèr, & quasi directè: quia commensuratur cognitioni, per quam fit.

36 Arguitur secundò: nam ad productionem speciei intelligibilis concurrunt intellectus agens per modum causæ vniuersalis, & phantasma per modum causæ particularis; sed effectus sequitur conditionem causæ particularis: ergo cùm phantasma repræsentet formaliter, ac directè singulare materiale; sequitur, quod species intelligibilis debeat ipsum eodem modo repræsentare.

§ Respondetur negando consequentiam: nam cùm ratio agendi se tenens ex parte phantasmatis in esse repræsentatiuo non sit singularitas; sed quidditas materialis, quatenus ex se à singularitate præscindit: fit, vt licèt species sequatur naturam phantasmatis, nihilominus non repræsentet formalitèr, & directè singularitatem; sed quidditatem materialem à singularitate abstractam: effectus enim sequitur conditionem causæ particularis in ijs, quæ se habent per se in causa comparatiuè ad effectum.

37 Arguitur tertiò: quia potentiæ superiores possunt, quod inferiores, & adhuc ampliùs, vt patet in sensu communi, qui recipit speciem rei visibilis, sicut potentia visiua, & insuper alias species: sed intellectus est potentia superior ad sensum, qui recipit species repræsentantes formaliter singularia: ergo intellectus potest recipere prædictas species, & insuper alias, quæ repræsentent vniuersalia.

Respondetur negando consequentiam intellectam de speciebus immediatè productis ab intellectu agente: nam potentia superior potest, quidquid potest inferior, seclusis tamen imperfectionibus proprijs potentiæ inferioris, & quæ superiori repugnant. Quod autem primæ formæ potentiæ cognoscitiuæ formaliter, & primariò repræsentent singularia, est proprium potentiæ sensitiuæ, & repugnat nostro intellectui ob ea, quæ supra diximus. Et ideò quamvis intellectus noster habeat species, tùm vniuersalium, tùm singularium in quo plurimum præeminet sensui; attamen species singularium non sunt primæ formæ intentionales, quæ ab intellectu agente producuntur; sed fiunt ab intellectu possibili, supposita cognitione quidditatum in communi.

38 Arguitur quartò: quia nequit haberi cognitio directa alicuius obiecti, nisi per speciem, quæ ipsum directè repræsentet: sed intellectus noster potest pro hoc statu cognoscere directè singularia: neque enim id repugnat ex capite perfectionis obiecti, cum sensus ea directè cognoscat, neque ex capite imperfectionis, cum Angelus illa directè attingat: ergo intellectus noster habet

bet pro hoc statu species intelligibiles repræsentantes directè, & formaliter singularia.

Respondetur negando minorem, si intelligatur de cognitione absolutè, & simpliciter directa, & quæ per se non supponat cognitionem virtualem, ac indirectam eiusdem obiecti: repugnat etiam, quod intellectus noster pro hoc statu cognoscat ita directè singularia. Cuius repugnantiæ radicem iam supra diximus: nam qua parte intellectus noster est imperfectior angelico, non petit species per se infusas; sed eas comparat interuentu sensuum, & ministerio phantasmatum: & qua parte est perfectior sensu, petit pati à phantasmatibus immateriali modo, proindeque postulat, quod phantasmata non agant in esse repræsentatiuo ratione singularitatis; sed ratione naturæ, quæ quodammodo à singularitate præscindit: ita enim adest maior proportio inter phantasmata, & intellectum in ratione agentium, & patientis. Vnde species facta interuentu, ac ministerio immediato phantasmatum nequit repræsentare formaliter, & directè, nisi quidditatem à singularitate præcisam; ipsam verò singularitatem repræsentat virtualiter. Potest tamen intellectus fœcundatus prædictis speciebus producere alias, quæ per se primò repræsentent singularia, & per quas ipsa singularia, quasi directè cognoscat. Nunquam autem hæc cognitio est simpliciter directa; cùm per se supponat aliam cognitionem virtualem, & indirectam eorumdem singularium.

39 Arguitur vltimò: nam si species producta ab intellectu agente repræsentaret solam quidditatem abstractam à singularibus; non possemus cognoscere distinctè, & expressè singularia; consequens est absurdum; cùm intellectus euidenter cognoscat Petrum esse hominem, & Petrum non esse Paulum, quod, absque horum singularium expressa, & distincta notitia fieri non valet: ergo species producta ab intellectu agente repræsentat, non solùm quidditatem, sed etiam singularia. Sequela ostenditur: quia modus cognoscendi attemperatur, & commensuratur modo, quo species repræsentant: ergo si hę solùm repræsentant quidditatem; vel à singularibus penitùs abstrahunt, vel illa repræsentant præcisè in confuso, quatenus continentur in potentia in quidditate expressè repræsentata; sequitur, intellectum nostrum non posse cognoscere distinctè, & expressè singularia.

Respondetur concedendo sequelam intellectam de cognitione distincta, & expressa singularium, quæ simul sit omninò directa: quod præcisè euincit probatio. Neganda verò est, si intelligatur de cognitione distincta, & expressa, quæ solùm sit reflexa, aut directa secundum quid: nam licèt species producta ab intellectu agente solùm in confuso, & virtualiter repræsentet singularia; aliundè tamen eorum cognitio expressa, & distincta haberi valet. Cùm enim intellectus noster sit reflexiuus, & discursiuus; potest post notitiam quidditatis in communi, quam ei repræsentat species ab intellectu agente producta, regredi supra actum, speciem, & obiectum, & aduertere ad singularia, à quibus quidditas abstracta est in esse repræsentatiuo, & quæ re ipsa concernit in esse entis. Vnde valet producere speciem expressam, in qua singulare distinctè, & expressè cognoscat: ex qua cognitione relinquitur etiam species impressa, quæ singulare per se primò, & quasi directè repræsentat. Ad hæc tamen præstanda indiget intellectus concursu imaginatiuæ, & cogitatiuæ, quarum est singularia omninò directè cognoscere.

DISPVTATIO XVIII.

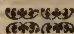
De vnitate intellectus possibilis.

QVÆ de obiecto nostri intellectus, & de speciebus intelligibilibus diximus, non parùm conferunt ad cognoscendam eiusdem intellectus naturam. Pro qua perfectiùs comparanda, videndum est, an intellectus sit vnicus, an multiplex: quod in præsenti disputatione præstare curabimus.

QVÆSTIO I.

An in parte intellectiua detur memoria, & an distinguatur ab intellectu.

PLura sunt munera, quæ solent attribui memoriæ: primum retinere species: secundum recordari præcedentis cognitionis: & tertium cognoscere obiectum, vt præteritum. Vndè vt maiori luce quæstionem absoluamus, eam per diuersas assertiones decidemus.

§. Vnicus.

Resolutio difficultatis iuxta mentem D. Thom.

1 DIcendum est primò, in parte intellectiua dari memoriam quoad munus retinendi species intentionales. Ita Aristot. *in hoc lib. text.* 8. D. Thom. 1. *p. q.* 79. *art.* 6. *in corpore*, vbi relata contraria opinione Auicennæ, addit: *Sed hæc opinio manifestè repugnat dictis Aristot. in* 3. *de Anima text.* 8. & post pauca, *Repugnat etiam prædicta positio rationi. Quod enim recipitur in aliquo, recipitur in eo secundum modum recipientis: Intellectus autem est magis stabilis natura, & immobilis, quam materia corporalis. Si ergo materia corporalis formas, quas recipit, non solùm tenet, dùm per eas agit in actu; sed etiam postquam agere cessauerit; multò fortiùs intellectus immobiliter, & inamissibiliter recipit species intelligibiles, siuè à sensibilibus acceptas, siuè*

etiam ab aliquo superiori intellectu effluxas. Sic igitur si memoria accipiatur, solùm pro vi conseruatiua specierum, oportet dicere, memoriam esse in intellectiua parte. Quæ ratio est adeò perspicua, vt non oporteat aliquid vlterius adijcere.

2 Sed aduersus hanc conclusionem oppones *primò*: nam secundum August. 12. *de Trinit. cap.* 8. ad partem intellectiuam pertinent, quæ non sunt hominibus, pecoribusque communia: sed memoria, quoad munus conseruandi species, reperitur in pecoribus, vt constat ex supra dictis *disp.* 14. *quæst.* 4. ergo quoad prædictum munus non inuenitur in parte intellectiua. *Secundò*: quia intellectus noster nequit pro hoc statu intelligere, nisi se conuertat ad phantasmata: sed hoc ipso, quod se ad phantasmata conuertat, recipit species, per quas valeat intelligere: ergo non est necessarium, quod retineat species. Sicut quia potentia visiua nequit videre, nisi obiectum præsens; & hoc ipso, quod sit præsens, potest ab illo denuò immutari: ideò non est necessarium, quod potentia visiua retineat species visibiles.

Ad primam obiectionem respondet D. Thom. *loco supra cit. in solut. ad* 1. his verbis: *Memoria, secundum quod est conseruatiua specierum, non est nobis, pecoribusquè communis: species enim conseruantur non in parte animæ sensitiua tantum, sed magis in coniuncto, cùm vis memoratiua sit actus organi cuiusdam: sed intellectus secundum se ipsum est conseruatiuus specierum præter concomitantiam organi corporalis.* ¶ Ad secundam neganda est minor: quia non per quamcumque conuersionem intellectus recipit speciem à phantasmatibus. Quando enim præhabet speciem obiecti, ex hoc ipso impeditur recipere denuò illam: sicut lignum calidum, vt quatuor nequit recipere calorem, vt quatuor, quamuis se conuertat ad ignem. Porrò intellectum retinere species, & frustraneum, quantum ad hoc, esse recursum ad phantasmata persuadet ipsa natura rerum; cùm species intelligibilis sit spiritualis, & recipiatur in subiecto spirituali, quod minus obnoxium est corruptioni, quam plures sensus interni, qui species retinent etiam in absentia obiecti. Per quod euanescit exemplum potentiæ visiuæ: hæc enim ratione suæ imperfectionis non habet sufficientes dispositiones ad recipiendum inmobiliter species intentionales: & ideò petit eas actu recipere, cùm actu videt. Quæ ratio non militat in intellectu, vt constat, tùm ex se, tum exemplo aliquorum sensuum internorum, qui species retinent.

3 Dicendum est secundò, *in parte intellectiua dari memoriam quoad munus attingendi obiectum, vt prius cognitum, siue quoad munus attingendi præteritam cognitionem.* Vtramque assertionis partem docet D. Thom. *loc. supr. cit. in corpore, & ad* 2. vbi vnam, & alteram probat hoc discursu: *Dicendum, quod præteritio potest ad duo referri, scilicet ad obiectum, quod cognoscitur, & ad cognitionis actum. Quæ quidem duo simul coniunguntur in parte sensitiua, quæ est apprehensiua alicuius per hoc, quod immutatur à præsenti sensibili. Vnde simul animal memoratur se priùs sensisse in præterito, & se sensisse, quoddam præteritum sensibile. Sed quantum ad partem intellectiuam pertinet, præterito accidit, & non per se conuenit ex parte obiecti intellectus. Intelligit enim intellectus hominem, in quantum est homo. Homini autem in quantum est homo, accidit, vel in præsenti, vel in præterito, vel in futuro esse. Ex parte verò actus præteritio per se accipi potest etiam in intellectu sicut in sensu: quia intelligere animæ nostræ est quidam particularis actus in hoc, vel in illo tempore existens: secundum quod homo dicitur intelligere nunc, vel heri, vel cras. Et hoc non repugnat intellectualitati: quia huiusmodi intelligere, quamvis sit quoddam particulare, tamen est immaterialis actus, vt supra de intellectu dictum est quæst. 75. art. 2. Et ideò sicut intelligit se ipsum intellectus, quamvis ipse sit quidam singularis intellectus: ita intelligit suum intelligere, quod est singularis actus, vel in præterito, vel in præsenti, vel in futuro existens. Sic igitur saluatur ratio memoriæ; quantum ad hoc, quod est præteritorum in intellectu, secundum quod intelligit se priùs intellexisse, non autem, secundum quod intelligit præteritum, prout est hic, & nunc.* Hæc D. Thomas.

4 Obijcies: eatenus potest intellectus cognoscere obiectum, vt præteritum in esse cogniti, quatenus potest secundariò, & reflexè attingere suam cognitionem, tanquam quoddam singulare, quod præterijt: sed hoc pacto potest etiam attingere quæcumque obiecta singularia, vt ex se liquet: ergo sicut potest cognoscere obiecta, vt præterita in esse cogniti, valet etiam illa cognoscere, vt præterita in esse rei: & consequenter non subsistit discrimen à D. Thoma assignatum.

Respondetur negando consequentiam: & ratio disparitatis est, quod cognitio, quantumvis attingat obiectum primarium intellectus, est quidam actus singularis, qui potest præterire: ac proindè obiectum primarium intellectus sub denominatione cogniti valet esse præteritum, & sub hac ratione attingi. Cæterum si idemmet obiectum primarium consideretur in esse entis, nequit præterire, eò quod est vniuersale, & vniuersalia sunt negatiuè æterna, abstrahuntque ab hic, & nunc. Vnde intellectus potest attingere suum obiectum primarium, vt præteritum in esse cogniti; minimè vero, vt præteritum in esse rei. Quod autem intellectus attingat singularia, quę prętereunt etiam in esse rei, parum refert: nam ratio memoriæ mensuranda est per respectum ad obiectum proportionatum, & primarium: singularia verò pertinent ad obiectum secundarium nostri intellectus pro hoc statu.

5 Si autem inquiras, an attentis omnibus, quæ hactenus diximus admittenda sit in parte intellectiua memoria, quę dicatur talis cum proprietate? Respondet. Doct. S. *q.* 10. *de ver. art.* 2. his verbis: *Memoria secundum communem vsum loquentium accipitur pro notitia præteritorum. Cognoscere autem præteritum, vt præteritum, est eius, cuius est cognoscere præsens, vt præsens, vel nunc, vt nunc: hoc autem est sensus. Sicut enim intellectus non cognoscit singulare, vt est hoc; sed secundum communem quandam rationem, vt in quantum est homo, vel albus, vel etiam particulare; non in quantum est hic homo, vel particulare hoc, ita etiam intellectus cognoscit præsens, & præteritum; non in quantum est nunc, & præteritum. Vnde cùm memoria secundum propriam sui acceptionem respiciat ad id, quod est præteritum respectu huius nunc; constat, quod memoria propriè loquendo, non est in parte intellectiua, sed sensitiua tantum, vt Philosophus probat.*

6 Dicendum est tertiò, memoriam, quam admisimus in parte intellectiua, non distingui ab intellectu possibili, Ita Aristot. *in præsenti text.* 7. D. Thom. 1. *p. q.* 79. *art.* 7. & 1. *contra Gentes cap.* 74. Fundamentum est: quoniam potentia attingens aliquam rationem communem, potest attingere omnia obiecta particularia, quæ sub illa continentur: sed intellectus possibilis attingit ens in tota sua latitudine, sub quo continetur obiectum, vt præteritum in esse cogniti: ergo intellectus noster potest attingere obiectum, vt præteritum in ratione cogniti: hoc autem est proprium munus memoriæ existentis in parte intellectiua: hæc igitur non distinguitur ab intellectu possibili. Et confirmatur: quia intellectus possibilis potest conseruare species intelligibiles, quod est aliud munus memoriæ.

7 Obij-

7 Obijcies primò: D. August. 10. de Trinit. cap. 11. ponit in mente tria, nempè memoriam, intellectum, & voluntatem: ergo sicut memoria realiter distinguitur à voluntate, ita etiam ab intellectu. Secundò: ideò in parte sensitiua memoria differt ab alijs sensibus, quia illa attingit obiectum, vt præteritum, isti verò respiciunt sua obiecta sub alia diuersa ratione: sed etiam in parte intellectiua memoria attingit suum obiectum, vt præteritum, saltem in esse cogniti; intellectus autem respicit suum obiectum sub alia ratione longe diuersa; ergo memoria partis intellectiuę distinguitur realiter ab intellectu.

Primam obiectionem diluit D. Thom. loc. cit. ex 1. p. in solut. ad 1. dicens: *Ista tria non accipit Aug. pro tribus potentijs. Sed memoriam accipit pro habituali animæ retentione: intelligentiam autem pro actu intellectus; voluntatem autem pro actu voluntatis.* § Ad secundam negatur consequentia: & ratio disparitatis est, quod memoria sensitiua attingit obiectum, vt præteritum; ita, quod hęc sit ratio formalis terminandi, & memorię tribuat speciem: vndè oportet, quod memoria sensitiua sit specialis potentia ab alijs sensibus differens. Cęterum memoria partis intellectiuę ita attingit obiectum, quatenùs pręteritum in esse cogniti, vt tamen hęc non sit ratio formalis terminandi; sed ratio vniuersalissima entis, sub qua intellectus respicit suum obiectum: & ideò memoria partis intellectiuę nequit intellectu distingui.

QVÆSTIO II.

Vtrum intellectus practicus, & speculatiuus, & ratio superior, & inferior distinguantur realiter?

HÆc specialiter commemoramus in pręsenti: quia de ipsis poterat esse aliqualis difficultas, cum vnitatem intellectus inuestigamus. Pro intelligentia verò terminorum animaduertendum est, intellectum speculatiuum esse, qui considerat verum sistendo in eo, & absque respectu ad opus: practicum verò esse, qui verum cognitum ad operationem ordinat. Ratio autem superior secundum August. 12. de Trinit. est, quę *intendit rebus æternis conspiciendis, & consulendis: inferior verò, quæ intendit rebus temporalibus.* De his ergo quęritur, an distinguantur realiter inter se, & ab intellectu possibili.

§. Vnicus.

Respondetur quæsito duabus assertionibus.

8 DIcendum est primò, intellectum practicum, & speculatiuum esse eandem realiter potentiam, nempè intellectum possibilem. Ita Aristot. in hoc libr. tex. t. 7. D. Thom. 1. p. q. 79. art. 11. & q. 3. de verit. art. 3. & alibi sępè. Probat autem S. Doct. loc. cit. ex 1. p. hanc conclusionem dupliciter, primò in argumento *sed contra* his verbis: *Sed contra est, quod dicitur 3. de anima, quod intellectus speculatiuus per extensionem fit practicus: vna autem potentia non mutatur in aliam: ergo intellectus speculatiuus, & practicus non sunt diuersæ potentię.* Secundò in corpore arguit: *Quod accidentaliter se habet ad obiecti rationem, quam respicit, aliqua potentia, non diuersificat potentiam. Accidit enim colorato, quod sit homo, aut magnum, aut paruum: vnde omnia huiusmodi eadem visiua potentia apprehenduntur. Accidit autem apprehenso per intellectum, quod ordinetur ad opus, vel non ordinetur. Secundum hoc autem differunt intellectus speculatiuus, & practicus: nam intellectus speculatiuus est, qui quod apprehendit non ordinat ad opus; sed ad solam veritatis considerationem: practicus verò intellectus dicitur, qui hoc, quod apprehendit ordinat ad opus.* Vndè velut per se notum relinquitur, quod vnus, & idem intellectus potest vtramque rationem attingere, ac proinde simul esse speculatiuus, & practicus.

9 Obijcies: diuersa ratio obiecti diuersificat potentiam: sed obiectum intellectus speculatiui est verum speculabile, quatenus tale; obiectum verò intellectus practici, est vel potius bonum operabile, quatenus tale: quę duo satis distinguuntur: ergo refundunt distinctionem realem in potentias, à quibus respiciuntur. § Hęc tamen obiectio eneruata manet ex dictis à D. Thom. quia sola ratio formalis obiectiua adęquata, & per se inspecta diuersificare valet potentias: ratio autem formalis, & per se inspecta a quocumque intellectu est ratio entis, aut veri in tota sua latitudine; cui aliàs accidit ordinari, vel non ordinari ad opus: & ideò hęc diuersitas ordinationis accidentaria est, & inepta, vt petat attingi per intellectus realiter distinctos: sed sicut verum ordinatum, & non ordinatum ad opus participat rationem veri vt sic, ita petit attingi per eundem intellectum.

10 Dicendum est secundò, rationem superiorem, & inferiorem non esse diuersas potentias, sed vnicam, nempè intellectum possibilem. Ita D. Thom. 1. p. q. 79. art. 9. & 1. 2. q. 74. art. 7. Probatur ratione S. Doct: quoniam vna, & eadem potentia potest attingere medium, & id, quod attingitur per medium, vt patet in intellectu cognoscente pręmissas, & conclusionem: sed temporale, & ęternum ita se habent, quod vnum est medium ad cognoscendum aliud: ergo possunt attingi per eandem potentiam, quę prout respicit temporalia, dicitur ratio inferior; & quatenus attingit ęterna, appellatur ratio superior. Cętera constant, & minorem docet, & probat D. Thom. loc. cit. ex 1. p. his verbis: *Hæc duo scilicet temporalia, & æterna comparantur ad cognitionem nostram hoc modo: quod vnum eorum est medium ad cognoscendum alterum: nam secundum viam inuentionis per res temporales in cognitionem deuenimus æternorum, secundum illud Apost. ad Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. In via verò iudicij, per æterna iam cognita de temporalibus iudicamus, & secundum rationes æternorum temporalia disponimus.*

11 Sed obijcies primò: nihil oritur à se ipso: sed ratio inferior oritur à superiori, & per eam regulatur: ergo distinguitur ab illa. Secundò: scientificum idem est, ac pars superior, quæ attingit æterna, seu necessaria: opinatiuum verò idem est, ac pars inferior, quæ versatur circa temporalia, seu contingentia: atqui scientificum, & opinatiuum sunt principia realiter distincta, vt docet Aristot. 6. Æthic. cap. 1. ergo pars superior, & inferior realiter distinguuntur.

Ad primam obiectionem respondet D. Thom. in solut. 2. *quod ratio inferior dicitur à superiori deduci, vel ab ea regulari, in quantùm principia, quibus vtitur inferior ratio, deducuntur, & diriguntur à principijs superioris rationis.* Eadem autem potentia valet vti vtriusque principijs. § Secundum diluit in solut. ad 3. his verbis: *Dicendum, quod scientificum, de quo Philosophus loquitur, non est idem, quod ratio superior: nam necessaria scibilia inueniuntur etiam in rebus temporalibus, de quibus*

est scientia naturalis; & mathematica. Opinatiuum autem, & ratiocinatiuum in minus est, quam ratio inferior: quia est contingentium tantum. Nec tamen est simpliciter dicendum, quod sit alia potentia, qua intellectus cognoscit necessaria, & alia, qua cognoscit contingentia: quia vtraque cognoscit secundum eandem rationem obiecti, scilicet secundum rationem entis, & veri. Cum ergo Aristot. docet, scientificum, & opinatiuum distingui; non de potentijs, sed de habitibus exponendus est: nam respectu habituum, ob maiorem eorum limitationem, possunt rationes necessarij, & contingentis esse formales, & adæquatæ; licèt sint materiales, & inadęquatæ respectu potentiæ.

DISPVTATIO XIX.

De intellectu agente.

POSTQVAM explicuit Aristot. naturam intellectus possibilis, incepit disputare de agente, vt ita haberetur perfecta notitia potentiarum, quæ ad partem intellectiuam spectant. Quod vt assequamur, sequentem aperuimus disputationem.

QVÆSTIO I.

An detur intellectus agens, & distinguatur realiter à possibili?

VTramque difficultatem sub eadem quæstione coniungimus, quia vnius decisio viam ad alteram parat: claritatis tamen gratia vnamquamque singillatim resoluemus.

§. I.

Respondetur primæ quæstionis parti.

1 DIcendum est primò, dari intellectum agentem: Sic docet Aristot. *in hoc lib. text. 17.* D. Thom. *ibid. lect. 10. & 1. p. q. 54. art. 4. & quæst. 79. art. 3. & 2. cont. Gent. cap. 76. & alibi* sæpè. Quos sequuntur communiter Theologi, & Philosophi contra Durand. *in 1. dist. 3. p. 2. quæst. 5.* Fundamentum est: quoniam in quocumque genere, in quo datur potentia passiua, debet dari potentia actiua, quę passiuam reducat ad actum: sed intellectus noster possibilis est potentia passiua ad recipiendas species intentionales, estque à principio in pura potentia ad illas, & tanquam tabula rasa, in qua nihil est depictum: ergo debet dari alia potentia actiua, quæ ipsum reducat ad actum habendi species, & hanc vocamus intellectum agentem. Quæ est ratio Aristot. & D. Thom. *loc. supra cit.* ¶ Confirmatur ex eodem S. Doct. 1. *p. q. 79. art. 3.* vbi inquit: *Formæ in materia existentes, quas intelligimus, non sunt intelligibiles actu: nihil autem reducitur de potentia in actum, nisi per aliquod ens actu: sicut sensus fit in actu per sensibile in actu: oportet igitur ponere aliquam virtutem ex parte intellectus, quę faciat intelligibilia in actu per abstractionem specierum à conditionibus indiuiduantibus. Et hæc est necessitas ponendi intellectum agentem.*

2 Sed obijcies *primò*: nam intellectus Angelicus est aliquando in actu, & aliquando in potentia: & tamen non est necesse ponere in Angelo intellectum agentem, vt docet D. Thom. 1. *p. quæst. 54. art. 4.* ergo ex eo, quod intellectus noster sit aliquando in potentia, non infertur dari in anima nostra intellectum agentem. *Secundò*: quia species sensibiles excedunt in immaterialitate obiecta sensibilia, & propterea obiecta fiunt sensibilia in actu per species: ergo, vel ratio D. Thom. non euincit necessitatem intellectus agentis; vel adstruit indigentiam sensus agentis, siue producentis species, quod est absurdum. *Tertiò*: quoniam sequitur ex dictis, ad cognitionem saltem rerum spiritualium non esse necessariam operationem intellectus agentis: spiritualia enim sunt secundum se intelligibilia in actu: & ideò superfluit intellectus, qui illa à materialitate depuret.

Ad primam obiectionem respondemus negando cõsequentiam: & ratio disparitatis est, quod licèt intellectus angelicus sit in potentia respectu cognitionis aliquorum obiectorum, eorum videlicet, quæ actu non cognoscit: nihilominùs est semper in actu respectu specierum omnium obiectorum, quę potest naturaliter cognoscere: debetur enim Angelo, ob suam perfectionem, quod illi infundantur prædictæ species à principio suæ creationis: & propterea non indiget intellectu agente, cuius industria comparet species. Anima autem nostra, ob suam imperfectionem, petit esse à principio nudam ab omnibus speciebus, & illas acquirere sensuum ministerio: quod in causa est, vt corpori postulet vniri. Porrò species, quæ per sensus acquiruntur, omnes sunt materiales, vtpote ab obiectis corporeis immissæ. Vnde opus est ponere in anima nostra quandam potentiam actiuam, cuius sit ex speciebus sensibilibus alias species spirituales, & intelligibiles in actu producere, ac per earum impressionem constituere intellectum possibilem in actu primo proximo ad intelligendum: & hæc potentia dicitur intellectus agens.

Secundam obiectionem diluit D. Thom. *quæst. vnic. de anima art. 4. ad 5.* his verbis: *Dicendum, quod sensibile cum sit quoddam particulare, non imprimit, neque in sensum, neque in medium species alterius generis; cum species in medio, & in sensu non sit, nisi particularis. Intellectus autem possibilis recipit species alterius generis, quam sint in imaginatione; cum intellectus possibilis recipiat species vniuersales, & imaginatio non contineat, nisi particulares. Et ideò in intelligibilibus indigemus intellectu agente, non autem in sensibilibus alia potentia actiua.* Maiorem autem illam immaterialitatem, quam habent species sensibiles, sufficienter producunt ipsa obiecta; non quidem virtute propria, sed virtute substantiarum separatarum iuxta ea, quæ *supra* diximus *disp. 17. quæst. 5.* ¶ Tertia obiectio nihil concludit: quia intellectus noster pro hoc statu, nequit cognosce-

re spiritualia, nisi per species rerum sensibilium: quæ, vt deputentur simpliciter à materia, necessaria est intellectus agentis operatio.

§. II.

Deciditur secunda difficultas.

3 Dicendum est secundò, intellectum agentem esse potentiam realiter distinctam ab intellectu possibili. Hanc conclusionem docent Aristot. *in praes. text.* 18. & 19. D. Thom. 1. *p. q.* 79. *art.* 7. & 10. & *lib.* 2. *contra Gent. cap.* 77. & 78. & *opus.* 3. *cap.* 87. & 88. Vnde hanc sententiam amplectuntur communiter Thomistæ. Idem etiam tuentur B. Albert. *in summa de homine tract. de intellectu agente*, Scotus *in* 1. *d.* 3. *q.* 8. *ad* 1. Valentia 1. *p. disp.* 5. *q.* 5. *punct.* 2. Tolet. Conimbr. Rubius, & alij plures.

Probatur ratione: quoniam potentiæ habentes obiecta formaliter distincta, & actus realiter diuersos nequeunt non realiter distingui, vt constat ex dictis *disp.* 6. *quæst.* 1. sed intellectus agens, & intellectus possibilis habent obiecta formaliter diuersa, & actus realiter distinctos: ergo distinguuntur realiter. Suadetur minor: quoniam obiectum formale intellectus agentis est obiectum, quod ex intelligibili in potentia faciendum est intelligibile in actu; obiectum verò intellectus possibilis est idem obiectum, vt factum intelligibile in actu; inter quæ certum est interuenire distinctionem formalem. Similiter actus proprius intellectus agentis est producere speciem intelligibilem per abstractionem à phantasmatibus; actus verò intellectus possibilis est intelligere: qui actus nequeunt non realiter distingui; cum vnus sit prior realiter alio.

Confirmatur primò: quia repugnat vnam, & eandem potentiam esse simul in actu, & in potentia respectu eiusdem, vt ostendimus *in lib. Physic. disp.* 26. *q.* 1. sed intellectus agens est in actu respectu speciei intelligibilis, quam producit; cum vnumquodque agat, secundum quod est in actu: intellectus autem possibilis est in potentia ad eandem speciem, quam recipit; siquidem vnumquodque recipit, secundum quod est in potentia: ergo intellectus agens, & possibilis nequeunt esse vna, & eadem potentia, sed differunt realiter. Euasiones autem, quibus posset hæc confirmatio eneruari, præclusæ manent loco citato.

Confirmatur secundò: nam ideò materia prima nequit se in ordine naturali reducere de potentia ad actū, quia est pura potentia in prædicto ordine, & ideò petit reduci per agens à se realiter distinctum: atqui intellectus noster possibilis non est vtcumque in potentia; sed est pura potentia in linea intelligibili, cum nullam habeat ex se formam, siue speciem in prædicto ordine: ergo intellectus possibilis nequit se reducere ad actum habendi species: ergo est necessarius intellectus agens realiter diuersus, qui possibilem ad actum specierum reducat.

§. III.

Diluuntur argumenta contra secundam conclusionem.

4 Intellectum agentem, & possibilem esse vnam, & eandem realiter potentiam defendunt Abulens. *Exod.* 23. *q.* 70. Maior. *in* 2. *d.* 16. *q. vnic.* Suar. *tract.* 3. *lib.* 4. *cap.* 8. & alij. Pro qua sententia arguitur primò: quia repugnat dari intellectum, qui non intelligat, sicut, & sensum, qui non sentiat: ergo si datur intellectus agens, debet intelligere: sed hoc ipso, debet recipere, & habere in se species intelligibiles, quod est proprium munus intellectus possibilis: ergo intellectus agens non differt realiter à possibili.

Confirmatur primò: nam repugnat dari in homine duplex intelligere adæquatum: sed si darentur duo intellectus realiter distincti; daretur etiam duplex intelligere adæquatum; cum intelligere sit proprius, & adæquatus actus potentiæ intellectiuæ: ergo intellectus agens, & possibilis non sunt duo intellectus realiter diuersi. ¶ Confirmatur secundò: quia repugnat dari intellectum, qui non sit potentia vitalis: at intellectus agens, si distingueretur à possibili, non esset potentia vitalis; siquidem non operaretur per actionem immanentem in ipso, quod est proprium viuentium; sed per actionem transeuntem, qua produceret speciem in intellectu possibili: ergo intellectus agens non valet à possibili distingui. ¶ Confirmatur tertiò: quia si intellectus agens, non intelligeret, essetque proindè, ipse intellectus possibilis; frustra maneret in anima separata; siquidem in prædicto statu non posset exercere operationem abstrahendi species, nec aliam: & frustrà ponitur potentia, vbi nullam potest exercere operationem: consequens autem est absurdum: ergo &c.

Respondetur ad argumentum negando antecedens: & ad probationem illi insertam dicendum est, ideò repugnare sensum, qui non sentiat, quia sentire est actus adæquatus cuiuscumque sensus, ita vt repugnet dari alium actum, qui sensui correspondeat. Cæterum intelligere non est actus adæquatus cuiuscumque intellectus; sed præter intelligere datur alius actus, nempè facere obiecta intelligibilia in actu, pro quo admittendus est intellectus, quem agentem vocamus.

Ad primam confirmationem neganda est minor: cuius probationem diluit D. Thom. *quæst. vnic. de anima art.* 4. *ad* 8. his verbis: *Dicendum, quod duorum intellectuū, scilicet possibilis, & agentis, sunt duæ actiones: nam actus intellectus possibilis est recipere intelligibilia*, ac proindè intelligere per illa: *actio autem intellectus agentis est abstrahere intelligibilia. Nec tamen sequitur, quod sit duplex intelligere in homine: quia ad vnum intelligere oportet, quod vtraque istarum actionum concurrat.*

Ad secundam negamus minorem: quia vt operatio sit vitalis, sufficit, quod per se petat manere in eodem supposito; ac proindè quod illud moueat se per operationem, vt *supra* diximus *disp.* 4. *quæst.* 1. Hoc autem conuenit operationi intellectus agentis; cum ab intrinseco petat manere in eodem supposito, & ordinetur ad perfectionem illius: vnde ipse intellectus agens nequit non habere rationem potentiæ vitalis.

Ad tertiam neganda est sequela: quia vt intellectus agens non dicatur esse frustra in anima separata; sufficit, quod debito tempore exercuerit suam operationem: sicut etiam potentia nutritiua non dicitur esse frustra in beatis; licet non exerceat suum actum, quia sufficit illum debito tempore exercuisse.

5 Secundo arguitur: quoniam intellectus humanus medio modo se habet inter sensum, & intellectum angelicum: at sensus nequit in se ipso producere species intentionales, sed eas recipit ab obiecto sensibili; intellectus verò angelicus statim a sua productione habet, quasi per emanationem species omnium rerum, quas intelligere potest: ergo intellectus humanus medio modo se gerens, nec habet species à principio, sicut intellectus angelicus; nec indiget alio agente, vt eas acquirat, sicut sensus; sed eas comparat decursu temporis per propriam actionem, eritque proinde simul cognoscitiuus,

tiuus, & agens.

Respondetur negando consequentiam: nam intellectus humanus non dicitur medius inter sensum, & intellectum angelicum ob rationem, quam argumentum expendit: sed quia intellectus angelicus est omninò extra materiam, & sensus est omninò in materia; intellectus verò humanus partim est in materia, & partim extra illam, vt sæpe in hoc tractatu diximus. Hoc autem ipso, quod aliquo modo sit in materia, petit nullam habere ex se speciem, sed esse à sua conditione in pura potentia ad illas. Et cum nihil possit se ipsum reducere de pura potentia ad actum; necessariò admittenda est alia potentia, quæ prædictam reductionem efficiat.

6 Tertiò arguitur: quoniam intellectus humanus potest media sua intellectione producere aliquas species intelligibiles, vt supra admisimus *disputatio 16. quæst. 6.* ergo etiam poterit producere alias, quæ non fiunt media intellectione, ac proinde omnes, quin necessarius sit alius sensus agens. Probatur consequentia: nam quia Deus continet eminenter ignem potest producere calorem, tùm medio igne, tum igne non mediante: sed intellectus noster continet eminenter suam intellectionem: ergo sicut media intellectione potest producere species, ita etiam valebit efficere illas, quæ non fiunt media intellectione.

Respondetur negando consequentiam: & ratio disparitatis est satis manifesta: nam intellectus respectu specierum, quę fiunt media intellectione, supponitur constitutus in actu per species abstractas à phantasmatibus: cęterum ante istas supponitur in pura potentia: vndè nequit illas in se producere; cum vnumquodque agat in quantum est in actu. Deindè respectu specierum, quę fiunt media intellectione, adest sufficiens distinctio principiorum, vt intellectus valeat simul efficere, & recipere: nam agit vt constitutus in actu per species abstractas à phantasmatibus, & patitur secundum suam entitatem acceptus. Si autem primam speciem, quam recipit efficeret; simul, & per suam indiuisibilem entitatem esset in actu, & potentia respectu eiusdem, quod repugnat. Nec oppositum probat exemplum inductum, nam Deus continet immediatè, & in actu tam ignem, quam calorem: & ideò potest vnumquodque immediatè, & sine alterius interuentu producere. Intellectus autem non continet species ex præcedenti intellectione relictas, nisi vt constitutus in actu primo per alias species: vndè non valet vllas species efficere, nisi prius per alias actuetur; quas proindè nequit in se causare, sed debet eas aliundè recipere.

7 In fine huius quæstionis potest inquiri an intellectus agens sit perfectior possibili? Cui interrogationi, vt congruenter respondeamus animaduertendum est intellectum agentem, & possibilem posse dupliciter considerari: primò in ratione agentis, & patientis: secundo absolutè, & respectu suorum obiectorum, & abstrahendo à statibus. Si igitur primo modo considerentur, dicendum est intellectum agentem esse perfectiorem possibili. Quod suadet auctoritas insimul, & ratio Aristot. *in præsenti text. 19.* vbi loquens de intellectu agente inquit: *Semper honorabilius est agens patiente, & principium materia.* Quæ verba sic explicat D. Thom. *ibid. lect. 10.* *Agens honorabilius est patienti, & principium actiuum materia: sed intellectus agens comparatur ad possibilem, sicut agens ad materiam: ergo intellectus agens est nobilior possibili.* Idemque alijs locis frequenter repetit S. Doct. Si autem considerentur posteriori modo, asserendum est intellectum possibilem esse perfectiorem agente: tùm quia intelligere est nobilissima omnium operatio: & hæc est propria intellectus possibilis. Tùm etiam quia intellectus possibilis habet obiectum abstractius, & vniuersalius, nempè ens in tota sua latitudine, sub quo ipse Deus clarè visus continetur: obiectum verò intellectus agentis est magis concretum, & minus vniuersale: nam solùm comprehendit intelligibile in potentia, vt faciendum intelligibile in actu, sub quo non continetur Deus clarè visus. Et quia hæc posterior consideratio est principalior; & ideò absolutè loquendo, perfectior est intellectus possibilis, quàm agens.

QVÆSTIO II.

Qualiter phantasma concurrat cum intellectu agente ad productionem speciei intelligibilis.

PRocedit quæstio circa species intelligibiles, quæ fiunt immediatè ab intellectu agente: illæ enim, quæ media intellectione fiunt ab intellectu possibili, solum valent dependere immediatè ab intellectu agente, & à phantasmate: quocircà illud genus dependentiæ, quod immediatè conuenit speciebus immediatè productis ab intellectu agente, & phantasmate; cæteris, quæ fiunt immediate ab intellectu possibili, solùm conuenit mediatè: eò quod fiant medijs speciebus ab intellectu agente, & phantasmate productis. Supponimus autem ex dictis *quæst. præc.* intellectum agentem esse causam principalem specierum, quas primò recipit intellectus possibilis: nec enim assignari potest alia causa, quæ eas proximè, & principaliter producat. Supponimus etiam ad productionem prædictarum specierum requiri aliqualem concursum phantasmatis, siue specierum existentium in sensibus: nam si iste non esset necessarius, intellectus agens produceret à principio omnes species intelligibiles; cùm habeat rationem agentis naturalis, ac proindè agat, quantum potest, & alias intellectus possibilis sit ex se dispositus ad recipiendas species. Dubitamus autem, qualiter phantasma concurrat.

§. I.

Vera Thomistarum sententia eligitur, & probatur.

8 DIcendum est, phantasma concurrere ad productionem speciei intelligibilis in genere causę efficientis non principalis, sed instrumentalis: Hanc conclusionem docet frequenter D. Thom. & pręcipuè *1. p. quæst. 84. art. 4. ad 1. & q. 85. a. 1. ad 3. & 3. p. q. 9. a. 4 ad 2. & 2. contra Gent. cap. 77. & q. 10. de Verit. art. 6. ad 1.* vbi hęc habet: *In receptione, qua intellectus possibilis species recipit à phantasmatibus, se habent phantasmata, vt agens instrumentale, & secundarium; intellectus verò agens, vt agens principale, & primum. Et ideò actionis effectus relinquitur in intellectu possibili secundum conditionem vtriusque, & non secundum conditionem alterius tantum. Et ideò intellectus possibilis recipit formas, vt intelligibiles actu, ex virtute intellectus agentis; sed vt similitudines determinatarum rerum ex cognitione phantasmatum.* Vndè sic docent communiter Thomistę Capreol. *in 2. d. 3. q. 2. ad argum. Durand. contra 8. conclus.* Caietanus *1. parte quæstion. 79. art. 3. & 3. parte quæst. 9. art. 4.* Ferrara *2. contra Gentes cap. 77.* & alij recentiores.

Proba-

Probatur primò prior assertionis pars, nempè phantasma concurrere in genere causę efficientis ad productionem speciei intelligibilis; quoniam cuiuscumque rationis repertę in effectu debet assignari aliqua causa effectiua proxima: sed in specie intelligibili repetitur esse repræsentatiuum determinatum, vt putà esse repræsentatiuum hominis, quod non potest causari à solo intellectu agente: ergò designanda est alia causa efficiens proxima: quę non est alia, nisi phantasma: hoc enim cum repręsentet naturam, quę, quantum est de se, abstrahit à singularibus, potest optimè efficere esse repræsentatiuum speciei. Minor suadetur: quia intellectus agēs, vel nullo modo continet esse repræsentatiuum specierum; cùm non sit formaliter similis obiectis; vel solùm continet illud per modum causæ vniuersalis æquiuocæ, quæ petit determinari per aliam causam particularem, & proximam: ergò esse repræsentatiuum speciei intelligibilis, nequit causari à solo intellectu agente.

9 Respondebis primò sufficere, quod phantasma determinet intellectū agentem ad modum causę exemplaris, ad cuius similitudinem agens operatur, quemadmodum imago externa determinat artificem ad producendam aliam imaginem; licèt vna imago non concurrat efficienter ad aliam. ¶ Sed contra: nam ideò non est necessarium, quòd imago externa concurrat effectiuè ad productionem alterius imaginis, quia artifex habet in se principia sufficientia adæquate ad producendum imaginem; cum habeat intra se ideam: sed intellectus agens, vel nullo modo continet esse repræsentatiuum speciei; vel solum continet illud per modum causæ æquiocæ, quæ petit determinari per aliam proximam particularem: ergò phantasma non concurrit præcisè, vt exemplar, sed debet influere per modum causæ effectiuæ. Præterquā quòd exemplar solùm habet locum in agentibus per cognitionem; cùm sit illud, ad quod respiciens agens operatur: intellectus verò agens non est cognoscitiuus: & ideò nequit vti phantasmate tanquàm exemplari.

10 Respondebis secundò sufficere naturalem sympathiam inter potentias animæ ad hoc, vt posito determinato phantasmate in sensibus, determinetur intellectus agens ad producendum determinatam speciem intelligibilem, v. g. posito phantasmate Petri, determinetur ad producendam speciem hominis: sicut ob eandem sympathiam, supposita cognitione obiecti, determinatur voluntas ad peculiarem volitionem; licèt voluntas non sit cognoscitiua, nec obiectum influat actiuè in volitionem. ¶ Sed contra: nam ideò potest voluntas influere actiuè in volitionem absque concursu alterius causæ actiuæ: quia volitio nihil aliud est, quam inclinatio quædam in actu secundo, & sufficienter continetur in voluntate; cum hęc sit inclinatio in actu primo ad bonum in tota sua latitudine: atqui intellectus agens non est formaliter similis obiectis in actu primo, vt ex se constat: ergo indiget concursu alterius causæ effectiuæ proximæ, quę contineat, & producat esse repræsentatiuum speciei, & determinet ipsum tanquàm causam vniuersalem æquiuocam ad producendum determinatum effectum.

11 Posterior autem assertionis pars, videlicet phantasma non esse causā principalē: sed tantùm instrumētalem, facilè ostenditur: quoniam agens corporeum nequit per modum causæ principalis producere effectum spiritualem, & agere circa passum incorporeum: sed species intelligibilis est effectus spiritualis, & imprimendus passo incorporeo, nempè intellectui possibili: ergo phantasma, cum corporeum sit, non valet producere per modum causæ principalis speciem intelligibilem; sed solum instrumentaliter illam attinget.

Sed obijcies: quicumque effectus debet reuocari in aliquam causam proximam principalem: sed esse repræsentatiuum speciei nequit reduci in intellectum agentem, vt constat ex nuper dictis: ergo reuocandum est in phantasma tanquam in causam principalem proximam.

Respondetur distinguendo consequens, & si intelligatur de causa principali omnino rigorosa, & quæ excludat conceptum causæ instrumentalis, neganda est consequentia: si autem intelligatur de causa principali minus rigorosa, & de eo principalitatis genere, quod requiritur, vt instrumentum habeat actionem præuiam, & sibi propriam, concedenda est consequentia. Etenim quodlibet instrumentum habet actionem præuiam, ad quam comparatur velut agens principale, & per quam disponit ad effectum agentis præcipui, vt statuimus *in libris Physicorum, disput. 12. quæst. 2.* Hæc tamen actio non extrahit causam à ratione instrumenti; sed potius deseruit, vt recipiat motionem agentis principalis, eiquè valet deseruire in ordine ad effectum nobiliorem, & præcipuè intentum, & quem instrumentum sibi relictum nequit absolutè attingere. Hoc ergo pacto potest phantasma denominari vtcumque agens principale respectu esse repræsentatiui in specie reperti. Cæterum absolutè dicendum est, instrumentum, eò quod non habet sufficientem virtutem ad attingendum esse spirituale speciei, nec esse repræsentatiuum spiritualiter: & hoc est, quod præcipuè intenditur.

§. II.

Refertur duplex sententia aduersa.

12 Suarez *tract. 3. lib 4. cap. 1.* & alij moderni, quos refert Rubio *in præf. tract. de intellectu agente quæst. 3.* docent phantasma non concurrere vllo modo in genere causæ efficientis ad productionem speciei intelligibilis; sed solùm in genere causę materialis dispositiuæ. Et probatur primò hæc sententia: quoniam res corporea nequit aliquid causare in passo purè spirituali, vt docet August. 12. *super Genes. ad lit.* his verbis: *Non est putandum aliquid agere corpus in spiritum tanquam spiritus corpori facienti materię vice subdatur: omni enim modo præstantior est, qui facit ea re, de qua aliquid facit:* sed phantasma est quid corporeum: ergo nequit efficere speciem intelligibilem in intellectu possibili, qui est purè spiritualis.

Confirmatur primò: quia hac ratione difficillimum est explicare: qualiter ignis v. g. agat in animas damnatorum, idquè reuocant Theologi in potentiam Dei absolutam, & supernaturalem: ergo non est concedendum, quod phantasma corporeum possit naturaliter agere in intellectum. ¶ Confirmatur secundò: quia phantasma non est vlla virtute eleuabile, vt producat speciem intelligibilem: non quidem virtute corporea, quia hæc est improportionata effectui spirituali producendo; nec virtute spirituali, quia hæc est improportionata subiecto corporeo eleuando: ergo nequit attingere adhuc instrumentaliter prædictam speciem: est enim de ratione instrumenti eleuari per aliquid intrinsecum. ¶ Confirmatur tertiò: quoniam natura vtitur virtute, & instrumentis eiusdem ordinis cum effectu: ergo contra naturæ ordinem est, quod phantasma corporeum sit instrumentum ad efficiendum effectum spiritualem. Maximè cum difficilius sit, quod anima attingat effectum spiritualem medio instrumento corporeo, quam quod illa operetur se sola, & immediatè.

Ad hæc tamen facile est occurrere ex dictis *in lib.*

Phys.

Phys. disp. 12. *q.* 1. vndè ad argumentum respondemus, solùm conuincere de influxu per modum causæ principalis: hunc enim denegat August. rei corporeæ respectu passi spiritualis, & nos etiam negamus phantasmati respectu intellectus. ¶ Ad primam confirmationem dicimus, quod D. Thom. & eius discipuli satis expeditè, & perspicuè explicant, qualiter ignis inferni valeat agere in spiritum: vndè potius sumitur exemplum ad explicandum, quomodo phantasma queat agere in Intellectum. ¶ Ad secundam respondemus phantasma eleuari per aliquam virtutem spiritualem transeuntem deriuatam ab intellectu agente. Nec circa hoc occurrit difficultas, cui nequeat satisfieri ex dictis *loc. cit. in solut. ad* 2. ¶ Ad tertiam negatur antecedens vniuersaliter intellectum: nam sicut natura vtitur virtute accidentali ad productionem substantię; licèt in nullo genere conueniant: ita potest vti instrumento corporeo ad producendum effectum spiritualem, quamvis pertineant ad ordines diuersos. Id etiam, quod additur, non est vniuersaliter verum: contingere enim potest, quod anima nequeat attingere aliquem effectum spiritualem, nisi adiuta instrumento corporeo: & ita contingit in hac materia ob ea, quę supra diximus.

13 Arguitur secundò: nam licet non connaturale alicui subiecto possit esse instrumentum non subiecti, cui inest, sed principij, cui est connaturale, vt patet in calore aquæ, qui non est virtus instrumentaria aquæ, sed ignis; attamen accidens connaturale alicui subiecto nequit esse virtus instrumentaria alterius, nisi subiecti, cui inhæret: atqui phantasma est accidens connaturale phantasiæ, cui inest; non vero intellectui agenti, vt ex se liquet: ergò phantasma solùm potest esse instrumentum phantasiæ: sed, vt phantasma attingeret instrumentaliter speciem intelligibilem, debebat esse instrumentum intellectus agentis, eique in agendo subordinari: ergò phantasma non concurrit effectiuè instrumentaliter ad productionem speciei intelligibilis.

Respondetur negando antecedens quoad secundam partem: quia non semel contingit, vt accidens connaturaliter existens in aliquo subiecto sit virtus instrumentaria alterius principij extrinseci: nam quatuor primę qualitates naturaliter existunt in mixto, & tamen sunt virtutes instrumentarię elementorum, vt diximus *in. lib. de Generatione*, *disput.* 9. Deindè satis probabile est, quod obiectum sensibile non immittit species intentionales ad sensus superiores, nisi medijs speciebus impressis sensibus inferioribus: vndè prędictæ species habent esse in sensu inferiori tanquam in subiecto connaturali; & tamen subordinantur, vt virtutes instrumentariæ obiecto sensibili tanquam agenti præcipuo. Quo pacto potest etiam phantasma esse instrumentum intellectus agentis, quamvis existat naturaliter in phantasia.

14 Est, & alia sententia nobis aduersa, & præcedenti extremè opposita, quæ docet phantasma esse causam effectiuam principalem speciei intelligibilis, non quidem adæquatam; sed partialem, & constituentem simul cum intellectu agente, vnicam causam totalem proximam. Pro hac refertur Scotus *in* 1. *d.* 3. *quæst.* 8. *ad* 1. Quæ potest probari primò: quoniam obiectum non concurrit ad productionem speciei intelligibilis, nisi per concursum phantasmatis: sed obiectum est causa principalis speciei intelligibilis, ergo & phantasma. Probatur minor: nam quod est causa principalis prolis, debet etiam esse causa principalis seminis, vt patet in generatione naturali: sed obiectum est causa principalis prolis intentionalis, videlicet intellectionis iuxta illud: *Ab obiecto, & potentia paritur notitia*: ergo debet esse causa principalis seminis intentionalis, nimirùm speciei intelligibilis.

Respondetur negando minorem: ad cuius probationem dicendum est, maiorem solùm verificari in principio actiuo, quod ex se habet esse in actu: istud enim potest emittere semen per modum causæ principalis, vt in geneatione naturali contingit. Obiectum autem, quamvis se habeat ad instar masculi in generatione intentionali; nihilominus ex se solùm est actiuum in potentia, sicut etiam est in potentia intelligibile; & ideò nequit per modum causæ principalis causare semen, aut speciem; sed indiget adiuuari virtute intellectus agentis, & producentis species, vt valeat in intellectionem influere. Quamobrem eatenùs proles, seù intellectio attribuitur obiecto tanquam causæ principali, quatenùs existit intentionaliter in specie, quæ producitur ab intellectu agente, vt sit vicaria obiecti, & influat in intellectionem. Vndè, rigorosè loquendo, species non est semen obiecti; sed ipsum obiectum in esse intentionali, vt supra obseruauimus *disp.* 17. *q.* 2. Per quod amplius euanescit vis argumenti.

15 Secundo arguitur: quoniam effectus non assimilatur nisi causę effectiuę principali: sed species intelligibilis assimilatur intellectui agenti, & phantasmati; illi in esse spirituali, & huic in esse repręsentatiuo: ergo intellectus agens, & phantasma concurunt ad productionem phantasmatis vt duę causę effectiuę principales constituentes vnam causam totalem, adęquatam. Sicuę inde colligimus solem, & hominem esse causas principales hominis geniti; quia hic est similis soli in ratione corporis, & homini in esse hominis.

Respondetur majorem solùm esse veram, si intelligatur de similitudine in eo, quod est nobilissimum in effectu; in hoc quippè soli agenti pręcipuo petit assimilari: secus verò si intelligatur de similitudine in quacumque ratione. Nam cum instrumentum habeat actionem pręuiam, attingatquè per eam, vt causa principalis saltem secundum quid, aliquam rationem in effectu; oportet, quod effectus assimiletur instrumento in prædicta ratione. Et ita contingit in pręsenti: nam esse repręsentatiuum abstrahendo à modo vniuersalitatis, & spiritualitatis, est ratio, ad quam phantasma concurrit præuiè instar causæ principalis: & ideò potest species assimilari in esse repræsentatiuo phantasmati; quin istud exuat rationem instrumenti, & ad conceptum causæ principalis rigorosè dictæ pertingat: quoniam impotens est ad producendum esse spirituale, quod est nobilissimum in specie. Per quod patet ad exemplum inductum; non enim colligimus solem, & hominem esse causas principales hominis geniti, ex eo pręcisè, quia iste illis assimilatur: sed quia neutra in suo ordine subordinatur alteri: phantasma autem in eodem ordine causę effectiuę proximę, in quo influit, subordinatur intellectui agenti, vt constat ex dictis.

DISPV-

DISPVTATIO XX.

De intellectione.

AD perfectam notitiam potentiæ oportet illius actum designare, eiusque naturam ostendere: vndè æquum est, vt postquam egimus de intellectu agente, & possibili, tractemus etiàm de intellectione, quam elicit iste, & ad quam ille ordinatur. Quia verò intellectionis existentia satis est manifesta; ideò quæstione *an est* relicta, alias difficultates versabimus.

QVÆSTIO I.

An intellectio sit actio de prædicamento actionis?

AB hac quæstione disputationem ordimur: quia illius resolutio aditum patefacit ad plura, quæ de intellectione dicenda sunt. Et quamvis titulus solius intellectionis mentionem faciat; decisio tamen quæstionis alijs actionibus omninò immanentibus applicanda est.

§. I.

Duabus assertionibus veritas aperitur.

1 DIcendum est primò, intellectionem esse veram actionem, quæ est idem, ac operatio. Hanc docet D. Thom. *quæst.* 8. *de veritate art.* 6. his verbis: *Dicendum, quod duplex est actio: vna, quæ procedit ab agente in rem exteriorem, quam transmutat, & hæc est sicut illuminare: alia verò actio est, quæ non procedit in rem exteriorem, sed stat in ipso agente, vt perfectio ipsius, & propriè dicitur operatio, & hæc est sicut lucere. Actio autem appetitus, & sensus, & intellectus non est, sicut actio progrediens in materiam exteriorem, sed sicut actio consistens in ipso agente, vt perfectio eius.* Idem docet *in* 4. *d.* 17. *q.* 1. *art.* 5. *quæstiunc.* 3. *ad* 1. Imò vero assertionem provt iacet, docent communiter Theologi, & Philosophi, quos proindè superuacaneum esset referre.

Fundamentum est: quoniam quælibet potentia vitalis est vera potentia actiua, cui proindè debet correspondere per modum exercitij aliqua vera actio, seù operatio: sed intellectus possibilis est potentia vitalis, vt ex se constat, illiusque proprium exercitium est intellectio: hæc igitur est vera actio, siue operatio. ¶ Confirmatur primò: nam beatitudo consistit in actione, seù operatione, vt cum D. Thom. docent communiter Theologi 1. 2. *q.* 3. sed beatitudo consistit in intellectione, qua beati Deum cognoscunt, vt ibidem ostendit S. Doct. ergò intellectio est vera actio, seu operatio. ¶ Confirmatur secundò: quia vita actualis est vera actio: sed intellectio est vita actualis, iuxta illud *Ioann.* 17. *Hac est vita æterna, vt cognoscant te*: ergo intellectio est vera actio, quæ est idem, ac operatio.

2 Objicies; D. Thom. asserit operationem immanentem esse sicut *lucere*, vt constat ex testimonio supra relato: atqui lucere non est vere actio, sed tantùm grammaticaliter; cùm lucere non sit agere, sed solùm habere lucem: ergò operatio immanens, qualis est intellectio, non est verè actio. ¶ Respondetur negando consequentiam: quoniam S. Doct. non comparat actionem immanentem actioni grammaticali lucendi quoad omnia; sed solùm quantùm ad hoc, quod sicut lucere non est agere in exteriorem materiam, ita elicere actionem immanentem non est agere aliquid extra potentiam. Vndè consultò non asserit, quod lucere erat operatio immanens; sed quòd operatio immanens erat sicut lucere. Cum qua similitudine in eo, quod intendebat D. Thom. stat maxima differentia in prædicatis essentialibus, & quòd operatio immanens sit vera actio, secus autem lucere. Quo pacto interpretandi sunt alij Doctores, si qui dicunt actiones immanentes esse actiones grammaticales: nam præcisè intendunt, quòd prędictæ actiones maneant in agente, & non versentur circa materiam externam; cum quo tamen stat esse actiones verè, & propriè, vt constat ex dictis.

3 Dicendum est secundò, intellectionem non esse actionem de prædicamento actionis. Ita docet D. Th. 1. *p. q.* 18. *art.* 1. *& in prima distinct.* 8. *q.* 4. *art.* 3. *ad* 3. *& opusc.* 47. *cap.* 7. vbi ait: *Intelligere, & sentire sunt actiones immanentes, quia dicunt actum intelligendi, vel sentiendi esse actu in intelligente, vel sentiente: hæc autem actio immanens non est directè in prędicamento actionis.* Vnde hanc conclusionem docent Capreol. *in prima distinct.* 35. *q.* 1. *art.* 3. Caiet. 1. *p. q.* 79. *art.* 2. Ferrara 2. *contra Gentes cap.* 9. *& cap.* 82. & communiter Thomistæ. Quibus etiam, licèt diuerso motiuo ducti, consentiunt Scotus *in* 1. *d.* 3. *quæst.* 6. *& q.* 7. Durand. *in* 1. *d.* 27. *quæst.* 4. Suarez *lib.* 2. *de attribut. cap.* 11. Vazquez 1. *p. disput.* 38. *cap.* 2. *& disput.* 112. *cap.* 4. & alij plures.

Probatur ratione: quoniam actio prædicamentalis importat veram rationem motus, qui est actus entis in potentia, provt in potentia: sed intellectio non dicit prædictum motum: ergò intellectio non est actio prædicamentalis. Maior est satis communis inter Doctores, & expressa D. Thom. *in* 1. *dist.* 8. *q.* 4. *art.* 3. vbi ait: *Actio secundum, quod est prędicamentum, dicit aliquid fluens ab agente, & cum motu.* Et insuper suadetur ratione: quia actio prædicamentalis infert passionem prædicamentalem, & illi per se connectitur: sed vbi datur vera passio prædicamentalis, nequit non dari motus, qui sit actus entis in potentia; siquidem, quod verè patitur, recipit nouam dispositionem, remouetúrque ab antiqua; ac proindè verè transit ex vi actionis ad vlteriorem, & diuersum terminum: quo nihil amplius requiritur,

quiritur, vt detur motus, qui est actus subiecti, provt in potentia ad vlteriorem terminum, vt constat ex dictis *in lib. Physic. disp. 16 quæst. 2. §. 1.* ergò actio prædicamentalis importat motum, qui est actus entis in potentia, provt in potentia. Minor etiam constat: nam de ratione motus, qui est actus entis in potentia, provt in potentia, est relinquere subiectum in potentia ad vlteriorem, & perfectiorem actum, ad quem ipse motus per se promouet: atqui intellectio non ordinatur ad perfectiorem, & vltimiorem actum, sed potiùs est vltima perfectio lineæ intellectiuæ: & quæcumque concurrunt in prædicta linea, ordinantur ad ipsam intellectionem: ergo intellectio non importat motum, qui est actus entis in potentia, provt in potentia. Videantur, quæ diximus loco nuper citato.

Confirmatur: quoniam actio prædicamentalis nil aliud est, quam respectus transcendentalis ad principium, à quo fluit, & ad effectum, quem inducit in passo, vt statuimus *in Logica disp. 16. quæst. 1. §. 1.* & admittunt communiter Philosophi: sed intellectio essentialiter accepta non importat respectum ad aliquem effectum, quem in passo inducat; siquidem non est de ratione intellectionis producere terminum à se distinctum, sed potest absquè prædicto termino consistere, vt ostendemus *quæst. 4.* & satis suadetur exemplo sensationis sensuum externorum, quæ nihil producit: ergò intellectio non est actio prædicamentalis.

4 Ex dictis sequitur intellectionem constituendam esse in prædicamento qualitatis. Quoniam euidens est intellectionem non esse substantiam, quantitatem, vel aliud prædicamentum diuersum ab actione, & qualitate: vndè in vno istorum duorum constituenda est: sed non ponitur in prædicamento actionis, vt constat ex nuper dictis: ergò constituenda est in prædicamento qualitatis. Ad hæc: proprium qualitatis est disponere, ac perficere subiectum in se ipso, vt statuimus *in Log. disput. 13, quæst. 1. & 2.* sed intellectio disponit, & perficit subiectum in se ipso: & ideò totus processus intentionalis in intellectione quiescit: ergò intellectio est quædam qualitas.

§. II.

Satisfit argumentis in contrarium.

5 INtellectionem esse actionem prædicamentalem docent Ioan. Gonzal. 1. *p. q. 12. art. 2. disput. 25. sect. 4.* Montes 1. 2. *disp. 3. q. 5.* Conimbr. *in hoc lib. cap. 8. q. 3. art. 3.* & alij. Probatur primò ex Arist. 10. Ethic. *cap. 3.* vbi inquit: *Nequè enim virtutis operationes qualitates sunt, neque felicitas*: sed felicitas est actus intellectus, siue intellectio, vt testatur idem Philosoph. *cap. 7.* ergò intellectio non est qualitas: erit igitur actio de prædicamento actionis.

Respondetur Aristot. non proferre prædictam propositionem ex propria sententia; sed ex sententia Platonicorum arguentium contra Eudoxium: illam tamen, licet falsam, permittit, tùm vt euidentius argumentum soluat, tùm ne se implicet difficultate extranea, & quàm non oportebat discutere in illo loco. Vndè minimè ex prædicto testimonio potest euinci, quòd Arist. senserit intellectionem non esse qualitatem. Videatur D. Thom. ibidem *lect. 3.*

6 Secundò arguitur: quoniam omnis vera substantia creata ponitur in prædicamento substantiæ, & omnis vera qualitas ponitur in prædicamento qualitatis, & sic de alijs: ergo pariter omnis vera actio debet in prædicamento actionis constitui; sed intellectio est vera actio, vt constat, tùm ex dictis *num. 1.* tùm ex Arist. magnorum moralium *cap. vlt.* vbi veram, & propriam actionem diuidit in transeuntem, & immanentem, sub qua intellectio continetur: ergò intellectio constituitur in prædicamento actionis.

Respondetur negando primam consequentiam: & ratio disparitatis est, quòd omnis substantia creata habet cunctas conditiones requisitas ad prædicamentum substantiæ: & ideò in illo genere constituenda est. Cæterùm non omnis vera actio habet quidquid requiritur ad prædicamentum actionis, vt constat ex dictis pro secunda conclusione: quocircà non debet in prædicto genere collocari. Sicut nequè omnis vera passio ponitur in prædicamento passionis; sed quædam vera passio est, quæ constituitur in tertia specie qualitatis. Vndè cum vera actio diuiditur ab Arist. in transeuntem, & immanentem, non est diuisio alicuius generis; sed cuiusdam rationis analogæ ad diuersa genera: quemadmodum dicendum esset, si passio diuideretur in eam, quæ est prædicamentum, & in eam, quæ est qualitas.

7 Tertiò arguitur: quoniam ad actionem prædicamentalem solùm desideratur, quòd sit causalitas agentis, & verùm fieri effectus: hac quippè de causa calefactio est actio prædicamentalis, quia est causalitas ignis, & fieri caloris producti: sed intellectio est causalitas intellectus operantis, & fieri verbi producti: ergò est actio prædicamentalis.

Respondetur, ad rationem actionis prædicamentalis desiderari, quòd sit causalitas agentis cum motu, qui est actus entis in potentia, provt in potentia, & insuper quod essentialiter sit fieri termini distincti, & ad quem essentialiter ordinatur. Hæc autem non conueniunt intellectioni, cum non afferat motum, qui est actus entis in potentia; nec essentialiter petat producere terminum à se distinctum; nec ordinetur ad terminum, cum ipsum producit; sed potiùs terminus sit propter ipsam. Vndè nequit habere rationem actionis prædicamentalis.

8 Sed contrà insurges: quoniam si intellectio non esset essentialiter fieri, indigeret alio fieri ad sui productionem; & cum illud fieri deberet esse alia intellectio, procederetur in infinitum, quod est absurdum: ergò intellectio essentialiter est fieri alicuius termini. Deindè, quia definitio motus requisiti ad actionem prædicamentalem conuenit mutationibus instantaneis, vtputà illuminationi; sed intellectio est mutatio instantanea, per quam intellectus transit de non intelligente ad esse intelligentem in actu, ergò participat rationem motus requisiti ad actionem prædicamentalem. Præterea, quia, vbi datur vera actio, & passio, datur etiam verus motus, qualis desideratur ad actionem prædicamentalem; sed vbi elicitur intellectio, datur vera actio, & passio: siquidem ipsa intellectio est vera actio, & cuius veræ actioni correspondet vera passio: ergo intellectio affert secum verum motum, & sufficientem ad actionem prædicamentalem. Tandem, quoniam causalitas agentis provt abstrahit ab hoc, quod est agere cum motu, & agere sine motu est quædam ratio superior, & vniuoca, aptaquè ad constituendum aliquod prædicamentum: ergò voluntariè limitatur actio prædicamentalis ad hoc, quod est esse cum motu; ac proindè quamvis intellectio sit sine motu, potest esse actio prædicamentalis.

Respondetur persistendo in tradita solutione, quæ nulla ex adductis impugnationibus labefactatur. Ad primam enim negatur sequela: quoniam intellectio ob suam eminentiam, & actualitatem potest esse simul, fieri, & factum esse, quoties alium terminum non producit: & ideò non indiget alio fieri, vel actione, qua fiat,

quod

quod ampliùs declarabimus *quæst.* 4. Ad secundam satis constat ex dictis *in lib. Physic. disp.* 6. *q.* 2. illam definitionem motus conuenire quidem mutationi instantaneę, quæ est actus imperfecti, qualis est illuminatio; secùs verò mutationi instantaneæ, quæ est actus perfecti, cuiusmodi est intellectio: vndè non oportet hæc iterùm inculcare. Ad tertiam negatur minor: quia nón cuicumque actioni correspondet vera passio; sed solùm illi actioni, quæ per se inducit effectum cum transmutatione subiecti: hoc autem non conuenit intellectioni, cum non petat essentialiter inferre effectum à se distinctum; nec respiciat intellectum sub ratione passi transmutabilis, sed vt extremum vitaliter vniendum obiecto.

Ad quartam dicendum, ab illis duobus generibus actionum non esse abstrahibilem vnam rationem vniuocam: nam, vt constat ex dictis, actio, quæ non ordinatur ad vlteriorem terminum, nec affert motum, perficit subiectum absolutè, & in se ipso, quod est proprium qualitatis: actio verò, quæ est cum motu non perficit agens, saltem absolutè, & in se ipso; sed ordinatur per se primò ad effectum, quod est proprium actionis prædicamentalis. Vndè cum ad qualitatem, & ad alia prędicamenta non detur aliqua ratio vniuoca communis; sequitur, prædictam rationem actionis vniuersalissimè acceptæ esse ineptam ad constituendum vnum prædicamentum, seu genus. Sicut etiam relatio abstrahens ab hoc, quod est referre transcendentaliter, vel referre, & non transcendentaliter, neutiquam habet sufficientem abstractionem ad constituendum vnicum genus: sed quę refert subiectum, & non transcendentaliter, constituit prędicamentum relationis; quæ verò transcendentaliter refert, per alia genera diuagatur. Ita ergò actio cum motu constituit genus actionis; actio verò absquè motu pertinet ad aliud genus; quin possibile sit in ratione vniuoca conuenire.

QVÆSTIO II.

An intellectio distinguatur à verbo?

VErbi nomine, vt sæpè insinuauimus significatur species expressa, & ab intellectu producta, in qua obiectum cognitum actu repræsentatur, & terminat cognitionem. Ab hoc ergò verbo, inquirimus, vtrùm intellectio differat. Quidquid autem de intellectione, & verbo dictum fuerit, poterit sensationibus, & idolis eas terminantibus proportionabiliter applicari.

§. I.

Elucidatur veritas Thomistica.

9 DIcendum est, intellectionem, & verbum distingui, nedum formaliter, verùm etiam realitèr, seu distinctione rei à re. Hanc conclusionem docet D. Thom. 1. *p. q.* 27. *art.* 1. *& lib.* 4. *cont. Gent. cap.* 11. *de veritat. quæst.* 4. *art.* 2. *de potentia quæst.* 8. *art.* 1. vbi hæc habet: *Intelligens in intelligendo ad quatuor potest habere ordinem, scilicet ad rem, quæ intelligitur, ad speciem intelligibilem, qua fit intellectus in actu, ad suum intelligere, & ad conceptionem intellectus: quæ quidem conceptio à tribus prædictis differt.* Et post pauca: *Differt*, inquit, *ab actione intellectus: quia prædicta conceptio consideratur, vt terminus actionis, & quasi quoddam per ipsam constitutum: hæc autem conceptio intellectus in nobis propriè verbum dicitur.* Vnde hanc sententiam defendunt Capreolus *in* 1. *d.* 27. *quæst.* 2. Ferrar. 1. *contra Gent. cap.* 53. Caiet. Bañez, Zumel, Nazar, Gonzalez 1. *p. q.* 27. N. Salmant. *tract.* 2. *disp.* 2. *à num.* 208. & communiter Thomistæ.

Et quidem; quòd intellectio, & verbum debeant aliquo modo, saltem formalitèr distingui, satis constat ex diuersis vtriusquè prædicatis, & officijs: etenim intellectio est vera actio, vt ostendimus *quæst. praced.* verbum autem non est actio, sed terminus per actionem expressus: deindè intellectio tenet se ex parte potentiæ constituens eam actu intelligentem; verbum autem se tenet ex parte obiecti reddens illud actu repræsentatum: præterea intellectio non est similis obiecto; verbum autem est eiusdem naturæ cum obiecto in esse repræsentatiuo. Quæ omnia satis euincunt, admittendam esse diuersitatem formalem inter intellectionem, & verbum. ¶ Confirmatur: nam verbum vocale non significat intellectionem, sed conceptum, aut verbum internum, vt docet D. Thom. *quæst. & art. cit. de potent.* his verbis: *Hæc autem conceptio intellectus in nobis propriè verbum dicitur: hoc enim est, quod verbo exteriori significatur: vox enim exterior neque significat ipsum intellectum, neque speciem intelligibilem, neque actum intellectus; sed intellectus conceptionem, qua mediante refertur ad rem.* Si autem intellectio, & verbum essent omnibus modis idem; vtrumque, aut neutrum exprimeretur verbo vocali: ergò distinguuntur saltêm formaliter. Quòd à fortiori constabit ex his, quæ iam subijcimus.

10 Hanc autem distinctionem esse non solum formalem, sed etiam realem probatur primò: quoniam terminus distinguitùr realitèr ab actione, per quam fit, vt statuimus *in lib. Physic. disp.* 16. *quæst.* 3. sed verbum est terminus productus per intellectionem: ergo differt realiter ab illa. Minor ostenditur: quia verbum producitur per aliquam actionem intellectus: sed actio adæquata intellectus est intellectio, vt ostendemus *quæst. seq.* ergò verbum producitur per intellectionem.

Respondebis primò, intellectionem ob suam eminentiam esse simul actionem, & terminum, fieri, & factum esse: & ideò non requiri, quòd in his detur tanta distinctio, quanta in alijs actionibus, & terminis inferioribus solet interuenire. ¶ Hęc tamen euasio facilè refellitur: quoniam intellectio ob suam eminentiam tantum petit identificare sibi illa, quę ad propriam eius lineam spectant: & ideò, vt ipsa fiat, non eget alia actione; sed se ipsa egreditur, ab intellectu. At non postulat identificare, quę pertinent ad alteram lineam, vt ex te liquet. Verbum autem ità fit per intellectionem, vt de eius linea non sit: nam intellectio non est similitudo obiecti; sed est operatio vitalis, per quam intellectus tendit in rem cognitam, & existentem intentionaliter in verbo: istud vero non est operatio vitalis, sed est terminus prędictę operationis, in quo tanquam in formali, & actualissima similitudine rei cognitę intellectus contemplatur obiectum. Vndè verbum nequit intellectioni identificari: quia terminus realiter productus per actionem, & ad eius lineam non pertinens debet actualiter realiter ab ea distingui.

Et confirmatur vrgenter: quoniam intellectio ità est actio producens verbum, vt queat, quantum est de se, ab eo separari, & sinè illo consistere, vt de facto contingit in intellectione, qua beati vident Deum in se ipso, vt latius dicemus intra *quæst.* 4. sed realis separatio actionis à termino arguit distinctionem realem inter vtrumque: ergò intellectio, & verbum distinguuntur reali-

realiter. Quæ distinctio non est vtcumque realis; sed est realis inter rem, & rē. quia tam intellectio, quam verbum est qualitas perfecta, & completa, habensque proinde rationem entis, & rei. Vndè licet motus inseparabilis à termino, & qui est duntaxat postprædicamentum distinguatur à termino sola distinctione modi a re; attamen motus perfectus, & à termino separabilis, & qui est vera qualitas, vti est intellectio, debet distingui a termino, quem producit, distinctione rei à re.

11 Respondebis secundò, ex dictis solum haberi, quòd intellectio *in fieri*, quæ est ipsum fieri, & productio verbi, distinguatur à verbo; non verò, quòd intellectio in *facto esse* distinguatur ab ipso. ¶ Sed hoc nihil est: quoniam (ne ludamus vocibus) propria, & essentialis ratio intellectionis, vel consistit in intellectione, quam hæc euasio appellat *in fieri*, vel consistit in intellectione, quam dicit in *facto esse*? Si primum: ergò iam intellectio propriè, & quidditatiuè sumpta distinguitur realiter à verbo; siquidem intellectio *in fieri* ab eo distinguitur. Si secundum: ergò etiam intellectio *in facto esse* distinguitur realiter à verbo, & ità, quidquid sit de proprietate vocum, habemus intentum: quoniam intellectio propriè, & quidditatiuè sumpta distinguitur realiter à verbo, sicut actio à termino, vt constat ex hactenus dictis: sed intellectio *in facto esse* est intellectio propriè, & quidditatiuè sumpta: ergò differt realiter à verbo. Quod si nomine intellectionis *in facto esse* intelligatur id, quod fit per intellectionem; absurdum est, quod intellectio *in facto esse* sit propriè, & quidditatiuè intellectio: nam id, quod fit per actionem, non est actio.

12 Secundò probatur eadem conclusio alia ratione: nam obiectum *quod* intellectionis directæ distinguitur realiter ab ipsa intellectione: sed verbum est obiectum *quod* intellectionis directæ: ergo verbum distinguitur realiter ab intellectione directa: ergo etiam differt realiter ab omni intellectione. Maior liquet ex terminis: quia intellectio directa non terminatur ad se ipsam: hoc quippè est proprium intellectionis reflexæ: ergo obiectum *quod* intellectionis directæ non est ipsa intellectio; sed distinguitur realiter ab illa. Minor etiam constat; quoniam obiectum *quod* intellectionis debet esse intra intellectum, eò quòd ille petit attingere obiectum trahendo illud ad se: atqui non habet esse intra intellectum, secundùm suam entitatem physicè acceptam, sed secundùm modum intentionalem, quem habet in verbo: hoc igitur habet rationem obiecti *quod* respectu intellectionis. Quæ est expressa doctrina D. Thom. *q. 4. de veritat. art. 2. ad 3.* vbi ait: *Conceptio intellectus*, nempè verbum, *est media inter intellectum, & rem intellectam: quia ea mediante operatio intellectus pertingit ad rem. Et ideò conceptio intellectus non solùm est id, quod intellectum est, sed etiam id, quo res intelligitur, vt sic id, quod intelligitur, possit dici, & res ipsa, & conceptio intellectus: & similiter id, quod dicitur potest dici, & res, quæ dicitur per verbum, & verbum ipsum*. Prima autem consequentia liquet ex præmissis. Secunda verò infertur ex prima: nàm si semel verbum differt ab aliqua intellectione, sequitur nullam intellectionem esse formalem similitudinem obiecti; proindeque requiri aliquam similitudinem, quæ actu terminet intellectionem, & quam verbum appellamus. Prætterquàm quòd de essentia verbi est terminare actu cognitionem; de essentia autem intellectionis reflexæ non est actu terminare cognitionem; cum possit salua sua entitate non terminare se ipsam, sed tendere præcisè ad obiectum primarium directè cognitum: ergo si semel verbum differt realiter ab intellectione directa, distingui etiam de[...]t ab intellectione reflexa.

13 Nec refert si aduersus hanc rationem obijcias *primo*: eatenùs verbum potest habere rationem obiecti, quatenùs est id, quo intelligitur obiectum: sed etiam intellectio est id, *quo* intelligitur obiectum; & hoc non obstante, nec habet rationem obiecti, nec differt à se ipsa: ergo verbum non habet rationem obiecti, neque ab intellectione distinguitur. *Secundò*: nullus experitur se cognoscere verbum, & in verbo intelligere obiectum; sed potius attingit immediatè obiectum ipsum; ergo falsò dicitur verbum esse obiectum intellectum, & ratione verbi intelligi rem, cuius est imago. *Tertiò*; in hoc distinguitur intelligere à dicere, quòd intelligere solùm importat habitudinem intelligentis ad rem intellectam, dicere autem importat habitudinem ad verbum, & eo mediante ad obiectum, vt expressè docet D. Thom. *1. p. quæst. 34. art. 1. ad 3.* si autem verbum haberet rationem obiecti *quod* intellecti, non posset non intellectio dicere habitudinem ad ipsum verbum.

Non, inquam refert: nam ad primam obiectionem respondetur intellectionem solum esse id, *quo* intelligitur obiectum, tanquàm ratione se tenente ex parte potentiæ; non verò ex parte obiecti: & ideò mirum non est, quòd nec habeat rationem obiecti, nec distinguatur à se. Verbum autem est id, quo obiectum intelligitur, vt quid se tenens ex parte ipsius obiecti: istud enim petit esse intrà intellectum, tàm in ratione motiui, quòd habet per speciem impressam; quam in ratione terminatiui, quòd habet per speciem expressam, aut verbum. Et ideò verbum est ipsum obiectum *quod* ad intrà existens, & actu terminans intellectionem, à qua proindè debet distingui realiter.

Ad secundam dicendum est verbum posse dupliciter attingi; vno modo in esse entis, & quatenùs est qualitas quædam perficiens intellectum: & ità non cognoscitur per actum directum, sed per reflexum. Alio modo in esse imaginis, & hoc etiam duobus modis: primò in actu signato, considerando naturam, & conditiones huius imaginis, vt ab alijs entibus condistinctæ: & ità etiam attingitur reflexè. Secundò quatenùs est imago in actu exercito, exercens videlicèt munus repræsentandi rem: & hoc pacto fertur intellectus directè in verbum eodem actu, quo fertur in rem per ipsum repræsentatam, iuxtà illud; *Idem est motus in imaginem, & imaginatum ex lib. de memoria, & reminisc. cap. 1.* Vndè prouenit, quòd per hunc actum non discernamus inter verbum, & obiectum; sed necessarius sit alius ex prædictis actibus reflexis, vt faciamus hanc discretionem. Et ideò concesso, in hoc sensu, antecedenti obiectionis, neganda est consequentia: quia licèt non experiamur positiuè distinctionem inter verbum, & obiectum; tamen nec positiuè experimur carentiam distinctionis, vel quod ibi non detur verbum habens rationem obiecti *quod* ad intrà.

Ad tertiam respondemus verbum, & obiectum considerata in esse cognito, & quatenùs terminant cognitionem; non ponere in numero, eò quod obiectum non habet actu cognosci, nisi quatenùs est in verbo: vndè ex eo quod intelligere attingat verbum, vt in actu exercito repræsentat obiectum, non extrahitur ab hoc, quod est dicere habitudinem solùm ad rem intellectam. At verbum, vt est terminus dictionis, ponit in numero cum re intellecta: quia prout sic habet rationem entis producti per dictionem; cum tamen obiectum ad extrà non producatur. Quapropter dictio habet diuersas habitudines ad verbum, & ad obiectum: quoniam sub munere productionis attingit verbum, & non obiectum; & deindè sub munere intellectionis, quod essentialiter imbibit, percipit obiectum in verbo, vt magis declarabimus *quæst. seq.*

§. II.

§. II.

Conuelluntur aduersantia fundamenta.

14 Contrà nostram assertionem duæ sunt sententiæ. Prima nullam agnoscit distinctionem inter intellectionem, & verbum, sed asserit esse formaliter idem. Hanc defendunt Scotus *in 1. dist. 3. quæst. 8.* Suar. *lib. de Trinit. cap. 6.* Vazq. *d. 38. cap. 1. & d. 141. cap. 4.* & alij. Quæ potest suaderi primò ab auctoritate: nam August. *9. de Trinit. cap. 10.* verbum appellat notitiam: sed notitia est formaliter cognitio, vel intellectio: hæc igitur non differt formaliter à verbo. Deindè ipse S. Doct. docet, intellectionem esse similitudinem obiecti: vndè probat forè in beatis similitudinem Dei, quia videbunt eum sicuti est: constat autem verbum esse similitudinem actualissimam obiecti: ergo ex mente August. verbum, & intellectio sunt formaliter idem.

Confirmatur ex D. Thom. *1. p. q. 34. art. 1. ad 3.* vbi hæc habet: ***Intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur; sed informatio quædam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ.*** Atqui verbum est proprijssimè forma rei intellectæ nullam dicens rationem originis, sed puram informationem: ergo verbum est formalitèr intellectio. Prætereà *quæst. 8. de potent. art. 1.* inquit: ***Verbum nostri intellectus non est extrinsecum ab ipso intelligere intellectus; cùm ipsum intelligere non possit compleri, nisi verbo prædicto.*** Quibus verbis satis exprimit, verbum esse formaliter ipsam intellectionem; siquidem hæc est simplex qualitas, ad quam asserit pertinere intrinsecè verbum. Quod apertiùs significat *q. 4. de ver. art. 2 ad 2.* vbi verbum appellat *notitiam,* & *opusc. 13.* vbi ait: quòd *contemplatio veritatis est verbum.*

Ad primam auctoritatem D. August. respondetur cum D. Thom. *loc. proximè cit. ex 1. p. in solut. ad 2.* vbi ait: *Cum verbum dicitur, quòd est notitia, non accipitur notitia pro actu intellectus cognoscentis, vel pro aliquo eius habitu, sed pro eo, quod intellectus concipit cognoscendo. Vndè & August. dicit, quòd verbum est sapientia genita, quòd nihil aliud est, quam ipsa cognitio sapientis, quæ etiam pari modo notitia genita dici potest.* § Ad secundam respondetur beatos esse quidem similes Deo videndo ipsum sicut est in se: non quia ipsa visio sit formalis Dei similitudo in esse intentionali, quòd est proprium verbi; sed quia habet sibi vnitam essentiam diuinam in ratione speciei intelligibilis, per quam fiant ipse Deus in ordine intelligibili. Et insuper, quia visio Dei in se ipso est quædam similitudo Dei non per modum verbi, & in esse repræsentatiuo, sed per modum effectus, & in esse naturali: quia participat aliquid de eo, quod in Deo habet rationem naturæ, nempe videre se ipsum prout est in se.

Ad confirmationem respondetur D. Thom. in primo testimonio statuere distinctionem inter dicere, & intelligere ex eo, quod dictio importat habitudinem causalitatis ad verbum, quod originat: intellectio autem se habet per modum actus vltimi intelligentis: ideoquè ratio eius magis consistit in informatione, & actuatione, quàm in expressione originis. Nam etsi intellectio emanet ab intellectu per modum actionis vitalis; nihilominus non constituit intelligentem, vt procedens à principio, sed vt attingens obiectum: in qua attingentia non explicatur origo, quamvis supponatur, & implicetur. Per quod satis patet ad priora auctoritatis verba. Illa verò, quæ sequuntur, nempè *Prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ,* minimè significant intellectionem esse formam rei intellectæ: nam D. Thom. appellat *formam rei intellectæ* speciem intelligibilem, vt constat *ex 1. contra Gentes cap. 53.* intellectio autem in omnium sententia distinguitur à prædicta specie, cùm sit effectus illius. Sed tantùm significatur, intellectum constitutum in actu primo per speciem intelligibilem intelligere per intellectionem, quatenùs hæc dicit actuationem, & informationem; & non explicat rationem originis, licèt illam præsupponat.

Aliæ auctoritates faciliores sunt intellectu: nam in illa, quæ adducitur ex *quæst. 8. de potent.* solùm intendit S. Doct. quòd verbum habet necessariam, & naturalem connexionem cum intellectionibus, quæ non attingunt obiectum immediatè, & prout est in se: istæ enim essentialiter connectuntur cum verbo, quod efficiunt, & in quo attingunt obiectum. Ex quo tamen minimè sequitur, quod verbum sit aliquod prædicatum intrinsecum, & essentiale intellectionis: sicut etiam natura completur per subsistentiam; quamvis hæc non sit prædicatum essentiale naturæ. Ad alias duas auctoritates constat ex supra dictis, verbum posse appellari *notitiam,* & *contemplationem,* non quæ sit actus cognoscentis, sed id, quod intellectus concipit cognoscendo: atquè ideò non est notitia, & contemplatio formalis; sed notitia, & contemplatio genita.

15 Secundò arguitur ratione: quoniam intellectio nihil aliud est, quàm actualis manifestatio obiecti; siquidem idem est intellectum intelligere rem, & rem fieri manifestam intellectui: & hac ratione essentia diuina est actualissima intellectio omnium intelligibilium, quia omnia actualissimè manifestat: sed verbum est actualis manifestatio obiecti; cùm sit actualissima repræsentatio eiusdem: ergò verbum est formaliter idem, ac intellectio.

Respondetur, ad perceptionem obiecti requiri duas eiusdem manifestationes: vnam per modum vitalis operationis tendentis in obiectum; aliam verò per modum termini repræsentantis obiectum, & terminantis illam operationem vitalem. Intellectio ergo solum habet manifestare obiectum priori modo: & ideò non excluditur verbum ab ea distinctum, quòd obiectum posteriori modo manifestet: Nec oppositum suadet exemplum inductum: nam essentia diuina ob suam eminentiam munera vtriusque manifestationis exercet: sed secundum vnum munus habet rationem intellectionis, & secundum aliud habet rationem verbi. In creatis autem hæc munera postulant entitates differentes ob ea, quæ supra diximus.

16 Tertiò arguitur: quia intellectio est id, per quod intellectus constituitur formaliter in esse intelligentis: sed per verbum constituitur formaliter in esse intelligentis: ergo verbum est formaliter intellectio. Probatur minor: nam intellectus per speciem impressam constituitur formaliter in esse intellectiui: ergo per speciem expressam, seu verbum constituitur formaliter in esse intelligentis. Patet consequentia: nam si illa similitudo quasi habitualis speciei impressæ constituit intellectiuum; similitudo actualis speciei expressæ debet constituere intelligentem. § Confirmatur primò: quia intellectus intelligit trahendo obiectum ad se: sed obiectum trahitur per verbum, in quo actualissimè repræsentatur: ergo intelligere consistit formaliter in verbo. Et confirmatur secundò: nam tunc perfectè intelligimus aliquam rem, cum formamus perfectam similitudinem illius: ergo intellectio obiecti consistit in perfecta eius similitudine, seu verbo.

Respondetur argumento negando minorem: ad cuius proba-

probationem dicendum est, speciem impressam non constituere formaliter intellectum in ratione intellectiui, sed solum determinatiuè; & completiuè; nequè enim intellectio dat intellectui virtutem intellectiuam; cùm hæc sit adæquatè extra lineam speciei; sed tantum complet, & determinat prædictam virtutem, vt eliciat intellectionem determinatam. Vndè, sequendo eandem proportionem, species expressa non pertinet formaliter ad intellectionem; sed tantum completiuè, & terminatiuè, quatenus est terminus, in quo intellectio attingit obiectum. Quamobrem sicut species impressa non est actus primus ad intelligendum; sed determinatio illius: ita expressa non est actus secundus intelligendi, sed eius terminus. ¶ Ad primam confirmationem respondemus, quod intellectus dicitur intelligere trahendo ad se res, non quia intellectio sit obiectum, quod trahitur, vel similitudo, in qua trahitur; sed quia, vt detur intellectio, debet obiectum trahi tàm in ratione motiui per speciem intelligibilem quàm in ratione terminatiui per verbum. Hinc tamen nequit in inferri, quod intellectio consistat in specie, vel in verbo. Vndè constat ad secundam confirmationem: nam quod ad perfectè intelligendum obiectum formemus perfectam eius similitudinem, non oritur ex eo, quod hæc similitudo sit intellectio; sed quia ad intellectionem desideratur.

17 Secunda sententia recognoscit inter intellectionem, & verbum distinctionem formalem; sed negat distinctionem entitatiuam: seù rei à re. Ita Scotus *in 4. d. 49. quæst. 2. a. 3.* Molina 1. *parte quæst. 27. a. 1. d. 8.* & alij. Probatur primò: quia eadem res est in fieri & in facto esse: ergo idem est entitatiuè fieri, & factum esse rei: sed intellectio se habet vt fieri, & verbum vt factum esse: ergo intellectio, & verbum sunt idem entitatiuè. ¶ Confirmatur primò: quia actio transiens, & eius terminus non distinguuntur distinctione rei à re: ergo nequè actio immanens, qualis est intellectio, debet distingui entitatiuè à termino. Probatur consequentia: quia minor distinctio debet inueniri inter ea, quæ sunt superioris ordinis, quam inter ea, quæ sunt ordinis inferioris: sed actio immanens est superioris ordinis respectu transeuntis: ergo si hæc non distinguitur entitatiuè à termino; nequè illa distinguetur. ¶ Confirmatur secundò: quia intellectio vt actio non distinguitur entitatiuè à passione qua producitur, & recipitur verbum: sed passio non distinguitur entitatiuè à termino, vt patet in creatione passiua, quæ non differt entitatiuè à creatura: ergo de primo ad vltimum intellectio non distinguitur entitatiuè à verbo. ¶ Confirmatur tertiò: quia si intellectio, & verbum distinguerentur entitatiuè vt res, & res; requireretur duplex passio, vna ad receptionem intellectionis, & altera ad receptionem verbi: hoc autem satis apparet absurdum: ergo &c.

Sed hæc leuia sunt, & facili negotio excluduntur. Ad argumentum, negatur prima consequentia: quia licèt eadem indiuisibilis res fiat & sit facta; actio tamen potest, & debet distingui ab eo, quod fit, & est factum: vndè licèt idem verbum sit in fieri, & in facto esse; debet nihilominus distingui entitatiuè ab intellectione, per quam producitur, vt constat ex dictis. ¶ Ad primam confirmationem respondetur, actionem transeuntem posse considerari in esse actionis, & in esse motus iuxta ea, quæ diximus *in libr. Physicor. disput. 17. quæst. 2.* Et si consideretur in esse motus non distinguitur entitatiuè à termino, eò quod motus non est entitas, sed quid incompletum. Si verò consideretur in esse actionis distinguitur entitatiuè à termino, vt puta à qualitate, quam producit; cùm pertineant ad diuersa prædicamenta, inter quæ nequit non dari entitatiua distinctio, vt statuimus *in Log. disp. 14. quæst. 5.* Hinc autem potius euincitur nostra assertio: quia intellectio non est motus imperfectus; sed vera, & nobilissima entitas. ¶ Ad secundam quidquid sit de veritate, & sensu maioris, negatur minor: quia etiam passio differt entitatiuè à termino, si passio sumatur in esse passionis, & non in ratione motus: est enim prædicamentum diuersum à prædicamento termini. In creatione autem non datur passio: quia nullum præsupponitur subiectum. ¶ Ad tertiam negatur sequela: quia, vt detur duplex passio, requiritur duplex actio, & duplex terminus: actioni enim, & termino, licèt distinctis, vnica passio sufficienter correspondet. Per quæ non intendimus admittere passionem aliquam veram ab intellectione distinctam; sed eneruamus vim consequentiæ, quidquid sit de præmissis.

QVÆSTIO III.

An intellectio distinguatur à dictione.

POstquam ostendimus, qualis distinctio inueniatur inter intellectionem, & verbum: videndum est vtrum intellectio differat à dictione, qua verbum producitur: hoc enim non poterit non magnam lucem afferre, vt altius penetremus intellectionis naturam.

§. I.

Eligitur pars negatiua.

18 DIcendum est intellectionem, & dictionem non esse duas actiones, ante intellectum diuersas; sed tantum distingui eo modo, quo actio modificata distinguitur à se ipsa considerata absque modo. Explicatur assertio: etenim sicut actus, quo producitur habitus scientificus, non est actus diuersus ab actu scientifico; sed est ipsemet actus scientificus modificatus per quendam modum fœcunditatis: ita etiam intendimus, quod dictio producens verbum non sit operatio diuersa ab intellectione; sed sit ipsa intellectio vt exprimens quandam rationem fœcunditatis, & causalitatis respectu verbi. Nec facimus vim in eo, quod prædictus modus sit aliquid physicè additum intellectioni, vel sit tantum modus grammaticalis, seù diuersa expressio eiusdem actionis: sed asserimus dictionem esse entitatiuè, & re ipsa intellectionem exprimentem modum fœcunditatis. In quo sensu docet frequenter hanc conclusionem D. Thom. 1. *p. q. 27. art. 1.* vbi ait: *Quicumque intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit producit verbum:* quod non posset verificari, si productio, seù dictio verbi non esset intellectio. Et *quæst. 4. de ver. art. 2.* inquit: *In nobis dicere non solùm significat intelligere, sed intelligere cum hoc, quod est ex se exprimere aliquam conceptionem: nec aliter possumus intelligere, nisi huiusmodi conceptionem exprimendo: & ideò omne intelligere in nobis, propriè loquendo, est dicere.* Vndè hanc sententiam tuentur N. Salmant. *tract. 6. disp. 6. dub. 3.* & alii S. Doctoris discipuli, vt testatur Nazarius *loc. cit. ex prima parte.*

Fundamentum est: quoniam notitia rei intellectæ est propriè, & formaliter intellectio: sed verbum procedit ex notitia rei intellectæ: ergo procedit per intellectionem: cùm ergo processio verbi sit dictio, sequitur dictionem non distingui ab intellectione, sed esse intellectionem fœcundam, seu producentem verbum.

Cætera constant, & minor ostenditur: tùm quia hoc ipso, quod verbum producatur, habet obiectum esse actu intellectum, seù terminare cognitionem: hoc autem non contingeret, si verbum non procederet ex notitia rei intellectæ: ergo. Tum etiam, nam eo ipso, quod intellectus nihil intelligat, nihil potest dicere, nec exprimere verbum: ergo de ratione verbi est, quod procedat ex aliqua notitia, nempè eius rei, quæ dicitur. Tum præterea: quoniam in diuinis verbum procedit ex cognitione essentiæ, & aliorum; cum enim illa cognitio sit infinitè perfecta, efficax, & fœcunda, nequit non producere verbum infinitè perfectum, si ipsi addatur relatio paternitatis, per quam intelligens opponatur verbo: ergo idem de intellectione, & verbo creatis proportionabiliter dicendum est.

Confirmatur: quia verbum procedit per operationem propriam intellectus: sed operatio propria, & adæquata intellectus est notitia, seu attingentia veri, sicut actus adæquatus potentiæ visiuæ est notitia, vel attingentia visibilis, & operatio adæquata lucis est illuminatio: ergo verbum procedit ex notitia veri. Vnde sicut impossibile est, quod aliquid procedat à luce, nisi media illuminatione: ita impossibile erit, quod aliquid producatur, & dicatur ab intellectu, nisi mediante notitia, seù intellectione. Quamobrem cùm verbum producatur per dictionem; sequitur, dictionem esse intellectionem producentem verbum.

§. II.

Respondetur argumentis.

19 Contrariam sententiam docent Scotus *in 1. d. 2. quæst. 7. & dist. 27. q. 1. & 2.* vbi etiam Aureolus, Gabr. & Ocham, Suarez *lib. 1. de Trinit. cap. 7.* & alij. Et probatur ratione: quoniam nec intellectio includit essentialitèr dictionem, nec dictio includit essentialitèr intellectionem: ergo sunt operationes ex æquo distinctæ, & se inuicem excludentes. Consequentia patet, & etiam antecedens quoad primam partem; cum possit dari intellectio, quæ nullum verbum dicat, vt patet in visione beata. Secunda verò antecedentis pars ita ostenditur: quoniam id, quod est priùs nequit essentialitèr includere posterius: sed dictio est essentialiter prior, quam intellectio: ergo non includit essentialiter intellectionem. Suadetur minor: nam intellectio essentialitèr supponit verbum, in quo speculetur obiectum: ergo multò magis supponit dictionem, per quam producitur verbum, dictio ergo est essentialiter prior intellectione.

Confirmatur primò; quia *dicere nihil aliud est, quam proferre verbum*: vt inquit D. Thom. *1. p. quæst. 34. art. 1. ad tertium*, sed hoc, quod est producere verbum non includit essentialiter intellectionem; sicut obiectum externum producere speciem sensibilem, & intellectum agentem efficere speciem intelligibilem, & os externum proferre verbum, nullam includit cognitionem obiecti; sed solam habitudinem producentis ad productum: ergo dictio non includit essentialitèr intellectionem.

Confirmatur secundò: quoniam in diuinis dictio non includit intellectionem: ergo neque in creatis. Consequentia constat à paritate: Antecedens autem suadetur: quoniam dictio in diuinis, se tota, est productio verbi, à quo proindè debet, se tota, distingui: atqui intellectio non distinguitur à verbo: ergo dictio in diuinis nequit includere intellectionem.

Respondetur argumento negando secundam partem antecedentis: ad cuius probationem neganda est minor; quam non euincit inducta probatio: quoniam vna, & eadem simplex actio intellectus habet, & producere verbum, & cognoscere obiectum in verbo: vnde &, supponit illud, & supponitur ad ipsum. Nam operatio intellectus producit verbum, & ideò est prior illo in genere causæ efficientis: qua ratione vocatur dictio, & cognitio in fieri. Et eadem operatio contemplatur obiectum in verbo, & idcircò est posterior illo in genere causæ formalis: quo pacto appellatur intellectio, seu cognitio in facto esse. In quo nulla est contradictio, vt patet etiam in actione transeunti, quæ efficit terminum, & specificatur ab illo: nam calefactio quatenus efficit calorem, est prior illo in genere causæ efficientis; & quatenus specificatur à calore, est posterior eo in genere causæ formalis. Vndè sicut non valet: calefactio supponit calorem, à quo specificatur: & calor supponit actionem, per quam producitur: ergo calefactio supponit actionem producentem calorem, & distinguitur ab illa. Ita nec valet; intellectio supponit verbum: & verbum supponit dictionem: ergo intellectio supponit dictionem, & distinguitur ab ea. Et ratio est eadem vtrobique, nempè quod eadem actio, & respectu eiusdem termini potest esse prior, & posterior in diuersis causæ generibus.

20 Sed replicabis *primò*: nam quod est priùs in genere causæ efficientis, debet esse etiam prius in genere causæ formalis; siquidem vnumquodque agit, quatenus est in actu per formam: ergo si intellectio est posterior verbo in genere causæ formalis, non poterit ipsum præcedere in genere causæ efficientis; atque ideò actio, quæ efficit verbum distinguetur ab intellectione. *Secundò*: quia si intellectio præcederet in aliquo genere verbum, posset in eodem genere ab illo separari; cùm in prædicto genere ab eo non dependeat: ergo paritèr posset separari in omni genere, atque ideò absolutè: intellectio enim eiusdem rationis est in omnibus causę generibus.

Respondetur ad primam replicam id, quod est priùs alio in genere causæ efficientis; esse etiam prius, vel saltem non esse posterius illo in genere causæ formalis intrinsecæ: posse tamen ipsum subsequi in genere causæ formalis extrinsecę, seù specificatiuæ, vt constat in actione transeunti, quæ in genere causæ efficientis præcedit terminum primarium; ad quod tamen subsequitur in genere causæ formalis extrinsecæ specificatiuæ. Idemque de intellectione respectu verbi dicendum est. Ad secundam respondemus, prioritatem intellectionis respectu verbi non esse absolutam, & in omni genere; sed importare essentialem dependentiam ab illo in alijs generibus: vndè nequit separari ab eo. Quod potest etiam declarari exemplo actionis transeuntis, quæ nequit separari à termino; licet ipsum præcedat in genere causę efficientis. Recolantur quæ diximus *in lib. de Generatione, disp. 2. quæst. 7.*

Ad primam confirmationem neganda est minor, quæ non suadetur exemplis inductis: nam actus proprius, & adequatus obiecti sensibilis, intellectus agentis, & oris externi non est cognitio: vndè mirum non est, quod producant suos effectus, & non media cognitione. Actus autem adæquatus intellectus possibilis est intelligere: & ideò repugnat, quod intellectus producat verbum, nisi per actionem, quæ sit formalitèr intellectio. ¶ Ad secundam negatur antecedens: ad cuius probationem dicendum est, quod licet in diuinis dictio distinguatur se tota à verbo; non tamen totalitèr: quia includit formalitèr intellectionem essentialem identificatam cum verbo.

21 Secundò arguitur: quoniam illæ actiones distinguuntur

guuntur formalitèr, & in recto; quatum obiecta principalia, & adæquata distinguuntur in recto, & formaliter: sed obiecta principalia dictionis, & intellectionis distinguuntur prędicto modo: ergo dictio, & intellectio sunt actiones formaliter, & in recto diuersę. Probatur minor: quia obiectum formale, & adæquatum intellectionis, est res intellecta; obiectum verò formale, & adæquatum dictionis est verbum dictum: verbum autem, & obiectum differunt formaliter, & in recto.

Respondetur negando minorem: quoniam in obiecto proprio dictionis includitur formalitèr obiectum proprium intellectionis; siquidem verbum dictum repræsentat, atquè importat rem intellectam. Et ideò inquit D. Thom. *loco supra citato*, quod *dicere importat mediante verbo habitudinem ad rem intellectam, quæ in verbo prolato manifestatur intelligenti*. Vndè argumentum potest in contrarium retorqueri: nam sicut obiectum intellectionis includitur in obiecto dictionis: ita oportet, quod intellectio includatur in dictione. Præterquam quod, cùm dicitur obiectum principale dictionis esse verbum productum, non sumitur dictio pręcisiuè in vi actionis, quo pacto est idem formaliter ac intellectio, & respicit primariò rem intellectam; sed exprimit modum fœcunditatis, secundum quem respicit primariò verbum. Vndè non concluditur, quod intellectio, & dictio differant, vt duę actiones; sed vt actio secundum se, & eadem actio, vt modificata.

QVÆSTIO IV.

Vtrum omnis intellectio creata producat verbum.

NOn loquimur pręcisè de intellectione humana, sed omnem intellectionem creatam complectimur: quoniam generalis est in hac parte pro omnibus difficultas, vt ex dicendis constabit.

§. I.

Prima conclusio pro dubij decisione.

22 DIcendum est primò, intellectionem, qua beati vident Deum in se ipso, non producere verbum. Ita D. Thom. 1. *p. q.* 12. *art.* 2. Quem sequuntur Caiet. Bañez, Nazar. Zum. Gonzal. Nauarr. Ripa, & Iauel. *eodem loco*. Capreol. *in* 4. *distin.* 49. *quæst.* 5. Salmantic. *tract.* 9. *disp.* 2. *dub.* 9. & communiter Thomistæ.

Probatur ratione: quoniam species intentionalis, maximè verò expressa, seu verbum est eiusdem naturę cum obiecto, saltem in modo essendi repręsentatiuo, vt ostendimus *disp.* 7. *quæst.* 3. sed repugnat, quod aliquid creatum sit eiusdem naturæ cum Deo sub aliquo modo essendi reali, etiam intentionali; siquidem, vt communiter docent Theologi, & Philosophi, repugnat dari aliquod prædicatum vniuocum Deo, & creaturæ, sub quocumque modo reali considerentur: ergo visio beata non format verbum; alias prædictum verbum esset eiusdem naturæ cum obiecto primario dictæ visionis, quod est Deus.

Confirmatur: quia intellectio non est actio prædicamentalis, sed quædam qualitas actualissima, & satis perfecta: ergo verbum non requiritur pro consistentia eiusdem intellectionis; sed aliundè, nempè vt obiectum constituatur intra intellectum, & fiat actu repræsentatum seu terminans cognitionem: ergo quando obiectum fuerit ita actuale, atque immateriale, vt per se ipsum sit intra intellectum, & terminet intellectionem, non est necessarium, quod intellectio producat verbum: sed ita habet Deus clarè visus; cum sit actus purissimus, de cuius ratione est esse actu intellectum, & terminare cognitionem: ergo non est necessarium, quod in visione clara Dei formetur verbum.

23 Dices: quamvis Deus habeat essentialiter esse actu intellectum à se ipso; non tamen ab intellectu creato: ergo licet vt Deus cognoscat se ipsum, non indigeat verbo; tamen, vt creatura cognoscat Deum debet formare verbum, per quod Deus reddatur actu cognitus ab ea. ¶ Respondetur negando consequentiam: nam hoc ipso, quod essentia diuina habeat essentialitèr, & in actu terminare primum terminabile, nempè intellectionem diuinam, potest se se extendere absquè vlla additione ad terminandum secundaria terminabilia: & quod actu non terminet illa, non prouenit ex defectu, vel potentialitate ipsius; sed ex defectu, ac potentialitate intellectionis creatæ: vndè positis requisitis ex parte intellectus creati, statim essentia diuina terminat per se ipsam eius intellectionem, exercetque proinde rationem verbi. Quod declarari potest exemplo personalitatis diuinæ, quæ hoc ipso, quod sit subsistentia in abstracto, & per modum actus purissimi; habet ex parte sua, quidquid requiritur ad terminandam naturam creatam, & illam absquè vlla, ex parte sui, additione, potest actu terminare, vt constat in Christo Domino;

§. II.

Statuitur secunda conclusio.

24 DIcendum est secundò, omnem intellectionem creatam, excepta visione beatifica, producere verbum. Sic docet D. Thom. 4. *contra Gentes, cap.* 11. *& q.* 9. *de potentia art.* 5. *& alibi* sæpe. Cui subscribunt Ferrar. 1. *cont. gent. cap.* 35. Bañez, & Nazar. 1. *p. q.* 27. *art.* 1. & communiter Thomistæ.

Fundamentum est: quoniam in omni intellectione debet obiectum habere esse intra intellectum, & illi intrinsecè vniri in ratione obiecti actu terminantis intellectionem: sed solus Deus clarè visus potest exercere hęc munera per se ipsum: ergo in omni alia intellectione, præter beatificam, debet formari verbum, per quod obiectum habeat esse intra intellectum, & actu terminet intellectionem. Consequentia constat. Maior autem ostenditur: tum quia de ratione intellectus est attingere obiectum trahendo illud ad se: ergo sicut ob hanc causam debet obiectum habere esse intra intellectum in ratione obiecti motiui, & influere in intellectionem, ita etiam debet esse intra intellectum in ratione obiecti terminatiui, & terminare in actu intellectionem. Tùm etiam, quia obiectum eodem modo terminat intellectionem, siuè existat, siuè non existat ad extra: ergo non terminat intellectionem, nisi secundum esse, quod habet intra intellectum: ergo vt cognoscatur, debet habere prædictum esse. Minor etiam probatur: quoniam omnis intellectio, quæ non est clara Dei visio, vel terminatur ad aliquod obiectum materiale: & hoc non existit per se ipsum intra intellectum, vt ex se liquet. Vel terminatur ad aliquid spirituale creatum; & hoc quamvis possit per seipsum esse intra intellectum; tamen non petit essentialiter terminare actu intellectionem, vt patet in essentia Gabrielis se cognoscentis. Vel

deni-

deniquè terminatur ad Deum obscurè cognitum: & tunc non cognoscitur Deus, nisi per creaturas: vndè sicut in harum cognitione formatur verbum, ita in cognitione Dei obscura. Solus ergo Deus clarè visus potest per se ipsum exercere rationem verbi: ac proindè sola visio clara Dei est intellectio non formans verbum.

25 Nec refert si contra assertionem, & illius fundamentum obijcias *primò*: nam Aristot. 9. *Metaph. text.* 16. ponit differentiam inter actionem immanentem, & transeuntem, quod hæc producit terminum, non verò illa. Quod apertiùs docet D. Thom. 1. *cont. Gent. cap.* 90. vbi definit, actionem immanentem esse, quæ nihil præter se ipsam producit. Cum igitur omnis intellectio sit actio immanens, sequitur, quod nulla producat terminum. *Secundò*: quia obiectum trahitur ad intellectum per speciem intelligibilem: ergo non est necessarium, quod in intellectione formetur verbum, per quod obiectum iterum trahatur. *Tertiò*: nam obiectum non terminat intellectionem intuitiuam, nisi secundum esse naturale, quod habet in se ipso: quo, si careat, solum cognoscitur abstractiuè: ergo falsò diximus, obiectum eodem modo terminare cognitionem, siuè existat ad extra, siuè non existat. *Quartò*: quoniam visio intellectualis longè perfectior est, quam visio corporalis: sed hæc non indiget verbo, aut termino producto, vt attingat obiectum, vt docet D. Thom. *quodl.* 5. *art. ad* 2. ergo visio intellectualis, siuè intellectio non indiget verbo ad attingendum obiectum. *Quintò*: quia actus voluntatis, & appetitus non producunt terminum ad intra: ergo nec actus intellectus.

Eę inquam obiectiones non referunt: ad primam enim respondetur, discrimen quod Arist. & D. Thom. constituunt inter actionem immanentem, & transeuntem, in eo consistere, quod transiens necessariò, & ob sui indigentiam producit terminum, ad ipsumquè, tanquam ad finem ordinatur: immanens vero ex genere suo non petit producere terminum, sed potest, quantum est de se, absque illo consistere: vndè non producit ipsum ob sui indigentiam, sed ob indigentiam obiecti: nec tunc ordinatur ad terminum, tanquam ad finem, sed potiùs terminus est propter actionem.

Ad secundam dicendum, obiectum trahi ad intellectum per speciem intelligibilem in ratione obiecti terminatiui: quia species non terminat; sed originat intellectionem, saltem directam: & ideò præter speciem impressam, est necessaria species expressa, seù verbum terminans intellectionem. Et quamvis species intelligibilis possit cognosci per intellectionem reflexam, & tunc exerceat rationem obiecti terminantis; tamen non terminat per se ipsam; cum de eius essentia non sit actu cognosci: quamobrem indiget verbo, per quod actu terminet prædictam intellectionem.

Ad tertiam respondemus, obiectum non terminare intellectionem intuitiuam, nisi actu existat in se: at quod existat in se, non sufficere, vt terminet dictam intellectionem, sed insuper desiderari, quod existat intra intellectum. Vndè quoties per se ipsum non est intimè vnitum intellectui, & actu terminans cognitionem; toties indiget verbo à se distincto, quod ei præstet esse actu cognitum. Et ideò neganda est consequentia: quia cum diximus, obiectum eodem modo terminare intellectionem, siuè existat, siuè non existat ad extrà; loquebamur de ratione formali terminandi ad intra: hęc enim semper est verbum respectu intellectionis, tam abstractiuæ, quam intuitiuæ, quam obiectum non terminat per se ipsum.

Ad quartam negamus consequentiam: quoniam ex ipso excelsu visionis intellectualis supra corpoream oritur, quod illa producat verbum, non verò ista. Intellectus enim ob suam perfectionem trahit ad se res in ratione obiecti, tam motiui, quam terminatiui: cuius signum est, quod eodem modo terminatur ad rem quidditatiuè cognitam, siuè hæc existat in se, siuè non: & ideò producit verbum, per quod obiectum habeat esse intrà ipsum intellectum. Cæterum sensus externus, ob suam infimam perfectionem in ratione potentiæ cognoscitiuæ, tantum petit trahere ad se obiectum in ratione obiecti motiui; non verò in ratione obiecti terminatiui. Vndè sensus exterior nequit attingere rem absentem, aut non existentem: sed ad existentem, ac præsentem postulat terminari in se ipsa: quapropter nullum producit terminum, in quo trahat obiectum ad se.

Ad quintam negatur antecedens: nam vt inquit D. Thom. 1. *p. q.* 37. *art.* 1. *Sicut ex hoc, quod aliquis rem aliquam intelligit, prouenit quædam intellectualis conceptio rei intellectæ in intelligente, quæ dicitur verbum; ita ex hoc, quod aliquis rem aliquam amat, prouenit quædam impressio rei amatæ in affectu amantis, secundum quam amatum habet esse in amante, sicut intellectum in intelligente.* Et quamvis circa hanc doctrinam plures se offerant difficultates; ab illis tamen proponendis, & diluendis supersedemus: quia & hic non habent proprium locum, & eas plena manu congerunt N. Salmant. *in tract. de Trinitat.* (vbi propria sede gaudent) *disp.* 3. *dub.* 1. *à num.* 6.

§. III.

Satisfit argumentis contra primam conclusionem.

26 Omnem intellectionem creatam producere verbum docent Molina 1. *p. q.* 27. *art.* 1. Vazq. *q.* 12. *art.* 2. *cap.* 1. Suar. *disp.* 48. *Metaph. sect.* 2. & alij plures. Et probatur primò ex D. Thom. 1. *p. q.* 27. *art.* 1. vbi inquit: *Quicumque intelligit ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua proueniens, & ex eius notitia procedens, quam quidem conceptionem vox significat, & dicitur verbum cordis significatum verbo vocis.* Sed quod conuenit intelligenti ex hoc ipso, quod intelligit, conuenit omni intelligenti: ergo omne intelligens, & qualecumque obiectum intelligat producit verbum. ¶ Confirmatur ex eodem S. Doctore qu. *q.* 4. *de verit. art.* 2. hæc habet: *Et hoc vniuersaliter verum est de omni, quod à nobis intelligitur, siuè per essentiam intelligatur, siuè per similitudinem: ipsa enim conceptio est effectus intelligendi. Vnde etiam, quando mens intelligit se ipsam, eius conceptio non est ipsa mens; sed aliquid expressum à notitia mentis.* Ergo nulla est intellectio, quæ non formet verbum, quantumuis attingat obiectum, per essentiam intelligentis.

Respondetur, D. Thom. in prima auctoritate loqui de omni intelligente per intellectiones ordinis naturalis, in quibus fatemur semper produci verbum; non verò de intelligente per visionem beatam. Quod satis euincitur ex ipsa intentione S. Doct. eò quippè collimabat, vt ex intellectione creata suaderet produci verbum in intellectione diuina. Ad quod non debuit assumere pro principio, quod omnis intellectio, comprehendendo etiam visionem beatificam, produceret verbum; tum quia prædicta visio sola fide cognoscitur: tum quia incertum, imò falsum est, quod verbum producat: & ita ab incertis, atquè obscuris procederet, quod est inconueniens. Vnde illa propositio: *quicumque intelligit &c.* solum distribuit intellectiones ordinis naturalis,

quæ in communi Philosophorum sententia producunt verbum, & ex quibus conueniens ratio desumitur ad suadendum, quod intellectio diuina producit verbum ex fœcunditate. ¶ Confirmatio habet minorem difficultatem: nam S. Doct. solum intendit, quod in omni intellectione naturali producatur verbum, siuè obiectum vniatur intellectui per speciem intelligibilem à se distinctam; siuè per suam essentiam exerceat officium prædictæ speciei, vt contingit in Angelis, & in anima separata: adhuc enim est necessarium verbum reddens obiectum actu intellectum, vt diximus in secunda conclusione.

27 Arguitur secundò: quia S.S. Patres explicant processionem Verbi diuini per analogiam ad productionem verbi creati: sed hæc similitudo erit conuenientior, si dicamus vniuersaliter omnem intellectionem creatam producere verbum: ergo ita asserendum est. ¶ Ad hoc tamen facilè constat ex nuper dictis: nam sacri Doctores non comparant generationem Verbi diuini visioni beatæ, quæ sola fide cognoscitur; sed intellectionibus nostris naturalibus, quæ sunt notiores, perindeque aptiores ad prædictam similitudinem. In prædictis autem intellectionibus fatemur semper produci verbum.

28 Arguitur tertiò: quia si aliqua intellectio non produceret verbum, maximè illa, quæ habet obiectum immateriale præsens, atquè intimè vnitum intellectui, vti est intellectio, qua Angelus cognoscit suam essentiam: sed hæc etiam producit verbum, vt docet D. Th. 4. *cont. gent. cap.* 11. vbi loquens de Angelis inquit: *Nondum ad vltimam perfectionem vitæ eorum pertingit: quia licet intentio intellecta sit eis omninò intrinseca; non tamen ipsa intensio intellecta est eorum substantia: quia non est in eis idem intelligere, & esse.* Nulla igitur est intellectio creata, quæ verbum non producat. ¶ Confirmatur: quia vt aliquis intelligat in actu, debet fieri res intellecta in actu: sed sicut fit res intellecta in habitu per speciem intelligibilem; ita fit res intellecta in actu per verbum: ergo in omni intellectione requiritur verbum.

Respondetur, concedendo maiorem intellectam de obiecto adeò immateriali, vt de eius essentia sit esse actu intellectum, seù ipsum intelligi. Vndè quia hoc habet essentia diuina clarè cognita, ideò per se ipsam exercet officium verbi; quin necessarium sit verbum producere. Essentia autem Angeli non pertingit ad tantam immaterialitatem, vt de eius essentia sit actu cognosci, seù actu terminare intellectionem: & ideò indiget verbo distincto, per quod reddatur actu cognita. Quod non euertit primam assertionem; sed firmat secundam, vt constat ex dictis. ¶ Ad confirmationem distinguendum est consequens, & si intelligatur de verbo dicto vel vnito, concedatur; si determinatè de verbo dicto, negetur. Nam licet in omni intellectione requiratur, quod intelligens fit intentionaliter res intellecta in actu; ad hanc tamen intentionalem transformationem non desideratur determinatè verbum per intellectionem productum: sed vel sufficit istud, vt in intellectionibus naturalibus; vel sufficit obiectum gerens per se ipsum rationem verbi, vt in visione beatifica.

29 Arguitur quartò: quia omnis vera actio debet producere terminum à se distinctum: sed omnis intellectio est vera actio: ergo omnis intellectio producit terminum à se distinctum, nempè verbum. ¶ Confirmatur: nam si intellectio non produceret terminum à se distinctum, simul fieret vt *quo*, & vt *quod*: consequens est absurdum: ergo. Probatur minor: tum quia si fieret vt *quo*, & vt *quod*, præcederet se ipsam; atquè adeò esset, antequam esset, quod implicat. Tum etiam quia omnis effectus distinguitur à sua causa: ergo etiam distinguitur à sua causalitate: ergo nullus fit simul vt *quo*, & vt *quod*; alias simul esset effectus, & causalitas.

Respondetur argumento maiorem vniuersaliter intellectam solum verificari in actione transeunti; non verò in actione immanenti, qualis est intellectio. Et ratio habetur ex dictis in tota hac disputatione quoniã intellectio est quædam qualitas valdè actualis, & perfecta; vndè potest; quantum est de se, consistere sine termino, & verbo, si istud alias non foret necessarium ex parte obiecti. Ob suam tamen eminentiam æquiualet actioni transeunti, & eius termino: actioni quidem, quia est actualissimum exercitium potentiæ vitalis; termino autem, quia est qualitas ex se permanens, & valdè perfecta. Quamobrem licet actio prædicamentalis terminum ex se inferat necessariò, & nequeat absque illo consistere, ex eo quod nihil aliud est, quam fieri termini: intellectio tamen potest ob oppositam conditionem absquè termino consistere: & simul illum ob suam eminentiam infert, quoties obiectum non terminat per se ipsum.

Ad confirmationem concessa maiori negatur minor; quæ neutra probatione suadetur: ex eo enim, quod intellectio ob suam eminentiam fiat vt *quo*, & vt *quod*, non sequitur quod præcedat se ipsam; sed potius sequitur oppositum, nempè habere simul fieri vt *quo*, & vt *quod*: quia simul est, & exercitium potentiæ, & qualitas perfecta seù effectus. Nequè est vniuersaliter verum, quod effectus distinguatur realiter à sua causalitate; sed solum verificatur in actione, & effectu inferioris rationis: nam forma eminens, qualis est intellectio, potest vtrumque munus exercere, & causalitatis, quia est exercitium potentiæ vitalis; & effectus, quia est qualitas perfecta, & non ordinatur ad terminum vlteriorem.

QVÆSTIO V.

Qualiter intellectus primò cognoscat singularia.

DEcisio huius quæstionis habetur maiori ex parte ex dictis *disp.* 16. *quæst.* 2. vbi ostendimus obiectum proportionatum nostri intellectus pro hoc statu esse quidditatem materialem abstractam à singularibus: & ex dictis *disp.* 17. *quæst.* 6. vbi statuimus speciem immediatè productam ab intellectu agente non repræsentare directè singularia, sed quidditatem ab eis præcisam. Et ideò paucis absoluemus hanc difficultatem. Quæ & supponit, quod intellectus noster cognoscat singularia, & quod hæc possint repræsentari aliqualiter directè per speciem productam ab intellectu possibili, relictamque ex præcedenti cognitione, per quam quidditas cognoscitur: vndè solum procedit de modo, quo singularia prima vice cognoscuntur.

§. Vnicus.

Proponitur, & vindicatur vera sententia.

30 DIcendum est, primam cognitionem singularium non attingere illa directè, sed per quam- [illegible] reflexionem. Hanc docent Aristot. *in hoc lib. text.* [illegible] Thom, *ibid. lect.* 8. & 1. *p. quæst.* 86. *art.* 1. & [illegible] Thomistæ, Quibus etiam consentiunt Henricus

ricus quodlib. 4. quaest. 21. Abulens. super Math. cap. 25. q. 617. & alij.

Primam assertionis partem, videlicet intellectum nostrum non attingere directè singularia in prima cognitione probat D. Thom. *quaest. 2. de verit. art. 6.* hac ratione: *Qualibet actio sequitur conditionem formae agentis, quae est principium actionis, sicut calefactio mensuratur secundum modum caloris: similitudo autem cogniti, qua informatur potentia cognoscitiua, est principium cognitionis secundum actum, sicut calor calefactionis: & ideò oportet vt qualibet cognitio sit per modum formae, quae est in cognoscente. Vndè cum similitudo rei, quae est in intellectu nostro, accipiat separata à materia, & ab omnibus materialibus conditionibus, quae sunt indiuiduationis principia; relinquitur, quod intellectus noster per se loquendo singularia non cognoscat; sed vniuersalia tantum: sed per accidens contingit, quod intellectus noster singulare cognoscat.* Quae ratio innititur doctrinae, quam supra tradidimus, videlicet speciem deseruientem primae nostri intellectus cognitioni non repraesentare directè singularia, sed tantum naturam: hinc enim rectè concluditur, primam cognitionem debere esse naturae, & non singularium.

31 Secundam verò eiusdem conclusionis partem, nimirum intellectum nostrum posse indirectè, & per quandam reflexionem venire in notitiam singularium, probat, & explicat idem S. Doct. *quaest. de Anima art. 20. ad 1.* ex his, quae secundo loco obiecerat, vbi haec habet: *Dicendum, quod anima coniuncta corpori per intellectum cognoscit singulare, non quidem directè, sed per quandam reflexionem, in quantum scilicet ex hoc, quod apprehendit suum intelligibile, reuertitur ad considerandum suum actum, & speciem intelligibilem, quae est principium suae operationis, & eius speciei originem: & sic venit in considerationem phantasmatum, & singularium, quorum sunt phantasmata.* Itaquè, licèt species abstracta à phantasmatibus non repraesentet directè singularia; attamen virtualitèr, & in confuso illa repraesentat: eò quod natura in praedicta specie repraesentata est natura eorundem singularium: & idcircò deseruit vt intellectus noster, qui discursiuus est, ducatur per quandam reflexionem, & quasi arguitiuè, in singularium notitiam.

Confirmatur: nam eo ipso, quod species abstracta à phantasmatibus solùm virtualitèr, & in confuso, atquè indeterminatè repraesentet singularia; nequit intellectus in perfectam notitiam eorum deuenire, nisi se conuertat ad phantasmata, in quibus singularia relucent: ergo prima cognitio singularium non est directa, sed reflexa. Patet consequentia: quia cum à sensu externo ad phantasiam, & à phantasia ad intellectum progreditur cognitio, tunc progressus est directus: ergo è conuerso quando ab intellectu regreditur ad phantasmata, tunc modus procedendi est indirectus, atque reflexus.

32 Contrariam doctrinam tuentur illi Auctores, qui docent, speciem immediatè productam ab intellectu agente repraesentare directè, & per se primò singularia. Et potest ita suaderi: quoniã singularia nequeunt primò cognosci per speciem repraesentantem naturam praecisam à singularibus: ergo cognoscuntur per speciem repraesentantem directè ipsa singularia: sed cognitio quae habetur per speciem directe aliquod obiectum repraesentantem, attingit directè ipsum obiectum: ergo intellectus noster, cum primò attingit singularia, cognoscit illa directè. Caetera constant, & antecedens suadetur: quoniam ad cognitionem cuiuscumque obiecti requiritur species repraesentans id, quod de obiecto cognoscitur; sed species repraesentans quidditatem praecisam à singularibus non repraesentat singularia, vt liquet ex terminis: ergo singularia nequeunt primò cognosci per praedictam speciem.

Confirmatur: nam ideò potest visus attingere primò, & directè hoc album, aut hoc nigrum, quia essentialiter continentur sub colore, qui est obiectum adaequatum visus: sed etiam singularia materialia continentur essentialitèr sub quidditate materiali, quae est obiectum adaequatum, & proportionatum nostri intellectus pro hoc statu: ergo intellectus noster potest attingere directè singularia, cùm primò illa cognoscit: ¶ Confirmatur secundò: quoniam ex opposito fieret, intellectum nostrum eodem modo attingere singularia materialia, ac spiritualia; siquidem haec indirectè valet etiam attingere: consequens est absurdum; cùm in singularibus naturalibus per se includatur ratio formalis quae nostri intellectus pro hoc statu, nempè quidditas materialis, non verò in singularibus spiritualibus: ergo singularia materialia attinguntur directè ab intellectu nostro cùm primò cognoscuntur.

Respondetur argumento negando antecedens: ad cuius probationem dicendum est, quod licèt per speciem nequeat cognosci illa ratio obiecti, quae nullo modo per speciem repraesentatur; potest tamen per aliquam speciem cognosci saltem indirectè, & reflexè id, quod in praedicta specie repraesentatur virtualitèr, & in confuso. Species autem abstracta à phantasmatibus ita habet à singularibus formaliter praescindere; vt nihilominus ea virtualiter includat, quatenus importat eorum naturam, in qua potentialitèr, & in confuso omnia singularia praecontinentur. Vndè cùm intellectus noster sit discursiuus, possitquè ex vno aliud deducere; sufficienter constituitur in actu primo per praedictam speciem, vt valeat in cognitionem saltem virtualem, & reflexam singularium deuenire. Ad quod plurimum adiuuatur per conuersionem, & regressum ad phantasmata, per quae obiectiuè determinatur, vt in ipsis explicatum inueniat, quod confusè, & implicitè important species intelligibiles.

Ad primam confirmationem negamus consequentiã: & ratio disparitatis est, quod hoc album, & hoc nigrum continentur per se sub obiecto visus, nedùm in esse rei, sed etiam in esse obiecti: eò quod sensus attingit per se obiectum in singulari. Caeterum singularia materialia continentur quidem in esse rei sub quidditate materiali, quam essentialiter participant; non tamen continentur in esse obiecti: nam obiectum proportionatum nostri intellectus pro hoc statu est quidditas materialis non vtcumquè, sed abstracta ab indiuiduis: haec quippè ratione habet conuenientiam cum nostro intellectu in eodem gradu immaterialitatis, vt constat ex supra dictis.

Ad secundam negatur sequela absolutè intellecta: quia licèt singularia, tàm materialia, quàm spiritualia cognoscantur indirectè ab intellectu nostro pro hoc statu; tamen materialia multò perfectiùs cognoscuntur, quam spiritualia: eò quod singularia materialia participant essentialitèr in esse entis quidditatem materialem, quae est obiectum proportionatum nostri intellectur: spiritualia autem neque sunt obiectum proportionatum nostri intellectus, nequè illud vllo modo determinant, aut modificant. Vndè solùm imperfectè possumus spiritualia prò statu praesenti cognoscere, vt docet D. Thom. *p. p. quaest. 88. art. 2. ad 1.* his verbis: *Ex rebus materialibus ascendere possumus in aliqualem cognitionem immaterialium rerum; non tamen in perfectam: quia non est sufficiens comparati rerum materialium ad immateriales: sed similitudines, si quae à materialibus accipiuntur, ad immaterialia intelligenda sunt multum dissimiles, vt Dionisius dicit in 2. Caelestis hierarchiae.*

QVAE-

QVÆSTIO VI.

An intellectio huius status pendeat naturaliter ab operatione phantasiæ?

CONsultò dubitamus de sola intellectione præsentis status, illam enim, quam elicit anima, vel separata à corpore, vel corpori glorioso vnita, supponimus à phantasiæ operatione non dependere. Nec dubium procedit per respectum ad absolutam Dei potentiam, secundum quam non dubitamus, intellectionem præsentis status posse absolui ab operatione phantasiæ; sed tantum versatur attentis naturis rerum, & earum communi cursu. Porrò phantasiæ nomine non significamus peculiarem sensum internum, qui prædicto nomine solet specialiter insigniri; sed in præsenti prædicto vocabulo designatur generaliter quicumque sensus internus, qui tam in absentia, quàm in præsentia obiecti ferri potest in ipsum, & qui phantasia solet non semel apud Philosophos appellari.

§. I.

Præfertur sententia D. Thomæ

33 DIcendum est, quamlibet intellectionem huius status dependere naturalitèr ab operatione phantasiæ, ita vt nequeat dari operatio intellectus, quin simul detur operatio phantasiæ. Hanc statuit D. Th. p. p. q. 84. art. 7. his verbis: *Respondeo dicendum, quod impossibile est intellectum secundum præsentis vitæ statum, quo passibili corpori coniungitur, aliquid intelligere in actu, nisi conuertendo se ad phantasmata.* Desumpsitque hanc doctrinam ex Aristot. *in præsenti, text.* 39. quem ita illustrat *lection.* 13. *Quia dixerat, quod intellectus est quodammodo intelligibilis, sicut sensus sensibilis, posset aliquis credere, quod intellectus non dependeret à sensu. Et hoc quidem verum esset, si intelligibilia nostri intellectus essent à sensibilibus separata secundum esse, vt Platonici posuerunt. Et ideò hic ostendit, quod intellectus indiget sensu,* &c. Vnde ita docet Caietanus, & Bannez *loc. cit. ex prima parte*, & communitèr Thomistæ, aliique plures.

Probatur primò à posteriori, seu à signo: quoniam si intellectio huius status non dependeret naturaliter ab operatione phantasiæ, nulla esset ratio cur phantasia læsa, vt in amentibus, vel ligata, vt in dormientibus, impediretur vsus rationis; siquidem adhuc remanerent omnia, quæ ex parte intellectus requiruntur ad intelligendum, nempè potentia, & species: atqui læsa, vel ligata phantasia, impeditur vsus rationis, vt experientia conuincit: ergo signum est, quod intellectio huius status dependet naturaliter ab operatione phantasiæ. ¶ Confirmatur: nam experimur, quod quoties aliquid volumus intelligere, siuè corporeum, siuè spirituale sit, toties formamus aliquod idolum corporeum in phantasia. vndè etiam prouenit, quod intelligendo defatigemur: sed huius nequit alia ratio designari, nisi naturalis dependentia intellectionis huius status ab operatione phantasiæ: datur ergo prædicta dependentia.

34 Quod secundò probatur à priori: nam modus operandi naturalitèr sequitur modum essendi: sed anima nostra pro hoc statu habet dependentiam à corpore, licèt minimam; dependet enim ab eo in sua vnione, & informatione, quamvis non in sua entitate: ergo operatio animæ nostræ debet prò hoc statu à corpore dependere, minima saltem dependentia: hæc autem dependentia nequit consistere in eo, quod intellectio exerceatur per organum corporeum; cùm ista non sit minima, sed maxima dependentia operationis à corpore: ergo consistit in eo, quod nequeat existere, quin ei coëxistat operatio phantasiæ.

Dices hanc rationem, si quid probat, conuincere etiam, quod intellectio animæ in statu beatifico dependeat à corpore; siquidem adhuc in prædicto statu vnio, atque informatio animæ habet à corpore dependentiam: consequens est contra communem consensum Theologorum: ergo adducta ratio nequit conuincere. ¶ Respondetur negando sequelam: quoniam vis nostræ rationis non fundatur in quacumque informatione, vel vnione animæ nostræ ad corpus; sed in informatione imperfecta; in ea videlicèt, quę non præstat animæ, vt perfectè dominetur corpori, ipsumque sibi subiiciat in proprijs operationibus. Informatio autem animæ gloriosæ est talis conditionis, vt ex vi illius corpus plenè subijciatur animæ, tàm in esse, quàm in operari: vndè prouenit, quod anima possit intelligere independenter à corpore. Quam doctrinam tradit D. Thom. 3. p. q. 11. art. 2. docens, qualiter anima Christi Domini potuerit intelligere absquè conuersione ad phantasmata. *Est autem, inquit, hac conditio animæ comprehensoris, vt nullo modo subdatur corpori, aut ab eo dependeat, sed totaliter ei dominetur. Vndè, & post resurrectionem, ex anima gloria redundat ad corpus. Ex hoc autem anima viatoris indiget ad phantasmata conuerti, quod est corpori obligata, & quodammodò ei subiecta: atquè ab eo dependens. Et ideò animæ beatæ, & ante resurrectionem, & post, possunt intelligere absquè conuersione ad phantasmata. Et hoc etiam oportet dicere de anima Christi, qua plenè habuit facultatem comprehensoris.*

§. II.

Refertur opinio contraria.

35 COntrariæ sententiæ, quæ docet, intellectionem huius status non dependere ex natura rei ab operatione phantasiæ, fauere videntur B. Albert. 3. *de Anima tract.* 2. *cap.* 19. Carthusian. super Dionysium de Mystica Theologia, Auerroës, Auicenna, Themistius, & alii. Quæ potest suaderi primò: quoniam in altissima contemplatione rerum spiritualium potest dari cognitio earum, quin ibi interueniat operatio phantasiæ, vt docent nonnulli contemplatiui: ergo intellectio huius status non pendet ab operatione phantasię.

Confirmatur primò: nam cum virtus animę sit finita, operatio valdè intensa vnius potentiæ diminuit, vel impedit operationem alterius potentię: & hac ratione impediuntur operationes partis vegetatiuę, quando nimis vacamus studiis: ergo poterit in contemplatione adeò crescere attentio ad diuina, vt omninò cesset operatio phantasię. ¶ Confirmatur secundò: quia plura pro hoc statu intelligimus, quorum nullum est phantasma, vtputa Deum, & Angelos: ergo in horum cognitione, nec requiritur, nec prodest conuersio ad phantasmata; atquè ideò non erit necessaria operatio phantasię, vt intellectus queat prędicta obiecta intelligere.

Respondetur ad argumentum negando antecedens intellectum de cōtemplatione purè naturali: nam quidquid illi contemplatiui opinentur: *Impossibile est superlucere in nobis diuinum radium, nisi varietate sacrorum*

vela-

velaminum circumuallettur, vt inquit Dionys. cap. 6. de diuinis nominibus, & docent August. 4. super Genes. ad liter. cap. 6. Gregor. super 1. Regum cap. 7. alijque Patres contemplationi maximoperè dediti. Quod satis euincit ipsa defatigatio, quam contemplando sentimus: quæ proculdubiò prouenit ex consumptione spirituum vitalium, qui phantasiæ deseruiunt.

Ad primam confirmationem negatur consequentia: nam cum operationes phantasiæ, & intellectus sint pro hoc statu inter se subordinatæ; nequit vna alteram impedire; sed vel vtraque cessat, vel vtraque adest. Ratio autem, quare nimium studium impediat cibi decoctionem habetur ex dictis in libris Physicorum, disp. 10. q. 4.

§ Secundam confirmationem diluit D. Thom. 1. p. q. 84. ar. 7. in solutione ad tertium, his verbis: *Dicendum, quod incorporea, quorum non sunt phantasmata, cognoscuntur à nobis per comparationem ad corpora sensibilia, quorum sunt phantasmata: sicut veritatem intelligimus ex consideratione rei, circa quam veritatem speculamur: Deum autem, vt Dionysius dicit, cognoscimus, vt causam, & per excessum, & remotionem. Alias etiam incorporeas substantias in statu præsentis vitæ cognoscere non possumus, nisi per remotionem, vel aliquam comparationem ad corporalia. Et ideò cùm de huiusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus conuerti ad phantasmata corporum, licet ipsorum non sint phantasmata.*

36 Secundò arguitur: quia anima nostra in omni statu est simpliciter independens à corpore, vt constat ex supra dictis, disputatione decima quinta, quæstione prima, ergo in omni statu habet intellectionem independentem à corpore: sed si intellectio dependeret ab operatione phantasiæ, non esset à corpore independens, vt ex terminis liquet: ergo intellectus huius status non dependet ab operatione phantasiæ. Prima consequentia, in qua sola potest esse difficultas, probatur: nam ideò aliæ formæ non habent operationem independentem à corpore, quia ipsæ dependent à corpore: ergo si anima nostra pro omni statu est à corpore independens, debet saltem habere aliquam operationem, videlicet intellectionem, quæ à corpore non dependeat.

Respondetur, concedendo primam consequentiam, si intelligatur de independentia, quæ excludat dependentiam simpliciter; non verò dependentiam minimam, & secundum quid. Nam sicut optimè cohæret, quod anima in suo esse sit simpliciter independens à corpore; & quod nihilominùs habeat minimam dependentiam ab illo, videlicet in vnione, & informatione: ita rectè componitur, quod intellectio huius status sit simpliciter independens à copore, cùm non exerceatur per organum corporeum; & quod nihilominus dependeat aliquomodo à corpore, quatenus nequit elici, quin simul adsit operatio phantasiæ. Aliæ autem formæ habent operationem dependentem à corpore non vtcumque, sed simpliciter sicut ipsæmet formæ dependent.

37 Tertiò arguitur: nam ad quamlibet operationem sufficit dependentia à suo principio adæquato: sed principium adæquatum intellectionis huius status est anima, intellectus, & species, vt patet inductiuè in cognitionibus aliarum potentiarum: ergo non est necessarium, quod intellectio huius status dependeat ab operatione phantasiæ.

Respondetur negando minorem, intellectam de principio adæquato complectenti omne requisitum ad intelligendum: ad hoc quippè etiam spectat concursus phantasiæ, vt constat ex hactenus dictis. Nec oppositum potest suaderi ex operationibus potentiarum sensitiuarum: nam huiusmodi operationes, seclusa dependentia ab alijs potentijs, habent simpliciter dependentiam à corpore; cùm exerceantur per organum corporale, & recipiantur in eo. Operatio autem intellectus est simpliciter à corpore independens, vtpotè quæ in illo nec exercetur, nec recipitur: vndè si non dependeret ab operatione phantasiæ modo explicato, esset omnibus modis independens à corpore. Cùm ergo opus sit intellectionem huius status habere aliquam, etsi minimam dependentiam à corpore; necessarium etiam est, quod dependeat ab operatione phantasiæ, & consequenter principium illius omnibus modis adæquatum non consistit in solis anima, intellectu, & specie; sed comprehendit operationem phantasiæ, & illius ministerium.

DISPVTATIO XXI.

De appetitu rerum cognoscentium.

POST notitiam potentiarum cognoscitiuarum, & actuum eius, cui incubuimus hucusque; succedit, vt disseramus de potentijs appetitiuis. Et quamvis circa hanc materiam possemus plures excitare quæstiones, consultò ab eis maiori ex parte abstinebimus: quia illas communiter versant Theologi cum D. Thom. in prima secundæ, vbi propriam sedem habent. Quamobrem in præsenti eas præcisè difficultates tractandas seligemus, quas necessarias iudicauerimus ad completam animæ notitiam.

QVÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit appetitus proprius rerum cognoscentium?

SVpponit titulus dari appetitum, tùm innatum, tùm elicitum. Ille inuenitur in omnibus rebus etiam cognitionis expertibus, consistitquè in earum entitate, quatenus, se ipsa, propendit in proprium finem, & bonum sibi conueniens. Iste verò in solis cognoscentibus reperitur, & aliquid addit supra eorum essentiam, & entitatem. Quoniam ad quamlibet formam sequitur aliqua inclinatio, quam vocamus appetitum: cognoscentia autem, præter formam naturalem omnibus rebus communem, habent etiam aliam formam, nempè speciem intentionalem: & ideò præter appetitum naturalem, siuè innatum, & communem omni enti, vendicant sibi peculiarem appetitum: & de isto procedit præsens quæstio, quam breuiter absoluemus.

§. Vnicus.

Explicatur communis sententia.

1 DIcendum est primò, appetitum proprium rerum cognoscentium esse potentiam vitalem passiuam natam moueri ab apprehenso: Ita Aristot. *in præsenti textu* 50. D. Thom. 1. *p. q.* 80. *art.* 1. & communiter Philosophi. Ratio est: quoniam appetitus, vt sic mouetur ad bonum: sed appetitus rerum cognoscentium, ob eminentiam supra appetitum naturalem, non tendit in quodcumque bonum, sed in bonum apprehensum ab appetente: ergo appetitus proprius cognoscentium est, potentia vitalis passiua nata moueri ab apprehenso. Nomine autem potentiæ passiuæ vitalis ea intelligitur, quæ ità mouetur ab obiecto, seù trahitur ad obiectum, vt ipsa etiam se moueat ad illud.

2 Dicendum est secundò, appetitum rerum cognoscentium diuidi in animalem, seù sensitiuum, & in rationalem, seù intellectiuum, vt in potentias realiter diuersas. Ita Aristot. *in hoc lib. text.* 57. D. Thom. 1. *p. q.* 80. *art.* 2. & alij Theologi, atque Philosophi. Fundamentum proponitur à D. Thom. *loc. cit.* his verbis: *Potentia enim appetitiua est potentia passiua, quæ nata est moueri ab apprehenso, passiua autem, & mobilia distinguuntur secundum distinctionem actiuorum, & motiuorum: quia oportet motiuum esse proportionatum mobili, & actiuum passiuo: & ipsa potentia passiua propriam rationem habet ex ordine ad suum actiuum. Quia igitur est alterius generis apprehensum per intellectum, & apprehensum per sensum; consequens est, quod appetitus intellectiuus sit alia potentia à sensitiua.*

Sed obijcies: potentiæ non diuersificantur penes differentias accidentales obiecti: sed appetibili accidit, quod apprehendatur per sensum, vel intellectum: ergo ex vi rationis D. Thom. non probatur distinctio realis, & essentialis inter appetitum sensitiuum, & rationalem. ¶ Hanc obiectionem diluit S. Doct. *in solut. ad* 1. *art. cit.* his verbis: *Dicendum, quod appetibili non accidit esse apprehensum per sensum, vel intellectum; sed per se ei conuenit: nam appetibile non mouet appetitum, nisi in quantum est apprehensum: vnde differentiæ apprehensi sunt per se differentiæ appetibilis: vnde potentiæ appetitiuæ distinguuntur secundum differentiam apprehensorum, sicut secundum propria obiecta.* Quibus verbis non intendit D. Thom. refundere distinctionem potentiarum in diuersas apprehensiones, tanquam in rationes formales obiectiuas *quo*, vel *sub quibus*; sed tanquam in rationes applicandi diuersas rationes obiectiuas. Nam hoc ipso, quod in viuenti dentur potentiæ apprehensiuæ adeò diuersæ, vt vna præcisè apprehendat, & applicet rationem limitatam boni sensibilis; alia vero apprehendat, & applicet rationem vniuersalissimam boni: nequeunt non exigere diuersas potentias appetitiuas, quarum vna, nempè sensitiua, tendat in bonum sensibile; altera verò, videlicet rationalis, attingat bonum absolutè, vt latiùs diximus *in lib. Physic. disp.* 14. *q.* 2. §. 2.

3 Dicendum est tertiò, appetitum sensitiuum diuidi in irascibilem, & concupiscibilem. Ita Arist. *lib. Magnorum Moral. cap.* 3. D. Thom. 1. *p. quæst.* 81. *art.* 2. & communiter Doctores. Assertionem hanc ita explicat, & suadet D. Thom. *loco citato*, vt opus non sit aliquid eius verbis adijcere, quæ ita se habent. *Appetitus*, inquit, *sensitiuus, quandam conuenientiam habet cum appetitu naturali, in quantum vterque tendit in rem conuenientem appetenti. Inuenitur autem appetitus naturalis ad duo tendere secundum duplicem operationem rei naturalis: vna quarum est, per quam res naturalis nititur acquirere id, quod est conseruatiuum suæ naturæ, sicut graue mouetur deorsum, vt ibi conseruetur. Alia est, per quam res naturalis sua contraria destruit per qualitatem actiuam. Et hoc quidem necessarium est corruptibili: quia nisi haberet virtutem, qua suum contrarium vinceret, ab eo corrumperetur. Sic ergo appetitus naturalis ad duo tendit, scilicet ad consequendum id, quod est congruum, & amicum naturæ, & ad habendum quandam victoriam super illud, quod est ei aduersum. Et primum est quasi per modum receptionis: secundum verò est per modum actionis. Vndè ad diuersa principia reducuntur; recipere enim, & agere non sunt ab eodem principio, vt ignis, qui per leuitatem fertur sursum, per calorem contraria corrumpit. Ita in appetitu sensibili ista duo inueniuntur: nam animal per appetitiuam potentiam appetit id, quod est congruum, & amicum sibi & hoc per vim concupiscibilem, cuius obiectum est delectabile secundum sensum. Appetit etiam habere, & victoriam super ea, quæ sunt sibi contraria, & hoc per vim irascibilem: vnde dicitur, quod eius obiectum est aliquid arduum. Et sic patet, quod irascibilis est alia potentia à concupiscibili.*

Dices: omnis appetitus sensitiuus est ad ea, quæ conueniunt secundum sensum: sed conueniens secundum sensum est proprium obiectum concupiscibilis: ergo omnis appetitus sensitiuus est vis concupiscibilis; atque ideò appetitus sensitiuus non debet diuidi in irascibilem, & concupiscibilem. ¶ Respondet D. Thom. *loc. cit. in solut. ad* 2. *Dicendum, quod sicut in apprehensiuis virtutibus in parte sensitiua est aliqua vis æstimatiua, scilicet, quæ est perceptiua eorum, quæ sensum non immutant, vt supra dictum est: ita etiam in appetitu sensitiuo est aliqua vis appetens aliquid, quod non est conueniens secundum delectationem sensus; sed secundum quod est vtile animali ad suam defensionem: & hæc est vis irascibilis.* Quæ magis constabunt ex dicendis quæstione sequenti.

QVÆ-

QVÆSTIO II.

Vtrum irascibilis, & concupiscibilis sint potentiæ realiter distinctæ?

QVia quæstione *præced.* solum statuimus, appetitum sensitiuum diuidi in irascibilem, & concupiscibilem; non determinando qualitatem distinctionis; sed ab illa præscindendo: ideò examinandum est in præsenti, vtrum prædicta distinctio sit realis; an verò virtualis, & quoad munera eo modo, quo intellectus solet diuidi in speculatiuum, & practicum.

§. I.

Stabilitur D. Thomæ sententia.

4 DIcendum est, irascibilem, & concupiscibilem esse potentias realiter diuersas. Hanc conclusionem statuit Angelic. Præcep. pluribus in locis, & præcipuè *1. p. q. 81. art. 2. & q. 82. art. 5. & q. 25. de verit. art. 2.* Idemque docent Damasc. *2. de fide cap. 12.* Nisen. *lib. 4. Philosoph. cap. 8. & 9.* Bonauent. *in 3. d. 33. q. 3. art. 1.* B. Albert. Magn. *3. de Anima tract. 4. cap. 2.* Plato, Pitagoras, Galenus apud Suarez, & communiter Thomistæ.

Probatur primò ex ijs, quæ ex D. Thom. expendimus *quæst. præced. num. 3.* quoniam in naturalibus potentia, quæ tendit in obiectum per modum receptionis, & consecutionis distinguitur realiter ab illa, quæ tendit in obiectum per modum destructionis, & victoriæ: & hac ratione in igne leuitas, per quam consequitur suum locum, distinguitur realiter à calore, per quam superat contraria: ergo pariter in sensitiuis potentia concupiscibilis, quæ tendit in obiectum per modum prosecutionis, & receptionis, debet distingui realiter à potentia irascibili, quæ tendit in obiectum per modum dominij, & victoriæ. ¶ Confirmatur: nam ideò intellectus agens, & possibilis distinguuntur realiter, quia ille est potentia actiua; iste verò passiua: sed irascibilis, & concupiscibilis se habent, vt potentia actiua, & passiua, siquidem irascibilis tendit in obiectum per modum agentis, hoc est vincendo, & propulsando malum naturæ contrarium; concupiscibilis autem tendit in obiectum per modum recipientis, hoc est acquirendo bonum sensui conueniens: ergo irascibilis, & concupiscibilis sunt potentiæ realiter diuersæ.

5 Nec refert si obijcias *primò*: quoniam in hoc differt potentia cognoscitiua ab appetitiua, quod illa trahit ad se obiectum; hæc verò tendit in ipsum: ergo concupiscibilis, cum sit potentia appetitiua, nequit se habere per modum recipientis, & trahentis obiectum ad se. *Secundò*: nam in naturalibus idemmet appetitus potest deseruire ad consequendum bonum, & propulsandum malum, vt patet in potentia augmentatiua, quæ simul appetit bonum, siuè augmentum animalis, & resistit nocumentis, quæ illud augmentum impediunt: ergo pariter in cognoscentibus poterit idem realiter appetitus ad vtrumque officium deseruire. *Tertiò*: quia ea, quæ in inferioribus sunt dispersa, solent in superioribus vniri: sed appetitus cognoscentium est superior ad appetitum rerum naturalium: ergo ex eo, quod in naturalibus appetitus per modum agentis, & recipientis distinguantur realiter, non sequitur, quod in cognoscentibus appetitus prædicto modo se habentes debeant realiter distingui.

Hoc, inquam, non refert: nam ad primam obiectionem respondemus negando consequentiam, quæ ex antecedenti minimè infertur: nunquam enim intendimus, quod concupiscibilis trahat obiectum intentionaliter ad se, sicut illud ad se trahit potentia cognoscitiua. Sed differentia à nobis intenta inter concupiscibilem, & irascibilem stat in eo, quod ille intendit, vt bonum recipiatur in animalis sensu, sicut vinum v. g. appetimus ad gustandum: irascibilis autem intendit, quod aliquid vincatur per operationem animalis, sicut occidere inimicum ad propulsanda nocumenta naturæ. Hæc autem differentia, & verè datur, & rectè euincit distinctionem realem inter vtramque potentiam.

Ad secundam negatur antecedens, vt constat ex his, quę supra adduximus ex D. Thom. Nec oppositum suadet exemplum potentiæ augmentatiuæ: hæc quippè solum tendit per se primò ad consequendum bonum animalis; non verò ad superanda contraria: & ideò præter potentiam augmentatiuam, ponenda est alia potentia, quæ per se ordinetur ad superanda, & propulsanda ea, quæ viuenti contrariantur.

Ad tertiam negamus consequentiam: nam illa maxima solum verificatur, cum superiora habent sufficientem excessum supra inferiora, vt possint identificare ea, quæ in inferioribus disperguntur. Quod in præsenti non contingit: quia appetitus sensitiuus non habet tantam eleuationem supra res naturales, vt valeat identificare rationes adeò diuersas, quales sunt tendere in obiectum per modum receptionis, & ad instar patientis; & tendere per modum victoriæ, atque agendo.

6 Secunda ratio, per quam præcedens magis roboratur, potest ad hanc formam reduci: quoniam potentiæ habentes actus realiter distinctos, & obiecta formaliter diuersa, nequeunt non distingui realiter: sed huiusmodi sunt concupiscibilis, & irascibilis: ergo distinguuntur realiter. Maior constat ex dictis *disp. 6. quæst. 1.* Minor autem quantum ad actus est adeò manifesta, vt non negetur ab aduersarijs. Quoad obiecta verò sic ostenditur: nam obiectum proprium, & formale concupiscentiæ est bonum delectabile secundum sensum; obiectum autem irascibilis est bonum arduum, quod frequenter non delectat secundum sensum, vel saltem ab hac delectatione præscindit. Natura enim instituit irascibilem, vt respiciat ea, quæ impediunt bonum animalis, non quidem fugiendo; ad hoc quippè sufficit concupiscibilis; sed aggrediendo, & contranitendo. Et quia respicit malum, vt debellandum, ac propulsandum: & superare malum habet rationem boni: ideò dicitur concupiscibilem habere pro obiecto bonum arduum, vt arduum. Constat autem prædictum obiectum plurimum differre ab obiecto concupiscentiæ: ergo irascibilis, & concupiscibilis habent obiecta formaliter diuersa.

Confirmatur præcludendo simul euasionem respondentium, prædicta obiecta esse inadæquata, & subindè non postulare potentias realiter diuersas: quoniam indè colligimus obiecta appetitus sensitiui, & intellectiui esse formaliter, & adæquatè diuersa, quia obiectum appetitus sensitiui, proponitur per sensum, atque ideò est determinatè bonum sensibile; obiectum verò appetitus intellectiui proponitur per intellectum, ac proinde est bonum vniuersale: at sic est, quod obiecta irascibilis, & concupiscibilis proponuntur per potentias apprehensiuas attingentes rationes valdè diuersas; siquidem obiectum concupiscibilis proponitur per imaginatiuam, quæ tantum attingit rationes sensatas, & conuenientes sensui; obiectum verò irascibilis proponitur per æsti-

matiuam, quæ attingit rationes insensatas, quæ multoties non afferunt delectationem sensui, sed magis tristitiam: ergo obiecta irascibilis, & concupiscibilis distinguuntur formaliter, & adæquatè. Minor suadetur: quia ratio victoriæ, & eminentiæ supra nocumenta obsistentia, quam per se respicit irascibilis, est ratio non sensata; delectatio autem secundum sensum, quam per se respicit concupiscibilis, est ratio sensata: ergo obiectum irascibilis proponitur per æstimatiuam; obiectum verò concupiscibilis per phantasiam.

7 Quam doctrinam, & simul excessum irascibilis supra concupiscibilem in perfectione explicat eleganter D. Thom. *q. 25. de verit. art. 2.* his verbis: *Sciendum est; quod tam ex parte apprehensiuarum virium, quàm ex parte appetitiuarum sensitiuæ partis, aliquid est, quod competit sensibili animæ secundum propriam naturam; aliquid verò, secundum quod habet aliquam participationem modicam rationis, attingens ad vltimum eius in sui supremo, sicut dicit Dionys. in 7. cap. de diuin. nomin. quod diuina sapientia coniungit fines primorum principijs secundorum: sicut vis imaginatiua competit animæ sensibili secundum propriam rationem: quia in ea reseruantur formæ per sensum acceptæ: Sed vis æstimatiua, per quam animal apprehendit intentiones non acceptas per sensum, vt amicitiam, vel inimicitiam, inest animæ sensitiuæ, secundum quod participat aliquid rationis. Vndè ratione huius æstimationis dicuntur animalia quandam prudentiam habere, vt patet in principio Metaph. sicut quod ouis fugit lupum, cuius inimicitiam nunquam sensit. Et similiter est ex parte appetitiuæ: nam quod animal appetat id, quod est delectabile secundum sensum, quod ad concupiscibilem pertinet, hoc est secundum propriam rationem sensibilis animæ. Sed quod relicto delectabili appetit victoriam, quam consequitur cum dolore, quod ad irascibilem pertinet, competit ei, secundum quod attingit aliqualiter appetitiuam superiorem. Vndè irascibilis est propinquior rationi, & voluntati, quàm concupiscibilis.* Hactenùs S. Doctor.

§. II.

Occurritur argumentis opinionis aduersæ.

8 CONtrariam nobis sententiam tuentur Scotus *in 3. dist. 26. quæst. vnic.* Gabr. *ibid. art. 3. dub. 1.* Suar. *lib. 5. de Anima, cap. 5.* & alij ex recentioribus. Pro qua arguitur primò: quoniam sicut appetitus rationalis fertur in bonum rationis; ita appetitus sensitiuus tendit in bonum sensus: sed idem appetitus rationalis tendit in omne bonum rationis: & ideo non diuiditur in irascibilem, & concupiscibilem, tanquam in potentias realiter distinctas, vt docet D. Thom. *1. p. q. 82. art. 5.* ergo idem appetitus sensitiuus potest attingere omne bonum sensus; quin diuidatur in irascibilem, & concupiscibilem sicut in potentias realiter diuersas.

Respondetur negando consequentiam: quia voluntas vtpotè potentia spiritualis, & valdè eleuata respicit per se rationem vniuersalem boni: & ita rationes delectabilis, & ardui per accidens se habent respectu sui obiecti. Appetitus autem sensitiuus ob suam imperfectionem, & limitationem nequit vnus existens attingere omne bonum sensibile: sed secundum vnam potentiam, nempè concupiscibilem, attingit bonum sub ratione delectabilis; & secundum alteram, nempè irascibilem respicit bonum sub ratione ardui. Cum autem dicimus, irascibilem respicere bonum sub ratione ardui, non intendimus significare, quod irascibilis appetat ipsam difficultatem; sed quod conatur illam propulsare: & hac ratione eius obiectum exprimit peculiarem bonitatem: quia repellere malum, est quoddam bonum. Sicut etiam virtus pœnitentiæ respiciens peccatum, vt destruendum, addit peculiarem bonitatem proprijs actibus, & obiecto: eò quod destructio peccati habet rationem boni.

9 Secundò arguitur: quia actus irascibilis, & concupiscibilis nequeunt conuenienter attribui diuersis potentijs: ergo eliciuntur ab vna, & eadem potentia. Suadetur antecedens: nam actus irascibilis fertur in bona concupita iuxta illud Iacobi: *Vnde bella, & lites inter vos, nisi ex concupiscentijs vestris?* Sed vna potentia non tuetur, quod appetit alia: ergo actus concupiscendi est proprius irascibilis. ¶ Confirmatur: quoniam irascibilis consurgit contra impedientia assecutionem boni: ergo appetit ipsam boni assecutionem: sed hic est proprius actus concupiscibilis: ergo irascibilis, & concupiscibilis habent eundem actum.

Respondetur argumento negando antecedens: & ad probationem dicendum, quod licèt irascibilis versetur circa priùs concupita; tamen non attingit illa sub eadem ratione formali obiectiua, sub qua attinguntur à concupiscibili; sed sub alia longè diuersa. Nec vllum est inconueniens in potentijs subordinatis, quòd vna tueatur bonum alterius, attingendo illud sub diuersa, atque altiori ratione, vt in præsenti contingit. ¶ Vnde patet ad confirmationem: quia licèt irascibilis intendat consecutionem boni concupiti; tamen illud respicit sub ratione diuersa, ac illud appetit concupiscibilis. Vndè etsi irascibilis attingat eandem rationem, quam respicit concupiscibilis, materialiter acceptam; non tamen formaliter consideratam, & sub eodem motiuo: *nam conueniens* (inquit D. Thom. *quæst. 25. de verit. art. 2. ad 4.*) *est obiectum concupiscibilis; secundum quod est delectabile; sed totius sensualitatis, secundum quod est quomodocumque expediens animali, vel per viam ardui, vel per viam delectabilis.*

10 Tertiò arguitur: quia eadem potentia est vnius contrarietatis, vt visus albi, & nigri: sed conueniens, & nociuum sunt contraria: ergo attinguntur ab eadem potentia; atqui conueniens respicitur à concupiscibili, & nociuum ab irascibili: ergo concupiscibilis, & irascibilis sunt vna, & eadem potentia. ¶ Confirmatur: nam per eandem virtutem, qua quis accedit ad vnum recedit à contrario, sicut per eandem leuitatem accedit ignis ad locum sursum, & recedit à loco deorsum: sed animal per concupiscibilem accedit ad conueniens, & per irascibilem recedit à disconuenienti: ergo irascibilis, et concupiscibilis sunt eadem potentia.

Ad argumentum optimè respondet D. Thom. *loco nuper cit. in solut. ad 2.* his verbis: *Dicendum, quod tam conueniens delectabile, quam nociuum tristabile ad concupiscibilem pertinet; secundum quod vnum est fugiendum, & alterum consequendum. Sed habere quandam altitudinem super vtrumque, vt scilicet nociuum possit superari, & delectabile cum securitate quadam possideri, ad irascibilem pertinet.* Vndè sicut præter charitatem, quæ prosequitur Deum, & fugit à malo contrario, nempè à peccato, ponitur specialis virtus, nempè pœnitentia, quæ respicit peccatum, quasi aggressiuè, illud destruendo per viam satisfactionis; vt docet D. Thom. *3. p. q. 85. art. 2.* ita præter concupiscibilem, quæ attingit bonum sensibile, & fugit à malo contrario, constituenda est irascibilis, quæ illud malum positiuè debellet, & propulset. ¶ Confirmationem diluit D. Thom. vbi *supra in solut. ad 3.* dicens: *Recedere à nociuo, & accedere ad delectabile, vtrumque concupiscibili competit; sed impugnare, & superare id, quod potest esse nociuum, hoc pertinet ad irascibilem.*

11 Quarto arguitur: quia in quolibet actu irascibilis includitur actus proprius concupiscibilis: ergo hæc non distinguitur realiter ab illa. Antecedens suadetur: tum quia ira includit concupiscentiam vindictæ. Tum etiam, quia odium est proprius actus concupiscibilis; cum contrarietur amori: sed odium est in irascibili, vt docet Hieronym. super illud Matth. 13. *Simile est regnum cælorum fermento*: ergo actus proprius concupiscibilis includitur in actibus irascibilis.

Respondetur negando antecedens, cuius primæ probationi occurrit D. Thom. vbi *supra in solut. ad 9.* his verbis: *Dicendum, quod in definitione passionum irascibilis ponitur actus appetitiua communis, vt appetere; non autem aliquid ad concupiscibilem pertinens, nisi sit principium, vel terminus, vt si dicatur, quod ira est appetitus vindictæ propter præcedentem contristationem*. Vnde ira non includit appetitionem vindictæ, quatenus *appetitio* designat proprium actum concupiscentiæ; sed quatenus dicit aliquam rationem appetitiui communem. § Confirmationi respondet S. Doct. *1. p. q. 81. art. 2. ad 3. quod odium simpliciter pertinet ad concupiscibilem; sed ratione impugnationis, quæ ex odio causatur, potest ad irascibilem pertinere*. Et in hoc sensu loquitur Hieronymus.

12 Vltimò arguitur: quia si irascibilis, & concupiscibilis essent potentiæ realiter distinctæ, non posset non vna excedere aliam in perfectione: sed hic excessus nequit vni earum conuenienter attribui: ergo non distinguuntur realiter. Probatur minor: quia ex vna parte irascibilis videtur perfectior; cum obiectum nobilius habeat: ex alia verò perfectior apparet concupiscibilis, tum quia habet nobiliorem actum, nempè amorem: quia irascibilis ordinatur ad bonum concupiscibilis, & est propter ipsam propugnandam.

Respondetur negando minorem: ad cuius probationem dicendum est, irascibilem esse simpliciter perfectiorem concupiscibili, vt constat ex verbis D. Thom. quæ *supra numero 7.* expendimus. Quibus statim subiunxit S. Doct. *Patet igitur ex dictis, quod irascibilis, & concupiscibilis sunt diuersæ potentiæ, & quid est obiectum vtriusque, & quomodo irascibilis iuuat concupiscibilem, & est superior, & dignior ea, sicut æstimatiua inter cæteras virtutes sensitiuæ partis*. Ad primam autem probationem in contrarium, negandum est, amorem sensitiuum esse vniuersaliter perfectiorem alijs actibus appetitus. Ad secundam dicendum, irascibilem non ordinari ad bonum concupiscibilem, tanquam ad finem *cuius gratia*; sed sicut ad finem effectum eo proportionali modo, quo Christus Dominus respicit salutem nostram, tanquam finem effectum. Hinc autem minimè infertur, quod concupiscibilis sit simpliciter perfectior irascibili, vt constat exemplo inducto. Quæ acutè significauit D. Thom. dicens: *Irascibilis quodammodo ad concupiscibilem ordinatur; sicut propugnatrix ipsius*: nam per ly *propugnatrix* significat, bonum concupiscibilis esse finem effectum ab irascibili: & per ly *quodammodo* excludit, quod irascibilis ordinetur simpliciter ad concupiscibilem, tanquam ad finem.

13 Replicabis: quoniam in voluntate ratio concupiscibilis est perfectior, quam ratio irascibilis; siquidem vt concupiscibilis, est subiectum nobilissimæ virtutis affectiuæ, nempè charitatis: ergo pariter in appetitu sensitiuo concupiscibilis excedet simpliciter irascibilem in perfectione. § Respondetur negando consequentiam: quia in voluntate, secundum quod est concupiscibilis inuenitur actus attingens obiectum summè perfectum, & excedens obiecta aliorum actuum voluntatis: nam inuenitur amor Dei in se ipso, & super omnia, qui est obiectum omnium nobilissimum: vnde mirum non est, quod voluntas, vt concupiscibilis excedat se ipsam, vt irascibilem. At in appetitu sensitiuo è conuerso res se habet: quia obiectum proprium concupiscibilis est minus abstractum, & perfectum, quam obiectum irascibilis: hæc quippè fertur ad suum obiectum sub altiori ratione, & dirigitur per excellentiorem sensum, vt constat ex hactenus dictis: quamobrem nequit non irascibilis concupiscibilem in perfectione antecellere. Quod vel ex eo liquet (vt sic oppositum exemplum voluntatis alio exemplo destruamus) quod virtus fortitudinis, cuius irascibilis est subiectum, excedit temperantiam, quæ in concupiscibili recipitur.

QVÆSTIO III.

Vtrum appetitus rationalis, seu voluntas operetur liberè.

14 POst appetitum sensitiuum superest, vt disseramus de rationali, qui incomplexo vocabulo appellatur *voluntas*. Plura autem possemus circa voluntatem discutere: sed ea tantum in præsenti curabimus pertractare, sine quibus opus istud imperfectum haberetur; alia enim latissimè traduntur à D. Thom. tàm 1. 2. quàm 2. 2. vbi illa Theologi versant. Difficultas verò, quam titulus præfert, potest exagitari, cum circa actus voluntatis in communi, cum circa particularem actum, eum videlicet, quo voluntas appetit beatitudinem. Quamobrem claritatis gratia singillatim decidetur.

Pro cuius resolutione duo præmittenda sunt. Primum est, beatitudinem obiectiuam esse duplicem: aliam in communi, & aliam in particulari. Illa nihil aliud est, quam bonum in communi, quod est obiectum voluntatis. Hæc verò est Deus O. M. qui eminenter continet omnia bona. § Secundum est libertatem esse duplicem: aliam contrarietatis, aliam autem contradictionis. Illa consistit in eo, quod voluntas possit elicere actus oppositos, vt amorem, & odium, vel attingere obiecta contraria, vt honestum, & turpe. Hæc verò in eo sita est, quod licèt voluntas valeat cessare ab aliquo actu; nequeat tamen elicere contrarium, v. g. possit non amare, nequeat tamen odisse. Ex quo etiam fit, quod necessarium dupliciter accipiatur, nempè quoad exercitium, & quoad specificationem. Tunc voluntas dicitur necessitari quoad exercitium, quando nec potest elicere actum contrarium, nec cessare ab eo, quem elicit. Dicitur autem necessitari quoad specificationem, quando potest cessare ab actu, vel illum omittere; nequit tamen elicere actum contrarium. His suppositis.

§. I.

Statuitur prima conclusio circa actus voluntatis in communi.

15 DIcendum est primò, voluntatem esse simpliciter liberam in suis actibus. Hæc conclusio est de fide definita *in Concil. Trident. sess. 6. cap. 5. & 6.* deduciturque ex illo Pauli *1. ad. Corinth. Potestatem habens suæ voluntatis*, & ex alijs Scripturæ testimonijs, quæ expendunt N. Salmant. *tract. 10. disp. 2. dub. 1.*

Probatur primò à posteriori: quia nos ipsi experimur, quod cùm volumus operamur; & cum volumus, cessamus

guuntur formalitèr, & in recto, quatum obiecta principalia, & adæquata distinguuntur in recto, & formalitèr: sed obiecta principalia dictionis, & intellectionis distinguuntur prędicto modo: ergo dictio, & intellectio sunt actiones formaliter, & in recto diuersę. Probatur minor: quia obiectum formale, & adæquatum intellectionis, est res intellecta; obiectum verò formale, & adæquatum dictionis est verbum dictum: verbum autem, & obiectum differunt formaliter, & in recto.

Respondetur negando minorem: quoniam in obiecto proprio dictionis includitur formalitèr obiectum proprium intellectionis; siquidem verbum dictum repræsentat, atque importat rem intellectam. Et ideò inquit D. Thom. *loco supra citato*, quod *dicere importat mediante verbo habitudinem ad rem intellectam, quæ in verbo prolato manifestatur intelligenti*. Vndè argumentum potest in contrarium retorqueri: nam sicut obiectum intellectionis includitur in obiecto dictionis: ita oportet, quod intellectio includatur in dictione. Prætèrquam quod, cùm dicitur obiectum principale dictionis esse verbum productum, non sumitur dictio pręcisiuè in vi actionis, quo pacto est idem formalitèr ac intellectio, & respicit primatiò rem intellectam; sed exprimit modum fœcunditatis, secundum quem respicit primatiò verbum. Vndè non concluditur, quod intellectio, & dictio differant, vt duę actiones; sed vt actio secundum se, & eadem actio, vt modificata.

QVÆSTIO IV.

Vtrum omnis intellectio creata producat verbum.

NOn loquimur pręcisè de intellectione humana, sed omnem intellectionem creatam complectimur: quoniam generalis est in hac parte pro omnibus difficultas, vt ex dicendis constabit.

§. I.

Prima conclusio pro dubij decisione.

22 DIcendum est primò, intellectionem, quæ beati vident Deum in se ipso, non producere verbum. Ita D. Thom. 1. *p. q.* 12. *art.* 2. Quem sequuntur Caiet. Bañez, Nazar. Zum. Gonzal. Nauarr. Ripa, & Iauel. *eodem loco*. Capreol. *in* 4. *distin.* 49. *quæst.* 5. Salmantic. *tract.* 9. *disp.* 2. *dub.* 9. & communiter Thomistæ.

Probatur ratione: quoniam species intentionalis, maximè verò expressa, seu verbum est eiusdem naturę cum obiecto, saltem in modo essendi repręsentatiuo, vt ostendimus *disp.* 7. *quæst.* 3. sed repugnat, quod aliquid creatum sit eiusdem naturæ cum Deo sub aliquo modo essendi reali, etiam intentionali; siquidem, vt communitèr docent Theologi, & Philosophi, repugnat dari aliquod prædicatum vniuocum Deo, & creaturæ, sub quocumque modo reali considerentur: ergo visio beata non format verbum; aliàs prædictum verbum esset eiusdem naturæ cum obiecto primario dictæ visionis, quod est Deus.

Confirmatur: quia intellectio non est actio prædicamentalis, sed quædam qualitas actualissima, & satis perfecta: ergo verbum non requiritur pro consistentia eiusdem intellectionis; sed aliundè, nempè vt obiectum constituatur intra intellectum, & fiat actu repræsentatum seu terminans cognitionem: ergo quando obiectum fuerit ita actuale, atque immateriale, vt per se ipsum sit intra intellectum, & terminet intellectionem, non est necessarium, quod intellectio producat verbum: sed ita habet Deus clarè visus; cum sit actus purissimus, de cuius ratione est esse actu intellectum, & terminare cognitionem: ergo non est necessarium, quod in visione clara Dei formetur verbum.

23 Dices: quamvis Deus habeat essentialiter esse actu intellectum à se ipso; non tamen ab intellectu creato: ergo licet vt Deus cognoscat se ipsum, non indigeat verbo; tamen, vt creatura cognoscat Deum debet formare verbum, per quod Deus reddatur actu cognitus ab ea. § Respondetur negando consequentiam: nam hoc ipso, quod essentia diuina habeat essentialitèr, & in actu terminare primum terminabile, nempè intellectionem diuinam, potest se se extendere absquè vlla additione ad terminandum secundaria terminabilia: & quod actu non terminet illa, non prouenit ex defectu, vel potentialitate ipsius; sed ex defectu, ac potentialitate intellectionis creatæ: vndè positis requisitis ex parte intellectus creati, statim essentia diuina terminat per se ipsam eius intellectionem, exercetque proinde rationem verbi. Quod declarari potest exemplo personalitatis diuinæ, quæ hoc ipso, quod sit subsistentia in abstracto, & per modum actus purissimi; habet ex parte sua, quidquid requiritur ad terminandam naturam creatam, & illam absquè vlla, ex parte sui, additione, potest actu terminare, vt constat in Christo Domino;

§. II.

Statuitur secunda conclusio.

24 DIcendum est secundò, omnem intellectionem creatam, excepta visione beatifica, producere verbum. Sic docet D. Thom. 4. *contra Gentes, cap.* 11. *& q.* 9. *de potentia art.* 5. *& alibi* sæpe. Cui subscribunt Ferrar. 1. *cont. gent. cap.* 35. Bañez, & Nazar. 1. *p. q.* 27. *art.* 1. & communiter Thomistæ.

Fundamentum est: quoniam in omni intellectione debet obiectum habere esse intra intellectum, & illi intrinsecè vniri in ratione obiecti actu terminantis intellectionem: sed solus Deus clarè visus potest exercere hęc munera per se ipsum: ergo in omni alia intellectione, præter beatificam, debet formari verbum, per quod obiectum habeat esse intra intellectum, & actu terminet intellectionem. Consequentia constat. Maior autem ostenditur: tum quia de ratione intellectus est attingere obiectum trahendo illud ad se: ergo sicut ob hanc causam debet obiectum habere esse intra intellectum in ratione obiecti motiui, & influere in intellectionem, ita etiam debet esse intra intellectum in ratione obiecti terminatiui, & terminare in actu intellectionem. Tùm etiam, quia obiectum eodem modo terminat intellectionem, siuè existat, siuè non existat ad extra: ergo non terminat intellectionem, nisi secundum esse, quod habet intra intellectum: ergo vt cognoscatur, debet habere prædictum esse. Minor etiam probatur: quoniam omnis intellectio, quæ non est clara Dei visio, vel terminatur ad aliquod obiectum materiale: & hoc non existit per se ipsum intra intellectum, vt ex se liquet. Vel terminatur ad aliquid spirituale creatum; & hoc quamvis possit per seipsum esse intra intellectum; tamen non petit essentialiter terminare actu intellectionem, vt patet in essentia Gabrielis se cognoscentis. Vel deni-

deniquè terminatur ad Deum obscurè cognitum: & tunc non cognoscitur Deus, nisi per creaturas: vndè sicut in harum cognitione formatur verbum, ita in cognitione Dei obscura. Solus ergo Deus clarè visus potest per se ipsum exercere rationem verbi: ac proindè sola visio clara Dei est intellectio non formans verbum.

25 Nec refert si contra assertionem, & illius fundamentum objicias *primò*: nam Aristor. 9. *Metaph. text.* 16. ponit differentiam inter actionem immanentem, & transeuntem, quod hæc producit terminum, non verò illa. Quod apertiùs docet D. Thom. 1. *cont. Gent. cap.* 90. vbi definit, actionem immanentem esse, quæ nihil præter se ipsam producit. Cum igitur omnis intellectio sit actio immanens, sequitur, quod nulla producat terminum. *Secundò*: quia obiectum trahitur ad intellectum per speciem intelligibilem: ergo non est necessarium, quod in intellectione formetur verbum, per quod obiectum iterum trahatur. *Tertiò*: nam obiectum non terminat intellectionem intuitiuam, nisi secundum esse naturale, quod habet in se ipso: quo, si careat, solum cognoscitur abstractiuè: ergo falsò diximus, obiectum eodem modo terminare cognitionem, siuè existat ad extra, siuè non existat. *Quartò*: quoniam visio intellectualis longè perfectior est, quam visio corporalis: sed hæc non indiget verbo, aut termino producto, vt attingat obiectum, vt docet D. Thom. *quodl.* 5. *art. ad* 2. ergo visio intellectualis, siuè intellectio non indiget verbo ad attingendum obiectum. *Quintò*: quia actus voluntatis, & appetitus non producunt terminum ad intra: ergo nec actus intellectus.

Eę inquam obiectiones non referunt: ad primam enim respondetur, discrimen quod Arist. & D. Thom. constituunt inter actionem immanentem, & transeuntem, in eo consistere, quod transiens necessariò, & ob sui indigentiam producit terminum, ad ipsumquè, tanquam ad finem ordinatur: immanens verò ex genere suo non petit producere terminum, sed potest, quantum est de se, absque illo consistere: vndè non producit ipsum ob sui indigentiam, sed ob indigentiam obiecti: nec tunc ordinatur ad terminum, tanquam ad finem, sed potiùs terminus est propter actionem.

Ad secundam dicendum, obiectum trahi ad intellectum per speciem intelligibilem in ratione obiecti terminatiui: quia species non terminat; sed originat intellectionem, saltem directam: & ideò præter speciem impressam, est necessaria species expressa, seù verbum terminans intellectionem. Et quamvis species intelligibilis possit cognosci per intellectionem reflexam, & tunc exerceat rationem obiecti terminantis; tamen non terminat per se ipsam; cum de eius essentia non sit actu cognosci: quamobrem indiget verbo, per quod actu terminet prædictam intellectionem.

Ad tertiam respondemus, obiectum non terminare intellectionem intuitiuam, nisi actu existat in se; at quod existat in se, non sufficere, vt terminet dictam intellectionem, sed insuper desiderari, quod existat intra intellectum. Vndè quoties per se ipsum non est intimè vnitum intellectui, & actu terminans cognitionem; toties indiget verbo à se distincto, quod ei præstet esse actu cognitum. Et ideò neganda est consequentia: quia cum diximus, obiectum eodem modo terminare intellectionem, siuè existat, siuè non existat ad extrà; loquebamur de ratione formali terminandi ad intra: hęc enim semper est verbum respectu intellectionis, tam abstractiuæ, quam intuitiuæ, quam obiectum non terminat per se ipsum.

Ad quartam negamus consequentiam: quoniam ex ipso excessu visionis intellectualis supra corpoream oritur, quod illa producat verbum, non verò ista. Intellectus enim ob suam perfectionem trahit ad se res in ratione obiecti, tam motiui, quam terminatiui: cuius signum est, quod eodem modo terminatur ad rem quidditatiuè cognitam, siuè hæc existat in se, siuè non: & ideò producit verbum, per quod obiectum habeat esse intrà ipsum intellectum. Cæterum sensus externus, ob suam infimam perfectionem in ratione potentiæ cognoscitiuæ, tantum petit trahere ad se obiectum in ratione obiecti motiui; non verò in ratione obiecti terminatiui. Vndè sensus exterior nequit attingere rem absentem, aut non existentem: sed ad existentem, ac præsentem postulat terminari in se ipsa: quapropter nullum producit terminum, in quo trahat obiectum ad se.

Ad quintam negatur antecedens: nam vt inquit D. Thom. 1. *p. q.* 37. *art.* 1. *Sicut ex hoc, quod aliquis rem aliquam intelligit, prouenit quædam intellectualis conceptio rei intellectæ in intelligente, quæ dicitur verbum; ita ex hoc, quod aliquis rem aliquam amat, prouenit quædam impressio rei amatæ in affectu amantis, secundum quam amatum habet esse in amante, sicut intellectum in intelligente.* Et quamvis circa hanc doctrinam plures se offerant difficultates; ab illis tamen proponendis, & diluendis supersedemus: quia & hic non habent proprium locum, & eas plena manu congerunt N. Salmant. *in tract. de Trinitat.* (vbi propria sede gaudent) *disp.* 3. *dub.* 1. *à num.* 6.

§. III.

Satisfit argumentis contra primam conclusionem.

26 Omnem intellectionem creatam producere verbum docent Molina 1. *p. q.* 27. *art.* 1. Vazq. *q.* 12. *art.* 2. *cap.* 1. Suar. *disp.* 48. *Metaph. sect.* 2. & alij plures. Et probatur primò ex D. Thom. 1. *p. q.* 27. *art.* 1. vbi inquit: *Quicumque intelligit ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua prouenient, & ex eius notitia procedens, quam quidem conceptionem vox significat, & dicitur verbum cordis significatum verbo vocis.* Sed quod conuenit intelligenti ex hoc ipso, quod intelligit, conuenit omni intelligenti: ergo omne intelligens, & qualecumque obiectum intelligat producit verbum. ¶ Confirmatur ex eodem S. Doctore qui *q.* 4. *de verit. art.* 2. hæc habet: *Et hoc vniuersaliter verum est de omni, quod à nobis intelligitur, siuè per essentiam intelligatur, siuè per similitudinem: ipsa enim conceptio est effectus intelligendi. Vnde etiam, quando mens intelligit se ipsam, eius conceptio non est ipsa mens; sed aliquid expressum à notitia mentis.* Ergo nulla est intellectio, quæ non formet verbum, quantumuis attingat obiectum, per essentiam intelligentis.

Respondetur, D. Thom. in prima auctoritate loqui de omni intelligente per intellectiones ordinis naturalis, in quibus fatemur semper produci verbum; non verò de intelligente per visionem beatam. Quod satis euincitur ex ipsa intentione S. Doct. eò quippè collimabat, vt ex intellectione creata suaderet produci verbum in intellectione diuina. Ad quod non debuit assumere pro principio, quod omnis intellectio, comprehendendo etiam visionem beatificam, produceret verbum: tum quia prædicta visio sola fide cognoscitur: tum quia incertum, imò falsum est, quod verbum producat: & ita ab incertis, atquè obscuris procederet, quod est inconueniens. Vnde illa propositio: *quicumque intelligit &c.* solum distribuit intellectiones ordinis naturalis,

quæ

quæ in communi Philosophorum sententia producunt verbum, & ex quibus conueniens ratio desumitur ad suadendum, quod intellectio diuina producit verbum ex fœcunditate. ¶ Confirmatio habet minorem difficultatem: nam S. Doct. solum intendit, quod in omni intellectione naturali producatur verbum, siuè obiectum vniatur intellectui per speciem intelligibilem à se distinctam; siuè per suam essentiam exerceat officium prædictæ speciei, vt contingit in Angelis, & in anima separata: adhuc enim est necessarium verbum reddens obiectum actu intellectum, vt diximus in secunda conclusione.

27 Arguitur secundò: quia S.S. Patres explicant processionem Verbi diuini per analogiam ad productionem verbi creati: sed hæc similitudo erit conuenientior, si dicamus vniuersaliter omnem intellectionem creatam producere verbum: ergo ita asserendum est. ¶ Ad hoc tamen facilè constat ex nuper dictis: nam sacri Doctores non comparant generationem Verbi diuini visioni beatæ, quæ sola fide cognoscitur; sed intellectionibus nostris naturalibus, quæ sunt notiores, perindeque aptiores ad prædictam similitudinem. In prædictis autem intellectionibus fatemur semper produci verbum.

28 Arguitur tertiò: quia si aliqua intellectio non produceret verbum, maximè illa, quæ habet obiectum immateriale præsens, atquè intimè vnitum intellectui, vti est intellectio, qua Angelus cognoscit suam essentiam: sed hæc etiam producit verbum, vt docet D. Th. 4. *cont. gent. cap.* 11. vbi loquens de Angelis inquit: *Nondum ad vltimam perfectionem vita eorum pertingit: quia licet intentio intellecta sit eis omninò intrinseca, non tamen ipsa intensio intellecta est eorum substantia: quia non est in eis idem intelligere, & esse.* Nulla igitur est intellectio creata, quæ verbum non producat. ¶ Confirmatur: quia vt aliquis intelligat in actu, debet fieri res intellecta in actu: sed sicut fit res intellecta in habitu per speciem intelligibilem; ita fit res intellecta in actu per verbum: ergo in omni intellectione requiritur verbum.

Respondetur, concedendo maiorem intellectam de obiecto adeò immateriali, vt de eius essentia sit esse actu intellectum, seù ipsum intelligi. Vndè quia hoc habet essentia diuina clarè cognita, ideò per se ipsam exercet officium verbi; quin necessarium sit verbum producere. Essentia autem Angeli non pertingit ad tantam immaterialitatem, vt de eius essentia sit actu cognosci, seù actu terminare intellectionem: & ideò indiget verbo distincto, per quod reddatur actu cognita. Quod non euertit primam assertionem; sed firmat secundam, vt constat ex dictis. ¶ Ad confirmationem distinguendum est consequens, & si intelligatur de verbo dicto vel vnito, concedatur; si determinatè de verbo dicto, negetur. Nam licet in omni intellectione requiratur, quod intelligens fit intentionaliter res intellecta in actu; ad hanc tamen intentionalem transformationem non desideratur determinatè verbum per intellectionem productum: sed vel sufficit istud, vt in intellectionibus naturalibus; vel sufficit obiectum gerens per se ipsum rationem verbi, vt in visione beatifica.

29 Arguitur quartò: quia omnis vera actio debet producere terminum à se distinctum: sed omnis intellectio est vera actio: ergo omnis intellectio producit terminum à se distinctum, nempè verbum. ¶ Confirmatur: nam si intellectio non produceret terminum à se distinctum, simul fieret vt *quo*, & vt *quod*: consequens est absurdum: ergo. Probatur minor: tum quia si fieret vt *quo*, & vt *quod*, præcederet se ipsam; atquè adeò esset, antequam esset, quod implicat. Tum etiam quia omnis effectus distinguitur à sua causa: ergo etiam distinguitur à sua causalitate: ergo nullus fit simul vt *quo*, & vt *quod*; alias simul esset effectus, & causalitas.

Respondetur argumento maiorem vniuersaliter intellectam solum verificari in actione transeunti; non verò in actione immanenti, qualis est intellectio. Et ratio habetur ex dictis in tota hac disputatione quoniā intellectio est quædam qualitas valdè actualis, & perfecta; vndè potest; quantum est de se, consistere sine termino, & verbo, si istud alias non foret necessarium ex parte obiecti. Ob suam tamen eminentiam æquiualet actioni transeunti, & eius termino: actioni quidem, quia est actualissimum exercitium potentiæ vitalis; termino autem, quia est qualitas ex se permanens, & valdè perfecta. Quamobrem licet actio prædicamentalis terminum ex se inferat necessariò, & nequeat absque illo consistere, ex eo quod nihil aliud est, quam fieri termini: intellectio tamen potest ob oppositam conditionem absquè termino consistere: & simul illum ob suam eminentiam infert, quoties obiectum non terminat per se ipsum.

Ad confirmationem concessa maiori negatur minor; quæ neutra probatione suadetur: ex eo enim, quod intellectio ob suam eminentiam fiat vt *quo*, & vt *quod*, non sequitur quod præcedat se ipsam; sed potius sequitur oppositum, nempè habere simul fieri vt *quo*, & vt *quod*: quia simul est, & exercitium potentiæ, & qualitas perfecta seu effectus. Nequè est vniuersaliter verum, quod effectus distinguatur realiter à sua causalitate; sed solum verificatur in actione, & effectu inferioris rationis: nam forma eminens, qualis est intellectio, potest vtrumque munus exercere, & causalitatis, quia est exercitium potentiæ vitalis; & effectus, quia est qualitas perfecta, & non ordinatur ad terminum vlteriorem.

QVÆSTIO V.

Qualiter intellectus primò cognoscat singularia.

Decisio huius quæstionis habetur maiori ex parte ex dictis *disp.* 16. *quæst.* 2. vbi ostendimus obiectum proportionatum nostri intellectus pro hoc statu esse quidditatem materialem abstractam à singularibus: & ex dictis *disp.* 17. *quæst.* 6. vbi statuimus speciem immediatè productam ab intellectu agente non repræsentare directè singularia, sed quidditatem ab eis præcisam. Et ideò paucis absoluemus hanc difficultatem. Quæ & supponit, quod intellectus noster cognoscat singularia, & quod hæc possint repræsentari aliqualiter directè per speciem productam ab intellectu possibili, relictamque ex præcedenti cognitione, per quam quidditas cognoscitur: vndè solum procedit de modo, quo singularia prima vice cognoscuntur.

§. Vnicus.

Proponitur, & vindicatur vera sententia.

30 Dicendum est, primam cognitionem singularium non attingere illa directè, sed per quamdam reflexionem. Hanc docent Aristot. *in hoc lib. text.* 10. D. Thom. *ibid. lect.* 8. & 1. *p. quæst.* 86. *art.* 1. & communiter Thomistæ. Quibus etiam consentiunt Henricus

ricus quodlib. 4. quaest. 21. Abulens. super Math. cap. 25. q. 617. & alij.

Primam assertionis partem, videlicet intellectum nostrum non attingere directè singularia in prima cognitione probat D. Thom. quaest. 2. de verit. art. 6. hac ratione: *Qualibet actio sequitur conditionem formæ agentis, quæ est principium actionis, sicut calefactio mensuratur secundum modum caloris: similitudo autem cogniti, qua informatur potentia cognoscitiua, est principium cognitionis secundum actum, sicut calor calefactionis: & ideò oportet vt qualibet cognitio sit per modum formæ, quæ est in cognoscente. Vndè cum similitudo rei, quæ est in intellectu nostro, accipiat separata à materia, & ab omnibus materialibus conditionibus, quæ sunt indiuiduationis principia; relinquitur, quod intellectus noster per se loquendo singularia non cognoscat; sed vniuersalia tantum: sed per accidens contingit, quod intellectus noster singulare cognoscat.* Quæ ratio innititur doctrinæ, quam supra tradidimus, videlicet speciem deseruientem primæ nostri intellectus cognitioni non repræsentare directè singularia, sed tantum naturam: hinc enim rectè concluditur, primam cognitionem debere esse naturæ, & non singularium.

31 Secundam verò eiusdem conclusionis partem, nimirum intellectum nostrum posse indirectè, & per quandam reflexionem venire in notitiam singularium, probat, & explicat idem S. Doct. quaest. de Anima art. 20. ad 1. ex his, quæ secundo loco obiecerat, vbi hæc habet: *Dicendum, quod anima coniuncta corpori per intellectum cognoscit singulare, non quidem directè, sed per quandam reflexionem, in quantum scilicet ex hoc, quod apprehendit suum intelligibile, reuertitur ad considerandum suum actum, & speciem intelligibilem, quæ est principium suæ operationis, & eius speciei originem: & sic venit in considerationem phantasmatum, & singularium, quorum sunt phantasmata.* Itaquè, licèt species abstracta à phantasmatibus non repræsentet directè singularia; attamen virtualitèr, & in confuso illa repræsentat: eò quod natura in prædicta specie repræsentata est natura eorundum singularium: & idcirco deseruit vt intellectus noster, qui discursiuus est, ducatur per quandam reflexionem, & quasi arguitiuè, in singularium notitiam.

Confirmatur: nam eo ipso, quod species abstracta à phantasmatibus solùm virtualitèr, & in confuso, atquè indeterminatè repræsentet singularia; nequit intellectus in perfectam notitiam eorum deuenire, nisi se conuertat ad phantasmata, in quibus singularia relucent: ergo prima cognitio singularium non est directa, sed reflexa. Patet consequentia: quia cum à sensu externo ad phantasiam, & à phantasia ad intellectum progreditur cognitio, tunc progressus est directus: ergo è conuerso quando ab intellectu regreditur ad phantasmata, tunc modus procedendi est indirectus, atque reflexus.

32 Contrariam doctrinam tuentur illi Auctores, qui docent, speciem immediatè productam ab intellectu agente repræsentare directè, & per se primo singularia. Et potest ita suaderi: quoniā singularia nequeunt primò cognosci per speciem repræsentantem naturam præcisam à singularibus: ergo cognoscuntur per speciem repræsentantem directè ipsa singularia: sed cognitio quæ habetur per speciem directe aliquod obiectum repræsentantem, attingit directè ipsum obiectum: ergo intellectus noster, cum primò attingit singularia, cognoscit illa directè. Cætera constant, & antecedens suadetur: quoniam ad cognitionem cuiuscumque obiecti requiritur species repræsentans id, quod de obiecto cognoscitur; sed species repræsentans quidditatem præcisam à singularibus non repræsentat singularia, vt liquet ex terminis: ergo singularia nequeunt primò cognosci per prædictam speciem.

Confirmatur: nam ideò potest visus attingere primò, & directè hoc album, aut hoc nigrum; quia essentialiter continentur sub colore, qui est obiectum adæquatum visus: sed etiam singularia materialia continentur essentialitèr sub quidditate materiali, quæ est obiectum adæquatum, & proportionatum nostri intellectus pro hoc statu: ergo intellectus noster potest attingere directè singularia, cùm primò illa cognoscit: ¶ Confirmatur secundò: quoniam ex opposito fieret, intellectum nostrum eodem modo attingere singularia materialia, ac spiritualia; siquidem hæc indirectè valet etiam attingere: consequens est absurdum; cùm in singularibus naturalibus per se includatur ratio formalis quæ nostri intellectus pro hoc statu, nempè quidditas materialis, non verò in singularibus spiritualibus: ergo singularia materialia attinguntur directè ab intellectu nostro cùm primò cognoscuntur.

Respondetur argumento negando antecedens: ad cuius probationem dicendum est, quod licèt per speciem nequeat cognosci illa ratio obiecti, quæ nullo modo per speciem repræsentatur; potest tamen per aliquam speciem cognosci saltem indirectè, & reflexe id, quod in prędicta specie repræsentatur virtualitèr, & in confuso. Species autem abstracta à phantasmatibus ita habet à singularibus formaliter præscindere; vt nihilominus ea virtualiter includat, quatenus importat eorum naturam, in qua potentialitèr, & in confuso omnia singularia præcontinentur. Vndè cùm intellectus noster sit discursiuus, possitquè ex vno aliud deducere; sufficienter constituitur in actu primo per prædictam speciem, vt valeat in cognitionem saltem virtualem, & reflexam singularium deuenire. Ad quod plurimum adiuuatur per conuersionem, & regressum ad phantasmata, per quæ obiectiuè determinatur, vt in ipsis explicatum inueniat, quod confusè, & implicitè important species intelligibiles.

Ad primam confirmationem negamus consequentiā: & ratio disparitatis est, quod hoc album, & hoc nigrum continentur per se sub obiecto visus, nedùm in esse rei, sed etiam in esse obiecti: eò quod sensus attingit per se obiectum in singulari. Cæterum singularia materialia continentur quidem in esse rei sub quidditate materiali, quam essentialiter participant; non tamen continentur in esse obiecti: nam obiectum proportionatum nostri intellectus pro hoc statu est quidditas materialis non vtcumquè, sed abstracta ab indiuiduis: hac quippe ratione habet conuenientiam cum nostro intellectu in eodem gradu immaterialitatis, vt constat ex supra dictis.

Ad secundam negatur sequela absolutè intellecta: quia licèt singularia, tàm materialia, quàm spiritualia, cognoscantur indirectè ab intellectu nostro pro hoc statu; tamen materialia multò perfectius cognoscuntur, quam spiritualia: eò quod singularia materialia participant essentialitèr in esse entis quidditatem materialem, quæ est obiectum proportionatum nostri intellectus: spiritualia autem neque sunt obiectum proportionatum nostri intellectus, neque illud vllo modo determinant, aut modificant. Vndè solùm imperfectè possumus spiritualia prò statu præsenti cognoscere, vt docet D. Thom. p. p. quaest. 88. art. 2. ad 1. his verbis: *Ex rebus materialibus ascendere possumus in aliqualem cognitionem immaterialium rerum; non tamen in perfectam: quia non est sufficiens comparatio rerum materialium ad immateriales: sed similitudines, si quæ à materialibus accipiuntur, ad immaterialia intelligenda sunt multum dissimiles, vt Dionisius dicit in 2. Cælestis Hierarchiæ.*

QVÆ-

QVÆSTIO VI.

An intellectio huius status pendeat naturaliter ab operatione phantasiæ?

CONsultò dubitamus de sola intellectione præsentis status, illam enim, quam elicit anima, vel separata à corpore, vel corpori glorioso vnita, supponimus à phantasiæ operatione non dependere. Nec dubium procedit per respectum ad absolutam Dei potentiam, secundum quam non dubitamus, intellectionem præsentis status posse absolui ab operatione phantasiæ; sed tantum versatur attentis naturis rerum, & earum communi cursu. Porrò phantasiæ nomine non significamus peculiarem sensum internum, qui prædicto nomine solet specialiter insigniri; sed in præsenti prædicto vocabulo designatur generaliter quicumque sensus internus, qui tam in absentia, quàm in præsentia obiecti ferri potest in ipsum, & qui phantasia solet non semel apud Philosophos appellari.

§. I.

Præfertur sententia D. Thomæ

33 DIcendum est, quamlibet intellectionem huius status dependere naturalitèr ab operatione phantasiæ, ita vt nequeat dari operatio intellectus, quin simul detur operatio phantasiæ. Hanc statuit D. Th. p. p. q. 84. art. 7. his verbis: *Respondeo dicendum, quod impossibile est intellectum secundum præsentis vitæ statum, quo passibili corpori coniungitur, aliquid intelligere in actu, nisi conuertendo se ad phantasmata.* Desumpsitque hanc doctrinam ex Aristot. *in præsenti, text.* 39. quem ita illustrat *lection.* 13. *Quia dixerat, quod intellectus est quodammodo intelligibilis, sicut sensus sensibilis, posset aliquis credere, quod intellectus non dependeret à sensu. Et hoc quidem verum esset, si intelligibilia nostri intellectus essent à sensibilibus separata secundum esse, vt Platonici posuerunt. Et ideò hic ostendit, quod intellectus indiget sensu,* &c. Vndè ita docet Caietanus, & Bannez *loc. cit. ex prima parte*, & communitèr Thomistæ, aliique plures.

Probatur primò à posteriori, seu à signo: quoniam si intellectio huius status non dependeret naturaliter ab operatione phantasiæ, nulla esset ratio cur phantasia læsa, vt in amentibus, vel ligata, vt in dormientibus, impediretur vsus rationis; siquidem adhuc remanerent omnia, quæ ex parte intellectus requiruntur ad intelligendum, nempè potentia, & species: atqui læsa, vel ligata phantasia, impeditur vsus rationis, vt experientia conuincit: ergo signum est, quod intellectio huius status dependet naturaliter ab operatione phantasiæ. ¶ Confirmatur: nam experimur, quod quoties aliquid volumus intelligere, siuè corporeum, siuè spirituale sit, toties formamus aliquod idolum corporeum in phantasia. vndè etiam prouenit, quod intelligendo defatigemur: sed huius nequit alia ratio designari, nisi naturalis dependentia intellectionis huius status ab operatione phantasiæ: datur ergo prædicta dependentia.

34 Quod secundò probatur à priori: nam modus operandi naturalitèr sequitur modum essendi: sed anima nostra pro hoc statu habet dependentiam à corpore, licèt minimam; dependet enim ab eo in sua vnione, & informatione, quamvis non in sua entitate: ergo operatio animæ nostræ debet prò hoc statu à corpore dependere, minima saltem dependentia: hæc autem dependentia nequit consistere in eo, quod intellectio exerceatur per organum corporeum; cùm illa non sit minima, sed maxima dependentia operationis à corpore; ergo consistit in eo, quod nequeat existere, quin ei coëxistat operatio phantasiæ.

Dices hanc rationem, si quid probat, conuincere etiam, quod intellectio animæ in statu beatifico dependeat à corpore; siquidem adhuc in prædicto statu vnio, atque informatio animæ habet à corpore dependentiam: consequens est contra communem consensum Theologorum: ergo adducta ratio nequit conuincere. ¶ Respondetur negando sequelam: quoniam vis nostræ rationis non fundatur in quacumque informatione, vel vnione animæ nostræ ad corpus; sed in informatione imperfecta; in ea videlicèt, quę non præstat animæ, vt perfectè dominetur corpori, ipsumque sibi subiiciat in proprijs operationibus. Informatio autem animæ gloriosæ est talis conditionis, vt ex vi illius corpus plenè subijciatur animæ, tàm in esse, quàm in operari: vndè prouenit, quod anima possit intelligere independenter à corpore. Quam doctrinam tradit D. Thom. 3. *p. q.* 11. *art.* 2. docens, qualiter anima Christi Domini potuerit intelligere absquè conuersione ad phantasmata. *Est autem, inquit, hæc conditio animæ comprehensoris, vt nullo modo subdatur corpori, aut ab eo dependeat, sed totaliter ei dominetur. Vndè, & post resurrectionem, ex anima gloria redundat ad corpus. Ex hoc autem anima viatoris indiget ad phantasmata conuerti, quod est corpori obligata, & quodammodò ei subiecta: atquè ab eo dependens. Et ideò animæ beatæ, & ante resurrectionem, & post, possunt intelligere absquè conuersione ad phantasmata. Et hoc etiam oportet dicere de anima Christi, qua plenè habuit facultatem comprehensoris.*

§. II.

Refertur opinio contraria.

35 COntrariæ sententiæ, quæ docet, intellectionem huius status non dependere ex natura rei ab operatione phantasiæ, fauere videntur B. Albert. 3. *de Anima tract.* 2. *cap.* 19. Carthusian. super Dionysium de Mystica Theologia, Auerroës, Auicenna, Themistius, & alii. Quæ potest suaderi primò: quoniam in altissima contemplatione rerum spiritualium potest dari cognitio earum, quin ibi interueniat operatio phantasiæ, vt docent nonnulli contemplatiui: ergo intellectio huius status non pendet ab operatione phantasię.

Confirmatur primò: nam cum virtus animę sit finita, operatio valdè intensa vnius potentiæ diminuit, vel impedit operationem alterius potentię: & hac ratione impediuntur operationes partis vegetatiuę, quando nimis vacamus studiis: ergo poterit in contemplatione adeò crescere attentio ad diuina, vt omninò cesset operatio phantasię. ¶ Confirmatur secundò: quia plura pro hoc statu intelligimus, quorum nullum est phantasma, vtputa Deum, & Angelos: ergo in horum cognitione, nec requiritur, nec prodest conuersio ad phantasmata; atquè ideò non erit necessaria operatio phantasię, vt intellectus queat prędicta obiecta intelligere.

Respondetur ad argumentum negando antecedens intellectum de cõtemplatione purè naturali: nam quidquid illi contemplatiui opinentur: *Impossibile est superlucere in nobis diuinum radium, nisi varietate sacrarum*

vela;

velaminum circumvalletur, vt inquit Dionys. *cap. 6. de diuinis nominibus*, & docent August. 4. *super Genes. ad liter. cap. 6.* Gregor. *super 1. Regum cap. 7.* alijque Patres contemplationi maximoperè dediti. Quod satis euincit ipsa defatigatio, quam contemplando sentimus: quæ proculdubiò prouenit ex consumptione spirituum vitalium, qui phantasiæ deseruiunt.

Ad primam confirmationem negatur consequentia: nam cùm operationes phantasiæ, & intellectus sint pro hoc statu inter se subordinatæ; nequit vna alteram impedire; sed vel vtraque cessat, vel vtraque adest. Ratio autem, quare nimium studium impediat cibi decoctionem habetur ex dictis *in libris Physicorum, disp. 10. q. 4.*

¶ Secundam confirmationem diluit D. Thom. 1. *p. q. 84. ar. 7. in solutione ad tertium*, his verbis: *Dicendum, quod incorporea, quorum non sunt phantasmata, cognoscuntur à nobis per comparationem ad corpora sensibilia, quorum sunt phantasmata: sicut veritatem intelligimus ex consideratione rei, circà quam veritatem speculamur: Deum autem, vt Dionysius dicit, cognoscimus, vt causam, & per excessum, & remotionem. Alias etiam incorporeas substantias in statu præsentis vitæ cognoscere non possumus, nisi per remotionem, vel aliquam comparationem ad corporalia. Et ideò cùm de huiusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus conuerti ad phantasmata corporum, licet ipsorum non sint phantasmata.*

36 Secundò arguitur: quia anima nostra in omni statu est simpliciter independens à corpore, vt constat ex *supra dictis, disputatione decima quinta, quæstione prima*, ergo in omni statu habet intellectionem independentem à corpore: sed si intellectio dependeret ab operatione phantasiæ, non esset à corpore independens, vt ex terminis liquet: ergo intellectus huius status non dependet ab operatione phantasiæ. Prima consequentia, in qua sola potest esse difficultas, probatur: nam ideò aliæ formæ non habent operationem independentem à corpore, quia ipsæ dependent à corpore: ergo si anima nostra pro omni statu est à corpore independens, debet saltem habere aliquam operationem, videlicet intellectionem, quæ à corpore non dependeat.

Respondetur, concedendo primam consequentiam, si intelligatur de independentia, quæ excludat dependentiam simpliciter; non verò dependentiam minimam, & secundum quid. Nam sicut optimè cohæret, quod anima in suo esse sit simpliciter independens à corpore; & quod nihilominùs habeat minimam dependentiam ab illo, videlicet in vnione, & informatione: ita rectè componitur, quod intellectio huius status sit simpliciter independens à corpore, cùm non exerceatur per organum corporeum; & quod nihilominus dependeat aliquomodo à corpore, quatenus nequit elici, quin simul adsit operatio phantasiæ. Aliæ autem formæ habent operationem dependentem à corpore non vtcumque, sed simpliciter sicut ipsæmet formæ dependent.

37 Tertiò arguitur: nam ad quamlibet operationem sufficit dependentia à suo principio adæquato: sed principium adæquatum intellectionis huius status est anima, intellectus, & species, vt patet inductiuè in cognitionibus aliarum potentiarum: ergo non est necessarium, quod intellectio huius status dependeat ab operatione phantasiæ.

Respondetur negando minorem, intellectam de principio adæquato complectenti omne requisitum ad intelligendum: ad hoc quippè etiam spectat concursus phantasiæ, vt constat ex hactenus dictis. Nec oppositum potest suaderi ex operationibus potentiarum sensitiuarum: nam huiusmodi operationes, seclusa dependentia ab alijs potentijs, habent simpliciter dependentiam à corpore; cùm exerceantur per organum corporale, & recipiantur in eo. Operatio autem intellectus est simpliciter à corpore independens, vtpotè quæ in illo nec exercetur, nec recipitur: vndè si non dependeret ab operatione phantasiæ modo explicato, esset omnibus modis independens à corpore. Cùm ergo opus sit intellectionem huius status habere aliquam, etsi minimam dependentiam à corpore; necessarium etiam est, quod dependeat ab operatione phantasiæ, & consequenter principium illius omnibus modis adæquatum non consistit in solis anima, intellectu, & specie; sed comprehendit operationem phantasiæ, & illius ministerium.

DISPVTATIO XXI.

De appetitu rerum cognoscentium.

POST notitiam potentiarum cognoscitiuarum, & actuum eius, cui incubuimus hucusque; succedit, vt disseramus de potentijs appetitiuis. Et quamvis circa hanc materiam possemus plures excitare quæstiones, consultò ab eis maiori ex parte abstinebimus: quia illas communiter versant Theologi cum D. Thom. in prima secundæ, vbi propriam sedem habent. Quamobrem in præsenti eas præcisè difficultates tractandas seligemus, quas necessarias iudicauerimus ad completam animæ notitiam.

QVÆ-

QVÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit appetitus proprius rerum cognoscentium?

SVpponit titulus dari appetitum, tùm innatum, tùm elicitum. Ille inuenitur in omnibus rebus etiam cognitionis expertibus, consistitque in earum entitate, quatenus, se ipsa, propendit in proprium finem, & bonum sibi conueniens. Iste verò in solis cognoscentibus reperitur, & aliquid addit supra eorum essentiam, & entitatem. Quoniam ad quamlibet formam sequitur aliqua inclinatio, quam vocamus appetitum: cognoscentia autem, præter formam naturalem omnibus rebus communem, habent etiam aliam formam, nempè speciem intentionalem: & ideò præter appetitum naturalem, siuè innatum, & communem omni enti, vendicant sibi peculiarem appetitum: & de isto procedit præsens quæstio, quam breuiter absoluemus.

§. Vnicus.

Explicatur communis sententia.

1 DIcendum est primò, appetitum proprium rerum cognoscentium esse potentiam vitalem passiuam natam moueri ab apprehenso: Ita Aristot. *in præsenti textu* 50. D. Thom. 1. *p. q.* 80. *art.* 1. & communiter Philosophi. Ratio est: quoniam appetitus, vt sic mouetur ad bonum: sed appetitus rerum cognoscentium, ob eminentiam supra appetitum naturalem, non tendit in quodcumque bonum, sed in bonum apprehensum ab appetente: ergo appetitus proprius cognoscentium est, potentia vitalis passiua nata moueri ab apprehenso. Nomine autem potentiæ passiuæ vitalis ea intelligitur, quæ ità mouetur ab obiecto, seù trahitur ad obiectum, vt ipsa etiam se moueat ad illud.

2 Dicendum est secundo, appetitum rerum cognoscentium diuidi in animalem, seù sensitiuum, & in rationalem, seù intellectiuum, vt in potentias realiter diuersas. Ita Aristot. *in hoc lib. text.* 57. D. Thom. 1. *p. q.* 80. *art.* 2. & alij Theologi, atque Philosophi. Fundamentum proponitur à D. Thom. *loc. cit.* his verbis: *Potentia enim appetitiua est potentia passiua, quæ nata est moueri ab apprehenso, passiua autem, & mobilia distinguuntur secundum distinctionem actiuorum, & motiuorum: quia oportet motiuum esse proportionatum mobili, & actiuum passiuo: & ipsa potentia passiua propriam rationem habet ex ordine ad suum actiuum. Quia igitur est alterius generis apprehensum per intellectum, & apprehensum per sensum; consequens est, quod appetitus intellectiuus sit alia potentia à sensitiuo.*

Sed obijcies: potentiæ non diuersificantur penes differentias accidentales obiecti: sed appetibili accidit, quod apprehendatur per sensum, vel intellectum: ergo ex vi rationis D. Thom. non probatur distinctio realis, & essentialis inter appetitum sensitiuum, & rationalem. ¶ Hanc obiectionem diluit S. Doct. *in solut. ad* 1. *art. cit.* his verbis: *Dicendum, quod appetibili non accidit esse apprehensum per sensum, vel intellectum; sed per se ei conuenit: nam appetibile non mouet appetitum, nisi in quantum est apprehensum: vnde differentia apprehensi sunt per se differentia appetibilis: vnde potentia appetitiua distinguuntur secundum differentiam apprehensorum, sicut secundum propria obiecta.* Quibus verbis non intendit D. Thom. refundere distinctionem potentiarum in diuersas apprehensiones, tanquam in rationes formales obiectiuas *quo*, vel *sub quibus*; sed tanquam in rationes applicandi diuersas rationes obiectiuas. Nam hoc ipso, quod in viuenti dentur potentiæ apprehensiuæ adeò diuersæ, vt vna præcisè apprehendat, & applicet rationem limitatam boni sensibilis; alia verò apprehendat, & applicet rationem vniuersalissimam boni: nequeunt non exigere diuersas potentias appetitiuas, quarum vna, nempè sensitiua, tendat in bonum sensibile; altera verò, videlicet rationalis, attingat bonum absolutè, vt latiùs diximus *in lib. Physic. disp.* 14. *q.* 2. §. 2.

3 Dicendum est tertiò, appetitum sensitiuum diuidi in irascibilem, & concupiscibilem. Ita Arist. *lib. Magnorum Moral. cap.* 3. D. Thom. 1. *p. quæst.* 81. *art.* 2. & communiter Doctores. Assertionem hanc ita explicat, & suadet D. Thom. *loco citato*, vt opus non sit aliquid eius verbis adijcere, quæ ita se habent. *Appetitus*, inquit, *sensitiuus, quandam conuenientiam habet cum appetitu naturali, in quantum vterque tendit in rem conuenientem appetenti. Inuenitur autem appetitus naturalis ad duo tendere secundum duplicem operationem rei naturalis: vna quarum est, per quam res naturalis nititur acquirere id, quod est conseruatiuum suæ naturæ, sicut graue mouetur deorsum, vt ibi conseruetur. Alia est, per quam res naturalis sua contraria destruit per qualitatem actiuam. Et hoc quidem necessarium est corruptibili: quia nisi haberet virtutem, qua suum contrarium vinceret, ab eo corrumperetur. Sic ergo appetitus naturalis ad duo tendit, scilicet ad consequendum id, quod est congruum, & amicum naturæ, & ad habendum quandam victoriam super illud, quod est ei aduersum. Et primum est quasi per modum receptionis: secundum verò est per modum actionis. Vndè ad diuersa principia reducuntur; recipere enim, & agere non sunt ab eodem principio, vt ignis, qui per leuitatem fertur sursum, per calorem contraria corrumpit. Ita in appetitu sensibili ista duo inueniuntur: nam animal per appetitiuam potentiam appetit id, quod est congruum, & amicum sibi & hoc per vim concupiscibilem, cuius obiectum est delectabile secundum sensum. Appetit etiam habere, & victoriam super ea, quæ sunt sibi contraria, & hoc per vim irascibilem: vnde dicitur, quod eius obiectum est aliquid arduum. Et sic patet, quod irascibilis est alia potentia à concupiscibili.*

Dices: omnis appetitus sensitiuus est ad ea, quæ conueniunt secundum sensum: sed conueniens secundum sensum est proprium obiectum concupiscibilis: ergo omnis appetitus sensitiuus est vis concupiscibilis; atque ideò appetitus sensitiuus non debet diuidi in irascibilem, & concupiscibilem. ¶ Respondet D. Thom. *loc. cit. in solut. ad* 2. *Dicendum, quod sicut in apprehensiuis virtutibus in parte sensitiua est aliqua vis æstimatiua, scilicet, quæ est perceptiua eorum, quæ sensum non immutant, vt supra dictum est: ita etiam in appetitu sensitiuo est aliqua vis appetens aliquid, quod non est conueniens secundum delectationem sensus; sed secundum quod est vtile animali ad suam defensionem: & hæc est vis irascibilis.* Quæ magis constabunt ex dicendis quæstione sequenti.

QVÆ-

QVÆSTIO II.

Vtrum irascibilis, & concupiscibilis sint potentiæ realiter distinctæ?

QVia quæstione *præced.* solum statuimus, appetitum sensitiuum diuidi in irascibilem, & concupiscibilem; non determinando qualitatem distinctionis; sed ab illa præscindendo: ideò examinandum est in præsenti, vtrum prædicta distinctio sit realis; an verò virtualis, & quoad munera eo modo, quo intellectus solet diuidi in speculatiuum, & practicum.

§. I.

Stabilitur D. Thomæ sententia.

4 DIcendum est, irascibilem, & concupiscibilem esse potentias realiter diuersas. Hanc conclusionem statuit Angelic. Præcep. pluribus in locis, & præcipuè 1. *p. q.* 81. *art.* 2. *& q.* 82. *art.* 5. *& q.* 25. *de verit. art.* 2. Idemque docent Damasc. 2. *de fide cap.* 12. Nisen. *lib.* 4. *Philosoph. cap.* 8. *&* 9. Bonauent. *in* 3. *d.* 33. *q.* 3. *art.* 1. B. Albert. Magn. 3. *de Anima tract.* 4. *cap.* 2. Plato, Pitagoras, Galenus apud Suarez, & communiter Thomistæ.

Probatur primò ex ijs, quæ ex D. Thom. expendimus *quæst. præced. num.* 3. quoniam in naturalibus potentia, quæ tendit in obiectum per modum receptionis, & consecutionis distinguitur realiter ab illa, quæ tendit in obiectum per modum destructionis, & victoriæ: & hac ratione in igne leuitas, per quam consequitur suum locum, distinguitur realiter à calore, per quam superat contraria: ergo pariter in sensitiuis potentia concupiscibilis, quæ tendit in obiectum per modum prosecutionis, & receptionis, debet distingui realiter à potentia irascibili, quæ tendit in obiectum per modum dominij, & victoriæ. ¶ Confirmatur: nam ideò intellectus agens, & possibilis distinguuntur realiter, quia ille est potentia actiua; iste verò passiua: sed irascibilis, & concupiscibilis se habent, vt potentia actiua, & passiua, siquidem irascibilis tendit in obiectum per modum agentis, hoc est vincendo, & propulsando malum naturæ contrarium; concupiscibilis autem tendit in obiectum per modum recipientis, hoc est acquirendo bonum sensui conueniens: ergo irascibilis, & concupiscibilis sunt potentiæ realiter diuersæ.

5 Nec refert si obijcias *primò*: quoniam in hoc differt potentia cognoscitiua ab appetitiua, quod illa trahit ad se obiectum; hæc verò tendit in ipsum: ergo concupiscibilis, cum sit potentia appetitiua, nequit se habere per modum recipientis, & trahentis obiectum ad se. *Secundò*: nam in naturalibus idemmet appetitus potest deseruire ad consequendum bonum, & propulsandum malum, vt patet in potentia augmentatiua, quæ simul appetit bonum, siuè augmentum animalis, & resistit nocumentis, quæ illud augmentum impediunt: ergo pariter in cognoscentibus poterit idem realiter appetitus ad vtrumque officium deseruire. *Tertiò*: quia ea, quæ in inferioribus sunt dispersa, solent in superioribus vniri: sed appetitus cognoscentium est superior ad appetitum rerum naturalium: ergo ex eo, quod in naturalibus appetitus per modum agentis, & recipientis distinguantur realiter, non sequitur, quod in cognoscentibus appetitus prædicto modo se habentes debeant realiter distingui.

Hoc, inquam, non refert: nam ad primam obiectionem respondemus negando consequentiam, quæ ex antecedenti minimè infertur: nunquam enim intendimus, quod concupiscibilis trahat obiectum intentionaliter ad se, sicut illud ad se trahit potentia cognoscitiua. Sed differentia à nobis intenta inter concupiscibilem, & irascibilem stat in eo, quod ille intendit, vt bonum recipiatur in animalis sensu, sicut vinum v. g. appetimus ad gustandum: irascibilis autem intendit, quod aliquid vincatur per operationem animalis, sicut occidere inimicum ad propulsanda nocumenta naturæ. Hæc autem differentia, & verè datur, & rectè euincit distinctionem realem inter vtramque potentiam.

Ad secundam negatur antecedens, vt constat ex his, quę supra adduximus ex D. Thom. Nec oppositum suadet exemplum potentiæ augmentatiuæ: hæc quippè solum tendit per se primò ad consequendum bonum animalis; non verò ad superanda contraria: & ideò præter potentiam augmentatiuam, ponenda est alia potentia, quæ per se ordinetur ad superanda, & propulsanda ea, quæ viuenti contrariantur.

Ad tertiam negamus consequentiam: nam illa maxima solum verificatur, cum superiora habent sufficientem excessum supra inferiora, vt possint identificare ea, quæ in inferioribus disperguntur. Quod in præsenti non contingit: quia appetitus sensitiuus non habet tantam eleuationem supra res naturales, vt valeat identificare rationes adeò diuersas, quales sunt tendere in obiectum per modum receptionis, & ad instar patientis; & tendere per modum victoriæ, atque agendo.

6 Secunda ratio, per quam præcedens magis roboratur, potest ad hanc formam reduci: quoniam potentiæ habentes actus realiter distinctos, & obiecta formaliter diuersa, nequeunt non distingui realiter: sed huiusmodi sunt concupiscibilis, & irascibilis: ergo distinguuntur realiter. Maior constat ex dictis *disp.* 6. *quæst.* 1. Minor autem quantum ad actus est adeò manifesta, vt non negetur ab aduersarijs. Quoad obiecta verò sic ostenditur: nam obiectum proprium, & formale concupiscentiæ est bonum delectabile secundum sensum; obiectum autem irascibilis est bonum arduum, quod frequenter non delectat secundum sensum, vel saltem ab hac delectatione præscindit. Natura enim instituit irascibilem, vt respiciat ea, quæ impediunt bonum animalis, non quidem fugiendo; ad hoc quippè sufficit concupiscibilis; sed aggrediendo, & contranitendo. Et quia respicit malum, vt debellandum, ac propulsandum: & superare malum habet rationem boni: ideò dicitur concupiscibilem habere pro obiecto bonum arduum, vt arduum. Constat autem prædictum obiectum plurimum differre ab obiecto concupiscentiæ: ergo irascibilis, & concupiscibilis habent obiecta formaliter diuersa.

Confirmatur præcludendo simul euasionem respondentium, prædicta obiecta esse inadæquata, & subindè non postulare potentias realiter diuersas: quoniam indè colligimus obiecta appetitus sensitiui, & intellectiui esse formaliter, & adæquatè diuersa, quia obiectum appetitus sensitiui, proponitur per sensum, atque ideò est determinatè bonum sensibile; obiectum verò appetitus intellectiui proponitur per intellectum, ac proinde est bonum vniuersale: at sic est, quod obiecta irascibilis, & concupiscibilis proponuntur per potentias apprehensiuas attingentes rationes valdè diuersas; siquidem obiectum concupiscibilis proponitur per imaginatiuam, quæ tantum attingit rationes sensatas, & conuenientes sensui; obiectum verò irascibilis proponitur per æsti-

matiuam, quæ attingit rationes insensatas, quæ multoties non afferunt delectationem sensui, sed magis tristitiam: ergo obiecta irascibilis, & concupiscibilis distinguuntur formaliter, & adæquatè. Minor suadetur: quia ratio victoriæ, & eminentiæ supra nocumenta obsistentia, quam per se respicit irascibilis, est ratio non sensata; delectatio autem secundum sensum, quam per se respicit concupiscibilis, est ratio sensata: ergo obiectum irascibilis proponitur per æstimatiuam; obiectum vero concupiscibilis per phantasiam.

7 Quam doctrinam, & simul excessum irascibilis supra concupiscibilem in perfectione explicat eleganter D. Thom. *q. 25. de verit. art. 2.* his verbis: *Sciendum est; quod tam ex parte apprehensiuarum virium, quam ex parte appetitiuarum sensitiuæ partis, aliquid est, quod competit sensibili animæ secundum propriam naturam; aliquid verò, secundum quod habet aliquam participationem modicam rationis, attingens ad vltimum eius in sui supremo, sicut dicit Dionys. in 7. cap. de diuin. nomin. quod diuina sapientia coniungit fines primorum principijs secundorum: sicut vis imaginatiua competit animæ sensibili secundum propriam rationem: quia in ea reseruantur formæ per sensum acceptæ: Sed vis æstimatiua, per quam animal apprehendit intentiones non acceptas per sensum, vt amicitiam, vel inimicitiam, inest animæ sensitiuæ, secundum quod participat aliquid rationis. Vndè ratione huius æstimationis dicuntur animalia quandam prudentiam habere, vt patet in principio Metaph. sicut quod ouis fugit lupum, cuius inimicitiam nunquam sensit. Et similiter est ex parte appetitiua: nam quod animal appetat id, quod est delectabile secundum sensum, quod ad concupiscibilem pertinet, hoc est secundum propriam rationem sensibilis animæ. Sed quod relicto delectabili appetit victoriam, quam consequitur cum dolore, quod ad irascibilem pertinet, competit ei, secundum quod attingit aliqualiter appetitiuam superiorem. Vndè irascibilis est propinquior rationi, & voluntati, quam concupiscibilis.* Hactenùs S. Doctor.

§. II.

Occurritur argumentis opinionis aduersæ.

8 Contrariam nobis sententiam tuentur Scotus *in 3. dist. 26. quæst. vnic.* Gabr. *ibid. art. 3. dub. 1.* Suar. *lib. 5. de Anima, cap. 5.* & alij ex recentioribus. Pro qua arguitur primò: quoniam sicut appetitus rationalis fertur in bonum rationis; ita appetitus sensitiuus tendit in bonum sensus: sed idem appetitus rationalis tendit in omne bonum rationis: & ideo non diuiditur in irascibilem, & concupiscibilem, tanquam in potentias realiter distinctas, vt docet D. Thom. 1. *p. q. 82. art. 5.* ergo idem appetitus sensitiuus potest attingere omne bonum sensus; quin diuidatur in irascibilem, & concupiscibilem sicut in potentias realiter diuersas.

Respondetur negando consequentiam: quia voluntas vtpotè potentia spiritualis, & valdè eleuata respicit per se rationem vniuersalem boni: & ita rationes delectabilis, & ardui per accidens se habent respectu sui obiecti. Appetitus autem sensitiuus ob suam imperfectionem, & limitationem nequit vnus existens attingere omne bonum sensibile: sed secundum vnam potentiam, nempè concupiscibilem, attingit bonum sub ratione delectabilis; & secundum alteram, nempè irascibilem respicit bonum sub ratione ardui. Cum autem dicimus, irascibilem respicere bonum sub ratione ardui, non intendimus significare, quod irascibilis appetat ipsam difficultatem; sed quod conatur illam propulsare: & hac ratione eius obiectum exprimit peculiarem bonitatem: quia repellere malum, est quoddam bonum. Sicut etiam virtus pœnitentiæ respiciens peccatum, vt destruendum, addit peculiarem bonitatem proprijs actibus, & obiecto: eò quod destructio peccati habet rationem boni.

9 Secundò arguitur: quia actus irascibilis, & concupiscibilis nequeunt conuenienter attribui diuersis potentijs: ergo eliciuntur ab vna & eadem potentia. Suadetur antecedens: nam actus irascibilis fertur in bona concupita iuxta illud Iacobi: *Vnde bella, & lites inter vos, nisi ex concupiscentijs vestris?* Sed vna potentia non tuetur, quod appetit alia: ergo actus concupiscendi est proprius irascibilis. ¶ Confirmatur: quoniam irascibilis consurgit contra impedientia assecutionem boni: ergo appetit ipsam boni assecutionem: sed hic est proprius actus concupiscibilis: ergo irascibilis, & concupiscibilis habent eundem actum.

Respondetur argumento negando antecedens: & ad probationem dicendum, quod licèt irascibilis versetur circa priùs concupita; tamen non attingit illa sub eadem ratione formali obiectiua, sub qua attinguntur à concupiscibili; sed sub alia longè diuersa. Nec vllum est inconueniens in potentijs subordinatis, quod vna tueatur bonum alterius, attingendo illud sub diuersa, atque altiori ratione, vt in præsenti contingit. ¶ Vnde patet ad confirmationem: quia licèt irascibilis intendat consecutionem boni concupiti; tamen illud respicit sub ratione diuersa, ac illud appetit concupiscibilis. Vndè etsi irascibilis attingat eandem rationem; quam respicit concupiscibilis, materialiter acceptam; non tamen formaliter consideratam, & sub eodem motiuo: *nam conueniens (inquit D. Thom. quæst. 25. de verit. art. 2. ad 4.) est obiectum concupiscibilis, secundum quod est delectabile; sed totius sensualitatis, secundum quod est quomodocumque expediens animali, vel per viam ardui, vel per viam delectabilis.*

10 Tertiò arguitur: quia eadem potentia est vnius contrarietatis, vt visus albi, & nigri: sed conueniens, & nociuum sunt contraria: ergo attinguntur ab eadem potentia; atqui conueniens respicitur à concupiscibili, & nociuum ab irascibili: ergo concupiscibilis, & irascibilis sunt vna, & eadem potentia. ¶ Confirmatur: nam per eandem virtutem, qua quis accedit ad vnum recedit à contrario, sicut per eandem leuitatem accedit ignis ad locum sursum, & recedit à loco deorsum: sed animal per concupiscibilem accedit ad conueniens, & per irascibilem recedit à disconuenienti: ergo irascibilis, et concupiscibilis sunt eadem potentia.

Ad argumentum optimè respondet D. Thom. *loco nuper cit. in solut. ad 2.* his verbis: *Dicendum, quod tam conueniens delectabile, quam nociuum tristabile ad concupiscibilem pertinet; secundum quod vnum est fugiendum, & alterum consequendum. Sed habere quandam altitudinem super vtrumque, vt scilicet nociuum possit superari, & delectabile cum securitate quadam possideri, ad irascibilem pertinet.* Vndè sicut præter charitatem, quæ prosequitur Deum, & fugit à malo contrario, nempè à peccato, ponitur specialis virtus, nempè pœnitentia, quæ respicit peccatum, quasi aggressiuè; illud destruendo per viam satisfactionis; vt docet D. Thom. *3. p. q. 85. art. 2.* ita præter concupiscibilem, quæ attingit bonum sensibile, & fugit à malo contrario, constituenda est irascibilis, quæ illud malum positiuè debellet, & propulset. ¶ Confirmationem diluit D. Thom. vbi *supra in solut. ad 3.* dicens: *Recedere à nociuo, & accedere ad delectabile, vtrumque concupiscibili competit: sed impugnare, & superare id, quod potest esse nociuum, hoc pertinet ad irascibilem.*

11 Quarto arguitur: quia in quolibet actu irascibilis includitur actus proprius concupiscibilis: ergo hæc non distinguitur realiter ab illa. Antecedens suadetur: tum quia ira includit concupiscentiam vindictæ. Tum etiam, quia odium est proprius actus concupiscibilis; cum contrarietur amori: sed odium est in irascibili, vt docet Hieronym. super illud Matth. 13. *Simile est regnum cælorum fermento*: ergo actus proprius concupiscibilis includitur in actibus irascibilis.

Respondetur negando antecedens, cuius primæ probationi occurrit D. Thom. vbi *supra in solut. ad 9.* his verbis: *Dicendum, quod in definitione passionum irascibilis ponitur actus appetitiuæ communis, vt appetere; non autem aliquid ad concupiscibilem pertinens, nisi sit principium, vel terminus, vt si dicatur, quod ira est appetitus vindictæ propter præcedentem contristationem*. Vnde ira non includit appetitionem vindictæ, quatenus *appetitio* designat proprium actum concupiscentiæ; sed quatenus dicit aliquam rationem appetitiui communem. ¶ Confirmationi respondet S. Doct. 1. p. q. 81. art. 2. ad 3. *quod odium simpliciter pertinet ad concupiscibilem; sed ratione impugnationis, quæ ex odio causatur, potest ad irascibilem pertinere*. Et in hoc sensu loquitur Hieronymus.

12 Vltimò arguitur: quia si irascibilis, & concupiscibilis essent potentiæ realiter distinctæ, non posset non vna excedere aliam in perfectione: sed hic excessus nequit vni earum conuenienter attribui: ergo non distinguuntur realiter. Probatur minor: quia ex vna parte irascibilis videtur perfectior; cum obiectum nobilius habeat: ex alia verò perfectior apparet concupiscibilis, tum quia habet nobiliorem actum, nempè amorem: quia irascibilis ordinatur ad bonum concupiscibilis, & est propter ipsam propugnandam.

Respondetur negando minorem: ad cuius probationem dicendum est, irascibilem esse simpliciter perfectiorem concupiscibili, vt constat ex verbis D. Thom. quæ *supra numero 7.* expendimus. Quibus statim subiunxit S. Doct. *Patet igitur ex dictis, quod irascibilis, & concupiscibilis sunt diuersæ potentiæ, & quid est obiectum vtriusque, & quomodo irascibilis iuuat concupiscibilem, & est superior, & dignior ea, sicut æstimatiua inter cæteras virtutes sensitiuæ partis*. Ad primam autem probationem in contrarium, negandum est, amorem sensitiuum esse vniuersaliter perfectiorem alijs actibus appetitus. Ad secundam dicendum, irascibilem non ordinari ad bonum concupiscibilem, tanquam ad finem *cuius gratia*; sed sicut ad finem effectum eo proportionali modo, quo Christus Dominus respicit salutem nostram, tanquam finem effectum. Hinc autem minimè infertur, quod concupiscibilis sit simpliciter perfectior irascibili, vt constat exemplo inducto. Quæ acutè significauit D. Thom. dicens: *Irascibilis quodammodo ad concupiscibilem ordinatur; sicut propugnatrix ipsius*: nam per ly *propugnatrix* significat, bonum concupiscibilis esse finem effectum ab irascibili; & per ly *quodammodo* excludit, quod irascibilis ordinetur simpliciter ad concupiscibilem, tanquam ad finem.

13 Replicabis: quoniam in voluntate ratio concupiscibilis est perfectior, quam ratio irascibilis; siquidem vt concupiscibilis, est subiectum nobilissimæ virtutis affectiuæ, nempè charitatis: ergo pariter in appetitu sensitiuo concupiscibilis excedet simpliciter irascibilem in perfectione. ¶ Respondetur negando consequentiam: quia in voluntate, secundum quod est concupiscibilis inuenitur actus attingens obiectum summè perfectum, & excedens obiecta aliorum actuum voluntatis: nam inuenitur amor Dei in se ipso, & super omnia, qui est obiectum omnium nobilissimum: vnde mirum non est, quod voluntas, vt concupiscibilis excedat se ipsam, vt irascibilem. At in appetitu sensitiuo è conuerso res se habet: quia obiectum proprium concupiscibilis est minus abstractum, & perfectum, quam obiectum irascibilis: hæc quippe fertur ad suum obiectum sub altiori ratione, & dirigitur per excellentiorem sensum, vt constat ex hactenus dictis: quamobrem nequit non irascibilis concupiscibilem in perfectione antecellere. Quod vel ex eo liquet (vt hic oppositum exemplum voluntatis aliò exemplo destruamus) quod virtus fortitudinis, cuius irascibilis est subiectum, excedit temperantiam, quæ in concupiscibili recipitur.

QVÆSTIO III.

Vtrum appetitus rationalis, seu voluntas operetur liberè.

14 POst appetitum sensitiuum superest, vt disseramus de rationali, qui incomplexo vocabulo appellatur *voluntas*. Plura autem possemus circa voluntatem discutere, sed ea tantum in præsenti curabimus pertractare, sine quibus opus istud imperfectum haberetur; alia enim latissimè traduntur à D. Thom. tàm 1. 2. quàm 2. 2. vbi illa Theologi versant. Difficultas verò, quam titulus præfert, potest exagitari, cum circa actus voluntatis in communi, cum circa particularem actum, eum videlicet, quo voluntas appetit beatitudinem. Quamobrem claritatis gratia singillatim decidetur.

Pro cuius resolutione duo præmittenda sunt. Primum est, beatitudinem obiectiuam esse duplicem: aliam in communi, & aliam in particulari. Illa nihil aliud est, quam bonum in communi, quod est obiectum voluntatis. Hæc verò est Deus O. M. qui eminenter continet omnia bona. ¶ Secundum est libertatem esse duplicem: aliam contrarietatis, aliam autem contradictionis. Illa consistit in eo, quod voluntas possit elicere actus oppositos, vt amorem, & odium, vel attingere obiecta contraria, vt honestum, & turpe. Hæc verò in eo sita est, quod licèt voluntas valeat cessare ab aliquo actu; nequeat tamen elicere contrarium, v. g. possit non amare, nequeat tamen odisse. Ex quo etiam fit, quod necessarium dupliciter accipiatur, nempè quoad exercitium, & quoad specificationem. Tunc voluntas dicitur necessitari quoad exercitium, quando nec potest elicere actum contrarium, nec cessare ab eo, quem elicit. Dicitur autem necessitari quoad specificationem, quando potest cessare ab actu, vel illum omittere; nequit tamen elicere actum contrarium. His suppositis,

§. I.

Statuitur prima conclusio circa actus voluntatis in communi.

15 DIcendum est primò, voluntatem esse simpliciter liberam in suis actibus. Hæc conclusio est de fide definita *in Concil. Trident. sess. 6. cap. 5. & 6.* deduciturque ex illo Pauli *1. ad Corinth. Potestatem habens sua voluntatis*, & ex alijs Scripturæ testimonijs, quæ expendunt N. Salmant. *tract. 10. disp. 2. dub. 1.*

Probatur primò à posteriori: quia nos ipsi experimur, quod cùm volumus operamur; & cum volumus, ces-

samus ab operatione: ergo voluntas nostra libera est. § Confirmatur primò: quia nulla actio necessaria est digna laude, vel vituperio: nemo enim rationabiliter laudatur, vel vituperatur in eo, quod vitare non potest: atqui actus humani sunt digni laude, vel vituperio; aliàs injustè pœnæ, & præmia instituerentur: ergo voluntas liberè elicit suas operationes. § Confirmatur secundò: nam ex opposito fieret omnes leges; & concilia esse superflua, atque inutilia; frustra quippè consulitur, aut præcipitur ei, qui nequit facere, nisi quod facit: hoc autem est contra ipsum lumen naturale, & omnium gentium praxim: ergo liberi sumus in volendo. § Confirmatur tertio: nam etiam sequeretur, vel peccatum non esse peccatum; vel peccatum esse à Deo, à quo necessitaremur ad peccandum: vtrumque est manifestè falsum: ergo.

16 Secundò probatur à priori detegendo radicem nostræ libertatis: quoniam omnis actio sequitur conditionem sui principij; & juxta illius indifferentiam, vel determinationem debet esse determinata, aut indifferens: sed forma, per quam voluntas agit, & constituitur in esse principij, est quid indifferens, & indeterminatum: ergo actio voluntatis fit cum indifferentia, & indeterminatione, atque ideò est libera. Minor constat: quia prædicta forma est ratio vniuersalissima boni apprehensa per intellectum: hæc autem ratio potest mouere ad plura obiecta, & ad nullum determinatur: ergo forma, per quam voluntas constituitur in esse principij, est quid indifferens, & indeterminatum. Vndè D. Thom. 1. 2. *quæst. 17. art. 1. ad 2.* libertatem voluntatis reuocat sicut in radicem in indifferentiam iudicij his verbis: *Radix libertatis est voluntas, sicut subiectum, sed sicut causa est ratio: ex hoc enim voluntas potest ad diuersa ferri, quia ratio potest habere diuersas conceptiones boni: & ideò Philosophi definiunt liberum arbitrium, quod est liberum de ratione iudicium, quasi ratio sit causa libertatis.* Et *prima parte quæst. 83. artic. 1.* inquit: *Quia iudicium rationis ad diuersa se habet, & non est determinatum ad vnum, pro tanto necesse est, quod homo sit liberi arbitrij, ex hoc ipso, quod rationalis est.*

17 Nec refert, si cum Luthero, & eius sequacibus objicias: quoniam potentia libera est, quæ positis omnibus requisitis ad operandum, potest operari, & non operari: sed ad hoc, quod voluntas nostra agat, requiritur concursus Dei, & hoc posito voluntas non potest non operari: ergo voluntas nostra non est potentia libera. § Confirmatur: quia, vel Deus scit Petrum lecturum cras, vel non scit? Si primum cum scientia Dei nequeat falli; sequitur, quod Petrus leget infallibiliter, atque ideò necessariò. Si secundum: cùm nihil sit futurum, quod Deus non præsciuerit; sequitur Petrum infallibiliter, ac proindè necessariò non esse lecturum. Petrus igitur non est liber ad legendum, vel non legendum.

Hoc, inquam non refert: nam ad obiectionem negatur minor quoad secundam partem: cuncursus enim diuinus ad aliquam operationem non tollit potentiam ad operationem oppositam, sed eam relinquit indemnem. Quia habet efficaciam, non solùm ad inferendam operationem vtcumque; sed etiam ad inferendam operationem liberam, & modum libertatis: vndè optimè componitur, quod faciat infallibiliter operari, & quod faciat operari liberè: vtrumque enim diuina voluntas efficaciter intendit, & facit. § Ad confirmationem respondemus, Deum ab æterno cognouisse, non solum lectionem Petri futuram, sed etiam modum, quo futura erat: vndè quia futura est, & liberè futura, Deus vtrumque infallibiliter cognoscit, nempè, & futuram esse, & futuram esse liberè. Et ideò, nec sequitur, quod diuina scientia possit falli; nec quod lectio futura sit necessaria.

§. II.

Secunda conclusio circa actum attingentem beatitudinem in communi.

18 Dicendum est secundò, voluntatem necessariò amare beatitudinem in communi necessitate quoad specificationem, non verò quoad exercitium. Hanc conclusionem tradit D. Thom. *quæst. 6. de Malo articul. vnic. ad 7.* his verbis: *Cum voluntas se habeat in potentia respectu boni vniuersalis, nullum bonum superat virtutem voluntatis, quasi ex necessitate ipsam mouens, nisi id, quod est secundum omnem rationem bonum: & hoc solùm est beatitudo, quod voluntas non potest non velle: ita scilicet, quod velit eius oppositum; potest tamen non velle actu,* Idem docet 1. p. *quæst. 82. articul. 1. & 2. & 1. 2. quæst. 10. art. 2.* & alibi sæpè. Quod etiam tradunt communiter Theologi, & Philosophi.

Prima pars assertionis, videlicet voluntatem esse necessitatam quoad specificationem ad amandum bonum in communi; seu, quod idem est, non posse odio habere prædictum bonum; sic ostenditur: quoniam nequit aliquid odio haberi, nisi aliquid aliud ametur, eò quod recessus ab vno termino necessariò includit accessum ad alium: ergo non potest odio haberi bonum in communi, quin ametur aliquod bonum in particulari: sed implicat amari bonum particulare, quin ametur bonum commune; cum obiectum inadæquatum non possit mouere, nisi cum subordinatione ad obiectum adæquatum: ergo implicat, quod voluntas odio habeat bonum commune. Patet consequentia; nam vt liquet ex præmissis, si illud odio haberet, & non amaret ipsum, vt supponitur; & ipsum amaret: quia amaret bonum particulare, quod amari nequit, quin ametur bonum in communi. § Confirmatur: quia vt aliquid possit odio haberi, debet in eo apparere aliqua ratio mali: sed in bono in communi, & secundum se considerato nulla apparet ratio mali, vt liquet ex terminis: ergo bonum in communi nequit odio haberi, ac proindè amatur necessariò necessitate quoad specificationem.

19 Secundam verò partem, nimirum voluntatem non amare necessariò prædictum bonum necessitate quoad exercitium, probat D. Thom. *quæst. cit. de Malo*, his verbis: *Voluntas potest auertere cogitationem beatitudinis in communi, in quantum mouet intellectum ad suum actum; & quantum ad hoc, nec ipsam beatitudinem ex necessitate vult: sicut etiam aliquis non ex necessitate calefieret, si posset calidum à se expellere, cùm vellet.* § Confirmatur: quia voluntas potest cessare ab eo, in quo apparet aliqua ratio mali: sed in exercitio amandi bonum in communi potest apparere aliqua ratio mali; cùm in prædicto exercitio inueniatur aliquis labor, & defatigatio saltem ex parte cognitionis, quæ comitatur, & dirigit amorem: ergo voluntas potest cessare à prædicto exercitio: & consequenter non amat necessariò bonum commune necessitate quoad exercitium.

10 Sed contra primam assertionis partem objicies: quia ad beatitudinem requiritur aliquod esse: sed multi ex tædio vitæ nolunt esse, & inferunt sibi mortem: ergo tales nolunt esse beati: ergo respuunt, & odio habent beatitudinem in communi. § Respondetur negando vtramque consequentiam: quia licet illi, qui se

occi-

occidunt odio habeant esse particulare affectum miseriis; ardenter tamen appetunt esse sine miseria, & quærunt proindè bonum in communi: quandoquidem adeò impatienter sustinent malum præsens, quod eius odio se interimant, vt beatitudinem obtineant, quam apprehendunt. Licèt ergo decipiantur apprehendendo, & ponendo beatitudinem, vbi non est; tamen re ipsa apprehendunt, & appetunt veram beatitudinem falsò applicatam: & ideò non odio habent bonum in communi, nec esse absolutè; sed esse tale, videlicèt esse miserum, quod moriendo excludere contendunt, vt esse sine miseria falsò apprehensum consequantur. Videantur, quæ diximus *in libris Physicorum, disp. 14. quæst. 2. §. 2.* vbi eandem obiectionem diluimus.

§. III.

Vltima assertio circa actum attingentem beatitudinem particularem.

21 Dicendum est, voluntatem nostram in via non amare necessariò beatitudinem in particulari, necessitate quoad specificationem; ac proindè nec quoad exercitium. Hęc posterior pars euidenter colligitur ex prima. Illam autem docet D. Th. 1. *p. q. 82. art. 2.* his verbis: *Sunt quædam habentia necessariam connexionem ad beatitudinem, quibus scilicet homo Deo inhæret, in quo solo vera beatitudo consistit. Sed tamen antequam per certitudinem diuinæ visionis necessitas huiusmodi conuersionis demonstretur, non ex necessitate Deo inhæret, neque his, quæ Dei sunt.* Vndè hanc conclusionem docent communiter Thomistę, quos proindè opus non est in particulari referre.

Fundamentum est: quoniam voluntas non fertur necessariò necessitate quoad specificationem, nisi in obiectum adæquatum: sed Deus (in quo supponimus consistere reuera beatitudinem particularem obiectiuam voluntatis nostræ) non est obiectum adæquatum voluntatis: ergo hæc non amat necessariò beatitudinem particularem necessitate quoad specificationem. Minor liquet: quia voluntas nostra amat plura præter Deum, & quæ ad ipsum non ordinantur; sed potius illi opponuntur: ergo Deus non est obiectum adæquatum nostræ voluntatis. Major etiam constat: tùm quia hoc ipso, quod obiectum non sit adæquatum; non est necessarium, quod voluntas subordinet prædicto obiecto, quidquid amat; sed potest tendere in aliud obiectum oppositum. Tum etiam quia esse obiectum inadæquatum, & non satians capacitatem voluntatis habet, saltem apparenter, aliquam rationem mali: ergo non est necessarium, quod ametur; sed potest respui, & odio haberi. Quod declaratur exemplo albi comparati ad potentiam visiuam: nam hoc ipso, quod album non sit obiectum adæquatum potentiæ visiuę, importat quandam carentiam, & rationem mali; & hac ratione potest visus, vt subest imperio voluntatis, respuere attingentiam albi, & attingere obiectum contrarium: ergo hoc ipso, quod aliquid sit obiectum inadęquatum voluntatis potest ex vi huius respui, atq; ideo non necessitat voluntatem quoad specificationem.

22 Ex hac conclusione à fortiori infertur, voluntatem nullo modo necessitari ad amanda alia bona particularia creata. Nam si voluntas non amat necessario beatitudinem particularem veram; multo minus necessitabitur ad amandum alia bona particularia, quę minorem pręseferunt conuenientiam. Eò vel maximè, quia beatitudo in communi non habet necessariam connexionem cum bono aliquo particulari; sed potest saluari, & attingi in alijs bonis: ergo licèt voluntas amet necessariò quoad specificationem beatitudinem in communi; non necessitatur ad amandum aliquod bonum particulare. Sicut intellectus necessariò assentiens alicui principio, non necessitatur ad assentiendum conclusionibus, quę non connectuntur necessariò cum illo principio. Quo exemplo vtitur D. Thom. 1. *p. q. 82. art. 2.*

QVÆSTIO IV.

Quos actus habeat voluntas.

QVia de actibus voluntatis latè agunt Theologi cum D. Thom. 1. 2. propterea in animum non induximus omnes actus voluntatis recensere, quę latissima esset Prouincia; sed solùm eos, qui pręcipui sunt, idque resolutoriè, & simplici veritatis propositione. Quod iam pręstamus.

23 Diuiditur ergo actus voluntatis primò in imperatum, & elicitum vt docet D. Thom. 1. 2. *q. 74. art. 2.* Elicitus est, qui immediatè est à voluntate, vt velle. Imperatus autem est, qui elicitur ab alia potentia ex imperio voluntatis, vt ambulare.

Primus actus elicitus à voluntate est *amor*, vt determinat D. Thom. 1. *p. q. 20. art. 1.* *Cum enim*, inquit, *actus voluntatis, & cuiuslibet appetitiuæ virtutis tendat in bonum, & malum, sicut in propria obiecta: bonum autem principaliùs, & per se sit obiectum voluntatis, & appetitus; malum autem secundariò, & per aliud, in quantum scilicet opponitur bono: oportet naturaliter esse priores actus voluntatis, & qui respiciunt bonum, his, qui respiciunt malum, vt gaudium, quam tristitia, & amor, quam odium. Rursus quod est communius, naturaliter est prius. Sunt autem quidam actus voluntatis, & appetitus respicientes bonum sub aliqua speciali conditione: sicut gaudium, & delectatio est de bono præsenti, & habito; desiderium autem, & spes de bono non adepto. Amor autem respicit bonum in communi, siue sit habitum, siue non habitum. Vnde amor naturaliter est primus actus voluntatis, & appetitus.*

Post simplicem amorem boni, sequitur *intentio* eiusdem per modum finis: quam esse actum proprium voluntatis declarat D. Thom. 1. 2. *q. 12. art. 1.* his verbis: *Intentio sicut ipsum nomen sonat, significat in aliud tendere: in aliud autem tendit, & actio mouentis, & motus mobilis: sed hoc, quod motus mobilis in aliqua tendat, ab actione mouentis procedit. Vndè intentio primò, & principaliter pertinet ad id, quod mouet ad finem: vnde dicimus Architectorem, & omnem præcipientem mouere suo imperio alios ad id, quod ipse intendit. Voluntas autem mouet omnes alias vires animæ ad finem. Vnde manifestum est, quod intentio est actus voluntatis.* In quo intentionis actu, vel inuoluitur, vel ad eum sequitur *desiderium*, & *spes* boni amati. Differunt autem spes, & desiderium in hoc, quod spes est de re difficili, quæ creditur futura: nam si non credatur futura cessat spes. Desiderium potest esse de re, quam non existimamus futuram. Et ideò de re, quæ est in alterius potestate, & quem credimus eam non daturum, solet esse desiderium, non tamen spes. Videatur D. Thom. 1. 2. *quæst. 17.* & 18.

24 Ad intentionem finis sequuntur *consensus*, & *electio*, quia actus versantur circa media, quæ ad finem intentum conducunt. Eos autem sic explicat D. Thom. 1. *p. q. 83. art. 3.* *Ad electionem concurrit aliquid ex parte cognoscitiuæ virtutis, & aliquid ex parte appetitiuæ.*

tiua. *Ex parte autem cognoscitiua requiritur consilium, per quod dijudicatur, diudicatur, quid sit alteri præferendum, ex parte autem appetitiua requiritur, quod appetendo acceptetur, quod per concilium diudicatur. Et ideo Arist. 6. Ethicor. sub dubio relinquit vtrum principalius pertineat electio ad vim appetitiuam, vel ad vim cognoscitiuam: dicit enim, quod vel est intellectus appetitiuus, vel appetitus intellectiuus. Sed in 3. Ethic. in hoc magis declinat, quod sit appetitus intellectiuus, nominans electionem desiderium consiliabile. Et huius ratio est, quia proprium obiectum electionis est illud, quod est ad finem: hoc autem in quantum huiusmodi, habet rationem boni, quod dicitur vtile. Vnde cùm bonum in quantum huiusmodi sit obiectum appetitus; sequitur, quod electio sit principaliter actus appetitiuæ virtutis.* Inter consensum autem, & electionem hoc videtur esse discrimen, quod consensus significat actum, quo voluntas se applicat ad media, non determinando, an medium præferatur alijs, vel non. Electio autem est actus, quo voluntas acceptat aliquod medium separando illud ab alijs, & ipsum eis præferendo.

25 Facta autem electione, non ibi sistit voluntas, sed ad executionem procedit: ad quod deseruit alius voluntatis actus, qui dicitur *vsus*, & quem D. Thom. 1. 2. q. 16. *art.* 1. describit, his verbis: *Vsus rei alicuius importat applicationem illius rei ad aliquam operationem: vnde & operatio, ad quam applicamus rem aliquam, dicitur vsus eius rei, sicut equitare est vsus equi, & percutere est vsus baculi. Ad operationem autem, & applicamus principia interiora agendi, scilicet ipsas potentias animæ, vel membra corporis, vt intellectum ad intelligendum, & oculum ad videndum: & res exteriores sicut baculum ad percutiendum. Sed manifestum est, quod res exteriores non applicamus ad aliquam operationem, nisi per principia intrinseca, quæ sunt principia animæ, vt habitus potentiarum, aut organa, quæ sunt corporis membra. Ostensum est autem supra, quod voluntas est, quæ mouet potentias animæ ad suos actus, & hoc est applicare eas ad operationem. Vnde manifestum est, quod vti primò, & principaliter est voluntatis, tanquam primi mouentis; rationis autem, tanquam dirigentis; sed aliarum potentiarum, tanquam exequentium: quæ comparantur ad voluntatem, à qua applicantur ad agendum, sicut instrumentum ad principale agens. Actio autem propriè non attribuitur instrumento, sed principali agenti: sicut ædificatio ædificatori; non autem instrumentis. Vnde manifestum est, quod vti propriè est actus voluntatis.* ¶ Cur autem voluntati competat applicare alias potentias, explicuerat optimè S. Doct. *quæst.* 9. *art.* 1. dicens: *Fines, & perfectiones omnium aliarum potentiarum continentur sub obiecto voluntatis, sicut quædam particularia bona. Semper autem ars, vel potentia, ad quam pertinet finis vniuersalissimus, mouet ad agendum artem, vel potentiam, ad quam mouet finis particularis sub illo vniuersali comprehensus: sicut dux exercitus, qui intendit bonum commune, scilicet ordinem totius exercitus, mouet suo imperio aliquem ex tribunis, qui intendit ordinem vnius aciei.*

26 Consecuto iam fine medijs actibus, quos recensuimus, sequitur *fruitio* eiusdem finis, quæ etiam est actus proprius voluntatis, sicut explicat, & determinat D. Thom. 1. 2. q. 9. *art.* 1. his verbis: *Respondeo dicendum, quod fruitio, & fructus ad idem pertinere videntur, & vnum ex altero deriuari. Sunt autem nobis primò manifesta, quæ sunt sensibilia magis: vnde à sensibilibus fructibus nomen fruitionis deriuatum videtur. Fructus autem sensibilis est id, quod vltimum ex arbore expectatur, & cum quadam suauitate percipitur: vnde fruitio pertinere videtur ad amorem, vel delectationem, quam aliquis habet de vltimo expectato, quod est finis. Finis autem, & bonum est obiectum appetitiuæ potentiæ. Vnde manifestum est, quod fruitio est actus appetitiuæ potentiæ.* Diuidit autem S. Doct. *art.* 4. *seq.* fruitionem in perfectam, & imperfectam. *Quoniam vltimus finis habetur dupliciter: vno modo perfectè, & alio modo imperfectè. Perfectè quidem, quando habetur non solùm in intentione, sed etiam in re: imperfectè autem, quando habetur in intentione tantum. Est ergo perfecta fruitio iam habiti finis realiter. Sed imperfecta est etiam finis non habiti realiter, sed in intentione tantum.*

Hi sunt præcipui voluntatis actus, quorum rudis saltem notitia videbatur necessaria ad complementum huius tractatus. Alia autem, quæ altiorem postulant considerationem, & discussionem magis diffusam, videantur N. Salmant. *tom.* 3. *in commentarijs ad loc. cit. ex* 1. 2. *& in arbore virtutum, à num.* 5.

QVÆSTIO V.

An voluntas sit perfectior intellectu?

Decisio huius quæstionis, quę toti operi coronidem imponet, ad id præcipuè deseruiet, vt altiùs penetremus naturam, ac perfectionem intellectus, & voluntatis; si postquam has potentias absolutè acceptas considerauimus, eas nunc comparemus inter se.

§. I.

Statuitur vera, & communior assertio.

27 Dicendum est, intellectum esse simpliciter perfectiorem voluntate. Ita Aristot. quem D. Thom. 1. p. q. 82. *art.* 3. refert his verbis; *Sed contra est, quod Philosophus in* 10. *Ethic. ponit altissimam potentiam animæ esse intellectum.* Idem tuetur S. Doct. *ib. & q.* 26. *art.* 2. *&* 3. *contra Gent. cap.* 26. & alibi sæpè. Vnde hanc conclusionem docent communiter Thomistæ, quibus suffragantur Abul. *ad c.* 5. *Matth. q.* 30. Durand. *in* 4. *d.* 49. *q.* 4. Suarez *lib.* 5. *de Anima c.* 6. Vasq. 1. 2. *disp.* 11. *cap.* 8. Venetus, Conimbr. Rubio *in præsenti*, & alij plures.

Probatur primò ratione fundamentali: quia perfectio potentiæ, sicut, & eius specificatio, sumitur ab illius obiecto: sed altius, & nobilius est obiectum intellectus, quam obiectum voluntatis: ergo intellectus est perfectior voluntate. Suadetur minor: quoniam obiectum eò est altius, & nobilius, quò est vniuersalius, & abstractius, sed obiectum intellectus est vniuersalius, & abstractius, quam obiectum voluntatis; siquidem illud dicit ipsam rationem entis vniuersalissimè acceptam per modum quidditatis, & abstrahendo ab exercitio existendi; illud verò dicit ens concretiuè acceptum cum existentia, & alijs conditionibus singularibus: qua ratione D. Thom. 1. *p. q.* 5. *a.* 1. docet, multo plura requiri ad hoc, vt aliquid sit bonum, & obiectum voluntatis, quam vt sit verum, atque obiectum intellectus: & ideo creaturæ possibiles, & obiecta Mathematicarum sunt simpliciter verum, & cognoscibile; non verò bonum, & amabile: ergo obiectum intellectus altius, & nobilius est, quam obiectum voluntatis.

28 Respondebis negando minorem, nam cùm quidditas existens sit multo perfectior, quam quidditas ab existentia abstrahens; sequitur, obiectum voluntatis

esse perfectius obiecto intellectus;cum istud dicat quidditatem abstrahendo ab existentia, illud autem importet quidditatem concernendo existentiam.

Sed contra: quia nobilitas potentiæ non sumitur ab eius obiecto sumpto in esse rei, sed considerato in ratione obiecti: sed quidditas abstrahens ab existentia, licèt sit minus perfecta in esse rei, quam quidditas concernens existentiam; nihilominus est perfectior, quam illa, si consideretur in esse obiecti: ergo intellectus est potentia simpliciter perfectior, quam voluntas. Minor suadetur: tum quia obiectum sensus concernit existentiam, & singularitatem, à quibus abstrahit obiectum intellectus: & tamen istud est perfectius illo in ratione obiecti, vt docent omnes Philosophi, & ipsa perfectio intellectus satis demonstrat: ergo licèt quidditas existens sit in esse rei perfectior, quam quidditas non existens: illi tamen cedit in esse obiecti. Tum etiam, quia quidditas præscindens ab existentia est obiectum petens attingi per potentiam valdè eleuatam, & subtilem, & quæ habeat talem vim, vt possit quamlibet rem, & sub qualibet præcisione attingere essentiam ab existentia separando, vel adinuicem componendo: quod maximam immaterialitatem, atque eleuationem dicit, vt ex se liquet. E contra verò quidditas, vt concernens existentiam est obiectum petens minus subtilem potentiam; siquidem non fundat, nec admittit tot, & tam diuersos modos attingibilitatis. Ergo licet quidditas existens sit perfectior quidditate abstrahente ab existentia, si comparentur in esse rei; non tamen si considerentur in esse obiecti.

29 Secundò probatur eadem conclusio: quoniam inter potentias dimanantes ab eadem essentia, & secundum eundem gradum, illa simpliciter est perfectior, quæ priùs, hoc est immediatiùs dimanat: sed intellectus priùs fluit ab essentia animæ, quam voluntas: ergo est perfectior simpliciter, quam illa. Maior ostenditur: nam quod magis accedit ad principium suæ perfectionis, magis de perfectione participat: sed essentia est principium perfectionis potentiarum, quæ ab ipsa dimanant: ergo illa potentia est simpliciter perfectior alijs, quæ magis accedit ad essentiam: illa autem magis accedit, quæ priùs fluit: ergo inter potentias dimanantes ab aliqua essentia, illa est simpliciter perfectior, quæ priùs ab essentia dimanant. Minor etiam constat, quia sicut volitio præsupponit intellectionem, & ea mediante fit; ita voluntas supponit intellectum, & eo mediante dimanat ab anima: & ideò hæc causalis est vera, homo est volitiuus, quia est intellectiuus, & non è contra: ergo intellectus priùs dimanat ab anima, quam voluntas.

30 Dices, hinc potiùs fieri, quod voluntas sit perfectior intellectu: quia natura procedit ab imperfecto ad perfectum: vnde quod est priùs generatione, est imperfectius: si ergo intellectus fluit ab anima priusquam voluntas, sequitur, hanc esse illo perfectiorem.

Respondetur, quod licèt in vno, & eodem id, quod est priùs generatione sit imperfectius; quia natura procedit à gradibus communibus, & potentialibus ad gradus vltimos, & magis actuales, & proprios: tamen inter ea, quæ consequuntur vnum, & eundem gradum, non oportet, quod priùs sit imperfectius; sed potiùs è conuerso res se haber, vt constat ex ratione supra facta. Et planè, quod facta comparatione inter diuersas res, ea sit simpliciter perfectior, quæ ex natura rei est prior, constat exemplis: nam actus ex natura sua est prior, quam potentia; siquidem producit illam: & tamen actus superat potentiam in perfectione. Similiter substantia ex natura rei est prior accidentibus; quibus certum est in perfectione præire. Sic ergo facta comparatione inter intellectum, & voluntatem, cùm dimanent ab anima secundum eundem gradum, & intellectus ex natura rei sit prior; sequitur, quod etiam sit simpliciter perfectior. Quam doctrinam tradit D.Thom. 1.p. q.82. art.3. ad 2. his verbis: *Dicendum, quod illud, quod est priùs generatione, & tempore est imperfectius: quia in vno eodemque potentia præcedit actum, & imperfectio perfectionem. Sed illud, quod est priùs simpliciter, & secundum naturæ ordinem, est perfectius: sic enim actus est prior potentia. Et hoc modo intellectus est prior voluntate, sicut motiuum mobili, & actiuum passiuo; bonum enim intellectum mouet voluntatem.*

§. II.

Satisfit argumentis opinionis aduersæ.

31 Contrariam sententiam defendunt B. Albert. *in 1.d.1.q.14.* Alensis *3.p. quæst. 80. memb. 1.* D. Bonauent. *in 4. d.49.* vbi etiam Scotus, Gabr. Maior, Argentinas, & Ægidius, quos sequuntur communiter Scotistæ. Probatur primò ab auctoritate: quoniam Angelorum chori sunt dispositi iuxta eorum perfectione m, vt tradit Dionys. *cap.7.* cælestis Hierarch. sed in supremo collocantur Seraphin, ita dicti ab ardore charitatis; in secundo autem constituuntur Cherubim ita vocati à plenitudine scientiæ:ergo actus charitatis excedit quemcumque actum scientiæ: & consequenter voluntas erit perfectior intellectu; cum ea sit perfectior potentia, quæ elicit nobiliorem actum.

Respondetur, ordinem Angelorum fuisse dispositum in via: vnde & nomina eisdem fuerunt imposita ob excellentiam actuum, quos tunc eliciuerunt, vt constat *ex illo Ezech. 25. Tu Cherub. extensus, & protegens,* & postea: *Peccasti, & deieci te de monte Dei.* Et quia Seraphin dilexerunt Deum excellentissimo amore charitatis; ideo & nomen ardentium meruerunt, & supremum ordinem obtinuerunt in patria. In qua sicut Cherubin, & alios Angelos excedunt in amore; ita etiam excedunt in cognitione, seu intensione visionis beatificæ, quæ est præmium amoris viæ. Ex ijs autem solum habetur, quod in via perfectior sit actus charitatis, quam quilibet actus intellectus, vt infra magis declarabimus; minimè autem infertur, quod supremus actus voluntatis excedat supremum actum intellectus:nam facta comparatione inter amorem, & cognitionem, quæ Seraphin habent in patria, perfectior est cognitio beatifica, quam amor beatificus. Vnde potiùs infertur, intellectum esse perfectiorem voluntate.

32 Arguitur secundo: quia illa potentia est nobilior, quæ habet perfectius obiectum: sed obiectum voluntatis est perfectius, quam obiectum intellectus; siquidem obiectum voluntatis est bonum sub ratione boni, & prima perfectio cuiuslibet rei est bonitas ipsius: ergo voluntas est perfectior potentia, quam intellectus. ¶ Respondetur negando minorem, intellectam, vt debet intelligi, de obiecto in esse obiecti: nam licèt obiectum voluntatis sit perfectius in esse rei, quam obiectum intellectus, quod præcisè inducta probatio conuincit: obiectum tamen intellectus est perfectius in ratione obiecti; cum sit abstractius, & fundet altiorem attingibilitatem, petatque respici à subtiliori potentia, vt supra ostendimus.

33 Arguitur tertiò: quoniam illud est melius, cuius oppositum est peius, vt dicitur 7. *Ethic.* sed oppositum amoris charitatis, nempè odium Dei est peius, quam oppositum visionis, videlicet error circa Deum: ergo amor charitatis est melior visione beatifica: ergo nobilissimus

lissimus actus voluntatis excedit nobilissimum actum intellectus, atque ideo voluntas erit perfectior intellectu. § Confirmatur: quia id, quod reddit hominem bonum, & perfectum est melius eo, quod non habet vim ad præstandum hunc effectum: sed voluntas medijs suis actibus reddit hominem bonum, & perfectum; non verò intellectus: nam homo non dicitur bonus, quia plura sciat; sed quia exercet opera virtutum, quæ præcipuè à libertate voluntatis dependent: qua etiam ratione appetitus sensitiuus est perfectior, quam imaginatio; cum illa sit capax virtutis, non verò ista: ergo voluntas est perfectior simpliciter, quam intellectus.

Ad argumentum respondetur, maiorem intellectam, vt debet intelligi de oppositis contrariè, solum verificari in ijs, quæ secundum suam propriam, & specificam rationem habent contrarium. In quo sensu neganda est minor, vel potius suppositum minoris: quia odium Dei contrariatur amori charitatis secundum suam propriam, & specificam rationem consideratto: error autem circa Deum non contrariatur visioni claræ Dei secundum suam propriam, & specificam rationem acceptæ; sed solùm contrariatur cognitioni Dei, vt importat rationem communem cognitioni claræ, & obscuræ. Vnde solùm infertur, amorem charitatis esse perfectiorem cognitione Dei, prout est quid commune ad visionem Dei, & ad cognitionem obscuram, quæ est ratio potentialis, & imperfecta, minimè verò, quod sit perfectior visione Dei secundum suam propriam, & specificam rationem considerata. Et hoc posteriùs erat necessarium, vt legitimè inferretur, perfectissimum actum voluntatis excedere actum perfectissimum intellectus.

Secundò respondetur, odium Dei posse bifariam accipi: primò vt dicit carentiam amoris Dei: secundò, vt dicit rationem peccati. Et quidem priori modo acceptum non est peius errore, vt iste dicit carentiam visionis Dei: nam priuatio visionis habet rationem pœnæ damni in damnatis, ac proinde maximi mali. Posteriori autem modo consideratum est peius errore, aut carentia visionis: quia hæc secundum se accepta non habet rationem peccati. Sed hoc non est speciale in odio Dei, sed etiam in quolibet peccato etiam veniali, & contrario cuiuis virtuti satis infimæ: nam quoduis peccatum est moraliter peius eo, quod peccatum non est. Vnde solùm sequitur, quod odium sit peius, quam error in esse morali; non verò in esse physico. Hinc tamen non colligitur, voluntatem esse perfectiorem simpliciter intellectu: quia potentiæ non specificantur à suis actibus moraliter consideratis, sed physicè acceptis. § Per quod etiam soluitur confirmatio: nam solum conuincit, actus voluntatis moraliter esse perfectiores actibus intellectus; minimè verò, quod voluntas physicè accepta sit perfectior intellectu. Idemque proportionabiliter dicendum est de sensu, & appetitu inter se collatis.

34 Arguitur quartò: quia illa potentia, per quam efficimur formaliter liberi, & domini nostrarum actionum, cuique aliæ potentiæ subduntur, tanquam mouenti, & imperanti executionem suarum operationum, nequit non cæteras potentias in perfectione anteire; atqui prædicta minima competunt voluntati: ergo voluntas est perfectior intellectu, & quibusuis alijs animæ potentijs.

Respondetur negando maiorem: tum quia licèt per voluntatem simus formaliter liberi; nihilominus totum hoc prouenit ab intellectu, tanquam à radice. Tum etiam, quia non semper liberum est perfectius, quam necessarium; sed potest necessarium excedere liberum in perfectione: vnde amor patriæ est perfectior amore viæ, licèt ille sit necessarius, & iste liber. Tum præterea, quia licèt voluntas applicet, ac moueat intellectum quoad exercitium; tamen intellectus altiori modo mouet voluntatem, nempè quoad specificationem: & ideò falsum est, quod voluntas imperet: imperare enim, sicut & dirigere, est rationis; ad voluntatem verò solum spectat applicare, seu efficere ex imperio intellectus, & cum subordinatione ad ipsum. Tum denique, & præcipuè, quia nullus est actus voluntatis, ad quem non moueat, & applicet intellectus; è conuerso autem plures sunt actus intellectus, qui non fiunt ex applicatione voluntatis, nempè omnes actus necessarij, inter quos computatur nobilissimus actus intellectus, scilicet visio beata: quod satis declarat, voluntatem essentialiter subdi, ac subordinari intellectui; non verò intellectum voluntati. Ex eo autem, quod voluntas moueat, & applicet intellectum ad aliquos actus; solùm sequitur esse perfectiorem illo secundum quid, seu cum addito, videlicet, si considerentur illa vt mouens, & ille vt motus: minimè verò, quod simpliciter, seu attentis omnibus ipsum excedat: sicut color quatenus mouet potentiam visiuam imprimendo illi speciem, exprimit nonnullum excessum perfectionis supra potentiam visiuam; cui tamen absolutè cedit in perfectione, vt ex se liquet.

35 Arguitur quintò: quoniam nobilissimi actus voluntatis, & intellectus debent versari circa ea, quæ sunt supra nos; cum hæc habeant rationem obiecti excellentissimi: sed licet cognitio eorum, quæ sunt infra nos, sit perfectior, quam amor ipsorum; nihilominus amor eorum, quæ sunt supra nos, est perfectior, quam eorum notitia, vt docet D. Thom. 1. *p. q.* 82. *art.* 3. vbi hac ratione docet, charitatem esse excellentiorem habitibus intellectus iuxta illud Apost. 1. *ad Corinth.* 13. *Maior autem horum est charitas*: ergo perfectissimus actus voluntatis excedit perfectissimum actum intellectus, & eodem excessu voluntas superat intellectum.

Respondetur concedendo maiorem, & distinguendo minorem: nam si intelligatur de amore comparato ad notitiam eorum, quæ sunt supra nos, quando prædicta notitia habetur per speciem creatam, & imperfectè, concedenda est: neganda verò si intelligatur de notitia, quæ non habetur per speciem creatam; sed attingit Deum in se ipso, & per se ipsum. Et ratio est: quoniam ideo probat D. Thom. amorem eorum, quæ sunt supra nos esse perfectiorem illorum cognitione; quia intellectus attingit obiectum, prout est in ipso intellectu; voluntas verò terminatur ad res, prout sunt in seipsis: res autem superiores nobilius esse habent in se, quam in nostro intellectu: & ideo amor rerum superiorum est perfectior, quam eorum cognitio. Porro hæc ratio solum procedit, quando res superior trahitur ad intellectum per speciem creatam, & ordinis inferioris, secus verò quando vnitur intellectui per semetipsam: tunc enim terminat cognitionem per id, quod habet in se; ac proindè modus, quem habet in intellectu, non est inferior eo, quem habet in se. Vnde cum visio beatifica attingat Deum in se ipso, & absque interuentu speciei intelligibilis creatæ, sequitur non esse imperfectiorem amore Dei: sed potius cum attingat Deum sub altiori ratione obiectiua, debet esse perfectior amore. Quamobrem nequit ex prædicto, argumento colligi, quod voluntas sit perfectior intellectu: quia nobilitas potentiæ non regulatur per actum attingentem rem superiorem vtcumque; sed per illum, qui attingit rem superiorem prout est in se, quamvis autem amor charitatis excedat cognitionem Dei ænigmaticam, seu habitam per speciem creaturarum; non verò cognitionem claram Dei in se ipso.

Replicabis: quoniam Deus non habet ita perfectum modum essendi in intellectu beati, ac habet in semetipso; siquidem in se habet modum essendi infinitum; intellectui autem vnitur modo finito: ergo amor patriæ,

qui

qui terminatur ad Deum, provt est in se, est perfectior visione beatifica. ¶ Respondetur omisso antecedenti, negando consequentiam: nam parem in hoc conditionem habent amor patriæ, & visio beatifica; sicut enim Deus, qui cognoscitur habet in se esse infinitum, vnitur tamen intellectui, & cognoscitur finitè: etiam Deus, qui amatur, est in se infinitus, & tamen amatur finitè, & vnitur finitè voluntati in ratione obiecti.

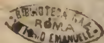
36 Vltimò arguitur: quia si intellectus esset nobilior voluntate, omnis, & quilibet actus intellectus esset perfectior omni, & quolibet actu voluntatis: consequens est falsum, vt constat ex præced. argumento: ergo &c. Sequela ostenditur: nam potentia perfectior debet etiam habere actum adæquatum magis perfectum, cum ab eo specificetur: ergo habet etiam actus inadæquatos perfectiores; hi quippè continentur sub actu adæquato, & specificant, saltem inadæquatè potentiam: si ergo intellectus esset perfectior voluntate, quilibet actus intellectus quemlibet voluntatis actum excederet. ¶ Confirmatur: nam inter rationem genericam, & differentialem debet esse proportio: sed iuxta nostram sententiam actus intellectus genericè acceptus, excedit actum voluntatis genericè considerandum: ergo quælibet differentia actus intellectus debet excedere quancumque differentiam actus voluntatis; ac proinde omnis, quilibet actus intellectus erit perfectior omni, & quolibet actu voluntatis.

Respondetur argumento, actus intellectus posse dupliciter considerari: vno modo provt sunt præcisè intellectus actus, quatenus scilicet participant conceptum essentialem intellectionis, & concurrunt saltem inadæquatè ad specificandum intellectum. Altero modo sumuntur materialiter, & secundum suas particulares rationes, quatenus v. g. vnus est actus fidei, & alter opinionis, & sic de alijs: quo pacto, nec inadæquatè specificant intellectum. Nam licèt actus fidei intret actum adæquatè specificatiuum; tamen non intrat provt assensus fidei, sed provt intellectio partialis. Si ergo actus intellectus priori modo consideratus comparetur ad actum voluntatis eodem modo acceptum; omnis, & quilibet actus intellectus erit perfectior omni, & quolibet actu voluntatis: & in hoc sensu concedimus sequelam, quam inducta probatio satis euincit. Si verò considerentur, & comparentur posteriori modo; negamus sequelam: quam illa probatio minimè suadet; cum prædicto modo non habeant constituere actum adæquatum, nec specificare potentiam. Ex quibus fit, quod actus v. g. fidei sit perfectior actu charitatis; si considerentur, quatenus ille est formaliter actus intellectus, & iste voluntatis: secus verò si secundum suas proprias rationes adæquatè considerentur.

Per quod patet ad confirmationem: nam licèt inter genus, & differentiam requiratur proportio, hæc tamen non consistit in eo, quod si vnum genus excedit aliud genus; quælibet differentia materialis illius debeat excedere quancumque differentiam materialem istius. Si enim comparemus hominem, & cœlum quoad genera, homo non est perfectior cœlo; cùm hoc dicat conceptum corporis incorruptibilis, illud verò corruptibilis: & nihilominus, si comparentur quoad rationes differentiales; cœlum cedit homini in perfectione, vt ex se liquet. Prædicta ergo proportio consistit in hoc, quod genus perfectius habet differentiam adæquatam perfectiorem; quamvis aliqua illius differentia materialis, & inadæquata sit minus perfecta, quam aliqua differentia, quæ sub genere non ita perfecto continetur. Vnde licèt actus intellectus, tam ex parte generis, quam ex parte differentiæ adæquatè, & formaliter acceptæ, excedat actum voluntatis; non est inconueniens, aliquem actum intellectus secundum differentiam inadæquatam, & materialiter consideratam esse minus perfectam, quam actum voluntatis. Et ratio omnium est: quia ad vnionem, vel potiùs identitatem inter rationem genericam, & differentialem non requiritur æqualitas, sed proportio: & hæc reperiri potest inter extrema satis inæqualia, & dissimilia, vtputa inter materiam, & formam: atque ideo benè poterit dari inter genus magis perfectam, & differentiam minus perfectam, vel è conuerso.

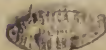
Et hæc de ista difficultate, & pro toto Philosophiæ cursu dicta sufficiant. Quæ vtinam sint in gloriam sanctissimæ Trinitatis, B. V. Mariæ de Monte Carmeli, & omnium Sanctorum. Cedant etiam in gloriosam tui recordationem Doctor sanctissime Thoma, cuius mentem tenere fideliter studuimus, & cuius honor fuit totius nostri operis cynosura. *Habes vir diuine, & sacrosancte* (verbis te alloquor Nazianzeni orat. 18.) *meorum, sermonum primitias. Habes, tum doctrinæ præmium, tum certaminis: non oliuam Olympicam, nec poma, Delphicas nugas, aut Isthmicam pinum, aut Nemæum apium quibus miseri adolescentes olim ornabantur; verum orationem, qua nihil est, quod Verbi cultoribus magis conueniat. Quæ si certaminum tuorum, doctrinæque meritum assecuta est, Verbo id acceptum fero. At tu nos è cælo benignus aspicias, sermonesque nostros, & vitam gubernes, Sancta Trinitatis, cui adsistis, pleniorem, clarioremque splendorem nobis concilians. Quam adoramus, quam celebramus, cui munere nostro fungimur, in Filio Patrem, in Spiritu Sancto Filium adorantes. Cui vtinam etiam post confectum huius vitæ curriculum puri, & ab omni offendiculo liberi astemus, eaque perfecti perfectè fruamur in ipso Christo Domino nostro, cui omnis gloria, honor, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.*

FINIS.

INDEX
RERVM NOTABILIVM:

In quo littera D. disputationem, & littera N. numerum marginalem, col. columnam, vltimus verò numerus paginam designat.

Su-

LAVS DEO.

